

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HECEÖYKÜ'DE BU SAYI

ÖYKÜ GÜNDEMİ

Ö^HY^EK^CÜ^E

İki Aylık Öykü Dergisi

YIL: 2 SAYI: 8 NİSAN-MAYIS 2005

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına

Sahibi: Ö. Faruk Ergezen

Yazı İşleri Müdürü: İbrahim Çelik

Yayın Yönetmeni: Hüseyin Su

Yönetim Yeri

Konur Sk. No: 39/1

Kızılay/Ankara

Yazışma: P.K. 79 Yenışehir/Ankara

Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14

İnternet Adresi: www.hece.com.tr

e-mail: hece@hece.com.tr

hecedergi@yahoo.com

Teknik Hazırlık: Uyum Ajans

Kapak: Sarakusta **web:** www.sarakusta.com

Baskı: Öncü Basımevi **Tel:** 384 31 20

2005 Yılı Abone Bedeli:

Yıllık: 45 YTL. / 45.000.000 TL.

(Kurumlar İçin: 90 YTL. / 90.000.000 TL.)

Yurt Dışı: 100 \$/100 Euro

Posta Çeki: 149582

Hece Basın Yayın Ltd.Şti.

Gelen yazılar yayınlansa da yayınlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.03.2005

ŞÜKRAN KURDAKUL ÖLDÜ

Şair ve yazar Şükran Kurdakul (77), 15.12.2004 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Kızıltoprak'taki evinde ölen Kurdakul'un cenazesi, bugün Kızıltoprak Zühtüpaşa Camii'nde öğleyn kıl-

ÖYKÜ GÜNDEMİ

nacak namazın ardından Sahrayıcedit Mezarlığı'nda toprağa verilecek. Şükran Kurdakul, 1927 yılında İstanbul'da doğdu. Şiirleri çocuk denilebilecek yaşlarda "Tomurcuk" (1943) ile "Zevklerin ve Hülyaların Şiirleri" (1944) başlıklı kitaplarında toplanan Kurdakul, İzmir Karşıyaka Lisesi'nde okurken, "Türk Ceza Yasası'nın 142. maddesine aykırı eylemde bulunduğu" iddiasıyla birkaç ay tutuklu kaldığı için okuldan uzaklaştırıldı. Daha sonra İzmir Belediyesi'nde daktilo görevlisi, İstanbul'da bir bankada depo ve muhasebe memuru olarak çalışan Kurdakul, 1953 yılında ikinci kez "siyasal nedenlerle" tutuklandı ve aklanıncaya kadar 2 yıl cezaevinde kaldı. 1977 yılında Türkiye Yazarlar Sendikası'nın (TYS) yönetim kuruluna giren, ardından da ikinci başkanlığa getirilen Kurdakul, 1980 sonrasında açılan YYS davasında arkadaşlarıyla birlikte yargılandı ve amlandı. Şiirin yanısıra deneme, öykü ve edebiyat tarihi üzerine çok sayıda kitabı bulunan Kurdakul, yurtiçi ve dışında birçok ödüle layık görüldü.

ÖDÜLLÜ HİKAYE

VE RESİM YARIŞMASI

Ümraniye Belediyesi ödüllü hikaye ve resim yarışması düzenledi. Konusu 'serbest' olan yarışmalara katılmak isteyenlerin eserlerini en geç 11 Mart 2005'e kadar elden ulaştırma-ları gerekiyor. Hikayeleri Prof. Durali Yılmaz, Doç. Fatih Andı, İsa Kocakap-lan, Özcan Ünlü, Mahmut Eminmolla-oğlu ve Mesut Özdemir'den oluşan jüri değerlendirecek. Dereceye giren birinci esere 3 milyar, ikinciye 2 milyar, üçüncüye 1 milyar, mansiyon

alan üç esere ise 500'er milyon lira verilecek. Resim yarışmasına katılmak isteyenlerin ise tuval üzerine yağlı boya ile yapılmış eserlerini Prof. Mehmet Mahir, Prof. Erol Bulut, Ekber Yeşilyurt, Ejder Batur, Faysal Şansi, Yılmaz Gurbetçi-'den oluşan jürinin değerlendimesi için Belediye'ye ulaştırması gerekiyor. Dereceye girenlere toplam 13 milyar ödül verilecek. Bilgi tel: 0 216 443 56 00

2004 YILINDA ÖYKÜ

2004'ün Öykü Kitapları: 2004 yılında yayımlanmış öykü kitabı sayısı, benim kayıtlarıma göre: 101'dir, bunun 56'sı ilk kitaptır. 2002'de 111 öykü kitabı yayımlanmıştı, bunun 56'sı ilk kitaptı; 2003'te 128 öykü kitabı yayımlanmıştı, bunun da 64'ü ilk kitaptı.

Son üç yıl itibarıyla, her yıl ortalama 50 yazarın öykü ortamına eklendiğini görüyoruz. Zikrettiğimiz toplam rakamlar arasında da ciddi bir çelişki yoktur. Dolayısıyla sayılardan hareketle baktığımızda, öykü ortamında bir enflasyondan söz edilemez; dengeli bir yürüyüş söz konusudur.

Nitelik açısından da kaygı duyulacak bir durum yoktur çünkü, sayısal durum, niteliğin belirlenbilmesini de her zaman mümkün kılmaktadır. Ayrıca, Türk öykücülüğünün kalite çizgisi başlangıcından bu yana çok nettir; bu netlik, Türk öykücülüğüne yeni eklenenlerin ya da eklenmek isteyenlerin kendiliğinden kabulüne ya da reddine neden olmaktadır.

96 öykü kitabının 8'i Can, 8'i Doğan Kitap, 5'i İlke, 3'ü Alkım, 3'ü Dünya, 3'ü Cadde, 3'ü Kum, 3'ü İnkılap, 3'ü Hece, 'si İş Bankası, 2'si Okuyan, 2'si Varlık yayımları arasından çıkmıştır.

2004'teki Öykü Günleri ve Diğer Etkinlikler: 14 Şubat Dünya Öykü Günü etkinlikleri, önceki iki yılda olduğu gibi bu yılda Türk öykücülüğünün önemli etkinliklerinden biriydi. Dünya Öykü Günü'ndeki kutlamalar Ankara, İstanbul, İzmir dışında kültürel ortamın hareketli olduğu birçok şehirde, Türk öykücülüğünü konu alan seminerler, açık oturumlar, paneller ve tartışma toplantıları şeklinde gerçekleştirildi.

Gelenekselleşen bir diğer öykü etkinliği de Ankara Öykü Günleri... 1-6 Haziran tarihleri arasında sekizincisi gerçekleştirilen öykü günleri, öykücü Özcan Karabulut'un özel gayretleriyle, Edebiyatçılar Derneği'nin ustaca organizasyonu ve İmge Kitabevi'nin ev sahipliğinde yine Türk öykü-

cülüğüne ait konuların tartışıldığı, öykücülerin okurlarıyla buluştuğu güzel toplantılardan biriydi.

13-15 Ekim tarihleri arasında, Kuşadası Belediyesi-Türkiye Gaziler Vakfı işbirliğiyle yapılan 1. Kuşadası Öykü ve Şiir Günleri, 15-17 Ekim tarihleri arasında Antalya'da yapılan 5. Antalya Öykü Günleri, 29-30 Mayıs tarihleri arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kültür Edebiyat Topluluğu tarafından düzenlenen III. Çanakkale Öykü Günleri, 30 Kasım - 5 Aralık tarihleri arasında yapılan Diyarbakır Edebiyat Günleri de yine dolu dolu Türk öykücülüğünün konuşulduğu, öykücülerle okurların buluştuğu güzel toplantılardı.

Yine 18-19 Ekim'de Sakarya Üniversitesi'nde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın katkılarıyla, Sait Faik için ölümünün 50. yılı nedeniyle bir anma programı düzenlendi.

Edirne Valiliği-Doğan Kitap işbirliğiyle ocak ayında Edirne'de düzenlenen "Öyküyle Dünyaya Bakmak" adlı panel, temmuz ayında Çehov'un 100. Ölüm Yıldönümü vesilesiyle yapılan anma toplantısı, öykücü Bahaeddin Özkişi için 10 Kasım'da Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul şubesindeki anma gecesi zikredebileceğimiz diğer etkinliklerdir.

Doğan ve Can yayımları'nın geçtiğimiz günlerdeki okurlarla yazarları buluşturma çabası da son önemli etkinlikler olarak belirtilebilir.

Tür Dergilerinde Öykü: Adam öykü dergisi 2004'te düzenli yürüyüşünü sürdürdü. Adam Öykü, yeni öykücü ve öyküleri, öyküye ilişkin dosyaları ve öykü kuramıyla ilgili yazılarıyla yine tür dergisi olarak aranan, izlenen bir dergi konumundaydı.

2004'te ikinci bir tür dergisi daha okura merhaba derdi: Hece Öykü dergisi. Aralık-Ocak ayındaki ilk sayısından itibaren dosya konularıyla Türk öykücülüğünün bir haritasını çıkarmaya çalışan Hece Öykü de tıpkı Adam Öykü gibi, yeni öykücülerin öykülerine, öykü kuramıyla ilgili yazılara yer verdi. Ayrıca, "Öykücüler ve Öykü Kitapları Sözlüğü" adlı bir çalışmayı da başlatan Hece Dergisi bununla Türk öykücülüğünün bir tür envanterini gerçekleştirmeyi hedeflemişti.

Periyodunu tam izlemeyese de yine bir tür dergisi olan Kül Öykü dergisi'nin öykü adına çalışmalarını da zikredilmeye değer niteliktedir.

Edebiyat ve Kitap Dergilerinde Öykü: Edebiyat dergisi planında Varlık, Gösteri, Milliyet, Sa- nat, Kitap-lık, Agora, Kum, Türk Edebiyatı, Yom-

Sanat, Düzyazı ve birçok underground dergi öykülere, öykü ile ilgili incelemelere, tartışmalara, dosyalara yer verdiler.

Yine öyküye ve öykücülere hatırı sayılır bir yer ayıran E dergisinin kapanmasını da üzücü bir gelişme olarak belirtelim.

Kitaplar aracılığıyla edebiyatın nabzını tutmaya çalışan Virgül dergisi ile Şule yayımlarının Kitap dergisi de Türk öykücülüğüne ilişkin nitelikli yazıları nedeniyle mutlaka zikredilmesi gereken dergilerdir.

2004'ün Öykü İnceleme ve Eleştiri Kitapları: Necati Mert'in, "*Ömer Seyfettin İslamcı, Milliyetçi ve Modernist Bir Yazar*" adlı çalışması yılın en önemli çalışmasıydı. Tahir Alangu'nun "*Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*" adlı kitabından tam 36 yıl sonra Ömer Seyfettin üstüne bir nitelikli çalışma daha yapılmış oldu.

Murat Gülsoy'un, "Büyübozumu: Yaratıcı Yazarlık" adlı kitabı, anlatı kurma yollarıyla ilgili ilginç bir çalışma... Yazarın öykücü kimliği, bu kitabın özellikle öykü sevdalarının okunacağını gösteriyor.

Necip Tosun'un "Mustafa Kutlu Öykücülüğü"yle ilgili çalışması, Dünya Yayınları, Feridun Andaç'ın editörlüğünde Ömer Seyfettin'den Erhan Bener'e yirmiyeye yakın yazardan seçme öykülerini de nitelikli çalışmalar olarak zikrediliriz.

Selis Yayınları, Osman Cemal Kaygılı'nın "*Sandalım Geliyor Varda*"sını, Doğan Kitap Kenan Hulusi Koray'ın "*Yaz ve Aşk Hikayeleri*"ni küll altından gün yüzüne çıkardılar.

2004'teki Vefatlar: Mayısta öykücü Uğur Özakıncı, Haziranda öykücü Mehmet Günsur, aralıkta öykücü-edebiyat tarihçisi Şükran Kurdakul vefat etti.

2004 YILINDA ÖYKÜ KİTAPLARI

....

NECMETTİN DOĞAN

REHABİLİTE SATIRLAR

12 Ocak 1999

Hastaneden çıkalı 20 gün oldu. Doktorlar henüz nekahet döneminde bulunduğumu, kendimi oyalayabileceğim yeni uğraşlar bulmamı, aşık olmamamı, sıkıntılarımla yakınlarımla paylaşmamı salık veriyorlar. Sıkıntıları seni deli telakki edenelelere nasıl anlatacağın ki? Beni beynim uyuşmuş, adımlarımı yetmiş yaşında bir ihtiyarinkiyle aynı hızla atarken görmüş, donuk ve fersiz gözlerime bakmış bu insanlara dertlerimi nasıl anlatırım. En küçük heyecanımı, duraksamamı, oflamamı, kapaklılığımı depressif addecek, muhtemel fittırımışlığım için bir istidat kabul edecek bu insanlara. Hele o meşum gün yaptıklarımı gören bakkal Şerif amcanın muhabbet arkadaşları yani tüm mahalle, beni iflah olmaz bir deli olarak tesmiye edeceklerdir ilelebet. Eşofmanları giyip sıra sıra parketmiş arabaların üzerinde yeni tarz bir yüzmetre yarışında rekor sahibi olmak fikri bana nerden gelmişti doğrusu şimdi de bilmiyorum. Hatırlamak hatta düşünmek dahi istemiyorum; düşündükçe bu eylemde bir aykırılık görmeyecek olma ihtimali beni çıldırtabilir çünkü. Hele herkes gibi olmaya çalıştığım şu günler bu hiç olmaz. Yok olmaz.

Şubat 1999

Kaç gündür düşünüyordum beni bir yandan oyalayacak, bir yandan ihya edecek bir meşgale. Hastaneden arkadaşlar mı ilham oldu nedir, “Aykırı Hayatlar” isimli bir kitap hazırlamaya karar verdim. Katılımlı gözlem. Onlarla onlardan biri olmak. İlginç olacak. Farklı farklı hikâyelere sahip dünyayı tek bir takıntılarıyla anlayan insanların, yani zavallıların, tecrübelerini kaleme almak. Kendimi bu davaya -bunu hem bilimsel hem toplumsal bir dava kabul ediyorum- tamamen hasredebileceğimden eminim. Geçmiş düşünmemek icbar olundu ne de olsa bana. Ama en önemlisi delilere ve zavallılara -aslında birilerine- yol göstermek zevkiyle çıldıracak olmam.

Şubat sonu

Çalışma yerlerimi tespit ettim. Köprü altları, Surdibindeki izbe köşeler, Beyoğlu’ndaki metruk binalar, köylüler, çingeneler, afrikalılar, pakistanlılarla dolu mahalleler, iskeleler vs. Tespitlerim sırasında buralarda meskun olanlardan bazıları ile tanıştım. Garipsemediler beni. Buralar bana hayat veriyor, yanlış mı yapıyorum diye düşünmeden, ikirciklemeden hareket edebiliyor, konuşabiliyorum. Onlardan herbiri bana başka dünyaların kapılarını aralıyor. Ayrıca onlara psikoanalitik yöntemlerle yaklaşıcağım. Freud’un dediği gibi rüyalarını kutsal bir metin gibi yoracağım.

Mart 1999

Fakülteye gittim bugün. Kantinde otururken sınıf arkadaşlarımdan birkaçı sevim-

li bir kediye yaklaşmış gibi yanıma sokuldular. Hal hatır ettikten sonra, onlara projemden bahsettim. Aşırı ilgi göstermiş olmalarından pimpiriklendim. Hep kendimi nasıl hissettiğimi sordular. Beni özlemişlermiş. Ben kafamı çevirdiğim zaman beni izliyorlar. Bakışlarımı takip ediyor, el kol hareketlerime dikkat kesiliyorlar. Bende ki sükutu da sühuneti de sessiz ve tedirgin bakışlarla karşılıyorlar. İyi niyetli ve itinalılar lakin beni onlardan biri olmaktan men, belki mahrum eden, dostlarım olabilecek bu insanların bana şefkatle karışık bir tedirginlikle yaklaşıyor olmaları. Eyvallah. Şefkat ve Anne.

Ağustos

Bugün ganyancıdaki Veli ile vakit geçirdim biraz. Enteresan birisi Veli. Adamın siyasi konulardaki coşkusunu, helecenını, The Marmara Otelinin kafesinin camını kırmasını, yolda gördüğü her polise dil çıkarmasını, askeri bölgelerin önünden geçerken ilahi okumasını meczupluk olarak telakki etmiyor aksine kutsal bir muhalif tavıra yoruyorum. Tam aradığım birisi o. Ama Veli'yi incelemeye başlamadan önce Foucault'yu tekrar okumam gerekebilir. Harikulade, artist edalı ve böylece daha akademik olur. Veli'den TÜRK TAHAKKÜM TARİHİ adında bir kitap bile çıkarabilirim. Hem böylelikle bu çalışma için tehlikeli nesneleri incelemek durumunda kalmayacak, araştırmam uğruna kendimi heba etmeyeceğim. (haşiye: Bundan böyle Veliyle olan samimiyetimi ilerletiyorum)

Aynı Ay

Veli Pazar ve Pazartesileri kayıp. At yarışlarının oynanmadığı bu günler Veli'nin nerelere gittiğini tesbit etmem gerek. Ama bir türlü cevap vermedi nereye gittiğine dair olan sorularıma. Veli sık sık ikili tutturuyor. Birkaç kez de altılıyı tutturmuş. Bugün dört saatimi geçirdim ganyancıda. O tilki kuyusunda dikkatim Veli'den salondaki stresli kalabalığı oluşturan insanlara yöneldi. Kalabalık 15 ile 70 yaş arasındaki insanlardan müteşekkil. Mesleki dağılımları enterasan. Sanki her meslekten birer kişi seçilmiş, buraya getirilip at yarışı oynattırılıyor. Ama çoğunluğu işsiz. Emekli tazminatını bu yarışlarda kaybetmiş bir ihtiyar atlara sunturlu küfürler ediyor. İkili tutturmuş öğrenci kılıklı biri “dayı bir dahaki sefere” diyor ona. Ganyandaki çay ocağını işleten çaycı sigara körüğü gibi kullandığı dudaklarını arada bir sövmek için aralararak sönük gözlerle lanetli kalabalığı izliyor. Yeni bir yarış başlıyor. Kalabalık hep bir ağızdan hadi yavrum, koş ulan şerefsiz diye küfürle karışık tezahürata başlıyor. Veliye bakıyorum. Sessiz ve perişan çıkıp gidiyor.

Sonraki Hafta

Annemle konuştum bugün. Annem üzerime titriyor hâlâ. Ama hayatımın biraz düzene girmiş olmasından memnun. Elbiselerimin kötü kokusundan şikayetçi. Nerelere gidiyorsun diyor. Ganyan bayine diyorum. Gitme oğlum napacaksın oralarda diyor. Daha gitmeyeceğim anne diyorum. Kaç gündür de gitmedim zaten. Veli bana git

lan başımdan dedi. Sonra küfür etti. Bir tekmede ben attım ona. Daha nezih mekânlar daha akıllı adamlar bulmam gerek.

12 subat 2000 saat 14⁰⁰

Bu çayevini seviyorum. Yaşlı, sakallı amcalar (dedelerim) sadrazamlardan, şeyhülislamlardan şahsen tanıştırlarmış gibi bahsediyorlar. Rizeli olduğunu cümle aralarında defalarca vurgulayan bir amca Rizeli şeyhülislamların isimlerini bir kâğıt parçasına yazıp getirmiş bulunduğu mecliste büyük bir kalabalığa nutuk atarmış gibi sesli olarak okuyor. İstanbul üniversitesinden olduklarını sandığım bir grup sinirli genç sigara içip pür dikkat haberleri dinliyorlar. Yalnızlıklarını tüketmeye gelmiş birkaç kişi gazete okuyup etrafta olan bitene dikkat kesiliyor. Kendimi kedi gibi hissediyorum. Sobaya yanaşınca çaycı bana bir çay getiriyor. Miyavlama ihtiyacı hasıl oluyor.

Sonra

TTT isimli kitabı yazmaktan vazgeçtim. İşin uygulamalı araştırma kısmı fazlasıyla müşkil bir kere. İnsanları nesneleştirmekte zorlanıyorum. En son veliye tekme attım işte. İnsan nesnesini tekmeler mi?

Bir başka gün

Ne yapacağımı bilmiyorum.....

Kendi üzerime düşünüp sorunlarımla hesaplaşmak en iyisi galiba..

16 kasım 2000

Küçüklüğümü düşündükçe çok enterasan bir karakter istidadı taşıdığımı kanaat getiriyorum iyice. Bugün başkalarına ilginç gelen yönlerimin aslında yeni bir şey olmadığını, son derece de normal, hatta mühim bir terakkinin tecessümü olduklarını en azından ben layıkıyla biliyorum. Mutmainim yani (Mesut ve bahtıyarım diyeceğim de hani abartı olmasın). Küçükken hatırlıyorum, bir yaz akşamı evin balkonuna çıkmış, önce karşıda kahırla gölgelenmiş yüce dağın silüetine, sonra sarışın bir aydınlıkla gecenin karanlığını yırtan dolunaya bakmış, “ay bir gün sana çıkacağım” demiştim, çıkmak fiiline tuhaf bir vurgu yaparak. Yine o dönemlerde, yoğun bir konsantrasyonla küçük nesneleri hareket ettirme seansları yapardık arkadaşlarla. Herkes çaykaşığına, plastik topa, kibrit kutusuna gözlerini dikip onları hareket ettirmeye çalışırken ben bütün şehre gözlerimi diker ve deprem “yapmaya” gayret ederdim. Hatta birkaç hafta sonra komşu bir kentte olan küçük bir sallantının müsebbibi olarak kendimi görmüştüm. Yani diyeceğim ben her zaman farklıydım.

Ekim

Evde yalnızım. Aslında bunu belirtmeme gerek yok. Ben her yerde yalnızım. Fakat en kötüsü bugünkü yalnızlığımı paylaşabileceğim, azaltabileceğim hiçbir şey yok. Bir meşgalem yok. Yalnızlık büyüyor. Bu defterin hali pür melali ne olacak? Bu defterin taşıdığı mana ne bilmiyorum. Ömer Seyfettin günlükler için Tahrir Geveze-

liğı diyor. Belki de öyle. Kafkaya kızıyorum sevgilisine çokca mektup yazmış, sevgilisinden gelen cevapları önemsemeden, daha çok yazdıklarına kıymet atfetmiş. Bu defter benim açık denizde boğulan sevgilime yazdığım satırlardır kendimi salim sulara çekebilmek için.

“Geçmişe Mektup”
Bak Sayın Geçmiş.....

Şubat..
Daha iyi bir giriş için niye bu kadar beklemem gerekti acaba..

Mart
İçinde eylül olan bir mektup yazmaya karar verdim.

Nisan 2001

Biliyorsun Nuran; sana olan aşkım bir eylül günü, adımlarımı arnavut kaldırımlı (hep öyle olur nedense) bir yolda, sarışın yapraklara sürterek atarken, seni bilmem kaçınıcı görüşümde başladı. Benim sevgim öyle birden bire başlamıyor. Bunun için alınganlık yapmazsın sanırım. (kasti bir durum yok yani, hayatı bile sonradan sevmeye başladım ben. Aslında yalan söylüyorum. Hayatı hep sevdim fakat şu anda ayır-dına varamadığım hayat ile kadın arasındaki farkın ne olduğu) Ama hatırlıyorsan o karşılaşmamızda yaşlı, kocaman çınarlarla dolu yolda, tatlı gülümsemelerini hiç esir-gmeden, kırmızı beyaz berenin altından sarkan siyah canlı saçlarınla, narin ellerini düğüm yaparak, hayran hayran seni seyretmekte olan gözlerimin içine, güzelim iri ceylan gözleriyle bakmış, tam bir karga sürüsü başımızın üstünden geçerken nasıl-sın demiştin. (kargalardan o günden beridir nefret ederim) İşte eylül güneşinde ısı-nan kor içime o zaman düştü tam olarak.

Sen otobüse doğru koşarken ben hemen oracıkta ağaçların altında ki bir banka oturmuş, çınar ağacının geniş dalları, sık yaprakları arasında, güz güneşiyle cıvılda-şan gökteki mavinin tonunu incelemeye koyulmuştum. Ağaçlarda öten kuşların cıvıl-tılarını korlanmış kalbimin hassasiyetiyle manalandırmak için gözlerimi kapamış ba-şımı arkaya dayayarak dakikalarca bezmi tefekkürde cevelan etmişim. Kuşlar artık içimde ötmeye başladıktan sonra, hemen önümde uzanan, içinde balıkların birbi-riyle yarıştığı, vapurların salındığı, isteklisine masallar anlatan denize bakmış, ufuk-taki sisin, belirsizliğin içinde ay yüzünü görmüş bunun üzerine yıllardır hiç hakkın-da düşünmediğim, üzerinde gördüğüm insanları şapşal olarak nitelediğim aşkın bu sefer bütün kuvvetiyle tüm benliğimi kapladığını idrak etmişim.

Aşkımda mahpustum bundan böyle. Sende tutuklu kalmamıştım ama. Sana olan aşkımda senden de fazlası vardı. Binbir gece masallarındaki maşuklar gibi tarif ve taltif etmeyişi bundan belki de seni. (bu noktada daha fazla kelam edip, varsa bir gizem onu da dağıtmak istemiyorum lakin tahmin edebileceğin gibi ben Fuzuli'nin

Mecnun'a yamuk (!) yaptığımı düşünüyorum. O yüzden yazdıklarımı ukelalık olarak telakki etmemeni dilerim.) Bulunduğun yerlerden kaçıyor olmam vuslatın hicranımı, yani aşkı bitiriceğinden korkmamdan değildi kesinlikle. Sadece yanında bulunmaktan korkuyor, rezil olmaktan endişeleniyordum. Bu kadir basitti. Aşk kadar basit, Aşk kadar çetrefil ve girift.

Aşkım, bundan böyle sen bana bakmadığın zamanlar bütün etrafını bir hale gibi sarıyordu. Sen bu, bütün varlığımdan oluşan haleden, onun fitratındaki acıdan, kahrından, sevinçten, utançtan, eziklikten bihaberken, hale seni kuşattığı zamanlar ben yüzünde yaşadığım en mutlu anları yaşıyordum. Böyle zamanlarda hayatı bir "an"lar manzumesi görüyor ve kendimi tanpınarlardan kana kana bengisuyu içen bir bahtiyar addediyordum. Bu halenin bir daha oluşmamasına sonra sen sebep oldun. Belki ben haleyi çok koyulaştırıp somut kıldım ve somutlaşan birçok şey gibi bu da mevcut olanı bayağılaştırdı. Halenin kayboluşu belki benim tükenişimin de başlangıcıydı. (tükenmeyi burada bilinçli olarak kullanıyorum. Zira bu mektubu yazıyor olmanın sebebi de bu bilinçtir.)

Bakışlarımdaki acziyeti anlamının hiç zor olmadığını şimdi daha iyi tahmin edebiliyorum. Faş eden bakışlara verilen yanıtın bir acıma hissinden mürekkep olduğunun tarafımdan anlaşılması da zor olmadı. Fakat acize çare nerede. Tahmin edebileceğin üzere sevgimin gizi çoktan çözülmüştü ve yakın uzak tüm arkadaş çevrem daha sonra (biliyorum çok kızmıştın buna) tüm fakülte bu tutkudan haberdar olmuştu. Ama kalbimde atan sevginin sesinin dışarıda yankılanır hale gelmesi senin bana verdiğin cevaptan sonra oldu.

Seninle o günkü konuşmamızdan önceki haftalarda (halenin koyulaştığı zamanlar) fakülteden içimde bir derin azap ve kederle dönerdim eve. Sevgimden haberdar olan arkadaşlarım bir şey mi oldu diye sorarlardı hep. Bense bir şey olmadı yine derdim. (demek ki belamı bulmuşum) İşte böyle günlerden bir gün (16 Kasım 1997) ben fakültede aylak aylak (sanırım birazda meczup) gezerken yanıma gelmiş, benimle konuşmayı talep etmiştin. Bana burada söylediklerini anlatacak değilim sana. O an hâlâ çok tatsız ve fazlasıyla depresif benim için. Konuşmamızdan (daha doğrusu konuşmandan) itibaren tam iki gün, annem halime dayanamayıp ağlayana kadar kimseyle konuşmadım. Konuşamadım. Konuşacakken hep tıkağımı. (abarttığımı düşünbilirsin ama öyle) Anneme içim bulanıyor diyebildim sadece. Daha sonra o bulan-tı, bunal-tı bütün benliğimi sardı.

Ertesi haftaya fakülteye geldim birazda ayaklarımı sürüyerek. Meydanda çiçek satan bir çingeneden bir lale aldım. O lalenin ortasında yüzünü görmüştüm dersem inanmazsın. (benim hakkımda ne düşündüğünün bir önemi var mıydı acaba? "İçimdeki aşk olmasa.." Hayır hayır.) Peki fakültenin önünde seni hep bir laleyle bekliyor oluşum da bundandı desem. Tuhaf bir zıtlık oluştuyorduk fakültenin önünde coplarıyla bekleyen polislerle. Kaç kez duydum o sesi "burada bekleme kardeşim!" Bilirsin çevik kuvvetin canı çok sıkılır. Eğlence olmuştum onlara da. Lale devrinden sonra benden nefret ettiğini, zaman zaman bana küfürler savurduğunu duydum. Bu te-

vatür de başka bir dönemin başlangıcıydı tabi. (Ama şimdi bana bu hâldeki bir aşığa sahip olmaktan gizli gizli gurur duymuş olabilecekmışsin gibi geliyor. Zaman işte insana ne tiksintilerle yaşanan anları nostaljiyle derhatır ettiriyor.)

Artık laleyi taşıyacak gücüm de aklım da kalmamıştı. Evin yolunu bulamadım bir akşam. Tramvaya, metroya, belediye otobüsüne, vapura, biniyor (taksi ve minibüse de binmeye çalıştım ama onlar sonradan indirmişlerdi beni galiba, hatta parantezi açmışken söyleyeyim bir taksiciden epey bir dayak yedim o gün) nereye gittiğimi bilmiyordum sahiden. Hayatın boyutunu kaybetmek nedir bilir misin sen? Hayat üç değil yedi boyutluydu ve insanların yedi boyutunu görüyor ve her şeyden koşar adımlarla kaçıyor gibiydim. (belki de koşuyordum. O kalabalık insan gruplarını yedi ile çarptığın zaman korkunç bir rakam çıkacağını tahmin ediyorsundur.) Aradan ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Ama bir elektrik direğine yapıştırılmış ilanda kendi fotoğrafımı gördüm sonra. Altında annemin ismi vardı. Annemin ismine uzun süre baktım. Sonra devam ettim yoluma. Epey bir zaman geçti yine. (zamana karşı tuhaf bir alınganlığım var) Ama annem yanıma gelmişti. Hastaneye. Bir dakika dur ve düşün burada. Delirmek ne demektir? Hele o iğrenç, herkesin ağzında harcı alem bir deyiş olmuş aşkından çıldırdı dedikodularına muhatap olmak ne demektir tahayyül edebilmisin hiç? Sevdiklerinin seni görür görmez gözlerinden boşalan, gizlenmeye çalışılan fakat ağırlığını, varlığını, acılığını hıçkırıklarla duyuran göz yaşlarının içinde boğulmalarını görmek ne menem bir şeydir tasavvur edebilir misin? Hele bilir misin ne acıdır, düştüğün durumu gören gözlerin parıldamaya, gevrek dudakların yumuşamaya başlaması, arkayı döner dönmez başlayan fısıltıların beyni zonklatması? Hele hiç artık iyileştin diyebilmenin imkânsızlığı nedir bilir misin?

Hastaneler. Beynimi uyuşturan, ayaklarıma, ellerime hükmetmemi engelleyen koca koca iğneler. Saatlerce süren terapiler. Onca enterasan deliyle kurulan çocuksu arkadaşlıklar. Bunları daha fazla anlatıp, yaşananları tazelemek kendime de kimseye de kötülük etmek istemiyorum.

Tahmin edeceğin gibi tüm bu yaşadıklarım bana yetti. (yoksa beni akıllandırdı mı demeliyim) Şiiri ve aşkı gönlümden sildim. Artık kalabalıklara karışmak, yedi boyutumu göstermek ve kimsenin yedi boyutunu görmek istemiyorum. Annemi üzmem istemiyorum. Bu sebeple mektubun nihayetinden itibaren senle kalan tüm manevî irtibatımı da bitirmeyi hedefliyorum. Seni, daha doğrusu yaşadıklarımı bu sayfalara serme ihtiyacı da bundan hasıl oldu. Aşkımın mahrumsun artık. Tüm bunlardan sonra söyleyebileceğim bir şey daha var. Sana olan aşkım bana bir şey öğretti. Şimdi o şeyin tarifini yapmaya çalışıyorum. Kah kam alarak kah ağlayarak.....

ALÂATTİN KARACA

MUSTAFA KUTLU'NUN ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE UZUN HİKÂYE*'NİN YERİ

Ortadaki Adam (1970), Gönül İşi (1974), Yokuşa Akan Sular (1979), Yoksulluk İçimizde (1981), Ya Tahammül Ya Sefer (1983), Bu Böyledir (1987), Sır (1990) gibi yapıtlarıyla son dönem Türk öykücülüğünde kendine özgü yer edinmiş bir yazardır Mustafa Kutlu. İlk iki öykü kitabında Sabahattin Ali ile Sait Faik arasında gidip gelen, yolunu bulmaya çalışan bir yazar olmasına karşın, kısa süren bu etkilenmeden sonra, Anadolu'daki yaşamı odağa alarak, toplumsal değişimi ve bu değişimin yol açtığı değerler çatışmasını konu edinen öyküler yazmaya başlar.¹ Bu öykülerin hemen hepsinde, yalnızca maddî ilerlemeyi amaçlayan değişim sürecinin ortaya çıkardığı 'iç yoksulluk'a işaret edilir ve genellikle değişimin olumsuz sonuçları yansıtılır. Öykülerinin özündeki bu ahlâkçı, ruhçu ve yerli düşüncede kuşkusuz Nurettin Topçu'nun ve *Hareket Dergisi*'nin büyük etkisi vardır.² Çağdaşları, klâsik öykü yapısını bozan, olay örgüsü, zaman ve uzam bakımından düzensiz, parçalanmış, karmaşık ve kapalı, genelde bireyin yalnızlığını, iç dünyasındaki bunalımlarını ve bilinç altını dile getiren Kafkaesk öyküler yazarken, Mustafa Kutlu Doğu anlatı geleneğine yönelmiş ve öykülerini bu geleneğin dil, teknik ve içeriğiyle beslemeye özen göstermiştir. Bir anlamda, Kemal Tahir'in "*batının anladığı dram dışında bir dram anlayışına varmam gerekir.*"³ diyerek işaret ettiği amaca, Kutlu öyküleriyle ulaşma çabasındadır. Bu çaba doğrultusunda öykülerinde, yalnız, çevresiyle, hatta kendisiyle barışık olmayan insanların ele alındığı batılı dram anlayışından uzak durarak, toplumumuzun kendine özgü dramını yakalamaya çalışır. Bunun yanında bütünselliği, düzeni ve açıklığı gözetken klâsik gerçekçi öykü kurgusundan da hiç sapmamıştır. Çağdaşlarının Batı öykü geleneğini izlemesine karşılık, Kutlu'nun Doğu anlatı geleneğine yönelmesi, insana, zamana ve uzama kendi kültürümüze özgü bir bakışla yaklaşması, son dönem Türk öykücülüğünde onun ayrı bir yer edinmesini sağlamaya yeter. İşte bu tavır nedeniyle Kutlu, *Yokuşa Akan Sular*'dan başlayarak, geleneksel anlatılarımızdan kıssalara, menkıbelere, mesnevîlere ve tasavvufî öykülere yönelmiştir. Bunu yazar, "*Kendi yazdığım hikâyelerin kendi geleneğimizden çıkmasını düşündüğüm için kıssalardan başlamak üzere, menkıbelerden ve mesnevîlerden hem biçim hem de muhteva bakımından faydalandım, onlardan çağdaş bir biçim, çağdaş bir muhteva dokumaya başladım. Bunun temelinde tasavvuf düşüncesi yatıyor. Ve onun mazmunlarını, mecazlarını, dilini bugün için kullanmaya çalıştım.*"⁴ diyerek belirtir. Nitekim *Yokuşa Akan Sular*'dan sonra *Yoksulluk İçimizde*, *Bu Böyledir* ve *Sır* adlı öykü kitaplarında, söz konusu geleneksel anlatı türlerinin izleri, içerik, kurgu tekniği, dil ve anlatım yönünden daha belirgin bir biçimde göze çarpar.

O hâlde **birinci dönemdeki Ortadaki Adam ve Gönül İşi**'nden sonraki öykücülük çizgisinde, tematik olarak Anadolu'daki toplumsal değişim, kurgu, dil ve anlatım bakımından tasavvufi öykülerden kaynaklanan özellikler (örneğin kıssalardan gelen zincirleme öykü tekniği, tasavvufi motifler ve dilde tasarruf), Kutlu'nun *-Yokuşa Akan Sular*'dan başlayıp *Sır*'a değin uzanan- **ikinci dönem öykülerinin** en belirgin yönüdür denilebilir.

Doğunun tasavvuf odaklı anlatı geleneğinden kaynaklanan öyküleriyle dikkati çeken Kutlu, *Uzun Hikâye* (2000) adlı yapıtıyla öykücülüğünde yeni bir evreye girmiş görünmektedir. En azından bu öyküsüyle 'tasavvufi düşünce ve anlatı'dan ayrı bir tarza yöneldiği dikkati çeker. İşte bu makalede, Kutlu'nun öykücülüğünde *Uzun Hikâye* ile başlayan 'yeni evre' saptanmaya çalışılacaktır.

Uzun Hikâye, her şeyden önce öyküde yer alan bir kişi (homodiégétique, öz öyküsel) tarafından anlatılan bir öyküdür. Öyküde, yaşamı değişik kasabalarda geçen bir delikanlı (anlatıcı), geriye dönüşlerle ailesini, doğumunu, mutlu çocukluk günlerini, annesinin ölümünü, babasıyla beraber Anadolu'nun çeşitli kasabalarında yaşadığı olayları, aşklarını, hüznlerini, arkadaşlarını ve babasının kimi çevrelerle yaptığı mücadeleyi anlatır.

Öykü, kahramanın on altı yaşındaki fiziksel görünümünü ve bir çağrışımla annesini anımsamasıyla başlar. Ardından "...ben yeniden beş altı yaşların pembe-beyaz dünyasına gömülüyorum." (s. 8) cümlesiyle daha da geriye, on bir yıl öncesine, çocukluk günlerine döner. Yaşadıkları vagondan evi, komşuları makasçıyı, eşini ve kızını anlatır, sonra yine geçmiş içinde geçmişe dönüp babasının macerasını anlatmaya koyulur. Bu macera çerçevesinde, babanın çocuk yaşlarda dedesiyle Bulgaristan'dan kaçıp İstanbul'a yerleşmeleri, dedenin ölümü, babanın aşkı, sevdiği kızı kaçırmak zorunda kalması, İstanbul'u terk edip bir kasabaya yerleşmeleri, kahraman-anlatıcının doğması, babanın kasaba orta okulunda çalışırken müdürle ters düşmesi, adının sosyaliste çıkması ve ailenin buradan ayrılmak zorunda kalması anlatılır. Kahraman ve ailesi, bundan sonra bir nahiyede, istasyon yakınında, vagondan bir evde yaşamaya başlarlar. Hamile olan anne, bir gün âniden rahatsızlanır ve ölür. Kahraman, küçük bir çocukken yaşamının ilk büyük acısını tadar.

Öykünün başından annenin ölümüne değin süren bu bölüm (s. 8-30), giriş sayılabilir. Bu bölümde esas itibariyle üç olay halkası vardır:

1. Babanın anneye âşık olması (s. 14) ve kızın ailesinin evliliğe razı olmaması nedeniyle İstanbul'dan kaçmaları (s. 17).
2. Babanın orta okul müdürüyle çatışması (s. 20) ve kasabayı terk etmek zorunda kalmaları (s. 21).
3. Annenin ölümü (s. 30).

Anlatıcı, bu olayları anlatırken, iç içe geriye dönüşler yaparak kronolojik sırayı bozmuşsa da bu, olaylar zincirinde bir kopukluğa neden olmamıştır. Girişte, klâsik olgu kuruluşuna uygun biçimde, esas olarak anlatıcının ailesi tanıtılmaktadır.

Öykünün giriş bölümünden sonra, anlatıcı, zamanda ileriye doğru bir atlama ya-

parak, -annesinin ölümünden, kendisinin on altı yaşına gelinceye kadarki süreyi anlatmaksızın- öyküsüne on altı yaşından sonraki yaşamını anlatarak devam eder (s. 31). Bu bölümdeki olay halkaları ise, şunlardır:

1. Kahraman ve arkadaşı Celâl, ikisi birden savcının kızı Ayla'ya âşık olur (s. 42). Kahraman, ölümcül bir hastalığa tutulan Celâl'e acıdığından aşkını gizler; hatta arkadaşıyla Ayla arasında aracılık yapar (s. 51).

2. Baba, bir arsa sorunu nedeniyle kasabanın Belediye Başkanı İskender Zopuroğlu'yla tartışır, haksızlığa karşı çıkar (s. 44-45). Bu olay nedeniyle polis evlerine baskın yapar; ancak bir şey bulamaz (s. 46).

3. Baba-oğul, polis baskınından sonra bu kasabayı da terk etmek zorunda kalırlar (s. 57).

Üçüncü olay halkasından sonra, yine zamanda bir atlama söz konusudur. Bu kasabadan ayrılırken lise 1'de okuyan ve on altı yaşında olan (s. 57) kahraman, bunu izleyen bölümde liseyi bitirmiş, iki yıl üniversite sınavına girmiş ve kazanamamıştır (s. 61). O hâlde aradaki dört yıl atlanmıştır. Ancak bu atlamalar(l'ellipse) da olaylar zincirinde bir kopukluğa yol açmamıştır.

Bundan sonra ise olaylar şöyle sürer:

4. Kahramanın arkadaşı Tabelacı Kara Turan, Kuaför Venüs'ün kızı Suna'ya âşık olur. Bu aşk öyküsü (s. 65-79)nde Turan'ın aşkı uğruna yaptıkları anlatılır. Ancak Suna, Turan'ın aşkına karşılık vermez ve bir tiyatrocuyla kaçır (s. 78).

5. Baba, kasabanın Yeşil Hanyeri Gazetesi'nde yazı yazmaya başlar (s. 80). Siyasî eleştirileri nedeniyle tutuklanır (s. 89).

6. Kahraman, kasabanın ileri gelenlerinden Hancıların kızı Feride'ye âşık olur (s. 96). Feride de onu sever; ancak delikanlı, sevdiğini rahatsız eden Sarhoş Selâmi'yle tartışınca (s. 204) olay duyulur. Aile kızı sokağa çıkarmaz. Kahraman, Feride'yi kaçırmak istese de, kız ailesinden korktuğu için bunu kabul etmez (s. 108). Bu aşk da ayrılıkla sonuçlanır.

Gelişme bölümü(s. 31-108)ndeki olay halkalarını iki kümede toplamak mümkündür.

İlk kümede ikisi kahramanla ilgili olmak üzere üç aşk öyküsü vardır. Bunlar; a) Kahraman, Ayla ve Celâl arasındaki aşk, b) Kara Turan Suna aşkı, c) Kahramanla Feride arasındaki aşk. Söz konusu öyküler, kendi içinde başı sonu olan, düzenli, neden-sonuç ilişkisi bakımından birbirinden bağımsız üç ayrı, olay halkası veya üç ayrı 'ada öykü'dür. Bu olay halkaları, kasabalardaki aşkları yansıtmaya işlevi görürler.

Aşk öykülerinin dışında, babanın çevresinde gelişen ve kasabalardaki çıkar kavgalarını, siyasal çekişmeleri konu edinen olay halkaları da ikinci kümeyi oluştururlar. Bunlar ise; a) Baba ile İskender Zopuroğlu arasındaki bir arsa nedeniyle çıkan çatışma, b) Gazetede yazılarından dolayı babanın, siyasîlerle çatışmasıdır.

İkinci kümedeki olaylar, *Uzun Hikâye*'ye -kasabalardaki toplumsal yaşamı yansıtmaya bakımından- toplumsal içerik kazandırır ve bunlar da kendi içinde başı sonu olan bağımsız 'ada öykü'lerdir.

Uzun Hikâye'nin sonuç bölümü (s. 109-115)nde tek bir olay halkası vardır: Ba-

ba-oğul, birbirinden ayrılırlar (s. 111). Oğul, babasının verdiği daktiloyu alarak, bir trene binip kasabayı terk eder (s. 111). Gece vakti meçhul bir istasyonda trenden iner, bir kasaba otelinde, babadan kalma daktilosuyla kendi öyküsünü (*Uzun Hikâye*'yi) yazmaya başlar (s. 114).

Sonuçta, bu yapıtta bir çerçeve öyküyle, bu çerçeve öykü içinde yer alan alt öyküler vardır. Geriye dönüş üzerine kurulmuş baba-oğul öyküsü çerçeveyi oluşturur. Söz konusu çerçeve öykü içinde ise, bu öyküye eklenen alt öyküler vardır. Kasabalardaki aşkları veya toplumsal siyasal çekişmeleri konu edinen öyküler, alt metin olarak bu baba-oğul öyküsüne eklenen parçalarlardır.

Uzun Hikâye, bir gencin (anlatıcı), babası ile beraber Anadolu'nun çeşitli kasabalarında yaşadıklarını konu edinen otobiyografik bir öyküdür. Olay örgüsünden de anlaşılacağı gibi, kasabalarda yaşanan aşklar, ayrılıklar, hayal kırıklıkları, hüznler, umutlar ve toplumsal adaletsizlikler, bu öykünün tematik dokusunu oluşturur. Aslında Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye*'de bir baba-oğulun yaşam öyküsü çerçevesinde, çeşitli yönleriyle **Anadolu kasabalarındaki yaşamı** anlatmaktadır.

Bu ana tema yanında, öyküde en geniş yer tutan tema, **aşktır**. Başlangıçtaki baba-anne aşkı, kahraman, Ayla ve Celâl arasındaki aşk, Tabelacı Kara Turan, Suna aşkı ve kahramanla Feride arasındaki aşk, bu temayı işleyen küçük öykülerdir. Baba ile anne arasındaki aşkın dışındakilerin hepsi ya ayrılıkla sonuçlanan ya da karşılıksız aşk öyküleridir. Hatta baba-anne aşkı bile annenin genç yaşta ölmesinden dolayı hüznle noktalınır. Dolayısıyla bu aşk öykülerinin hepsinde hüzn duygusu egemendir. *Uzun Hikâye*'de, bu aşk öykülerinden hareketle aslında 'kasabalardaki sevdalar' işlenir, bir anlamda sözlü gelenekteki âşık öykülerindeki gibi masum, coşkulu, töresel nedenlerle gizlenen, sevgili uğruna nice fedakârlığın yapıldığı aşklardır bunlar. Bu bakımdan söz konusu aşk öykülerinde, Anadolu halkının tutkusunu, vefasını ve coşkun sevdasını görmek mümkündür. Babanın sevgiliye kavuşmak uğruna sinema yakması (s. 16-17), Tabelacı Turan'ın Suna'ya olan aşkını kanıtlamak için türlü delilikler yapması; belde başkanlarından birinin belediye başkanına gönderdiği meyve dolu at arabasını Kuaför Venüs'ün dükkânı önüne yıktırması (s. 75), kasabadaki lunaparkta bulunan balona binip sevdiğinin evine güller yağdırması (s. 77-78), Anadolu insanının delişmen aşk anlayışını yansıtan ve kökleri Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Âşık Garip gibi âşık öykülerimize değin inen bir aşk anlayışını yansıtan olay halkalarıdır. Nitekim kahraman-anlatıcı da kasabalardaki aşklara ve kasabalıların bu tür olaylara yaklaşımını "Söz aramızda, o yıllarda o dağlar ardında kalmış kasabada, bir kızla bir oğlanın değil gizli gizli buluşup konuşması, şöyle yolda bir an olsun yan yana gelmesi bile zordu." (s. 32), "Kız Sanat Okulu dağılır, kasabanın liselilere nazaran daha gelişkin kızları birer ikişer önümüzden geçer; arkalarından gûya kızlarla hiçbir ilişkileri yokmuş da tesadüfen oradan geçiyormuş pozlarda delikanlılar, tedirgin adımlarla onları takip ederdi." (s. 42), "Ah bu küçük kasabalar, hiçbir sırrın saklı kalmadığı küçük kasabalar." (s. 54), "Ah bu küçük kasabalar. Her bir gizli seveda cehennemi. Karşılıksız aşkların törpülediği gençlik." (s. 72), "Ve bu ücra kasaba-

larda sevenlerin kavuşması için hâlâ delikanlıların yaz günü karlı dağdan kar getirmesi isteniyordu.” (s. 104-105) gibi cümlelerle ifade eder. Bu örnekler, Mustafa Kutlu’nun aşk temasını işlerken de **Anadolu’daki yaşamı** konu edindiğini gösterir.

Kutlu’nun öyküsünde bu iki temanın yanında, **göç ve yol** temi de önemli bir yer tutar. Baba, Bulgaristan’dan İstanbul’a kaçmış bir göçmendir. Baba-oğul, çeşitli haksızlıklar nedeniyle bir kasabadan diğerine göç etmek zorunda kalırlar. Hatta kahraman bu nedenle “*yollarda doğmuş, yolculukta büyümüşüm*” (s. 18) der ve kendisinde bir coğrafyaya, bir mekâna âdiyet duygusu olmadığını belirtir (s. 18). İstasyon, tren, yolcular, kahramanın çocukluğunu geçirdiği vagondan ev, öyküde bu bakımdan önemlidir. Hatta *Uzun Hikâye*’nin bir tren yolculuğuyla son bulması, kitabın kapakındaki tren fotoğrafı yol/yolculuk temasını yansıtmaktadır denilebilir. Genel olarak bakıldığında öykü, yaşamın bir yolculuk olduğunu çağrıştıracak olaylardan oluşmaktadır. Yeri gelmişken Kutlu’nun ilk öykülerinde de (örneğin “Bir Saatlik Telâki”, *Ortadaki Adam*, 1970, s.26) istasyon, tren, otobüs garı gibi yol ve yolculuk temasını yansıtan öğelere yer verdiğini belirtelim.⁵

Uzun Hikâye’ye egemen olan duygu **hüzündür**. Kahramanın küçük yaşta annesiz kalması, çeşitli baskılar sonucu ailenin sürekli göç etmesi, aşkların hep mutsuzluk ve ayrılıkla sonuçlanması, babanın erdem mücadelesinde haksızlığa uğraması, hapse düşmesi ve baba-oğulun ayrılması bu duyguyu oluşturan olaylardır. Hatta bu nedenle *Uzun Hikâye*’nin **kırk bir yaşam öyküsü** olduğu söylenebilir. Ancak bütün bu olumsuzluklara karşın, baba oğul, asla umutsuzluğa kapılmaz ve yaşama umutlarını yitirmezler. Örneğin kahraman, arkadaşı Celâl uğruna sevdiği kızdan vazgeçer, hatta kızla onun arasında aracılık yapar ve ıstırabını içine gömerek “*Sevdiğim kız, ilk aşkı, beni değil onu mutlu etti. Varsın etsin.*” (s. 55) diyebilir. Dolayısıyla Kutlu, hüznün yanında **yaşama sevgisi** temini de işler. Kahraman, her türlü acıya, annesini yitirmesine, aşklarında büyük acılar yaşamasına, babasından ayrılmasına, kimsesizliğine karşın umudunu hiç yitirmez. Baba da her türlü haksızlığa karşın, mücadelesini sürdürür. Bu bağlamda annenin ölümünden sonra babanın mızıkaya başlaması (s. 30), bir yandan hüznü, diğer yandan da yazgıya boyun eğişi, acılara katlanmayı ifade eder. Öykünün sonunda babasından ayrılan kahramanın, sabaha karşı bir otel odasında, babadan kalan mızıkayı üflemesi, nağmelerin “...otel penceresinden sızıp kasabanın dumanı tüten kırmızı kiremitli damlarına doğru yayılmaya...” (s. 115) başlaması; hatta “*Aa.. Bayağı çalışıyorum. Çalışıyorum be...*” (s. 115) diyerek sevinmesi, bütün acılara karşın yaşamın sürdüğüne işaret eder. Bu bakımdan **mızıkça**, öyküde hem hüznün, hem yaşamın acıyla, sevinçle karışık doğal akışının, umudun ve yazgıya inanişin simgesidir. Bunun yanı sıra babanın kullandığı **daktilo**, erdemi ve toplumsal mücadeleyi simgeler. Her iki âlet de öykünün sonunda babadan oğula geçer, bu ise, yazgıya inanişe ve umuda dayanan yaşam felsefesinin ve erdem mücadelesinin babadan oğula, kuşaktan kuşağa geçtiğinin göstergesidir. Kuşkusuz bunlar, Kutlu’nun öyküde, Batıdaki yalnız, bunalımlı, kendisiyle ve çevresiyle çatışan melankolik bireyin dramından farklı olarak, her türlü olumsuzluğa karşı yazgıya inanan, iç dengeyi koruyan bir toplumun dramını işlemeye çalıştığına işaret eder.

Uzun Hikâye, bir baba ile oğulun yaşam öyküsü çerçevesinde kasaba yaşamını konu edindiğinden, kişiler de doğallıkla **kasaba insanlarıdır**. İlgi merkezi, kahraman- anlatıcı ve babası Ali Bey olmakla beraber, kasabada yaşayan çeşitli insanlar da öyküde önemli bir yer tutarlar.

İncelemede kolaylık sağlaması açısından odak noktasına kahraman-anlatıcıyı alarak **taşralı gençleri** bir grupta toplayabiliriz. Kuşkusuz bu grupta ele alınacak en önemli öykü kişisi, adı verilmeyen anlatıcıdır. Öykünün hem kahramanı hem de anlatıcısı olan bu taşralı delikanlı hakkında bildiklerimiz, doğallıkla kendisinin verdiği bilgilerden ibarettir. Dış görünüşü hakkında fazla bilgi vermeyen kahraman-anlatıcı, öykünün başında, on altı yaşında, cılız, ince ve uzun, saçları kirpi gibi dimdik duran (s. 7) liseli bir gençtir. Yirmi yaşına geldiğinde ise, yüzündeki sivilceler kaybolmuş, kolayca taranabilen uzun saçlı, yakışıklı bir delikanlı (s. 61) olmuştur.

Bundan sonra anlatıcı, geriye dönüşlerle ailesi ve çocukluk yılları hakkında uzun uzun bilgiler verir. Kendi deyişiyle yollarda doğan ve yolculukta büyüyen (s. 18) delikanlı, çocukluk yıllarını “...yanında bozbulanık bir ırmak akan, bir küçük nahiye-nin kıyıcığında ıssız bir istasyonda...” (s. 23) **vagondan bir evde** geçirmiş ve küçük yaştan itibaren büyük acılarla yüz yüze gelmiştir. Acıların ilki ve en büyüğü kuşkusuz annesinin ölümüdür. Annesizlik, onu babasına daha da yaklaştırır ve öykü boyunca baba-oğul dostluğu sürer. Kahramanın ruhunda derin izler bırakan bir başka olay ise, babasının çeşitli haksızlıklara ve baskılara uğraması nedeniyle sık sık yaşadıkları yerlerden göç etmek zorunda kalmalarıdır. Bu bakımdan, göç, yol ve ayrılık olgusuyla sıkça karşılaşacak, hatta babasından tevarüs ettiği **muhacirlik** ve **bir mekâna âit olmama** duygusu, öykü boyunca ona eşlik edecektir. Nitekim kendisi bu duyguyu, “Nereliyim acaba?(...) Coğrafyaya, mekâna dair bir bağlanma, bir aidiyet duygusu yok bende. Zihnimi eşiyor, hafızamı yokluyorum. Hep yollar, kıvrılıp giden tozlu yollar, eski dökülen otobüsler, kamyon karoserleri, tiren rayları, vagonlar, kurum, is.” (s. 18) sözleriyle dile getirir. Kahramanın ıstırapının bir nedeni de, hep ayrılıkla sonuçlanan aşklarıdır. Gerek savcının kızı Ayla’ya, gerekse Feride’ye olan aşkının ayrılıkla sona ermesi, onun genç ruhunda derin yaralar açar. Bütün bu acılara, öykünün sonunda dünyadaki tek yakını babasından ayrılması da eklenir. Ancak her türlü olumsuzluğa karşın delikanlı, karamsarlığa asla kapılmaz, bunalıma düşmez, bahtsızlığına, yoksulluğuna, kimsesizliğine isyan etmez, yalnızlık çekmez; tersine öykünün sonunda yaşadıklarından dolayı olgunlaşmış ve öz güven duygusuna ulaşmıştır. Nitekim yapıtın sonunda babadan kalan daktilosuyla yazmaya başlaması, sonra mızıkayı üfleyerek, “Aa. Bayağı çalışıyorum. Çalışıyorum be...” (s. 115) demesi, bir öz güven işareti olarak anlaşılabilir. İşte bu özelliklerinden dolayı *Uzun Hikâye*’nin kahramanı, günümüzdeki pek çok öykü ve romanda görülen, kendisiyle ve çevresiyle çatışan, uyumsuz, asi, yalnız, içe kapanık ve sıkıntılı tiplerden oldukça farklıdır.

Son olarak, çocukluğunu bir istasyon kenarında, doğayla içli dışlı biçimde, vagondan bir evde geçiren, karpuz sergilerinde çalışan, garsonluk yapan, yazlık sine-malarda kuru yemiş satan, futbol oynayan bu kahramanın, öykü yazarı Mustafa Kutlu’dan izler taşıdığını belirtmek gerekir.⁶

Kara Turan, *Uzun Hikâye*'deki bir diğer kasabalı gençtir. “Orta boylu, zayıf ama kayış gibi sağlam kara-kavruk bir oğlan.” (s. 65) olan Tabelacı Kara Turan, çocuk yaşta babası tarafından terk edilmiş, annesi Kömürcü Halime'yle yaşayan bir delikanlıdır. Yoksulluk içinde büyüyen bu genç, resme ilgi duyar. Bundan dolayı Tabelacı Osman'ın vitrini önünden ayrılmaz, sonunda okulu da bırakarak Osman'ın yanında çalışmaya başlar. Ustasıyla birlikte kasabanın kahvehanelerine, lokantalarına resim yaparlar. Ustası ölünce işleri o sürdürür. Kahraman-anlatıcının futbol takımından arkadaşı olan Turan, öyküde Kuaför Venüs'ün kızı Suna'ya olan aşkıyla öne çıkar. Aşk uğruna akıl almaz işler yapar (s. 75-78). Ancak Suna, aşkına karşılık vermez, başkasıyla kaçır. Bu açıdan hayal kırıklığına uğramış bir gençtir. Ancak yaşamın akışında, kendine yeni umutlar yaratır. Kasabanın Halkevi Salonu'nda bir resim sergisi açmak, bir magazin dergisinin düzenlediği artist yarışmasına katılmak, bir tavuk kümesi yapıp yumurta ticaretine başlamak gibi taşralı gençlere özgü, kendince hayalleri vardır.

Bütün bu yönleriyle o, sanat tutkusu, delişmen aşkı ve hayalleriyle tipik bir kasaba delikanlısı portresi çizer.

Bunların yanı sıra, içe kapalı, duygulu, okumaya meraklı ve kas erimesi nedeniyle yürüyemeyecek ölçüde hasta olan, savcının kızı Ayla'ya vurulan kahramanın arkadaşı **Celâl**, “...değirmi çehresi, kestane rengi saçları ile...” (s. 42) okulun en güzel, alçakgönüllü kızı **Ayla**, o yıllardaki filmlerin etkisiyle vücut geliştirmeye ilgi duyan, daha sonra artist olmak için İstanbul'a kaçan (s. 54) “*Kaportacı İsmail Usta'nın genç irisi çırağı...*” (s. 32), kasabanın külhanbeyi delikanlısı **Üçgen Erdoğan**, Kara Turan'ın deli gibi sevdiği, genç irisi, İncitmez lâkaplı, burnu havada, daha sonra bir tiyatrocu ile kaçan, daha sonra pavyona düştüğü söylenen Kuaför Mualla Hanım'ın kızı **Suna**, kahramanın âşık olduğu, utangaç, duygulu, kasabanın ileri gelen ailelerinden birinin kızı olan **Feride**, kasabaların kendine özgü küçük, dar, hatta kapalı dünyalarında gizli aşklar yaşayan, delicesine seven, kimi büyük kentlerde ünlüler gibi yaşama hayallerine kapılan **taşralı gençler**dir. Farklı mizaçlara sahip bu gençler, aslında aşkları, hüznüleri, sevinçleri ve hayalleriyle taşra kültürünü yansıtır.

Gençlerin yanı sıra, öyküde kasaba çevresini oluşturan daha yaşlı bir grup vardır. Kuşkusuz kahramanın babası **Ali Bey**, bu kesimde yer alan ve olayların odak noktasında bulunması nedeniyle ilk olarak ele alınması gereken bir portredir. Kahraman-anlatıcının verdiği bilgilere göre baba, çocuk yaşta dedesiyle birlikte Bulgaristan'dan kaçıp İstanbul'a yerleşmiştir. Bu yalnız dede-torun, sırt sırta verip hayata tutunurlar (s. 10); ancak dede ölünce, orta okul sona kadar okuyan çocuk, öğrenimini yarıda bırakır. Aynı mahallede oturan bir kızı sever. Kızın ailesinin evlenmelerine karşı çıkmasına karşın, sevdiğini kaçırır ve onunla evlenir. Bu evlilikten anlatıcı doğar; ancak anne Münire Hanım bir süre sonra ölür. Bundan sonra baba, yaşamını oğluyla birlikte Anadolu'nun çeşitli kasabalarında sürdürür.

Babanın en önemli özelliği, **mücadeleci kişiliği**dir. Yaşamının her aşamasında bu özellik göze çarpar. Eşi Münire ile her türlü engele karşın evlenir, bu uğurda si-

nema bile yakar. Haksızlığa hiçbir zaman ödün vermez, onurludur. Bu nedenle bir kasabada, çalıştığı orta okulun müdürüyle, sonra Belediye Başkanı İskender Zopuroğlu'yla ve ardından gazetedeki yazılarından dolayı kasabadaki siyaset adamlarıyla çatışır. Üstelik türlü haksızlıklara uğrar; sosyalistlikle suçlanır, evinden barkından olur, yaşadığı yerlerden göç etmek zorunda kalır, tutuklanır; ancak hiç yılmaz, umutsuzluğa kapılmaz. Kahramanın deyişiyle o, her şeyini "...hak yolunda, millet yolunda harcamaya can atan bir şövalye.." (s. 85)dir.

Babanın diğer özelliği, yoksulluk içinde büyümesine, öğrenimini yarıda bırakmasına karşın, kendini iyi yetiştirmiş kültürlü bir insan olmasıdır. Okumaya ve yazmaya çok meraklı olan Ali Bey, ülkenin toplumsal ve siyasal sorunlarına da ilgi gösterir; hatta gazetede bu anlamda yazılar kaleme alır. Anlatıcının verdiği bilgilere göre, kâtiplik, puantörlük, muhasebe yardımcılığı, bir kitapçıda tezgâhtarlık, avukat yardımcılığı gibi işler yapmış, kitapçıda çalışırken epey kitap okumuş, yazmaya da o günlerde başlamıştır (s. 13). Anlatıcı, babasının kültürlü bir kişi olduğunu, "*Hem benim babam, oldu-bitti gazete okur, yanından hiç ayırmadığı Remington marka eski daktilosunda geceler boyu takatuka bir şeyler yazardı.*" (s. 33) diyerek belirtir.

Öyküde sağlam kişiliğiyle dikkati çeken Ali Bey, oğluyla ilişkilerinde hep bir arkadaş gibidir. Aşkında vefalıdır, genç yaşta eşini kaybetmesine karşın onu hep sever (s. 39). Her türlü acıya katlanır, isyan etmez, kanaatkârdır. Doğayı sever, bir ara çalıştığı orta okulda bahçe yapması, yanında hep bir küpe çiçeği ile saka kuşu bulundurması onun doğaya olan tutkusunu gösterir. Aynı tutku, yazarın daha sonraki yapıtlarından *Beyhude Ömrüm* (2001)'ün kahramanı Yadigâr'da ve *Tufandan Önce* (2003)'deki Belediye Başkanı Şemsettin Bilen ile Kaymakam Çetin Bey'de de göze çarpacaktır.

Sayılan özellikleriyle baba, taşralı, kültürlü, mücadeleci, ahlâkçı, duygusal bir insandır ve öyküde, taşranın toplumsal, siyasal yaşamını yansıtmaya işlevi görür. Ayrıca kimi yönleriyle Mustafa Kutlu'nun babasından izler taşır.⁷

Baba kadar mücadeleci olmasa da, Hanyeri Matbaası ve Yeşil Hanyeri Gazetesi'nin sahibi **Musa Çavuş** (s.80-82) ile kasabanın tarihi, folkloru ve edebiyatıyla ilgili araştırmalar yapan emekli öğretmen **Şeref Bey** (s.83-85) de taşradaki kültürel çevreyi yansıtan kişilerdir.

Bunların yanı sıra, yetmiş beş, seksen yaşlarında eski beylerden olan Sarıkaya Otel'i'nin sahibi **Emin Efendi** (s. 33-34), kahvehaneyi çalıştıran **Kurban Emi** (s. 35), şişman fotoğrafçı **Foto Tombul Mehmet Güleç** (s. 35), **Aşçı Lütü Efendi** (s. 35), **Berber Adem** (s. 35), **Leblebici Tahir** (s. 35), Meksika usulü geniş kenarlı hasır şapkasıyla **Gazozcu Nurettin** (s. 36), işportacılıkla geçinen, yoksul, bir bacağı sakat, Celâl'in babası **Çerçi Abdullah** (s. 37), öyküdeki orta hâlli **taşra esnafını** oluştururlar.

Söz konusu kişilere, onlardan ayrı olarak kasabalardaki toplumsal çarpıklıkları, adaletsizlikleri yansıtmaya işlevi gören ve baba Ali Bey'le çatışan, ona iftira atan **orta okul müdürü** (s.19-20) ile Çerçi Abdullah'ı ezmeye çalışan ve eşkiya olan, eşraf ar-
tığı Belediye Başkanı **İskender Zopuroğlu** (s. 43-44)'nu katmak gerekir.

Öyküdeki kişilere toplu olarak bakıldığında bunlar, aşkları, özlemleri, hayalleriyle gençler, kültür sevdalısı aydınlar, orta hâlli esnaf, adalet duygusundan uzak bürokratlar ve yöneticiler, taşra yaşamını yansıtan figürlerdir. Mustafa Kutlu, fazla ayrıntıya inmezsiniz, küçük fırça darbeleriyle, bu ‘bize özgü’ taşralıları, yaşama biçimleri, aşkları, özlemleri, hüznüleri ve kavgalarıyla resmetmekte, böylece insan, çevre ve kültürüyle öyküsünde bir kasaba tablosu çizmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde yazarın önceki öykülerindeki gibi bu yapıtta da kişi kadrosunu **taşralıların** oluşturduğu söylenilebilir.

Öyküde zaman ve mekân konusunda ise kısaca şunları belirtmek gerekir: Her şeyden önce *Uzun Hikâye*, geriye dönüş üzerine kurulmuş, anlatıcı merkezli özöyküsel bir anlatımla⁸ aktarılan otobiyografik bir öyküdür. Kahraman-anlatıcı, öyküde anne ve babasının geçmişinden başlayıp, doğumunu ve yirmi yaşına gelinceye değin yaşadıklarını geriye dönüş tekniğiyle anlatır. O hâlde öyküde, anlatma zamanından önce yaşanmış olaylar, sonradan anlatım (la narration ultérieure)la ifade edilmektedir. Ancak öykü, iç içe geçen geriye dönüşler üzerine kurulmuş olsa da, kronolojik akışta bir kopukluk yoktur. Çünkü zaman, genelde geçmişten şimdiye değin ard zamanlı bir biçimde akar. Ancak kimi yerlerde zamanda atlama (l’ellipse) söz konusudur (örneğin s. 57’de lise 1’de okuyan ve on altı yaşında olan kahraman-anlatıcı, s.61’de liseyi bitirmiş, iki yıl üniversite sınavına girmiş ve kazanamamış biri olarak karşımıza çıkar. Bir anlamda aradaki dört yıl atlanmıştır). Ancak bunlar da öyküde bir kopukluğa yol açmaz. Dolayısıyla Kutlu bu yapıtında da öncekilerdeki gibi bütünsel, düzenli, ardıl zaman anlayışına bağlı kalmıştır.

Uzun Hikâye’de ana mekân **kasaba**dır. Öyküde, kahvehanesi, oteli, lokantası, fotoğrafçısı, berber dükkânı, kuaförü, kitapçı dükkânı, matbaası ve mezarlığı ve ırmak kıyısıyla birbirinin benzeri olan, bir yaşama biçimini, bir kültürü yansıtan **Anadolu kasabaları** görülür. Bu mekân, salt bir coğrafya ya da dekoratif süs değil, bir kültürdür. Örneğin kasabaların lokantalarında ve kahvehanelerindeki duvarları süsleyen resimlerdeki karlı dağlar, turnalar, iri gövdeli, serin gölgeli ulu ağaçlar hep Anadolu’daki halk kültürünü yansıtan öğelerdir. Kimi kez buna doğal çevre de eşlik eder. Böylece öyküdeki insan, kültür, zaman öğelerine mekân da eklenerek **kasaba tablosu** tamamlanır.

Sonuç olarak *Uzun Hikâye*, hem biçim, hem içerik bakımından yazarın önceki öykülerinden farklıdır. Her şeyden önce ikinci dönem öykülerinin odağında yer alan **tasavvufi düşünceye ve Doğu anlatı geleneğinin zincirleme kurgusuna** bu yapıtta rastlanmaz. Yapıt, adına da uygun olarak uzun ve tek bir tablo öyküdür. Ayrıca yazar, bu öyküsünde, önceki yapıtlarının çoğunda işlediği **Anadolu’daki toplumsal değişme, bunun sonucunda yiten değerler, eski değerlerle yeni değerler arasındaki çatışma** konusunu da ele almamıştır. Ancak Kutlu’nun önceki tüm yapıtlarında görülen **toplumsal adalet** duygusu, **ahlâkçı** anlayış, **taşralı insanlardan** oluşan kişi kadrosu ve en önemlisi de **Anadolu**, *Uzun Hikâye*’yi yazarın önceki öykülerine bağlayan, değişmez ana öğelerdir. Yazarın bu kitabında, göze çarpan asıl yenilik ise,

sözlü geleneğe, halk öykücülüğümüze dayanan **sohbet tarzı anlatım**ıdır. Yapıtta, “Adam bekâr, bekâr değil de dul. Acıklı bir macerası var, yeri geldiğinde anlatırım.” (s. 23), “...şefin karısı ile ilgili acıklı bir hikâyesi var demiştin hani.” (s. 26), “Söz aramızda o yıllarda...” (s. 32), “...bu küçük arsa bu gölgeli boşluk başımıza ne işler açtı, yeri geldiğinde nakledeceğim.” (s. 38), “Biz hadiseyi nakletmeye devam edelim. Efendim...” (s.98) vb. ifadelerden de anlaşılacağı üzere, okurla söyleşen, yeri geldikçe, mesellerle, deyimlerle, benzetmelerle öyküyü süsleyen, kendince olaylar, kişiler hakkında yorumlar yapan, sorular sorarak okurun dikkatini öyküye çekmeye çalışan bir halk öykücüsü var gibidir. Bu ise, Kutlu’nun öykücülüğünde yeni bir evre’ye girdiğinin en önemli göstergesidir. Dolayısıyla *Uzun Hikâye*, Mustafa Kutlu’nun, geleneğin bir başka kolu olan **halk öykücülüğüne** yöneldiğini gösteren bir yapıt olarak, öykücülük çizgisinde önemli bir yerde durmaktadır. ❏

* *Uzun Hikâye*’den yapılan alıntılar, şu baskıya aittir: *Uzun Hikâye*, Dergâh Yay., İstanbul, Kasım 2002, 6. baskı.

¹ Bkz. Alâattin Karaca, “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Sosyal Değişme”, *Millî Eğitim Dergisi*, S.85, Mayıs 1989, s. 3; Alâattin Karaca, “Hikâye-i Ahvâl-i Dervîşân ya da Sır’ra Kadem Basmak”, *Kayıtlar Dergisi*, S. 3, Ocak 1991.

² Kutlu bu konuda şunları söyler: “Onun felsefesi, sosyal adalet anlayışı, kültür ve sanata bakışı ve bilhassa ahlâkçılığı beni etkilemiştir.” Mustafa Kutlu, “Mustafa Kutlu ile Düünden Bugüne”, (Konuşan: Feridun Andaç), *Adam Öykü*, S.40, Mayıs-Haziran 2002, s. 72.

³ İsmet Bozdağ, *Kemal Tahir’in Sohbetleri*, Ankara 1980, s. 141.

⁴ Tevfik Yılmaz Demir, *Mustafa Kutlu’nun Hikâyeciliği*, Yüzüncü Yıl Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Böl., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 1995, s. 27.

⁵ Sık sık yer değiştirme, istasyon ve tren, *Uzun Hikâye’de olduğu gibi* Mustafa Kutlu’nun yaşamında da önemli bir yer tutar:

“Mustafa Kutlu’nun çocukluğu, yedi yaşına kadar babasının sık sık yer değiştirmesi yüzünden, o nahiye senin, bu nahiye benim dolaşmakla geçer. Şuuru uyandığında Erzincan’ın Kamerik nahiyesinde, yörenin ünlü beylerinden Sarıoğulları’nın geniş bir arazi ortasındaki kır evinde oturmaktadır. Nahiye de kiralık ev bulunamadığı için yerleşmek zorunda kaldıkları bu ‘yalnız ev’, Kutlu’nun hayatında ve hayal dünyasında çok önemli bir yer tutar. (...) Komşuları yakınlarındaki Cebesoy İstasyonu’nun lojmanlarında oturan demiryolculardır. Bu ev, bu istasyon, asker dolu trenler, biraz öteden geçen Fırat, karanlık geceler, kar, gecenin sesliğinde yankılanan tren düdükleri ve kurt ulumaları...” Beşir Ayvazoğlu, *Defterimde 40 Suret*, İstanbul, 1996, s. 164-165; ayrıca bkz. Mustafa Kutlu, “Mustafa Kutlu ile Düünden Bugüne”, (Konuşan: Feridun Andaç), *Adam Öykü*, S.40, Mayıs-Haziran 2002, s.69.

⁶ Bkz. Ayvazoğlu, a.g.e, s. 164-168.

⁷ Bkz. Ayvazoğlu, a.g.e, s. 166.

⁸ Bu anlatım tarzı hakkında bkz. Yves Reuter, *Introduction a l’analyse du roman*, Paris 1991, 67-69.

TARKAN İKİZLER

BİLMEM Mİ BEN O SENDİKACILARI...

Hasene odadan çıktı, elinin tersiyle terli alnına yapışan saçlarını arkaya iterek, olması gerektiği gibi saçlarının üstüne yapıştırdı. Kocasını Dursunali bir elinde çaybardağı diğerinde sigara, sırtında atlet camdan dışarı bakıyordu...

– Bu böyle olmayacak! En kısa zamanda küçüğe olsa çekmeceli bir dolap almak lazım. Hergün denklemlerle uğraşmaktan bıktım.

– Ne diyorsun yine vıdı vıdı kendi kendine?

– Dolap... Dolap diyorum, hergün, hergün bıktım artık? Böyle aç çarşafı, koy içine yastık kılıfını, kapa çarşafı, aç çarşafı koy içine atletleri donları, kapa çarşafı...

– Nerden para bulupta alacağız, biliyorsun durumumuzu.

– Ne bileyim ben işte, nereden bulursan bul valla! Tak etti canıma. Eskiciden alınma kırık dökük bir şeye bile razıyım artık. Bizim gibi çarşaf denklemleriyle uğraşanmı kaldı bu devirde.

Karısının sızlanmaları karşısında çaresiz kalan Dursunali, durumu kabullenip bu parlak “Eskici” fikrini önceden kendisinin düşünememiş olmasına hayıflanarak en sonunda “Tamam. Bakarız bir çaresine bugün” dedi.

Zaten 1 Mayıs’ta “tatil edilme” kararına aklı takılmış bir vaziyette sabahtan beri evin içinde sıkıntılı bir şekilde dolaşıp duruyordu. Kolay mı bir günlük yevmiyeden vazgeçmek? İşçiler tatil diye yine parasını alacaklardı ama ya kendisi? O da çalışıyordu ama onun diğerleri gibi maaşını veren biri yoktu. Bir de bu sendika hep işçinin yanında, çalışanın arkasında derlerdi...

Bunları düşündükçe içine daha bir sıkıntı bastı Dursunali’nin... Gündüz evde oturmaya alışık olmadığı için camlarının altında oynayan çocukların sesinden çıldırmak üzereyken, şu dolap işi yetişmişti imdadına. Gidip bakayım hem biraz da hava almış olurum diye geçirdi içinden. “Başka bir şey lâzım mı?” diyerek çocukları da öpüp evden çıktı.

Hasene şimdiden heyecanlanıp dolabı nereye koyacağını hasaplıyor, hayalinde kırtasiyeden çiçekli kâğıtlar alıp dolabın gözlerine yerleştiriyor sonra dolabın yerini beğenmeyip bütün odanın şeklini değiştiriyor en sonunda karar verince ütülenmiş temiz çamaşırları bir bir gözlemlere düzgünce sıralıyor. Bütün bu mutluluğu kendisine yattığı için kocasına dualar etmeyi unutmuyordu...

Dursunali, böyle bir tatil gününde, bu kadar kalabalığın nasıl toplandığını düşünene düşünene meydanın az aşşığındaki ara sokakta gözüne kestirdiği bir eskici dükkânından içeri girdi. Önce içerdeki eşyalara şöyle bir göz gezdirdi. Aradığını bulunca yüzüne yansıyan gülümsemeyi belli etmemeye çalışarak pek de ilgilenmiyormuş gibi bir tavırla dört çekmeceli eski dolabı işaret etti.

– Kaça bu?

– Valla beyefendiciğim bu dolap öyle sağlam, öyle itinayla, özene bezene yapılmış ki artık böylesini bulmak mümkün değil. Aslında satmaya gönlüm elvermiyor ama geçim derdi işte. Zaten işlerde artık eskisi gibi değil, millet tümünden gitti gidiyor, yoksa kim böyle kaliteli bir eşyayı gözden çıkarıp satmaya kalkar?

Dursunali pek öyle başkalarının sahip olduklarına özenerek son moda şeyler peşinde koşan biri değildi. Pahalı-ucuz, iyi-kötü demeden ihtiyacı olan şeyleri almaya çalışırdı, ama ilk kez parasızlıktan, başkasının kullandığı eski bir eşyayı almak üzereyken küçümsenecek bir şey yapıyormuş gibi çekinip utanmıştı. Sanki satıcı onun bu durumunu anlıyormuş gibi, üstüne üstüne gidiyordu. Hem de içeri giren şu süslü hanımın yanında ikide bir “Yenisini almak çok zor tabii... Bende durumunuzu anlıyorum...” demiyor muydu. Yoksa adama “Zaten pek öyle yeni bir şey aramıyorum, eski uyduruk bir dolapta olsa yeter. Fabrikada çay ocağı işletiyorum da, maksat herşey yerli yerinde olsun” diyerek durumu gizlemeye çalışacaktı.

Satıcı dolabı öyle bir anlatıyor, öyle bir övüyordu ki konuşması bir türlü bitmek bilmiyordu. En sonunda adamın ağzından “Senin hatırın için son fiyat kırk olur” lafı çıkınca, Dursunali bile bu kadar anlatılanlardan sonra böylesine ucuz olmasına şaşırırdı. Olayı takip eden süslü bayanın, kendisinin ne diyeceğini merak eden bakışlarından çekinerek “Otuzbeşe olmaz mı? diye pazarlıktan bile vazgeçerek adamın yardımıyla dolabı kapıya kadar taşıdılar.

Parayı çıkarmak için elini cebine atmıştı ki, kapının arkasında duran beyaz bisiklete ilişti gözü. Bisiklete doğru yürüdü, çocukluğundan beri hep bir bisikleti olsun istemişti, şimdi onun çocukları da arasına tutturuyor değildi ama o hep geçiştirip duruyordu, işte şimdi tam sırasıydı. Hem çocuklara aldım bahanesiyle kendim de binirim diye düşündü.

– Kaça bu bisiklet?

– Yetmiş olur, o da sana...

– Sen ne diyorsun ustam? Zaten bir tekeri yok. Yarım bisiklete çok istiyorsun diyince satıcı adamla birlikte kendini tutamayan süslü kadında gülmeye başladılar.

– Ne var bunda bu kadar gülecek, komik bir şey mi söyledim?

– Ya valla sen çok yaşa hiç güleceğim yoktu. Bu bisikletler zaten tek tekerlekli olur... Şehir yerinde böylesine cahillik olsun... Şaştım valla... Orjinali böyle bunların. Senin bildiğin bisikletlerden değil bu... Bu zayıflama bisikleti.

– Zayıflama bisikleti mi?

– Zayıflama bisikleti yaa... Bunu evde bir yere koyarsın, binersin üstüne sür babam sür. Bir de bakarsın ki bir ay sonra tıg gibi olmuşsun. Hem bisiklete binmeyi bilmene de gerek yok, öyle sabit yerinde durur bu...

Dursunali şöyle bir karısını düşündü, hep kendinden, şişmanlığından yakınıp duran karısını, kim bilir böyle bir şeyi duyup görse böyle bir bisikletleri olmasını ne kadar da çok isterdi. Kararını vermişti karısının buna bayılacağını düşündü, sonra evde çocukların anneleriyle bisiklete binmek için, nasıl sıra kavgasına tutuşacakları geldi

aklına, kendi de el ayak çekilince biraz binmeyi denerdi. Zaten hiçbir zaman gerçek bisikleti olmadığı için bu güne dek bisiklete binmesini de öğrenememişti. İşte bunda iyice alıştırdı...

Dolabı almaktan vazgeçti, bisikleti kapının arkasından çekip şöyle bir alıcı gözüyle inceledi, süslü kadına da kaçamak bir bakış attıktan sonra adama döndü.

– Aldım gitti.

Kimi zaman omuzuna alarak, kimi zaman kucağında taşıyarak, bisikletle yokuşu tırmandı. Sokaklardan çıkıp ana caddeye vardığında ter içinde kalmıştı soluklanıp terini silmek için kaldırımın kenarında durduğunda o güne dek hiç görmediği kadar bir kalabalıkla karşılaştı. Kalabalığı oluşturan insanlar aynı askerde olduğu gibi yürüyüş kolu oluşturmuşlardı ve neredeyse herkes eline kazma sapı gibi bir tahta çubuk alıp üstüne de bir karton takmıştı. Merakla kalabalığa bakarken içlerinden biri gülerek ona doğru seslendi.

– Ne o hemşerim, bisikletin bir tekeri düşmüş...

Dursunali kendisinle alay edilmesine çok içerledi, bu kendini bilmeze haddini bildirmek için “Ne düşmesi, bunun orijinali böyle” diye cevap verince gülenler daha da neşelenerek birbirine bakıp gülmeye devam ettiler.

Dursunali dudaklarını dişlerinle sıkıştırıp gözlerini kısarak cevap vermek için kendi kendine düşünmeye başladı. Düşündükçe kızgınlığı büyüdü, sanki düşündüklerini hepsinin karşısına geçmiş yüzlerine bağırarak söylüyormuş gibi geldi.

Gülün siz gülün, bilmem mi ben sizi, sendikacısınız hepiniz işte. Sizden ne beklenir, işe gitmeyip böyle caddelere doluşun... Ohh nasıl olsa maaş çalışıyor, ben de olsam ben de dalaşacak birilerini bulur gülerdim. Zamanında ne çok ocağa gelip çayımı içti bu sendikacılar, beni de üye edeceklerdi de ben yaşamamıştım. Bilmiyorum mu sanıyorsunuz böyle işten kaytarıp yok toplantı yok yürüyüş diye ne isterse yapılıyorlar, bir de üstüne polisten bir araba sopa yiyip rezil olması cabası...

Dursunali kendini tutamayarak kalabalıkta kendine gülenlere doğru bağırды.

– Gülün siz gülün, şehir yerde bu kadar cahil kalmışsınız diye üzüleceğinize... Daha bir zayıflama bisikleti görmemişsiniz hayatınızda...

Kalabalık içinden cevap gecikmedi

– Açlıktan imanımız gevredі, ne yiyeceğiz de bir de zayıflayacağız diye düşüneceğiz?

Dursunali gittikçe sinirleniyordu, kalabalığın içinden kalın sesli biri durumu anlayıp işi başladıkları noktaya döndürmek için şakayı devam ettirdi.

– Hemşerim arkadaş ne kızyorsun? Esastan da tekerin biri yok galiba.

Çevresindekileri eğlendirmek için Dursunali'ye takılan adam, kalabalıktan görüldüğü ilgi üzerine yeniden laf atmaya başladı.

– Aynen bizim hükümet gibi, gören bir işe yarıyor sanır. Sen istediğin kadar çabala hep aynı yerde kalır... Böyle bir işe yaramayanların peşinde koşan kerizler de var tabii, memleketin kerizi biter mi?...

Adama çevresindekiler kahkahalarla gülerken, bu kadarına dayanamayan Dursu-

nali'nin elindeki bisikleti havaya kaldırmasıyla gülenlerin içine dalması bir oldu. Çıkan kavgayı ayırmaya çalışanlar oldukça zorlansalar da, üstü başı yırtılıp saç başı dağılan Dursunali'yi ite kaka kaldırımın üstüne fırlatıp yollarına devam ettiler...

Dursunali o hırsıyla bisikleti sırtlanıp yarım saatte evine vardı. Kapıyı önce kızı açtı arkasından hiç ses çıkmayınca geleni merak eden Haseneyle onun peşine takılan oğlan geldi. Merakla gelecek olan dolabı bekleyen ev halkı, bir tekerleği eksik bisikleti görünce önce bir şaşırdılar ama Dursunali onların üstüne başına ne olduğunu sormalarına fırsat vermeden bisikleti yere koyup içeri geçerken sinirle söyleniyordu...

– Bu bisiklet nerden çıktı, niye bir tekerleği yok diyen, dolap nerede diye soran bana ne oldu diye merak eden olursa çok kötü olur bak karışmam... 📖

m. ÇEVİK ARIKAN

VERMEYİNCE MABUD, NEYLESİN MAHMUT!

Orhan Pamuk'a

Mahmut Hakkında Kısaca

Kırkdört yıldır aynı işi yapıyordu. Yaptığı işi çok seviyordu ama artık yaşlanmıştı. Ustaların eline düştüğünde daha on yedi yaşındaydı. Yıllarca köy, kasaba dememiş yurdun değişik yerlerinde, o usta senin, bu usta benim, o inşaat senin bu inşaat benim başlamıştı Mahmut işi öğrenmeye ve öğrenmenin sonu... Hâlâ usta olamamıştı ya, derdi usta olmak değildi onun. Bir konuşabilseydi, bir anlatabilseydi derdini. Mahmut konuşma özürlyüdü. Bu durum doğuştan gelen bir sıkıntı değildi. Hatta çocukluğunda yeterince anlatabilmişti derdini. Sonradan, delikanlılık çağı dedikleri zamanlarda ne söylemek istese dili dönmez olmuş, ağzından anlaşılabilir kelimeler dökülmüştü hep. Onun bu haline çare bulunamamış, yakınları durumu kabullenmişler; “Dili tutuldu, elden ne gelir, belki zamanla geçer” demişler, önceleri umutlarını kaybetmemişlerdi ama yıllar geçivermişti işte. **Derdini** el kol işaretleri ile anlatıyor, anlatılanı anlıyor, söyleneni yapıyordu ya, gerisi diğerlerini zaten ilgilen-dirmiyordu. Onun ne düşündüğünü, ne söylemek istediğini merak etmiyorlardı hiç.

Kelimeler, Düşünceler

Mahmut konuşamayınca düşüncelere boğardı kendisini. Aklına binbir tane kelime üşüşürdü. Hepsini sıraya dizerdi. Önce **harf** harf, **hece** hece, sonra **kelime** kelime, **anlam** anlam, sonra da **cümle** cümle! Yok yok bunları zaten düşünmeden yapardı. Harfler, heceler, kelimeler, cümleler kendiliğinden vardı aklında. Doğduğundan beri işittiği onca kelime ve anlam! Hepsini kafasında yerlerini bilirdi. Sabah, akşam, ekmek, peynir, su, yatak, yorgan, uyku, açlık, tokluk, güneş, yağmur, çimento, usta, para... ya **sevda**? Mahmut’un aklındaki kelimeler, taşlar, tuğlalar, kiremitler misali dururlardı yan yana, üst üste... Ne zaman beklenmeyen bir deprem olsa **aklının gizli köşelerinde**, kelimelerden yaptığı bütün binalar yıkılırdı. Nasıl olurdu, neden olurdu hiç bilemezdi. Bazen bir baykuş öter bazen bir köpek ulurdu ama o hep hayra yorardı. **Düşlerinin** böyle birden bire yıkılmasını istemezdi hiç. Kim ister? Halbuki o **ince** ince **düşünür hesapları** hayalindeki evin inşaatını; çizimlerini yapardı ilk, sonra masrafları çıkarır, sonra yeri bulur, kaç işçi lazım, ne zaman başlamalı, kaç günde temel atılır, kaç günde ilk kat çıkılır ... Ev için düşündükleri her gün değişir, yeni yerler eklenir, eskiden çok istediği bir yeri artık istemez olurdu. Evi mutlaka bahçe için

de hayal ederdi. **Hayalindeki evin** bitmesini istemezdi hiç. Ama bunlar değildi asıl **düşlemesi zor** olan. Zor olan **hayatı anlamaktı, yaşamaktı** açlığı, susuzluğu, uykusuzluğu, sıcağı, soğuğu, ağrıyı, sızıyı, ölüm acısını, parasızlık korkusunu, ... Daha da zor olanı nereden gelip nereye gittiğimizi hayal etmektir. Haydi geldik diyelim ya nereye gidecektik? Var mıydı gerçekten **ölümden sonra** da **hayat**? Her ezan sesinde, bir an durur, dinlerdi. Ezan sesi anlatır biraz. Anlatır derin derin, insanın içini sızlatır, alır götürür başka diyarlara bir anda ama, çekiş sesleri... **İnsan** iki arada kalır. Sonu yok! Var mı? **Allah** bilir! Böyle zamanlarda “Allah sonumuzu hayır etsin!” derdi Mahmut içinden. O, inşaatta kalıp çalışmaya devam ederdi. **Çalışmak** ibadettendir, en çok da **düşünmek! Yokluktan** gelip yokluğa gidiyoruz. **Varlık** ikisinin arasında! **Hiçlikten** gelip hiçliğe... Kalan ne? Yapılan işler, **iyi işler! Cennet** dedikleri yer şöyle güzelmış, böyle bolluk! Ya **cehennem** dedikleri? Hiç sönmeden yanan alevler! Şu **Ağustos güneşinin** ateşi gibi mi? Başına ıslak tülbent bağlardı da ancak serinletebilirdi öğle güneşini bu ayda. Kolları güneşten kapkara kararır, güneş görmeyen yerleri süt gibi beyaz kalırdı giydiği gömleğin izi ile. **Ter** bu, alın terini de geçer, bütün sırtından, koltuk altlarından, ensesinden, göğsünden akar da akardı. Ya cennet dedikleri yerde? Düşünceler yetmezdi anlamaya, kelimeler yetmezdi anlatmaya. Ama ah bir anlatabilseydi, bir konuşabilseydi!

Zaman ve Hafıza

Mahmut bildiği herşeyi **hafızasında** nasıl tutardı hiç anlamazdı. Gördüğü her yeni surat, duyduğu her yeni kelime, dinlediği her hikâye aklının bir köşesinde yer bulur, oraya buraya saklanır ve olur olmaz zamanlarda meydana çıkıverirdi. O suratı ne zaman, nerede görmüştü acaba? Ya bu yeni **kelimenin anlamı** neydi? Nasıldı son duyduğu hikâyenin devamı? Daha sonra **hatırlar** ve onlarla ilgili yeni **düşünceler** peşine düşer, tam onları düşünecekken başka işler çıkardı yapacak. İnşaattakiler onun birşeyler düşündüğünü bilirler ama anlayamadıkları için ona yeni bir iş daha buyururlardı. Keşke anlatabilseydi; olaylardan olayları, hikâyelerden hikâyeleri hatırlayıp hatırlatabilseydi. Çalışmak, aklına gelenlerle mücadelesinde ona yardım ediyor, hafızasını durduruyordu sanki. Belki zamanı hiç hafıza yokmuş gibi yaşamalı. Ya gelecek zamanı ne yapmalı? Mümkün mü anlaması zamanı ve yaratması **inanılır** bir hafızayı Mahmut’un?

Rüyalar

Her günün sonunda derin bir **uyku** çekilir. Yorgunluktan olacak, böyle derin derin uyuduğu zamanlar **rüyalarında** Mahmut hep konuşur ve herkes onu dinlerdi. O güzel **güzel hikâyeler** anlatıyormuş, inşaattaki bütün arkadaşları onun etrafında oturmuşlar ağızları açık onu dinliyorlarmış, o da **anlattıkça** anlatıyormuş... Neler neler anlatmazdı? Neler neler sormazdı? Her sorduğu **soru** bir başka **sorunun** sorulmasını

sağlarmış, o da cevapları hem bilir hem bilmez, anlatacak yeni hikâyeler bulurmuş hafızasından, hatıralarından. Meselâ bir akşam iş dönüşü, yaşadığı eski mahallenin **çeşmesinde** ayaklarını yıkayan bir kız görmüş, kızın güzel bacakları... Ne de güzeldi! Bembeyaz mermerden sanki ama ipek gibi de yumuşacık, duru, saydam... Gonca gül misali pembe boyalı tırnaklarına **akan** suyun damlaları takılır kalır, gözlerini alırdı. Çeşmeye tesadüfen gitmişti. Kızı da tesadüfen görmüştü. Kızı değil ayaklarını görmüştü. Kıza değil yıkadığı ayaklara bakakalmıştı. Gerisini hatırlamıyordu. Bir de **suyun** güzel sesi! Ayakları böyle güzel olan kızın kendisi nasıldı acaba? Niye hiç bakmamıştı kızın yüzüne? Niye bir daha hiç karşılaşmamışlardı? Şimdi o çeşmeye gitse, o güzelim ayakları bulsa, bu defa kızın yüzüne bakmayı becerebilir miydi? Konuşabilir miydi derdini onunla? **Paylaşabilir** miydi yaşamı, **dünyayı** bir başkasıyla? Rüyasında anlatır da anlatır, rüyadan uyandığında gördüğünü gerçek sanır, gerçeği de bazen rüya... Mahmut kendi dünyasında kah düşlerde kah gerçekte yapayalnız yaşıyordu; o **aslında** bir sevda arıyordu. **Gerçek** bir **sevda**!

Zor İş

İnşaat işçiliği zor iştir. Kas gücü ister, **sağlık** ve **gençlik** ister. Temelden başlar insan toprağı kazmaya, taşı taş üzerine koymaya, çimentoyu karmaya, demirleri bükmeye; asıl önemlisi milim milim ölçmeye, hesap etmeye; kirişlerini, kolonlarını, döşemesini, kalıplarını, duvarlarını binanın. İşçilik ister, ustalık ister, müteahhitlik ister, mühendislik ister, mimarlık ister bu iş! **Tek başına** olmaz; **birlikte** çalışmak ister! İşte bu yüzden severdi Mahmut işini; birlikte çalıştığı için **diğerleriyle** ve bir **parçası** olduğu için **bütünün**. En küçük parçası dahi olsa, ortak olmak yapılan iyi bir işe, bitirmek bir binayı **elbirliğiyle**. Derdi binayı bitirmek de değildi çoğu zaman; iş, asıl devam ederken **güzeldi**!

Son çalıştığı inşaat bittiğinde bir **halk kütüphanesi** olacaktı. Bu halk kütüphanesi en çok kimin işine yarayacaktı? İşçilerin bu konudaki **fikirleri** değişikti. Çoğunluk bu binanın bitmişinin kendilerine hiç **faydası** olmayacağı **görüşünde**ydiler. Sahi onlar da bir gün bu kütüphanede ellerinde bir kitap; okumaya vakit bulabilecekler miydi? Ya yazmaya? İç **kitaplarla** ve gün ışığı ile **dolu bir yer; sessiz!** Belki de budur **cennet** dedikleri! İnşaatın mimarı hakkında, ilan tahtalarında yazılı adlarından başka kimsenin pek **bilgisi** yoktu. Daha önce kullandıkları yapı malzemelerine her gün, **teknoloji** harikası yenileri ekleniyordu. İşe tesadüfen alınmış; daha önce çalıştığı bir inşaattan onu tanıyan bir usta burada ustabaşı olmuş ve kendi ekibini kurarken ondan yardım istemişti. Bu işi, o sıralar çalıştığı taşeronla dili yüzünden anlaşılamayınca, uzak bir ilden olmasına rağmen kabul etmişti. Hem daha önce hiç böyle büyük bir inşaatta çalışmamıştı. İnşaata sık sık **kadın, erkek** demiyorlar, yeni işçiler alıyorlardı. İşçilerin çoğu onun gibi **uzak diyarlardan** geliyorlardı. Mahmut çocukluğunda **Tom ve Jerry** isimli çizgi filimleri seyreden işçilerden hiç de farklı bulmuyordu kendisi-

ni. İşçiler bu inşaatla çalışırken yaşlanıyor, yaşlandıkça da hastalanıyorlardı. Çoğunlukla kalp **damarlarındaki daralma** yüzünden ya da sigaraya bağlı olarak akciğerlerinde gelişen **astım** veya **amfizem** nedeniyle hastalanıyor, bazıları **kanser** oluyor, bazılarında **şeker hastalığı** baş gösteriyor, daha da beteri bazıları hafızalarını kaybediyorlardı. Mahmut bu durumun nedenini ve hastaların sonunu merak ediyordu hep. Belki **insanın** da bilinmeyen bir **mimarı** vardı ve onun eserini anlamaya çalışan bir sürü işçi gece gündüz demeyip yılmadan, yorulmadan çalışıyor, didiniyorlardı ama anlaması... Kimin derdiydi anlamak?

Hayal Kurmak Üzerine

Aslında Mahmut'un **karnını doyurmaktan** başka bir derdi yoktu. Doğduğundan beri **ekmek derdindeydi**. Eline ne verirlerse yetinmiş, daha fazlasını istemeyi aklına bile getirmemişti. Herkes gibi en çok **aç kalmaktan** korkmuştu hep. Aç kalmaya alışık olmadığından değil! Küçük yaşta başlamıştı aç kalmaya ve ekmeğini taştan çıkarmaya. **Para** dediğin nedir ki? Az kazanırsın, o gün yer bitirirsin. Biriktirmek kolay mı? Hem para dediğin herkese göre değişir, kimi çok kazanır ama çok harcar yine para yetmez. O belki de az istiyor, bu nedenle az kazanıyordu. Elden ayaktan düşmesin, kimseye muhtaç olmasın, yeter! Ya çalışabileceği bir inşaat olmasaydı, ya bir mimar onun yerine düşünüp binaların nasıl yapılacağına karar vermeseydi, ya bir müteahhit para bulmasaydı, ya ustası onun işçiliğini beğenip onu işe almasaydı, onun hali ne olurdu? Muhtaç değil mi şimdi herkese? **Mimar** işini yapmak için kimseye **muhtaç olmayandır!** Yoksa Mahmut mimar olmaya mı özeniyordu? Doğru mu bu? **Hiçbir işçi, mimar olabilir mi?** Bir işçi neden mimar olmak istersin ki? Her inşaat bittiğinde **hayali geniş**, hesap kitap bildiği için önce mimarlar övülür diye mi? Yapılan iş onun yüzünden başarılı olur diye mi? Herkes mimara hayran kalır diye mi? Nasıl da hayal etmişmiş, nasıl da hesaplamışmış, nasıl da bu büyük pencereleri, bu direkleri birlikte kullanmışmış, nasıl da güneşin ışıklarını hesaplamışmış, ... Binanın **yapımında mimar hatası** yok denecek kadar az olurmuş; hatta mimarlar hiç hata yapmazlarmış. Eğer hata **varsa** o yapılaştan, yapanların hesabı anlayamadıklarından kaynaklanırmış. Ama şurası bir gerçek ki bu binanın yapımında Mahmut'suz da işler bitmiyor. **Biz işçiler olmasaydık** o mimar bunca hayalini zor gerçekleştirdi. Ben de bilirim hayaller kurmayı! Bilir miyim sahi? Hayal etseydim nasıl bir bina hayal ederdim **Allah'ım**. Diyelim ki dileğim oldu ve ben bütün o hesaplardan kitaplardan birden bire anlamaya başladım! Haydi bakalım hayal et istediğin binayı? Ne yapardın? Nasıl bir bina düşlerdin? Kimsenin daha önce denemediği, hiç görülmemiş bilinmemiş **yepyeni bir bina!** Yapabilir miydin? Hayal edebilir miydin? Belkide bütün meselesi buydu Mahmut'un! **Yeni bir dünya hayal edebilmek!** Haydi konuşmıyordu, peki hayal edebiliyor muydu? Diyelim hayal etti; yarın ne yiyeceğinden, nerede yatacağından başka derdi olmayan birinin hayal dünyası ne kadar geniştir ki?

Onun onca gezdiği yerler, onca gördükleri, onca duydukları yeter miydi hayal kurmasına? Bilinenden başkasını hayal etmek mümkün mü? Bilinmeyen hayal etmek kolay mı sanki? **Karanlığı hayal edebilir mi insan?** Hele Mahmut!

Vermeyince Mabud neylesin Mahmut!

Gerçekle Uğraşmak Başka

Bütün hesaplar bir yana, sıra biz inşaat **işçilerine** gelince başlar **işler**. Uğraşır dururuz bütün işçiler! Didik didik kazarız, çakarız, su getiririz, tahtaları keseriz, biz de ölçer biçeriz. **İşini titiz yapacaksın!** Malayı iyi çalacaksın! Çiviye düzgün çakacaksın! Kaytarmaca yok! **Dikkatli olacaksın!** Mimarın ne hayal ettiğini de bileceksin, mühendisin ne dediğini de aklından hesap edeceksin. Her gün soracaksın kendine: **“İyi bir inşaat işçisi nasıl olmalıdır?”** diye. İyi bir inşaat işçisi güneş doğmadan yola çıkmalı, ilk iş selamlaşmalı, sonra işleri yola koymalıdır. Çimentonun karılmasını, bekleme sürelerinin ayarlanmasını, duvarlara tahtaların çakılmasını, hortumların sulamaya hazırlanmasını, ustanın günlük talimatlarını hep aklında sıralamalı ve elleri ile çalışmaya başlamalıdır. Bu arada ayakları da durmaz işçilerin. Bir aşağı, bir yukarı, bir sağa, bir sola gidip gelirler. **Akılsız başın cezası** olsun diye değil! İşler hep ayakta bittiği, gidip gelmedikçe, taşımadıkça demirleri, tahtaları, çiviye, çekici, tuğlaları, taşları, toprağı, hiçbir inşaat bitmez de ondan diye. İyi bir işçi dediğin ayakları sızlayıncaya kadar, omuzları ağırlıktan ağrıyıncaya kadar, kaşı gözü toz toprak rengine bulanıncaya kadar, terden sıırıslık oluncaya kadar işte böyle çalışır. Ama bütün bu **yorucu işlerin** yanında türkü de söyler. Aslında **türküler** işleri iyi giden işçilerin içinden kendiliğinden geçer. Herşeyden önemlisi iyi bir inşaat işçisi yaptığı işi sevmelidir. Daha **doğrusu** **çalışmayı** çok sevmelidir. **Boş durmaktan sıkılmalı, her saati, dakikayı** iyi bir iş yaparak **geçirmekten hoşlanmalıdır. Kendisini** unutacak kadar yaptığı duvara, sıvanın düzgün olmasına, çivinin düzgün çakılmasına, demirin iyi kaynamasına yardım etmelidir. Onun ellerinden çıkacak her işin mimarın, mühendisin elinden çıkan hesaplarla aynı olması gerekir. O ne kadar **ellerini** hassas kullanırsa, **hesaplar** o kadar tutar ve hayaller o kadar gerçekleşir, bina o kadar güzel olur ve zamanında biter! **Zaman** dediğin nedir ki? Sonunda yapılan her iş bir gün biter. Tabii ki işin bittiği gün çok önemlidir ama o noktaya gelmenin de keyfini almak gerekir. Mimar ile hiç konuşmamış olsa bile, hiç karşılaşmamış olsa bile anlamaya çalışmalıdır; **yapılan işlerin sonunun** nereye varacağını...

Anlamak ve Herşeye Rağmen Anlatabilmek

Mahmut yılmıyordu düşünmekten; durmuyordu, zorluyordu aklını... Mimarın nasıl düşündüğünü anlamaya çalışırdı en çok. Bu bina bittiğinde nasıl olacak? Aklı mimarın aklı ile bir olmalı, bir! Ama aklı ermedi mi kuşkulandır, yaptığı işi bir türlü beğenmez ve içine sindiremezdi. Günlük işlerde karşılaştıkları bin türlü **yanışlığı** gi-

dermeye çalışır, didinir dururdu. Oysa **yanılmak** öyle kolaydır ki! Herkes **hata** yapabilir. İnsan en çok ne zaman hata yapar? İşte Mahmut ne zaman hiç hata yapmak istemese o zaman daha çok hata yapardı. Gözü bazen kararır, yaptığı hesaba uygunsuz bir çivi çakar, ya da gereğinden fazla sıva sürer, zımparaladığı yeri bir daha zımparalar, yapıştırıcıları yanlış karıştırıverirdi. Bütün bu hatalar göz açıp kapayıncaya kadar, çabucak oluverir ve bazen bir günlük işin yarısını yeniden yapmak gerekebilirdi. Bu çok can sıkıcı bir durum olur, **sabretmek**, işi **tekrarlamak** gerekirdi. Ama asıl zoru hiç hata yapmadan işi yapmaya azmettiği hâlde insanın hata yaptığına şahit olmasıydı. Mahmut hata yaptığı zamanlarda işi ile değil de kendisi ile ilgili düşünüyor olurdu. Buna çok şaşardı. Onu yanıltan yine hep **kendisiydi**. Kendisinden sıyrıldığı anlarda daha az hata yaptığını keşfetmişti sonunda. Ustalarla tartışmak, malzemeyi eleştirmek, yönleri, ölçüleri tekrar tekrar hesaplamak hiç de kolay olmazdı. Anlamadığı yerlerin yapımında canı çok sıkılırdı. Böyle durumlarda mimar olmayı daha çok isterdi. O zaman içine sinmeyen yerleri değiştirmesi mümkün olurdu belki. Herşeyi anladıklarını düşünen ustalar onun el kol hareketleri ile anlatmak istediklerinden asla emin olamazlar tekrar tekrar Mahmut’a işini anlatırlar, sabrederler bir daha anlatırlardı. Kendi kendilerine Mahmut’a çok kızarlar, onun yine neyi anlatmak istediğine akıl erdiremezlerdi. Şu adam keşke konuşabilseydi diye dua edenleri vardı. Onun bu heyecanlı ve anlaşılmaz hali bir durulsa. “Bak Mahmut! Niye şimdi bu kenar ile uğraşıyorsun? Burası önemli değil, bak senin yapman gereken duvar burası. Orası eğri olsa da olur. Gel şu kenarın eğrilğine el uzatma, otur kendi duvarını bitir. **Bu işi biz hesaplamadık**. Bırak söyleneni yap. **Anlayıp da ne olacak?** Tamam orayı da düzeltirsek bu duvar daha iyi olacak ama... Bak sana dert anlatmaktan yoruluyoruz!” Yok! yine anlamazdı söyleneni Mahmut, ısrarla el kol işaretleri yaparak, ağzından bir sürü saçma ses çıkararak derdinin önce bu kenar olduğunu, orası bitmezse kendi duvarının olmayacağını anlatmaya çalışırdı. Onun huzursuzluğu diğerlerine de yansır bu defa hep beraber eğri kenar ile uğraşılmaya başlanırdı. Kenardaki sorun çözülsün diye hep beraber olunca Mahmut rahat bir nefes alırdı. Çünkü ustaların anlatırken akılları takılır, sonunda Mahmut’un anlatmak istediğini anlayıverirler ve o zaman büyük bir **keşifte bulunmuş** gibi kenarın eğrisini, eksikliğini düzeltirirlerdi. Böyle zamanlarda **herşeye rağmen anlatabiliyor** ve **anlaşılabiliyor** olmanın verdiği **mutlulukla** dolardı Mahmut’un gözleri...

Mimarın Derdi

Peki ya mimar ne düşünürdü, beğenir miydi yapılanları? Her yapılması istediğinin istediği gibi yapılmasından memnun olur muydu? Belki o da hayal ettiğinden daha farklı bir bina ile karşılaşılıyordu sonunda. **Hayal edileni gerçekleştirmek** kolay olsa herkes mimar olurdu. Bir de mimara sormalı derdini! Nasıl hayal kurar mimarlar? Nasıl düşlerler yapılacak olanı ince ince? Nasıl hesaplarlar? Ev kaç oda olmalı, kapısını nereye koymalı, kaç pencere yapmalı? Oda oda içinde mi olsun, bir sofaya

bütün kapılar mı açılsın? Ya banyo nerede durmalı? Her yatak odasına ayrı bir banyoya ne demeli, ya şöyle büyükçe bir mutfığa? Belki mutfığın yanında bir de yemek odası? Ya da **mutfakta** hem yemeli hem pişirmeli... **Güneş** eve nereden girmeli? Ya **mehtaplı geceler** hangi pencereden seyredilmeli? Mimarların hayallerini nasıl da tamamlar bizim inşaat mühendisleri! Ya ustalara ne demeli? Anlatmazlar mı ince ince nasıl karılacağını çimentonun? Nasıl sıvanacağını duvarın, nasıl büküleceğini demirin? Nasıl döküleceğini kolonların? Bilmezler mi mimarların da mühendislerin de ne söylediklerini? **Aracı** olmazlar mı, hesabı kitabı anlaşılır kılmazlar mı? Onlar olmasa ne mimarların dili döner anlatmaya ne mühendislerin! **Yanlış hesap Bağdat'tan döner** dememişler mi? Hele böyle çoluğun çocuğun oturup masum masum yaşadığı yerlerde kılı kırk yarmalı, hesabı iyi yapmalı, yapıyı da. Yoksa deprem bir vurdu mu? **Allah korusun!** Olmadı mı sanki? Belki de budur **mimarın derdi, dünya hali...**

İşte hayat!

Yorulunca yenen **bir lokma** ekmeğin, **bir yudum** suyun tadı bir başkadır. **Arkadaşlar** beraber hazırlanan öğle sofraları üzerindeki **bir zeytin** tanesi, **bir somun** ekmek, **bir soğan** göbeği dünyanın en lezzetli yemeklerindendir. Hergün hergün olmasa bile, arada Dicle Kebap'dan **döner** ya da **şiş** ismarlayan bir ustaları da varsa! **Kebabçı** orada durduğu müddetçe, onların sağlığı yerinde olup, çalıştıkları sürece kebab yemek her zaman mümkündür. Hem bazen yan apartmanlarda oturan komşular sessizce inşaatın duvarlarına yıkanmış **üzüm, şeftali** de koyarlar. Ara sırada da olsa böyle beklenmeyen **nimetlerle** karşılaşmak ömre neşe katmaz mı? İnsana **yaşama sevinci** vermez mi? Ya çay veya kahve içilirken anlatılan hikâyeler, paylaşılan sohbetlere ne demeli? Her ne kadar o konuşamadığı için anlatılanları sadece dinlemek düşse de ona... Bazen böyle hep beraber yemek yenirken **44 yıllık işçilik mücadelesinin** verdiği yorgunlukla konuşulanları dinlemekten uzaklaşır, kulağındaki uğultularla, arkadaşlarının arasında yapayalnız kalakalırdı. Sanki hayatın dalgaları ile boğuşmaya hep beraber ara vermişlerdir de, o bir an suda sırtüstü yatar gibi **kendisini dinlemeye** başlamıştır. Böyle anlarda bazen uzaklardaki sevdikleri aklına gelir, **çocukluğundaki günler, anacığının sıcak evi, o cennet ev** burnunda tütüverirdi. Ama arkadaşlar ile birlikte olmak da başka güzeldir! Herkes bir ağızdan anlatırken o: “Ne de çok hevesleri var, nasıl da **yaşama hırsı** ile dolular.” diye düşünerek onları hem dinler hem de artık kendisinde yavaş yavaş tükenen bu duyguları hoş görmeye çalışırdı. Bazen lafların ortasında kendi yalnızlığından sıyrılıp birşeyler söylemek ister ama tam söyleyecekmiş gibi olurken konu değişirdi. Arkadaşları bazen onun böyle dolu dolu olduğundan habersiz dillerine ne gelirse söylerler, içlerindeki dışarıya vururlar, dertlerini anlatırlar ve konuşarak bir sonuca varmaya çalışırlardı. Konuşarak **hayatlarına dair** anlatırlar da anlatırlardı. **Ne vardı** hayatlarında anlatmaya değecek sanki? Yaşadıkları yerler, yedikleri içtikleri, eşleri, çocukları, anaları, babaları, parti başkanları, sendikaları, si-

gorta paraları, bayramları, rüyaları, hayalleri, daha neler neler.... İşte ah bir anlatabilseydi Mahmut bunları bir söyleyebilseydi. Herkes onu dinleseydi. O anlatsaydı bulunduğu en duygulu kelimelerle, anlamları yükleydi kelimelere, insanlar duysalardı ne söylediğini, gerçekten ne anlatmak istediğini. Onlar da anlatabilselerdi ne anladıklarını yeniden birbirlerine. Ne anlatırlardı? Anlatabilirler miydi duyduklarını, hissettiklerini yeterince? Anlayabilirler miydi: “**Niye geldik bu dünyaya? Ya niye gidiyoruz?**” diye. **Nereden gelip, nereye?**

Kütüphane

Kütüphane; içinde kuşların cıvıladığı, sincapların neşeyle ağaçlara tırmandığı, tavşanların, ceylanların koşturduğu, yemyeşil ormanların olduğu, nehirlerin çağlayarak aktığı, dalgaların okyanus kıyılarını dövdüğü, gemilerin yüzüp uçakların uçtuğu, **insanların** birbirlerinin **dilinden Türkçe** de olsa, **İngilizce** de olsa, **Rusça** da olsa, ister **Fransızca**, ister **İtalyanca**, ister **Almanca**, ister **Arapça**, ister **İspanyolca**, ister **Kürtçe**, ister ... anladığı ve herkesin **yeni bir kitap**, her kitabın **yeni bir insan** olduğu yeni bir dünyaydı! **Yepyeni bir dünya! Barış** içinde **sevgi** dolu, **aşk** dolu, **kardeşlik** dolu, **dostluk** dolu, **hayat** dolu, dolu dolu... **Anadolu!** Mahmut, umut ederek yepyeni bir dünyayı; çalıştı, didindi durdu. Kendi kendine sorular sorarak, İstanbul’lu bahçıvanın da dediği gibi “inşaatımıza da bakmamız gerek” diye düşündü hep. Mimarının adı **yerinde** yazılı bir halk kütüphanesi inşaa etmeğe azmetti; **konusamadı**, **anlatamadı** yeterince derdini ama sonunda o da yazdı kendi **hikâyesini**; önce ilk bulunduğu mağaranın duvarlarına, sonra kayalara kazıdı çivilerle, sonra hayvan derilerine, sonra papirüs **kâğıtlarına** yazdı kuş tüylerinin uçları ile, sonra **kalem** oldu, matbaa oldu, durmadı **yazdı yazdı yazdı**; ta ki **bilgisayarının** tuşları eline ulaşınca kadar... Devamı var! Yine de sorduğu sorular şimdilik cevapsız kaldı. Ama ya bir gün bulursanız cevapları soruların? Ya **cevaplar kitaplarda yazılıysa? Yeniden yeniden yazılıyorsa? Okumasını, yazmasını, sormasını, anlamasını ve anlatmasını** bilene; **sevda** ile, yeniden, tekrar tekrar... Bu **yeryüzü cennetinde!** ✍

m. ÇEVİK ARIKAN

UNUTMA BENİ!

Dora'ya

Ne olur unutma, Unutma beni!

Hiç unutmuyum? **Bahçe** içinde çok güzel bir evdi. Bizim evimizdi. Hani ilkokul sıralarında çizdiğimiz **ev** resimlerindeki gibi. Önce bir dikdörtgen, üzerinde bir üçgen çatı; evin yan uzantısı biraz derinlik hissi vermek için eğikçe çizilir. Sonra pencereler yerleştirilir. Ortada bir **kapı**, çatıda bir baca bulunur. Bacadan mutlaka dumanlar çıkar. Perdeler yarım açılmış da yanlardan tutturulmuş gibidir. Ev bir bahçe içindedir. Bahçenin etrafını tahtalardan bir çit çevirmiştir. Bahçe kapısından evin kapısına doğru giden, küçük, kırmızı taşlarla yapılmış bir patika vardır. Akça **ağaç** mı desem, çınar mı desem yoksa meşe mi bilinmez ama yaşlı ve hâlâ güzel bir de ağaç. Her yerde çiçekler açmıştır. Pencere kenarlarında kırmızı sardunyalar, tahta çitin kenarında nergisler, ağacın altındaki öbekte akşam sefaları, ateş **çiçek**leri, herdem yeşil kadıntuzlukları, bahçe çalıları, daha bilmediğim diğer otlar ve **böcek**ler... İşte resimde görülen evin aynısı bir evdi.

Arka Bahçe

Arka bahçe de ağaçlar vardı. Aralarına kurulmuş bir de hamak. Bahçe malzemelerinin durduğu küçük barakaya rağmen, bahçe arabası, kuru yapraklar için tırmık, çimenleri sulamak için süzgeç, hortum cinsinden eşyalar sağda solda dururdu. Her şeyi derleyip toplamaya, yerine yerleştirmeye **insanın gücü** yetmez. Hem hepsi her gün bahçe de lazım olurdu. Arka bahçeye bakan ev bölümü küçük bir verandaydı. Üç tarafı camdan bu verandada insan serin ve yağmurlu günlerde de bahçenin keyfini çıkarırdı. Cam kenarlarında ikinci el dükkanlardan toplanmış çeşitli süs eşyaları diziliyordu. En güzelleri eski yapım, içinde buz koyma bölmesi olan cam şarap şişeleriydi. Yapma çiçekler, püsküllü hasır şapkalar, içi samanla doldurulmuş küçük büyük bebekler, bambu koltuklar, küçük sehpa... Verandadan içeriye girdin mi kendini yemek salonunda ve hemen mutfak yanına bulurdun. **Mutfak** küçüktü ama arka bahçeye bakan bir penceresi ve hemen onun önünde de bulaşık yıkamak için bir lavobası vardı. **İnsanın eli** işte de olsa, **gönlü** bazen dışarı bakmak ister. Hem, bahçeye gelen güneş ışıklarından, uzayan gölgelerden zaman tahmini yapmak mümkündür. Sonra kuşları görebilir insan; oynayan sincapları, **bazen bir kelebek**, bazen de komşunun sırtı siyah, kamı bembeyaz renkli kedisini... Eskiden olsaydı çocuklar oynardı bahçede. Bütün mahallenin çocukları aynı yaşıydı. Hep birlikte büyüdüler. Bu bahçelerde, bu evlerde. Komşuluğumuz çok iyiydi. Bizim ilerimizdeki kırmızı evin yedi tane çocuğu vardı. Onlar da evlendiler. Benim ilk kocam erken öldü. Yaşım yılları sayarsan yetmiş beş ediyor ama daha dün gibi... **Ne çok çalıştım**, üç çocuk büyüttüm, yerlerine yerleştirdim. **Hep**

aynı evde! İçerisi de rahattı. İki yatak odası vardı. Bir de küçük oturma odası. Ben oyuncak bebekleri çok severdim. Bu oyuncak bebekler, ayıcıklar, tavşancıklar, köpekçikler benim can yoldaşımdı. Her gün onlarla beraber olur, yalnızlığımı...

David

O hep oturma odasındaki geniş koltuğuna oturur haberleri izler, gazetesini okurdu. Onunla, ikinci el eşyalarını sattığım yardım severler derneğinin düzenlediği bir yemekte tanışmıştım. Yalnız yaşıyormuş. **Yalnızlık çok zor.** Büyük şehirden bıkmış. Çiçekçilik yaparmış. O da benim gibi yıllarca çalışmış, didinmiş durmuş. Karısı ölmüş. Oğlu da... Benden 20 yaş büyüktü ama sağlıklıydı. “Sana söz veriyorum, daha yüz yaşına kadar yaşarım.” dedi. Her şeye aklı ererdi ama buraya taşındıktan sonra küçük kasaba yollarına alışamadı, ben de ona arabayı vermedim. Benim şoförlüğüm iyidir. **Arabam benim özgürlüğümdür.** Bir de bahçem. Her mevsim ayrı bir eşya ile süslerdim bahçeyi. Çimenleri sulardım, yeni çiçekler ekerdim. Akça ağacın dökülen yapraklarını süpürürdüm. **Ne çok işi vardır bir bahçenin,** bilemezsiniz. Her çiçeğin bakımı ayrıdır. Ayrı miktarda su, gübre, **güneş ışığı** isterler. En çok da **şefkat** ve ilgi! Onların her mevsim değişen hallerini görmek, mevsime göre hanginin çiçek açacağını bilmek, **beklemek** güzel şey... Ben evimi, arabamı, hele **bahçemi çok sevdim.** Nasıl unuturum?

Unutmam! Unutamam!

Ama arabamın anahtarını aldılar elimden! Kendi büyüttüğüm çocuklarım nasıl yaparlar bunu bana? Uzun süredir kısa zamanlı **hafıza kaybına** uğradığım doğru ama... **Doktorlar** bunun araba kullanmam için bir sakıncası olmadığını söylediler. Ben hiç **evimin yolunu** unutmuyum? David’i **hastaneye** götürdüler. Git gide iyileşiyor. Yakında eve gelecek. **Postacı** geldiğinde zarfları hemen açmam ve çekleri hemen yazıp göndermem lazım; yoksa unutuyorum. **Komşum** hamburger çorbası yapmış, onu da ısıtıp **ocağın altını**... Nasıl yaparlar bunu bana; nasıl olur da **arabamın anahtarını**... **Ben özgür bir kadınum.** Arabama atlayıp istediğim zaman, istediğim yere... David’i hastaneye götürdüler. Git gide iyileşiyor. Yakında eve gelecek. Postacı geldiğinde zarfları hemen açmam ve çekleri hemen yazıp göndermem lazım... Bu evi ilk kocamla beraber aldık. Çok çalıştım. Üç çocuk büyüttüm. Onlar şimdi...

Gage 22

Unutmadım. **Evimin adresini** hiç unutmadım. Gage 22... Ben neredeyim? David’e ne oldu? Hani iyileşecekti? Hani eve geri gelecekti? Komşum hamburger çorbası getirmişti. Ocağın altını... Arabamın anahtarını benden alamazlar. Evime gitmeliyim. Burası neresi? Bana yardım eder misiniz? Evime gitmek istiyorum. Gage 22! Beyefendi beni bu adrese götürür müsünüz? Evimin kapıları niye kilitli? Niye içeride hiç ışık yok? David nerede? Ben niye **bu soğukta ve karanlıkta dışarıda kaldım? Allah’ım!**

Anlaşılmaz Olan

Anlaşılmaz bir durum bu “Alzheimer” dedikleri, hafıza kaybı. Yavaş yavaş oluyor

ve insan farkına varamıyor. Önce ne zaman başlıyor? **İlk ne unutuluyor? Hiç unutulmayan ne?** Peki en çok farkında olduğumuz şey nedir? Açlığımız, susuzluğumuz, üşüdüğümüz, yorulduğumuz mu? En çok sevdiğimizi biliyoruzdur, ya da sevilmediğimizi belki. Belki de en çok biz birşeyleri sevmek istiyoruz. Buluyoruz sevecek birilerini, birşeyleri... Bağlanıyoruz! Sevdiğimize bağlanmadan yaşayamıyoruz. **Yaşayabil miyiz sevgimizi özgürce**, kendimizce? Seviyoruz yaşamayı ama koşullu şartlarda yaşıyoruz. Havayı seviyoruz, hele suyu, ekmeği çok seviyoruz. Neden? Çünkü havasız susuz ekmezsiz yaşanmaz da ondan! Öyleyse sevgimiz koşulsuz değil. Bağımlılık baştan beri var. Havanın suyun ekmeğin bizim onlara bağımlılığımızdan haberleri bile yok oysa. Nedir peki **hava, su, ekmek**? Niye bizim hayatımız onların varlığına mahkum? Ne etmeli, nereye gitmeli... Nedir **özgürlük** dedikleri?

Unutulmayan

Hiç unutmuyorum. Nasıl unutturum onları ilk gördüğüm günü? Tatlı bir yaz günüydü. Çok güzel, bahçe içinde bir evleri vardı. Aynı ilkokul resimlerinde çizdiğimiz ev resimlerindeki gibi... Bahçenin her tarafını neşeyle fışkırmış rengarenk çiçekler sarmıştı. Bahçenin bir köşesinde, küçük, **yeşil renkli bir kanepede** yan yana öylece oturuyorlar ve birbirlerine birşeyler **anlatıyorlardı**. Uzaktan bu pamuk gibi bembeyaz saçlı yaşlı **karı kocayı** görünce yeni taşındığımız evde biz de böyle **ihtiyaarl**ayacak mıyız acaba? diye düşünmüş ve onlara el sallamıştım. Onlar bahçedeki o kanepeden, ya da oturma odasının penceresinden, bizim eşyaları taşıyışımızı, her sabah arabalarımıza binip erkenden yola çıkışımızı, akşamları iş dönüşlerimizi, hafta sonları yemek alışverişinden gelişlerimizi, en çok da dört mevsimin geçişini, yani dünyanın dönüşünü seyretti durdular. **İnsan** bu durumun **sonsuz** kadar süreceğini sanıyor.

Ama işte öyle olmuyor. Yaşlı koca David hastalandı önce. Aklı iyiydi ama bedeni artık hareket edemiyordu. Yatağa bağlı kaldı, bir yaşlılar evine yerleştirdiler. Yaşlı karısı Dora ise sapasağlam bir kadındı. Yetmişbeş yaşına rağmen bedensel olarak hiçbir şikayeti yoktu ama hafızasını yitiriyordu. Bu çok yavaş oluyordu. Kısa zamanlı hafızası yok oldu önce. Bir söylediğini bir daha söylüyordu ama kocasının aklı ile işleri görüyordu. Benim adımları hiç unutmazdı, Mel... diye biliyordu. Onu **sevdiğimi** **bildiğinden** olmalı! Sonunda kafası iyice karışmış. David'in hastalandığını ve artık bir yaşlılar evine konduğunu anlayamamış. Onu da kocası ile aynı yaşlılar evinde bir alt kattaki odaya yerleştirmişler. Birden evine gitmek istemiş ve dışarı kaçmış, bir alış-veriş yerinde gördüğü yabancından yardım istemiş, evinin adresini vermiş. Adres doğru! Eve gelmiş ki gece yarısı, hava soğuk, ne üzerinde palto var, ne de elinde anahtar. Evinin kapısında öylece... Kapı karşı komşusu, **polisler**, oğlu ardına düşmüşler... Onu **kapının önünden** alıp yeniden...

Hem var, Hem yok

İnsan kendi **yaşadığı eve**, gözü gibi baktığı, bütün emeğini verdiği o çimenlere, ağaçlara, çiçeklere; içeride emniyette olduğu günlerde, dışarıda yağın güzelim **Kar**'ı seyrettiği **pencereye**, bir **yabancı gibi** dışarıdan **baka kalmış! Bir varmış... Bir yokmuş...**

m. ÇEVİK ARIKAN

ZENGİN EVLERİ, FAKİR EVLERİ

Annem'e

Avluda

Hünkar yine huzursuzluk yapıyor, ahırda avazı çıktığı kadar anırıyordu. **Emine** Hünkar'ın bu hallerini iyi bilirdi. Onca yıllık eşeğini insan nasıl tanımaz? Bu hayvanın oyuncu olması ve özgürlüğüne düşkünlüğü hep onun yüzündendi. Hünkar mutlu bir eşekti.

Bir dizi yerde, diğeri çenesine yakın kıvrılmış bir şekilde oturduğu minderde, bir gün önce **yağmurdan** kaçırayım derken birbirine karışan, **güneşte kurutulmuş kayısıların** iyileri ile kötülerini ayırıyor, arada hoşuna gidenlerden bir ikisini de ağzına atıyordu. Ona göre **ekşi** ağacınkiler daha iyiydi, ama bazıları **tatlısını** seviyorlardı. Damağında yediği kayısıların daha çok ekşi, biraz da tatlı izinden memnun ve birbirine karışan cinsi farklı iki ağacın meyvelerini ayırmaktan yorgun; yaptığı işi Hünkar'ın avazı yüzünden çabuk bitirmek zorunda kaldı. Gözleri, **kupruru kuruyan, derisi incelmış ve damarları ortada kalmış ellerine** takıldı. Bu görüntünün artık **yaşlılıktan** olduğunu düşünmedi değil ama o içinden yine de “**güneşten, topraktan** böyle oldu bunlar, kızların kullandığı **313 kreminden** biraz sürsem iyi olur belki” dedi. Hünkar hep böyle işlerin arasında iş çıkarırdı. Yerinden kalkıp, ellerine krem sürmeye vakit ayıramadan, bağı gevşemiş, siyah üzerine **çiçekleri kayısı renkli yemenisini** düzeltti ve çenesine doğru sıkıştırdı. Oturup eğilmekten ağrıyan, tutulmuş belini, sanki faydası olurmuş gibi elleri ile ileri iterek düzeltmeye çalıştı ve rengi onun da güneşten solmuş, kurumuş otlar gibi sarımsı, toprak rengi gibi kahverengimsi, kül rengi karışmış da, içinde belli belirsiz pembe mi desem beyaz mı desem küçüçük çiçekler serpilmiş **basma şalvarını** düzeltti, hemen hemen aynı renklere bulanmış, beyaz çiçekleri daha irice, yine **basma gömleğini** şalvarının içine sokuşturdu ve ahıra doğru yöneldi. Öğlen güneşi her yeri doldurmuştu. Avluyu çevreleyen **toprak evin gölgesi** bu Ağustos sıcaklığında sığınılacak en iyi yerd. Zaten o **minderini** her zaman hem gölge hem de **hafif rüzgârlı bir köşeye** yerleştirirdi. **Bütün hayatı** her köşesini çok iyi bildiği bu **fakir bağ evi** geçmişti. **Hayat dediğin nedir ki?** Göz açıp kapayınca kadar gelir geçerir. **Allah geçmeyen gün vermesin!** Dirlik düzenlik bozulmaya görsün, bir daha eskisi gibi olamaz insan. Bir küçücük bağ evinin dirliğini düzenini kurmakta da ne var dememeli. Bazen ne zor günler yaşadı bu evde, bir kendisi bir de Allah bilir. İki kardeşle ard arda iki evlilik, altı çocuk! Bitmeyen gündelik işler... Geçmeyen başağrılarından saklandığı izbe karanlıkları... Bazen dişleri kenet-

lenir düşüp bayılıverirmiş! Hepsi geldi geçti işte. Bana **kalan ne?** Çok şüktür torunlar... Bir de **yine toprak!** Ne verirsen onu alırsın ondan! Düzenini kendin kurup, ekşiğini kendin tamamlarsan her yer güzeldir, zengindir! Damı ha toprak olmuş ha kiremit! İçindeki minderi ha kuş tüyü olmuş ha saman! Asıl güzel olan **iç huzuru** duy-maktır! **Gönüldür** asıl zengin olan! Gönlü zengin eden ise **çalışmak ve sabır!** diye geçirirdi içinden hep. Orta yerde avluyu serinletsin ve güzelleştirsın diye ektiği yeşilliklere, çiçeklere şöyle bir baktı. Hepsi sıcaktan biraz bunalmışlardı ama onlara da sularını verir sonra **kadınlar pazarında** satılacaklarla beraber şehre gitmek için yola çıkarlardı. Bu güneşten en çok, her tarafını **Konya'da Gürses Yaylı'dan İrfan Gedik**'in rengarenk resimlerle süslediği **at arabasındaki mısır koçanları** memnundu. Taze koçanların püskülleri sarı sarı saçlar gibi arabanın evler, bahçeler, bulutlar, kuşlar, çiçekler, göller, köprüler resmedilmiş tahtalarından keyifle sarkıyorlardı. **Emine her işe yetişemiyordu.** Bahçeden topladığı mısırlar dünden beri öylece arabada duruyorlardı. Bir daha sefere bostana gidinceye kadar duruversinlerdi arabada. Ahırın kapısına geldiğinde içerinin alışkın olduğu kokusu burnuna doldu. Sütleri bol Naciye ile Sabriye isimli iki ineği uslu uslu yem yiyorlardı ama Hünkar hâlâ avaz avazdı. Eşeği bağlı durduğu yerden alıp bahçeye zorlanmadan çekti. Hünkar dediğini yaptırmaktan memnun, susmuştu bile!

Güner ile Hünkar

Hünkar'da diğer hayvanları gibi Emine'nin eline doğmuştu. Komşunun eşeğinin istenmeyen sıpasını az daha anasının karnından alamıyorlardı. Emine yardım edivermiş ve onu da anasını da ölümden kurtarmışlardı. Anasından ayrıldıktan sonra komşusunun rızası ile Emine'nin sıpası; hiç olur mu? Hünkar'ı olmuştu. İlk torunu **Güner** doğduğunda Hünkar artık **eşek** kadardı ve Emine'nin yükünü kaldırıyorlardı. Ona ne kadar az yük taşıtacağım diye çok kafa yorardı. Onu hiç hor görmez, iki gözde ineğinden hiç ayırmazdı. Hünkar şimdi Güner'in de gözbebeği olmuştu. Küçük kız kendini bildi bileli bir kulağını dikemeyen bu eşeğin suratını görmüş ve ona gülmüş-tü ilk. Çok sevildiğinden olsa gerek düşük kulak bir eşeğe ancak bu kadar yakışabilirdi. Aralarından su sızmayan bir **dostlukları** vardı.

Güner, **hamarat annesinin** diktiği belden büzgülü gül kurusu renkli kadife entarisini o yaz üzerinden hiç çıkarmamıştı. Bu haliyle ne **şehirde** tam **şehirli** ne de **bağda** tam **köylü** olabiliyordu. Bağ evinin **komşu kızları** Güner ile oyun oynamayı çok severlerdi. Çünkü o her zaman yeni oyunlar bulurdu. Evin altında bahar yağmurlarının biriktiği ve kurbağaların yüzdüğü taban, **yaz sıcağı** ile kurumuş ve geriye pudra kadar incecik bir toz bırakmıştı. Küçük kızlar bu defa donlarından sıyrılmışlar bütün dikkatleri ile pofuduk toza oturup kalkıyor ve neşe içinde **deve izi** çıkarıyorlardı. Nenesini görmediler. Emine onlara yaklaşıp yasakladığı oyunun yine oynandığını görünce hepsine birden bağırdı: "Sizi gidiler sizi! Yine mi cııldak toza oturup kalkarsınız! Dağılın haydi" dedi. Bu ses üzerine oturduğu tozdan yavaşça kalkan ama çıkardığı ize de çok güzel olduğu için gururla bakan Güner, entarisinin eteklerini ace-

leyle aşağı indirip koşarak geldi ve Hünkar'ı bağlarından çözüverdi. Onun da Emine'nin yanında bir dediğinin iki edilmediği bir özgürlüğü vardı hep. Şehir evinde iseler avluda, bağda iseler bahçede Hünkar ile oynamaya bayılırdı. Ona göre Hünkar çok güzel adımlar atardı. Her zamanki gibi Hünkar'ın ön **ayaklarını nazlı nazlı atışına** baka baka Güner de parmaklarının üzerinde doğruldu ve Hünkar ile yürütmeye başladı. Şimdi ikisi birden bahçede yarış yapar gibiydiler. Sonra Hünkar birden neselendi, naralar eşliğinde kendi kendine çifteler atarak yoruluncaya kadar bahçede koşturdu, Güner de ardından... Emine onların bu hallerine tatlı tatlı kızdı, "Senin yemin gene mi çok geldi a Hünkar? Uslu dur bakayım. Aaa böyle huysuzlanmak sana hiç yakışmıyor deli kız!" diye söylenerek onları uzaktan sevdi. Güner, şimdi de Hünkar'ın burnuna yapıştı ve onun **yumuşacık ipek gibi dudaklarını** öpmeye başladı. Hünkar da sanki Güner'i öpecekmış gibi yapıyor ama ağzını açıp dişlerini gösterdiği için olacak, bu durum ısırma oyununa dönüşüyordu. Güner, **Hünkar'ın mavi kara gözlerinin içinde, karşılıksız bir sevginin güzelliğini** yaşar, kara kirpiklerinin o güzelim gözlere yaptığı gölgelere bakmaktan hiç bıkmazdı. Hünkar söyleneni dinlerdi. Bu eşek gerçekten Emine'yi de Güner'i de çok severdi; onların onu sevdiği gibi! Anlarlardı birbirlerinin halinden sanki. Nenesi Güner'i Hünkar'dan, Hünkar'ı Güner'den ayırmazdı ayırmasına ya, Güner'in yeri başkaydı. Hünkar'ın üzerine binmek hakkını sadece ona, hiç düşünmeden verirdi. Güner de nenesi gibi kıyamazdı Hünkar'a ve nenesinin bütün ısrarlarına rağmen öyle olur olmaz yere binmezdi Hünkar'ın sırtına. Güner Hünkar ile beraberken ne de mutluydu.

Yol

Günün sonuna doğru nene torun bağdaki işleri bitirdiler, Hünkar'ı yüklediler. Emine ahırdaki diğer gözdeleri ile konuşup **vedalaştı**, **avlunun kapısını** kilitledi, siyah demirden bahçe kapısının **anahtarını** da diğerlerinin yanına, şalvarına dikkatlice bağladı ve tozlu, toprak yolda ilerlemeye başladılar. Keşke bir yaz yağmuru yağsaydı da **yolun ince tozu** beton gibi sıkı ve yapışkan bir çamur olup yolu kaymak gibi dümdüz yapıverseydi... Güner yavaş ve nazlı adımlarla Hünkar'ı taklit ede ede, bir durup bir seke, parmaklarının üzerinde hem yürüyor hem de sağa sola bakınıyordu. Yolun tozu üzerinde, otlaktan henüz geri dönen hayvanların izleri duruyor, kokuları duyuluyordu. İçlerine **eve dönmenin, yolda olmanın huzuru** doldu. **Akşam** oluyordu. Günün son ışıkları ile gözleri yorgunluktan kapanmaya yüz tutmuş küçük kuşların cıvıladığı çalılardan, **ulu çınarın** yanından geçtiler. Akşamın yalnızlığında kendi kendine **şırıldayan bağ suyunu** da dinlediler. **Hafif bir rüzgâr** esiyordu ve kavak yapraklarının arasından yavaş yavaş serin geceyi getiriyordu. Yolları uzundu. Hünkar'ın hızı kadar hızla, ama sabırla yürümeleri gerekiyordu. Emine alışkındı bu yola. Artık kaç kere gidip, kaç kere geldiğini unutmuştu. Yıllar içinde, sanki **yol** ona o da yola karışmış, birbirlerinin olmuşlardı. Güner'in cılız bacakları ise çabuk yorulur ve Emine onu Hünkar'ın sırtına zorla bindirinceye kadar direnir ve nenesinin yanında yürürdü. Yol onun için yeniydi. Eğlenceliydi. Herşeye dikkat ederdi. Her seferin-

de yeni bir yer daha keşfeder sonu gelmez sorular sorarak Emine'ye de Hünkar'a da rahat vermezdi. Hünkar sadece dinler, Emine de anlatmaktan dili yorgun düşünceye kadar cevap yetiştirirdi. **Anlatınca yol çabucak bitiverir.** Güner şehre giden iki yol üzerinden birisinde bir ev keşfetmişti. Yola çıkacaklarına en çok bu evi göreceği için sevinirdi. Yine çatal ayırımına geldiklerinde nenesine ısrar etti, uzun ama o evin önünden giden yoldan gitmek istedi. Nenesi de bütün yorgunluğuna rağmen onu kırmadı, eşeğin başını her zaman olduğu gibi o yana döndürttüverdi.

Ev

Ev yol üzerindeki **Altın Çeşme**'den sonra uzaktan görülmeye başladır. Üç katlıydı ve bembeyazdı. Damı kıpkırmızı kiremitlerle kaplıydı. İkinci katın dantel perdeleri hep kapalıydı. **Evin avlusunu** saran bahçe duvarı, kokuları rüzgârla buram buram gelen hanımelleri, mor salkımlar ile kaplıydı. Güner ta uzaktan avlu kapısı açık olsun diye dua etmeye başladı. Kapı açıksa içerideki **beyaz mermer havuz** görüldü. Havuzun etrafında çeşit çeşit saksılar içinde küpeliler, mavi kızlar, sardunyalar, begonyalar yerleştirilmişti. **Havuzun** en göz alıcı yeri ise **fiskiyesi** idi. Eğer kapı açıksa, fiskiye de çalışıyorsa yukarıya fırlayan su damlalarının büyümesine kapılır, orada durup eve daha uzun süre bakmak isterdi. Bu gördükleri evde kimler yaşıyor, neler yapıyorlar anlamaya zaman bir türlü yetmezdi. Ev bir **zenginin eviydi**. Evin zengin evi olduğu her halinden belliydi. Bakımlıydı, süslüydü. Şehirdeki evlerden de köydeki evlerden de hem büyük hem de daha alımlıydı, ama yalnızdı. Yolun kenarında tek başınaydı. Olsun! Güner yine de bu evin içinde olmayı çok isterdi, hayal ederdi. Üst katında yıldızlara bakan pencerenin başında! “Nene dur biraz daha bakayım! Bugün havuzu da açmışlar. Bak sular nasıl da güzel fışkırıyor! Keşke bizim de evimiz böyle zengin evi olsaydı hay nenem!” dedi. Nenesi de durup nefes aldı ve torununun hayallere daldığı zengin evine dalgın dalgın baktı. Onun böyle yavaşlamasından başka hayallere daldığını ise Hünkar anladı. Sessizce eve doğru baktılar. Güner yine sordu: “Bir gün kapılarını çalıp içeriye girelim mi hay nene? Bizi içeriye bu yur ederler mi ki?” Emine daldığı düşüncelerden kurtuldu. “Aman hay Güner'im, **Allah zengin ev vereceğine talih güzelliği versin!** Zenginlik insanı mutlu etmeye yetmiyor. Ah ah sen nereden bileceksin bu evde yaşayanların başına neler geldi neler! Çok acı bir evlilik yaşadı bu evin içindekiler.” “Anlatsana neneciğim haydi anlat” dedi Güner merakla. Emine yarı gönüllü yarı gönülsüz anlatmaya durdu.

Emine'nin Anlattıkları

“Bu evin **yakışıklı** mı yakışıklı yiğit mi **yiğit** iki oğlu varmış. Bu delikanlılar erişip evlenme çağına gelmişler. Büyük oğlan için düğün dernek hazırlıkları yapılmış. Gelin kızın **güzelliğini**, becerikliliğini de anlata anlata bitiremezlermiş. Kızcağız ne yapsın **talih** güzelliği olmayınca? İçini çekti Emine ve devam etti. **Düğünleri** olmuş ve büyük oğlan evlenmiş, güzel gelin eve gelmiş. Herkes o ana kadar çok mutluymuş, gelinle damat göz açıp birbirlerini görmüşler, birbirlerini pek sevmişler ama bir

ay sonra **seferberlik** ilan edilmiş, yiğit delikanlı **vatan görevini** yerine getirmeye **Çanakkale**'ye doğru yola çıkmış. Ah benim de çakmak yeşili güzel gözlü Mehmet kardeşim gitti de gelmedi o cepheden. Nasıl ağlamıştım, yanmıştım ardından... Savaş çok kötü çok! İşte **damadın şehit** düştüğü haberi tez gelmiş. **Cepheden tezkere**-sini, elbiselerini, künyesini göndermişler. **Dünya evi** güzeller güzeli gelinin başına yıkılıvermiş. Herkes önce yas tutmuş, aradan iki yıl gibi bir süre geçmiş. **Gelinden** memnun aile onu geri göndermek istememiş, yeniden düğün hazırlığına durmuş. Adettendir **dul kalan gelin** kızı küçük oğlan kardeşe isterler. Talih bu ya hay kuzum! Allah talih güzelliği versin! diye sık sık demeli. Ben de bilirim nasıl zor olduğunu eşinin kardeşine varmanın! Benim de talihim bu **gelinin talihi** ile benzerdi. Hey gidi günler hey! Hey **kör talih** hey! Emine durdu, yutkundu, zor nefes alır gibi oldu. Güner ne olduğunu pek anlayamamış, çok üzülen nenesinin bacaklarına sarılmıştı. Emine başladığı sözü yarım bırakmak istemedi ama zorlanarak devam etti. Sanki gözleri sulanmıştı. İşte ne bilsinler bu gariplerin talihi daha da garipmiş. Meğer büyük oğlan savaşta ölmemiş, yaralanmış, hastanelerde aylarca kendini bilmeden yatmış, derken iyileşmiş ve eve sevinç içinde geri gelmiş. Daha doyamadığı, hasreti ile dolu dolu günler geçirdiği bir aylık karısına kavuşmayı hayal ederek içeri girmiş, bir de ne görsün? Evde de tam o günlerde düğün kurulmamış mı? Güzeller güzeli karısı kardeşi ile gerdeğe girmeğe hazırlanıyormuş. Evin alt katında, taşlıkta, **artan düğün yemeği** zerdeleri, pilavları ortadan kaldırmaya çalışan anası, diğer kadınlar birden bire askerden dönen oğlanı görünce bir hoş olmuşlar. Sevinç çılgınlıkları mı, ağıt mı anlaşılabilir **çığlıklar** atmışlar. Oğlanın boynuna sarılıp öpmüşler ama olanları nasıl anlatacaklarını da bilememişler. Aşağıdan gelen sesleri duyan gelin ile damat neye uğradıklarını şaşırılmışlar, küçük kardeş gerdek odasından çıkıp aşağıya eğildiğinde, merdivenin başında elinde bavulu abisini görmesin mi? Askerden dönen anlamış olanı biteni tabii ama o aşağıda, kardeşi yukarıda donmuş gibi dururlarken onları o hâlde en son gelin görmüş, olduğu yere yığılıp kalmış. Garibimin gönlü hâlâ ilk kocasındaymış. Dünya evi başına ikinci kere yıkılmış. Askerden dönen oğlan bağırarak, haykırmış, ama ne çare, daha o anda karar vermiş. "Ben artık buralarda duramam. **İstanbul**'a gidiyorum. Sakın beni arayıp sormayın. Bundan böyle ne ben sizi biliyorum ne de siz beni!" demiş ve evi terketmiş. Gidiş o gidiş... Diğerleri de evli durmuşlar tabii ama içlerine hiç sinmemiş... **Dünya hali** bu, çoluğa çocuğa karışmış, **yaşayıp gitmişler...**"

Yolun Sonu

İşte hay kuzum zengin ev! Zengin ev insanları mutlu etmeye yetmemiş. **Ev dediğin nedir ki?** Seni sıcaktan, soğuktan korur, yatağın yorganın bir köşesinde durur. Ayıbını gizler sana **güvence** verir. En önemlisi aileyi bir araya getirir ama insan bazen onca **kalabalığın içinde bile yalnızdır**, içeride iken bile bazen dışarıdadır. **Aradığımız...** Emine devamını getiremedi. O, yolda olmanın, gidebiliyor olmanın, yolun ötesinde zengin evi olmasa da kendi evinin olduğunu bilmenin güvencesini duydu. İn-

sanın nereye gittiğini, **ne aradığını** bilmesi, sonunda da aradığını bulmasıydı belki de güzel ama zor olan, insanı zengin yapan. Güner hikâyesinin neden acıklı olduğunu anlayacak yaşta değildi henüz, yine de nenesi gibi hüznlenmişti. Bir daha zengin evde olmaktansa Hünkar ve nenesi ile kalmayı, onlardan hiç ayrılmamayı diledi. Emine, Güner'in başını şefkatle okşayarak "Sen daha yolun başındasın, dua edelim de senin, içinde gönlünce yaşayacağın bir evin olsun; ister fakir, ister zengin! Haydi **yolcu yolunda gerek**" dedi. Yola devam ettiler. Güner dönüp bir daha eve baktı. Daha sonraki zamanlarda da zengin evini düşlemekten hiç vazgeçmedi. O yoldan giderlerken, o evin önünden geçerlerken hep **mutlu hayaller kurdu** durdu. Kah evin üst katında, kah bahçede, kah havuzun başında, kah merdivenlerden aşağıya inerken, kah geniş misafir odalarında... İnsan hayallerinde istediği gibi bir evde yaşayabilir değil mi? Ama belki de **yoldu** asıl insanı diri tutan, hayaller kurduran. **Uzun, ince...** ✍

örtüsünden ve lacivert paltosundan tanıyordum onu. Arkadaşlarıyla aralarında bir şeyler konuşuyorlardı. Sonra yavaş yavaş arkadaşlarının azaldığını görüyordum. Kış iyiden iyiye bastırıldığında Sultan Kız artık bir başına kalmıştı. Diğer arkadaşları yanına uğramaz olmuşlardı. Ben de günlerdir diğer üç arkadaşımı görmüyordum. Beni çağırdıklarında hastayım ya da yorgunum deyip kurtulmanın bir yolunu arıyordum. Bu dünyadan ne bekleyebilirdik ki. Birkaç günlük olsun, rahat bir ömür ve umut etme hakkını elimizde bulundurmaktan başka isteyebileceğimiz bir şey yoktu. Bir kadının tehlikeden uzak olmayı ister. Erkekse umuda tutunabilmeyi. Elimizden tüm oyuncaklarımız alınmış gibiydi. Sultan Kız, kışa ve yerdeki çamura rağmen ırmağa yakın yürüyordu. Bir sabah evden okula diye çıkıp yolumu değiştirerek Sultan Kızı takibe koyuldum. Okulunun kapısına kadar yürüdü. Benim onu takip ettiğimi anlamayacak kadar dalın yürüyordu. Okul kapısına yaklaştığında eli bir anlığına başörtüsüne gitti. Sonra sinirli ve dalgınlığı geçmiş olarak sert adımlarda ırmağa doğru yürümeye başladı. Ben korkuyordum, bir çılgınlık yapmasından çekiniyordum. Eve gidip anneme hastayım diyerek yatağa uzandım. Aklım hâlâ ondaydı. Ne yapacaktı, neden okula gitmemişti? Yolun karşısından okula bakışını gördüğümde mutlaka okula girecek, ama bir şeyden korkuyor, diye düşündüm. Derslerinin zayıf olmasından ya da ne bileyim bir başka şeyden. Ben ilkokuldaydım, o lise birinci sınıfa gidiyordu ve lisede insanı korkutan başka şeyler de olabilirdi ama benim bunların ne olabileceği hakkında hiçbir fikrim yoktu. Yatakta daha fazla kalamadım. Tekrar üzerini giyinip anneme görünmeden ırmağın yolunu tuttum. İrmağın kenarında çalıya katılmış kırmızı bir başörtüsü vardı. İrmak birkaç gün önceki yağmurun ardından biraz olsun durulmuştu. Kış gününde ırmağa yaklaşmaya çekinirdim. Herkes çekinirdi. Ayağım bir kaymış olsa ormağın içini boylardım ve etrafta beni kurtaracak hiçkimse de bulamazdım. Sultan Kızı başörtüsünden ve lacivert paltosundan tanıyordum. İrmağ atlamış olabilirdi kendisini. Yoksa onun başörtüsünün ne işi vardı burada. Uzun zaman öyle bakakaldım, ne olduğunu anlamaya çalışıyordum. Ama her şey sonunda Sultan Kızın ırmağa bırakmış olmasına vardığı için hiçbir şey düşünmek istemiyordum. Sanki hiçbir şey yokmuş gibi ırmağa yaklaşıp uzun bir çubukla başörtüsünü suyun içinden çıkarmaya çalıştım. Baş örtüsü daldan kurtulduğu anda ben de kendimi suyun içinde buldum. Hayatımda ilk defa hem de kış günü Yeşilırmağa girdim. Üstelik sular göğsüme kadar yükseliyordu ve ben sanki koca bir adammışım gibi suyun akışına karşı duruyor, beni alıp götürmesine izin vermiyordum. Elimde Sultan kızın başörtüsü bir yandan da ağlıyordum. Eve girdiğimde annemden işittiğim azarımı dersiniz, sonra hastalanıp bir haftadan fazla ateşler içinde yatmamı mı dersiniz... Aha hiçkimseye tek kelime etmiyordum. Çılgın bir macera olarak göreceklardı her şeyi, bunu önceden sezebiliyordum. Hasta yatağında yatarken ben de bir kabusun içindeydim. Hastalık bir yana bu düşünce beni bir hayli bitkin düşürüyordu. Altıncı günün sonunda artık ayağa kalkabiliyordum ve yaşadıklarımın bir rüya olması beni ürkütüyordu. Ne yani, iki yıl boyunca hep bir rüyada

mıydım? Yani iki yıl sonraya hiçbir şey bırakmayan bir hayalden başkası değil miydi? Her sokak başına bir parçamı bırakarak onun gerçek olduğunu son bir kez olsun görmek istiyordum. Bütün sokakları tutmalı ve onun var olduğunu, bir hayal, bir yanılsama olmadığına kendimi inandırmalıydım. Bunun için içim içime sığmıyordu. Başımdan geçenler konusunda tek bir kimseyle konuşamıyor, beni aşağılamalarından korkarak hep susuyordum. Eminim onlara bu konuda tek bir kelime ettiğimde geçirdiğim yüksek ateşli birkaç günün yanılsamaları olarak görecektlerdi bunu. Kendim bile şüphe ediyordum. Bir yanılsama olmamalıydı. Her şey yerli yerinde duruyordu. Irmak ve kiraz ağacı, Sultan Kızın annesi her gün bahçeye iniyor, babası akşamları bahçedeki sedire oturup dostlarıyla semaver kaynatıyor, alçak sesle bir şeyler konuşuyordu. Irmaktan çıkardığım bez parçasını komşunun bahçesine saklamıştım. Haftalar sonra onu elime aldığımda dahi her şey bir yanılsama olmak ihtimalinden kurtulmuş değildi. Mezarlıkları gezerek Sultan ismini arıyordum ama soyadını bilmediğim bin insanı bulmak bir hayli güçtü ve bulduğumda bile insanları buna inandıramayabilirdim. Bez parçasını elime dolayarak Sultan Kızın evine gittim. Aradan iki ay geçmişti. Kiraz ağacı yalancı bahara aldanarak çiçekaçmıştı. Genç bir kız, önce gözlerimin içime bakarak gülümsemek ya da arkasını dönüp gitmek arasında duraksadı bir an. Elime doladığım bezi görünce hıçkırıklarını tutamayarak merdivenleri tırmandı. ❧

MELEK PAŞALI

DÜŞÜNDE BİR ŞEHRE VARDI

Pencereleri çıplak, kapıları örtük.
Kadınları erkeklerinden, köpekleri çocuklarından artık.
Yağmurunda kimse ıslanmıyor, güneşinde gölge aramıyordu.
Binaları insanların, çocukları yaşlılarından büyüktü.
Sokakları ölçülü, insanları savruktu.
Ağaçları budanmış, kuşları uslanmıştı.
Suyu çok, denizi yoktu.
Toprağı kabarmış, göğü alçalmıştı.
Hayatı arsız, ölümü yersizdi... 📖

MÜNİRE DANIŞ

AYNALARIN DİLİ

I

Aynaların payına düşen hikâyeler ne kadar çoktur.

Ayna ki, kimileri için cam üstüne çökeltilen gümüş metalin buharından ibarettir, kimileri için ise kalbin süveydası üzerine iki meleğin işlediği nakıştır. Yani bütün işlevi üzerine yansıyan suretlere tahdit edilmiş olan da var, metafizik bir boyutta sureti dar-ı bekâya bağlayan da.

Zâhir alemde üzerine düşeni yansıyan bir nesnecik, senbollerin namında ise kendini dışardan örmenin esrarına ram bilgelik nişanı; bakmayı bir maksada maksadı mânâya bağlayan.

Aynalar ki görüneni yansıtmaktan başka hünerleri yoktur, ancak bakanın nazarındaki esrarı açıklamasını da bilirler. Yeter ki(dışardan) bakanın muradı içeriği (derûnu) görmek olsun. Zira, bâtına dönük olmayan bakışlar için cisimlerin ekranı olmaktan başka bir şey değilse de, bâtını bakışın programında her aynanın iki meleği var. Ol mânâda, F. Attar'ın vadiler aşan otuz kuşuna ayna olar Simurg gibi, dünyanın söylenen hikâyeleri arasında aynalar, yansıttıkları sunetin künhüne meydan vererek –daima bir mânâya delil olan– mütesna bir dili temsil ediyor. Sükutta gizlenen bilginin ancak mânâ ile sezilen (farkedilen) istisnai dilidir bu. Gözleri suretin tut-saklığından azad ederek kalbin gizli köşelerine indiren.

Yani her ayna bir yoldur, görünür mânânın içindeki asıl mânâya uzanan. Ve her ayna bir nefstir, iki meleğin kayıtlarına geçen... İşte aynaların hikâyatı da b.u dili bilen (farkeden) ile bilmeyenlerin mecmuudur.

Aynaları sürgünlüğünden doğan yalnızlığının acı gerilimini dindirmek için bir oyalama aracı kılanlar mı dersiniz, ona, gözlerindeki varlık kibrini doğrulamak için başvuranlar mı; kalbinden ukbaya uzanan mânânın halaskarı gibi ona tutunanlar mı dersiniz, derinliğine sırrını fısıldayan yahut sessizlikte gizlenen esranını onda arayanlar mı... Aynaların aslı ise gerçeği yansıtmaktan ibarettir.

Ayna ki yalan söylemez ve geçerliliğini de bu gerçeklikten alır.

Ancak aldanan bakış için aldatıcıdır ayna; kibirli için kibir, dertliyle derlidir... Öyle ki aynalar, vardır ama yok gibidir aslında. Ben değil 'sen' xder, üzerine düşen bakışın varlığına, suret arıyorsan suretim, yok mânâ arıyorsan, mânâ. Bu yüzden aynaların bütün hikâyesi üzerinde gezinin bakışların gördüğünden ibarettir ya.

Değil mi ki, ne bir pınarın aynasında suretini görüp kendini beğenmenin kibriyle avunan Narkisos'a yalnızlıktan gayrı bir ganimet lutfetmiştir, ne de bütün muradı kendini yansıtmak, görünür kılmak üzere çoğalttığı aynaları muhatabına dayatan Züleyha'da dertten başka bir miras. Ve ne Fravun'un sonsuzluğa varması beklenen

eşyalar arasındaki aynasına piramitlerin karanlığından gayri bir esrar düşürmüştür, ne de çıplaklığı görmeyen krala aldanişından başka bir masal...

Velâkin, Hz. Süleyman'ın aynası (da) vehim ne gerçek ne bilmek ve ayırmak için yola çıkan Melike Belkıs'ın samimi bakışına hakikati farketiren (gösteren) zemin oluşturur. Zira, tekrar etmem gerekecek ki, yalancı ayna yoktur.

Tasavvufi boyut, aynayı hem inanın kendine dışardan bakabilmesinin, kendini dışardan biri gibi görüp tanıyabilmesinin, hem de aşkın sembolü kılması bundan olsa gerek. Öyle ya, ruhlar sırlar meydanıdır; ve aşk da o sırları bir ayna gibi izhar etmiyor mu! Aşğın iradesi nefsinde ait bilgi sevgilide açığa çıkıyor, onunla görünür oluyor; tıpkı bir aynada yansır gibi. Zira, âşık için de sevgili için de aşk, birbirlerinin kendilerini görmelerinin, kendileriyle ilgili sırlara yehadet eylemenin rüyasından başka nedir ki?

II

Tasavvufi sembolizmde 'kendini bilmek' (gazayı ekber) ilminin girizgâhına aynanın yerleştirilmiş olması boşuna değildir. 'Kendini bilen Rabbin bilir' irfanında kalp, Allah'ın aynası olarak taltif edilir. Ve bu irfanda, Allah'ın kendi cemalini seyretmek için yarattığı kainat (alem-i kebir) ve zatına makam kıldığı kalp (alem-i asgar) hakikati yansıtan aynalar mesabesindedir.

Tasavvufi terbiye, kalbin ortasında kara bir leke olan ve günahla büyüyen Süveyda'nın kalbi bir kılıf gibi saran pasına karşı kalbi nefsin renklerinden, hastalıklarından halas edilmiş bir ayna gibi temizlemeyi ve "gayb suretinde"ki nur'a ulaştırma hedefler. Zira günahla kararan kalp ancak yalanın sahnesi olur ve suretin nazarı altında karardıkça kararır. Oysa kalp suret değil mânâ aynasıdır; ve bir ucunda ukbaya uzanan kendini bilme yolu da o aynada kuruludur.

Bu yüzden tasavvufun içsel programı -ki Kur'an'ın da ilk programıdır-, "bir ben vardır ben'den iberü" vecizesiyle, insanın kendi kendisiyle karşılaşması, 'benden içerü'yü görmesini evvel alır. Ve sureti, maddeyi aşmayı, derundaki mânâyı talep eden bu programda kalp, hakikati yansıtan ilahi ayna hükmündedir. Cilası ise ihlas ve aşktır.

bu doğrultuda Efendimiz (as)ın mü'min'i mü'min'in aynası olarak zikretmesi daha iyi anlaşılır. Çünkü bütün mü'minlerin nasibi Allah'tır. Mü'min ki, kalbinde Allah ile yaşayan insandır. Ortak bir kaderden geçerek, 3'benden içerü'ye varmış, Rabbin bulmuş, iradesini ona rapteylemiştir. Yani kalbi nefsinin değil Rabbinin aynasıdır. İşte kalplerinin bu ortak kaderi, onları birbirlerinin de aynası kılıyor; zira kalplerinden yansıyan, iyilik doğruluk; birbirlerine hatırlattıkları, birbirlerin güzelleştiren hep aynı hakikattir.

Ümmetine, kalplerini nefslerinin kirlerinden, kokularından halas eylemeyi ve bir ayna gibi temiz kılmayı asıl getih olarak işaretleyen Efendimiz (as)ın "büyük cihad"ı bir aynada başlıyor, bir aynada sürüyor vesselam.

Demek ki, bizim ayna ile maceramız, kendini bilmek serüveninde Attar'ın vadiler aşan mübarek kuşları arasına karışmaktan başkası değil. ❦

MUSTAFA ORAL

BU GÜNLERDEN AŞK...

Bu gün günlerden aşk. Az önce Ay gece vardiyasından çıktı. Güneş merhametli bir erkek gibi hayat arkadaşı olan Ay'ı alnından öperek uğurladı. Güneş sadece Ay'ı öptü. Ama gelene geçene, kaçana göçene selam vere vere boy attı ufuklarda. Benim de pencereme uzanıp yanaklarımdan öptü. Ben de öptüm kalbimi. Ve sana doğru doğan bir güneş olabilmek için yüzümü ve sözümü döndürdüm sana. Ben yüzün, ben sözün oldum senin.

Bu sabah buralarda güneş menekşe menekşe açsa da az sonra yağmur gelecek yine. Belki akşama doğru bahar da gelir, belki gelmez bilemem.

Ama ben denizleri yırtıp yırta geldim kapına. Şiirlerden bıçaklarım, şarkılardan kılıçlarım vardı. Denizlerden dağlara çıkıp haykırmalıydım: Bu duru yağmur ... Bu bu köroğlu bahar...

'Bir yağmur; eğer seher vakti gelirse/oturur denize, dayanır dağa/sana yönelirim ben.' dedim ve sana döndüm.

Oysa bütün gece rüyamda seni görmekten ne soğuk terler attım ben. Uyandım da aşk uykusundan; her tarafım ağrıyor, her yanımla ağlıyor.

Dönecek gücüm yoktu sana. Rüyanın köprüsünden geçerek dudakları ıslak bir yol ayırımına erdim. Ben biliyordum: Bu yol Sezai Karakoç'a çıkar, şu sapak aşka, şu menzil duru bir yağmura, şu dergah da Mustafa Oral'a...

Onun için ağrılarımı umursamadan sabahın olmasını bekledim. Yaza yaza, rüya göre göre sana doğru yürümenin türküler söyleye söyleye düğün evine gitmek gibi bir şey olduğunu bilmekteydim. Gece senin düşünle, hayalinle, rüyanla demlendim. Bir süt denizi oldu da tenim; şiirlerden, şarkılardan maya çaldım kendime. Güneş doğumuna yakın kıvama erdim ve yazmaya koyuldum yola koyulur gibi.

Evet her yanımla ağrıyor ve ağlıyor.

'Ellerin öper geçer her yerimi/rüzgâr biçmiş buğday gibi/fırtına içmiş burçak gibi...' deyip durdum mektuba bu aşk namazında:

Niyet ettim rızası için Allah'a, artık vakti gelen şu aşk mektubuna...

...

Söze nereden başlayacağımı bilemediğim için tekrar tekrar selam verip niyetimi yeniledim.

...

Yağmur meleğim, aşk tüterdi bir bulut gibi teninden. Bir uçuşuma varılırdı gözlerinden. Kaşların bir sıradağ gibi deniz gözlerini yerinde tutardı. Uçuşuma çıkan o gözlerini bir sığınak yapardım kendime. Sığınır, yalnızlığımı seçerdim.

Kendilerine bakmaktan utandığım gözlerin vardı senin. Renklerini uzaktan bile

olsa göremediğim gözlerin... Kabe karası kaşların, Medine mavisini gözlerin vardı belki. Oysa gözlerin dokunur geçerdi her yerime. Dokunur gibi kilimin bir yeri dokur, dokur, dokur, okurdu benim içimdekileri.

Bunun için ben en güzel şiirlerimi asardım her sabah kirpiklerinin balkonuna. Gözlerin gönlüme bir kapı olurdu. Sözlerin kalbime bir pencere... Sözlerinden bakardım gönlüme, gözlerinden girerdim kalbine.

Sızım sızım ağlarken gecenin koynunda ellerin gözlerimi öpen bir karanfil olurdu. Çünkü her sabah çiçeklere su vermek gibiydi gözlerini öperek uyandırmak seni...

Gözlerine bahar yağmış yağmur. Gönlüme bahar açmış bahar. Uyan... Uyan... Belki bir gemi olur gözlerinde batırım. Arayanlar sende bulur beni uyan...

Bahar:Yağmur... Yağmur:Bahar... Yağmur gözlüm! Yağmur yağarken yapılan dua kabule yakındır, derdi annem. Şimdi dualarımın içinden geçiyor bir yağmur. Şimdi bir yağmurun içinden geçiyor dualarım.

Buralara hep deniz ekilmiş. Buralara hep bahar dökülmüş. Şurada deniz bahara kavuşmuş. Tam burada ellerine güneş değmiş denizin, gözlerine güneş ağırmış yağmurun... Nereden çıktın karşıma bir güneş gibi ve nasıl çıkartabilirim hayatımdan seni şimdi. Ki düşlerin basmış hayallerimi dalga dalga, şerha şerha...

Sen konuşurken Köroğlu, yağmur yağardı İstanbul'a. Sen susarken kirazlar kızarırdı. Sen yürürken güneş zamandan yelkovanını çekerdi. Sen gülerken gökyüzünde yıldızlar yanıp sönerdi. Sen ağlarken denize yağmur yağardı. Sen severken beni yağmur kokusu sarardı Kız Kulesi'ni yağmur meleğim.

Denizin yüzünü kanattım, kanından tattım. Aşk değdi bana. Acı çekmek değdi bu yaptıklarıma. Tuttum da mavi ellerinden denizin, yağmurlarla dağlara çıktım. Dağlardan soralım aşkı ve kendimizi. Belki yok oluruz bir dağın kınında. Belki bir denize döneriz aşkın iksirinde. Örneğin daha fazla yaralanırsız belki. Belki daha fazla sevebiliriz örneğin.

...

Şimdi ben bahar oldum. Şimdi ben yağmur...

...

Bir bahar ol, gel Yağmur! Bir yağmur ol, gel bahar! Bir yağmur ol, yağmur yağmur aç Bahar. Bir bahar ol, bahar bahar yağ Yağmur.

Mustafa Oral bir deniz; denize yağmur yağıyor ne acayip yağmurumsu bir Bahar ritmi ile yürür gibi...

Oysa benim denizi öpmekten dudaklarım tuzlanmış, yağmura bakmaktan gözlerim ağarmış. Zaten bunun için ben kalbimi onarıyorum yağmur meleğim. Kalbimi şarkılarla... Ruhumu yorardı bakışındaki buğu. Ki o an beni yağmurlu bir bahar mevsiminin ikinci vaktinde Eyüp Sultan'da yan yana yürümek iyileştirebilirdi ancak. O an ilkyaz sürgün verirdi kanımda bin bir yara açarak. Ve üstelik ateşleyip hastalıkları, azdırırdı çiçek açtırır gibi ağrıları. Ama ey deniz tenlim sen bana bir kıyı vermedin, bir adanı bir gözüm etmedin. Şimdi bu gözümdeki ağrı senden. Ey gül ağacı sen bana bir gölge vermedin, dayandığımda ardına bir gönül. Şimdi bu sırtımdaki sancı senden.

Oysa aşk gün geçtikçe bende daha da büyüyor. Bir gün kabuk atacağım. Ve sen yağmur meleğim orada beni sadece bir aşk olarak göreceksin. Ben yağmurdan öğrendim yukarıdan aşağıya meleğimsi bir bakışla bakınca her şeyin ne kadar da anlamlı olduğunu. Sen bahardan öğreneceksin benim seni ne kadar çok sevdiğimi. Biliyorum; seni sevmekten dolayı ne kadar acı çektiğimi sen de benim gibi sevmeye başladığın zaman anlayacaksın. Ben Yağmur'dan öğrendim aşkı; sense benim senin teni-ne ektiğim Bahar'dan öğreneceksin.

Neyse... Ne talihim oldu seninle ilgili, ne de köklü bir tarihim. Bana bu durumumu en güzel şekilde anlatabilecek Eyüp Sultan mezarlığına gidiyorum haftada bir gün. Cuma günleri ikindileysin senin için yaptığım küçük bir mezarın başına varıyorum. Günbatımına dek bekliyorum başında. Seni bir gün elde edememek düşüncesi deli ediyor beni. Ben bu deliliği veliliğe çevirmek için gidiyorum zaten oraya. Her ihtimale karşı yokluğuna alışmaya çalışıyorum. Hikmetli sözler edip kalbimi bu muhtemel duruma ısındırmaya çalışıyorum. Mezardan aldığım toprağı ufalarken avcumda o toprağı kendime bir kum saati yapıyorum. Ne yaparsan yap kum saatinin içindeki kumun daha hızlı akmasını sağlayamazsın ya yine de ben zamanı çabucak eritip sana ulaşmak emelindeyim. Zaman geçer de ben onun yokluğuna alışmadan o gelir beni bulur, diyorum.

İnsan sebepsiz sevdiğinde sevdiğini terk etmesi kolay oluyor. Sebepli sevince o sebeplerin varlığı seven için anlam ifade ettiği müddetçe sevgi sürüyor. Ben seni niçin bu kadar çok sevdim de şimdi söküp atamıyorum bir ağaç gibi seni içimden; bunu bilmiyorum. Oysa bu halim kökünden köklenilmeye çalışılan bir ağaç dinginliği yaşıyor bana şimdi: Bunca öptükten sonra göğü/ayrılıvermek dünyadan öylemi/ya-tağını terk eden bir ırmak bile/alışamayacaktır buna.

Ben bir keman ağacığım belki. Zaten duygularım keman gibi tenime gerilmiş, ne-reye dokunsam senin şarkın çalıyor. Yağmur meleğim! Senin hayalinle baş başa kalmamak için namazlarımı uzatmaya başladım son günlerde. Yıllardır görmediğim yüzün düşünce hatırıma, dayanamayıp teybe koşuyorum. Derya Köroğlu'nu dinleyip, senin için yaptığım şarkıları haykırıyorum İstanbul'a. Aşkın bende soğumaya yüz tutacak, diye, seni bir an da olsa unutacağım, diye senin için yazdığım şiirleri okumaya başlıyorum: Sevmediysem deliler gibi seni/koparsınlar bir çiçek gibi senden beni/diyorum. Namazdan Derya Köroğlu'na, D.Köroğlu'ndan namaza gidip geliyorum; ne seninle yapabiliyorum, ne de sensiz.

Neyse...

Sesimi düzeltmeliyim artık, ağladığım duyulmasın.

Yüzümü yıkamalıyım şimdi, gözyaşım kurumasın.

Aşkta o kadar kolay kaybetmediğimin anlaşılması için şimdi sana şiirler söylemeliyim; biliyorum:

Duru Gözlü Yarini Kaybetmiş Mareşal

Kazandığım savaşımlara bakıyorum
Karşılamıyor bile bendeki bir yenilgiyi

Elde ettiğim hiçbir ganimet
Tekrar kazandırmıyor seni

Oysa ben senden önce
Bazı aşk savaşları da kazandım
Ama
O kadar şaşaalı yenilgiler aldım ki
Seni kazanınca bu kayıpların
Hepsinin karşılanacağını umdum

Artık ben birçok savaşlar kazanmış mareşal değilim
Artık ben duru gözlü yarini yitirmiş bir Müşir'im...

Yağmur meleğim, kurşun ki yuva yapmıştır tenime. Her gül beni vurur. Baharı soluyan bir yağmur gelir beni bulur.

Gül adlı padişah, ülkenin herhangi bir yerine gidince, gül atarmış halkı ona. Sen İstanbul'a bir gün benim sevgilim olarak döndüğünde mavi kuşlar uçuracağım sana doğru. O zaman şöyle diyeceğim ben: İkinci bahar yaşıyor gönlüm/gel benim yarım oluver şimdi.

– Bahar dedim de niçin güzeldir çocukların adları ve niçin yorucudur çiçeklerin. Ve sen niçin çiçek çocuklar vermek istemezsin bana? Neyse...Neyse...-

Şimdi ben sanki başımı koyuyorum omuzlarına. Saçlarıma senin dudaklarından bahar gelmiş. Gözlerini bırakmışsın da gökyüzüne, yağıyor gözlerinin göğünden yağmur. Bir çiçeğin koynunda birikiyor ruhumuz...

Sen benim ruhumun ağacıydın ve aşk meyvesini ben sende verdim. Nasıl çiçek açmış bir ağaç güzel yazılmış bir şiirdir. Sen de aşkımın üzerinde çiçek açtığı bir ağaçsın. Bir ağaç sandım seni gölgesine sığınılacak. Sınayacağım sandım sende kendimi. Eskiler nasıl söyler: 'Ağaç yaş iken eğilir.' Şimdi anladın mı şimdilerde niçin bu kadar seni kazanmaya çalıştığımı, niçin seni bu kadar andığımı?

Dün gece mevlid okudum senin için bir daha en güzel yanlarınla doğ ve dön bana, diye, bir daha taze bir ağaç olarak gel bana diye.

Aşkla ben mevlid kandilinde birbirimize sarılıp dua ede ede uyuduk. Uyandığım da sen dünyaya gelmiştin ikimizin kızı olarak. İşte o günden beri beni bahar bağladı, beni yağmur tuttu. İşte bunun için ben kaç gece hayaline yattım gelesin diye düşlerime. Onun için ben 'Ne olur çık git evimden/yani rüyalarımından' diyemedim sana hiçbir zaman. Ve 'yalnız bir kalbin arkasından git/yalnız bir gönlün arzusuna teslim ol/diyemedim hiçbir zaman kendime.

Şimdi giyindiğim şu yalnızlıkları çıkarmalıyım bir bir üzerimden. Kokunun sindiği her şeyimi bir kenara koymalıyım.

Biliyorum sen içinde binlerce gemiyi barındıran bir limansın. Dışardan bakılınca çok berrak görünüyorsun. Gemiler ağırlık mı yapıyor nedir? İnsan âşık olunca üzeri-

ne birlerce gemi yük mü alıyor ne? Ben geceleri Ege dağlarından Yunan adalarına bakarken Ege denizinde rastladığım bir durgunluğun izlerini görüyorum üzerinde. Bu durgun hâlinde seni yakaladığımda en derin yerlerine kadar seni görebiliyorum. Seninle konuşurken senin o an düşündüğün şeyleri söylemem ve senin ruh durumuna uygun şeyler söylemem senin derinliklerinden topladığım sesleri sana sunmamdan kaynaklanıyor. Ben aslında sesin iç sesinin bir yankısıyım. Sen öyle derinlerde yaşıyorsun ki ve sesin öyle bir dağda yankılanıyor ki o ses çalkalana çalkalana denizi ortasına atılan gülün daireler oluşturarak kıyıya vurması gibi benim ruhumun kıyılarından tenime vuruyor. Sesinin yakamozları bana vuruyor ve sen bana katılıyorsun. O an konuştuğunu sandığın kişi ben değilim. Benim tenime giren yani benim sesimin ve tenimin suretine giren sensin. Ben senin ruhunu giydim. Bende gördüğün sensin. Ben senim, ama sen henüz ben değilsin yağmur meleğim. Benim olacağın, ‘ben’ olacağın günü özlemle ve umutla bekliyorum.

Hoşça kal duru gözlü Köroğlu.

Hoşça kal yağmur meleğim, hoşça kal...

Hoşça kal Emirdağ, hoşça kal Emirgan... 📖

SEZAI COŞKUN

MUSTAFA KUTLU'NUN HİKAYECİLİĞİ VE 'MAVİ KUŞ'UN 'SİR'RI

Son dönem Türk hikâyeciliğinde kendine mahsus üslup kazandı önemli bir yer edinen Mustafa Kutlu, son hikâye kitabı *'Mavi Kuş'*ü yayımladı. Kutlu, *'Uzun Hikâye'* isimli kitabıyla başlattığı, daha ziyade şekli, kısmen de muhtevayla ilgili değişimi, *'Mavi Kuş'*ta da devam ettiriyor. Kutlu, Şark hikâyeciliğinin birçok unsurunu, kendi sanatını inşa yolunda kullanıyor. Kendisiyle yapılan röportajlarda dile getirdiği gibi, Şark hikâyeciliğindeki 'az sözle çok şey anlatma' hususu, onun sanatının esaslı noktalarından birini oluşturmaktadır.¹ Ayrıca Kutlu'nun, Türk hikâyeciliğinin önemli isimlerinden Sabahattin Ali ve Sait Faik üzerine de incelemeleri² olduğu hatırlanırsa, onun sanatının birçok kaynaktan beslendiği anlaşılabacaktır. Bir anlamda Kutlu, Şark hikâyeciliğinin bazı hususiyetlerini modern hikâye anlayışı içerisinde yeniden yoğurmuştur. Ancak Kutlu'nun, kelimenin edebî anlamında modern olduğu da ortadadır.

Mustafa Kutlu, *'Uzun Hikâye'*ye kadarki hikâyelerinde, Şark hikâyeciliğinin yukarıda kaydettiğimiz hususiyetinin yanı sıra, ağırlıklı olarak Türk toplumunun yaşadığı sosyal değişimi de eserlerine taşımıştır. Bu bakımdan Kutlu'nun hikâyeciliğini üç döneme ayırabiliriz: Birinci dönem, Kutlu'nun çıraklık dönemidir. *'Ortadaki Adam'* (1970) ve *'Gönül İşi'* (1974) adlı eserlerini bu kategoride mütalaa edebiliriz. Bu hikâye kitapları, Kutlu'nun dil ve üslup bakımından tam bir olgunluğa henüz ulaşmadığı dönemi ifade etmektedirler. Ancak Kutlu'nun ileriki yıllarda yazacağı konuları ima etmeleri bakımından da önemlidirler. İkinci dönem ise Kutlu'nun kendi sesini bulduğu dönemdir. Gerek dil, gerekse üslup bakımından belli bir olgunluğa ulaşan Yazar, bu dönemde, Türk toplumunu birçok yönüyle eserlerine taşımaktadır. Bu sosyal konular içerisinde, köyden şehre göç ve bu göçün sebep olduğu ruhî çürümeye, toplumsal değerlerin mahiyetini ve yaptırım gücünü kaybedişi; gençliğin yaşadığı ideolojik olaylar ve tasavvuf öne çıkar. *'Uzun Hikâye'* ile başatabileceğimiz üçüncü dönem ise, Yazar'ın kendi ifadesiyle 'daha eğlenceli' bir üslubun hakim olduğu eserleri içermektedir. Ancak burada şunu belirtmeliyiz ki, alanında kendini ispatlamış yazarların kendilerine mahsus sesleri vardır. Bu sebeple Kutlu'nun 'eğlenceli' tabirini Yazar'ın kendi sesi içerisinde değerlendirmek gerekir. Bu durum, üslup'un ardında kendini kuvvetle sezdirmektedir. Esasen bu dönemi, 'eğlenceli'den ziyade Kutlu'nun hikâyelerindeki anlam katmanlarını çoğalttığı bir dönem olarak saymamız mümkündür.

Köyden şehre göç, toplumsal değerlerdeki çürümüşlük ve neticede ortaya çıkan dejenerasyon, bu dönemdeki eserlerinde de önemli konular olarak yer almaktadır. Yazar'ın son eserini üçüncü bölümde mütalaa etmemizden dolayı, diğer iki bölümden ziyade üçüncü bölüm üzerinde duracağız. Bu doğrultuda bir katman sıralaması yapmamız gerekirse; Kutlu'nun söz konusu üçüncü döneminde eserlerinde üçlü bir

anlam katmanı olduğunu varsayabiliriz. Birinci katman, günlük yaşantı ve olaylardan müteşekkildir. Hikâyenin ‘akan’ kısmını oluşturan bu katman, hikâyedeki merak unsurunu beslemektedir. İkinci anlam katmanında ise, günlük yaşantı, olayların sebepleri ve sonuçları mahiyetinde olan durumlar ve fikirler yer alır. Bu katman da hikâyede ‘duran’ kısımdır. Üçüncü katman olarak da, dünyanın faniliğini, bu bağlamda da tasavvufu sayabiliriz. Bu katmana ise ‘tefekür’ hakimdir.

Yukarıda yaptığımız tasnifi misallendirecek olursak; birinci katman için ‘*Uzun Hikâye*’de, kahramanın köyden şehre göçünü, ‘*Beyhude Ömrüm*’de bahçenin yapılışı ve bu esnada vuku bulan olayları, ‘*Mavi Kuş*’da da köyden istasyona yapılan yolculuğu örnek gösterebiliriz. Dikkat edilirse bu hususlar, hikâyenin daha ziyade ‘akan’ taraflarıdır. İkinci katman için ‘*Uzun Hikâye*’de baş kahramanın yaşadığı hadiseler vasıtasıyla ortaya konulan Türkiye’nin siyasî yönünü, ‘*Beyhude Ömrüm*’de özellikle köyden şehre göçü, ‘*Mavi Kuş*’ta da yine köyden şehre göçü ve her kahramanın ‘şahsi hikâye’si vasıtasıyla dile getirilen meseleleri sayabiliriz. Üçüncü katmana gelince, görülmektedir ki, üç kitapta da tema aynıdır: Dünya bir oyun alanıdır ve fanidir. ‘*Uzun Hikâye*’de, babanın hayata koyduğu son noktadan, oğulun yaşamaya başlaması bir döngüsellik içerisinde dünyanın fani akışına telmihte bulunmaktadır. ‘*Beyhude Ömrüm*’de ise bahçe metaforu etrafında bu mesele ele alınır. İnsan fanidir, bu dünyaya bir bahçe kurmaya gelir. Kurduğu oranda da bakidir. Çünkü, hikâyede bahçeyi kuran kahraman gibi ölecek ve –eğer kurduysa– bir bahçeye gömülecektir.

Aynı şekilde ‘*Mavi Kuş*’ta dünyanın faniliği, bir oyun sahnesi metaforu etrafında ortaya konulur. Bu değerlendirmelerden sonra, ‘*Mavi Kuş*’a geçebiliriz.

Kitap, Yazarının da belirttiği gibi ‘hikâye ile roman arası’³ bir hüviyet taşıyor. Esasen kitabı, bir roman saymamız mümkündür. Çünkü kitap, bir romanın tazammun ettiği tüm hususiyetleri haiz bulunuyor. Toplam kırkiki bölümden oluşan eserin birinci bölümü, kasabayı tanıtıcı mahiyette ve Şark hikâyeciliğindeki anlatıcının dinleyiciyi hikâyeye hazırladığı kısmın üslubunu taşıyor. Yazar, burada kasaba meydanını mekânlarıyla ve insanlarıyla tanıtıyor. Bu tanıtımda sinematografik dikkat özellikle fark ediliyor. Bir yandan da okuyucuyla diyaloga geçerek onu hikâyenin havasına hazırlıyor. Ancak Yazar, bu bölümün sonunda ‘Yahu ben meddah mıyım?’⁴ diyerek okuyucuya da bir ‘sınır’ çiziyor ve ‘kitabın hissiyatına ortak’ olması için okurla beraber hikâyesini anlatmaya başlıyor.

Hikâye, ‘*Mavi Kuş*’ adlı minibüsün ‘kavurucu bir öğle sıcağında’, köyden tren istasyonuna hareket etmesiyle başlıyor. Yazar, minibus hareket etmeden yavaş yavaş hikâyenin kahramanı olan yolcuların meydana toplanişını anlatıyor. Geriye dönüş tekniğiyle kahramanların geçmişlerini okuyucuya sunuyor. Bunu, gah yolcular meydana toplanıncaya kadar yapıyor, gah yolculuk esnasında. Bu bakımdan Yazar, her ne kadar birinci bölümün sonunda ‘kasabadan şimdi çıkıp gideceğiz’ dese de şahsi hikâyeler vasıtasıyla okur, sık sık kasabaya dönüyor.

Şoför Deli Kenan, çocuk kalmış muavin Seyfi, babasının malını mülkünü yeyip bitiren ve ‘Züğürt Ağa’ konumuna gelen Beşir Ağa ve Kahyası, antikaya meraklı iki turist ve rehberleri Gül, hikâyenin sonunda polis olduğunu anladığımız Kemal, bir köylü ve hasta eşi, kuyumcu Nazım Efendi, İdealist öğretmen Murat ve eşi Neşe, her

fırsatta içki içmeyi kendine iş edinen Doktor Yahya, bir mahkûm ve ona nezaret eden iki jandarma, mahkûmu takip eden silahlı iki kişi, köyden kaçan ve arabanın üst bagajına kaçak olarak binen delikanlı Erol, hikâyenin ana kahramanlarıdır. Bunlara ilave olarak Avcı Hasan'ı, hancıyı ve eşini de hikâye de nadir de olsa görmekteyiz.

Deli Kenan, bütün kayıtlardan azade kendi keyfince minibüsü kullanan, kedisi olmadan yola çıkmayan birisidir. Köylü, başka bir ulaşım vasıtası olmadığından 'bu deliye' mahkûmdur. Beşir Ağa'nın Ankara'dan önemli siyasî misafirleri gelecektir. Köylü, hasta olan eşini hasteneye yetiştirmeye çalışmaktadır. Doktor Yahya tatile gitmektedir. İdealist öğretmen Murat, taşıyıcı beğenmeyen eşi Neşe'yi yolcu edecektir. Turistler, ele geçirdikleri antikaları gizlice götürme gayretindedir. Kemal de bir polistir ve turistleri izlemektedir. Mahkûm'un hikâyesini ise Yazar anlatmaz. Ancak, kanlı olan iki kişi mahkûmu öldürmek için fırsat aramaktadır. Kutlu, bir yandan kahramanların geçmişine gitmekte, bir yandan da minibüsün içinde meydana gelen hadiselerle yer vermektedir. Yolculuk boyunca 'komik' ile 'gülünç' hadiseler içiçedir. Meselâ, okuyucu Kenan'ın 'deliliklerine' gülerken bir yandan da minibüse yolda binen Avcı Hasan'ın hikâyesiyle hüznülenmektedir. Akşam üzeri bir handa verilen mola esnasında hasta kadın ölür. Büyük bir üzüntü yaşayan kocası, yanında bırakılarak yola devam edilir. Hemen herkesin —özellikle Beşir Ağa'nın— acelesi olmasına rağmen Deli Kenan arabayı keyfince kullanmaya devam eder. Bir ara Ağa'ya kızıp direksiyonu Seyfi'ye verirse de yolcuların yalvarmaları neticesinde tekrar direksiyona geçer. Kırkinci bölümde minibus tren istasyonuna varır ve hikâye son bulur. Ancak okuyucu bu bölümde bir sürprizle karşılaşır: Hikâye aslında bir film sahnesinin anlatılmasından ibarettir. Mustafa Kutlu, burada özellikle Anton Çehov'un hikâyelerinde sıklıkla görülen 'yukarıdan bırakma' yöntemiyle okuyucuda şaşkınlık yaratır. Ne var ki Kutlu, daha da ilginç birşey yaparak son bölümde (42. bölüm), oyun (film) ile gerçek hayatı birleştirir ve minibüsü takip eden silahlı iki adam oyundaki mahkûmu öldürür.

Son üç bölüm, yoğunluğu itibarıyla okuyucuda büyük bir şaşkınlık meydana getiriyor ve okuyucuyu, hikâyenin başına dönme durumunda bırakıyor. Hikâye, kırkinci bölüme kadar düz bir çizgide devam ediyor. Ancak yukarıda değindiğimiz son bölüm, okuyucuyu hikâye üzerinde başka anlam katmanları aramaya zorluyor. Bir yönüyle kırkinci bölümde Kutlu'nun anlattığı hikâye son buluyor ama bundan sonra okuyucu için başlıbaşına 'meselelerle' dolu başka bir hikâye başlıyor. Sonuçta görülüyor ki Yazar, bir yolculuk etrafında varlığın ve düşüncenin temel meselelerine giriş yapıyor ve belli noktalarda çözümler ortaya koyuyor.

Hikâyenin sonunda yaşananlar, Cuang Cou'nun 'Kelebek Rüyası'nı hatırlatmaktadır. Cuang Cou, rüyasında kendisini bir kelebek olarak görür. Uyandıdaysa şöyle düşünür: 'Ben rüyasında kelebek olduğunu gören bir insan mıyım, yoksa Cuang Cou olduğunu gören bir kelebek miyim?'⁵ Kutlu da, oyun ile gerçeği biribiri içine geçirerek okuyucunun zihninde hikâyeye alakalı benzer sorular uyandırıyor. Burada şunu belirtmeliyiz ki varlık/rüya konusu, gerek Batı edebiyatında, gerekse Doğu edebiyatında eskiden beri yazarların eserlerinde ele aldığı konulardandır.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda Kutlu'nun hikâyeleriyle ilgili olarak yazının başında zikrettiğimiz üçlü anlam katmanı çerçevesinde hikâyeyi tahlile girişebiliriz.

Birinci anlam katmanında hikâyenin iskeletini oluşturan olayları görürüz: Bir minübüs köyden istasyona gitmektedir. Yolcular renkli ve farklı kişilikleriyle dikkat çekerler. Bu arada bir genç de köyden İstanbul'a kaçmaktadır. Bu şekilde özetleyebileceğimiz bu katmanın merkezi olarak okuyucunun zihninde canlanan 'Ne olacak?' sorusunu kabul edebiliriz.

İkinci anlam katmanındaysa, birinci anlam katmanındaki olayların ardındaki 'meseleler' vardır. Bu kapsamda, köyden şehre göç meselesini (hikâyede önemli kahraman olarak tek bir genç vardır. O da şehre kaçmaktadır. Yazar, kasaba meydanını anlatırken kahveci çırağını hariç tutarsak tek bir delikanlıya rastlamayız.), köy yaşamının temsil ettiği anlam dünyasında herşeyin 'dolu' oluşu (dostluklar, köy yaşantısında hâlâ çok kuvvetlidir ve ilişkilerde belirleyici gücünü devam ettirmektedir.), polisiye bir öge olarak tarihi eser kaçakçılığı, şehir ve köy yaşantısı arasındaki farklar (öğretmen Murat ile eşi Neşe arasındaki anlayış ve bakış farkı) konularını saymamız mümkündür.

Kutlu'nun esas üzerinde durduğu konuyu barındırması hasebiyle bu iki katmanı bu şekilde kısaca geçip üçüncü katman üzerinde daha teferruatlı olarak durabiliriz. Bu katmanın ana meselesi, dünyanın fani oluşudur. Yazar, hikâyesini bu tem etrafında kurgulamasına rağmen, bunu pek fazla hissettirmiyor. Ancak bu bilgiye ulaşmanın yollarını daha ilk bölümden itibaren zaman zaman sezdiriyor. Şöyleki Yazar, 'Kendini bilen, Rabbini bilir' hadisini zikrederek aslında hikâyenin bir yerlerinde 'kendini bilme' gayretinin gizlendiğini ima ediyor. Kasabanın lokantasında bulunan ve lokantaya adım veren ayna, tasavvuftaki 'sır'larıyla karşımıza çıkıyor. İbn-i Arabi, kişinin aynada aslolanı gördüğü zaman, insandaki sırda ulaşacağını söyler⁶. Aynada aslolan ise, insanın özü, varlığın birliğidir. Kutlu da İbn-i Arabi'nin bu sözünü hatırlatırcasına; 'Aslolan ayna camının ardında sürülen sırda. O sır olmasa kendimizi adi bir cam karşısında bulacağız ve hiçbir şey görmeyeceğiz.'⁷ cümlelerine yer vermektedir. Yazar'ın okuyucuyla konuştuğu birinci bölümde bu konu daha netken, hikâye başladığında konu, Yazar tarafından akan olayların arkasına, satır aralarına gizlenir. İnsanın özünün kutsiyeti, insanı tanımanın, insanı bilmenin zorluğu hikâyede sıklıkla ima edilen konulardır.

Kutlu, hikâyenin kırkbirinci bölümünde ayna metaforuna tekrar dönüyor ve hayat ile oyunun karışmasından dolayı 'kendini bilme'nin zorluğuna dikkatleri çekiyor:

"Belki de orada sadece görmek istediklerimizi, olmak istediklerimizi özlem ve ihtiraslarımızı bulabiliriz.

İşte bu umutsuz bir çabadır.

Biz elbette biliriz ki aynada oluşan görüntüyü sağlayan şey, aynanın arkasını kaplayan sırdır.

*O sır bütün insanı ve hayatın her yanını kuşatmıştır."*⁸

Yazar, örgülediği hikâyede her ne kadar 'eğlenceli' unsurlara çokça yer verse de, esasta yukarıda değindiğimiz 'sır'ın peşinde olduğunu düşünebiliriz. Bu düşünce vasıtasıyla, Kutlu'nun diğer hikâyelerindeki temel temle de bağlantı kurmuş oluruz.

Hikâyede dünyanın faniliğiyle ilgili olarak bunların haricinde, 'yol' metaforunu da düşünebiliriz. Bilindiği gibi klasik edebiyatımızda ve diğer birçok düşüncede dünya hayatı yola benzetilmektedir. Yolun bir yerlere açılım sağlıyor oluşu, bir yerden bir

yere götürüyor oluşu ve asıl önemlisi, Hz. Peygamber'in dünya hayatını anlatmak için benzetilen unsur olarak yolu kullanışı bunda etkilidir. Hikâyede Yazar, adeta dünyayı minibüse doldurmuştur. Kahramanlar, bir yerden kalkmış başka bir yere gitmektedirler. Bu esnada da bir takım olaylar yaşamaktadırlar. Farklılıklarıyla beraber, her biri satıhta eşittir: Minibüsün şartlarıyla mukayyedirler. 'Saatin zamanı bölmediği' dönemlerde sahip oldukları hikâyeleriyle her biri, bir alem hüviyeti taşımaktadır.⁹

Kutlu'nun üzerinde durduğu önemli bir konu olması hasebiyle kültürel meseleleri de bu katmanda zikredebiliriz. Kitabın ondördüncü bölümünde Yazar, hikâyenin arasına anlatıcı kişi olarak uzun bir konuşma/değerlendirme yerleştiriyor. Kültür ve medeniyetteki hüviyetin devamı ve yaşatılması hususuna değinen bu pasajı, Yazar üzerindeki Tanpınar tesiriyle ilgili düşünebiliriz.* Türk toplumunu ayakta tutan 'ruh'tan bahseden yazı, bu 'ruh'un yok olmak üzere olduğunu belirtir. Taşra, teknik dünyanın kirliliğine bulaşmamış olmanın getirisiyle, bir safiyet taşımaktadır. Bizi yaşatacak 'ruh terbiyesi' de, bu safiyette bulunmaktadır. Yazar'ın diğer eserlerinde bu konuyu daha teferruatlı işlemiş olmasından dolayı, burada kısaca geçtiğini düşünebiliriz.

Muhtevaya ait bu değerlendirmeye ilave olarak, anlatım tekniği üzerinde de durabiliriz. Kutlu, tercih ettiği sinematografik anlatım tarzıyla, hikâyenin muhtevası arasında birlik kuruyor. Yazar, bir anlamda bize filmi anlatıyor. Ancak klasik anlamda üçüncü şahsın anlatımını tercih etmiyor ve zaman zaman okuyucuyla diyaloga geçiyor. Bu yönüyle kendini her zaman hissettiriyor. Fakat üslubundaki samimiyet, okuyucunun anlatıcı arkasında rahatlıkla sürüklenmesine imkân tanıyor. Yazar'ın anlatımdaki samimiyetin unsurları olarak tercih ettiği dili, atasözü-deyim ve halk söyleyişlerini kullanmasını de sayabiliriz.

Netice olarak günümüz hikâyeciliğinde kendine has üslubuyla çok önemli bir yer tutan Kutlu'nun '*Mavi Kuş*'u, sağladığı açılımlarla edebiyat dünyamızda farklı bir ses oldu. Özellikle edebiyatın paralize olduğu bir dönemde, söz konusu kitabın taşıdığı edebî hüviyet, onu ayrıca önemli kılıyor. ■

¹ Bu konudaki misaller için bkz. a- Hece Dergisi 'Mustafa Kutlu Dosyası', Eylül/Ekim 1999 s.33,34

b- 'Mustafa Kutlu Kitabı' (Haz. Kemal Aykut, Nusret Özcan) Nehir yay., İstanbul 2001

² Mustafa Kutlu, Sabahattin Ali, Dergah yay. Tarihsiz, İstanbul

....., Sait Faik'in Hikâye Dünyası, Hareket yay. İst., 1968

³ Mavi Kuş, s. 17

⁴ a.g.e., 17

⁵ Çin Denemeleri, Çev. W. Eberhard-N. Hızır, MEB yay.İst. 1989, s..34

⁶ T. İzutsu, İbn-i Arabî'nin Füsüsündeki Anahtar Kavramlar (Çev. Ahmet Yüksel Özemre), Kaknüs yay. İst., 1998, s. 137 vd.

⁷ Mavi Kuş, s. 15

⁸ a.g.e., s. 208

⁹ a.g.e., s. 49

* Kutlu, birçok söyleşisinde Tanpınar'ı sıklıkla okuduğunu belirtmiş ve okunmasını tavsiye ettiği yazarlardan saymıştır.

MELİKE TÜRKDOĞAN

ÂHENK

O nu her görüşümde bir parçası daha tamamlanıyor. Bir gün menekşe gözleriyle karşılaştığımda; bir başka gün, hastanenin bahçesinde yaşlı kiraz ağacının altındaki bankta dalgın dalgın oturuşunu seyrederken; dahiliye servisi koridorunda ahenkli yürüyüşüyle karşıma çıktığında, içimdeki varlığını teyit ediyor. Evet diyorum bu “O”.

Ona niçin takıldığımı bilemiyorum. Ona neden hikâyemin kapılarını açtım. Her gün hastaneye akan insan selinde, Handan diye bir kadının varlığı neden kıyıya vuruyor. Ve ben ilaç dolaplarının önünde oturmuş, zahmetle serdiği ağına en sevdiği balığın takılacağından emin, iyimser bir amatör balıkçı gibi keyifle avuçlarıma düşeceği o anı bekliyorum.

Bu o. Bana düşen hikâye. Aile mesleğimizdir avucumuza düşen hikâyeyi kaçırmayız. Bu sanatı inkar ettiğim kendime yakıştıramadığım uzun yılların ardından geldiğim yere bakın.

Oysa ben, büyük şehir görmüş, büyük insanlar tanımışım. Büyük laflar etmeyi, büyük ideallere bağlanmayı öğrenmişim; işte böyle az gitmişim uz gitmişim. Sonra bir gün bir de bakmışım, bir arpa boyu yol gitmişim. Sanki kapı önünde bir dolanıp Sultan Halamın dizinin dibine çöküvermişim. Halam ve annem sıcaklığına bir hikâye kotarıyorlar; ben de tam orta yerine düşmüşüm.

Bu “o”. Evet. İsterse ismi Handan olmasın. İlaç kupürlerini keserken, karşımdaki kadının omzu üzerinden “B” kapısından çıkışını görüyorum. Yola bakan candan onu izliyorum. Leylak rengi bir şemsiye açıyor. Sararmış yapraklara basarak ritmik adımlarla yürüyor. Koşuşturan insanların arasından sükûnetle geçiyor.

İstanbul olduğunu en başından biliyorum. O kadar İstanbulludur ki, İstanbul’un bir semtini memleket adı gibi söylüyordur. Çengelköylüyüm diyordur meselâ. Ve bu uzak Doğu şehrinde insanlar Çengelköy nerenin köyüdür anlamıyorlardır bile.

Buraları İstanbul’dan ne uzak. Parmakları kanun tellerine dokunduğunda mesafeler küçülüyor ancak. O kadar ki, başını eğerek, gözlerini yumarak usulca ney çalan rahmetli babasını karşısında görür gibi oluyor. Pencereleeri boğazın firûze aydınlığına açılan o evde sanki. Oysa karşısında başı dumanlı, sarp kayaları yaz kış buğulu mor dağlar.

Babası mevlevîydi. Kendisi gibi zamanı kaydırmış diğer dostlarıyla, ney, ud, tanbur; ufuk çizgilerini silen bu kanatlarla odalardan sofalardan yiter; fasıl bittiğinde şaşkın geri dönerlerdi. “Saat kaç olmuş yahu!” Mutlaka birinden birinin ağzından döken tılsımlı geri dönüş sözüydü. “Ehl-i dünya dünya der...” gibilerinden bir takım hikmetler, mısralar dillerinden hiç düşmediği için, Handan babasının ve dostlarının

dünyalı olmadıklarını bilirdi. Ve bu yüzden bilirdi ki, ‘kirayı arttırmak mı lazım? Bu kış çok kömür gerekir mi? Bakkalın, kasabın borcu bu ay da çok tutar mı?’ gibi dünyalılara ait gaileler, bir kenarda sessiz sedasız hesaplar gören annenin işidir. Anne zaten bu dünyanın pek çok meşakkatini kucaklaya gelmiştir. Dünyaya ait olmayan kocayı da kendisi hakkında yazılmış ilahi yazının bütünü içinde algılar. Değiştirmeyi aklından bile geçirmediği bir kanunun maddesidir evlilik. Gözleri dalsa da bazen, çok uzun boylu gömülmez düşüncelere, “nasip” diye derin bir nefes salıverir. Gü-lümser sonra birden. Bir fincan kahveyi kuş sessizliğindeki adımlarıyla efendisinin Mesnevi okuduğu odaya taşır.

Halam rahmetli de görür gibi anlatırdı. Kahvesini keyifle höpürdetirken gözlerini süzerek, Battal Gazi yi de, karşı komşu Dürüye hanım teyzenin son günlerde nedense sararıp solan gelinini de; Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesini de, falan mahalledeki Kuaför Sevim Hanım ve sözümlü ona manifatura mağazasına mal getireceğim diye ikide bir de sırta kadem basan kocası Ali yi de, Kaf dağında bir yerlerde macera arayan şehzadeyi de aynı canlandırıcı tahkiyeyle bir güzel anlatırdı. Yalnız, onun hikâyesine gerçek dünyadan (gerçi onun için her biri gerçektir) düşenler tebdili isim ve kıyafet olurlardı. Hüseyin Bey’in adı Ali; ufak tefek kumral gelin, boylu poslu sarışın dilber. Her şey değişir fakat hayatın hikâye içindeki görüntüsü belirginleşir.

Karşısında ağzı hayranlıktan bir karışık açık annem. Ne dese en baştan inanır “vah vah” “oh oh” “neyse bari” nakaratlarıyla araya girer; hikâyenin aldığı şekle göre kâh dizini döver, kâh tülbindini çözüp bağlar; hop oturup hop kalkar; halamın hiçbir sözünden şüpheye düşmezdi. Onu kâh ağlatan kâh güldüren hikâye bir kıyıya vardı mı, güzel rüyalar gördüğü bir derin uykudan uyanır gibi göğüs geçirir; halama Allah razı olsun der; hikâyeden çok şey öğrenmiş olur; çocukluğunda hep büyük olmak zorunda olduğu ve hiç hikâye dinleyemediği için, asıl şimdi bu hikâyelerle büyümüş ve idraki derinleşmiş gözlerle dünyaya bakardı.

“Nermin Abla” diyor Dr. Nevzat, “dalmışsınız yine”. “Hiç.. yorgunum biraz...” diyorum. “A, siz oturmaktan yoruluyorsunuz belki; biz klinikte akşama kadar ve nöbetçiyssek sabaha kadar ayak üstündeyiz. Asistanlık korkunç bir şey.”

Ve başlıyor çünkü nöbetini anlatmaya. Bu kadar koşturduktan sonra, bu kadar konuşmaya yeten enerjisini ağrıyan başını ovarak, gıptayla seyrederim. “İnsanlara o kadar dolaysız, o kadar etkili bir hizmette bulunuyorsunuz ki, genç dostum, size bu kuvveti Allah veriyor olmalı.” diyorum. “Bense senin de söylediğin gibi oturup beklemekten yorgunum.”

En korktuğum şeyi yaşıyor olmaktan rahatsızım aslında. Bazılarının hayatı hiçbir amaca ilerlemeden akıp gider. Akıp gitmekten korkuyorum. Bir çocuğum olsaydı onu yetiştirmek hayatımın amacı olurdu. Ama bir hastanenin zemin katında, küçük karanlık bir yerde ilaç satmak neyi amaçlar? Keşke kocam kazandığım paraya ihtiyaç duysaydı.

Nevzat’a bir çay söyledim. Bu çocuğu kendime yakın hissediyorum. “Nevzat!”

dedim birden. Hocasının vizitlerdeki titizliğinden yakınmakla meşguldü. Sesimi çok mu yükselttim acaba, suçüstü yakalanmış gibi “E- efendim” diye kekeledi. “Biraz vaktin var mı sana bir şey soracağım” dedim. Hep dinlerdim onu, pek bir şey sormazdım. Şaşırdı. “Birisini hakkında bilgi edinebilir misin acaba?” dedim. Dr Watson gibi gözleri parladı. Benden hiç bu tarz bir istek duymamıştı. Son derece esrarengiz ve meraklı bir şey duyacağından emin, sandalyeye yerleşip çayından büyük bir yudum aldı. “Hayrola Nermin Abla ne iş?”

Evet, ne iş Nermin, ne diyeceksin şimdi bu çocuğa? Haydi dök bakalım çuvalı. Ava çıkmış bir tazi gibi keyifle, heyecanla ve ahabplığımız boyunca ilk defa susarak beni dinlemeye hazır bekliyor genç dostum.

Ne soracağım şimdi ben buna?

“Neyse Nevzat ya. Çok önemli değil” diyorum. Gözlerinde derin bir hayal kırıklığı. “Oldu mu Nermin Abla ben sana her şeyimi anlatıyorum sen...” diye başlıyor.

Nerdeyse küçük bir çocuk gibi, beni oyun bozmakla mızıkçılıkla suçlayacak küstüm deyip çıkıp gidecek. Tamam peki anlatıyorum.

Ve anlattım. “Ne yapacaksın ki bu kadını? Sana ne yani?” diyor haklı olarak. Bu sefer hiç istemeden hayatımın en önemli sırrını, ağzında bakla ıslanmaz dostuma söylemek zorunda kalıyorum.

“Bir hikâye yazıyorum.”

Gülmeye başlıyor “Vay! büyük yazar olunca beni unutma. Hikâye yazma. Kısacık şey; fazla merak uyandırmaz. Sen roman yaz. Orhan Pamuk gibi şöyle...” diyor.

Sonra kendine düşen büyük vazifeyi kafasının içinde sesli olarak evirip çevirmeye başlıyor. “Kibar bir kadın 35- 40 yaşlarında. Menekşe gözlü... Vay be... İyi giyiniyor ama moda çizgilerinin takipçisi değil, öyle mi? Nasıl oluyor yani? Üslup sahibi ha? Nasıl anlayacağız bunu? Titiz itinalı... Ooo titizlik kadın hastalığıdır. Bizimkisi evde kıyameti koparır, oraya basma, buraya oturma. Annem de öyleydi. Bizim dahiliyedeki Rezzan Hoca da titizdir. Rotasyonda canımı çıkardı valla...”

Ve başladı işte Nefroloji rotasyonunu ve Rezzan Hanımı anlatmaya... Klinikteki ler cep telefonunu çaldırana kadar da bitmedi titiz hocayla maceraları.

Handan Hanım titizdi. Ama pek çok titiz ev hanımının hırçın telaşı, koşuşturması, çalınıp çırpınması yoktu onda. Yağmurlu bir ikindi vakti piyano çalan bir müzisyenin dinginliğiyle çalışırdı. Ahenkle ve beceriyle. Elleri kendiliğinden hünerliydi. Bunu, güzel bir Çerkez gelini olan annesinden göz rengini tevarüs eder gibi almıştı. Tıpkı onun gibi ince ellerinin değdiği her şey güle dönerdi. Çekmecelerinden dolaplarından anasının sandığına ağırlaşan lavanta kokuları taşardı. Onu sarmalayan hayat da, evindeki eşyaları gibi bu ahenkli nizamla şekillenmişti. Ama belki bir gün...

“Bir tel kopar ahenk ebediyen kesilir”

O tel kopmuş muydu? Kopacak mıydı? Ahengin billurdan fanusu çatlamış mıydı?

Halamın kendi hikâyesi de hazindi bence. İlginç olanı o hikâyeyi göz yaşı dökmeyen, iç çekmeden, bütün bunları anneme bırakarak anlatıyordu. Ferhat ile Şirinin

hikâyesini anlatır gibi başlardı. Eniştenin anasıyla, babasıyla, amcaları dayıları, halalarıyla kapılarına dayanıp, kendisini allı pullu gelin edip götürüşlerinden başlardı anlatmaya. Şükür kurbanlarını, nazarlara gelmesinler diye yakılan tütsüleri, düğün pilavlarını, düğünde anlatılan destanları hiçbir teferruatını atlamadan nakış işler gibi ortaya sererdi.

Sonra, yeni gelinin marifetli ellerinden çıkan işler mahalleye nasıl destan olmuş, o fasıllar geçilirdi. Konu komşu, eş dost fasılları küçük detaylarla, bir iki fırça darbesiyle çok şey resmeden ressam hüneriyle hikâyeye dahil edilir; olayların güzerean edeceği çevre kompozisyonu başarıyla çizilirdi.

Yerli filmlerde seyirci nasıl, mutluluk sahnelerinin aşırı abartılmasını birazdan o nispette acıklı sahnelerin geleceğine yorar; şişman aşçı, iyi yürekli uşak, tonton dadı şirinliklerine gülerken, biraz sonra vuku bulacak yürek dayanmaz haksızlıklara kendini hazırlarsa, biz de komşu ve arkadaş muhabbetinin neye girizgâh olduğunu bilir-dik. Nitekim birazdan yıllar yılı tüm ailenin, tüm mahallenin göz, kulak, his kesilip bebek haberi beklediği, duaların, temennilerin buna dair oluşu beyan edilirdi.

Allah'ın işi, imtihan diye açılan üçüncü fasıl, eniştenin yeni bir gelin alma mecburiyetiyle sonlanır. Halam için bu da imtihandır. Onun toparlanıp bizim eve gelişi bu olayla ilgili değildir. Yeni gelin, eliyle kurduğu eve buyur edilir. Her his kul içindir ama kötü düşünce şeytandır. Nasıl olduğu bizim nesle malum değil bir sabırla küçük geline ve çocuklarına himaye kollarını açar. Basıp gitmek ne kendinin, ne de aileden veya çevreden herhangi birinin havsalası alır şey değildir. Ama kader yeni bir sahne kurar, enişte yatağa düşer, iki hanımın birden koşuşturması fayda vermez. Vâdesi, masallardaki son kadar çabuk dürülüp bükülür eniştenin eline verilir. İşte o zaman halam için ev yuvalıktan çıkar. Orası artık kocanın ailesine aittir. Sırtını dayadığı kızıyla oğluyla ikinci hanım koca evine aittir, halamsa otuz küsur yılını o eve bağlamış fakat kök salmayı, o hanede dallanıp budaklanmayı başaramamıştır. Otuz yıl evim demiş; kocasının ölümünden sonra otuz gün içinde ev ona yabancılaşmış, oradaki varlığı anlamsızlaşmıştır. Elleriyle ördüğü danteller, işlediği battaniyeler, kilimler evi sarmalamayı başaramamış bir garip sırtmıştır. Oğulları ve gelinlik kızı olan ikinci hanıma evi terk edip kardeş kapısına dönmekte bulmuştur selâmeti.

Onun hayatında da bir tel kopmuştu; ama o, bir sesi bir diğerine bağlayan ahen-gi yakalamayı biliyordu. Baba ocağına kurulup yerleşti. Hayatın ritmini çarçabuk yakaladı. Artık bizler vardık. Bizim dertlerimiz, sevinçlerimiz, hastalıklarımız, sınavlarımız, evlenmelerimiz geleceğimiz...

Elif'i mi düşünür uzaklara bağlanan yollara bakarken? Küçükük yaşta yatılı okullara göndermek hata mıydı? Haldun Bey için değil. Kızı Fen Lisesini kazanmıştı. Doğu okullarından yarım yamalak yetişerek giremezdi üniversite yarışına. Ama nasıl da zorlanıyordu. Üstelik Handan biliyor ki, Elif de annesi ve dedesi gibi sanata meraklıdır fenne değil.

Sanattan hoşlandığını çok ilerde anlayacak. Mesleğinde önemli mesafeler katet-

tikten, geri dönülemeyecek yerlere geldikten sonra... O zaman neden hayır demedi Haldun Bey'e? Çok directse belki de... Ama hayır o da istedi. Musikiyle sarmaşırken, terkedilmiş mısralarda dolaşırken ne kadar babasıysa, ömrü, o babanın o kızın sefalete düşme tehlikesine karşı siper olmaya adanmış annesi bazen de. Onun gibi düşünüyor. 'Kızımın geleceği iyi olsun'. Annesi için bu hâli vakti yerinde bir damat bulmaktı; isterse hiçbir saz çalmasın, bir mısra bile bilmesin. Kendisi için, kızının sırtını yere getirmeyecek bir meslek. Böyle mi düşünmüştü. Basit düşünüyor diye içten içe acıdığı anası gibi mi karar vermişti nihayetinde.

Elif'i düşleyerek dokundu kanunun tellerine. Onun kumral saçlarını ince parmaklarına dolayıp durgun bir göl mavisini gözlerine bakar gibi, bir makamda gezindi. Odayı dolduran açık pencereden rüzgâra karışıp akasyanın dallarına sürtünen fasılı izledi. Hayatta ne olduğunu neye yaradığını hiç sormuyordu böyle anlarda. Kainatın her parçası ilahi müziğin notasıydı ve o da o müthiş senfoninin bir parçasıydı. Zaman gibi sessizce akıyordu akışın sonunda ummana karışacağını biliyordu.

Onu düşünürken ben de kendi zamanımda yüzüyorum. Dalgalarla çalkalanıp kıyıya vuran bir tahta parçası gibi değil, ritmik kulaçlarla kıyı çizgisini gözlerimden ayırmadan. Bu yüzden de Handan için hiç tereddütsüz onu ölüme gönderecek satırları yazıyorum. O ölürse Elif ne yapar gibi gizli göz yaş malzemelerini hiç kullanmadan, Handan'ın tahlil kâğıtlarını onkolojiye sevk edip göğüs CA teşhisini, Nevzat'ın uzun izahlarına pek fazla kulak asmadan okuyorum.

Saat iki buçuk gibi kır saçlı uzun boylu bir adamla yan yana uygun adım yürüyüşlerini Elifi düşünerek izliyorum. Adam cebini araştırıyor. Bir kart çıkarıyor; ikisi birden karta eğiliyorlar. Aynı anda başlarını kaldırıp hastanenin karşısında özel laboratuvar ve radyoloji merkezlerinin bulunduğu yüksek iş hanına bakıyorlar. Bir an göz göze gelip tekrar aynı adımlarla yürüyorlar. Adamı da hoş buluyorum. Birbirlerine yaklaşıyorlar mı denir; yoksa uzun beraberliklerin oluşturduğu bir uyum mu? Yanından Handan eksilirse, yarısı kazanmış bir tablo gibi tuhaf ve anlamsız görünecek.

Onlara bakarken evimizin verandasına kilim serip oturan halamı görüyorum yine. Sırtını yasladığı yerden ağır bakışlarıyla dünyayı seyrediyor.

Bir karışan olmazsa oturduğu yerde saatlerce kalabilirdi bütün şehri sokak sokak ezberden görürdü. Başını hafiften sallayarak yoldan geçen her insanın zihninde uyardırdığı tediyle bir başka insanı ki, her biri bir hikâye demekti, zihninde görürdü. Öyle bir anda yanına otursak, "bilir misin" diye başlardı. "iki sokak ötede hidayet mahallesi derdik eskiden şu eski taş fırının bulunduğu mahalle vardı. Orada da bir çıkmaz sokak bildin mi? Hah işte o çıkmaza kapısı açılır iki katlı bir taş ev vardı eskiden. Şimdi apartman oldu. O eve gelin gitmişti çocukluk arkadaşım Mediha. Ve ardından Mediha'nın hayatından hepimizin hayatına bir tılsımlı kapı açılırdı.

Çocukken hayran ağzına düşer gibi dinlediğimi hatırlıyorum. Sonraları bütün çocukluk hikâyelerimin berrak kavasını bulutlandıran bir zehir sızmaya başladı gönülüm. Bunları uyduruyor muydu halam? Herkesin hayatının içine böylesi sızmak doğru muydu? Bunlar dedikodu olmuyor muydu?

Böylece hikâyemin mavi göğünde kümелendi kara şüphe bulutları.
 Masallar yalan, hikâyeler uyduruk,
 elâlemin hayatına sızmak ayıp,
 köşeye kurulup dünyayı izlemek abes,
 O eski zamanlar kayıptı.
 Bunlarla uğraşmak küçük işti.
 O yıllar üniversite sınavlarına hazırlanmak,
 Farmakolojiye bir ömür adamak,
 kendime ait bir odam, kendime ait bir hayatım olmamışken hiç;
 kendime ait bir eczanem olsun diye düşünmek büyük,
 çok büyüktü.

Yıllar sonra bugün, kendime ait ilaç dolu duvarların arasında elektrik sobasıyla ısınırken, ilaç almaya gelenlere müşteri; gıyabında ilaç terkipleri paketleyip, paralarını aldıklarına hasta derken ben; birden bire hayatlarıyla aksettiler hayatıma. Ve düşündüm kendime ait olduğu duvara asılı vergi levhasında belirtilen işbu mekânda güzzeran eden kendi hayatım başka hayatların gölgesi aksettiyse genişliyor ve daha bir benim oluyordu. Şimdi bütün bu hikâyeler dedikodu mu oluyordu?

“Aşk imiş her ne var âlemde
 İlm bir kıl ü kal imiş ancak”

derken sevdiğim şair, içine sevgi düşmemiş her bilgi dedikodudur derken yani, her biri bir âlem ve hem de zübde-i âlem olan insanoğlunun hayatına gönül kapısından girmenin adı aşk oluyor.

O zaman hastanenin kapısından şehre doğru akan binlerce hayat içinde ‘Handan’ diye birinin durumu önem kazanıyor.

Ve onunla hayatın bir başka boyutunu algılıyorsam; O benim için insanı sorgulayan bir meseleyse, evet, bunun adı aşk. Halık’tan mahluka mahluktan Halık’a bir döngüde sarmalanan aşk.

Sözler aştan doğuyor.

“Ölüm asude bahar ülkesidir rinde” derdi babası inanarak. Aynı ılık teslimiyeti duyuyor Handan da.

Onu yazarken ben de Handan gibi, pencereden karlı dağlara akseden bulutların mor gölgesine bakıyorum.

Nicedir görmüyorum onu.

Piyer Loti’ye bakan bir ağaç altında düşünüyorum artık onu. Taze toprağa me nekşe dikilmiş. Yepyeni beyaz mermere yaşlı servilerin gölgesi aksetmiş. Hemen yan başında hafiften kararmış bir mermer taş, Neyzen Mehmet Ganizade için Fatiha diliyor.

Ve hikâye burada bitmiyor. ❧

MUSTAFA ÖZCAN

İKİ AHMED

Vefat etti. Genç değildi. Bu acı günü hiç kimse belli etmemesine rağmen bekliyordu. Ölümün buz gibi gerçekliği her tarafı sarmıştı. Acı ve üzüntü uzun yılların sonunda çıkageldi. Seksen beş yaşındaydı. Ölümü beklemek, ansızın gelip insanın karşısına dikilmesinden daha mı acı? Bilemiyorum. Sadece ölümün geldiğini, şah damarlarında dolandığını hissediyorsun. Ona bu kadar yakinken, onu bu kadar yakınında duyumsarken, nasıl geleceğini ve sana nasıl yaklaşacağını merak ediyorsun. Dedeme de böylesine yakındı ölüm.

Beklemek kötü. Her geçen gün gözlerimizin önünde eriyen, biraz daha bitkinleşip çöken bir insanın gözlerinin içine bakmak. İnsan, ölümü bir kere bu kadar yakından hissedince yaşadığını daha da iyi anlıyor. Ânın anlamını, ânı yaşamının, boş geçirilmeyen bir ömrün kıymeti böyle algılanabiliyor. Dedem bütün bir ömrü boyunca böyle yaşamaya çalışmıştı. Ölüm, onun sokaklarında gezerken bile mütevekkil ve acısız duruşu beni ona hayran bırakırdı. Her ân bir hazır oluş.

Artık ruhu bu dünyada değil. Cenazesini bugün toprağa verdik. Vasiyeti köy caminin yanına defnedilmektir. Cenazesi kalabalıktı. Dedem yaşlandıkça ona gelip gitmekten elini ayağını çeken arkadaşları, komşuları camiinin avlusunu doldurmuştu. Babamın ağladığını ilk kez gördüm. Babaannem ağlayanların en yıkılmışı idi. Elli küsur yıllık bir beraberliğin yıkıntısı ve yıkılışıydı bu. Aşk da böylesine bir ânda belirliyordu. Dedem nasıl olmuş ve ne yapmış da babaannemi henüz on beşinde bir kızken sevmişti; kimse bilmiyor. Her yaz tatili köyümüze gittiğimde babaannemi sıkıştırırdım:

- Babaanne söylesene nasıl oldu da evlendin dedemle?

Yaşlanıp buruşmuş yüzünü tatlı bir kızarıklık sarardı. Susardı, anlatmazdı kimseye. Annem de babam da bilmezlerdi. Saygıdan mı korkudan mı, soramamışlardı bir kez olsun. Bense bir torun yaramazlığını kuşanarak babaannemi defalarca anlatsın diye zorladım. Nihayet bir gün konuştu. Dedem ondan on beş yaş büyüktü, rahatsızlığı artıyor ve gün geçtikçe sağlığı bozuluyordu. Artık bir sır gibi saklamaya gerek kalmamıştı. Ahirete intikal edecek olan kocasından, evinin direğinden bir hatıra bırakmak istiyor gibiydi. Dizlerinin dibine oturup dinlemeye başladım:

- Ah oğul, siz gençsiniz aklınız sevdalıkta. Ne yapacaksınız dedenle nasıl evlendiğimi? Ben onu hiç görmedim bile, o beni görmüş. Hiç sevdalık etmedik dedenle.

- Yapma babaanne! İnsan hiç görmediği biriyle evlenir mi?

Anlatmaya başladığında dedem yatağından doğrulup babaannemi çağırdı. Babaannem, salondan görülen odaya yöneldi. Dedemin baş ucuna geldiğinde geriye dönüp odanın kapısını kapattı. Dedem bir sır mı verecekti babaanneme? Az sonra odadan bir haykırma koptu. Dedem vefat etmişti. Evde bekleyen evlatlar, gelinler, torunlar ve kim varsa odaya doluştu. Bense oturduğum yerden kalkamadım. Babaannem sırrını ifşa edememiş, elli küsur yıllık hatırasını anlatacakken yadigarını yitirmişti. Odadan en çok babaannemin hıçkırıkları duyuluyordu. Elli küsur yıllık saygı ve sevginin çığlıkları...

Babaannem dedemin üçüncü eşiymiş. Dedemin babası onu kendi evinde tutmuş, diğer oğullarını bir vadinin iki yanına doğru sıralanacak şekilde dağıtmış. Dedem de en küçük çocuk olduğu için babasının yanında kalmış. İlk hanımıyla on yedisinde evlenmiş. Nedense ilk eşinin davranışlarını beğenmeyip onu boşamış. İkinci hanımıyla evlendiğinde de askere alınmış. İkinci Dünya Savaşı da patlak verince askerliği dört beş yıl kadar sürmüştü. Hanımı köyde, kendisi İstanbul'da asker. Denizciymiş. Paşa kaptanıymış. İkinci hanımının zehirlenerek öldüğü söylenir. Eskiden yemek yaparken bakır kaplar kullanılırmış, kalayı bozulan kaplar pişen yemeğe bir zaman sonra zehir buluşturırmış. Dedem askerde, hanımı Trabzon'da. Köylüler kadıncağızı öldü diye hemen o gün defnetmişler. Ancak köyde hâlâ onun ölmediğini söyleyen yaşlılar var. Meğer, toprak zehri çekermiş. Mezarlığa yakın yerlerde oturan köylüler ölen kadının bütün gece mezarında bağırdığını anlatırlar. Hiç kimse korkudan mezarlığa yaklaşmamış. Sabaha karşı da sesler kesilmiş. Dedemse askerde danlardan habersiz. Askerliğini bitirip evine, baba ocağına dönünce olanları ancak öğrenebilmiş. Böylesine büyük bir acıya nasıl dayandı anlayamıyorum; ama her zaman onun o mütevekkil yapısına bağlarım bunu. Dedem daha sonra bir müddet dul yaşamış. Sonra babaannemi görmüş. Babaannem henüz on beşinde öksüz bir kızcağız. Babaannemin babası, babaannemi dedeme hiç düşünmeden vermiş. Neden böyle davranmış? Belki öksüz olduğu için, belki de yeni hanımı ve onun çocukları tarafından ezilmemesi için. Babaannem bunu hiç anlatmadı. Bir keresinde, yalnızca nasıl gelin olduğunu anlatmıştı:

- Çayır biçmiştik. Sırtımda ağır bir çayır yükü. Üvey kardeşlerim yükleyebildikleri kadar yüklemişler. Yağmur ince ince çiseliyor. Her yanımla ıslanmış ayaklarım su ve çamur içinde kalmıştı. Oturduğumuz evin avlusuna dik yamacı soluya soluya çıkıp vardığımda, son bir gayretle sırtımdaki çayır yükünü ahırın önüne yıktım. Babam beni çağırttı. Evleneceğimi, hemen gideceğimi, hazırlanmamı söyledi. Fakat ne hazırlayacaktım ki; tek parça çeyizim yoktu. Ben dedemle ev oldum oğul. Ölen anamın sandığına yöneldim. Hiçbir şey aldırmadılar. Üzerimi değiştirdim, birkaç parça giysi aldım o kadar. Üvey anam beni yanına çağırdı. Dizin dibine oturtup saçlarımı örerken biraz da nasihat etti. Ben sevdalığı ne bilirim oğul! Çocuktum ben.

Babaannem, dedemin gençliğinde yakışıklı olduğunu söylerdi. Sarı saçları, mavi gözleri, uzunca boyuyla öyleymiş. Dedem, köyden yaylaya doğru yola çıktığında ara vermeksizin türkü söylemeye başlamış. Düğünlerde horon tepmekten kendini alamamış. Babaannemle evlendikten sonra biraz durulmuş. Ama türkü söylemeyi hiç bırakmamış, ta ki küçük amcam trafik kazasında vefat edene kadar.

- O günden sonra türkü söylemiyor. Aylar, yıllar geçtikçe hızla çöktü, derdi babaannem.

Babaannem, elinde tesbihi evimizin bir köşesinde oturmuş, dudakları usul usul kıpırdanıyor. Önce annesini kaybetti sonra, kocasının adını verdiği en küçük oğlunu. Şimdi de kocasını. İşte bu dalgın ve dudaklarından küçük bir kıpırtıyı, elinden tesbihini eksik etmediği zamanlarda yanına yaklaşıp "Babaanne nasılsın?" dediğinde:

- Ne olsun oğul! Anam da, iki Ahmed'im de yok artık. Bari sana bir şey olmasa küçük Ahmed'im... ❧

ESRA KARA

BÜLBÜLDEN KURMACAYA EDEBİYATÇININ ŞİZOFRENİSİ

Başlığına bakarak, bunun psikoloji konulu bir yazı olduğunu düşünenler varsa şimdiden söyleyeyim ki, yanlışlar. Yazıdan hasıl olacak, herhangi bir olay ya da aksiyon beklentiniz için de hayal kırıklığına uğrayabileceğinizi belirtmem gerekecek. Peki neden yazdım bu yazıyı? Biraz şaşırmak isteyenler varsa, benimle birlikte buyursunlar metne.

Nasıl bir kuştur şu bülbül hiç merak ettiniz mi? Hele de edebiyatla uğraşıyorsanız merak etmemek mümkün değil, en azından aklınızın bir köşesinden geçmiştir diye düşünüyorum. Divan edebiyatıyla haşır neşir olanların sıkça karşılaştıkları bir figür olarak bülbül, divan edebiyatının yanı sıra, edebiyatın her alanında ve hiç beklenmedik bir anda karşınıza çıkabilir. İşte bir de Batı edebiyatını katarsak, durum içinden çıkılmaz bir hal alır sanırım.

Bir bakarsınız, Yunus Emre “*Şol Cennet’in ırmakları akar Allah deyu deyu, Çık-muş İslam bülbülleri öter Allah deyu deyu*”, “*A bülbül feryadın ta arşa çıktı, Gene yanmışların bağrını yaktı, Senin de yavrunu şahin mi kaptı, Ötme bülbül ötme bağ-rımı deldin*”, “*Kadrin bilinmez mi oldu, Hatırın sorulmaz mı oldu, Ol dost görünmez mi oldu, Niçin ağlarsın bülbül hey*” gibi söyleyişlerle; Aşık Ömer “*Başın’çün bir su-al sorayım sana, Nedir bu feryada bahane bülbül, Sen bir kuş olasın deyiver bana, Ya ne bahis bunca figana bülbül*” diye başlayan koşmasıyla ve daha nicesi halk edebiyatı alanında karşınıza çıkıverir.

Bununla da kalmaz; Namık Kemal “*Handesi bidar eder ol gül görünse habta, Gülşen-i hasrette Namık nale-ger bir bülbülüm*”; Hamit “*Ne hoş eyler muhabbeti tar-ıf, Şu garip bülbül aşyanında, Ben de güya idim zamanında, Aşyanımdı bir nihal-i zarif*”; Ahmet Haşim “*Eğilmiş arza kanar, muttasıl kanar güller, Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller...*”; Yahya Kemal, “*Ey gül sukuta varmağı emreyle bülbüle, Gülşende mest-i zevk olan ahbab uyanmasın*”; Ziya Gökalp “*Çoban kaval çaldı sor-du bülbüle, Sürülerim hani, ovan nerede? Bülbül sordu boynu bükük bir güle, Şarkı-larım hani yuvam nerede?*”; Mehmet Akif “*Eşin var âşyanın var, baharın var ki beklerdin, Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin?*” deyiverirler.

Divan edebiyatında da bülbül, şairlerin sıkça kullandığı bir motif halindedir: Ahmet Paşa “*Bahâr-ı hüsn ü behada belalı bülbülünün, Gül-i teri nicesin hoş musun sa-fâca musun*”; Fuzuli “*Hansı gülşen bülbülün derler Fuzûlî sen kimi, Hansı bülbül nâ-lesi feryâd ü efgânunca var*”; Nedim “*Ey Nedîm ey bülbül-i şeydâ niçün hâmûşsun, Sende evvel çok nevâlar güft ü gûlar vâr idi*”; Şeyhi “*Can bülbülü teferrüc-i dîdâr kıl*

masa, Firdevs bostânı gözüne kafes gelür"; Dehhani "Gel vasi dilersen ko bu feryâdı bülbül, Gül gonca gibi ağzı gülistân ere umma." Zati "Ağlayub feryad idersin her nefes ey andelîb, Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânun mı var" gibi beyitlerinde bülbülü çeşitli semboller olarak kullanmışlardır.

Nelerin sembolü olmadı ki şu bülbül, en başta da aşığın sembolüydü, bazen dert ortağı, bazen de dertli olandı. Yaralı ve kederli olmanın yanı sıra, figan etmedeydi. Nasıl etmesin, arıydı gülden. Gül aranlandı, bülbül arayan. Aradı durdu bülbül, derdine dert ekleyerek. Ancak beyhude çıkmadı yakarışları, güle duyuramasa da birilerine duyurabilmişti nağmelerini. Dertlinin halinden dertliler anlar misali, şairlere dost oldu bülbül. Herkes kendince yorumladı onu kendiyle özdeşleştirerek. Bazen çile çekmeye aday bir mutasavvıf, bazen aşk derdinden bizar bir aşık o.

Gül nazlı, bülbül de niyazlı olunca, bülbülün zorlu ve çetin macerası bir devingenlik içinde sürüp gider. Gülden ayrı çeker, dikeninden ayrı. Seher vakti, garip garip ötmesinin bir hikmeti vardır elbet bülbülün. Belki Hakkı niyaz eder (çünkü Hakk'ı gülde bulmuştur bülbül), belki de gonca gülün açılmasını bekler. Tıpkı ruhun/canın yaratandan uzak kalışı gibi vatanı olan gülistandan ayrı düşmüştür. Belki de feryatlarına sebep bu vatan hasretidir. Kimbilir...

"Gül ve bülbül"ün gülünü görmeyen kalmamıştır da, bülbülünü gören kaç kişi vardır acaba. Doğrusu ben de merak etmekteydim bülbülü.

Bir gün merakıma yenik düşüp, bir kuşçuya dalıverdim. Karşımda orta yaşlarını biraz geçmiş bir adam görünce, önce kendimi tanıtım sonra da başladım mazuratumu anlatmaya: "Gül bülbül hikâyesini bilir misiniz?" dedim, "hani aşiktir güle bülbül ama bir türlü nasip olmaz vuslat, bu yüzden de feryat edip durur zavallı bülbül, bizim hoş terennümler diye dinlediğimiz acılı ve yanık sesiyle." Sonra bülbülle ilgili birkaç mazmundan bahsettim. O, mütemadiyen dinliyordu. "Sonuç olarak" dedim "gülün varlığı ayan beyan ortadayken, bülbülün adı var kendi yok. Belki de bunun nedeni bülbülün gerçekten var olmayışdır" neredeyse "bence bülbül varlığı zihinlerde yaşayan efsanevî bir kuştur, tıpkı simurg ya da Zümrüdüanka gibi" diyecektim ki, dedim. Bu kadarı da fazla ileri gitmek olurdu, sustum. Muhatabımın yüzünde bir gülümseme hakimdi, anlattıklarım onu güldürmüştü, onun gülüşü ise oldukça safiyane bir şekilde soru yönelten beni üzmüştü. "Niçin gülüyorsunuz?" dedim. "Anlattıklarınız gerçekten çok hoş şeyler, sizin kadar olmasa da gül bülbül hikâyesini az çok biliyorum. Ancak bülbülün var olup olmadığı niçin sizi bu kadar düşündürüyor anlayamadım. Sonuçta bu basit bir mevzudur" sözleri üzüntümü biraz daha arttırdı. "Belki öyledir, bülbüldeki sırrı anlamayanlar için, belki divan edebiyatında sevgilinin saçı ya da onun çağrıştırdıkları da önemsizdir. Ama bilir misiniz ki, bunlarda saklı gizemi çözmek için geceleri uykuları kaçanlar, araştırmalar arasında tükenen ömürler vardır."

Son sözlerim muhatabım üzerinde tesir yapmış olacak ki, söylediklerinden pişman olmuş bir ifadeyle dükkanın arka tarafına doğru gitti. Geri döndüğünde elinde bir kafes bulunuyordu. İçinde ise donuk renkli, kırmızımsı kahverengi kuyruklu, iri-

ce bir kuş vardı. “İşte, dedi, merak ettiğiniz bülbül budur”. Şaşırmıştım, bana gösterilen kuş, muhayyiledeki tasavvura hiç mi hiç uymuyordu. Ben daha süslü, daha alımlı bir kuş bekliyordum, oysa bunu başka kuşların yanına koyduğunuzda bülbül olduğunu gösterecek, dikkatinizi cezbedecek neredeyse hiçbir yanı yoktu. Karşımdaki büyük bir ciddiyetle ve katiyetle “bu bülbüldür” demese buna ben de inanmayacaktım. Ama işte öyleydi, hatta gözlerini dikmiş bana bakıyordu, anladım ki onu yabancılardan yalnız ben değildim. Vatanı gülistan olması gerekirken o; eski, demirden bir kafesin içindeydi. Bülbülü altın kafese koymuşlar ille vatanım demiş, peki ya bu, kimbilir neler söylüyordu. Muhatabımın söylediğine göre bülbüller bizim sandığımız gibi gül bahçelerinde değil, Avrupa ve Anadolu’nun sık çalılıklarında yaşamış. Ardeş bülbülü denilen bir tür daha varmış ki, o da Sibirya ve Avrupa’nın kuzeydoğusunda yaşıyor, ancak her iki tür de kışları Afrika’da geçirmeyi tercih ediyormuş. Karşımda bulunduğu sürece tek bir nağmesini işitemediğim bülbülün, sesi söylenildiği kadar güzel midir, bilmiyorum. Daha çok geceleri şakıdıklarından gündüzleri suskun geçiriyorlarmış.

Evet sevgili okurum, sana anlattığım bu hikâye tamamen kurmacadır. Ayaküstü ben uydurdum bu hikâyeyi. Yani hâlâ ben de karşılaşmış değilim adı geçen bülbülle. Beni yalancılıkla suçlayabilirsin istersen, ama ben sana değil, metnin başında belirttiğim üzere gerçekten şaşırmak isteyenler için uydurdum bu kısa öyküyü. Kurgu yalan olsa da yalan değildi anlattıklarım. Bülbülün figanı, güle olan aşkı, donuk olan rengi, geceleri şakıyıp, çalılıklarda yaşaması, edebiyatla bütünleşmesi ve şairlere dost olması yalan değildi.

Peki neden uydurdum bu hikâyeyi. Bizimkisi kıssadan hisse. Kıssa bizden hisseyi çıkarmak ise senden. ❧

GONCA UĞUZ

POSTACININ MEKTUBU

Bugün Semiha'yı gördüm. Her salı görüyorum zaten. Ama bugün başka baktı yüzüme. Geçen salı da öyle mi düşünmüştüm. Yok yok bugün başkaydı. Bacaklarım çok ağrıyor. Yürüdüğüm yolları hatırlamaya çalışıyorum, hatırladıkça daha çok ağrıyor. Bacaklarımı masanın demirine dayadım. Demir çok sert ve de çok uzak ayaklarıma. Bacaklarım şimdi daha kötü. Yine de çekmeyeceğim bacaklarımı demirin üzerinden. Ağrısın hem de çok ağrısın. O kadar çok ağrısın ki ağrımadan yürüdüğüm bütün yolları unutayım. Bunları Semiha'ya anlatsam dinler mi? Bugün mektubu alır almaz taşların üzerinden atlayarak beni unutturan kapıya koştu yine. Halbuki ben bütün mektupları dağıtmıştım. Çantamın gizli cebinde her salı ölüm fermanımı taşımaktan usandım. Usandım Semiha'nın kaybolmasından.

Uyumalıyım. İkinci bir ömre yetmeyecek hayatların ardından koşan insanların mektuplarını, teker teker dağıtmalıyım hiçbirini atlamadan. Ama gece yine siyah saçlı adam gelirse. "Semiha korkuyorum." Uyumamalı, beklemeli sabahı. Bir köşesinden diğer köşesine gidip geldiğim 24 m lik odamın içinde (evim demeliyim belki çünkü başka odası yok)somyadan döşemeleri olan sünger yatağımın kenarına iliştim. Dün gece yazdığım mektubu okumak için gelen siyah saçlı adam gözlerimin önünden geçiverdi. Ben onu çağırmamıştım. Ben hiçbir zaman hiç kimseyi çağırmadım zaten. Yaşadığım günlerin izlerini kaldırımlardan silmeyi istediğim günlerin akşamında tanıdığım siyah saçları olan bir adamdı beklemediğim. "Niçin bu cümlelerle uğraşıyorsun?" Semiha'ya anlatmalıyım. Yazdığım bütün mektupları ona okumalıyım. Semiha, tam on üç yıl oldu...

Çantam sahiplerini bekleyen mektuplarla dolmuş. Kim koydu bu mektupları buraya? Hafızam yine bana oyun oynuyor. Yalnız kalmaya göreyim yaşanan günün kenarında, yanımdan ayırmaya kıyamadığım dünlerim bile böyle geçer karşıma da oynar oynadığınca. İşte sarmaşıklı sokak. Tam üç mektup var götürmem gereken. Mahallenin kedilerine kendimi göstermeden mektupları dağıtmalıyım. Hazırlıklıyım tabii. Şemsiyem her zamanki gibi yanımda. İnsan, her duruma karşı önlemini almalı. Hazırlıksız yakalanmamalı. Onlar bu havada şemsiyeyi de ne yapacaksın diyeceklermiş, desinler. Semiha da şemsiyemi sevmeyi. Geçen gün "Hüseyin şemsiyen yanında mı?" dediğinde hemen çıkarmıştım çantamdan da gülmüştü kahkahayla. Ben sana on üç yıldır hiç gülmedim Semiha. Babanın kirli gömleğini nasırlı ellerinle yıkar-ken, babaannenin sızlanmalarını dinledikten sonra ona yağdırdığın küfürleri yanımda gözlerini açmadan sıralarken, çocukların arkandan döktüğü manileri dinlemez gibi görünürken, gözünden süzülen damlaları gördüğümde hiç gülmedim Semiha. Semiha, kırk ikindesin, demedim sana. On üç yıl oldu, demedim. Pazartesi günlerinin

akşamlarında omzumun üzerinden beni seyreden siyah saçlı adama her baktığımda kaçsam da yarının sabahından, korksam da gözlerine bakmaktan, kapının önündeki taşığa gelip kapıya dokunuşumun hayaliyle siyah saçlı adamı dinlemedim Semiha.

Yalınayak üşümez mi ayakların Semiha. Taşlar acıtmaz mı canım. Semiha, giy artık gelir diye sakladığın, giymeye kıyamadığın ayakkabılarını. Tükendi artık her şey Semiha. Başkasına yazılan mektuplarda almıştır şimdi yerini. Sen dağıt saçlarını Semiha...

Bu mahalle bu kadar kediye nasıl bakıyor anlamıyorum. İki tane çöp kutusu var. Herhâlde çöp kutusundaki yemek artıkları için sıraya giriyorlardır kediler. En sağlam pençelisi önde, diğerleri beklemede... Pençeliler sabah erken uyanmasa da bizim kediler etrafın sarhoşluğuyla yaşamada... Kolay değil öyle pençelerle yaşamak. Bir de başkanları vardır, haftanın en iyi artığını sundukları. Öfff! Yine bir şeyleri birbirine karıştırdım galiba. Ne zaman düşünmeye başlasam bir çizgi üzerinde yürütmeyi beceremiyorum. Mektupları dağıtırken her gün başka bir mahalleden başlamamın sebebi de budur belki. İşte kokumu alan bir kedi. Lütfen diğerlerine haber verme. Aramızda anlaşırız. Onca kedinin bıyıklarıyla arkamdan gelmesine dayanamıyorum. Bu mahalleye üç dört çöp kutusu daha gerek. Kediler ciğerimin kokusuna mı geliyorlar acaba? Benim ciğerim beş para etmez desem. Semiha kedilerden korkmazmış, öyle söyledi geçen.

Bu ayakkabılar da sonunda isyan edecek yürüttüğüm yollara. Kim o omzuma elini koyan? Siyah saçlı adam gündüzleri de mi benimle artık? Geceleri yetmedi mi? “Dur bakalım.” (ohh... neyse ki sen değilsin) Durulacaktı elbet, durulacaktı ya bakacak kalmamıştı takatım. “Yok” dedim o sormadan. Bekleme, dedim, şimdiden sonra. Onun için de oturamazdım ya saatlerce daktilonun başına.

Geniş yollarda yürütmesini beceremedim hiç. Ayağım takılır düşerim de yüzüstü kaldıran olmaz, diye dar yolların üzerinden dağıttım bütün mektupları. Neden şehrin bu kadar uzağında bir ev tutmuştum ki sanki. Bugün de çantam iyice ağırlaştı omuzlarımda. Neyse ki yollar uzadıkça yüküm hafifliyordu. Kendime daha sağlam bir ayakkabı almalıyım. Yarın ilk işim bu olmalı. Tabanları kalın olanlarından.

On üç yıl oldu.... Dolanıyordu etrafımda durmadan. Pırlanta gibiydi gözleri, onun hiç görmediği. Farklar vardı aramızda. Araları kaldırmalıydım. Belki o zaman bütün farklar kayboluverirdi. Bütün bulutlar terk etmişti yerlerini. Umutta kalmamıştı görünürde. Semiha Hanımefendi, dedim, hoş görünüz dedim, takdir edersiniz ki uygun bir şey bulup size göndermek birkaç günümü aldı, dedim. Öyle bir zamana tesadüf etti ki, dedim, nasıl söylemeli.....(söyleyemedim) Sabah oldu. Çantamın gizli cebinde fermanım, ayaklarım bir garip. Ne çok yüzüm vardı oysa baktığımda aynaya yaşıırken görmediğim. Tanımadığım adımlarla yaklaştım yabancıyı olduğum akşama. Taşlığın üzerinde, dokundum parmaklarımla topuzu olmayan kapıya. Nasıl duyurmalı sesimi? Topuzsuz bir kapının ardında sancılı ayaklarımla habersiz gelişlerin yakınından geçtiğim akşamın tam da ortasında, bütün sabahların güneşinde kavrulduğum andır şimdi, dedim saçları siyah olan adama. Daha gece değildi ya duyardı elbet sesimi dedim, saçları siyah olsa da. On üç yıl olmuş... Semiha'nın gözleri ay gibi parlamada. Titreyen parmaklarıma dokunsa da mektubun sevdasıyla anlamamada. Se-

miha parmaklarım artık dayanmıyor. Daktilonun gürültüsü beynimde uğulduyor. Semiha, on üç yıl oldu... Değiştir değiştir tükenmiyor şeritler. Parmaklarım sancıyor, uykum karışıyor sabahıma. Artık bekleme, Semiha.

Duvarların boyası iyice dökülmüş. Bir iki seneye kadar evimi saran duvar da kalmaz artık.

Beklediğim yarın oldu, ben yine ilk işimi unuttum, daldım her günkü işime. Sokaklar yine tanımadı beni. Başka başka sokaklardan geçip, başka başka yollardan aradım adresleri. Kaç gün oldu sarmaşıklı sokağa uğramadım.

Siyah saçlı, adam bu eve ilk geldiğim gün duvara astığım tablonun önünde. Yine bana sormadan gelmiş. Ben o yokmuş gibi davranıyorum. Parmaklarım yılların alışkanlığıyla birbiriyle uyum içinde, daktilonun üzerinde küçük oyunlarla süzülürken siyah saçlı adamın tablodaki kuşları seyrettiğini fark ettim birden. “Neden otuz kuş?” “Otuz tane olduğu için.” “Bu kuşlar uçabilir mi?” “Uçar.” “Ne zaman?” “Zamanı geldiğinde.” Yazdığım bütün cümleleri kuşlarıma daha önceden anlatıyordum. Daktiloyla yazdıklarımı değil, en sevdiğim dolmakalemimle, en sevdiğim anlarımda yazdığım ve yatağımın altında uyumaya mahkum olan, siyah saçlı adama anlatmaya kıyamadığım cümlelerimi anlattım onlara. Her zaman saygıyla dinlediler beni. Dinlemesini öğrenemeyen yalnızca dinletmenin sarhoşluğunda kaybolanlar gibi değildi onlar. Kendi sesinin ahenginde rüyalara dalanlar gibi değildi hiçbiri. Korkmadan uyuduğum gecelerin tek şahidiydi hepsi. Unuttuğum ne varsa gözlerine baktığımda hatırladığım. Her sabah şemsiyemi yanıma alıp yola koyulduğumda arkamdan gülmeler hiçbir zaman. Siyah saçlı adama anlatmadım kuşlarımı. Tablonun önünde duracakmış, dursun. Akşam olunca hızlı adımlarla şehrin kıyısında herkesten uzakta evime yol aldığım da bütün kediler arkamdan konuşsalar da ben hiç üzülmedim. Anlatacak kuşlarım vardı ya... Semiha’yı anlatacaktım meselâ. On üç yıl olduğunu, her gün bıkmadan usanmadan. Nerde görseler tanrıları Semiha’yı. Yüzünün bütün kıvrımlarını ezberletmişim nasıl olsa. Kaşlarıyla birbirinden ayırt edemediğim gözlerini, sönmüş bir balon gibi çekilen yanaklarını, güldüğünde iyice çenesine kayan dudaklarını, bir türlü alışamadığım burnunu sadece onlara anlatmışım her gece.

Yarın yine salıydı. Yine Semiha vardı. Ama bu defa çantamın gizli cebinde daktiloyla yazdığım mektup olmayacaktı. Parçalanmış bedeninde yaşayan bir ömrün ağladığı soluk ışıklar altında yazılan bir mektup olacaktı çantamın gizli cebinde. Soyunduğum bütün tuzaklardan uzakta, kimsenin görmediği soluk bir ışık altında yalnız ben ve kuşlarım olacaktı. Uçmayı öğrenecektim meselâ mektubumda. Bütün kedilerin üzerinden uçacaktım, yanımda şemsiyem olmasa da. Şemsiyemi nerede bıraktığımı bile hatırlamayacaktım meselâ. Ayaklarım artık ağrımayacaktı. Kalın tabanları olan bir ayakkabı almayı unutmuyacaktım meselâ. Geceleri siyah saçlı adamı beklemekten korkmayacaktım. Sırtımı yollara her dönüşümde omzuma dokunan bir elde ölmeyecektim her defasında.

Siyah saçlı adam yanıma uzandı. Elini sırtıma dayadı. “Şemsiyeni unutma.” Dedi. Sabah uyandığımda uykuya geçmeden önce hatırladığım tek cümle bu oldu. Ba-

cağı kırık olan masamın üzerinde ne yediğimi bilmeden, sırtımda çantam, bir elimde şemsiyem diğerinde kuşlarım ve ayağında eski ayakkabılarımın boyası tamamen dökmüş olan kapıdan dışarıya attım adımımı. Son bir kez henüz alışmaya başladığım evime baktım. Gözlerim siyah saçlı adamı aradı. Yatağın altında ki her şeyin ne kadar da dağınık olduğunu fark ettim. Keşke yazdığım bütün cümleleri bir araya toplayabilseydim. Yatağımın kenarına ne zaman koyduğumu hatırlayamadığım saksıyı gördüm birden. Oysa onu oraya koyduğum günden beri hiç görmemiştim. Diktiğim nergisler de dal vermemişti. Belli ki hiç sulamamıştım. Kapıyı kapadım.

Her şey aynıydı. Ayaklarım yine ağrıyordu. Bir tek çantamın gizli cebindeki mektubum. Haa bir de yeni bir çift ayakkabı aldım. (Tabanları kalın olanlarından.) Zaman şimdiydi. Yani gelmişti. Bütün mektuplar adreslerini bulmuş, çoktan okunmuştu. Mektupların ardından kurulacak hayaller bile kurulmuştu. Adımlarım iyice sıklaştı. İşte yine taşlığın önündeyim. Bugün biraz erken geldim galiba. Semiha görünürde yok. Tabii nereden bilsin erken geleceğimi. Tokmaksız kapının arkasında bekliyorum. Şimdi tam sırası. Semiha gelmeden mektubu çıkarmalıyım. Siyah saçlı adamı unutmuşum. Parmaklarım mektuba uzanacaktı ki kapının kenarına bıraktığım şemsiyem takıldı gözlerime. Sırtımı kapıya döndüm. Rüzgâra karışan siyah saçlarımla, hiç düşünmeden yürümeye başladım... ✍

DİNÇER EŞİTGİN

HİKÂYE PENCERESİNDEN BAKILINCA GÖRÜNEN: MUSTAFA KUTLU

Türk edebiyatının hikâye serüvenine bakıldığında, bu milletin hikâyeyi sevdiği, rahatlıkla, söylenebilir.¹ Hatta, yazıya geçmiş ilk örneklerden yani Dede Korkut hikâyelerinden bugüne kadar, Türkçede, hikâye anlatmanın önemli bir damar oluşturduğu görülür. Bir anlatı formu olarak, önce tercüme yoluyla Türk edebiyatında boy gösteren romana nispetle hikâye, daha çok yerli bir edebî tür olarak varlığını sürdürmüştür. Bu gerçek, XIX. yüzyılın sonlarından günümüze doğru, Türk roman ve hikâyesi mukayeseli bir yakın okumaya tâbi tutulduğunda, daha iyi anlaşılabilir. Ancak hikâye anlatmayı bu kadar seven bir millet, dünya edebiyatına hediye edebileceği bir hikâyeci –hâlâ– niçin yetiştirememiştir? Soru tek başına anlamlı görünmeyebilir. Ancak, özellikle son çeyrek yüzyıldan beri, bazı Türk romancılarının dünyada hatırı sayılır bir okuyucu kitlesine ulaşması, romanlarının yayınlanır yayınlanmaz birkaç dile birden çevrilmesi, uluslararası ödüller/övgüler alması, Nobel başta olmak üzere dünya ölçeğinde kimi ödüller için isimlerinin sürekli gündeme gelmesi, vs. düşünüldüğünde, bu soru, görmezden gelinemeyecek bir anlama kavuşur. Bu mesele gerçekten ciddi bir şekilde tartışılmalıdır. Bu soruyu, alışkanlık gereği, “Onlar (yeryüzündeki bütün ‘öteki’ler) biz ne yaparsak yapalım bizi adam yerine koymaz...” gibi bir cevapla geçiştirmek ne kadar doğru olur? Soru, şimdilik bir kenara not ediledursun ve söz bu yazının asıl meselesine gelsin; günümüz hikâyecilerinden Mustafa Kutlu’ya.

Türk edebiyatındaki yeri, kültürel çalışmaları, uzun soluklu ve belli bir seviyeyi daima muhafaza eden bir dergiyi (Dergâh) edebiyatın kadr ü kıymetinin kalmadığı bir ortamda yaşatmaya çalışmaktaki ısrarı, yazılı basında arasına ‘futbol’ yazılarıyla da görünüyorsa, neredeyse profesyonel derecede resim sanatına olan ilgisi, bir aralar ekrana taşınan yüzü... vs. ile beraber düşünüldüğünde Mustafa Kutlu ismini bütün yönleriyle kuşatıcı bir yazının sınırlarının nerelere dayanacağı az çok tahmin edilebilir. Dolayısıyla bu yazı tek bir noktadan, hikâye penceresinden, bakılınca ortaya çıkan bir Mustafa Kutlu portresi çizmeye çalışacak.

“Bizim sokağın hikâyecisi” ya da “Abi tam bizi anlatıyor ya...”

Bazen bir yazar hakkında yazarken bir ‘tuzak’ belirir ve yavaş yavaş o tuzağın içine düşülür. Bu tuzak, ‘o yazarla aynîleşmeye, onun gibi düşünmeye, her şeye onun gibi bakmaya başlamak’tır. Böylece, dış dünyayı ve hemen hemen her şeyi algılayışta bu tuzak tehditkâr bir hal alır. Cümlelerin rengi, ses tonu, dikkatlerin yönü vs. tuzağa düşer. Hele bir de kültürel kodlar kıyısından köşesinden benzeşiyorsa, tuzağın tehlikesi bir kat daha artar. Kutlu üzerine bugüne kadar yazılmış birçok yazıda, kısaca *aynîleşme* olarak tanımlanabilecek bu tuzağın (bu bir tuzak mıydı acaba?) etkile-

ri görülür. Bu etkilerin fark edilmiş olması, yine de, bu yazının aynı tuzağa düşmeyeceğini garanti etmiyor. Aslında hakkında yazılacak her yazar için az çok böyle bir tuzaktan bahsedilebilir. Ancak, Mustafa Kutlu hikâyelerinde tâbir-i câizse ‘*bizim sokağın hikâyecisi*’nin tadı vardır; çok tanıdık simalarla karşılaşsınız bu hikâyelerde... Bu yüzden de, aynîleşme biraz daha körüklenmekte, bahsi geçen tuzağa düşme ihtimali de buna bağlı olarak artmaktadır. Hikâyeler okunup bitirildiğinde, kitabın kapağı kapatıldığında, sanki, Seyfettin, Kambur Hafız, dava delisi Kerim, Bican birdenbire kapıdan içeri girecek; ya da sokağın köşesi döndüğünde Akpınar’dan doldurulmuş bir testi su ile şeyhine giden müritle, lunaparkta ansızın felsefe mağduru Süleyman Koçlarla, Zinnurelerle karşılaşılacaktır. Bu hikâyelerin okuyucularından en çok şu cümle duyulmuştur herhâlde: “*Abi tam bizi anlatıyor ya...*” Bu cümle, bir hikâye yazarının, kişilerini ne kadar gerçekçi bir şekilde karakterize ettiğinin ispatı olarak algılanabilir. Çünkü tamamen kâğıt üzerinde yaşayan hikâye kişilerinin, hayatın içerisinde, neredeyse ete kemiğe bürünmüş bir hâlde nefes alıp veriyormuş gibi vehmedilmesi, hikâyecinin başarısı üzerine bir kanaata varmak için bir ölçü olabilir. Tabii ki böyle bir vehmin sonuç itibarıyla yazara nasıl yansıtacağını merak edenler için iki “okuma serüveni” tavsiye edilebilir: Birincisi; keyifli bir “kurmaca-gerçeklik ilişkisi okuması” olarak Mustafa Kutlu’dan ‘*Kambur Hafız ve Minare*’² adlı hikâye. İkinci “okuma serüveni” ise, aynı hikâye üzerine yapılmış bir çalışma; Alpay Doğan Yıldız’ın ‘*Dürbünlü Çiçek’ten Bakıp Eğlence Hayalhanesini Görebilmek ya da Kambur Hafız Gibi Yazara Saint-Martin Yangınına Sormak*’³ adlı yazısı.

Mustafa Kutlu Türk hikâyeciliğinin neresinde?

Bugün, Türk edebiyatı ya da daha özel anlamda Türk hikâyesi içinde bir ‘Kutlu hikâyesi’nden bahsetmek pekâlâ mümkündür. Mustafa Kutlu’nun Türk hikâyesindeki yerini hakkıyla tespit edebilmek için, öncelikle Türk hikâyesinde açtığı yoldan bahsetmek gerekir. Bu yoldan daha sonra yeni hikâyeciler yürür mü yürümez mi, yoksa bu Kutlu’ya münhasır bir hikâye yolu olarak mı kalır? Bu soruların cevapları zamanla oluşacak ve bu cevaplar ancak, birkaç nesil sonra gelecek edebiyat araştırmacılarınca verilecektir.

Kutlu hikâyesi, birazdan ayrı bir başlık altında da değinilebileceği gibi, dört merhâleden oluşuyor. Yazarın, hikâye serüveni içerisinde özellikle ikinci merhâle, ki kendisi bunu “çerçeve hikâye” olarak tanımlıyor,⁴ Türk hikâyesi için yeni ve hâlâ orijinaldir. Kabul edilir ki, edebiyat, “ne söylüyor?” sorusundan çok “nasıl söylüyor” sorusuyla meşguldür. Çünkü anlatılacak “şey”ler sınırlıdır; aşk, ölüm, ayrılık, vs... Eğer, ne söylendiği önemli olsaydı, söylenmemiş, ele alınmamış hiçbir konu olmadığı için edebî metinler çoktan söyleyeceklerini bitirmiş olmalıydı. Oysa aşk, ölüm, ayrılık vs. üzerine hâlâ yazılıp çiziliyor. O zaman başka bir şey var ki, önemli olan da herhâlde budur. Bunu kısaca üslûp olarak işaretleyip geçmek herhâlde yanıltıcı olur. Bu üslûbu da belirleyen bir şey olmalı. Herhangi bir edebî metin hakkında söz söylemeden önce, elbette bu mesele etrafında düşünmek, cevaplar aramak gerekir. Kutlu hikâyelerinde, ana hatları ile ele alınan konulara, işlenen meselelere bakıldığında –elbette

burada teferuatları göz ardı etmemek gerekir, fakat– aslında daha önce söylenmemiş olan yeni bir şey yoktur. Bu açıdan bakılınca onu diğer hikâyecilerden ayıran özellikler açıkça görünmeyebilir. Edebî eserde mühim ve tabii ki ayırt edici olan, söylenegeleni yeni bir yapı ile, yeni bir kurgu ile yeni ve orijinal bir tarzda/şekilde söylemektir. Hatta, çok iddialı da olsa, edebî metnin tüm gayesini, böylesi bir “yeni yapılanışa (organize oluşa/kurgulanışa) ulaşma macerası”nda aramak gerekir.

Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir ve Sır adlı eserlerini oluşturan hikâyeleri ile Kutlu, Türk hikâyesinin en orijinal çalışmalarına imza atmakta ve kendisi de doğal olarak bu hikâye geleneğinin en orijinal hikâyecisi olarak adlandırılmayı hak etmektedir. Mustafa Kutlu, Türk hikâyesinde önemli bir kilometre taşıysa, bu bahsi geçen beş hikâye kitabında kurduğu yeni yapı iledir.

Türk hikâyesinde işledikleri konu itibariyle, hatta çok belirgin olmasa da kimi zaman baktıkları/gördükleri yer açısından da Sait Faik ile paralel bir şekilde ele alınabilecek Kutlu ismi, mevzu yapı (yapılanış/kurgulanış/organize oluş) olduğunda daha farklı bir yerde durur. Mustafa Kutlu’nun bahsi geçen beş hikâye kitabında oluşturduğu yapılanış (organize oluş/kurgulanış), bütün Türk hikâyesinin serüveni gözden geçirildiğinde hâlâ yenidir, orijinaldir; dolayısıyla, bugüne kadar modern Türk hikâyecileri arasında en kuvvetli “yeni yapılanışa (organize oluşa/kurgulanışa) ulaşma macerası”nı Mustafa Kutlu yaşamıştır. Ancak bu yapılanışın Şark-İslâm ve eski Şark hikâyesinin, farklı bir dikkat ve anlayışla, yeniden inşâ edilmiş bir hâli olduğunu söylemek gerekir ki Kutlu da zaten kendisiyle zaman zaman yapılan konuşmalarda bu hususu ifâde eder:

“Hikâye çizgimi bulmak benim için biraz zor oldu. Taşra geleneğine mensup olduğum için yarıya epey geriden katıldım. Bu yüzden de açığı kapatmam için uzun süreyi gerektirdi. “Yokuşa Akan Sular” kitabımda kendi hikâyemi bulduğumu söyleyebilirim. Dolayısıyla bundan önceki iki hikâye kitabımı yayınlamıyorum. Onları hafızamda güzel bir hatıra olarak saklıyorum. Bu üçüncü hikâye kitabımı ve sonrakileri belli bir hikâye anlayışının çerçevesini çizmek üzere kaleme aldım. Özellikle de bunlar tasavvufî şekillenmiş Şark-İslâm hikâye anlayışındır.”⁵

Hikâyenin mutfağında bir hikâyeci mi var?

Diğer sanatkarların “ne”yi “nasıl” yaptığına bakmak ve böylelikle kendi sanatı üzerine düşünmeye başlamak, sanatkar için büyük bir tecrübe sahasının açılması demektir. Mustafa Kutlu’nun dergiciliği vesilesiyle yeni hikâye/hikâyecileri izlediğini söylemek mümkün. Ancak Kutlu’nun hikâye ve hikâyecilerle ilgisi elbette bununla sınırlı değil, “Sait Faik’in Hikâye Dünyası”⁶ ve “Sabahattin Ali”⁷ adlı incelemeleri bu alandaki çalışmalarının kitaplaşmış hâlidir. Ayrıca Hüseyin Su, Kutlu’nun Ömer Seyfettin ve Memduh Şevket Esendal’ın hikâyeciliği üzerine kitap olabilecek çapta çalışmaları olduğundan bahsetmektedir.⁸ Türk hikâyeciliğinin önemli isimleri hakkındaki bu çalışmalar, özellikle Kutlu’nun her iki hikâyeci üzerine dikkatlerini görmek isteyen okuyucuları tarafından merak edilmektedir.

Kutlu’nun bahsi geçen yayınlanmış her iki çalışmada da hikâyeler ve hikâyeciler

üzerine farklı dikkatlerinden söz etmek mümkün. “Sait Faik’in Hikâye Dünyası” adlı incelemesini iki bölüme ayıran yazar, “Cumhuriyetten Sonraki Türk Hikâyeciliği ve Sait Faik” alt başlığı koyduğu kitabın Giriş⁹ bölümünde Sait Faik’in Türk hikâyesindeki yerini tespit etmeye çalışır. Çalışmanın ilk bölümünde,¹⁰ Sait Faik hikâyelerinde bazı kavramların (ki bunlar alt başlıklar altında sırasıyla Sevgi, Tabiat ve İnsan, Fert ve İnsan, Sosyal Münasebetler) ele alınışına değinilir. Bütün bu kavramların Sait Faik hikâyesine katkılarından, ve sevgi, insan, tabiat gibi unsurların bu hikâyelerdeki görünüşünden bahsedilir. Son bölümde¹¹ ise Kutlu, hikâyelere resim, figür, portre, desen, kompozisyon, renk, ışık, motif, peyzaj, manzara, mimari gibi farklı açılardan bakarak, ele alınan malzemenin Sait Faik tarafından nasıl hikâyeleştirildiğine yoğunlaşır. Bölümün sonunda ise Kutlu, Sait Faik’in sanat ve güzellik anlayışı ile görüşlerini ve hükümlerini değerlendirmektedir.

“Sabahattin Ali” adlı çalışmasında Kutlu, eserlerini merkeze alarak Sabahattin Ali’yi incelerken, daha çok karakterizasyon (kurmaca kişilerin oluşturulması) meselesine eğilmekte. Bir anlamda Sabahattin Ali’nin karakterlerini nasıl oluşturduğundan ve bu karakterlerin özelliklerinden söz etmektedir. Çoğu zaman da karakterleriyle yazar arasında bir münasebet kurarak, Sabahattin Ali’yi bu karakterler vasıtasıyla izah etmeye çalışmaktadır. Ancak, metinden hareketle metnin sahibini yorumlamaya kalkmak, “yazarın hayatıyla ispatlanabilir olan”ın dışına çıkarsa zaten mahzurludur. Eğer yazarın hayat hikâyesinde bu kurmaca kişilerle örtüşen yerler varsa, gerçek dünyayı kurmaca dünya ile izah etmeye ya da delillendirmeye kalkışmanın da, edebî bir inceleme söz konusu olduğunda, pratik bir faydası ve anlamı yoktur.

“Mustafa Kutlu, Sabahattin Ali incelemesinde aslında kendi hikâyelerinin izini arayan bir hikâyecidir” demek fazla mı yanlış olur? Çünkü Kutlu’nun Sabahattin Ali’nin eserlerinde dikkatini çeken; *toplum, gerçek, gerçeklik, gerçekçilik* vs. gibi kavramlara, kullandığı başlıklara kısaca bir göz gezdirmek bile bu söylediklerimizi destekleyecek mahiyettedir: “Gerçekçilik, Romantizm, Samimiyet, İçlilik-Coşkunsuluk, Dengesizlik, Çaresizlik, Yalnızlık, Dürüstlük, Ayrıcalık, Anadolu, Anadolu İnsanı Aydın-Yarı Aydın, Köy-Kasaba-Eşraf, Şehir, Hükümet”

Bu başlıklar elbette ‘nesne’den (incelenen malzemeden) kaynaklanan başlıklardır, ancak burada incelenen nesneye bakan ‘özne’nin (bu malzemeyi inceleyen, tasnif eden, adlandıran Mustafa Kutlu’nun) hiç mi dahli yoktur? Eğer bir dahlin varlığından söz edilecekse; bu başlıklar, ‘nesne’nin kendinden kaynaklanabileceği gibi, ‘özne’nin ‘nesne’yi ele alırken dikkatlerini nereye çevirdiğini ifâdelendirici bir husus olarak da düşünülebilir ki, bu düşünce, Mustafa Kutlu’nun hikâyelerine ve genel olarak da bütün metinlerine bakıldığında izah edilebilir bir mahiyet kazanır. Sabahattin Ali’yi ya da Sait Faik’i incelerken yaptığı tasnifler ve bu tasnifleri adlandırışının ötesinde, Kutlu’nun incelediği isimler bile, bu hususta, kısmen bir fikir sahibi olmayı sağlar.

Bu bahsin son cümlesi olarak şunu söylemek mümkün; Kutlu sadece hikâye yazar bir hikâyeci olarak değil, hikâyeye ve hikâyeciye dair tecessüse varan bir alakaya sahip hikâyeci olarak da Türk hikâyesine hizmet etmeye çalışmaktadır.

Mustafa Kutlu hikâyelerini tasnif denemesi (Ortadaki Adam'dan Tufandan Önce'ye...)

Hikâyelerin yapılanışı (organize oluşu/kurgulanışı) kıstas alınarak yapılmaya çalışılacak tasnif denemesi, aynı zamanda Kutlu hikâyesinin serüvenini de gözler önüne serici bir mahiyettedir. Bu tasnif denemesi neticesinde ilk göze çarpan, Kutlu hikâyesinin, kronolojik bir hususiyet de arz eden, üç kırılma noktasıdır. Kutlu hikâyeleri dört merhâleden oluşur, diğer bir söyleyişle, dört başlık altında tasnif edilebilir: 1) Hazırlık Dönemi, 2) Nehir Hikâye Tarzı Dönemi, 3) Ara Metinler Dönemi, 4) Uzun Hikâyeler Dönemi.

İlk hikâye kitapları Ortadaki Adam (1970) ve Gönül İşi (1974) çıraklık dönemi diyemeyeceğimiz kadar usta işi, olgun örneklerse de Kutlu hikâyeciliği açısından değerlendirildiğinde bu iki kitabı **“hazırlık dönemi”** başlığı altında ele almak mümkündür. Mustafa Kutlu, kendisiyle yapılan konuşmalarda birçok vesileyle bu iki hikâye kitabını *“güzel bir hatıra”*¹² olarak anma eğiliminde olduğunu tekrarlamıştır. Bu eserlerinin yeni baskılarını yapmayı da bu eğilimin bir tezahürü olarak kabul edilebilir. Ancak elbette bu bir reddediş değildir. Bu hikâyeler gerek dil, gerek üslup, gerekse işlenen konular ve ele alınan meseleler etrafında düşünüldüğünde, bugünkü Kutlu hikâyeciliğine yabancı metinler de sayılamaz. Hüseyin Su, bu anlamda kayda değer bir tespit yapmaktadır:

“İlk iki kitabı oluşturan öykülerin ‘hazırlık zemini’ sayılıp yalnızca ‘güzel bir hatıra’ olarak kabul edilmesi ve Mustafa Kutlu öyküsünün toplamı içinde sayılmaması, hem o kitaplara hem de Mustafa Kutlu öyküsünün ‘hazırlanmış zemin’in, beslendiği damarların görülebilmesi gibi bir sakınca doğuracağından sağlıklı bir yaklaşım olmasa gerek. Mustafa Kutlu okuru, o iki güzel kitabı da döne döne okumalıdır.

*“1967’den 1999’a dek yazılan yüz on beş öykünün içinde elbette birbirinden daha başarılı ya da daha az başarılı olanları vardır. Ne ki, ilk kitaptaki kimi öykülerle daha sonraki, hatta son kitaptaki (1999 itibarıyla burada Hüzn ve Tesadüf kastediliyor, y.n.) kimi öyküleri yan yana koyabiliriz rahatlıkla.”*¹³

İlk iki hikâye kitabına bakıldığında bu hikâyelerde de sosyal değişim, köyden şehre ve hatta köyden yurtdışına göç, şehirleşme gibi Kutlu’nun daha sonraki hikâyelerinde de değindiği meselelerin işlendiği görülür. Yine dil ve üslup bakımından; bu hikâyelerde, karakter çiziminde başarıya ulaşmayı sağlayan sağlam ve gerçekçi diyaloglar, zaman zaman metinlerarasılık kavramını gündeme getiren metin-içi ve metin-dışı göndermeler, eksilteli anlatım vs. bugünkü Kutlu hikâyesine kadar uzanan temel değişmez özelliklerdir, ki bunlar da yukarıdaki iddiayı kuvvetlendirici deliller olarak zikredilebilir.

Kutlu hikâyeciliği dendiğinde akla ilk gelen, bu hikâyeciliğin en belirgin kırılma noktasını oluşturan, nehir hikâye tarzıdır. **“Nehir hikâye tarzı dönemi”** diye adlandırılabilir. Bu dönem Kutlu’nun beş hikâye kitabına tekabül eder: Yokuşa Akan Sular (1979), Yoksulluk İçimizde (1981), Ya Tahammül Ya Sefer (1983), Bu Böyledir (1987), Sır (1990). Bu beş hikâye kitabının; her hikâyenin kendi başına okun-

duğunda belli bir bütünlük oluşturduğu, kitap içindeki diğer hikâyeler ile beraber okunduğunda hikâyeler arasında bir bağ kurmanın mümkün olduğu ve hatta bütün hikâyeler okunup bitirildiğinde kitabın başlıbaşına bir üst hikâyeye bağlandığı farke-dilen küçük hikâyelerden meydana geldiği görülür. Her ne kadar bu tarz, en azından biçim olarak, takipçisi yokmuş gibi görünse de yeni nesil hikâyecilerin en azından Kutlu'ya benzememek uğruna sarfettikleri gayret, Türk hikâyesine yeni ve farklı bir soluk getirmiş, dolayısıyla Kutlu taklit edilemez özellik arz eden kendine mahsus hi-kâyesi sayesinde, belki de farkında olmayarak, ya da önceden hesap etmediği biçim-de, Türk hikâyeciliğinde yeni anlatım yolları, yeni biçimler aranmasına hizmet et-miştir. Çünkü bu tarz o kadar nev'i şahsa münhasır bir hâlde gelişmiştir ki, böyle bir hikâye anlayışı ile eser vermeye kalkışmak ("bugün için" diyerek bir yanılma payı koymak gerekir) bir hikâyeci adayının yolun başında "taklitçi" olarak damgalanma-sına sebep olabilir.

Türk hikâyeciliğinde böyle bir yapılanışın nev'i şahsa münhasır bir tarz olmadığı-nı iddia edecek dikkatli okuyucular olabilir. Belki bu anlamda Bilge Karasu'nun bazı metinleri de örnek gösterilebilir. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, meselâ Göç-müş Kediler Bahçesi adlı hikâye kitabında birbirinden tamamen farklı metinler arası-na yerleştirilmiş ve bir sıra dahilinde okunduğunda bir anlam bütünlüğü oluşturan ve -belki de- bu yüzden bizzat yazar tarafından (1, 2, 3, ..., 13 şeklinde)¹⁴ numaralandırılmış bu metinler, dikkatle okunduğunda fark edilecektir ki peşpeşe okunmalıdır ve bu metinlerin her birisi bir hikâye değil, ancak hepsinin toplamı bir hikâyedir. Oysa nehir hikâye tarzı içinde değerlendirilen Kutlu hikâyeciliğinde bu durum; hem metin-lerin peşpeşe takibi esnasında, hem de metinlerin tek başına ve sıra gözetilmeksizin okunduğunda ayrı ayrı anlam evreni oluşturması söz konusu olduğu için, tabii ki çok farklı bir yapılanıştır. Hem, Kutlu'nun bahsi geçen hikâye kitaplarını oluşturan hikâ-yeleri farklı zamanlarda, müstakil hikâyeler olarak da yayımlanmıştır. Burada Kara-su'nun bahsi geçen metinlerini bir tefrikanın, bir peyderpey yayınlanışın/okunuşun bir başka tezahürü şeklinde algılamanın da mümkün olacağını söylemek gerekir. Yine ay-nı şekilde Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı adlı kitaptaki üç hikâyeden özellikle ilk ikisi¹⁵ Andronikos'un ya da İoakim'in hikâyelerini tamamlamak açısından düşünül-düğünde birbirini takip eden metinlerdir. Yine Altı Ay Bir Güz ve Troyada Ölüm Var-dı adlı hikâye kitaplarını da aynı çerçevede değerlendirmek mümkündür.

Bu hikâye tarzının belki en önemli özelliği, bütün hikâyelerin belirli bir odak-ta/merkezde toplanmasıdır. Daha geniş bir ifade ile, zaman zaman aynı kişilerin bir-den fazla hikâyenin kişiler kadrosunu oluşturan, kendi içlerinde farklı bütünlükleri, farklı yapılanışları olan birçok hikâye, hep aynı hedefe/meseleye yönelir ve belirli bir odakta/merkezde toplanır. Böyle bir hikâyeler toplamı yazmak, bir yazar için tekra-ra düşmek tehlikesini bünyesinde barındırırken; bir yandan da, tek fotoğraf karesi içi-ne sığdırılması mümkün olmayan değişik bakış açılarıyla aynı meseleye kuşatıcı/fet-hedici ve çokboyutlu hâlde bakma imkânı verir. Kutlu da bu imkânı, kendini ve do-layısıyla hikâyeyi tekrarlamaksızın ustalıklı kullanmayı başarmıştır.

Kutlu'nun bu hikâyelerinden sonra ikinci bir kırılma noktası daha görülür. Bu kı-

rılma noktası, Kutlu'nun artık iyice âşinâsı olunan hikâye anlayışını terk edişidir. Her ne kadar bazı metinler yine birbirine göndermelerle bezense de, yine de o hatları iyice belirginleşen Kutlu hikâyeciliğinin (nehir hikâye tarzı) dışına çıkıldığı ve daha serbest metinlerin kaleme alındığı görülür.

Aslında bunu, nihâf bir kırılma noktası gibi değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü hazırlık dönemi ile nehir hikâye tarzı dönemi arasındaki kadar köklü bir değişim, bir hikâye anlayışının bırakılıp yeni bir hikâye anlayışının kabûlü gibi bir durum söz konusu değildir. Burada Kutlu hikâyeciliğinin en şaşırtıcı kırılma noktası (uzun hikâyeler dönemi) öncesinde bir bekleyiş/soluklanma döneminden yani bir ara dönemden bahsetmek daha doğru olacaktır. Kutlu hikâyeciliğinin üçüncü merhâlesi sayılabilecek bu dönem, **“ara metinler dönemi”** olarak adlandırılabilir.

Burada dikkatli okuyucular “metin” kavramının gündeme gelişini farkedecektir. “Ara metinler dönemi” içinde mütalaa edilebilecek olan Arkakapak Yazıları (1995) ve Hüzün Tesadüf (1999) adlı kitaplar, edebî bir incelemede bir dış-metin ögesi sayılan kitap kapaklarında, “hikâye” adlandırmasıyla okura sunulmuş olsa da, her iki kitabı oluşturan metinlerin tümünü hikâye türü içerisinde değerlendirmenin mümkün görünmediği, dolayısıyla buradaki kimi metinlerin türün imkânlarını/kurallarını zorladığı düşünülebilir. Tabî ki yaşayan bir edebî tür olarak hikâye, gelişime/değişime açıktır. Bugün; gazel, mesnevî, kaside gibi edebî türler için belirgin ya da donmuş kalıplar/kurallardan bahsetmek ya da bahsi geçen bu türler (gazel, kaside, mesnevi vs.) için eskilerin tâbiriyle, “efrâdını câmi, ayyârını mâni” bir tarif yapmak mümkün olabilir. Fakat hâlâ ürünler verilmekte olan roman, hikâye vs. gibi yaşayan türler için kesin/nihâf kurallar manzumesi ortaya konulamayacağı gibi, türün asgarî şartlarını yerine getirmiş herhangi bir metni tür-dışı ilân etmenin de sakıncalarını unutmamak gerekir.

Tabî ki böyle bir değerlendirme yaparken, yani metin kavramını kullanırken, Arkakapak Yazıları ya da Hüzün ve Tesadüf içindeki enfes hikâyeleri (5402, Delikanlı, Merhamet, Cevat'ın hikâyeleri, Kambur Hafız ve Minare, Hüzün ve Tesadüf, Dürbünlül Çiçek, Mevzu Derin, Uç Selahattin Uç vs.) unutmamak lazım. Ancak bu hikâyeler yukarıda bahsi geçen nehir hikâye tarzı içinde değerlendirilemeyeceği gibi, bir sonraki merhâledeki uzun hikâyeler ile aynı başlık altında toplanamayacak kadar da farklıdır. O yüzden bu hikâyeleri “ara hikâyeler” olarak görmek ve “ara metinler dönemi” başlığı altında değerlendirmek daha doğru olur. Yeni bir başlık atmadan, illâ Kutlu hikâyelerinin diğer başlıklarından biri içinde değerlendirme zorunluluğu doğarsa; bir anakronizmi ve bazı hikâyelerin bunu reddedeceği de göze alınarak, bu hikâyeler “hazırlık dönemi” hikâyelerinin yanına konulabilir.

“Ara metinler dönemi” başlığı altında değerlendirilen bu iki kitabı Hakkı Yanık “İçimizdeki Zenginlik: Mustafa Kutlu”¹⁶ adlı yazısının sonuna eklediği Kutlu'nun eserleri listesinde de, “metin” olarak adlandırmaktadır. Gerçekten de “Masal ve Rüya”, “Yürüyen Hüküm”, “Biz Büyürken Küçülen”, “Akıllıyım Diyorsun Niçin Zengin Değilsin?” “İçimizden Geçen İrmak” gibi metinleri tam olarak bir hikâye olarak adlandırmak sağlıklı görünmemektedir. Çünkü bu metinler, kimi “Biz Büyürken Küçülen”¹⁷ adlı yazı gibi *fotoğraf altı metni/yazısı* olarak kabul edilebilecekken, kimi

de “Uysallığın Lüzumu Yok İsyanın Sırası Değil”¹⁸ başlıklı yazıda olduğu gibi diyaloglarla örülmüş belki *minimize edilmiş hikâye* denilebilecek metinlerdir. Dolayısıyla, bu iki kitaptaki metinleri ve hikâyeleri aynı başlık altında değerlendirmek mahzurlu görünse de şimdilik bu iki kitabı “ara metinler dönemi” olarak işaretlemek makul görünmektedir; ne bütünü hikâyenin dışında bırakarak, ne de bütün metinleri hikâye türü içinde kabul ederek...

Kutlu hikâyeciliğinin Gönül İşi (hazırlık dönemi) ile Yokuşa Akan Sular (nehir hikâye tarzı dönemi) adlı kitapları arasındaki kadar derin ve belirleyici üçüncü kırılma noktası ise, yeni ve uzun bir hikâye bahsine geçiştir: Bu kez Kutlu, Uzun Hikâye (2000), adlı uzun hikâyesiyle okurlarını şaşırtarak farklı bir hikâye yapısını ile okurların karşısına çıkmıştır. Bu dönemi de **“uzun hikâyeler dönemi”** olarak adlandırmak mümkün. Dönemin diğer hikâye kitapları ise Beyhude Ömrüm (2001), Mavi Kuş (2002) ve Tufandan Önce (2003).

Bu hikâyeler, her ne kadar hikâye türünün kurallarını okuma süresi ve hacim olarak zorluyor olsa da roman denilen türün içinde değerlendirilemeyecek kadar da hikâye türünün içindedir. Öncelikle şunu söylemek gerekir; dört uzun hikâyede de, Kutlu’nun anlatıcıları bir romancı değil, bir hikâyeci dikkatiyle donatılmıştır. Diğer hikâyelerinde olduğu gibi, Kutlu bu hikâyelerinde de, ekonomik bir tutumla, ayrıntılara takılıp zaman harcamayan anlatıcılara sözü emanet etmiştir. Bir ressamın tek bir fırça darbesiyle birçok şeyi ifade etmesi gibi, Kutlu’nun anlatıcıları da tek bir kelime ile birçok hâli işaretleyip geçip giderler.

Ayrıca hikâyelerdeki, metin-içi öğelerin hepsini belli bir hedef/mesele etrafında, belli bir odakta/merkezde toplama gayretleri de Kutlu’nun Şark-İslâm hikâye geleceğine bu kez farklı bir köşesinden tutunarak, o damardan hiçbir zaman vazgeçmeyeceğini gösteriyor bize. (Mavi Kuş’ta herkesin yavaş yavaş Mavi Kuş’a doluşması, Tufandan Önce’de bütün her şeyin temel hazırlıklarına kilitlenmesi vs.)

Belki hikâyenin en kestirme tanımlarından biri olan “tek oturuşta okunup bitirilebilir olması” biraz zedeleniyor olsa da¹⁹ bu uzun metinler yine de bir roman değildir. Romanın kuruluşu ile hikâyenin kuruluşu arasındaki en önemli fark birinin tek bilinmeyenli bir denklem gibi tasarlanırken diğerinin çok bilinmeyenli denklemler yumağından oluşmasıdır.²⁰ Her ne kadar bu uzun hikâyelerde çok bilinmeyenli denklemler varmış gibi görünüyorsa da aslında tek bir denklem kurar Mustafa Kutlu. O denklem çözüldüğünde bütün sorular cevaba kavuşur. Örnekleme gerekirse; Mavi Kuş’ta çocuğun İstanbul’a varıp varamayacağı, turistlerin bu kasabada işlerinin ne olduğu ve çantalarında ne taşıdıkları, öğretmen ile karısının ayrılıp ayrılmayacağı, kasabaya yetiştirilmeye çalışılan hastanın kurtarılıp kurtarılamayacağı gibi sorulardan, çözümü beklenen denklemlerden söz edilebilir. Ancak burada tek bir soru vardır ki; o soru bütün soruların üstünde, bütün soruları kuşatıcı mahiyettedir. Bu Mavi Kuş’un akıbeti nedir? Yani bütün sorular cevaplarını tek bir sorunun içinde aramaktadır; Mavi Kuş trene yetişebilecek midir? Çünkü her şey burada düğümlenmektedir.²¹

Ayrıca Kutlu, “Bu metinler roman mı, hikâye mi?” vb. gibi sorularla muhatap olacağını tahmin etmiş olmalı ki; imdada Mavi Kuş’un anlatıcısını çağırılmaktadır, o da yetişir:

“Ne kadar da gevezelik çukuruna düşmeden şu kasaba meydanını çepe çevre kuşatan binaları, dükkanları insanları sayalım-söyleyelim dediysek de lafı uzattık.

“‘Uzat arkadaş, sen bu mekânda bir serüven, bir facia, tadından yenmez bir macera anlatacak değil misin, o zaman iyicene döktür, lafın belini kır, biz burda oturmuş kuzu kuzu dinliyoruz’ derseniz, bu olmaz işte.

“Yahu ben meddah mıyım? Ara sıra omuzumdaki havlu ile alnımın terini silip ‘Ey yârenler nerde kalmıştık bakalım’ diye mevzuyu çekip uzattıktan, tadını kaçırdıktan sonra toparlamaya çalışacak.

“Hayır, hayır!..

“Bu hikâye ile roman arasında bir kitap.

“Kayda kuyda bağlı. Girişi-gelişmesi-sonucu var. Altyapısı-üstyapısı, çatısı, bacası var. Göstereni, gösterileni, imi, timi var.

“Bizi böyle Erzurum Mahallebaşı’nda halk hikâyesi anlatan rahmetli Behçet Emi’ye benzetip de arpayla-samanı karıştırmayın.”²²

Bu tasnif çalışması sonucunda, Kutlu hikâyeciliğinin, yukarıda izah edilmeye çalışılan sebeplerle aşağıdaki dört merhaleden oluştuğu söylenebilir:

1) Hazırlık Dönemi (1970-1974): Gönül İşi (1970), Ortadaki Adam (1974).

2) Nehir Hikâye Tarzı Dönemi (1979-1990): Yokuşa Akan Sular (1979), Yoksulluk İçimizde (1981), Ya Tahammül Ya Sefer (1983), Bu Böyledir (1987), Sır (1990).

3) Ara Metinler Dönemi (1995-1999): Arkakapak Yazıları (1995), Hüznün ve Tesadüf (1999).

4) Uzun Hikâyeler Dönemi (2000-....): Uzun Hikâye (2000), Beyhude Ömrüm (2001), Mavi Kuş (2002), Tufandan Önce (2003).

Sonuç ya da Kutlu’yu anlama güzergâhında nerelerde eğleşsek, nerelerde konaklasak?

Bir yazarı anlamanın yolu nereden geçer? O yazarın bütün metinlerini okumak tek başına yeterli midir? Ya da yazarın/şairin ürün verdiği edebî türün, bütün dünya dillerinde olmasa da, hiç değilse aynı dille oluşturulmuş bütün metinlerini okumak mıdır çözüm? Soruyu biraz özelleştirerek, şöyle soralım; Mustafa Kutlu’nun hikâyelerini anlayabilmek için dünyadaki bütün hikâyeleri mi okumak gerekir? Sadece Türk hikâyesi, hadi biraz daha daraltalım, ya da sadece Kutlu hikâyesini okumak yetmez mi?

Bu sorulara, çeşitli bakış açılarıyla veya okumaktan murâdın ne olduğuna bakılarak çeşitli cevaplar verilebilir. Ancak çok genel geçer bir kabul vardır ki, o da bir yazarı tekmi okumakla o yazara yaklaşılabileceğidir. Evet böyle bir şey mümkündür. Ama Kutlu hikâyelerini, onun bütün eserlerini okuyarak, anlamak mümkün müdür acaba? Tren istasyonlarını bilmeden, âdetullahın hilâfına bir martının güvercin avlayışına şahit olmadan, güneşin kavurucu sıcağı altında bir kez olsun tarlada terlemekten, bir ağaç gölgesinde uzanıp engin hayallere dalmadan, çamurlu bir sahada top peşinde koşturmadan, ya da en kolayı taşradan büyük şehirlere gelip o acemiliği, o şaşkınlığı birkaç saat de olsa iliklerine kadar yaşamadan bu hikâyeler anlaşılmış olsa bile hissedilebilir mi?

Burada, şöyle yapın, böyle yapın, önce şu hikâyeden başlayın, Nurettin Topçu'yu okumadan anlayamazsınız, önce Hareket Dergisi etrafında oluşan atmosferi hissedin, Yahya Kemal'den haberdâr olun yoksa kronolojiden bir şey anlamazsınız vs. gibi bir sürü ahkâm kesmek abesle iştigal olur. Hayatın içinden mi yoksa kitapların içinden mi geçerek gidilir Mustafa Kutlu hikâyesine siz zaten daha iyi ve daha fazlasını biliyor olmalısınız.

Kutlu'yu anlamak zor değil ama edebiyatın hiçbir kıymet-i harbiyesinin kalmadığı bugünlerde artık sanıldığı kadar da kolay değildir demeye kalksam, bu cümle de yazının bir netice-i kelamı olsa... ✍

¹ Burada "hikâye"; tam olarak bir edebî tür olarak değil de 'olan şeyleri nakletme, anlatma' anlamında kullanılmaktadır.

² Mustafa KUTLU, "*Kambur Hafız ve Minare*", **Hüzün ve Tesadüf**, İstanbul 1999, ss. 45-51.

³ Alpay Doğan YILDIZ, "*Dürbünlü Çiçek'ten Bakıp Eğlence Hayalhanesini Görebilmek ya da Kambur Hafız Gibi Yazara Saint-Martin Yangınına Sormak*", **Dergâh Dergisi**, Sayı:112, Haziran 1999, ss. 10-11.

⁴ İlyas DİRİN, *Mustafa Kutlu ile Röportaj*, **Yeni Şafak Gazetesi**, 3 Mayıs 1995.

⁵ İlyas DİRİN, A.g.y.

⁶ Mustafa KUTLU, **Sait Faik'in Hikâye Dünyası**, İstanbul 1968.

⁷ Mustafa KUTLU, **Sabahattin Ali**, İstanbul 1970.

⁸ Hüseyin SU, "*Hayatın Füsûn ve Şiiri'nin Öyküleri*", **Hece Dergisi**, Sayı:33-34, Eylül-Ekim 1999, s.86.

⁹ Mustafa KUTLU, **Sait Faik'in Hikâye Dünyası**, ss. 5-8.

¹⁰ Mustafa KUTLU, **A.g.e.**, ss. 9-38.

¹¹ Mustafa KUTLU, **A.g.e.**, ss. 39-70.

¹² İlyas DİRİN, "*Mustafa Kutlu ile Öykücülüğü Üzerine*", **Hece Dergisi**, Sayı:33-34, Eylül-Ekim 1999, s.106.; İlyas DİRİN, "*Mustafa Kutlu ile Röportaj*", **Yeni Şafak Gazetesi**, 3 Mayıs 1995.

¹³ Hüseyin SU, A.g.y., ss. 86-87.

¹⁴ Bilge KARASU, **Göçmüş Kediler Bahçesi**, İstanbul 1996, ss. 9-11, 29-30, 43-45, 54-56, 80-81, 86-89, 103-105, 121-122, 128-129, 156-158, 191-192, 208-210, 228-229.

¹⁵ "Ada" ve "Tepe" hikâyeleri için bkz. Bilge KARASU, **Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı**, İstanbul 1995, ss. 9-132.

¹⁶ Hakkı YANIK, "*İçimizdeki Zenginlik: Mustafa Kutlu*", **Mustafa Kutlu Kitabı**, (Hrz.: Kemal AY-KUT, Nusret ÖZCAN), İstanbul 2001, s.21.

¹⁷ Mustafa KUTLU, "*Biz Büyürken Küçülen*", **Arkakapak Yazıları**, İstanbul 1998, ss. 17-20. (Orta Çeşme Buğday Meydanı'nın bir fotoğrafı için yazılan bir metin.)

¹⁸ Mustafa KUTLU, "*Uysallığın Lüzumu Yok İsyanın Sırası Değil*", **Hüzün ve Tesadüf**, ss.

¹⁹ Buradaki zedeleniş okuma süresi açısından elbette. Ancak yine de, bu uzun hikâyelerin biraz fazla bir oturuşla, tek celsede okunup bitirilmesinin imkân dahilinde olduğunu söylemek gerekir.

²⁰ Boris EYHENBAUM, "*Düzyazı Kuramı Üstüne*", **Yazın Kuramı**, (Hrz. Tzvetan Todorov), (Çev. Mehmet RİFAT -Sema RİFAT), İstanbul 1995, s.176.

²¹ Fakat bu soru, metnin sonuna geldiğinde farklı bir şekle bürünür, bu sefer okur Mavi Kuş'un akıbetine değil, bizzat Mavi Kuş'un varlığı/yokluğuna (sinema sahnesi, gerçeklik, vs.) dair sorular sormaya başlar. Mavi Kuş bir hayalî mekân mıdır, bir sinema sahnesi yani yalan mıdır? Yoksa gerçeğin tâ kendisi mi?

²² Mustafa KUTLU, **Mavi Kuş**, İstanbul 2002, ss. 17-18.

NEJAT TURHAN

HEİL PRAKTİKER

1.

Çöpü yüklenmiş durumda cemiyetin kapısından çıkarken Selim'in 190 D Mercedesinin parkettiğini görüyor, "yav cemiyetin bir arabalık hakkı var, bizi buradan attıracaksınız!" demek geçiyor içinden –cemiyetin hem başkanı hem de almanca öğretmenidir Hoca, namazları da o kıldırır– sonra vazgeçiyor, mülayimliğin dışına çıkmasına engel olan çizgilere takılıyor, yüzünde hüznü bir gülümseyiş asılı, iğnesini kurbanın hiçbir zaman hissedemeyeceği yüksek dozajlı hicivlere ayarlayarak "kalp ağrılarımı haber mi verdiler Selim bey, acelenden dışarıda yer bakmadan yabancı otoparklara iniş yapmışsın" diyor, Selim sırtıp bıyığını çekiştiriyor, şimdi biraz mahcup, "hocam bomboş yav, alamanın kuralcılığından gına geldi, hani akşam makşam da değil ki birilerini engellemiş olalım" diyor, "olmazsın tabi canım" diyerek karşılıyor Hoca, diş mineleri görünüyor, Selim'in kıyısından seğirtiyor, "sen geç içeri, ocakta çay olacaktı, ben şu çöpü atıp gelirim" diyor, "Hocam müsaade et ben taşıyım" diyecekken, Hoca makaraları salıyor: "Hiç o zenaatkar parmaklara çöp taşıtır mıyız, sağlığımız emanet sana!"

Selim bi koşu merdivenleri tırmanıp cemiyetin cümle kapısından içeri süzülüyor, geniş holün derslik ve mutfığa uzanan iç merdivenlerini iniyor, mutfığa giriyor, ocakta çürümüş hissi veren Seylon çayının ılıklaşmış demliğini görüyor, nasıl da seviyor bu sert çayı, bir de bayat olmasa, praksiste su kaynatıyorlar almanlara göstermek için, sallama çay içiliyor, demlik kullanılmıyor, öğrencilerin rastgele sağa sola bıraktıkları bardakları özenle topluyor, ikisini ayırıyor, diğerlerini bulaşık makinasına yerleştiriyor, ayırdıklarını lavaboda bir güzel yıkıyor, vasakoha'da kaynatıyor suyu, birazcık aşılıyor demi, gerisini demliğe dolduruyor, Hocayı beklerken Heike'ye yazdığı mektubu çıkartıyor koynundan, heceleyerek okuyor dudak ucuyla, Hoca geliyor bu ara, mektubu görüyor, "tercüme işin mi vardı Selim bey?" diyor, "var hocam ya" diyor, "ama bildiğin tercüme işlerinden değil, insaniyet namına yapılacak işlerden..." "Hayırdır, anlat hele" diyor Hoca, bir yandan demliğe uzanıyor, bayat çay siyaha çalan kirli kan gibi süzülüyor bardağa, "tavşan kanı bunlar" diyor, "Hocam senin çayına da doyum olmuyor, burada almanca öğrendiğim günleri getiriyorum da aklıma..." Hocanın yüzünde bir gülümseme, "yeterince öğrenememişsin baksana, çeviri yapamıyorsun hâlâ." "Hocam senden Allah razı olsun, biz kim tercüme kim? Günlük hayatta başımızın çaresine bakıyoruz ya, fazlasını istemiyoruz biz." "Şurada sebat edip 6 ay daha gelseydin çeviri yapmayı da öğrenirdin, ama bir an önce para kazanmak isteği galip geldi." "Hocam vallah biliyorsun sırf para için değil praksis açmam, nice çaresiz hastalar geliyor kapımıza bir bilsen! Hastanelerin kapının önü-

ne koyduğu ölümcül hastaları ayağa kaldırıyoruz Allahın izniyle.” “Allah razı olsun olsun, büyük sevap alıyorsunuz” diyor Hoca, “Türkiye’de dağlardan topladığın bitkileri burada bulabiliyor musun?” diye soruyor, “Hocam Allahıma kurban olayım, şifayı her yerde yaratmış, git şu Hardtberg’in yamaçlarına, yol yol doldur çuvala, bunların hepsi şifa da bilen biliyor işte, hem istedik mi Türkiye’den de getiriyoruz, sonra Pakistanlı ortağımız var, o da daha önce hiç bilmediğimiz otlar tiryaklar getiriyor, çok şey öğreniyoruz ondan çooook!”

Mektubu çıkarırken parmakları seyiriyor Selim’in, kızıla ve karaya çalan bir gölge iniyor yüzüne, “bizim Heike’yi bilirsin hocam” diyor, “sana bahsettiydim önceden.” “Bağırsaklarından ameliyat olacaktı, değil mi?” “Öyleydi ama lüzumsuz demiş doktorlar, senin bu hastalığın tedavisi yok demişler!” “Allümme vesabrin... Çaresiz dert verir mi Rabbim? Sizin bir çareniz yok mu?” “Var olmasına var da hocam, garibimin parası yok biliyorsun. Sosyal amttan ödemeyiz demişler, haylpraktikerler için bütçesi yokmuş adamların.” “Yani kızcağızı ölüme mi terkecekler?” “Biz varız ya hocam, onun için geldim zaten.” Mektubu uzatırken devam ediyor: “Ben bir çare buldum, ama biliyorsun Almancam iyi değil. Onun için bu mektubu Türkçe yazdım Heike hanıma. Sen bir tercüme edebilirsen, okutturacağım kendisine, hem kendi fikrini de söylersin!”

Bir eliyle mektubu alırken, öbüründeki bardaktan iri bir yudum höpürdetiyor Hoca. Mektubu okuyor:

Tel: 865

Sayın Hayke

İcdenlikle samimi selamlarımı sunar sağlıklı yaşantı temeni ederim. Almancam yeteli deyil. Telofonda anlatamadım.

Senin durumuna çok üzülüyoruz. Tıbban çaresi yok. Biz özel tedavi edeceğiz –bu da– Çok para tutuyor. Arkadaşlarla uzun uzun –konuştuk. 500 evroya kabul etmiyorlar. Hesablandı.

ortalama – 2500- ile 3500 Euro tutuyor. Senin vermen imkânsız. Çok üzgünüm. Ben sen için şöyle düşündüm.

tanıdığım. ortapedici Doktor var. Türkiyede. Onun dayısı. Şuan burdaymış. Kızkardeşinin yanda. Ben o ayleyi uzun zamandır tanurım. Çok iyiler.

o ayle. yiyeceklerini anlaşmalı evlendirmek istiyorlar. Para ile. Bir alman bulmuşlar. 10 bin Euroya.

Ben de seni düşündüm ve konuştuk.

Senin hastalığı anlattım. tıbban çaresi yok ilerde kanser olması var ömür boy. tekerlekli sandelyede kalacak. dedim. sen o alman kadını bırak.

Bu bizim hasta ile evlen çok iyi bi hanım dedim. bunun tedavi parasını siz karşılayın. bu hanımı masrafdan kurtulsun. sapa sağlam yapalım en gec bir yıl içinde dedim – onlar evet dedi kabul ettiler.

Sen evliliğe evet dersen.

senin masraflarının tamamını karşılayacaklar. ve sanada 5000 bin evro harçlık verecekler. Buda senin için çok iyi büyük bir şans. bu şansını değerlendir. Yoksa ömür boyu bu hastalığı çekersin.

sana karşı vicdanı ve aklı ola rak bu yolu bu formülü buldum. 3-7 gün düşün evet dersen. teda viye devam. Hayır olursa. Tedavi yapamacıyağız. imkânsız.

Arkadaşlar kabul etmiyor.

Dr. Selim Çapan

Hocanın bir kaşı seyirdi, bardağın dibini boşalttı, “ağır bir metin olmuş!” dedi, “akşam evde bir daha okuyayım, tercüme edebilir miyim, bilmiyorum.”

Hava kararmıştı dışarda.

“Hadi akşamı kılıp da gidelim!”

2.

“Türk, 50 yaşında, 75 kg., doktor ve biyolog, sigara içmez ve alkol kullanmaz. Köln’de samimi, namuslu, çocuksuz, sevgiye layık, 30-45 yaşları arasında, hoşgörülü bayan arıyorum. Eşit ve huzurlu bir aile hayatı arayan doktor bayanlar tercihimdir.”

Hoca bu ilanı da saklamıştı. Kimbilir çeviri için gelen metin nasıldı? Hoca bu metni önüne koymuş, titiz bir çalışma sonunda düzeltilmiş, sonra da Almancaya çevirmiş olmalıydı. Gerçi Selim’in ilanı yanıltıcıydı, ama nasıl olsa ilanın tuzağına düşecek olan birisi Selim’i tanıdıktan sonra onun gerçek bir doktor olmadığını anlayacaktı. Hoca bu yüzden ilanın hazırlanmasına katkıda bulunmakta bir sakınca görmemişti. Selim’in gönlünü kırmayı gerektirecek yoğunlukta bir dürüstlük ihtiyacı bulunmuyordu. Zararsız bir oyundu.

“Kaç bayan doktor aradı Selim bey?”

“Arayanları saymadım hocam, ama hiçbiri bana uygun değildi.”

“Doktorum, yaşın gelmiş eliye, fazla seçici davranırsan evde kalırsın, ona göre!”

“Hocam valla haklısın. Amma bizim işler de biraz çilecilik ister. Rahmetli dedem öyle söylerdi. İnziva, istişna ve riyazet bizim mesleğin üç esasıdır. Bunlara dayanacak kadın bulmak kolay değil.”

“Bence arayan kadınlara bunlardan bahsetmesen daha iyi olur.”

“Olur mu hiç hocam! İşin başı da sonu da dürüstlük...”

“Öyle olsun Selim bey, öyle olsun.”

3.

Yetmişli yıllarda mülteci statüsünde Almanya’ya gelen Selim, ilk sığınağını ülkücülerin yanında bulduktan sonra Almanyalı Türkler arasında “Dinayet” diye bilinen Türkiye’de ise Diyanet İşleri Başkanlığının yurt dışı birimi olarak tanınan, aslın-

da açılımı “Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği Derneği” anlamındaki “Türkisch – Islamische Union der Anstalt für Religion Köln eV” olan DİTİB’in Köln’deki Merkez Camiin’de ülkücü abileri kendisine bir tür götür-getir işi verirler. Her yerde kendisinin yaman bir doktor olduğunu anlatan Selim’in bu işi bile kıvrılamayacağını kısa zamanda anlaşılması üzerine içleri kan ağlasa da Devlet işlerini sekteye uğratma tehlikesini göze alamayan abileri Selim’in işine son verirler ama kendi keselerinden destek olmaya da devam ederler. Diyanet Camiinin bulunduğu ünlü Venloer Strasse’ye açılan sokaklardan birinde, izbe bir apartmanın çatı katındaki tuvaleti ve banyosu olmayan bir oda kiralanır Selim’e. Böylelikle, hemen her saat canı sıkıldığında Türklerin hakim olduğu caddeye çıkarak sıkıntısını dağıtma imkânına sahip olan Selim, doktorluğunu herkese ilan etme fırsatını da bulur.

Esasen köyde kırkçılık yapan dedesinin yanında bazı şifalı otları tanımış olmakla birlikte işin ilminden bihaber bulunan Selim’in çeşitli hastalıklar için özene bezenen hazırladığı bitki çayların ve macunlarının şifası kuşkulu olsa da zararı da bulunmadığından idare edilmesinde sakınca görülmeyen bir deli muamelesi görmektedir. Anadolu’da eskiden beri delilere atfedilen bir tür yarı kutsallığın ayrıcalıklarını elverdiğince Selim’e de tattırmak ısrarında olan Könlü Türkler, en azından ona ilişmemekte, onu rahatsız etmemektedirler. Yine de doktorluk iddiasını ciddiye alarak kendisine tedavi için başvuran kimse yok gibidir. En azından Türkler arasından böyle bir “keriz” çıkmamıştır. Caminin kiraathanesinde Almancaya çevirtmek için önüne gelene gösterdiği mektupları, kendisinin ilkokulu güçlükle bitirdiğini, hatta bitiremediğini belgelemektedir zaten. Bu yüzden, “praksis”ine düşenler genellikle sağlık sigortası bulunmayan ve ikamet sorunu yaşayan yabancılar arasından çıkmaktadır. Oysa Selim’in “praksis” diye adlandırdığı yerin de adından başka birşeyi yoktur. “Hastaları” ile kafeteryalarda ve kahvehanelerde buluşur, bu işler için kullandığı kontürlü cep telefonunu arayanlara, yakın bir kafeteryanın adresini bildirir, hastayla karşılaştıklarında ise, çalışma izni olmadığı için “praksis” açmadığını, ancak buna gerek de bulunmadığını, hastalarına uygulayacağı ilaçların tümünü evinde hazırlayıp kendilerine ulaştırdığını anlatmaktadır. Tabii o kırık dökük Almancası ile ne kadar anlatabiliyorsa... Mümkün olduğunca cami cemaatinden bir genci yanında çevirmen olarak götürmekten vazgeçmeyen Selim’i herkes sevse de onun saçma sapan işleri için çevirmenlik yapmayı kabul eden pek bulunmazdı. Kapısı çalındığı zaman cevap vermemeyi insanlık dışı bulan Hoca ise çevirilerini eksiksiz yapmaya gayret ediyor, ama Selim’in hastalarıyla görüşmeye gidileceği zaman o da mazeret beyan ediyor, bu tür doğrudan yardımlardan uzak duruyordu.

Hocaya elinde çevirisini yaptığı mektuplardan bulunup bulunmadığını sorduğunda, sigortaları olmadığı için doktora gidemeyen Yugoslav göçmeni iki kız kardeşin öyküsünü anlattı. Mustafa adında bir aracı Selim’e getirilen ve biri şeker diğeri egzama illetinden şikayetçi olan kızlarla Venloer Strasse’nin namli kebabçılarından olan Telli Baba’da buluşurlar. Burada kızlara döner yerine salata yemelerini tavsiye eden Selim, beşbin Euro karşılığında ikisini de tedavi etmeyi garanti eder. Bit-

kilerden hazırladığı macunları ve değişik bitki çaylarını hazırlayarak hastalarına verir. Hoca, Selim'in bu kız kardeşlere gönderdiği üç mektubu da saklamıştır.

Sevgili Hastalar..

Özü: Hastalığınız ve benzer durumlar hk. bilgi.

Şeker 7 çeşittir. 6sı benzer. Bunlara ömür boyu insulin veriller.

Yedisi en tehlikelisi... ve çaresi yok. Bunda kansızlık yapar. Hastanın gözleri bozulur. Hatta damarlarda kireçlemeden mütevelit sertlik filan olur. Ama bunlar kişi hemen hasta olunca hemen olmaz. Biraz hastalık sürünce belirti çıkar.

Bu hastalar ömür boyu insulin almadan yaşayamazlar. devamlı doktor konturunda oluma zorundadırlar. Yine de krizler vukolur.

Biz doğal haylpraktikeriz. Doğal tedaviden şaşma -Kanser için metod yaptık. Bunu böbrek taşı düşüme içinde yaptık. şekerde ekzemayada yapıyoruz. Ve garanti ediyoruz. %100 yüz, iyileşme oluyor. Bu metudumuz aşşada maddelendi:

1. vücut zehirini birde asitlerini temizlenecek.
2. kanı temizlemesi
3. kanı düzene koymak için diyetverecez. Bunlar yenecek.

bu metodd hastanın iyileşmesi en yüksek muhtemeldir. Tıp okullarında bu mümkün olmaz derler. Biz bunu metodunu yıllarca çalışıp geliştirdik. tıpcılar bilmez.

Ama. iyileşmeniz sıkıcana diyete uymanızı gereklidirir. Senin şekerin çok tehlikesi. ve bu gizli şeker. Bu metoda uyup 3den 6 ay içinde biz %100de 75 ve %de 90 kadar garanti veriyoruz.

Selamlarımla.....

Dr. Selim Çapan

Hocanın anlattığına göre büyüğünün adı Robertina olan kızkardeşlerden hazırladığı çayın karşılığı olan 200 Euro'yu alan Selim aradan bir aydan fazla zaman geçmesine rağmen bir daha kendilerinden haber alamamış, böylece 5000 Euro ile almayı düşündüğü bisiklet, müzik seti ve Türksat'la birlikte Avrupa kanallarını da çekebiilen Pala Elektronik mamülü uydu anteni rüyalarına karabasanlar karışmaya başlayınca derhal Hocayı arayarak aşağıdaki mektubu tercüme etmesini istemiş kendisinden:

Sayın Robartina

Samimi selamları mı sunar geçmiş olsun der geleceğinde mutluluklar temeni ederim.

Robartina. sizin oraya telli babaya geldimizde- o çayı verince dedimki. günü günün net et. Vucudunda -küçük çış ve büyük çışde- azda olsa değişiklik olur. devamlı. kucuk çışe çıkarsın -sık sık- bunun yanında hafifde olsa biraz kanda değişiklik le-rolur- midende, barsaklarda, rahatlama olur. Yani her iki çay içmende mutlaka değişiklik olurdu -

Siz ise günü günü nenot edib, mektubla bilgi verecektin biz ona göre ilerde - sana nasıl

Hazırlık yapacağımızı

Bilmemiz gerek –Siz bugüne kadar hic bilgi vermedin– şuan senin durum hak kın da hic bilgi yok. Çok çok güc durumda kalıyoruz- arkadaşlarıma karşıda. Çok çok mahcubum.

lütfen kendini dinle. Günü gününe bize not tut. bize bilgi ver.

Bizim verdiğimiz hic vehic yan etkisi olmaz- yavaş yavaş. faydası olur. Bu metodla anca şeker hastalığından kişi kurtulur- çışine dikkat..!

mektubunuzu beklerim-

Dr. Selim

Bu mektubuna da cevap alamayan Selim, üzgün, ümitsiz ve kızgın bir yüz ifade- siyle Hocaya gelir ve son mektubunu yazdırır. Kendisine aracılık yapan Mustafa'yı defalarca aramasına rağmen telefonlarına cevap vermemiştir. Mektubu küçük bir zar- fın içine yerleştirmiş, üzerine de adresi yazmıştır:

Fr. Robartina Martivofonic

Karlschronstr. 19

41462 Neuss

Evrakın en üstünde Hocaya talimat niteliğinde yazılan not, zarfın üzerinde pul bulunmayışını açıklamaktadır. Not, üzerinde Euro Fleisch'ın arması olan altlı üstlü mavi renkli E ve F harflerinin çevresinde bir daire biçiminde sarmalanan sarı yıldız- ların basılı olduğu bir kâğıda yazılmıştır. Ortada büyük puntolarla Euro Fleisch, al- tında ise daha küçük puntolarla yazılmış Döner Produktion ibaresi yer almaktadır. Kâğıdın sağında ise adres ve telefon numaraları bulunmaktadır: Brennabor Str. 10, 44149 Dortmund. Tel.: 0231 98 68 316 – 317 Fax: 0231 98 12 607. Notta şunlar ya- zılıdır:

Türkcesinde içine koy. pul yapıştırma gönder. Hakkının helal et. Hoşca kal.

“Deutsche Post'un yeni uygulamasını öğrenmiş olmalı” diyor Hoca. Pulsuz gön- derilen mektuplar bir zamandır ödemeli telefon gibi adrese ulaştırılıyor, alıcı ödeme- yi yaparsa mektup kendisine teslim ediliyordu. Mektupta şunlar yazılıydı:

Sayın Robartina.

Sana iki mektup yazdım. ve ikincimektup da birazda açıklık. ve bana cevap ver- meni istedim. bunu yapmadınız.

Şunu belirteyim. çaresiz hasta sensin. ve kardeşin. Sizler günü gününe kendiniz- deki durumu not edip her hafta yazı ile bize bilgi vermesseniz. Biz sizlerin durumu hakkında nasıl bilgi edinelim?.....

Bizim yerimizde siz ve başkası olsa ne yapa bilir? telefon – faks- açık adres hep- side var.

Şunu söyleyim. Hiç fayda görmeseniz bile bildirmeniz gerek. Biraz fayda görse- niz de yine bilgi vermeniz gerektir. yapmadınız. Açık söylüyom. fayda görmedim diyen Yalancıdır. yalancıdır. Sahtekardır. nankördür. ...

DİKKAT: Biz herkeze şunu söylüyoruz. çay ve ilacı veririz. 3 ile 10 gün içinde

Belirti yapar. bu herhasta için geçerli. bu belirti oldumu. o hastayı garanti tedavi ederiz. buna garanti veriyoruz. Çünkü biz bunu. Kansershastalar da –Şeker– Ekzeme – böbrek hastası bu hastalarda çok denedik. güzel netice ler aldık. hemde %100 yüz netice.

Ve ondan sonra tedaviye başlıyoruz tedavi neticesi- 3ay- ile 9ay arası değişiyor. tedavi olurken hasta günü gününe kendini dinleyip not edecek. her hafta bize bilgi verecek. biz o bilgiye göre hastalığın akışına belirtilerine göre her 15 günde ayrıyeten ilaç vereceğiz. böyle devam eder ara sıra diyet bozdurruz. yani vucut organını alıştırır alıştırır yavaş yavaş hasta hiç yan etki almadan en az- %50 ile %75 – 6 ayda fevkalade fayda görür.

Biz size ne yapabiliriz.? hic birşeyl..– Size güven ve inanım Yok yok. Eger. yarı parasını verirsiniz. tedaviyi baştan başlarız. o zaman her hafta bilgi verirsiniz. Çünkü para verdiğiniz için beni ararsınız. insan oğlu paranın peşindekoşar.

Sayfa burada tükendiği için, yine Euro Fleisch kâğıdına bir not yazmış Selim. Bu kez kâğıdın matbu kısımlarını özenle çizmiş:

Not: iki kardeşi. Mustafanın hatırı için 4bin evroya yani bin evro indirim. Bunun 2binini peşin alırım. Yoksa size inan güvenim yok. İster alın ister almayın. Mustafa ile hic kontağım Yok. aramaz sormaz

Bazen ararım evde yok.

Benide aramadığına göre sizde aramıyorsunuz. o hâlde size nasıl inanayım?

mustafa ilk zamanlar çok palavra sıktı. sen bunu tedavi et. azfayda görsün bunlar sana 10binde verir bol müşteride getirir diye. hepside Yalanmış.! –boş...–

Kâğıtta yer kalmadığı için buraya imza atamamış besbelli. “Belki de praksişi gibi Frau Robartina”sı da olmamıştır Selim’in” diyorum. “Belki de” diyor Hoca. “Adamcağıza eski bir bisiklet uydurun artık” diyorum. “DİTİB’de aylardır kimsenin almaya gelmediği bir bisiklet vardı, olmazsa onu verelim” diyor.

“Çıkalım mı?”

“Çıkalım” diyor Hoca. ❧

HAYATİ ATEŞ

TAKINTI

Kahvenin dip tarafına kadar gitmiş, tahta iskemlelerden birini çekerek oturmuştu. Dirseğini masaya dayayarak elini başına götürmüştü. Gözlerini yummuştu. İçindeki endişeyi yatıştırmak istercesine derin nefesler alırken hiç kıpırdamıyordu.

Bakışları bir noktaya yapışmıştı. Etrafındaki mutlu zaman mağdurlarının alaycı sözlerini duymazdan geliyordu. Burada oturanın, kendisi olmadığına ikna etmiş gibiydi kendini.

Garsonun usul usul yanına geldiğini, çay bardağını masaya koyduğunu, başında dikilerek dudaklarına yüklediği namert gülümsemeyi bütün müşterilere gösterdiğini ve herkesin buraya baktığını biliyordu.

El yordamıyla çayını karıştırıyor, gözlerini camdan dışarıya çevirerek bardağı ağzına götürüyordu. Garson ocağa dönerken, isli duvarlarda uyutulan metruk soru işaretleri birden uyanıyor, içeridekilerin ağızlarının kenarlarına zıplıyor, oyunla meşgul kaypak dudakları geriyor, büzüyor ve yamultuyordu.,

Dışarıdan bir kamyonun geçtiğini görüyordu şimdi. Kamyonun üzerinde kocaman bir ağaç vardı. Baltalı, hızarlı, motorlu, urganlı adamlar ağacın dallarından, kollarından tutuyorlar, var güçleriyle onu haksız göstermeye çalışıyorlardı. Eli, ayağı mosmor kesilen ağaç gıkını çıkaramıyordu. Kamyon, kahvenin önüne gelince iyice yavaşlamıştı. Suç üstü yakalanan bir mücrim gibi apışıp kalmıştı. Tekerlekleri badana yapar gibi, olduğu yerde dönüp duruyordu. Çay içenin gözlerine bakıyordu koca koca olan fersiz farlarıyla. Onun, eli çenesinde, sessiz sessiz başını sallaması gideceği yolları çöl etmeye yetecekti sanki. Felaketin kokusunu almış, tir tir titrerken, üstündekiler, “Hadisene be! Yürüsene yahu!” diye bas bas bağırıyorlardı. Korkak bir kedi gibi olduğu yerde küçülüp sınıyor, camın arkasındaki adamın sözlerini sineye çekiyordu. “Ah vicdansızlar!” diyordu başını iki yana sallarken çay içenin gözleri. “Ah insafsızlar ah! Koca ormanda sel oldu, yel oldu; nice tabansızlar altlarını oydukdular ve siz onları görmediniz de, deviriverdiniz böyle aslan gibi ardıcı, acımadan ha!.. Oysa bu; bilmediniz ki ötekilere kol kanat gerecekti, arka çıkacaktı onlara!

Bundan korktunuz, değil mi? Arka çıkmayı örnek almak masraflı geldi size, değil mi?.. Sizi tembeller sizi! Yorulmadan balta salladınız, usanmadan hızar! İçinizdeki yaprakların ufuklara doğru yönelerek başınızı yukarılara kaldırtması hiç işinize gelmedi, değil mi?..

Şimdi kuru dallar orada tırmalasın rüzgârın bağırını, boş kütükler burada pislik yuvası olsun; hiç vebal mi bu size, değil mi?.. Güzel, çok güzel! Devam edin bakalım!..”

Gözleri kanlanmıştı. Sigara yakarken çaycıya dönmüş ve yumuşak bir sesle, “Çay

verir misiniz” diye seslenmişti. Şaşkın akıllıların başları birden ona çevrilmişti. Karşılarında zıvanadan çıkan bir yüz bulan gözleri kâğıtlara, taşlara düşerken kimisi, “Ooo!” diyerek küstahlaşıyor, kimisi, “Vay be, ne taşmış yahu!” diye bağırdıktan sonra havaya kaldırdığı elini hızla masaya indirerek eğleniyordu.

Karşıdaki fırının önünde beliren polislerin hangi mesele için uğraştıklarına takılmıştı şimdi de. Ciddiyetlerini bozmadan kafalarını sallayışlarına, ellerindeki telsizleri arada bir ağızlarına götürüşlerine bakıyordu çayını karıştırırken. Kaşlarını gererek bir yudum çekmişti. Pantolonlarını düzelten polisler, işte geliyorlardı! Kahveye doğru hızlı adımlarla yaklaşıyorlardı.

Sandalyesinde kaykılarak gizlice döndüğünde, dışarıda olup bitenleri içeridekilerin ruhlarının bile duymadığını anlıyordu.. Tatlı bir uyuşmanın içinde herkes, eğreti bir liyakatle el, kol ve çene kıpırdatmaya devam ediyordu. Evhamlanan başını tekrar cama çeviriyor, “Gelsinler anasını satayım!” diyerek bir sigara daha yakıyordu. Hiç istifini bozmayacaktı.

Yönünü değiştirmeksizin ayaklarını uzatmış, kendini facianın içine bırakmıştı boylu boyunca. Gelsinler, “Sen!” desinler, “Ayağa kalk!” desinler, hiç aldırmayacaktı. “Böyle böyle yapmışsın, öyle mi?” diye sorduklarında, hatta gülümseyecekti. Herşeye hazırды.

İster, “Marketten sigara alıp, iyi günler bile demeden çıkıp gitmek ha!” ister, “Tuvalete girip ilkin temizlik yapmaksızın kullanmak mı?” desinler; isterlerse, gazete bayiiine bile bile en yıpranmış parayı verdiğini söylesinler; hiç itiraz etmeyecekti. Cürmünü artırmak için teşekkür bile edecekti onlara. Gözlerini kapamış, arkasına yaslanmış umursamaz bir tavırla bekliyordu.

Oysa ki polisler, çoktan onun yanındaki boş masaya geçmişler, karşılıklı oturmuşlar, şapkalarını çıkararak rahatlamışlardı. Şişman ve sarışın olanı, gülümsemesini saklayan çaycıya edalı bir kıymayla bağıırıyordu: “Ya oğlum Habib, şu kâğıtların jelatinlisini getir be! Her zaman söyletme bunu artık!”

Yandaki adamın savruk görüntüsünü kaçırdıklarının farkında olmayan polisler, iddialı bir oyuna kaptırmışlardı kendilerini. Önlerinden itinayla geçen külçeleşmiş varlığı görmüyorlardı. Kendi kendine, “Tamam, sizler haklısınız!” diyen mağlup adam, yıpranmış adımlarla ocağa doğru gidiyordu. Üzerine yapışan meraklı bakışlardan da, karşıındaki yılışık garsondan da, polislerden de bir an evvel kurtulmak istiyordu. Darda kalan bir kaçak gibi eli ayağı birbirine dolaşıyor, güçlölkle ayakta duruyordu.

Kapıdan çıkarken garson ve yakın masada oturanlar, onun önce; “İyi günler” demesine, sonra, aynı değerdeki paralarının arasından en gıcırını seçmesine; bu işi, vaktisizce düştüğü telaşa rağmen yapmasına gülüyorlardı tatlı tatlı. ❧

YAVUZ AHMET KOÇ

SON YOLCU

Sesine toy bir erkekliğin yeni yeni karışmaya başladığı muavin çocuk kapıyı minik titreşimlerle açtığı anda yetimhanenin arka pencerelerinden birinde perdelerin rüzgârda uçuştugu görüldü. Akşam ezanı okunmak üzereydi. Minibüste şoför ve muavin dahil on beş kişi vardı. Koltuğunun altına iki gazete sıkıştırmış bir beyefendi otuz beş yaşının olgunluğuyla bu sayıyı on altıya çıkardı. Şimdi herkes gelecek olan o son yolcuyu bekliyordu. Son yolcunun yeri hazır. İkinci sıradaki koltukta oturan iki üniversite öğrencisi daha şimdiden şişmanlığı ya da zayıflığı konusunda bir tahmin yürütemedikleri o meçhul için sıkışıp, geniş bir yer ayırmışlardı. Şoför, sağ dirseği cama gelecek şekilde kapıya doğru yaslanmış, yüzüklü parmağı ile alnı üzerinde anlamsız daireler çizerken, sağ eli vitesin üstünde; gözleriyle, son yolcunun minibüse girişini aynada bekliyordu. Arka dörtlünün sol ikincisi minibüsün durduğundan umarsız, hâlâ memleket mevzularına dair konularla meşguldü. Dulluğa yeni adım attığı belli bir hanım teyze acemice bağlanmış başörtüsünü düzeltti üç kez. Otuz beşlik beyefendi gözlüklerini sildi. Saçları ortadan ayrılmış lise talebesi uzaktan ışıkları görünen caminin minareleri seviyesinde güvercinlerin havalandığını görür gibi oldu. Muavin çocuk, yirmi birinci kez “Koyuncu, Cezaevi, Karyağı!” diye bağırırken üniversitelilerden biri diğerinin kolunu dürterek yayalardan birini gösterdi. Diğer gülümserken arka dörtlünün sağ cam kenarındaki yazar kılıklı herif, gösterilen ve gülümсенilen o yayayı aradı beyhude ve meraklı bir istekle.

Koca bir insan ırmağı akıyordu kaldırımlarda. Hafif çiseleyen yağmurun telaşı bir an önce kapılarını dünyaya, hırsa, işe, yorgunluğu kapamaya can atan ayaklara karışmıştı. Günahlara evde devam etme isteği mi vardı bu adımlarda yoksa kibrin aşağılığından, istemenin acziyetinden, vermenin utanmışlığından kaçma isteği mi? Orası sadece arka dörtlünün yazar kılıklı herifinin beyninde kurgulanacaktı. Yükünü tutmuş çarşı esnafının memnun gülümsemeleri arasına pazarcıların son bir mal satma umudu taşıyan sesleri karışıyordu.

Koca bir insan ırmağının içinden o son bir yolcu minibüse binme tenezzülünde bulunamadı bir türlü. Ne biçim bir adamdı bu? Ya da ne biçim bir kadın?.. Akşama kadar işlediği günahların zevki hâlâ damağında bir dalavereci mi? İçmek için illa da bir sebep bulmak gereksini mi hissetmeyen bir sarhoş mu? Öğrettiklerine kendisi de pek inanmayan idealist, genç bir muallim mi? Cimri mi? Aşık mı? Dünyalar iyisi mi? Önünde koca dağlar var da aşmaya hazır Ferhat mı? Masallar dünyasından kopup gelme bir varlık da el oğlu içinde insan kılığında dolaşan soytarı mı? Ne önemi var ki bunların. Onun bütün işlevi minibüse binecek son yolcu olması şunun şurasında. Son altı dakikadır beklenen olma özelliği unutuluvectir mekanik kapıdan içeri süzölüp koltuğuna oturduğunun dördüncü saniyesinde. Minibüse yönelen her yaya-

da şoförün gaz pedalına hafif dokunması ve muavin çocuğun otuz yedinci kez tekrarladığı "Koyuncu, Karyagdı, Cezaevi..." sesleri.

Akşama kadar simit satmış bir çocuk şimdi giriverse kapıdan... Onun sol cebindeki bozuk para seslerini kaç kişi duyar, elerine sinmiş susam kokusunu kaç burun koklayıp, o çocuğun yüreğinde uyuyan hülyalara kaç gönül inanmak ister? Bu memlekette büyük büyük adam, büyük büyük yazar olmak için illa da savaşa, aşka ve ölüme dair bir şeyler mi yazmak lazım? O gelmesi bir türlü gerçekleşmeyen yolcunun büyüklüğü, sabırsızlığın hüküm sürdüğü yedinci dakikada biraz daha artmışken... Niçin önemli değildir hoyratlığına, dalavereciliğine, kötü kadınlığına, dedikoduculuğuna bakılmaksızın o son yolcuyu düşünmek... Ki o, akşam ezanın henüz okunmaya başladığı şu anda imamlık veya müezzinlik vasfı dışında şu koca insan ırmağı içinden sıyrılıp minibüse doğru yönelme lütfunda bulunmazken.

Ekmek kameyle verilmiyor. Ama verildiği memleketler de var. Henüz sessiz gecelerinde deve çingirakları dinmeden silah seslerinin yankılanmaya başladığı çöller, önümüzden akan insan kalabalığı içinden en aşağılığını bile özlemiş sokaklar, sabahlara değin çocuklarına ninni ya da masal yerine dualar mırıldanan anneler de var o başka memleketlerde. Akşama değin konuşuluyor zaten bunlar tüccarının, mualliminin ağzında. Şirin salon hanımlarının kahve adamı kocalarında bile. Yine de arka dörtlünün yazar kılıklı herifinin kafası o son yolcu için karışmakta. Kızgınlığı ekmek karnelerine, savaşa, kana dair değil; hareket etmeyen minibüse. Sanki bir an önce varmak istediği evde dört gözle bekleniyor. Tıpkı son yirmi beş yılda olduğu gibi kapıyı araladığında koca bir yalnızlık öyküsü karşılamayacak onu sanki. Yanmayan, tüten sobaya küfredecek yine. Belki ekmek arasına mayonez yanında biraz da peynir ekleyecek bugün; hepsi o kadar.

"Niye hareket etmiyorsunuz?"

Bu, anlatılması unutulmuş ön koltuğun üç bayanından birisi idi. Minibüse biner binmez makyajını tazelemeye başlamıştı. Her halinden bekleyeni olduğu, hem de zengin, yakışıklı bir beyefendi tarafından beklendiği belliydi. Sabırsızlanmakta haklı olduğu anlaşılıyordu. Şoför istemsiz bir yüz hareketiyle geriye bakmış, kadının yüzüne biraz umut serpmek istercesine gaz pedalına fazlaca dokunmuştu. Hemen arkasında oturan, az önce arkadaşı tarafından dürtülmüş üniversiteli ilk defa o anda fark etmişçesine bu genç hanımefendinin ensesine uzun uzun bakmıştı. Oysa, ne kadar uzakta bir yere bakıyormuşçasına dursa da arkadaşı onun en başından beri öndeki bayanın ensesine iştah ve arzuyla baktığını biliyordu.

Sen Iraklı çocuk! Kardeşimle ve diğer tüm çocuklarla aynı oyunu oynuyorsun ihtimal, ama büyüklerin savaşmayı düşünüyor. Şu an akşam ezanı sesleri içine karışmış silah seslerini duyuyorsun ihtimal. Ekmek kuyruklarını özlemiş bir abin, yaşayıp yaşamadığını bilmediğin bir baban var. Annen sana mırıldanabilecek duaları çok önce-leri öğrenmiş. Biliyor musun o son yolcu şimdi, sekizinci dakikada bindi minibüse. Belki sen o sırada, gizlendiğin sığınığın bir köşesinde, parmaklarınla bir oyun icat etmeye çalışıyordun. Ama bil ki bombalanan şehrinin ıssızlığında koca yalnızlığınla

baş başasın. Kaderinle arkadaşsın. Uzak memleketlerde son yolcular beklenirken, makyajlar tazelenirken; yine de savaşa, ölüme ve aşka dair yazılar yazanlar büyük adam kabul ediliyor. Ve yazar kılıklı herifler sırf o gün sudan bir nedenle kalbini kırdığı sevgilisinin gönlünü almak için o son yolcuya dair hikâye yazıyor. Boşuna boyununu büküp bakma yüzüme öyle. Anlatmayacağım sana o son yolcuyu. O beklenildiği anda büyüktü.

Geldikten sonra hepimizden biri oldu ve hiçleştii. Sen ise annen için yokluğunda bile büyüksün, ama koca bir dünya için varlığında bile bir hiç kabul ediliyorsun. Anlatmayacağım sana o son yolcuyu. Herkes kendi beyinde var etsin onu, hoyratlığı ve güzel yanlarıyla. ✍️

RECEP ŞÜKRÜ GÜNGÖR

YAŞAMA PROVASI

“Güzel yağıyordu kar. Bir dönüyor, bir daha dönüyor,
şıp düşüyor, şıp eriyordu camda...”

Masanın başına geçti. Uykusu tam açılmamıştı. Saçları dağınıktı. Gözleri şiş, ağzı kekreydi. Alnının kırışıkları kalın hatlarla belliydi. Beyazlaşan, sararan sakalı hafif uzamıştı.

Tabiatın sessizliğini duydu. Denizi buğulu camdan pek seçemedi. Koluyla camı sildi. Sandalyeyi pencerenin önüne çekti. Bir ibadet neşvesi duyarak oturdu. Büyük Allah’ın huzurundaydı.

Rüzgârın uğultusunu eski makamlardan birine benzetti. Ağaçlar, kollarına kar yumaklarını almışlar ninni söylüyordu. Deniz bir girdap gibi görünüyordu. Oysa denizi hep şefkatli anneye benzetirdi.

Defterine şunları yazdı:

“Bugün de mahzunum. Bugün de kederler içindeyim. Ne evin içinden, ne de dışından hayır var. Ne yapsam! Bırakıp gitsem mi buraları... bir süre daha... belki düzelir, diyerek beklesem mi?..

11 Ocak 2004

Necip”

Altı yıllık evlilikleri tehlikedeydi. Karısıyla bir türlü aynı dili konuşamıyordu. Her gece huzursuzluk... her gece... artık ayrı odada yatıyordu. Oturma odasında kanepeyi açmadan, üstüne bir şeyler örtmeden... Bazen de çalışma masasına kafasını koyup uyuyakalıyordu. Hemen her gün ağlayan, her gün mutsuz görünen karısının iyileşeceğinden ümidini kesmişti. Çocuk olmasa hemen bitirirdi bu işi. Fakat, o sevimli yavrunun bakışları, oynayışları, şeker, sakız, çikolota isteyişleri... baba! baba! deyişi... akşam eve vardığında kucağına oturup yüzünü avuçlayışı... omuzlarına çıkıp, baba beni havaya kaldır, yıldızlara kadar kaldır deyişi... Sonra, parklarda gaygaca binerken, kumlarda yuvarlanırken, çiçekleri, kuşları, köpekleri severken, denize yaklaşp ayaklarını hafif ıslatırken çığlık atmaları... işte bunlar... daha ne çok mesut anları... bunları düşündükçe kalakalıyordu odanın orta yerinde.

Ayağa kalktı. Kalın parmaklı, kalın damarlı, çizgili ellerini cebine soktu. Pencereden denize doğru saatlerce baktı. Kitaplarına dokundu. Raftan çıkardıklarını yerlerine koydu. Masa ne kadar dağınıktı. Gazeteleri, dergileri yan tarafa attı. Kâğıtları kalemli çekmeceye bıraktı. İşte masa boştu. Ne yapabilecekti. Okuyamazdı. Yazamazdı. Düşünemezdi. Uzamış tırnaklarını görmeden, parmaklarının kalınlığına bakmadan, ellerini tekrar cebine soktu. Pencereye döndü. Fırtınayı dinledi. Bir canlı gibi, bir insan gibi inliyordu rüzgâr. Pencerenin camına aralıksız vuran yağmur damlalarının sesinden ürktü. Denize baktı.

Bu hâli ne kadar sürdürdü, hatırlayamadı. Karısının, hazırız ihtariyle kendine geldi. Sekiz saat geçmişti. İşe de gitmemişti. Bir mana arıyordu hayatında. Bitmek üzere olan evliliğini sorguluyordu. Bunca yıl ne gördüm, ne yaşadım, diye düşündü.

Giyindi. Valizi sırtladı. Karısını ve çocuğunu memlekete gönderiyordu. Çocuğu büyük annelerini, büyük babalarını göreceğini söyleyip oynayarak, zıplayarak gidiyordu. Bir haftadan beri gözyaşlarını tutamayan Necip ağlamaya başladı. Karısı onu teselli etmeye çalıştı. Döneceğim bir tanem, tedavi olup, kendime gelip yeniden sana döneceğim, diyordu. Karısı söyledikçe o, hıçkırıkları artarak ağlıyordu.

Tramvaya bindiler. Kimseye bakacak hâli yoktu. Gözleri şişmişti. Dermansız kalmıştı. Yirmi yaşlarında, örtülü bir kızın yanına oturdular. Çocuk seviniyor, bir annesine, bir babasına sarılıyordu. Çocuğun neşeli çılgınlıkları kompartımandaki bütün yolcuların dikkatini çekmişti. Fakat, Necip'in içindeki yoğun, kara, karmaşık hisleri anlayan, duyan yoktu. O da kimseyi görmüyordu. Bakışları boşluklarda kaybolup gidiyordu. Hemen yanlarında ayakta, birbirlerine sarılarak giden karı kocayı, arka koltukta el ele, baş başa veren sevgilileri görmedi bile.

Yirmi otuz arabasına bir bilet aldı. Arabanın kalkmasına iki saat vardı. Terminalde dolaştılar. Çocuk, oyuncakçı dükkanlarına koştu. Oyuncakları tek tek sevdi. Bundan bana da al. Bunu da al, bunu da al. Her oyuncaktan istiyordu.

Terminalin alt katını, üst katını dolaştılar. Çocuk acıkmıştı. Ona ekmek arası döner söylediler. Kendileri de birer çay istediler. Minicik, beyaz elleriyle sıkıca kavradığı ekmek arası döneri ıstahla yiyen çocuğun üzerinde kırmızı bir mont vardı. Saçları iki yana taranmış ve örülmüştü. Bakışları, kocaman bir adamın bakışları gibi manalıydı. Pürüzsüz yüzünde görene öpme arzusu veren bir sevimlilik vardı. Mavi kot pantolonu, pembe spor ayakkabısı çocuğa ne de güzel yakışmıştı. Pembeli, kırmızılı, eflatunlu başlığını büyük annesine gösterecekti. Kırmızı eldivenlerini, şekerli sakızlarını, lolipolarını aynı cebine koymuştu.

Vakit doldu. Karısını ve çocuğunu on dokuz numaralı koltuğa yerleştirip otobüsten indi. Araba hareket etmeden ayrıldı terminalden. Aynı yoldan eve geldi. Artık ağlayamıyordu. Kimsesiz, sessiz evde ne yapacağını bilemeden dolaşmaya başladı. Odalar ne kadar yabancı, ne kadar ürkütücü idi. Televizyonu açtı. Kanalları gezdi. Kalkıp perdeyi kenara çekti. Televizyonu kapadı. Işığı kapadı. Karanlıkta kalmıştı. Saat yirmi üç zilini çalıyordu. Kanepeye uzandı. Üstüne yine örtü almadı. Teselli verir belki diye dostu Cemil'i aradı. Dostu, kendi dertlerini anlatmaya başladı. Konuşmayı kısa tutup telefonu kapadı. Bakışlarını tavana, boşluğa, odanın soğuşuna bırakıp daldı.

Sabaha doğru uyandı. Her yeri donmuştu. Ezan sesini duydu. Çalkalanan, kıvrılan, kırılan, yeryüzüne dağılan rüzgârın uğultusu iyice artmıştı. Lavaboya gidip yüzünü yıkadı.

Çalışma odasına girdi. Şafağın alazında, pencerenin önüne geçti. Bembeyaz, apak bir dünya gördü. Elektrikler kesilmişti. Kalerifer ısı vermiyordu. Odanın dün kalan sıcaklığıyla idare edecekti. Çay demledi. Bir bardağı zor bitirdi. Sigara yaktı. İçine içine çektiği dumanlar uzun uzun öksürmesine sebep oldu. Söylenmeye başladı: Şu Allah'ın belasını içmesem olmaz mı sanki, ne anlıyorum bu meretten, pis kokusundan ve nefes darlığından başka bir şey de vermiyor.

Saat sekiz zilini çaldı. Bu havada, bu karda, bu kışta işe gidilmez dedi. Dün de işe gitmemişti ama, hatırlamadı bile. Öğleye kadar kitap okudu. Tesirli bir ilaçtan daha tesirli gelmişti kitap. Karısının, çocuğunun yokluğunu unutturmuştu. Fırtına kar tanelerini savurarak esmeye, ağaçların dallarından hasta bir kadın gibi iniltieler gelmeye devam ediyordu. Kuşlar yoktu bugün. Her gün çığlık atarak uçuşan özgür martılar da yoktu.

Oda, sükuta bürünmüştü. Ara ara perde sallanıyor, kornişlerden çıtırtılar geliyordu. Pencerenin camı buharla kaplanmıştı. Pencereye yaklaştı. Eliyle dışarıyı görecektik kadar yeri sildi. Kar yumakları rüzgârın önünde toz bulutları gibi uçuşuyordu. Ağaçlar neredeyse sökülecekmiş hissini veriyordu. karşı evin çatısının tuğlaları yola dağılmıştı. Sitenin spor sahasının direkleri yıkılmıştı. Her şey, her şey dağılıyordu. İri, ufaklı... rüzgârın önünde sürükleniyordu.

Benim evim de, dedi, işte böyle dağılıyor. Meçhul bir rüzgârın, kara bir talihin önünde cihetsiz dağılıyor. Tutunacak bir dal, bir güç, bir çare, bir sığınak yok muydu?

Altı yıl gece, altı yıl gündüz geçirdiği şu odalar, duvarlar ne ürkütücü bakıyordu. İlk günlerini, mesut, bahtiyar günlerini gören şu odalar şimdi surat asıyordu.

İçime bir şeyler batıyor, bu evi terk etmeliyim, hemen gitmeliyim, dedi. Paltosunu sırtına alıp çıktı. Yedinci kat, beşinci kat, üçüncü kat... kapıya geldi. Dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu. Otuz üç yıllık ömründe böyle fırtına, böyle tufan, böyle kar yağışı görmemişti.

Uğultulu, tipili, rüzgârlı akşama rağmen sokağa çıktı. Suratına suratına çarpan kar yumaklarını sevdi. Marketten bir şişe su, bir ekmek, dört pil, dört de mum alıp eve döndü. İki metre ilerisini zor görüyordu. Döne döne esen, yerden kaldıracığı nesneleri önüne katan rüzgârdan yürünecek hâl yoktu. Ağaçlar, mahşer meydanında kaçışan çaresiz insanlar gibi sallanıyordu. Ayakları kara batıyordu. Çorapları ıslanmıştı. Paltosunun yakasına düşen tanecikler buz tutmuştu.

Sekizinci kata yürüyerek çıktı. Acele acele açtığı kapıyı yine acele acele kapadı. Duvarlardan tutunarak odasına girdi. Mumu yaktı. Pilleri radyoya taktı. Türkü çalan bir frekans buldu, dinlemeye başladı.

Pencerenin camından gelen seslerden korktu. Elektrik hâla yoktu. Doğalgaz da çalışmıyordu. Küçük tüpü odanın ortasına getirip yaktı. Çaydanlığı üzerine koydu. Buharla ısınmaktan başka çaresi kalmamıştı.

Uğultulu, tipili, rüzgârlı gece sakin, her tarafı kapayan karın yoğunluğu altında hareketsiz bekliyordu. Ara ara köpek sesleri duyuluyordu.

Dünden kalan yarım domatesi ekmeğin arasına yerleştirip yedi. Bir de çay olsaydı, içi ısınırdı. Fakat su, çay demleyecek kadar yoktu.

Pencereye geldi. Birbirine yapışan sokaklara, evlere, karın ölü aydınlığı yayılıyordu. Denizi görmeye çalıştı. Uzakta, rüzgârın önünde, sonsuz bir mavilik gördü. İşte, denizi de önüne katmış sürüklüyor, dedi.

Çekmece vadisine, körfezine kar akıyordu. Ta ileride, denizin ortasında, yalnız adaya da kar iniyordu. Yıldızlar ağaçların dikenlerine kandil gibi asılmıştı. Sokak lambalarından soğuk yayılıyordu.

Sitenin orta yeri parktı. Parkın orta yeri taş havuzdu. Havuzun içi kar dolmuştu.

Elini cebinden çıkardı. Kalın, biçimsiz parmakları neye dokunsa, neyi alsa eriyecek, yok olacaktı sanki. ❄

RECEP ŞÜKRÜ GÜNGÖR

HERKES ÇALIŞIYOR VE

A klını eline al, benimle gel, dedim, siyah saçlı kıza. Bilmeden mi, dedi. Önce bil, sonra tasvir et dedim. Seni buraya alıyorum, bir yere kaçamazsın, dedim.

Siyah saçlı kıza kızdım. İyisin, dedi, kızdım. Kötüsün, dedi, kızdım. Ne mütevazısın derken, mağrursun demek istedi, yine kızdım.

O bunların hiçbirine aldırmadan araba modellerinden, fitne yuvası işlek caddelerden, alış-veriş merkezlerindeki umarsızlıktan bahsetti. Böylesi sosyal konuları nereden çıkarırdı!

Bu kez acıdım.

Ayasofya'dan söz açtı. Ayasofya nedir, dedim. Sustu. Asırlardır ulu çınarların girip çıktığı nâzenin yerlerden biridir, dedim. Şimdi, manasını yitirmiş yığınlar geçiyor, dedim.

Zaman nedir, diye sordu siyah saçlı kız. İnsan olmanın gereği sormaktır, dedim. Bu da bize kalsın.

Afganistan yeni vurulmuştu. Umut büroları ümit vermiyordu. Dünyanın şef devleti, bombaladığı yerleri uyduyla bütün dünyaya bir bir gösteriyordu. Kutlu "Beyhude Ömrüm"ünü yeni çıkarmıştı.

Ne dersin, ABD Ladin'i dize getiremedi, dedim. Beni duymamış gibi, aldırmadı. Böylesi konuları zaten sevmezdi.

Kendi kendini kandırıyorsun dedim. Zekânı, dedi, çok korkunç buluyorum.

Belediyenin önünden yolumuza devam ettik. Poza matbaasının önünden geçtik. Nejat Sanat Evi'ne girdik. Siyah saçlı kız kendi oyununu kendisi sahneliyordu. Ben ise, cennetten bir köşe anlamına gelen adımı düşünüyordum.

Bu resimler kimin için, dedi satıcıya. Satıcı otuz derece sağa dön de öyle konuş, dedi.

Siyah saçlı kız otuz derece sağa dönünce, kreşte oyuncaklarını arayan küçük ve yaramaz bir kız olduğunu gördü. Onun bu hali beni neşelendirmişti. Masum düşler kurabilirdim artık. Bir ağaç olabilirdim meselâ. Dalları insan, kökü toprak... Önümdeki kâğıda bir ağaç ve ağacın üzerine insanlar çizdim. Sonra hepsinin üzerine bir çizgi çektim.

Bir caddeye çıktık. İçimize evham dolmuştu. "Parke taşlarını belediye döşedi değil mi?" dedim. Hayır bu senin vehmin. Belediye taş döşemez, dedi.

Yürüdük... şehrin orta yerinde kalabalığa karıştık. Tel'in mitingleri yapıyordu. Sudanlı, İranlı, Pakistanlı birçok insan, meydana gelmişti. Yumrukları havadaydı. İşte, dedim, içleri kanayanlar bunlar... Çok eğlenceli, bunu kaçırmayalım, dedi. Ben, dedim, seni anlamıyorum. Beni duymadı bile. Koşarak kalabalığa daldı. Hoplayıp

zıpladı. Onları eğleniyor zannediyordu. Halbuki onlar masumlüğün isyanıyla ayaklanmışlardı.

Ateşli hastalığa yakalanmışım. Bunun etkisiyle uzun süre uyanamamışım. Gözlerimi açtığımda herkes ağlıyordu. Siyah saçlı kız da ağlıyordu; ama onu yanımdakiler fark etmiyordu. Hastalıktan kurtuldum.

Siyah saçlı kızla çıktık.

Süper marketlere uğradık. Restauranda oturduk. Elimizdeki gazetenin iletişim sayfasında bir film reklamı vardı. Ömür sinemasında “Doğunun Sonu” isimli film oynuyordu. Sinemaya gittik. Afişlere bakarak filmi anlamaya çalıştık. İnsanlar bu filmi ne kadar merak ediyorlardı? Koridorlarda bile adım atacak yer kalmamıştı. Salonların kapıları açıldı. Bütün salonlarda aynı film gösteriliyordu. Ayakta izlemek için bile yer kalmamıştı.

Afgan topraklarında taş üstünde taş kalmıyordu filmin bu karesinde. Irak, büyük bir toz bulutu içerisinde gösteriliyordu. Sûdan, sudan bahanelerle bombalanıyordu. Doğu halkları ayaklanmıştı.

Siyah saçlı kız, patlama seslerinden başka neyi ifade ediyor, bu kareler, dedi. Kendine sor, dedim. Sen gözünü kapatsan da bombalar patlıyor.

Gidelim, dedim siyah saçlı kıza.

Şimdi, Araplı Beli’nde viran bir handayız. Hemen ötede duvarları camdan yapılmış bir iş merkezi... Viran hanla Rilke’nin şatosu arasında benzerlik kurmaya çalışıyorum. Boşuna yoruluyorum.

Gökyüzüne dalıp giden ne kadar göz vardır şimdi. Bütün hanlar, saraylar böyle ocakla mı ısınıyor? Bin bir gece masalları mı, dedi, siyah saçlı kız. Kendi hayatımızın animasyonlarını yaşıyoruz, dedim. Havaî fişekleri seven dördüncü Murad’ın sarayını hatırladım.

Bahar, bir çiçek gibidir. Çiçekler kıskançlık acısı çekmezler. Işık evler, dedim, çiçekle dolu. Her çiçek bir düştür, her düş de bir hazinedir, dedi.

Onlar, dedi, ışık evlerin ziyneti. Onlarsız ne evi ne de ışığı... Yalnız ülkemizde nefret dalgaları büyüyor. Gençler fanatizmin kurbanı. Seyrine doyamıyor kimileri bunların.

Her söze, kem söz karıştırmak zorunda mısın, dedim. Zihnini bu kadar bulandırmamalıydın. “Zihin, beden denen sedefte saklanan incidir.”

Tarifimi tuhaf buldu.

Kadife evhamlardan soyunmalı, diye düşündüm.

Hayalet gibi uzanan kulelerin yıkılışına baktık. Yaşam Çayevi’nde idik. Bu binalarda yaşamını yitiren Arapların Amerikalılar kadar masum olduğunu söyleyen insaf- lı biri çıkacak mı? Sayıklama, dedi. Hakikatle hayali karıştırıyorsun. Bir Arap’la bir Amerikalı hiçbir olur mu?

Sekseninci kattan koşarak inen Türk’ü gördün mü, dedim. Şu siyah kabloyu mu diyorsun, dedi. Meseleye çok natürel yaklaşıyorsun, dedim. Gözün ve kalbinle bak- caksın. Yoksa senin gördüğün gibi olur.

Hayal nedir bilir misin? Serap, dedi, sen serap görüyorsun. Ben Türk'ü takip ediyordum. Binadan çıktı. Sağ taraftaki caddeye doğru koştu. Gözden kayboldu. Ben de kaybolmuştum onunla. Siyah saçlı kızın yanına döndüğümde akşam olmuştu. Soluk soluğa kalmıştım.

Kızın elinde siyah kaplı bir defter vardı. Düşlerini öyküleştirenlerin defteri, dedi. Öykücüler, dedim, düşle mi besleniyorlar? Dolmuşa bindik. Kızın ablası bir heykel gibi yanımızda duruyordu. Siz, dedi, neden bahsediyorsunuz? İki gündür beraberiz, konuştuklarınızdan bir şey anlamadım. Hayatı neden böyle ulaşılmaz kelimelerle yaşıyorsunuz? Ben de bir şey anlamamıştım. İki gündür yanımızda kimse yoktu aslında. Ablası yanımıza, dolmuşa binerken gelmişti.

Siyah saçlı kızla ablası bir kavşak geçmeden dolmuştan indiler. Ne kadar yokuş, dedim. Hayat mı, dediler. Akşamın siyah eteklerine tutunarak evlerine gittiler.

Son durakta indim. Evime doğru yürümeye başladım. Bilincimi yitirdiğim, çabalarımı çoğalttığım evime... Mutluluk sadece sözlüklerde yazıyordu. Yatılı bir okulda, pansiyonda kalmayı, burada kalarak yaşadığım intihara tercih ederdim.

Biliyorum, annemin ayağının kırıldığından, babamın öldüğünden, ağabeyimin kendini doğradığından hiçbirinin haberi yok. Hayatımın zemherisini yaşıyorum. Mehrecen vurmamış yerim kalmamış.

Her sabah okula gidiyorum. Ahşap bir evim var. Üç arkadaş kalıyoruz. Her gece ısınmak için sıcak bir yer arıyorum. Sobamız, gaz ocağımız, idare lambamız yok. Evimizi sokak lambasının ışığı aydınlatıyor.

Bir gece siyah saçlı kızın evine gittim. Simyacıyı okuyordu. Muhakemat'ı baş ucuna koymuştu. Ben içeri girince toparlanmağa çalışarak selamımı aldı. İçeriye nasıl girdiğimi hatırlamıyorum. Bir tüy gibi süzül müştüm. Yoldan mı geliyorsun çınarım, dedi. Bir çocuk gibi sevindi. Mutluluk adını verelim bu geceye, dedi.

Şafak sökene kadar konuştuk. Babasını anlattı. Sigorta hastanesinde işçiymiş. Geçen yıl emekli olmuş. Her akşam arkadaşlarıyla meyhanede buluşup, saz çalıp, şarap içiyormuş. Babasının eğlenmesine kızmıyor. Yalnız annesinin bu hayata dayanmayıp ölmesine çok üzülüyor.

Londra'ya gitmek isterdi önceleri. Şimdi Kudüs'ü özlüyor, Taşkent'i görmek istiyor. Bakü'yü dilinden düşürmüyor.

Liseyi bitirdikten sonra teknik bir serviste sekreter olarak çalışmaya başlamış. Patronu ve iş arkadaşları kendini çok seviyorlarmış.

Bu kadar kirli bir ortamda nasıl temiz kalabiliyorsun, dedim. Masal mı anlatıyorsun, dedi. Evet, dedim, sen masalsın. Aslında masal hakikatin özünü taşır. Bunu, dedi, sadece sen söylüyorsun. Kandahar'a atılan bombaların neresi masal?

Mahallede tuhaf bir âdet vardı. Akşamüzeri iş çıkışı gençler bakkalların, berberlerin, manavların, çayhanelerin önüne toplanır, gelen geçene bakarlardı. İşten yorgun argın dönen kızlara, üstüne basılmış topuklu kunduralarını göstermek isterlerdi.

Mahalleden geçerken rahatsız oluyorum bu kirli bakışlardan, dedi. Tereddütlü bakmış olmalıyım ki; sadece sen tereddüt geçirmiyorsun, asır tereddüt içinde, dedi.

Okulun başlama saati yaklaşıyordu. Ayrıldım. Bahçeden girerken çocukların, edebiyatçı geliyor, dediklerini duydum. Müzik öğretmeni Özlem Hanım “şîvekâr” ne demek hocam derken ne kadar insancıl davranmıştı. İngilizceci Songül Hanımın iş aşkı sabah serinliği gibiydi. Songül öğretmenin babası ağır hastaydı. Bu yüzden son günlerde okula solgun geliyordu.

Liselilere Ahmet Haşim’in “Merdiven” şiiriyle Nazım Hikmet’in “Davet” şiirini okutuyordum. Hayrettin okumuştı ilk. Bir kez daha oku, dedim. Kafa tuttu. Okumam, dedi. Sinirden ellerim titriyordu. Ne dediğim pek anlaşılmıyordu. Şimdi, dedi, keyfini öne çıkarıyorsun. O dersten sonra her fırsatta Hayrettin’i fırçaladım. Her sözlüde tahtaya Hayrettin’i kaldırdım. Hayrettin’e böyle davranmama rağmen, diğer sınıflardaki arkadaşlarına, bu okulda en çok, edebiyatçıyı seviyorum, dediğini duydum. Biliyordum, böyle diyeceğini. Ben de Hayrettin’i seviyordum. Edebiyatçının dersi var, cümlesi yerine Recep’in dersi var, diyen Abdurrahman’ı da Hayrettin kadar seviyordum.

Derse kitapsız gelen Ferdi’yi, Ertuğrul’u, Teoman’ı, Ayşe’yi, Lütfiye’yi disipline vermiştim. Bunlar, demiştim, ceza almalı buradan. Yoksa ben yapacağımı biliyorum. O gün dersler bitip de öğrenciler servislere doluşurken onların, boynu bükük kapıda beni beklediklerini gördüm. “Hocam!” dediler, yeter, dedim. Masum musunuz, dedim.

Fatih ile Osman’ın da kitabı yoktu. Onları neden disipline göndermediniz, dediler. Onlar, dedim, Monarosa’yı getirmişlerdi.

Bir akşam Ferdi bizde kalmıştı. Böyle olacağını hiç tahmin etmemiştim. Nurullah, ya ben ya İhsan Hoca demişti. Ferdi arada ne yapacağını bilmez hâldeydi. Sen, dedim, sayısalcısın. Benimle fazla görüşme! Nurullah abini böylece daha mutlu edersin. Nasıl olsa birileri birilerine fikrin fahişesi diyecekti.

Yimpaş’tan alacak bir şey bulamamıştım siyah saçlı kıza. Çamların altında oturmuştuk. O gün disiplin meselesinden dolayı üzgün görünüyordum. Çay bahçesinin girişindeki görevliye gülümsemeyi yine de ihmal etmemiştim. Kalbimi, dedi, açıp baksan içinde senin aşkın dolu.

Ben, dedim, sigara içmiyorum. Sen de artık bu mereti bıraksan ne iyi edersin. Çınarım, dedi, sen istersin de ben yapmaz mıyım? Müsaade et, azaltarak bırakayım. Sesimi çıkarmadım. Elleri ellerimdeydi.

Valiliğin girişinde, Küçükkürtül’ün resim sergisi vardı. Biz resimlere bakarken birkaç delikanlı da oradaydı. Ne kadar güzel değil mi, diye sorduk. Biz, dediler, resimden anlamıyoruz. Şiirden anlar mısınız diye sordu siyah saçlı kız. Hayır, dediler. Siz, dedi, ne anlamaz adamlarsınız.

Küçükkürtül’ü tebrik edip oradan ayrıldık. Dolmuşa bindik. Siyah saçlı kızın ablası da gelmişti yanımıza.

Siyah saçlı kız, çantamı karıştırdı. Mektuplarımı çantasına koydu. Gizli gizli yazdığım mektuplarımdı onlar. Muhabbetimiz, dedim, bozulmasın o mektuplarla. Onların hepsi yalan. Ben, dedi, senden bunu bekliyordum. Ne demek istiyorsun? Mahkemeliksın, dedi! Şimdi bir jurnalcı gibi davranıyorsun, dedim. Hiç olmazsa bunca yaşanmış hatıramıza saygın olsun.

Onlar dolmuştan indiler. Evlerinin yolunu tutarken, birbirlerine bakıp güldüler. Mektuplarımı, dedim, bana karşı kullanmasa bari.

Kenar mahallelerden, kahvehanelerin önünden, demirci çarşısının ortasından, mercinin yanından geçip durağa vardık. Son durak abi dedi şoför. Dalmışım kusura bakma kaptan, dedim. Dolmuşa binecek başka param yoktu. Yürüyerek inecektim çarşıya. İnşaat işçilerinin türkülerini, berberlerin makaslarının tıkırtılarını, marangozların hızarlarının gürültülerini, belediyenin kazdığı çukurların kokularını, yaprakları dökülmüş ağaçları, karakolun önünde nöbet tutan polisi, çarşıdan acele acele kışlaya dönen askeri, mahalle pazarını, lahmacuncuyu, kebabçıyı, oto tamirciyi, eski marka araba alıp satan galeriyi geçerek şehir merkezine geldim. En işlek caddeye çıktım.

Teoloji uzmanı bir arkadaşım iş bulamayınca, korsan kitap satmaya başlamıştı. Bir taraftan kaldırımda kitap satıyor, bir taraftan da okuyordu.

Akşam olmuştu. Hızlı hızlı yürümeye başlamıştım. Eve gidip yarınki derslere hazırlık yapmalıydım. Yolculuk nereye, dedi, siyah saçlı kız. Âlem-i ervahtan âlem-i berzaha, dedim. Ahşap evimde mum bulaşığı rüyalarımı özledim. Şimdi, dedim, sen bu zamansız karşılaşmamızı neyle açıklayacaksın? Evde annen, baban, kardeşlerin seni bekliyorlar. Bu deli kız, bu saatte nerede olur...

Sen neredesin, dedim. Zamanın beni acıya mıhladığı yerdeyim, dedi. Hüznü bakışım, çınar boylum, beni böyle sensiz bırakıp nereye gideceksin? Bu gece ahşap evimde kardeşim Sait ile Veysel'i görmeliyim, dedim. Yoluma devam ettim.

Veysel uyumuştur. Sait coğrafya çalışıyordu. Yerkürenin hareketlerini öğreniyordu. Yer, dedim, ne yer? Ömrümüzü yiyor daha ne yesin, dedi. Sait, dedim, sen bir bilgesin.

Veysel'in masası darmadağınktı. Çay bardağının içine çorap, okul gömleğinin üzerine sakız atmıştı. Yatmadan önce yediği elmaların çöplerini de yatağının içine bırakmıştı. Adem'le Ferdi'yi gördüm geçen gün, dedi, Sait. Gülümsedik, sonra yeniden tanıştık, dedi.

Odama geçtim. Okulu, çarşığı, ressamı, siyah saçlı kızını düşünmeye başladım. Günübirlik yaşamamalıydım...

Ziraat bankasının önündeki ihtiyar kemancıyı hatırladım. Söylediklerin senin mi demiştin de bana kızıp burada kendi bestelerimizi icra ediyoruz. Anlamıyorsan oturup dinleme be nadan kardeşim, demişti. Sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşıp, bir müzik markete girmiştim. Kazancı Bedih'in bir kaseti çalışıyordu teypte. Kemancının söylediği parçaydı. Tekrar kemancının yanına vardım. Kazancı Bedih, dedim. Tükendi nakd-i ömrüm... Bana bulaşma delikanlı, burada ekmek parası kazanıyoruz, demişti.

Kır merakı başlamıştı bende. Şehrin hemen arkasındaki kırlara çıkıyordum. Ormanlıklara girip saatlerce orada kalıyordum. Ağaçlarla dost olmuştum. Geceyi oralarda, dolunayın altında geçirmeyi ne kadar seviyordum. Kırlarda ağaçların tepesine çıkıp şehri seyretmeyi... cadde cadde uzanan ışıkları... bir sel gibi akan arabaları...cihetsiz insanları... asrî gençleri... ve hayatın kıyısında kalmış kenar çocuklarını...

Çoğu kez arkadaşlarımı da götürüp onlara Mektubat'ı okuyordum.

Bir cüzünü yaşadım hayatın. Kalbimi ve kafamı kimseye satmadan yaşayabilmekti bütün çabam.

Kır sevdasının beni böyle harap edeceğini biliyordum. Dostlarım tek tek ayrıldı benden. Selamı sabahı kestiler. Kandil geceleri bile aramaz oldular. Olsun, aramasınlar, sormasınlar. Ben yalnızlığın imanını yudum yudum içmeğe alıştım. Benim için hayat bir virajdır. Dostlarla olsan da geçiyor, olmasan da geçiyor.

Dostlarımın beni terk ettiği günlerde, ülkenin sosyal yapısı üzerine araştırmalar yaptım. Bilim adamlarının, sanatçıların görüşlerini topladım. Bir kitap yaptım bu çalışmalarımı.

Bir deli gözüyle bakıyordu bana arkadaşlarım. Belki de hakikaten deliydim. Canlılar ve ruh konusunu çok düşünüyordum. Her canlının bir hayatının var olduğunu öğrenmiştim.

Kış bitmiş bahara girmiştim. Bir gün, Mercimektepe’den inerken ayağı kayıp yere yığılan adamı hastaneye götürmüştüm. Adam kimsesizmiş. Tepede, metruk bir kulübede yaşıyormuş. Adamı tedavi eden doktor, nesi oluyorsun, dedi. Kimsesi olmuyorum, dedim. Masraflarını siz mi karşılayacaksınız, dedi. Benim, cebinde harçlığı olmayan bir memur olduğumu bilmiyorsunuz, diye bağurdım. Üzgünüm, burada ücretsiz tedavi yok, dedi. Bir geceliğine burada kalsın, yarına kadar para bulup gelirim, dedim. Doktor kabul etti.

Adamın kimliğini alıp doğruca valiliğe gittim. Bin bir güçlkle adama fondan para yardımı sağladım ve ücretsiz muayene kartı çıkardım.

İkinci gün kendine gelmiş, konuşmaya başlamıştı. “Şükür, Allah’ım şükür” kelimelerini tekrarlayıp duruyordu. Bana da kırk yıllık ahbabıymışım gibi samimi bakıyordu.

Kısa süren evliliğimden bir çocuğum olmuştu. Şimdi, iki kardeşimle ahşap bir evde kalıyorum. Maaşımın onda dokuzunu babama gönderiyorum. Geriye çay şeker parsı bile kalmıyor. Halimden şikayetçi değilim.

Adamı hemen her gün ziyarete gidiyordum. Manavlardan, marketlerden meyve sebze toplayıp adama götürüyordum. Dersimin olmadığı bir salı sabahı adamı ziyarete gittim. Yatağı boştu. Morgda, dedi, çok bilmiş bir hemşire. Morga indim. Morg bekçisi, çekmeceyi çekti. İşte, dedi, arkadaşınız burada. Beyaz bir beze sarılmış bir avuç kemikti. Torbayı elime aldım. Kimseye göstermeden hastaneden çıktım.

...

Siyah saçlı kız “kişisel menkıbesini” yaşamaya karar verdi. Artık görüşmeyelim, dedikten sonra onu aramadım. Geçen gün Selam Cafe’de karşılaştık ablasıyla oturuyordu. Bir şair arkadaşlarını bekliyorlarmış. Biraz yanlarında oturduktan sonra kalkmak için izin istedim. Biz dediler seni bekliyorduk. Siyah saçlı kızın elinde Şehirleri Süsleyen Yolcu vardı. Sen misin dedim. Yolcu olduğumu kabul ediyorum ama şehirleri süslediğim konusunda şüphelerim var. Sen dedim bizim şehrimizin süsüsün.

Sıkıldığı ya da konuyu değiştirmek istediği yüzünden belli oluyordu. Çam kokusunu dedim şiirleştirmişsin. Sevindi, evet dedi, çam kokusunu şiirime aldım. Okumaya başladı.

Şiiri dinledikten sonra konuşmadık. Kahvelerimizi içip cafeden çıktık.

Bir pazar günü parka gittim. Sakin sakin oturup dinlenecektim. Hatta kendime bir termos çay bile almıştım. Parkın en sonundaki banka oturdum, çayımı doldurdum, içmeye başladım. İyi bir gün olacağına benziyordu. Okuldan uzak, öğrencilerin gürültülerinden uzak, onun bunun dırıltısından uzak....

Akasyalar açmıştı. Gül fidanlarına can gelmişti. Kuşlar neşeyle cıvıldaşıyordu. Ben de tabiatın bu neşesine katıldım şarkı söylemeye başladım.

Vakit öğleyi geçmişti. Halbuki ben sabahtan gelmişim. Ensemde sıcak bir nefes hissettim. O günümün sihrinin bozulmasını istemiyordum. Arkama bakınca bu güzellikler uçup gidecekmiş gibiydi.

Kulağımın yumuşak yerine bir el değmişti. Bitti artık bu güzel günün bütün sihiri bozuldu diye üzülürken, onu gördüm yanımda. Kuşluk vaktinden beri beni takip ediyormuş. Benim böylesine güzel bir gün geçirdiğimi görünce yanıma yaklaşmak istememiş. Fakat vaktin yavaş yavaş azalışına tahammül edemeyip yaklaşmış yanıma. Ne iyi ettin servi boylum, ceylan bakışlım dedim. Sen benim huzur ülkemsin. Ben seninle olunca kendimi cennetten bir köşede görüyorum. Sevindi benim bu sözlerime.

Akşam yaklaşmıştı. Evde kardeşlerim Sait ile Veysel beni bekliyordu. Onun da ağabeyi, yeğenleri, anne ve babası evde kendisini bekliyordu. Çınarım, dedi ben senden ayrılmak istemiyorum.

Durmadan şiir okuyor, bir yandan da ağlıyordu.

Aradan aylar geçti. Siyah saçlı kız kayıplara karışmıştı. Cafer girdi devreye. Siyah saçlı kıza evlilik teklif eden Cafer hayal kırıklığına uğradı. Kız, Cafer'i önce kabul etti, sonra kovdu. Cafer günlerce deli divane dolanıp durdu.

Benimle de arayı bozdu. Güya ben kendisine temiz huylu olmayan bir kız tavsiye etmişim. Yok efendim Bünyamin ile ortak hareket ediyormuşuz. Hepimiz bir çetenin üyesiymişiz. Cafer kuruntular içinde yaşıyordu. Söylediklerinin hepsi yalan yanlış şeylerdi.

Siyah saçlı kız bir sabah aradı. Bir daha görüşmek istemediğini söyledi. Ben de artık seninle görüşmek istemiyorum dedim. Ondan sonra bir daha aramadı.

Evde herkes uyuyor. Saat iki. Gecenin yarısını geçtim. Havada hafif rüzgâr var. Balkonda kediler oturuyor. Alt katta, odunlukta, saman böcekleri bayram ediyor. Dutlar olgunlaştı. Balkon dut taneleri ve çiçek saksılarıyla dolu.

Birinci saksıda sardunya var. Bak yeni yeni açmış. İkinci saksıda gece sefası var. Ne de neşeli duruyor. Üçüncü saksıda gül var. Dikenlerini hesaba katmadan sevemezsiniz. Camgöbeğini tanır mısınız? Alın size bir saksı daha. Menekşem yok bu bahar. Yoncım var. Dördüncü saksıda siyah saçlı kız uyuyor. Yüksek sesle konuşmayalım, kızımız rahatsız olabilir. Şairler de insan olduğu için onların da uyumaları doğaldır.

Siyah saçlı kızın kaybolduğu günden bu yana bir şeyler ters gidiyor. Bir türlü ev ekonomisi düzelmüyor. Sağlığım bir türlü yerine gelmiyor. Veysel hâla uyuyor. Sait sınıfı geçebilecek mi, bir garanti veremiyor. İki yıldır aynı sınıfı okuyor ama hâla za-

yıf getiriyor. Buna çok kızıyorum. Ne yapayım kardeş, okutmaktan başka çaremiz yok. İşçi olabilir. Onu da bu yazdan itibaren düşüneceğiz.

Cafer hâlâ işsiz, evsiz. Fakat şiir yazıyor. Şiir karnını doyurmuyor. Edebiyat ekmek kazandırmıyor. Bunun için Cafer fırında çalışıp ekmek parası kazanmayı düşünüyor. Zaten aşk acısı bir taraflarını kanatıp duruyor. Kabul etmeyen kızlar, Cafer'in kendine güvenini sarsmışlar. Bunu Cafer hayatta söylemez ama tavırları kendini ele veriyor.

Gün çabuk geçer. Ömür bir ırmak, akar gider. Farkında bile olmazsın.

Hesap, işte o ırmağın akışını fark ediş demektir.

Hatıralar hayattır, diyor Fatma Karabıyık. Evet Fatma Hanım hatıralarınız ne kadar hayat acaba!

Siyah saçlı kız dönmeyecek artık. Bütün bağlar tamiri mümkün olmayan şekilde koptu.

Herkes uyudu. Siyah saçlı kız da uyumuştur. Yarın Pazartesi, işe gidecektir. Yarın iş yoğunluğu fazla olacaktır. Yaz günü sıcak olduğundan biraz hareketlilik yoracaktır. Bir de kadın haliyle çalışmak daha da zor olacaktır.

Bünyamin de, Cafer de, kız da aynı sonun yolcuları.

Bürolu, bürosuz herkes çalışıyor ve ölümü bekliyor.

Ölümü... 📖

FATMA PEKŞEN

KAREVİNİN DAMI ÇÖKTÜ

Su kapıcı da olmasa ne bayram olduğunun farkına varacaktı, ne kışın, ne de soğun...

Kış. Eskiler her ne kadar “Allah gönül kışı vermesin” diyerek tabii bir olay olduğundan dem vursalar da garibin, kimsesizin, börtü böceğin bile ürktüğü, sığınacak kovuk aradığı bir zaman dilimidir ona göre.

Kış. Kimine göre Uludağ, Kartalkaya, Erciyes, Palandöken ve eğlence... kimine göre de buz kesmekten öte morarmaya dönmüş yumuk bir bebek eli, gökyüzü ile irtibatı kesen kendinden desenli buz kaplı pencereye sabitlenmiş donuk bir bakış, havaya doğru cılız dumanların savrulduğu uzak diyarların küskün evleri ve katmerlenmiş acı.

Kış. Burka. Şerifahmet. Zübeyde. Karevi demektir.

Bir de porselen lamba.

“Annem taş gibidir”

“Annem kendini idare eder”

Evet taş gibidir. Özgürlük heykeli gibi.

Asla tökezlemez. Ağlamaz da. Daima dik durur. Güçlüdür. Taş gibidir.

Taş gibidir.

Gibiydi daha doğrusu. İtirafı güç olsa da.

Taş gibi olmasaydı, Zübeyde’nin elindeki lambayı kapıp, çeyiz sandığına koyarmıydı?

Zübeyde. Cılız, aşınmış, yıpranmış, deriye bürülü kemik yığını.

Zübeyde. Burkasının altından kocaman kocaman bakan bir çift sürmeli göz. Hindikuş Dağlarının vakur duruşu gibi. Ya da Kûhî Baba’nın.

Burka. Anahtar kelime bu olsa gerek.

Kış, Şerifahmet’le bahçenin bir köşesinde yapılan karevi.

Şerifahmet. Zübeyde’nin oğlu.

Zübeyde kim?

Eve gelip hizmet eden kadın. Herhangi bir kadın. Kara kuru. Yerli. Yarı göçebe.

Göçebe ne demek? Bilmez. Hiç ilgilenmemişti ki?

Kırlangıçlarda mı göçbeydi? Her yıl konup göçtüklerine göre...

“Lamba benim”

“Lamba benim çeyizime yakışır.”

“Lamba Nesteren’in. Neveser lambadan ne anlar ki?”

Son cümle Ahmet Sami Beye ait. Yani babasına.

Neveser lambadan anlamaz. Antikadan da.

Anlamaz. Anlasa idi o kapardı önce.

Her şeyden anlayan kendisidir. İlkleri bilen yaşayan, güzel olan her şeyi tanıyan da. Yoksa bacak kadar boyuyla Gazi'yle tanışmaya kalkar mı? Kucağına oturmaya, hatta büyük bir cesaretle şarkı söylemeye...

Hep böyle geçmiştir hayatı zaten. Babası gibi cevval olan Nesteren. Annesi gibi içine kapanık, silik kişilikli Neveser. Birbirinden hayli uzak iki kızkardeş yani; aynı çatı altını paylaşıyor olsalar bile.

Babası, yani Kurmay Albay Ahmet Sami Bey'in kolunda daha onbeş yaşındayken gittiği davetler, danslar, valsler, yaldızlı bir hayat. Babasının tamamlayıcısı. Dam'ı.

Belli belirsiz çıkan ses tonu, süsten şaşaadan uzak konumu ile kendi halinde Necibe Hanım ve kopyası Neveser. Çoğunlukla evdeler. Eğer nadiren evden çıkarlarsa bilinmelidir ki uzak bir yere fakir bir aileye yardıma gidiliyordur. Ve yüzlerinde doygun bir ifade ile dönülüyordur. Kendisi de öyle. Babasının refakatinde mutlu bir yüzle girer kapıdan içeri.

Görünüşte her iki tarafta halinden memnundur.

Bebekliklerinden beri birçok yurtiçi yurt dışı mekânları olmuştur iki kardeşin. Birçok insan tanımış, birçok güzellik seyretmişlerdir. Birçok da eşyaya sahip olmuşlardır tabii ki.

Lamba gibi. Zübeyde'nin lambası gibi. Burkanın altından çıkan, cılız ellerde kırılacak gibi duran nadide bir lamba. Alâaddin'in sihirli lambası da böyle midir acaba? Onu da bir başka Zübeyde mi çıkarmıştır esvabının arasından?

Ama Alâaddin masal kahramanıdır. Uydurmadır. Hayat ise gerçektir. Yaşanılması gerektir.

“Annem taş gibidir”

“Annem kendini idare eder”

Bu sözleri duymaya başlamadan kaç yıl önce tanışmıştı acaba Şerifahmet'le? Dolayısıyla da Zübeyde'yle. Zübeyde, “olsa da olur, olmasa da” cinsinden bir varlık ama oğlu gerekli. Annecilik, babacılık, doktorculuk oynamak için gerekli. Anlasa da anlamasa da her sözünü dinleyen, yönetilen, lafa giden munis bir arkadaş çünkü. Tatilde İstanbul'da, Paşadede'nin yalısında oynayacak kimse bulamayınca onu öyle arıyor ki. Gizlice sokağa kaçıp annecilik babacılık oynamaya kalktığı komşu çocukları ona hiç benzemiyor. Bir kere mızıkçılar, yönetilmek istemiyorlar. Söylediği her şeye karşı çıkıyorlar. Seslerini yükseltiyorlar hemen.

Anneleri de kendilerine benziyor üstelik. Oğlunun sırtına binip atçılık oynamak istediği zaman sesini çıkarmayan Zübeyde'ye karşılık bu çocuklarınki, kendilerininkini bir kenara çekip, “oynamayın şu zengin ailenin burnu havada çocuklarıyla” diye azarı basıyorlar hemen. Kıskanıyorlar belki de. Gazi ile resmi olan, rahatlıkla onunla konuşmuş olan kabarık elbiseli kızın konumunu kıskanıyorlar. Ülke ülke gezen, türlü türlü elbiseler giyen, bolluk içinde yüzen aileyi, özellikle de Nesteren'i çekemiyorlar.

Karevi. Öyle güzel olur ki. Zaten kışı hatırlatan en güzel kelime budur kendine göre.

Önce koca bahçe elden geçer. Anne babanın, kapıdaki emirerinin, hatta doktorun ikazı bile boşverilerek koca dağ gibi bir yığın elde edilerek başlanır işe. Taflanlarla çevrili köşeye küçük küreklerle bir hayli kar sıkıştırılır. (Zübeyde'nin torbasına Necibe Hanımın verdiklerini tıktırması, sıkıştırması gibi.)

İyice sıkıştığına kanaat edilen kar yığma işlemi bitince kollar sıvanır. Çünkü karevin asıl iştahlı tarafı içine odacıklar açmaktır. Ama bu odacığı açmak babacılık oynayanın işidir. Annecilik oynayan geri planda, elinde havlu ile o soğukta buz gibi terler döken kürek sahibine yardımcı pozisyonunda destek vermelidir. Odacığı açarken damını çöktürmemeye gayret göstermelidir. Yoksa o kadar emek boşa gider.

Pencereden, “bu kız amma da dik başlı. Lafa söze gitmiyor” yollu kızgın bakışlarla kendisini izleyen Necibe Hanıma inat küçük bir kürekle de kendisi bir yerleri oyar. Annecilik oynamak için bir mutfak gereklidir çünkü.

Sonunda iki küçük beden sığacağı bir oyuk elde edilir. Damı çökmeyen, içine büzülüp oturulabilen. Karevi işte. Kendi inşaatları. Kendi eserleri.

Yazın bu evden İstanbul'da da yapabilse keşke. Komşu çocuklara, “biz Şerifahmet'le kocaman ev yapıp oturuyoruz” dediğinde dudak bükenlere gösterebilse.

Karevi orda kaldı. Karevi macerası Gazi'nin öldüğü sene bitti.

Zübeyde de, Şerifahmet de. Onlar Hindikuşlarda, Pamirlerde, Gûhî Babalarda başka Nesterenler bulmuşlardır belki de. Başka Necibe Hanımlar, başka hizmet edilmesi gereken evler...

Yeni yer, kar tanımayan Afrika'da, bir başka müslüman ülkedir artık. Yeni Zübeydelerin ve babacılık oynayanların olduğu kavruk tenli insanların yaşadığı bir yerdir. Kar uzaklarda, Afgan içlerinde kalmıştır. Burada sıcak vardır. Bol ışıklı sıcak güneş vardır. Ama güneşten güneşevi yapılmaz ki.

Sahici babacılık-annecilik oyunu için ilk defa kim çalmıştı acaba kapılarını?

“Neveser'e kimse bakmıyor. Ondan iki yaş küçük Nesteren'e Ürdün kraliyet ailesinden bir prens talipmiş Necibe. Ne dersin? Evlendirsek mi?”

Ürdün mü?

Nesteren Ürdün'e mi gidecek?

Ama o sıcak yerleri sevmiyor ki? Arap ülkelerini, geleneklerini de. Burkaları, çarşafı, entarileri de. Ya o balolardan, eğlencelerden çıkmayan havai kızın üstüne üç kuma daha almaya kalkarlarsa...

Yok yok, yaşanılan yerde kar olmalı. Karevi de. Karevi yapacak bir arkadaşı olmalı. Sahici arkadaşı. Sahici babacısı.

“Annem taş gibidir”

“Annem kendisini idare eder”

Bu sözleri söyleyen evlatlarının babası ile ne zaman evlenmiş ve sahici anne olmuştu ki?

Mısırlı zenginlerden, Venedikli tüccarlara kadar hayli geniş bir yelpazeden çıkan talipleri reddedip, aklı başında bir üniversite hocası olan kendi memleketlisi Burhan Bey ile evlenmişti işte. İyi de etmişti. Gezmeyi, tanımayı, eğlenceyi seven, uçuk kâçık bir hanım olarak babaevinde olduğu gibi hayatını sürdürmüştü işte.

Gene yurtiçi-yurtdışı gezmeleri olmuş, gene yeni eşyalarla, lambalarla, vazolarla, fincanlarla, sandıklarla, ipeklerle haşır neşir olmuştu. Neveser de anneydi artık. Onun da çocukları, eşyaları vardı ama en iyiyi en güzeli bilen yaşayan, en iyiye sahip çıkan kendisi idi.

Kurmay Albay Ahmet Sami Beyin kolundan çıkıp, Burhan Beyin koluna girmiş, salonların, davetlerin en seçkin kişileri arasında, devrin tanınmış şairleri, yazarları ile aynı masalarda yer almıştı ömür boyunca.

Yani O ölünceye kadar.

Sahi kaç yıl oldu ki O gideli?

Anamur'daki yaz evinde sarmaşıkları sulamayalı, zambakları koklamayalı, uzun yürüyüşler yapıp kan ter içinde kalmayalı? Emekli olduktan sonra Ankara ile Anamur arasında mekik dokumaya, antikaların yerini çiçeklerle değiştirmeye başlayalı kaç yıl oldu peki?

“Alzheimer ne ki Yaprak?”

“Bilmem... Toprak’a sor.”

“Önemli bir şey değil anne. Nezle gibi. Küçük unutkanlıklar yaparmış bazen”

“Taş gibisin sen anne”

“Kafanı takma. Hiçbir şey hatırlamasan bile kendini idare edersin”

İdare edebiliyor mu acaba?

Sabah kapıcı, her zamanki saatinde zilini çalıp gazetelerini uzatmasa, “Öpeyim Nesteren Anne” demese bayramdan haberi bile olmayacak. Elit tabakanın oturduğu semte bayram fazla uğramaz zaten. Kendi kapısı ise hiç çalınmaz. Yaprak, Toprak kimbilir hangi diyorlarda bayram tatilini geçiriyordur şimdi. Öyle ya. Yaprak atölye sahibi koskoca bir sanatçı, Toprak’sa özel bir hava şirketinin müdiresi. Evleri, aileleri var. Dinlenmeye ihtiyaçları da. Neveser İzmir’de zaten. Geçen yıl bir iş için Ankara’ya gelen oğlu Cevdet’ten iyice çöktüğünü, yürümekte zorluk çektiği haberini almıştı. Doğru mudur acaba? Telefonla da her şey konuşulmuyor ki. Kaç yıl oldu acaba görüşmeyeli?

İyi ki şu kapıcı İlyas var. Antikalarla bezeli evinin delirtici yalnızlığını bozan, hatırlayan, karşılık beklemeyen... Bayramdan seyrandan komşulardan haber getiren. Kıştan, yolları kapayan kardan da.

Kar uzak diyarlardır aslında. Şerifahmettir biraz da.

Sahi ne olmuştur o çocuk? Annesi?

Evlerinde başka fertleri de var mıdır? Annesi, Necibe Hanımın verdiği kız elbiselerini de aldığına, sıksa elleriyle torbasına tıktırdığına göre...

Lamba da böyle bir kış günü uzanmıştı burkanın altından. Burkayı giyenin adı neydi ki? Kocaman bakan sürmeli gözleri vardı. İş yapardı hep. Yerli dilinde anlamadığı sözlerle türkü ırgalar dururdu kendini işe kaptırınca.

Lamba çok güzeldi. Gaz haznesi el yapımı çiçeklerle süslü beyaz porselen, üstü zarif kıvrımlı incecik camdan idi ve bu ancak Nesteren’e yakışırdı. Onun çeyizine, onun yatak odasına. Burhan Beyli günlerine.

Neveser lambadan anlamaz. Kocası olacak Adil Bey de. Zaten hiçbir şeye karşı coşkuları yoktur onların. Karı koca, her ikisi de nasıl böyle sessiz olurdu ki? Oğulları da. Sessizlik Ailesi dense yeridir. Sıradan, basit insanların evi gibidir evleri.

Oysa kendileri? Burhan Bey. Yaprak. Toprak. Gürültü, şamata, eğlence. En iyi bilen, en iyi yaşayan. En iyi eşyalarla evlerini süsleyen.

Anamur, Ankara.

Ankara, Anamur.

İki güzel ev. İki süslü ev daha doğrusu. Özenle seçilmiş eşyalarla bezeli iki yuva.

Bir de uzaklarda kardan ev bırakmıştı Hindikuşlara bakan bir bahçe içinde. Bir de munis arkadaş: Şerifahmet. N'olmuştur ki o?

Bir davette yanyana oturduğu Afgan Büyükelçisinin eşi, "bizde üç kuşak birarada zor bulunur. Bahtı kara bir milletiz." demişti. Öyle ya, yıllar yılı Rus zulmü, iç savaşlar, depremler, mayınlar, bombalar, kopuk kollar bacaklar, yarım kalmış mutluluklarla doluydu orası. Yoksulluk, yoksulluk, yoksulluk vardı. Bir de bol acı.

Kendisi Paşadede'nin kucağında Gazi için şiirler söylerken, dedesi nasıl sevin-diye, Yaprak'la Toprak'ın çocuklarını kendi dizlerine oturttuğu zaman da benzeri hazzı tatmıştı.

Ya Afganlı arkadaşı? Onun dedesi olmuş mudur? Ya da kendisi dede olmuş torun sevmiş midir? Büyükelçinin eşinin dediği gibi üç kuşak bir arada sofraya oturma bahtiyarlığı yaşamış mıdır hiç?

Bütün bunlar muamma. Hem de kocaman bir muamma..

Olmaya olmaz da bir iş için buraya gelmiş olsa, yerli kıyafeti içinde eskiden babacılık oynadığı arkadaşını tanır mı acaba? En iyilerin, en bilgililerin oturduğu Çankaya' da, bir zamanlar annecilik oynadığı Nesteren'i hatırlar mı o da.

Bütün gününü izleyerek geçirdiği sokağa bakarken çocukluk arkadaşını görse, Necibe Hanımın sofraya zamanı kendilerini çağırdığı gibi yukarı çağırır gelir mi? Adını işiten Şerifahmet merdivenleri tırmansa, içeri girse ve çay içseler. Önceki gibi birbirlerinin dillerini tam anlamasalar bile sohbet etseler, eski günleri yad etseler. İpek kumaşlardan dikilmiş pofuduk yastıklarda, vazolarda, ince nakışların vurulduğu halılarda gezinirken, gözleri kakma bir sehpanın üzerindeki lambaya takılsa, kendi evlerinden gelme, annesinin darda kaldığı bir gün satmak zorunda kaldığı o eski eşyayı hatırlar mı acaba?

Ama yok ki? Şerifahmet yok. Kâbil' de mi, Kandehar' da mı, Herat' ta mı nerede olduğu, yaşadığı veya yaşamadığı bilinmiyor ki...

Kış gene oralarda ağır mıdır? Kar aylarca kalkmıyor mudur eskisi gibi? Bayram nasıl kutlanıyordur? Çocuklara bayram harçlığı veren Ahmet Sami Beyler var mıdır hâlâ? Çocuklar orada ne ile oynuyorlardır? Gazetelerden okuduğu gibi mermi, şarapnel parçaları ile çerle çöple mi oynuyorlardır? Kimi zaman kerpiç evleri içinde daldıkları uykudan bir daha uyanamıyorlar mıdır?

Afganlı arkadaşı burada olsa, gene karevi yaparlar mı? Apartman bahçesinin bir köşesine, içine sığacakları kadar odacıklar açarlar mı? Açsalar ne güzel olur ya. İçine Burhan Beyi davet etseler... Yaprak'ı, Toprak'ı da...

Olmaz! Onlar olmaz.

Bayram bilmeyen, karevinin güzel dam'ını inciten kızları oraya davet etmek olur mu ki?.

*

“Amanının... Yönetici Beeey. Aşağı gelsene biraz. Nesteren Anne bahçede yüzü-koyun yatıyor. Korkuyorum ben”

“Bir şey olmaz İlyas, merak etme. Taş gibi kadındır Nesteren Hanım.”

“Kendini idare etmeyi bilir o. Şimdi ayaklanır”

“Kimsesi yok mu onun? Telefon et çağır İlyas Efendi”

“Eski topraktır o. Kalkar birazdan”

Kalkar mı ki?

Biraz zor.

Çünkü gece boyunca yapmaya çalıştığı karevinin damı çökmüş. Dam'ı da.

Hem de bir daha kalkmamacasına. 🏠

RECEP ŞÜKRÜ GÜNGÖR

SAHİL YOLU

Sahil otobüsündeyim. Muavin bağırp duruyor. Falan yer var mı, falan yere gider... var mı inen, var mı binen... kafam şişti. Çatsam şu muavine, gücüm yetmez.

Sonunda indim otobüsten. Üst geçitten yürüyüp adliye binasının önüne vardım. Oradan da belediye parkına. Oturdum. Kuşyemez toplayıp cebime doldurdum. Dedemi hatırladım. Elma ağaçları vardı. Dibini küçük ellerimizle kazardık, otlarını çekerdik. Sonra da gölgesine oturur azığımızı yerdik. Dedem, daha çok kuru ekmekle suyu tercih ederdi.

Belediye parkından kalktım. Uçak maketinin yanından, orduevinin önünden geçip sahil yoluna ulaştım. Barlar, banklar, seyyar satıcılar, balıkçılar... tıklım tıklım... her yer insan.

Et balık yazan yere girdim. Alkolsüz içecek istedim. Cola getirdiler. Yarısını içtim. Berbat bir koku vardı içeride. Oturanların hepsi sarhoştı.

Uzun, ince parmaklarıyla denizin içine doğru, uzağa, daha uzağa atıyordu ekmek parçalarını. O attıkça martılar süzülerek, çılgık atarak, kanat çırparak iniyordu. Kapan, yeniden havalanıyordu. Kapamayan, denizin yüzeyinde biraz oyalandıktan, arandıktan sonra o da havalanıyordu.

Kulüp başkanı, martıları çok seviyordu. Karlı, buzlu havada aç kalan martılara yiyecek getirmişti. Yanında da kulübün diğer yöneticileri vardı. Başkan, esmer tenli, çakır gözlü, uzunca boylu, insanoğlu insandı.

Cemil'e rastladım orada. Beraber yürümeye başladık. Paltolarımız sırtımızda, ellerimiz cebimizde, bereler kafamızdaydı. Buzda kaymadan yürümeye çalıştık. Yürüdük, yürüdük. Avcılar sahilinin bir ucundan girdik, öbür ucundan çıktık. Oradan geri döndük. Deniz, sahili şıpır şıpır dövüyordu. Sahile her çarpışında köpükler uçuşuyor; kumların kimi karaya, kimi denize kayıyor; denizden kıyıya, kıyıdan denize bir şeyler akıyordu.

Durduk, kulüp başkanını seyrettik. Ekmek attılar. Aralarından biri fotoğraflarını çekti. En çok da kuşları çekti.

Yolumuza devam ettik. Bir yerde durup Cemil'e deniz anasını gösterdim.

Sahilde böyle, üç saatten fazla gezindik. Üşüdük. Bir kahveye gidelim, çay içersiniriz, dedim. Yürüyerek avcılara girdik. Yürüyüş pistinden geçip meydan camisinin önündeki parkın biraz ötesinde bir kahvehane bulduk. Oturduk, birer çay içtik. Birer paskalya simidi yedik. Fakat, kahvehane soğuktu. Karşımızdaki masada üç ihtiyar vardı. En yaşlı olanı en komikleriydi. İkide bir ayağa kalkıyor, birinin taklidini yapmaya başlıyordu. O, taklit yaparken herkes ona bakıyor, neşeleniyor, güllüyordu. Yanımızdaki masada oturan iki delikanlıdan biri şöyle diyordu: "Geçen gün yeni bir manita yaptım."

Cemil'e baktım. Gençlerin dili her gün değişiyor, dedi. On yıl sonra anlamayacağımız galiba bunları, dedi.

Oradan kalktık. Dost internet kafeye gittik. Oradakilerin yaş ortalaması on beşti. Kafenin sahibi yüzümüze tuhaf tuhaf baktı. Burası bize göre değil abi dedi Cemil. Bilgisayarlı mektuplaşma, konuşma, tanışma merkezi internet kafeden çıktık.

Hava karardı. Akşam okundu. Çarşı pazar buzdu. Yollar tehlikeliydi. Meydandan yukarı yürüyüp otobüs durağına geldik. Şoförler ara gazı veriyor, korna çalıyordu. Muavinler bağırıp duruyordu: Silivri, Ambarlı, Beylikdüzü, Beko, Tatilya, Mimar-sinan... kelimeler kelimelere karışıyordu. Beykent arabasına bindik. Hasbahçe durağında indik. Marketten su, yumurta, gazete alıp evin yolunu tuttuk. Buzlardan kayarak, dikenli ağaçların gövdelerinden, ortancaların dallarından, kuşüzümlerinin dikenlerinden tutunarak eve geldik.

Ben çayı kaydattım, yumurtayı pişirdim. Cemil, sofrayı hazırladı. Tek kişilik masada yemeğimizi yedik. Kombi buz tutmuştu. Elektrikli ısıtıcı ile ısıniyorduk. Yemekten sonra ısıtıcının karşısına oturduk. Bir taraftan villaları, bir taraftan ilçeyi, bir taraftan denizi izliyorduk. Tek tük ışık görünen villalarda oturan pek kimse yoktu. Sokak lambaları, evlerin pencerelerinden süzülen ışıklar, uzaktan uzağa karanlığın içinde canlı bir şeymiş gibi duruyordu. Deniz, kendisiyle baş başaydı. Gemi yok, kayık yok, mavna yok, balıkçı yok, oltacı yoktu...

Cemil köyünden anlatmaya başladı.

Bir güz mevsimiydi. Köyün meydanında yaşlı, genç, karı, koca, dul, hepimiz toplanmıştık. Akşam yakındı. İşten yeni gelmiştik. Kızın biri, yüzünde çiller, ellerinde nasırlar, bakışlarında boşluklar anlatıyor, biz de dinliyorduk. Alnı kırış kırış, kaşları kalın, saçı kısa kesilmiş, erkek gibi derler ya, işte öyle!

Kızın üzerinde sırtını örten bir yelek vardı. Meydanın çınara yakın yerinde, taş oturakta oturmuş konuşuyordu. Etrafında birkaç kişi vardık. Gören geldi. onlar geldikçe, kalabalık arttı. Meydandaki herkes kızın başına toplandı. O, anlatıyor biz dinliyorduk. Nasıl heyecanlıydı, görmeliydin.

İmam, kalabalığın yanından sakalını sıvazlayarak gitti. Biraz sonra da ezanı okudu. Meydanın ortasındaki çeşmeden su dolduran kadınların kapları taşlara değdikçe mekanik sesler çıkarıyordu. Kız anlattı, biz dinledik. On on bir yaşlarında vardı yoktu. Elli yaşında olgun bir kadın gibi anlatıyordu. Tane tane çıkıyordu kelimeler ağzından. Ayaklarının parmaklarını birbirine sürtüyordu.

Cemil anlatırken ben, kendi köyüme çoktan gitmişim bile. Tarladan döndüğümüz akşamüstleri toplanır, konuşur, eğlenirdik. Kızlar yeni elbiselerini giyinirler, gençler kunduralarını takıp meydana gelirlerdi. Muhtarın kızı Ruhiye'ye âşıktım. Onun sıcak bir bakışını, tatlı bir gülüşünü görmek bütün yorgunluğumu alır, bana dünyaları bağışlardı. Ambarın arkasındaki saman patozunun yanında buluşurduk. Orada bizi gören olmazdı. Bana resmini vermişti. Mektuplar yazmıştı. Her işe gidişimde onun bulunduğu kafileyi seçerdim. Bana güç verirdi onun varlığı.

Dayısı, amcası, babası, annesi öğrenmişti aşkımızı. Mutlu bir son bekliyorlardı bizden. Bunu onların bakışların, davranışlarından anlıyordum.

Cemil anlatmıştı ama ben çoğunu duymamıştım. Dinliyor musun Necip abi, dedi. Can kulağıyla dinliyorum seni, dedim. Çilli kızı anlatıyordun. Ayak parmaklarını birbirine sürtüyordu, diyordun. Güldü. Anladım ki, Cemil'in anlattıklarının çoğunu duymamışım. Çıkalım mı, dedim. Nereye, dedi. Sahile dedim. Çıktık. Otobüse yedi-yüzelli yedi-yüzelli, bir buçuk ödedik. Sahilde indik. Yürümeye başladık. Cemil samsun sigarasını yaktı. Dumanları gözüme geliyordu. Denizden tarafa geçtim. Şehvetli bir kadın gibi davetkar dalgalar çıkarıyordu deniz. Davetkar dalgalar.

Bitmemiş.

Bitiş yarım... ✍️

NİMET YILMAZ

FARİBA

Titriyordu....

Onu, ne zaman görse lapa lapa yağan kar altında çıplak kalmışçasına üşüyordu. Adeta dili tutuluyor;başka bir alemin kapılarını aralıyor, meraklı gözlerle bu dünyayı çözmek istercesine onun nadir bulunan değerli taşlara benzettiği gözlerine kilitlenip kalıyordu. Neler oluyordu ona böyle? Yoksa yeniden aşık mı oluyordu? Bunun mümkün atı var mıydı? Bu yaşta.... boşuna çürüttüğünü düşündüğü yüreğini yeniden canlandırmaya takati var mıydı? Bilmiyordu... Aklını karıştıran bunca sorunun hiçbirinin cevabını bilmiyor;belki de bu soruları yanıtladıktan sonra yüreğinde meydana gelebilecek olan kargaşadan kaçıyordu. Onun akli hâlâ bu sorularla meşgul olurken;o meşhur İranlı güzel kadın onun yanından çoktan geçip gitmişti. Acaba yanından geçerken ona selam vermiş ya da bir tebessüm etmiş miydi? İşte bu soruların cevabını bile bilmiyordu. Kızda kendine, hiddetlendi. Öfkesinden gözleri parladı. Ağzına köpükler yığıldı. Yine vücudunu anlamsız bir titreme sarmıştı. Yarım saattir olduğu yerde eli dükkân kepenklerinin kilidine uzanmış, titremenin verdiği sarsıntıyla parmakları arasında tuttuğu anahtarı yere düşürmüş bir hâlde ayakları üzerine çömelmiş bir şekilde oturuyordu. Yolun karşısından gelen bir sesle yavaş yavaş kendine geldi. Ses karşı dükkânın sahibi olan İhsan Bey'e aitti. İhsan Bey "Komşum, heey: Sana söylüyorum! Sabri Efendi iyi misin?" diye sesleniyordu. Ağır hareketlerle ayağa kalktı. Alnına birikmiş olan ter damlacıklarını elinin tersiyle şöyle bir sildikten sonra, İhsan efendi? ye dönüp, iyiyim anlamına gelen bir el hareketi ile başını bastı. Tekrar dükkânına dönüp, yere düşmüş olan anahtarı eğilip yerden aldı, tek tek kepenklerin kilitlerini açtı. Kepenkleri var gücüyle yukarıya doğru iteledi ve yaşının vermiş olduğu yorgunlukla derin bir nefes alıp verdi. Kepenkleri kaldırdıktan sonra dükkânın camlarına doğru bir göz gezdirdi. Camlar epeyce kirlenmişti. Aklından, bir ara bizim hanımı çağırıp beraber temizlemeli diye geçirdi. Nihayet dükkânın kapısını da açtı. Tıpkı babasının yıllar önce ona öğretmiş olduğu gibi besmele çekerek dükkândan içeriye bir adım attı. Üzerinde gri, kırçılı paltosunu ve başındaki fötr şapkasını çıkararak askılığa asıp, yazar kasanın tozunu almaya başladı. Bu toz alma işi sadece yazar kasanınkiyle kısıtlı kalmadı. Yazar kasadan sonra vitrinin de güzelce bir tozunu aldıktan sonra duvarın içine yerleştirilmiş asıl kasaya yöneldi ve rakamları bir yandan da yüksek sesle tekrar ederek şifreli olan demir kasanın anahtarını bir o yana bir bu yana çevirerek sonunda kasanın kapağını açtı. Zaten en sevdiği iş de bu kasanın kapağını açmaktı. Kasanın anahtarını her gün bir o yana bir bu yana çevirmek onun damağında terifi mümkün olmayan tatlara yol açıyordu. Çünkü kilit açıldığın-

da karşısına pırıl pırıl parıldayan mücevherler çıkıyordu. İtina ile bütün altın bilezikleri, yüzükleri, kolyeleri, uzay yollarını, saman yollarını bunlar altın takımların ismi (bir yüzük, gerdanlık, bileklik ve küpelerden oluşuyor) pırıltılı küpeleri kasadan dışarıya çıkardı. Hepsini kontrol edip, eksik olup olmadıklarını hesapladıktan sonra onları vitrine sıralamaya başladı. Onun yaşlanmış ve çillenmiş elleri için ne kadar da zariflik isteyen bir işti bu. O, tam bu düşüncelere dalmışken günün ilk müşterisi dükkan kapısından içeriye mis gibi çiçek kokuları içersinde girdi. O, bir yandan işine devam ederken, burnunun ucuna kadar koymuş olan hem kalın camlı hem de kalın çerçeveli gözlüklerini yukarıya kaldırarak dükkana gelen müşterinin kim olduğuna baktı. Bakmasıyla elindeki altın gerdanlığı yere düşürmesi bir oldu. Aman Allah'ım yanlış görüyor;gözleri onu yanıltıyor olamazdı. Bu gelen "o"ydu. Bakmaya doyamadığı İranlı güzel. Hemen kendini toparladı. Hızlı adımlarla kadının yanına gidip, nasıl yardımcı olabileceğini sordu ve daha kadının konuşmasına fırsat vermeden dükkanındaki en güzel takıları kadına göstermeye, hatta onun ellerini tutup yüzükleri parmaklarına, bilezikleri bileklerine geçirmeye başladı. Kadın ağzını açacak oluyor ama bunu fark etmemiş gibi ellerini kadının ellerinde ve bileklerinde gezdirmeye devam ediyordu. Sonunda kadın daha fazla dayanamadı ve ellerini onun avuçları arasından hızla çekti. Sabri efendi yanlış bir şey mi yaptım der gibi kadına baktı.

Kadın ona işveli bir bakış fırlattıktan sonra buraya altın almaya değil yalnızca bir adres sormaya geldiğini anlattı. Sabri Efendi burnundan kulaklarına kadar kızarak ona sorduğu adresi, özenle seçtiği kelimelerle anlattı. Kadın bundan sonra parmaklarındaki ve bileklerindeki takıları çıkarırken bozuk ama bir o kadar da tatlı konuştuğu Türkçe kelimelerle Sabri Efendiye teşekkür edip, ona tatlı tebessümler ederek dükkandan çıktı. Sabri Efendi onun dükkandan çıkmasıyla olduğu yerde yığıldı kaldı. Oturduğu yerden onun vitrinin önünden süzülerek geçişini seyre daldı.

Elleri, üşütmesin diye karısının ona kazağının içinden giydirdiği yün fanilo ve saçları terden sıılsıklam olmuş bir hâldeydi. Kadın dükkanın önünden çoktan geçip gitmiş;belki de sorduğu adrese ulaşmıştı. Ancak Sabri Efendi hâlâ kadının hayaliyle gözlerini vitrinde gezdiriyordu. Yoldan geçen her kadında onun şekilli vücudunu, bukle bukle beline kadar uzanan kumral saçlarını, süt beyaz tenini, ışıltılı siyah gözlerini ve şarap gibi kırmızı dudaklarını görüyordu. Artık kendine gelmiş, İranlı güzeli görmenin vermiş olduğu sarhoşluktan kurtulmuş dükkanın içinde volta atıp duruyor, kendi kendine nasıl ulaşabileceğini soruyordu. Düşündüğü her yol onu bir çıkmaza sürüklüyor, çaresizlikten ne yapacağını bilemiyordu. Hangi yol onu iki çocuğa ve yaşlı karısından kolayca kurtarabilirdi. Aslında onlardan kurtulmak falan istediği yoktu ama onları bıraktıkta sonra onların saadetini temin edebilecek bir çare de yoktu.

Eğer boşanmaya kalksa karısının nafaka ya da mal bölüşümü isteğinde bulunacağını biliyor;eğer bu küçük dükkanı karısıyla paylaşırsa onun dünya güzeli İranlı yeni karısının gönlünü hoş tutabilecek bir varlığı kalmıyordu. Bir süre sonra saçmalıyorum galiba diye düşündü. Sanki karısından boşansa henüz adını bile bilmediği bu İranlı hatun onunla beraber yaşamayı kabul edecek miydi? Bu soruya verdiği yanıt

kesin bir kanaatle “hayır” oluyordu. O zarif kadının kendisi gibi yaşlı, göbekli, sakallı ve huysuz birisiyle evlenmek istemeyeceğini biliyordu. Ama ne yapsın da gönlüne söz geçiremiyordu. Sabri Efendi bütün günü bu düşünceler içinde geçirdi. Akşam ezanı okunup hava da iyice kararınca yavaş yavaş dükkanı toparlamaya başladı. Vitrindeki takıları dikkatle kadife bir keseye doldurup, demir kasayı kapadı. Zaten dükkanda yapılacak başka bir iş de kalmamıştı. Bu saatten sonra da kolay kolay müşterileri uğramazdı. Bu yüzden bugün dükkanı erken kapatayım diye düşündü ve düşündüğü gibi de yaptı. Eve gitmeyi canı istemiyordu. Yaşadıkları şehir küçüktü. O da biraz bu küçük şehrin tozlu yollarını arşınlama kararı aldı. Yolda yürütürken bir an yorulduğunu hissetti ve yakınlardaki bir parka gidip, bir banka oturup, soluklanmaya başladı. Sabri Efendi banka oturduktan sonra yarım saat geçmemişti ki iki gencin tam karşısındaki banka hareketli bir konuşma yaptıklarının farkına vardı. Biraz kulak kabartıp konuştuklarını duymaya çalıştı. Gençlerden biri “Abi ben onun gibisini görmedim, kadın değil peri!” diyordu. Diğeri ise “oğlum ondan ne sana ne bana hayır gelir. Bak sana onun hakkında bildiklerimi anlatayım. Adı Farba. İran’dan buraya kaçak gelmiş. Niye diye sorarsan oradaki baskıdan kaçmış. Dört-beş senedir burada. Türkçe’yi konu komşusundan duya duya çat pat öğrenmiş. Ailesi yok. Yalnız yaşıyor. Haa..yalnız dediysem kocası yok manasında. Yanında bir de kız çocuğu var. Herhâlde kendi kızı. Babası meçhul. Anlarsın ya! Allah bilir hangi zenginden. Buralı kadınlar kocalarını ondan uzak tutmaya çalışıyorlar. Kadının ateş gibi gözleri var. Bir baktı mı insanın içini yakıyor. İyi dinle oğlum beni hava civa değil söylediklerim. Geçen yıl bir akşam davetlisi olduğum lüks bir lokantadan çıkmış, şehrin ortasındaki meydana doğru ağır ağır yürüyordum. Üzerimde kiraladığım jilet gibi bir takım elbise vardı. Yolda Fariba’ya rastladım. Bana öyle bir baktı ki feleğim şaştı. O gece onu düşünmekten uyuyamadım. Ertesi gün aynı saatte onu gördüğüm yere damladım. Bu sefer üzerimde takım elbise değil de şimdiki çullar vardı. Gözlerim etrafta onu arıyordu ve nihayet buldu. Benden epeyce uzaktaydı. Bana doğru geliyordu. Sonra bir an durakladı. Şerefsizim oğlum doğru söylüyorum. Uzaktan üstüme başımı uzun uzun süzdü ve arkasına bakmadan gitti. O zaman anladım onun bizim gibi çulsuzlarla işi olmayacağını onun işi para babalarıyla boşuna heveslenme diyordu.

Sabri Efendi bu duyduklarından sonra adını yeni öğrendiği Fariba’dan iyice ümidini kesmeye başladı. Oturduğu yerden kalktı ve ağır adımlarla evinin yolunu tuttu. Yavaş yavaş yürürken yolun sağ tarafındaki kaldırımda toplanmış bir kalabalık dikkatini çekti. Nasıl olsa yolu oradan geçiyordu. Bir göz atayım diye niyetlenip birden kendini kalabalığın ortasında buluverdi. Çevresindeki tüm insanlar bir piyango bileti satıcısının etrafında onu dinlemek için toparlanmışlardı. Bilet satıcısı “Çıkılmazsa gel beni bul, paranı al. Çekiliş bugün. Büyük ikramiye size çıkabilir” diye avazı çıktığı kadar bağııyordu. Sabri Efendi de merak sardı bu işe. Biletçiye yaklaşıp “Kaç kuruş bunlar?” dedi. Biletçi “Çeyreği 4, yarımı 8 kuruş bey baba. Bu para sana çıkarsa ne yapacaksın? Yemeye ömrün yetmez” diyerek, Sabri Efendiye karşı olaycı bir tavır takındı. Bu söz Sabri Efendinin gücüne gitti. Elleriyile cebindeki parayı yokladı. Cebin-

de yarım bilet alacak kadar parası vardı. “Ya çıkarsa” diye aklımı kurcalamasındansa bir bilet alayım diye biletçinin elindeki biletlerden rast gele bir tanesini kaptı.

Cebindeki parayı biletçinin tezgâhına savurdu ve etrafındakilerin şaşkın bakışları arasında oradan ayrıldı. Eve geldiğinde karısını ve çocuklarını akşam yemeğine çoktan yemiş ve televizyonun karşısında uyuklar bir hâlde buldu. Hiçbir şey söylemeden geçip, televizyonun karşısına oturdu. Büyük kızı Ayşe’ye “Kızım şu piyango çekilişleri hangi kanalda? Bir aç ver” dedi. Ayşe kanalı buldu, babasına dönüp “Daha çok zaman var baba sen yat istersen ben bakarım senin yerine” dediyse de o gece Sabri Efendi programı izlemeden yatmayacağını ev halkına haykırdı. Karısı Emine Hanım onun bu tepkisine şaşırıp, yanında kalmayı aklına koydu. Bir koltuğa uzandı ve uyur numarası yapmaya başladı. İki saat bir bekleyişten sonra nihayet çekiliş başladı. Sonucu kadın “But ona basıyorum ve..bastım. işte toplanmış dönüyor. İlk rakamımız beş deyince Sabri Efendinin üzerine çullanmış olan uyku birden kaçtı. Beşin arkasından altı, dört, sekiz, üç ve.. 9 “Sabri Efendi bir çılgılık attı. Sayılar tas tamamdı. “Yoksa Allah bana uzun bir ömür daha mı vaat ediyor” diye bağırdı. Tüm ev halkı uyanmış ona bakıyorlardı. O da elindeki biletle çifte telli havası çalıyormuşçasına hoplaya zıplaya oynuyordu. Gerçekten de imkânsız gibi görünen olmuş, Sabri Efendi neredeyse ömrü boyunca bir arada göremediği kadar büyük bir meblağdaki paranın sahibi olmuştu. Bu haber kısa süre de yaşadıkları küçük şehrin halkı arasında yayıldı. Bir zaman sonra haber, artık bu küçük şehrin vatandaşlarından biri sayılan Fariba’nın kulağına da ulaştı. Fariba ilk önceleri bu işe aldırış etmedi. O, bu haberi çalıştığı kuaföre saçını yaptırmak için gelen kadınların birinden öğrenmişti. Kadın Fariba’ya “Adam çok yaşlı, bu parayı yemek ona kısmet olmaz” diyor, bir yandan da kuafördeki diğer kadınlarla kahkahalar atarak gülüyordu. Fariba sanki bu olayla hiç ilgilenmiyormuş gibi görünmeye çalışırken Sabri Efendinin ona karşı olan ilgisini ve birkaç gün önce onun dükkanına girdiği zaman adamın ellerini nasıl da arzuyla okşadığını düşünüyordu. İşte bu düşünce sonunda Fariba’nın gecedен de siyah gözleri bir ışıltıyla parladı. Kendi kendine gülümseyip, saçını yaptığı kadına Sabri Efendi hakkında sorular sormaya başladı. Aldığı cevaplar onun için biçilmiş bir kaftandan farksızdı. Sabri Efendiyi ihtiyar karısından ve çocuklarından ayırmak hiç de zor olmayacaktı. En kısa zaman da Sabri Efendinin “öz kuyumculuk” adındaki dükkanına gidip olanı faaliyete geçirmeliydi.

Fariba o günün akşamı iş yerinden ayrılırken ilk defa bukle bukle olan saçlarını her zaman ensesinde topuz yapardı açtı. O güzelim saçlar beline doğru uzandı. Çantasından hiç eksik etmediği çiçek kokulu parfümün neredeyse hepsini ellerine ve boynuna püskürttü. Son olarak da etek boyunu birazcık kısaltarak Sabri Efendinin dükkanına doğru ahenkli adımlarla ilerlemeye başladı. O, dükkan geldiği zaman Sabri Efendi vitrini toparlıyordu. Fariba Sabri Efendinin kendisini fark etmemiş olduğunu görünce yaşlı adamın neye benzediğini görmek için iyice ona doğru yaklaştı. İçinde Sabri Efendiye karşı felaket bir tiksinti uyandığı sırada Sabri Efendinin gözleri Faribanın hafif etli kar beyaz bacaklarına kaydı. Titrek bir sesle “Buyrun hanımefendi, nasıl yardımcı olabilirim?” diye sordu. Fariba zaten tatlı olan sesine derin bir ahenk

katarak “Yüzük ve bileziklere bakmak istiyorum” dedi. Sabri Efendi hemen, keseye doldurmaya başlamış olduğu takıları çıkarttı ve Fariba’nın parmaklarına ve bileklerine sıralamaya başladı. Kadının elini her avucuna alışımda burnuna nefes kokular geliyor, onun kendinden geçmesine sebep oluyordu. Onun, Fariba’nın kokusunun vermiş olduğu etkiyle sarhoş olduğu bir anda Fariba Sabri Efendiye tatlı bir dille bu takıların hepsini alacak parası olmadığını söyleyip, Sabri Efendinin bu söylediklerine karşı vereceği tepkiyi bekledi. Sabri Efendi “Hepsi sizin olsun hanım efendi! Yeter ki..”deyip durakladı ve gözlerini Fariba’nın gözlerine odakladı.

Fariba gözlerindeki zafer mutluluğuyla yaşlı adamın ellerini, ellerinin içine aldı ve Sabri Efendiye teşekkür eden gözlerle bakmaya başladı. Sabri Efendi ise bu durumu iyi bir fırsat olarak değerlendirdi ve oracıkta Fariba’ya evlenme teklifi etti. İkisi de bir müddet birbirlerini izlediler. Bir süre sonra Fariba ellerini Sabri Efendinin ellerinden kurtarıp, bileğindeki ve parmaklarındaki hiçbir takıyı çıkarmadan dükkanın çıkış kapısına doğru ilerledi. Tam dükkandan çıkacakken arkasına dönüp, Sabri Efendiye “Karınızdan ne zaman boşanmış olursunuz?” dedi. Sabri Efendinin sevinçten köpükler saçan ağzından “Bir haftaya kadar bu iş tamamdır” sözleri güçlükle döküldü. Fariba dükkanın önünden geçip giderken Sabri Efendi yine terden sıırsıklam olmuş bir hâldeydi. Hemen yarım kalan işinin başına geçti. Yarım saat içinde vitrini toparlayıp, kepenkleri kilitledi. Aceleden komşu esnaflara “iyi akşamlar”bile dilemedi. Ancak onun halindeki bu değişiklik komşularının çoktan dikkatini çekmişti. Hazlı adımlarla eve doğru yürürken karısına boşanmayı nasıl teklif edebileceğini düşünmeye başladı ve biraz sonra kendini evinin bahçesinde buluverdi. Bu yaşında eve ne kadar da çabuk gelmişti. Kapı zilini çaldı ve Emine Hanım’ın kapıyı açmasıyla birlikte ona hiçbir şey söylemeden önceleri selamün aleyküm derdi içeri girdi. Salona girdiğinde ailesinin yemek sofrasının başında kendisini beklediğini fark etti. Emine Hanım eşinin sırtından paltosunu aldıktan sonra Sabri Efendiye sofraya buyur etti. Sabri Efendi sofraya oturur oturmaz, çocuklarının yanında Emine Hanım’a “Benden boşanmak için ne istersin?” diye patavatsızca bir laf etti. Sabri Efendinin bu sorusu karşısında Emine Hanımın ağzındaki lokma boğazına takıldı ve dedikodularca boğulacakmış gibi öksürdü. Öksürmesi kesildiğinde ise “Bunca yıllık emeğim boşa mıydı? “diye soran yaşlı gözlerle Sabri Efendiye baktı. Sabri Efendi karısının ona yaşlı gözlerle baktığını görmezden geldi. Onun gözleri artık Fariba’dan başkasını görmüyor, adeta her an onunla yaşıyordu. Emine Hanım kocasının bu isteğinden vazgeçmeyeceğini kısa zamanda anladı ve Sabri Efendiden çocukların geleceğini düşünmesi gerektiği için kuyumcu dükkanı ile bir de han istedi. Sabri Efendi ilk önce bu istekleri fazla buldu; ama aklına Fariba gelince bunların ona degeceğini düşünerek kabul etti. Bu arada çocuklar da başlarına gelen bu olaydan nasiplerini aldılar ve paylarına düşen görevleri kabullenmek zorunda kaldılar. Bu akşamdan sonra Sabri Efendinin Emine Hanımdan boşanması uzun sürmedi. Zaten Emine Hanımdan boşanır boşanmaz da Faribayla evlendi. Emine Hanım kocasından aldığı kuyumcu dükkanı ile hanı satarak memleketi olan Kocaeli’ne döndü. Orada yeni bir hayata başladı ve bir daha bu küçük şehre dön-

memek için kendi kendisine yeminler etti. Bu sıra da Sabri Efendi kendi kanaatince ömrünün en güzel günlerini yaşıyordu. Yaşıyordu yaşamasına ama Fariba'nın istediklerinin sonu bir türlü gelmiyordu. Sabri Efendi bana bir ev al, kızımı koleje yazdır, bir de yazlık ev alalım, arabamız olsa fena mı olur derken Sabri Efendiye piyangodan vurmuş olan para yavaş yavaş suyunu çekmeye başladı. Para azalıyordu. Fakat buna karşılık Fariba'nın istekleri çoğalıyordu. Sabri Efendi önceleri böyle bir kadını elde tutmanın zor olacağını düşünerek onun her isteğine boyun eğdi. Bir zaman sonra ton-gaya bastığını anladı. Anlamıştı anlamasına ama zaten elinde avucunda bir şeyi kalmamıştı. Ayrıca kaybettikleri yalnızca parayla sınırlı kalmadı. Bir sabah uyandığında evinde üzerinde yattığı yataktan başka tek bir eşya bile kalmadığını anladı. Hemen yataktan kalktı ve evin bomboş Olduğu gerçeğiyle karşılaştı. "Nasıl olur da bunca eşyanın götürülmesini duymam?" diye ağlamaya başladı. Anlaşılan Fariba'nın dün gece ona ağır kesici diye verdiği hap uyku hapıydı. Uzun süre ağladı, sızladı. Sonra ona biri bir komut vermişçesine ayağa kalktı. Üzerindeki pijamalarıyla sokağa fırladı. Çıplak ayaklarıyla yollarda yorulana kadar dolaştı. Gözleri on metre ötesindeki bir kalabalığa ilişti ve o tarafa doğru yürümeye başladı. Kalabalığı yararak yürürken bu insanların neden toplanmış olabileceğini kendi kendine sormaya başladığı sırada birden gözledi fal taşı gibi açıldı. Kalabalığın ortasında onun hayatının mahvolmasına yol açan, üzerinde sekiz rakam bulunan kâğıdı ona satan bilet satıcısı duruyordu. Satıcı Sabri Efendiyi görünce "işte!" dedi. "Benim sattığım biletlerin boş çıkmadığının kanıtı burada diyerek Sabri Efendiyi kalabalığa işaret etti. Sabri Efendi güçlükle satıcının yanına kadar ilerledi ve olanca gücüyle adamın suratına bir yumruk indirip ellerini bilet satıcısının boğazında kilitledi.

Gözleri kan çanağına dönmüş, vücudu ise her zamankinden daha fazla titremeye başlamıştı. Ağzı köpükler içindeyken bir şeyler söylüyor ama ağzında gevelediği hiçbir şey anlamaya imkân verecek kadar net çıkmıyordu. Etrafını saran kalabalığı oluşturan insanların gözleri dehşetle Sabri Efendiyi izliyordu. Sonunda bu şaşırmış kalabalık arasından biri Sabri Efendinin bileklerine sarılıp bilet satıcısını kurtarmaya niyetlendi. Sabri Efendinin bileklerine sarılmasıyla beraber onun nefes almadığını ve ağzına yığılmış köpükler arasında yüzünün mosmor kesilmiş olduğunun farkına vardı. Sabri Efendi artık nefes alamıyordu belki ama nefes alamayan yalnızca o değildi. Bilet satıcısı da nefes alamıyordu. İkisi de bir zaman sonra mosmor olmuş yüzleriyle yere yığıldılar. Kalabalık bir anda çil yavrusu gibi dağıldı. Dağılan kalabalıktan arda kalan birkaç kişi yere yığılan Sabri Efendiye ve bilet satıcısına müdahale etmeye çalıştılar. Ama hiçbir çaba sonuç vermedi. Çabaların sonuç vermesi bir yana Sabri Efendinin bilet satıcısının boğazına kilitlediği elleri bile açamadı.

Ertesi gün bu olay küçük şehir halkı arasında hızla yayılırken, şehrin ortasındaki meydanda avazı çıktığı kadar bağırıp; insanların ilgisini çekmeye çalışan bir piyango bilet satıcısı küçük bir çocuğun bile dikkatini üzerinde toplamayı başaramadı. ❧

RECEP ŞÜKRÜ GÜNGÖR

KORİDOR

G ün ışımadan evden çıktım. Çıkar çıkmaz sert bir hava suratıma çarptı. Çantamdan şapkamı çıkarıp kafama geçirdim. Kaşkolümü boynuma doladım. Otobüs durağına kadar yürüdüm. Evle durak arasında yol kenarında fesleğenler, kuş üzüm-leri, çınarlar, selviler, ortancalar vardı. Bunları görmedim bile.

Durakta otobüs bekleyen, ömrünün yarısını böyle beklemekle geçiren insanlara baktım. Kendim de onlardan biriydim. Herkesin bir paltosu vardı. Benim ise montum bile yoktu.

Bekçilerin, servisçilerin, anne-babaların, özel şoförlerin, sevgililerini bekleyen âşık öğrencilerin arasından geçip odama gittim. Beyaz önlüğümü acele giyindim. Sol cebime tebeşir doldurdum. Aynanın karşısına geçtim, saçlarım biçimsizdi, elimle taramaya çalıştım, olmadı. Gözlüğüm kirliydi, çıkarıp sildim. Temizlenmedi.

Merdivenleri koşarak çıktım. Koridorun sonundaki on c sınıfına girdim. Alkışlar, çığlıklar, ısıklarla karşılandım. Bizans'ın düşüşünü anlatacaktım. Çocukların çığlıkları beni iyice heyecanlandırdı. Bir an, kendimi tarih öğretmeni değil de surları tırmanan Ulubatlı Hasan zannettim. Öğrenciler, yerlerine oturdular. Ben da kürsüye geçip konuyu anlatmaya başladım.

Orduları aldım. Hazırladım. Surları havan topuyla dövdüm. Gemileri karadan yürüttüm. Gavurların içinde yaşayan, “şu gavurcuklarımı koru tanrım.” diye dua eden Cibali Baba'yı anlattım. Çocuklar en çok da Cibali Baba'yı sevdiler. Sonunda Edirne tarafından girip kenti ele geçirdim. Artık İstanbul Türk kentiydi.

Sınıf dikkat kesilmiş dinliyordu. Arka sırada iki öğrenci uyuyordu. Pencere tarafından ön sırada oturan Melek gözümün içine içine bakıyordu. Melul melul bakıyordu. Âşık âşık bakıyordu. Önceleri dikkat etmezdim buna. Birkaç haftadır Melek'in bakışları iyice derinleşmişti. Gözlerine sürme, yüzüne allık sürüyor, saçlarını her gün bir türlü yapıyor, tırnaklarını ojeliyor, dudaklarını -bunlar yasak olmasına rağmen- boyuyordu.

Kaç gündür telefonuma cevapsız çağrı bırakıp kapatanın kim olduğunu merak ediyordum. Fakat, bu tür durumları daha önce de yaşadığım için, birkaç gün daha çaldırır, sonra da vazgeçer diye düşündüm.

Melek'in bakışları her gün içime işliyordu. Artık, akşamları ders çalışırken onun gözlerini gözlerimde görüyordum.

İşte böyle Şakir beyciğim. Tarih mi anlatayım, Melek'in gözlerine mi bakayım, böyle şeyler öğrenciye karşı düşünülmez deyip içime mi atayım?

-Efendim ben on altı yıldır öğretmenim. Böyle bir durumla ilk defa karşılaşmıyorum. Böyle vakalar oluyor. Yürüyelim de bir çay içelim, benim de sana anlatacaklarım var.

-Ne yapıyorsunuz o koridorda? Hem de tek başınıza nöbet tutuyorsunuz. Şu saat olmuş daha eve gitmemişsiniz.

-Aziz bey dostum, dinleniyorum. Sekizinci saate kadar, her teneffüs, öğleyin bir buçuk saat de dahil, dolaştım. Bu gürültünün bu şamatanın içinde durmadan lahavle çektim. Konuşacak bir insanoğlu aradım. Bunların hepsi magazinci, popçu, bilmem neci. Benim aradığım yok.

Kafam şişti şu çocukların gürültüsünden. Konuşuyorlar, bağırıyorlar, koşuyorlar. Bir şeyleri birbirlerine katıyorlar. Kapıları çarpıyorlar.

Yedinci saate kadar dayandım. Artık iyice kendimi kaybettim. Bu hâlde on d sınıfına girdim. Çocuklar beni kapıda karşıladı. Onlardan önce girdim sınıfa. Yoklamayı yaptım. Defteri imzaladım. Çocuklar ha bire konuşuyorlar. Baktım... baktım... köşeden Sadık; “Susun ulan!” dedi bir kez. Kısa bir sessizlik oldu. Yeniden başladı gürültü. Kızlar kendi aralarında, oğlanlar kendi aralarında... sonra hep beraber konuşmaya başladılar.

Birkaçı masaya geldi. halimi, hatırımlı sordu. Bir söz söylemedim. Sadece baktım.

Nöbetçiydim. Yorgundum. Yedinci saatti. Çocuklar da yorgundular ama, susmaları gerekmez miydi? Gerekmezdi.

Şimdi ben 13. yüzyıl dünya edebiyatından Sadi’yi kimlere anlatacağım. Gürültüye konuşsam, kendi sesimi duyamıyorum. Böyle olunca da rahatsız oluyorum.

Ben defterime bir şeyler yazdım. Ben yazdıkça Sadık, bana baktı. Yarım kalan cümlelerin sonunu merak etti. Yasin sıraların üzerinde gezindi. Kravatı takılı değildi, gömleği de pantolonun dışında sarkıyordu. Hepsi böyleydi, hepsi.

Arka sıranın kıralı Oğuzhan’dı. Uzun boylu, sessiz, efendi bir öğrenciydi. Tam arka sıra adamı. Sonunda o da karıştı gürültüye. Sadık’ın gitmesini bekledim, ben bekledikçe o, masanın başından ayrılmadı. Pencerenin önündeki kız hep çığlık attı. Ben rahatsız oldum, Sadık rahatsız oldu, kendisi rahatsız olmadı.

Sadi’yi anlatacaktım. Özlü öyküler anlatmış, çok gezmiş, hatta Diyarbakır’a gelmiş diyecektim. Kitaplarından örnek öyküler okuyacaktım. Gülistan’dan padişah ile köylü çocuğun öyküsünü, çoban ile koyunun öyküsünü okuyup inceleyecektim. Olmadı. Hiçbirini yapamadım. Susmadılar.

Şimdi diyeceksin ki, sen öğretmen değil misin? Ne bu keşmekeşlik? Çocukları yerlerine oturt, sustur, dersini anlat. Doğru söylüyorsun. Fakat, koca sınıftan Sadık’tan başka ders dinlemek isteyen birkaç kişi çıkar mı diye bekledim. Çıkmadı. Ben dersi anlatmış saydım kendimi. Koridora çıktım.

Kavga eder gibi şakalaşan öğrencileri izlemeye başladım. Koridoru boydan boya adımlarken –böyle yapınca biraz rahatlıyordum- her türden çocuğa rastladım. Kaloriferin yanında ayakta muhabbet eden baygın bakışlı kızlarla sarı benizli delikanlıları, hiçbir etkisi olmayan bayan nöbetçileri, saçları hiçbir gün bozulmayan Zafer’i, kilosunu ve ağırbaşlı davranışları dikkatimi çektiği için ahbap olduğum Burak’ı, iki haşarı Enes’le Enis’i, mesut edebiyat öğretmenini, yanımda yılan kızları, çarpan kapıları, basamakları nizamsız merdivenleri geçip zilin çalmasını bekledim. Çalmadı.

Boylu boyunca dolaştım koridoru. Ayaklarım sızlamaya başladı. Göz kapaklarım düşüyordu. Düşmesem diyordum içimden. Bu teneffüs de dayansam diyordum. Öğrenci zili çaldı. Fakat, hiçbiri sınıfa girmedi. Kimya öğretmeni Tuçe de benimle aynı katta nöbetçiydi. Var mıydı, yok muydu... tesirsizdi. Hadi çocuklar, sınıflarınıza geçin, dedim ama, kimse beni takmadı. Biraz daha adımladım koridorda. Öğretmen zili çaldı. Sınıflara hâlâ girmediler.

Bu kez sinirlendim. Sınıflarınıza girin, diye bağırmaya başladım. Benden korkup girdiler. Fakat; zayıf, kısa boylu, keskin bakışlı bir öğrenci oraya buraya seyirtmeye devam ediyordu. Onun yanında birkaç kişi aynı tavrı sürdürüyordu. Koşarak o çocuğun yanına vardım. Sınıfına git koçum, dedim. Ben bunu söylerken müdür yardımcısı koridora çıktı. Çocuk, müdür yardımcısının kendini çağırdığını söyledi. Bu arada diğerleri sınıflarına girmiştiler. Yalanına kızdım. Kendimi tutamadım, ensesine bir tokat indirdim. Bu, kızdı. Bana vuramazsın, senin buna hakkın yok, dedi. İyice celallendim. Artistlik yapma! Defol git sınıfına! dedim. Kızgınlığımdan bağırarak daha başka şeyler de söyledim. Sınıfa girdi, ben de koridorun sonundaki on d'ye girdim. Ders dil bilgisiydi. Konu sıfat çeşitleriydi. Yukarıda anlattığım vaziyet yeniden başladı. Tahtaya konu başlıklarını yazıp sandalyeye oturdum. Defteri imzaladım. O çocuğun ensesine, o tokatı atmasaydım, dedim. Sadık yine yanımdaydı. Efendim, ne dediniz, anlamadım, dedi. Anlamasan daha iyi edersin, dedim.

Sadık, güldü. Arkadaki yerine geçip oturdu. Zil çalıncaya kadar konuştular. On yıllık öğretmenim ama, böyle bir sınıf görmedim. Kırk beş dakika, durmamak kaydıyla konuşan bir sınıf. Şu konulardan sorumlusunuz, sınavda çıkacak, dedim, kâr etmedi. Duyan olmadı. Duysalardı bile takmazlardı.

Ayaklarımı sürüye sürüye odaya indim. Ceketimi giyindim, eve gidip dinlenecektim. Zümre başkanı, zümre toplantısı var, dedi. Müdür yardımcısı, şube öğretmenler kurulu var, dedi. İşte böyle olduğum yere yığılıverdim.

Biraz önce, o koridora çıktım. Kız öğrencinin biri, öğretmenim siz her gün mü nöbetçisiniz, dedi. Güldüm. Müdür yardımcısının yanına gittim. O çocuğu sordum. Tokatı yer yemez odaya gelmiş. Benden şikayetçi olmuş. Müdür yardımcısı da, benim haklı olduğumu söyleyip göndermiş. Çocuğun gönlünü almak istiyordum. Adını sordum.

Koridor Ramazan derler bu çocuğa, dedi. ✍

NİMET YILMAZ

RUTUBET

G ünler geçmek bilmiyor; bu köhne odanın, sevimsiz yatağın içinde nefesimi alıp verirken bile dikkat etmeliyim, yoksa ölmüşüm. Bizim doktor öyle diyor. Çaresiz uyuyorum dediklerine. Fazla yaşlanmama rağmen ben yatağa mahkumum. Yo yo! Aslında ben hayat mahkumuyum. Şimdi böyle minicik bir odada üstü başı rutubet kokan ben, güzel bir hayata sahiptim. Belki de tüm güzellikleri kendi ellerimle kaybettim. Oysaki dün gibi hatırlıyorum. Çok güzel bir evimiz vardı. Bir apartman dairesi. Kalabalık bir aileydik. Sofrayı ablamla beraber hazırlardık. Kaşıklar sağa, çatalar sola... Peki ama bıçaklar nereye? Bir gün tam yemek yiyecekken evimizi bir kamyon dolusu misafir kapladı. Küçük bir sofra yerine büyük bir sofra kurduk. Evet, büyük bir yer sofrası. Büyük ve yayvan tabaklar alta, çorba kaseleri onun üstüne. Peki salata tabakları nereye?

Misafirler kurulan sofraya güzelce dizildiler.-Boncuk gibi- Ancak sofrada bana yer kalmadı. Ben de tek başıma mutfığa yollanıp, yemeğimi yemeye başladım. Salondan kaşık şıkırtıları, kahkahalar, lakırdılar çalınıyordu kulağıma. Allah'ım! Sanki ben bu evin bir üyesi değilim. (En azından ben öyle hissediyordum.)

O an aklımdan evden ayrılmak, beni sevmediklerini düşündüğüm bu insanlardan kurtulmak geçti. Ama yapamazdım. Buna ne gücüm ne de cesaretim vardı. Saçmalıyorum galiba, diye düşündüm.

Ne güzel günlerdi... Şimdi o günler için neler vermezdim. Artık bu yatakta yatmaktan bıktım. Sanki beni boğuyorlar burada. Gitmek, belki de ölmek istiyorum. Ama yatmak istemiyordum. Ağır ağır yataktan kalktım, kapıya doğru yürüdüm ve yavaşça kapıyı açtım. Karşımda komşunun küçük oğlu Nuri duruyordu. Bana bir kase sıcak çorba getirmişti. Nedense Nuri benimle hiç konuşmazdı. Galiba benden korkardı. Garip bir çocuktü. En son, onun evden kaçtığını duydum. Vay be! Dedim kendi kendime. Benim isteyip de yapamadığımı yapmış bu çelimsiz afacan. Pencereden dışarıya baktım. Bahar gelmişti. Ağaçların yaprakları daha bir yeşil, güller daha bir güzel açmıştı. Neden ben bunları daha önce fark etmemiştim? Bilmiyorum... Sanırım bu güzellikleri fark etmem için; ölümün nefesini enseme hissetmeliymişim.

Nedense bana burada “yazar” derler. Oysaki ben çok fazla yazmam. Ne olacak bunların hepsi deli... Ama ben deli değilim! Ben akıllıyım. Neden mi? İnsanlar bu zamanda karınlarını bile doyuracak bir ekmek parası bulamazlarken, ben burada deli numarası yaparak yaşayıp gidiyorum. Ama siz bunu sakın denemeyin. Çünkü beceremezsiniz. Bu, benim gibi çok akıllılara mahsus bir yetenek. Dedim ya ben akıllıyım.

Bahçeye çıktım. Karşımda her zamanki dostum. Yine bahçenin tam ortasındaki meydana oturuyor. Alçacık bir tabureye sığdırmış koca vücudunu. Dirseğini dizle-

rinden birine dayamış, elini de çenesine. Çok düşünceli yine. Allah bilir, tüm gece uykusuz kalmıştır. Onu böylesine düşünceli görmek içimi acıtıyor. Elime bir tabure alıp, karşısına geçtim. Sanki onu yansıtan bir aynaymışım gibi onun oturduğu şekilde oturdum. Gün boyu birbirimizi izledik. O, hiç hareket etmedi. Bense bazen oturmaktan yorulup, ayağa kalktım ve uzun uzun gerindim. Rahatlıktan sonra tekrar aynı şekilde oturdum. O, hâlâ aynı” hiçbir değişiklik yok. Akşam yemeği saati geldi. Beyaz önlüklüler yine bizi içeriye tıkmak için koşuşturup durdular. Ben de mecburen içeriye –yemekhaneye- gitmek zorunda kaldım.

O, yine sessiz yine hareketsiz... Bazen onun nefes bile almadığını düşünüyorum. Hava gri bulutlarla dolu. Galiba yağmur yağacak. Yemek yedikten sonra odama geçip, pencereden onu izlemeye başladım. Hâlâ orada, aynı şekilde oturuyor. Yağmur yağıyor ama o aldırıyor. Tüm vücudunun ıslandığını düşünüyorum. Fakat onun saçlarına düşen her yağmur damlası anında şakaklarından aşağıya doğru süzülüp, yerde oluşan küçük göletlerde kendisine bir yer buluyor.

Yağmurlu günün sabahı hepsi aynı fabrikadan çıkmış gibi görünen -pos bıyıklı, göbekli ve sigaralı- bir takım adamlar vinçlerle, gelip onu oturduğu yerden kaldırdılar. Ayakları kırıldı, yüzünde derin çizgiler oluştu. Gitmek istememesine rağmen hiç istifini bozmadı. Her zamanki gibi donuk gözlerle bana bakmaya devam etti. Bahçeden çıkarılırken ufak parçaları yollara savruldu.

Ben yaşlı gözlerle arakından bakakaldım. Gözümde birikmiş olan yaşların ilk damlaları yanaklarımdan boynuma doğru süzülürken, birden kapı açıldı.

Hasta bakıcıları...

Bunlar ne ile besleniyorlar böyle? Tıpkı bir goril gibiler. Yine beni yıkamaya götürecekler. Ama ben kirlenmedim ki! Hem elektrikli suyla insan temizlenir mi? Her tarafım yanık içinde kalıyor. “Hayır hayır, götürmeyin beni, yıkanmak istemiyorum” diyorum ama kimin umurunda. Bu sefer o küvette gözlerimi bir daha açamamaktan korkuyorum. Ya ölürsem ...

İşte geldik. O pis, yosun tutmuş, böcek kaynayan oda ve o iğrenç küvet...İçine giriyorum. Bir daha uyanır mıyım bilinmez. Belki de tekrar yanık içinde kalmış vücudumla, o sevmediğim ama yatınca beni rahatlatan yatağıma döner; uyur fakat uyanamam... ✍

GÜRAY SÜNGÜ

BEYAZ GÖREN ADAM

Ne dediğini anlamadım. Mırıldandı sanki, sözleri belli belirsiz yayıldı boşluğa. Sormadım da dikkatsiz olduğumu anlamasın diye. Oysa dikkatliydim. Aslında gözlerimi haliya dikmiş düşünceli hâlde oturuyorken birden ona dönüp ‘ne dedin?’ diye sorarsam, ortamın derinliğine oturtmuş olduğum kişilik alt üst olacaktı belki, o yüzden aldırıyor gözüktüm. Belki de gerçekten tepki veremeyecek, ne dedin diye-meyecek demeyi isteyemeyecek, merak edemeyecek denli düşünceliydim. Ya o? Bakmadım da...

Hava çok sıcak bugün, Haziran ondört, vakit öğlen. Pencereleere beyaz güneşlik çekili, yine de ışık sızıyor içeriye. Biraz da rüzgâr, mutfağın hava boşluğuna bakan penceresi de açık, ondan olmalı. Şimdi kalkıp önce mutfağın kapısını kapatsam, ardından pikabı... bu devirde plak dinleyen mi kaldı, bırak çalsın. Belki bakmalıyım ona her ne kadar kıyamayacak olsam da... tabi ki, boş ver kuru romantizmi, inandır kendini, şartlan basitliğe, bak sokaktan bir araba geçiyor, hem ne müzik!

- ne düşünüyorsun?

Seni. Varlığını, anlamını, ifadeni, öylece karşımda oturmuş kuru suretinin içimdeki sorguya nasıl sebep teşkil ettiğini. Belki de sen yoksun, hiç olmadın, varlığına inanmışlığım ile varlığa inanmaya bir adımsın belki. O hâlde gerçek yokluğunla gerçek yokluğu kavramaya sebep olacak bir adım. Sen yoksan, seni bile öldüramadıysam ne kalır ki geriye, yapılabilir sayılacak ne kalır? Adımlarım, yalanlarım, çılgınlıklarım, susuşlarım ve dostlarım ve ailem ve ben... ya ben, böylesi yokluklarla yüzleşince mi bulacağım sadece kendimi ve düşleyeceğim yok oluşumu, yokluğumu?

- Anlatsam anlar mısın

Çağırısam kanda mıdır iki elin

Ya da sussam yüzyıllar boyu

Başka hayatlara açsam

Onlara gülüp sana ağlasam

Ağlasam ağlar mısın

Dönsem sürgün müdür yüreğin

Bir şiirle cevap verdim. Belki gülecek yine ya da ağlayacak ama gizli gizli ve ben tepkisizliğini yoracağım aklımda. Onun karşısında kendimi var hissedememeyi bulacağım tavrıyla. Ardından acı...

- senin mi?

Okuduğum şiiri kastediyor, benim mi? Ne farkeder ki şiirse şiirdir ve öyle vardır. Söylesem mi sana yazdım diye, ama övünme şiir ne seninle ne benimle ilgilenmez diye, ama yine de benim sana yazmışlığımdır bir gerçek diye, aşk bu diye... Aşk, ne

büyük bir soru, dahası sorguya giriş olan soru. Aşk değil çırpınış, farkediş, yüzleşme derler buna, gerçekte yüzleşme ve ona savaş açma doğrular adına. Arzunun uç noktası, ve onu kendi ellerinle törpüleme, sonunda kan revan kalmayı göze alıp, doğrular adına. Gerçekler değil, doğrular adına. Aşk mı; değil, bir varlığı içinde yok etmek değil, büyütme değil, zaten büyük olanı içinden çıkarmak, yüzleşmek, asıl sebebi sorgulamak. Kim kırar böylesine kalbimi, kim üzer beni böylesine, hangi ölümlü? Niye zor ayrılık, hele kendi elimle ayrılık ölümden bile. Ölüm mükemmelliği kavramak, ayrılık eksikliği fark etmek olduğundan mı? Kendi eksikliği değil bir başıma, senin eksikliğini benim eksikliği değil, insanın eksikliğini mi? Yapılabilirlik dahilinde olup da bir şey yapamamayı, eşyanın yaratılanın eksikliğini fark etmek mi? Çaresizliği, korkuyu, sorguyu, çiğnenmeyen onuru, onurun getirdiğini ve onuru getireni, ve onur nedeniyle savaşı, savaşla kendinden uzaklaşmayı, uzaklaştırılmaya çalışılan sevgiyi, sevginin getirdiğini ve sevgiyi getireni, sevgiye rağmenle nefreti, nefreti getireni ve nefretin getirdiği düşmanlığı, düşman da olsa duyumsanan saygıyı, ve saygıyı yitirmeyi ve saygıyla nefreti, nefreti savuşturup acıya geçmeyi, acıyı geçip bulmayı, neyi bulmayı? Karşımda oturan seni mi bulmayı? Kayıp mısın sen yoksa bir ayna mısın ben-i gördürmeye yarayan ve tuhafı görevimden bi-haber. Ve bende eşyayı, ve eşyada... aşkı unut, daha derin, daha...

- cevap vermedin, dedi.

Haklı, vermedim, düşünüyorum. Hem kemerler çok sıkıyor ilaçlarımı da almadım, ayılmak üzereyim. Annem de yemeğimi getirmede hâlâ. Ama sen... öncelikli sorum o değil, yine de madem istiyorsun;

- benim değil senin, dedim.

Gülümsedi. Bu sefer gösterdi, ne güzel, gülümsedi. Bitti mi şimdi, ona bir şiir yazdım kıyırık kelimelerden oluşmuş, duygu taciri bir sevda budalası gibi. Bir sorusuna karşılık okudum o karşılıklı olmasını umduğum çeki. Karşılıklı olmasını umduğum çek... Gülümsedi, yani sevindi, yani sevdi, mutlu oldu. Bitti mi şimdi, işim görevim isteğim bitti mi bir sevdalı olarak tuttum diye yüreğini?

- aklından ne geçiyor? Düşündüklerini bana da söylesene.

Söyleyeyim mi?

- dün akşam, dedim. Duraksadım bir an. 'uykusuzlukla boğuşurken düşünüyordum. Birşeyler bulmuştum, sen birşey diyordun, ben cevaplıyordum, doktorlar yoktu, ziyaretçiler yoktu, ardından asıl ifade... aklıma gelmiyor, nasıl olsa unutmam diye not etmedim ama aklımı onlar almıştı, öyle diyorlardı, şimdi aklıma gelmiyor işte, hatırlayamıyorum.'

- onları mı düşünüyordun şimdi, diye sordu.

- hayır, dedim. 'sadece aklıma gelmiyor, aklıma gelirse düşünebilirim ancak.'

Kısa bir sessizlik... sehpadan sigara aldı, yakmadı, elinde tutuyor. Hadi düşünelim bunu, parçadan tüme.

- hata yapmaktan niye korkuyorsun bu kadar?

Ben sordum, dikkatini verdi bana, bakıyor.

- herkes korkar hata yapmaktan.

- sen herkes hata yapmaktan korktuğu için mi korkuyorsun yani hata yapmaktan.

Bireylerin sebepleri toplumda sonuç halini alıyor ve bu sonuçlar bazı sorular karşısında sebepmiş gibi öne sürülebiliyor, öyle mi? İnsan yaptığının sebeplerini boşverip, toplumun sonuç olan davranışına sebepmiş gibi şartlanıyor, öyle mi?

- anlayamadım, dedi.

Üzülme, bu yüzden bağladılar beni buraya.

- belki de sebep ailedir, dedim.

Yine ben... gözlerini dikti üzerime, muhtemelen ailesini savunacak bir tepki geliştiriyor, bilingsiz. İyi olmanın her şeye yetmeyeceğini henüz bilmiyor. Önce davrandım;

- belki seni fazla serbest bıraktılar, sen de bunu güven sandın. Güven yüküdür, sorumluluktur, senin de hata yapmaya hakkın var, onlar sana hata için çanak tutarken sen sandığın güvenleri nedeniyle esirgenmiş oldun hatadan. Onları mahcup etmemek için hep doğru olmaya mecbur kıldın kendini ama doğru nedir bilmiyordun ki, daha çocuktun, yasaklara ihtiyacın vardı, herşeyi kendin bulamazdın. Sandığın güven ağır geldi ve aklın karıştı, olamaz mı?

Konuşmuyor, hâlâ bakıyor. Ailesinin meşru gördükleriyle kendi meşrularını karşılaştırıyor.

- Savunma mekanizmaları gelişmiş insanların güven sorunu vardır. İplerin kendinde olunca koca bir bozkırda bulunduğunu farkettiler, savunmasızdın, güçlü görünmeye uğraştın, her şeyden korktun, adı konulmuş her şey korkuttu seni, bu yüzden hislerine isim bile koymadın. İnsanlara sıfat yüklemedin, birisine güvenirsen sana duyulduğunu sandığın güveni boşa çıkartacaktın sanki, oysa bilmiyordun ki kimse nin umurunda değildin, kimse senin hatalarını gözlüyor değildi. Bir şeyleri ispatlamaya çalıştın sürekli, çünkü korkuyordun. Bu yüzden hiçbir kaybının olmayacağı dostlukları seçtin, arkadaşlarına bile açmadın yüreğini, kendine bile açmıyordun ki, onlar bile senden bahsedilirken aslında seni hiç tanımadıklarını söylüyorlar. Tanınmak riskti çünkü, risklerden kaçmalıydın, istemekten, seni kendine yüreğine özüne bağlayacak herşeyden, herkesten. Telefon etmekten, hediye almaktan, iyilik etmekten, içtenlikten, hatta gülümsemekten. Risk barındırmayan ilişkiler için saçtın bunları, ama diğerleri, diğer herşey... çünkü emekti bunlar ve sevgi emekteydi. Birisi için emek harcarsan kapılırdın kendi yüreğine, bu yüzden erteledin hep.

Ayağa kalktım.

- aman kırılma, aman açma kimseye içini, aman görmesinler tanınasınlar, bilmesinler seni, bulamasınlar, çözümesinler. Aman teslim olma.

- fazla üstüme gelme, dedi. "bu benim hayatım."

O hâlde al senin olsun hayatın.

Hadi çıkalım odadan ve bitsin bu oyun. Önce sokak, sokakta bir adam, adamda tebessüm, tebessümde bir ağrı, çünkü içtenlik, çünkü gerçek güven, kontrollü, sınırlı, insanı bilen, gerçeğin farkında, doğruyu gözetken. Ardından soru;

- dengesi ne? Güvenin ve paylaşmanın dengesi ne?

- kaybedeceğin şeyleri düşünme, ama kazanacağın şeyleri de. Hayat kayıp ve kazanç üstüne mi kurulur sadece? Burası dünya belki ama yalnızca o kadar değil, tinsel teslimiyet de bahis değil, istersen gelme, ama gelir gibi gülümse, gelmek ister gibi gülümse, uzaktan, çok uzaklardan, ben götürürüm.

Adam omuzumdan tutup sarstı beni. İrkildim, boş gözlerle baktım ona.

- evlat iyi değilsin sen, evin nerede?

Yağmur mu yağıyor? Bilmem.

- evim yok, hayatım var, o da sonlu. Düşlerim sınırsız ama bana bile yetmiyor, nasıl umut veririm insanlığa?

- insanlığın umuda mı ihtiyacı var, hem kimsin ki sen?

- ben...

sustum. Aslında evden hiç çıkmadım belki. Ya yağmur; saçlarıma dokundum, ıslaktı. Terlemiştim belki de. Karşımdaki koltukta oturuyordu, gördüm. Bana bakıyordu. Ağlıyor muydu? Sanmam. O sadece yalnızken ağlar, bana göstermez hiç yüreğini, göstermezse görülmeyeceğini zanneder. Esaretten korkar. Oysa oyun çoktan bitti. Belki başka bir perde bu.

- niye bu kadar uğraşıyorsun, diye sordu.

- başarmak zorundayım, belki hayatı, diye yanıtladım. Yanlış cevap.

- bilmiyorum, dedim. Yanlış cevap.

- anlamalılar, dedim. Yanlış cevap.

- anlamak için, dedim.

- neyi, diye sordu.

Etrafıma bakındım. Bakındım, bakındım... başını eğdi. Üzgün müsün?

- peki bu romantizm mi?

- bir yaratılanı etkilemek için, ne kadar içten olursa olsun kelam etmek yalakalıktır. Romantizm budur.

Şaşırdı belki. Ya o şiirler, hepsi ölümle ilgili. Bir de arasıra bir tutam saç.

Zaman evet zaman

İliklerin soluğu

Kan pıhtısı

Neye yarar

Uyandırmak bir çiğdemi

Yarını olmayan bir akşam üstü

Ölüm toprak kadar yakın

Yani ağlatır ikisi de

Yani aynı

Yüz gram soğan

Ya da bir tutam bakire saç

- senin şiirlerin?

- benim şiirim yok, hiç olmadı. Romantik olmak istersem yaparım, ama ne için?

- benim için, dedi.

Yutkundum, elimi uzattım. Yeterince güçlü değildim sanırım ki tuttuğumu sanamadım, üşüdüm. Kusmam gerek. Senin için mi, seni kazanmak için mi? İkincisi yakalaklık tamam ama birincisi ne? Demek senin için, ne kolay. Hadi açın kapıları, yıkın duvarları, sokaklar, bu şehir, ya sonra... mırıldandım.

- kusmam gerek.

Eskiden kusmak için en iyi yerin yastık altı olduğunu düşünürdüm. Hiç kimse bir damla göz yaşının paylaşılacağı kadar insan değildir diye. Sonra yine de sen sarfet gayretini dedim uzun zamanlar boyunca, olmazsa olmasın ama çabala. Şimdi yarım saattir yürüyorum, yastık filan yok ortada. Uzaklardan mırıldandığını duydum.

- o olduğu için değil, hayatımdan bir çıkan oldu mu hep kötü olurum ben.

“kendini kandırıyorsun.”

- belki en baştan beri hep kendimi kandırıyorum. Ben bunları hak ediyor muyum?

“derişin terkidir aşk ah, cana can veren cananı. Terk bulmaktır zerre ve katrede, hem canı hem cananı.”

- gitmesini istemiyordum, böyle olmasını hiç düşünmüyordum.

“terki gitmek sanırlar, gelmeyi bilmeyenler. Yanındaysan gülde kokuyu duyarsın, uzağıdaysan eşyada gülü.”

- söyledikleri doğru. O söylediği için değil, ama doğru, beni çok iyi tanıyor.

“doğruyu söylemek gerçeği bilmekle olur. Gerçeği bilmek kendini bilmekle. Kendine bakarsın ve tanırırsın varsa tanınacak. Yoksa kendin gibi bak, kendin olmayana. Yakın olsun uzak olan herşey sana, sonra dön, hep kendine, durmaksızın, zira tersi olursa dinmez sızın.”

Dindi sızı, bir başka sızının başladığı yerde. Bilmek yetecekti, yetemedi, yıllar önce.

Ama uzaklardan mırıldandı. Hâlâ kendisini kurtarmaya, kanını dindirmeye çalışıyordu. Oysa benim hatamdı en sevdiğin çiçek sorusuna gül dikenini diye cevap vermek. Çiçeğimi bıçak sandı, kanattı kendisini. Ben sustum, uzaktaydım. Bir sahil kahvesindeydim. Elimde bir bardak çay, tenimde bir yanık, her baktığımda diken ekeceğim bir mezar, ve yani çiçeğim. Ve gece ve gecenin şarkısı, o da çok uzaklardan söylenen. Sözleri yok, ritmi aksak, makamı şehnaz. Denize baktım. Sever gibiydi sanki beni, sarılmayı denedim, ıslandım. Hasta oldum, mırıldandım;

- yanmışsan yan, külünden bir hisar yap bakma arkana. Herkes hisardan bir gölgelik görsün senin yangınında.

Bakmıyorum, görmek için bakmaya gerek yok. Zira aşk onurla beslendiği müddetçe kutsaldır, tensel bir buluşma adına kişiliğin yoksanması aşkın büyüklüğüne değil kalbin küçüklüğüne delildir. O kendi kendisine yeter, değil mi?

- ne aşkı, diye söylendi birisi. Galiba bendim. “daha derin.”

Kim bu diye baktım, kendimi göremedim. Gördüğüm bir savaşın kalıntılarıydı. Korktum eşelemeye, ve sarıldım en kolay olana, anlık zafer sarhoşluğuna. Oysa amaç kazanmak değil, savaşmaktı. Yanılgımın korkusuyla sordum, yine de bir umut, yine bir yanılgı;

- buradasın değil mi?

Baktım soran ben değilim o. Yahut artık ikisi de aynı şey. Yahut değil de gerçekten onun sesi, o hâlde yine yanımda. Yahut yine yanıliyorum, belki ben onun yanındayım. Başımı salladım evet anlamında. Yine kibire bürüneceksin ama buradayım işte. Dervişin fikri neyse zikri odur, saklayacak değilim ya burada olduğumu, buradayım işte.

- Ya sen neredesin?

Bu sefer ben sordum. Galiba. Kimbilir ne diyecek, hangi mekânları sıralayacak kim bilir? Oysa dünyayla bir işimiz yok ki bizim, kalıcı değiliz, geçiyorduk uğradık. Aklımı dağıttı cevabıyla ansızın.

- nerede olduğumu bilmiyorum ama gitmek istiyorum buralardan, hadi her şeyi bilen adam, buna da bir açıklama getirsene.

Sevmedim bu isteği, sanki cevabı olmayan bir soruyu, cevabının olmadığını bileerek, ve cevaplayamayacağımı düşünerek sordu.

- romantik mi olsun, dedim biraz hicvederek.

- gerçek olsun, dedi.

- gitmek istiyorsun buralardan, dedim. “bunun için sünger çekiyorsun herkese ve herşeye. Aslında herkese değil, kendine sünger çekiyorsun, çünkü kendinden, o anki kimliğinden gitmek istiyorsun, buralardan değil. Kendine gitmek istiyorsun aslında, aslanan kendine. Zaten asıl sünger çektiklerin de herkes olmuyor, asıl seni, gerçek seni isteyenlere sünger çekiyorsun yüzleşmek istemediğin, ama o özlediğin kavuşmak istediğin kendinle. Seni gören ve seni savunanlara, gerçek seni isteyenlere sünger çekiyorsun. Cesaret edemiyorsun kendini yaşamaya. Basit zevkler, sıradan eğlenceler, güçlü sanılan sığ dostluklar.”

Sustum sonra.

- bitti mi, dedi.

- eleştirilmekten böylesine sıkılıp hemen köşene çekileceğine, suskunluk silahını çekeceğine bunlardan ders çıkarmaya çalış.

Muhtemelen gidecek şimdi. Eve geç kaldığını söyleyecek. Babası falan da gelmiş olabilir. Ertesi gün sınavı... ya da ne cesaret, “çok sıkıcısın bugün.” Hayır çok gerçeğim bugün, gerçek istiyordunuz, alın işte, hikâyeden bile öte, çok gerçeğim bugün.

- bitti, dedim. Gözlerimi kapadım. Şimdi evimdeyim, gerçekten kendi evimde, en başından beri olduğu gibi. Karşımda bir duvar. Galiba gece. Galiba yağmur da yağıyor. Bu arada kendimi tanıtmadım galiba, ne kötü. Herkes tanımak ister beni oysa. Değil mi ey ev ahalisi? Etrafıma bakındım ama galiba evde kimse yok. Galiba yaşılanıyorum ve yalnızlık dokunuyor artık. Belli bir yerden sonra tenezzülsüz oluyor artık insan, kendisine şans tanımaktan yorgun düşmüş oluyor. Sıkılmış, bıkmış... hadi şu bağları gevşet anne, sen seversin beni, söz veriyorum hiçbir şeyi kırıp dökmem. Odaya annem geliyor, ne tesadüf. Salonda bir uğultu, ziyaretçilerim mi var? Bugün bana iğne yapmayın, yemin ediyorum düşünmeyeceğim, bilincime gereksinim duymuyorum, lütfen anne.

- acıktın mı?

konuşamıyorum. Konuşamadığım için başımı salladım.

- sana çorba yaptım, içersin değil mi? Bak dışarıda dayınlar var, ziyaretine gelmişler.

Neden, hasta mıyım ben? Deli miyim yoksa? Hikâye yazıyordum anne, dur uyan-dırma daha çok gencim. Yaşlanıyorum dediğime aldırma daha çok gencim. Yine duvara bakıyorum, gözlerim sabit. Duvar değil tavan, çünkü beyaz. Çünkü beyaz yukarıdadır sadece değil mi? Aşağıda olsa kirlenir diye beyazı hep yukarıya koyarlar, hiç ulaşılmaz değil mi? beni bu yüzden deli sanıyorsunuz ve bu yüzden bağladınız buraya değil mi? Çünkü ben beyazı gördüm, ona dokundum ve siz hikâye yazıyorum sandınız değil mi? ben beyazlaştım iyice diye beni kararmakla suçladınız değil mi? En beyaz en siyahtan çıkar ve siz bunu çoktan biliyordunuz, değil mi? Ya sen... Sen de mi onlardansın? Yoksa benimle misin, kurtaracak mıyız hayatı? Çabuk ol birazdan iğne yapacaklar, benimle misin, kurtaracak mıyız hayatı?

Birşeyler söyledi. Ne dediğini anlamadım, mırıldandı sanki, sözleri belli belirsiz yayıldı boşluğa. Sormadım da dikkatsiz olduğumu anlamasın diye. Oysa dikkatliydim. Aslında gözlerimi halıya dikmiş düşünceli bir hâlde oturuyorken birden ona dönüp “ne dedin?” diye sorarsam, ortamın derinliğine oturtmuş olduğum kişilik alt üst olacaktı belki, o yüzden aldırıyor gözüktüm. Belki de gerçekten tepki veremeyecek, ne dedin diyemeyecek, demeyi isteyemeyecek merak edemeyecek denli düşünceliydim. Düşünceli olduğumu, delirmek üzere olduğumu, zihnimdeki bu ağır yüke daha fazla dayanamayacağımı anlaması için uzanıp elini tuttum. Sıcaktı. Gözleri üzerimde miydi bilmiyorum. Saçından birkaç tel yüzüne düştü. Elimi bırakıp kaldırdı elini, yüzüne düşen saçlarını geriye attı. Baktım yüzüne o an.

- elimi bırakmak için daha geçerli bir neden bulsaydın, dedim.

- elini tutmuyordum ki, dedi.

Usulca açtım gözlerimi. Annem elinde çorba kasesiyle odadan çıktı.

Işığı kapatmayı unuttun anne, ışığı kapatmayı unuttun. ❧

MEHMET HARMANCI

YÜZÜNÜ UNUTAN ADAM

A dam, kendi yüzünü en son 20/yirmi yaşında görmüştü. O günden sonra 40/kırk yıl, yüzünü hiç görmedi. Tam 40/kırk yıl ne ayna ne de suda bir yansıma gördü yüzü. 40/kırk yıl sonra aynaya bakarbakmaz, cansız yere düştü bedeni.

Sûreti, sîretini bitirmişti. ❧

KADİR TANIR

GURBET

Günlerdir kime kızacağımı, neye alınıp üzüleceğimi, hayıflanacağımı kestiremeden, evin içinde dolaşıyorum. Ve her şeye birden öfkelenip acınıyorum. Ağır bir şok yaşadığımın bilincindeyim. Öyle başım avuçlarımın içinde, saçlarım darımdağmık, sakalım uzamış yani perişan bir hâlde, hiçbir şeye çözüm olamayacağını bildiğim ağır ve amansız düşüncelerin istilasından, beynimi ve bedenimi sakınmaya uğraşıyorum. Ancak olmuyor; girerken bir, çıkarken bir sokuyor, dağlıyorlar sanki beni. Evde bir ölüm sessizliği yaşanıyor. Çoluk-çocuğumun yüzüne bakamıyorum. Ben yirmi yıldır onlardan saklamışım bunu ve şimdi memurluk hayatımın tüm beceriksizlikleri ortaya dökülmüş gibi. Tayin, hele bu yaşta bir ölüm gibidir bana (ve bize). Hayatla olan tüm bağlarımı(zı), onca alışkanlıklarım(ız) ve yerleşmişliklerim(iz)le birlikte söktüp atmak gibidir. Yeni bir kent, yeni insanlar, yeni uğraşlar, yeni sıkıntılar... Bilmediğim(iz) sokaklar, binalar, tanımadığım(iz) bir dolu yüz... Oysa memleketim dediğim bu kentin sokaklarından ve insanların bile usandım ben... Yo, hayır, o zavallı sokakların ne suçu var! O yanımdan yönümden bir sel gibi akan tip bolluğunun, çehre zenginliğinin de herhangi bir mahzuru olup-olacağını söyleyemem... Kendinden hiçbir şey demeden bir ordu geçip-gitsin önümden, kabulümdür... Ancak, tanıdık biri, tahammülüm kalmayan şu “huy” çeşitlerinden biriyle toslamasın bana!.. Açık ara bir “anlayış farklılığı”yla bir “karakter değişikliği”yle çıkmasın karşıma!..

Hey Allah’ım!.. Çıldırma işten değil. On kişinin ak dediğine biri çıkıp kara diyebiliyor. Yüzde doksan-doksan beşinin iyi-olumlu bulduğunu yüzde beş-onu kötü-olumsuz bulabiliyor. Biriyle, bir konu haricinde, her şeyde mutabık kalabiliyorsun. Ötekiyle, başka bir konu haricinde, gene her şeyde, ilkiyle kalamadığın konu da dahil, mutabık kalabiliyorsun. Üçüncüyle, dördüncüyle.. derken bu zincir böyle devam ediyor... Elbet biriyle, uyuşmadığın konuda ötekinin, ötekiyle de uyuşmadığın konuda berikinin yardımına başvurarak durumdan faydalanmak var. Fakat niye? Kafa aynı kafa, beyin yapısı, hücreleri, gözün görüşü, kulağın duyusu aynı da, algılama ve değerlendirme farklı?... Niye?... Bunca yüz bolluğu, tip bolluğu yanında bir de bunca huy bolluğu, anlayış farklılığı.. Hey Allah’ım! Sen nelere Kâdirsin!..

Sana sık sık, tesellî mahiyetinde: Canım boş ver gitsin, beş pamağın beşi bir değil ki, yüz kişide beş-on aykırı görüş elbet olacaktır. Onları bir fire say. Sen geri kalana bak! Falan denilecektir. Hayır, boş veremem!.. Niye olsun ki! Bir şey, iyi ise iyi, kötü ise kötüdür. Hem insandan fire olur mu! Der ve bu olumsuz görüş sahiplerine karşı alabildiğine bozulurum. Hatta deli-divâne ederler bazen beni. Günler boyu kafam onlara takılır durur. Böylelikle rûhî gündemimi onlar, o kaz kafalılar belirlemiş olurlar. Kısacası, iyi ve doğru iş çıkartma çabamda çoğunluğun yanımda olması yeteri kadar rahat-

latmaz beni; hep azınlıkların muhalefetinden bizar olur dururum... Fakat bu, hak bildiğim yoldan sapmama sebep olmaz elbet; tavizsiz bir şekilde gene bildiğimi okurum.

Yani öyle yapardım... Ve şimdi acı acı biraz daha esnek olup bazı şeylerde ortayı bulamaz mıydım? diye soruyorum kendime. Galiba o kaz kafalı azınlıktan bazıların yönetici sınıftan veya etkili kişilerden olabileceği, benim gibilerin biraz burnunun sürtülmesini görmek isteyebileceği ihtimalini göz ardı etmiştim. Yahut da bunu göze almış, yani alabildiğimi sanmıştım... O hâlde!.. Haydi bakalım, iyi eleman, dü-rüst memur, kendin ettin, kendin buldun, sızlanma, yürü...

Günlerce böyle sanki kendi kendimi dürtüp yine kendimle inatlaşarak bocaladım durdum. Bu arada, umutsuz da olsa, tayinimi durdurmak için bazı teşebbüslerde bulundum. İstifa edip bir mühendislik bürosu açmanın getireceklerini, götüreceklerini hesap etmekten de geri kalmadım elbet. Hayır, yazık olacaktı yirmi yılıma ve devlet memurluğunun alıştığım avantajlarından vaz geçmek kolay olmayacaktı. Piyasada da işler iyi değildi. En doğrusu gitmekti.

Eski, mahrûmiyet içindeki bir misafirhanenin pislikten gerleşmiş çarşaf ve yastık yüzlerinin yüzüme, gözüme, ağzıma, burnuma kaçınılmaz dokunuşlarından sakınma ve o iğrenç kokusundan kurtulma uğraşları verirken bir taraftan da hayatımın bu yeni sahnesindeki aktörlerle karşılaşmaya başlıyorum. Personel müdürü artık sıkça çağlıyor kapımı; sanki orası çok matah bir yermiş gibi misafirhanede daha fazla kalamayacağımı söylüyor. İl müdürü sıkıştırıyormuş. Ve ben ev arıyorum. Geniş caddelerin gösterişli apartmanlarıyla işim yok elbet. Dolaştığım, dar sokaklar, mütevazı evler... Yabancı olmam ve yanımda eşimin bulunmaması büyük dezavantaj oluyor. Bir ev dahi kiralanmayacak kadar güvensiz bulunmanın acısı da başka bir koyuyor insana... Ah şu iç gitmelerim, ah şu yutkunmalarım, ah şu ıgıl ıgıl erimelerim... Pek alışık değilim... Ne oturmuş bir yaşantının birdenbire allak-bullak olmuşluğuna, ne savruluşların sadmelerine.. ne gurbet günlerinin o ağır, ezici hüznüne. Hayır alışık değilim işte, çoluk-çocuğumdan, yurdumdan yuvamdan, paralanırca koparılmışlığın acı mutsuzluğuyla onca uğunurken bir de uğraş vermeye... Gücüm yitiyor, ben yitiyorum; git gide gömüldüğümü hissediyorum bu sevimsiz memleketin içine doğru... “Hey kaz kafalıları!” diye haykırıyorum içimden. “Bakın işte ne kadar haklı çıktınız!.. O, kanun benim, diyen havalı memur, o taviz vermez katı eleman bakın ne çabuk fosaldı. Burnu beklemediğiniz kadar çabuk sürtüldü. Her kimseniz bakın, görün! Görün işte! Sevinin!.. Fakat. Allah belânızı versin e mi! Elinize ne geçti!.. Ben kaybediyor olabilirim, evet, fakat siz de bir şey kazanmıyorsunuz, kimse bir şey kazanmıyor...”

Evet, devlet maaşımı kesecek değil ya, üstelik, ikinci derece mahrûmiyet bölgesi olduğu için, fazlasıyla ödüyor. Ayrıca taşınmam için yolluk da veriyor. Üstelik mehil müddeti diye yasal bir izin vermeyi de ihmal etmiyor. Ve üstelik başıma gelenlerin sarsıntısı çalışma azmimi kırıyor ve birilerine kinlendiriyor beni! (Artık birçok namussuzluğu birden yapabilirim yani.) Amirlerim, öyle veya böyle, ev arama ve yerleşme hakkıma saygı göstermek zorunda ve bu aylar boyu sürebilecek bir durum... Eh! Peki kim kazanıyor!..

Sonunda bir ev buldum. Bize bol bol yetecek bir şey. Hiç değise çocukların okulu sömestre girsin ve değişiklikten fazla etkilenmesinler diye, eşimle beklemek kararı aldık. Telefondaki titrek sesi hem sevinçli, hem üzüntülüydü eşimin. Bir gün gelecek, çok çok uzaklarda, bizim olmayan ve bilinmezliklerle dolu bir diyarda başımızı sokacak bir yer bulabildiğimiz için bir sevinç duyacaktık biz ha! der gibi...

Tek kişilik bir sünger yatak, bir yorgan, iki yastık, bir çarşaf takımı, iki plastik koltuk, bir sehpa ve küçüğünden de bir televizyon aldım, yeni evimize yerleştim. Böylelikle arkamı sağlama almış oldum. Ve ne zamandır ucundan kıyısından tutularak idare edildiğim şubeme teslim ettim kendimi...

Şube Müdürüm, sezonun ortalarında olmamız dolayısıyla bana belirli bir görev veremeyeceğini, zaten yatırımlarının da fazla olmadığını, önümüzdeki çalışma mevsiminde beni değerlendirebileceğini, söyledi ve; “Ancak, tabii ki bu, sizin tecrübelerinizden istifade etmemize engel olmaz,” dedi. Olabileceğinin en iyisi, küçük bir masa, bir de eski koltuk verdi... Yaşça benden büyüktü. Tecrübeli bir idareci olduğu belli oluyordu ve ayrıca bunun onu temkinli olmaya da zorladığı anlaşılıyordu. Bazen alttan alta “Kimbilir nesen, neyin nesisin? Kimbilir buraya, bu sürgün yerine niye gönderildin? Hele şöyle biraz bekleyelim, soralım, soruşturalım, gelen haberleri değerlendirelim...” falan der gibi bakıyordu. Ve bu da onun en tabii hakkıydı.

Odada dört kişiydik. Oda arkadaşlarımdan birisi genç, tecrübesiz bir mühendis, diğer ikisi teknikerdi. İnşaat şubesi, diğer odadaki bir-kaç topografla birlikte, bu oluyordu. Haliyle, yaşanan ilk soğukluğun ve ‘eksik olsun, yanlış olsun, ama bizimki olsun’ tavırlarının ardından, beni benimsemeleri ve sevmeleri çok zaman almadı. Hakedişler, Bölge Müdürlüğünce aşırı kırmızı yiyerek, yani çok tashih görerek kabul ediliyor, bazen de reddediliyordu. Bu Şube Müdürünü de kendilerini de çok rahatsız ediyordu. Ve yanıbaşlarındaki tecrübeyi görmemezlikten gelmeye daha fazla dayanamadılar. Yaptıkları hatalar, her yetersiz inşaat elamanının çokça takıldığı yerlerde yoğunlaşıyordu. Metrajlardaki dairevî, küresel, konik ve kesik piramit hesapları, kapı-pervaz, sıva, boya gibi ince ölçüler, ataşmanlardaki çizim hataları ve baş belâsı fiyat farkı hesapları.. Analizlerdeki pozdan poza atlayarak malzeme miktarlarını tesbit işlemlerini ise hiç bilmiyorlardı... İşlerine fazla karışmamaya ve onları rencide etmemeye dikkat ederek, kısa zamanda tüm sıkıntılarını giderdim. Hakedişler, Bölgeye tertemiz gidip, tertemiz gelmeye başladı. Bazen uygulamalarda da takılıp kalıyor, hatta paniğe kapılıyorlardı. Örneğin temelin birinden su çıkmıştı ve diz boyu yükselmişti. Günlerce çamurlu ayakkabılarıyla gidip geldiler; yorgun suratlarından düşen bin parçaydı. Önce durumu kavrayamadım, sonra, yahu n’oluyor size, dışarıda yağmur çamur da yok, ne bu haliniz? Derken dertlerini öğrendim. Hemen temelin bir ucuna daha derin küçük bir çukur kazın, su oraya toplansın, bu arada motor oradan suyu sürekli çeksın, siz temeli atıverin, işte bu kadar, dedim, bu kadar basit... Daha bel veren döşemeler, çatlayıp patlayan sıvalar, uçan kiremitler, kaçırın su depoları vs. hep beni bekliyordu. Tabii dünyalar onların oluyordu. Şube Müdürünün de keyfi çok yerindeydi. Ayrıca ilk sıkıntılarımdan, ardından mesâiye titizlikle riâyet edişim,

saygılı ve ciddi davranışlarım, dedikoduya ve boş boşazlığa tevessül etmeyen ölçü-
lü ve bilinçli duruşum sayesinde, git gide bir câzibe merkezi olduğumun farkınday-
dım. Devlet memurunun hasında bulunması gereken çok “t” nin benim yapımda bol
miktarla mevcut olduğunu biliyordum. Bunlar; teknik, tecrübe, teennî, takip, tevazû,
terbiye.. gibi hasletlerdi ve dürüstlüğü ve çalışkanlığı da içlerinde barındırırlardı. Ge-
çen zamanda mâzimde herhangi bir leke bulunduğuna dair haber gelmediği-belki de
bunun tamamen tersi olduğu-belliydi. Koridorlardan geçer, merdivenlerden inip çı-
kar, servis bekler, onunla gidip gelirken.. vs. yavaş yavaş beni tanımaya başlayan di-
ğer şube elemanlarının ve bilhassa odacıların, şoförlerin, bekçilerin (ki nedense bu
konuda hep onlara önem vermişimdir) hayranlık ve saygı ifadeleri görülmeye değ-
di. Onların; “İşte gerçek bir mühendis, bir teknik eleman.. İşini biliyor.. Helâl ol-
sun...” dediklerini duyar gibiydim.

Odamda kendi başıma kalışlarımda, kirli duvarların bir noktasında dalar gider,
gene de gururlanmamaya çalışarak, içimden:

“Hey Kazkafa!” derdim. “Görüyor musun! Ne yapsan alt edemezsin sen beni. İlk
günlerdeki zayıflığının üzerine şöyle bir çizgi çek bakalım. İşte ben asıl buyum.. Ve
sen asla özgüvenimi yenemez, yaydığım saygınlığı gideremezsin... Kim olduğunu
bilmek, şimdi yüzünün aldığı şekli görmek isterdim... Belki partinin zurnanın zırt de-
diği bir yerindesin de birilerine hadi senin de gönlün olsun dedirten biri, belki hak-
ketmediği mesâisini makasladığım sıradan bir işçi, fakat, partiye üye ve de delege
olan ve oyu gereken biri.. belki müteahhidinden, yahut idarecisinden etkili biri... Kim
olursan ol! Ne senin, ne ötekinin, ne berikinin partisiyle işim var benim... Elbet bir
oy hakkım var ve onu verdiğimi ara sıra dost sohbetlerinde savunma hakkım da ola-
caktır... Fakat o kadar... Ve çok geçmez sen gidersin, ben kalırım. Devleti temsil eden
sen değilsin, bunu o kuş beynine sok e mi sayın bay Kaz kafa!..”

Tatil günlerinde ara-sıra sıkıldığım olur, şöyle bir tur atar gelirim. Fakat akşam-
ları hemen hiç evden çıkmam. Bu bomboş odaların öyle bir husûsiyeti olamayacağı
bir durumda bile “ev hayatını” dışarıya tercih ederim. Televizyonum sürekli çalışır,
o ses eder, kalabalık eyler, ben gazetemi, kitabımı, dergimi okurum. Bazen bir filme,
bir diziye takıldığım olur, bazen de, şu herkesin birden bağırıştığı ve horoz dövüşü
misâli birbirinin üzerine atılmaktan kendini zor tuttuğu ve-reyting uğruna müdahale
de edilmeyen-tartışma programlarına kapılır giderim... Ancak asıl söylediği başkadır
bana televizyonumun... Yıllar yılı anlatıp durduğu acı öykülere bir iki safha daha ek-
ler, yıllar yılı oluştura geldiği ıstırap tablolarına bir iki fırça daha vurur. Öteden beri
onda kolları taşlarla kırılır delikanlıların... Çocuklar köşe başlarında vurulur... Bul-
dozerler, tanklar ve bombalar evlerini başlarına geçirir ailelerin... Sersefil insanlar,
belirsiz yerlere doğru sürülür. Hem de içlerinde ölülerinin acısını taşıyarak... Kendi-
mi onların yerine koymak isterim, koyamam.. Kim, kimin acısını yaşayabilir ki!.. Şa-
irin dediği gibi herkes kendi payına düşenle eğlenir durur... Fakat gene de o zaman
yaşadığım gurbet, gözümde küçülür, silinir... Ah, devletim, sen neymişsin, derim.
Ah! Güçlü, caydırıcı, büyük devletim... Ve güvenli memleketim...

Evi taşıdığım günden bir hafta geçmiş, geçmemişti. Şube Müdürüm beni çağırttı. Yanına gittiğimde, üzgün bir yüzle önündeki evrakı bana uzattı. Okumamla en yakın koltuğa çökmem bir oldu. Aman Allah'ım! Bu ne biçim işti!.. Tayinim çıkmıştı.

Şube Müdürüm samîmî bir teessüsle: "Yazık!" dedi. "Yazık, bu memlekete, yazık!.. Size de o kadar alışmıştık ki!.. Artık dava mı açarsınız, ne yaparsınız!.."

Odama gittim. Müthiş üzgün ve bir o kadar da öfkeliydim. Taşınana kadar canım çıkmıştı. Kollarımdaki bacaklarımdaki ağrılar bile geçmemişti henüz, ya belim, belim kırılıyordu. Yaşlanan omurgalarım o kadar gel-gide, o kadar yüke katlanamamıştı. Ya eşim ve çocuklarım!.. Zavallılar onca perişan olmuşlardı... Onlara ne diyecek, nasıl haber verecektim!..

Fakat, ne olursa olsun, bu defa gafil avlanmadım; diklendim, doğruldum; "Hey Kaz kafa!" dedim içinden. "Üst üste zehirle bakalım. Bana bağışıklık kazandırıyor-sun... Kaybedeceğim hiçbir şey yok benim, anlamıyor musun? Devlet harcırahımı veriyor. Maaşımı da tıkr tıkr sayıyor. Birinci derece mahrûmiyet bölgesi olduğu için daha fazlasını verecek hem de. Eh, ne anladık!.. Sevindiğim bir şey var, o da; denklerim çözülmedi henüz ve çocuklarımı daha okullarına kaydettirmedim... Az daha bekleyebilirdin yani. Sevinmem mi, üzülmem mi gerektiğine bir türlü karar veremediğim bir şey daha var. O da şu ki, evet, sen devleti temsil etmiyorsun... Asla da edemezsin. Aksine sen, onu emen, kemiren, zayıflatan bir unsur, bir sülük, asalak bir böceksin..."

Karşımdaki kirli duvarın bir noktasına dalıp gitmiş, acı acı gülümsüyordum şimdi. Anlaşılan buralarda işim bitmişti. Memleketimin başka bir yerinde yeni su çıkan temeller, çöken betonlar, patlayan sıvalar, uçan kiremitler beni bekliyordu. ❧

RECEP ŞÜKRÜ GÜNGÖR

IHLAMUR BUĞUSU

Sekizinci katta, güneye bakan odanın kaloriferine dayanıp, şehrin sabahını seyrediyorum. Haftasonu... sakin... tek tük gelip geçenler mutsuz çehreleriyle bakıyorlar önlerine. Arkadaşım uyuyor yan odada. Ben burada düşünüyorum.

Çatalçeşme sokaktaydık. Oradan aşağı yürüyerek, konuşarak, bakınarak Güllhane parkına indik. Uzun, ince, sık çınarların, ardıçların, kavakların altında oturduk. Devleti kurtardık. Yıkıp yeniden kurduk.

Eminönü iskelesine indik. Balıkçılar, seyyar satıcılar, sokak çocukları, âşıklar, körler müzik korosu... ne yoktu ki!

Tarihi Eminönü Balıkçısının iskemlelerine oturduk. Ekmek arası balık aldık. Yemeye başladık. Cemil ayran içti, ben turşu aldım. Hemen ötemizde bir aile oturuyordu. Otuz yaşlarında bir karı koca. Bir de on yaşlarında kızları vardı. Kız, balığı bitiremedi. Babası kızdı. Nimettir yavrum, atma, dedi.

Boğaz dalgalıydı. Sahile çarpıyor, bir daha çarpıyordu. Çarptıkça deniz ayaklarına kadar geliyor, yerine gidiyor, tekrar geliyordu. Med oluyor, cezir oluyordu. Martılar serin suların dalgalarının üstünde uçuyor, özgür çığlıklar atıyor, bizi kıskandıırıyordu. Ezan sesleri boğazın dalgalarına karışıyor, akşamın kızıllığı şehrin içine içine dağılıyordu.

Vapurlar... gelen, giden, düdük öttüren, boğazı yararak, gürültüyle yaklaşan, uzaklaşan yolcu vapurları... güvertesinden, küpeştesinden sahile akın eden yahut sahilden güverteye, küpeşteye akan insanlar...

İnsan olmak taşınmak mıydı? Karadan, denizden, havadan yığınlar halinde evet, yığınlar halinde taşınmak mıydı? Evlere, iş yerlerine, eğlence merkezlerine, tarlalara, fabrikalara taşınmak mıydı? Akan, taşınan yığınların iradesi olur muydu? Büyük kalabalıkların iradesi? Öndekiler nereye götürürse oraya mı giderdi kalabalıklar? Bu muydu kalabalığın iradesi?

Dışarıda sonsuz bir uğultu var. Ne deniz, ne gökyüzü, ne de kuşlar. Hiçbiri, hiçbirini görünmüyor. Kar tozunu önüne katarak, savurarak evlerin duvarlarına çarparak, uğuldayarak, korkunç sesler çıkararak esen rüzgâr ürperti veriyor. kıyamet bu. Kıyametin provası. Allah'ım bu ne müthiş kar, tipi, fırtına!

Eminönü durağından otobüse bindik. Biletsiz, çocuklu bir kadına bilet verdik. Yaşlı, temiz yüzlü bir adam yaklaştı. Ayakta kalmıştı. Koridor tarafında Cemil oturuyordu. Ayağa kalktı, ihtiyarı buyur etti. Adam, teşekkür ederek oturdu. Bana da, "merhaba evladım!" dedi. Başka da bir söz söylemedi. Alnının kırışıkları, sakalının kırçıkları, ellerinin titremesi anlatacağını anlatıyordu, sözcüklere gerek kalmıyordu.

Taksim durağında indik. Meydandaki demir parmaklıkların üzerine oturup insan selini izledik. Akan, aktıkça çoğalan, kederli, sevinçli, ne kederli ne sevinçli yüzlerce çehre kayıp gidiyordu. Eminönü, Laleli, Beyazıt, Üsküdar... hepsi böyle değil miydi? bitmeden tükenmeden akan insan...

Cemil köyünü anlatmaya başladı:

Kör Veli bir Kürt kızı kaçırmıştı. Öldürürler korkusuyla iki sene şehre inemedi. Köylerde çalışarak geçimini sağladı. İhtiyaçlarını siparişle karşıladı. Sonra, şehirde ileri gelen ve kızın ailesinin saygı gösterdiği bir adamın aracılığıyla barıştı.

Bu arada Kör Veli'ye neler demediler ki! Korkak, ödle, kaypak... Kör Veli bu lafların hiçbirine aldırmadı, işine baktı. Yazın, pamuk sulamaya yazı köylerine gitti. Kışın davarını beslemek için dağlara dal getirmeye...

Kör Veli'yi anlatırken samsun sigarasını hiç söndürmedi. Meydandaki abidevi çeşmeye gözlerini dikip Cemil'i dinledim. Anlattıkça anlattı. Dilki Ahmet'i, Kız Mehmet'i, Şaş Bekir'i, Tintirik Kâye'yi, Gara Omar'ı... sonunda sustu. Köyü baştan sona anlatmıştı.

Meydandaki çeşmeyi gösterdim. Biliyor musun buraya niçin Taksim deniyor? Bilmiyorum, dedi güler. İstihzalı, ilgili-ilgisiz bir tavrı vardı. İşte, dedim, şu çeşmeden dolayı. İstanbul'a bu çeşmeden su taksim edilmiş.

Demirlerden kalktık. Tramvay yolunda yürüdük. Mepisto'ya vardık. Cemil, dergilere baktı. En çok da şiir dergilerine. Adının geçmediği dergilerin editörlerine küfretti. Ben üç tane türkü kaseti aldım. Bu gece sabaha kadar bunları dinleyelim, dedim Cemil'e. Dinleyelim, dedim. Sabaha kadar dedim. Oradan çıkıp Halep pasajına girdik. Sinema afişlerini, gazete reklamlarını, popstarcıların boy boy fotoğraflarını ve manyetik kapıyı geçip zemin kata, Pentimento'ya indik. Buraya bütün dergiler geliyordu. Edebiyat, kültür, sanat, siyaset, bilim...

Uğultu, tipi, rüzgâr... ne müthiş kıyamet. Odanın ortasına piknik tüpünü getirdim. Çaydanlığa su doldurup, tüpü yaktım. Pencerenin camı buz tuttu. Arkadaşım biraz önce uyandı. Lavaboda yüzünü yıkıyor. Aynaya bakıyor. Her sabah uzun uzun yüzünü yıkar, aynaya bakar. Kel olmasına rağmen saçlarını tarar. İtina ile giyinir.

Birkaç dergi aldıktan sonra oradan çıktık. Pasajın önüne, giriş kapısının kenarına oturduk. Cemil, bir sigara yaktı. Ben kalabalık kız gruplarına baktım. Yalan yok, şehvetlendim.

Cemil memleketten anlatmaya başladı:

Hasan abim, Gazi Ortaokuluna kaydolmuş. İzbe bir evde kalıyormuş. Para pul yokmuş. Köyden gelen bir satır yoğurtla açlığını gideriyormuş.

Bir gün kantinde, çocuklardan biri ekmeğin arası kavurma almış, ekmeğin yarısını yedikten sonra geri kalanını pencerenin kenarına koymuş. Hasan abimin karnı açlıktan zil çalıyormuş. O ekmeği almak için pencerenin önünden birkaç kez geçmiş fakat, alamamış. Bir seferinde sınıfından bir arkadaşı gelmiş. O gittikten sonra ekmeği almak için elini uzatacakmış ki, bir öğretmenini görmüş. Biraz sonra da temizlikçi gelip ekmeği çöpe atmış.

Okulun önünden her geçişimde, o ekmeğin kokusunu alırım, diyor.

Gözü, kalbi, aklı o ekmekte kalmış. O günkü doyma duyguları o ekmekle çöpe gitmiş. Evinde yoğurt da kalmamış.

Hasan abim meyus mükedder ayaklarını sürüyerek sınıfının bulunduğu kata doğru yürümeye başlamış. Açlıktan midesi guruldarken merdivenleri zor çıkmış. Zil çalmış, sınıfa girmiş. Türkçe öğretmeni gelmiş derse. Dersin konusu aç bir ailenin dramını anlatan bir şiir.

Cemil sustu. Meydanın cihetsiz, hedefsiz, düşüncesiz, hazcı kalabalığına seslendi: “Nereye varacak böyle Allah’ım içimizin kirleri!”

Tramvay yolunda yürümeye başladık. İsmailağa camisinin avlusuna girdik. Caminin penceresinden, akşam namazı kılan müminleri gördüm. Onların huşu, huzur içinde namaz kılıp dua okuyuşlarını izledim. Ben dışarıdaydım. Allah’tan ne kadar uzakta, ona ne yabancıydım! Bir kafir gibi hissettim kendimi. Duygularım, düşüncelerim, hayallerim birbirine girmişti. İnsan mıydım, Müslüman mıydım, yerli miydım, yabancı mıydım? Neydim? Kolumdan çekistirerek pencereden ayırdı beni Cemil.

Akşamın kalabalığına karışıp yürümeye devam ettik. Sent Antuan Katolik Kilisesi’ne girdik. Nasrani kardeşlerimizin ibadethanesini görelim dedim de girdik kiliseye. Avluda bakındık bir süre. Gelip geçenlere baktık. Bizim gibi sadece görmek, gezmek maksadıyla gelen çoktu. Görünürde bir görevlisi, bir bekçisi de yoktu. İçeriye kalbimdeki duyguların karmaşıklığını hissederek girdim.

Üç kız bir erkek gülüşüyorlardı. Kızlardan biri besmele çekip dilek tuttu. Sonra da ya tutmazsa, dedi. Yanındaki kız besmele bile çektin, tutmaz mı, dedi. Erkek arkadaşları, kilisede çektiğin besmelenin hayrı olmaz, dedi. Güldüler. Biz de güldük. Bizi görmediler.

İkonlara yaklaştık. Ortada çarmıha gerilmiş İsa’yı bütün din düşüncelerini bir kenara atarak düşündük. Koca bir yalandı. Milyonları kandıran bir yalan. Meryem ana ikonunun önünde dua ederken kendinden geçmiş bir zenci gördük. Ne içten, ne samimi, ne huşulu dua ediyordu! Bense ancak pencereden bakabiliyordum.

Bir anneyle kızı yaklaştı yanımıza. Sordular, sual eylediler. Cevapladım. Yazdığımızı öğrenince hayranlıkla baktı bize anne. Kızına doğru eğilip yazarmış bu adamlar, dedi. Sent Antuan’dan çıktık. Aynı yolda, caddenin ortasından, yolumuza devam ettik. Hava soğuktu. Berelerimizi çıkarıp kafamıza taktık. Galata kulesinin sağ tarafından aşağı doğru yürüyerek köprüye vardık. Demir koruluklara tutunarak dinlendik. Denizi, martıları, balıkçıları, vapurları, akşamı seyrettik.

Demliğe bir tutam ıhlamur doldurdum. Kaynayan suyla ıhlamur çayı yaptım. Yanlış yapmışım. Arkadaşım geldi. Demliği mutfağa götürüp içindekileri büyük bir çaydanlığa doldurup getirdi. Ihlamur kaynamaya başladı. Kokusu, odanın duvarlarına, tavanına, penceresine sindi.

Tramvay durağının yanındaki yer altı çarşısına girdik. Birer pantolon, kazak aldık. Bayram yaklaşmıştı. Güzel giyinmeliydik. Hiç olmazsa bayramda bakımlı olmalıydık. Cemil, beş kez denedi pantolonu. Yakışıyor muydu, uyuyor muydu, şaire böyle pantolon gider miydi? Beşinci giydiğini aldık. Mavi, taşlanmış kot pantolondur. Poşetlerimizi alıp tramvaya yürüdük. Oturur oturmaz hareket etti. Herkes susuyordu. Cemil’le ben yüksek sesle konuşuyorduk. Yorgun, kaygılı, uykulu insanların konuşacak hali yoktu. Sultanahmet durağında indik. Divanyolu caddesinde yürümeye başladık. Yağmur atıştırıyordu. Bir damla da gözlüğümün camına düşmüştü. Kızlarağası medresesine girdik. Soldan üçüncü masa boştu. Yaşlı, sakallı, bereli çaycı bize orayı işaret etti. Çaycıya itaat edip gösterdiği masaya geçtik. Bu soğuk havada, çay ne büyük, ne sıcak, ne lazımdı!.. Tek şeker atıp karıştırdığım bardağın sıcaklığını orada sevdiğim kadar, başka sevdiğimi hatırlamıyorum. Cemil, üç şekeri de attı, üstelik benden artan iki şekeri de attı. Hınçla, hırsıyla karıştırıp somurur gibi çayını içmeye

başladı. Sağımızdaki masada iki yaşlı, kasketli adam konuşuyordu. Biri çenebaz, öteki ise daha çok susan bir adamdı. Çenebaz olanı anlatıyordu: Ben altı yaşındaydım. Kıbrıs meselesi o zaman da vardı. Her gün bilmem şu kadar Türk şehit edilirdi.

Tatlı bir keman sesi duyuyorduk. Dinledik, hoşlandık. Neden sonra karşı odanın kapısının eşiğinde oturan kemancıyı gördük. O iki adamın yanındaki masada oturan fingerdek kızlar kahkahayla, neşeyle gülüyorlar, yaşadıkları ânın tadını çıkarıyorlardı.

Çay parasını Cemil ödedi. Divanyoluna çıktık. Yapraksız, kuru, sıyrılmış dallarıyla ağaçlar söyleşiyordu. Islanarak, üşüyerek, titreyerek yürüyorduk. Kaldırım taşları ayağımızın altında muti köle gibi duruyordu. Göletlere basıp çorabını ıslatan Cemil daha da üşümeye başladı. Konuşsak mı, sussak mı, titresek mi, ne yapsaydık da başka bir hâle geçseydik?.. Olmadı, hiçbir hâle geçemedik. O an, o hâli yaşamak yazgımızdı, bunu biliyorduk. Havanın kurşunî rengi, bizim havamıza tesir ediyordu. Saçaklardan akan damlacıklar Cemil'in kafasının keline düştükçe şırıltılar çıkarıyordu ve ben bundan büyük neşe duymaya başlamıştım ki o, beresinin cebinde olduğunu fark etti. Çıkarıp kafasına geçirdi. Bizimle aynı hızda, aynı hızda, yavaş adımlarla yürüten, kırmızı, güllü başörtülü kız süzgülün süzgülün bakıyordu. Ağladı ağlayacaktı. Cemil de kızı süzdü. Göz göze geldiler.

Kızlarağasındaki kasketli, kaytan, kır bıyıklı ihtiyarın sözleri şöyleydi:

“İzmit’e gidiyordum. Şoför, genç, deli bir adamdı. Kafasında köylü kasketi vardı. Kasketin ucu iyice havadaydı. Kendinde de, şapkasında da meymenet yoktu.”

İşaret parmağını göğze doğru kaldırarak, kasketini şöyle dikerek: “Kazık gibi oturuyordu. Can güvenliğimiz yoktu. İzmit’e vardık ama, hep canımız ağzımızdaydı.”

Düşmek üzere olan çantamı omzuma iyice astım. Ne var bu çantada, böyle dolandırıp duruyorsun diyen Cemil’e; çantasız olmaz, dedim. Çanta güven verir insana. Cemil, tanrım bana da bir çanta! diyerek gözlerini göğze kaldırdı. Yıldızlar, kurumuş dallar, uçuşan martılardan başka ne gördüğünü söylemedi.

Kız, Cemil’le yan yana yürüyordu. Alnı kırış kırıştı. Titreyerek, korkarak yürüyordu. Düştü düşecek bir hâldeydi. Tramvay durağına yöneldi. Cemil’e son bir kez baktı. Cemil de ona baktı. O akşam Cemil, o kızdan bahsedip durdu.

Yağmur yağıyordu. Pıt pıt yağıyor, tatlı tatlı yağıyordu. Kaldırımlara, camlara, üstümüze vuruyordu. Pıt vuruyor, pıt düşüyordu.

Cemil, dört yüz milyon maaşla çalışan bir memurdu. Bu parayla geçinemediğini, ev tutamadığını söyleyip dertleniyordu. İki yüz milyona çalışan milyonları görmüyordu. Görmesi gerekmiyordu. Çünkü Cemil şairdi. Yani toplumun önünde gidiyordu. Cemil’in her gün, her an konuştuğu mevzusu şiir, para ve kızdı. Karşısına bir kız çıksa evlenebilir miydi, bunu kendisi de bilmiyordu.

Sistemden, devletten, cemaatten, bireyden, Necip’ten, Şemsettin’den... herkesten dertliydi Cemil. Hırçın, hırslı, doyumsuz bir adamdı. Konuşuyor... hırsla, şevkle, vahşice konuşuyordu. Bir dirençti. Gitti gidecek olandı. Yaralı bir peygamber yalnızlığını yaşıyordu.

Odanın orta yerinde, tüpün üzerinde duran çaydanlığın içinde ıhlamur kaynıyor. Buharı tavana, duvarlara, pencereye, üzerime sınıyor.

Dışarıda fırtına alabildiğine devam ediyordu. ❧

HALE TORUN

ÇİĞİRTKAN

*Ben seni İsfahan'da tanıdım;
yüzlerce yıl önce
Sonra Bizans'a geldik,
Köhne sarnıçların gölgesine.
Şimdi de rüzgârını içimize çektik bu şehir
Ve daha kim bilir nerelerde?*

Bir Krallık yok oldu!!!

Koca bir fermanın anlatılan özeti buydu işte. Hepimiz uğradığımız şaşkınlıktan beyinlerimizde tam algılayamamıştık olup biteni. Aslında ölenlere alışmıştık. Her gün üç beş derken bin, iki bin ölünün üzerinden atlayıp geçivermiştik. Tatsızlıkları önlemek için unutmuştuk onları..

Şimdi denizlerde kaptanlık sıfatıyla bile dolaşamayan, avare bir gemi görevlisi, adı yabancı dilde her neyse o olan serseri, sarhoş bir güruhuz. Biz unutarak sevmiştik ölenleri, anılarına ağlamak daha kolay gelmişti mücadele etmelerinden. Hani neredeyse sevinmiştik bile. Hepsini öldükten sonra gömmüştük.

Üzerlerine Futbol arenaları bile inşa etmiştik. Ama bu da neydi böyle? Bu gelenler bize güneş ışığı getirmeyeceklerdi biliyorduk ama karanlığın bu kadar erken bu kadar sessiz çökeceğini bilemezdik ki? Bizler **Doğu insanı**, savaşları sade bir acıyla içimizdeki öfkeyle yaşırdık. Ama masallarımız bilir ki bizler **-yani;aniden karanlık-ta kalanlar-** hiç bu kadar hazırlıksız olmamıştık. Masallar doğru değildi demek ki...

Saraylarımız vardı. Virane, yıkık dökük ama içimizde yükselen kanlı duvarlarıyla bize ait. Akıllarımızdaki hesaplara göre hep bizim kalacaklardı. **Virane** olacaklar ama bizim kalacaklardı. Hep olacaklardı. İlk Babil müzesi yağmalanırken hissetmeliydik bu dehşeti. Bir taştan, ya da kitaptan alınan intikamın sırasının bir gün bedenlerimize geleceğini, çatal dilli yılanın özgürlük ateşi ile yanıp tutuşurken, koca bir medeniyete saldıracaklarını hissetmedik. Hissettik de dilimiz varmadı. Çaresizdik. yıllarca bir başka işkencenin tahtasındaydık. Şimdi sıra bu sınıfa atlamaya gelmişti.

Sınıfı atlادık. Yirmi birinci yüzyılın en deli, en belalı sınıfındayız. Üstelik henüz mezuniyete çok var.

Atları vardı güzel Kandeharın..

Işıkları yarı karanlıkla oynardı. Akşamları güzeller sırlarına gömülürdü. Çöl korurdu Bu kenti. Medeniyet denilen aşağılık kapıyı çalmadan önce; Çocukları açılar ama en azından annelerinin koynunda uyuyorlardı. Yüksek tepelerinden aşağılara doğru bakıldıkça sonsuz bir saklanmalık duygusu yaratıyordu. Saklanmak, sığınmak kaybolmak bizim gizemimizdi. Biz saklı bir halktık. Kavruk, içine dönük. Kadınları çocukları susmuş Kandehar hiç kimsenin ulaşamayacağı kadar yükseklikteydi.

İran’da sana şiir okumuştum hatırlıyor musun?Dilini bilmediğim bir şiir. Ağlamıştın. Ağlamıştın ve gözlerin Demavend kadar büyük, bana bakarak *Sevgi* demiştin. *Sadece bir kadın bir erkeği severse bu kadar güzel bir şey yazabilir.*

İran’da akşam oluyordu. Çayhanelerin, dar sokakların ötesinde, gölgelere kanıp gitmenin bu şehirde ölüm pususu olduğunu bilerek. Ölüme sırt çevirerek gizlice bir-birimize bakmak için delmiştik yasakları.

İsfahan köprüsü üzerinde oyun oynayan yırtık pantolonlu çocuk Farisi farisi bize bakarken içimden bir tını geçmişti.

Gökyüzünün anlamlarını ilk çözen halktı oradakiler. Hayyam oradaydı. Nehirleri, yolları birbirine açılan sokakları ile bir toz kentiydi İsfahan. Toz her yeri kaplamıştı. Adını bile bilmediğimiz pek çok emekçi insan gördük yollarda çalışan. Sırtlarında hayatlarını taşıyorlardı. Şımarık Avrupa’nın düşündüğünün aksine tembel ve sabahtan akşama kadar kahvelerde oturmayan bir halktı. Ama verilen imkânlar kadar hareket edebiliyorlardı. **Onlar hadım edilmiş Doğuydu.** Kimsenin merhametine sığınmadan yaşamaya çalışıyorlardı. Söyledikleri çoktu. Ama kelime kullanmıyorlardı.

Bağdat’ı ise artık hatırlamıyorum bile, sanki üzerinden yüzyıllar geçmiş gibi. Ne sokaklarını hatırlamak istiyorum ne de gökyüzünü, çünkü anımsadığım her dakika güzelliklerin üstüne yağın zift kokusu geliyor burnuma, yanan insan teni ve lastik ayakkabıların kokusu kafamı dumana boğuyor bir şey anlayamıyorum. İki kanatlı Babil kapısını ve taş oymaları hatırlıyorum. Çok önceleri bir akşamüzeri kaldığım mekânın biraz ilerisinde arkamda sessizce yaklaşan bir hışırtı duyup bakmıştım. Bakmamla beraber kaybolan bir karaltı. Bir hayalet değip geçmişti sırtıma bağıramadım. Kimseye de anlatamadım. Eve döndüm sustum.

Şimdi haritadan bakıp dehşet içerisinde o mekânların içerisinde binlerce hayaletin varlığını hissediyorum. Gölgele var haritamın üzerinde

Hulagü de ellerini açmış işaret ediyor bana, kanlı gölgeleri.

İstanbul’da erguvan zamanı. Ama yine sen yoksun. Onca toz yutmuş onca devran dönmüşüm. Bir tek yer göster bana olduğun. Geleyim. Pergelim, gönyem usturlabım kapının önünde duruyor; çantamda, gitmeye hazırım. Şehrimin ağaçları, parkları yemyeşil, yollarında aynı toz, ama kulelerinden bakılınca tüm yangınları görünüyor uzakların.

Sesin yok. Ama duyuyorum.

Sen benim yangın kulemdin. Sevdiğimiz şehirler buradan bakınca görünüyor.

Biz Kandehar’ı sevmiştik. Şehir değildi. Sanki kocaman bir ülke idi bizim için ve yalnızdı.

İsfahan yalnızdı.

Bağdat yalnızdı

İstanbul yalnızdı.

Ve Tüm güneşler üzerine oturduğumuz bir duvarın üzerinden seyrettiğimiz gibi birer birer batıyordu.

Bizim çocuklarımız güvenlikteydi.

Çocuklar?

Çocuklarımız nerede? ❧

ZEHRA YİĞİT

ÖZ-LEMEK

Boğazın manzarasını koluna takıp saatlerce yürümek ne zamandır yapmadığı işti sahiden. Peki neden yapmamıştı. E çünkü Boğaz hep oradaydı. Bir yere kaçamazdı ki? İstanbul da yaşasa ve bir sene boyunca Boğazı özleyip gitmemiş olsa ne çıkardı? İşte nihayet gelmişti ya... Aralarına bir soğukluk mu girmişti,yoksa bu Boğaz kenarındaki çay bahçeleri daha önce de mi soğuktu? Bilemedi...Ne de olsa uzun zaman geçmişti.

Az sonra kendisini,hayretle mantıklı bir çizgide ilerlediğini fark etmesine rağmen,yine kavram dışı bir düşüncenin gölgesinde bulacaktı. İşte böyle cümleler kuracak,sonra da “Yahu niye anlamıyorlar beni?” diyecekti.

Çayından bir yudum aldı. Buz kesmişti çay. Belli ki çay da Boğaz’ın tarafını tutup tavrı koyuyordu. Aslında Boğaz’da beş dakikadan sonra içilmeyen çay soğurdu. E yarım saattir içilmeyen çay ne olur sormayın bile.

Ceketinin cebinden sararmış beyaz bir zarf çıkardı. “Tazeleyelim mi abi!” diye azarlar gibi tepesine dikilen çaycıya,“Ben bir şey yapmadım,suçsuzum” der gibi,başını evet anlamında salladı.

Zarfı açacaktı. Ama korkuyordu. Daha önce okuduğu hâlde,içindekini bildiği hâlde korkuyordu. Yazılanları iyice anlamaktan,ona hak vermekten korkuyordu. Ve... Korkunun ecele faydası yoktu.

“Mektuplara nasıl başlanırdı hatırlamıyorum. Giriş,gelişme,sonuç... Bunlar burada bana çok uzak. İmla hataları diz boyu. Ada halkının ne konuştuğunu anlamıyorum bile,kelimeleri öyle yuvarlıyorlar bazen. Ama biliyor musun hiç şikayetçi değilim. Hayata karşı daha az hata yapıyor burada.

Ertelemek yok. Hatırlamak yok. Denizin mavisini nereye gidersen git görüyorsun. Unutmuyorsun. Beklemek yok. Neden biliyor musun? Çünkü her şey şimdi,burada oluveriyor. Bir sonraki saatin derdine şimdini kurban vermiyorsun. Adadakiler böyle yaşamaya yatkın insanlar. Tabi kendilerinin başka şehirlerdeki insanlara göre kıyaslamasını yapamıyorlar. Onlar için senin benim gibi karmaşık insanlar olması çok saçma. Hayat basittir diyorlar.

Bir gün bir satıcı bu adaya gelip bir şeyler pazarlamak istemiş. Malını alsınlar diye öyle bir içerik,işlev,maharet sunmuş ki,bizimkiler de adamın çabasına acıyıp almışlar. Çok kişi olmasalar da merhametli bir ada halkı az kalabalık etmiyor. Adam bütün mallarını satıp gitmiş. Adamcağızın sattığı o kadar kalitesiz,o kadar kötü bir şeymiş ki hepsini çöpe atmışlar.

Bana bunu anlatıp; “Eğer üzerini örtmeniz gereken bir kusur yoksa ne diye olduğun gibi çıkarıp söylemezsin ki neyin ne olduğunu? Hayat eğer ardında bir kusur saklamıyorsa,onu almamız için neden karışık cümlelerle kendini heba eden satıcılarımız

olsun. Biz ona zaten sahibiz. O düşündüğümüz sorular, bulduğumuz cevaplar değil ki.. Bak etrafına... O görüp görebildiğin her şeyin içinde kalbi atan bir varlık.” Dedi hayli yaşlı olan komşum. O günden sonra adadakilerden daha zeki, daha iyiyim, yok şu okulu bitirdim, yok bilmem ne yaptım diye davranamıyorum.

Sana bu mektubu yazmamın bambaşka bir nedeni var. Neden gittiğimi, senin deyimle neden kaçtığımı biliyorsun. Senin beklentilerle örülü dünyanda ben de sadece bir beklentiydim. Vaktim geldiğinde yaşamında yerimi almıştım ve hemen elime ne yapmam gerektiğini söyleyen bir kâğıt tutuşturdu. (Yada bir o kalmıştı).

Kendim olmak, seni olduğun gibi tanımak öyle zordu ki... Ben beklenti olup, bir şeyleri beklemekten ve senin beklentilerden sıyrılacağın günü bekleyip bununla yine beklemekte olduğumu fark etmekten sıkılmıştım.

Sana aklımdakileri olduğu gibi anlattım. Halin gözümün önüne geliyor da... “Pe ki ya aşk?” demiştin. Ben “Ne olmuş ki ona?” diyince... Neyse kavgaları hatırlatmak değil mektubun sebebi... Ben burada aşkın hikâyesini öğrendim.

Ciddiyim, aşk denen tanımsız duygunun kimyasını burada, altmış yaşında dimdik durup hâlâ çalışan, balıkçılara, toprak işlerine, komşularına yardım ederek yaşayan bir teyzenin iş olsun diye anlattığı bir hikâyenin içinde buldum. Onun sözlerini iyice hatırlamaya çalışarak anlatıyorum;

“Neden bilemem de, herkesi sev derler. Ama kendini sevme. Sakın sevme, aman Allah korusun, kendini sevip de günaha mı gireceksin? Bunu söyleyen kimse inanmaz sana. “Ama”, derler, “Olur mu hiç insan kendini sevmeden... ”Öyle derler ama yine de sevmezler... İnsan en çok kendini özler hayatta. Kendine kavuşacağı günün hayaliyle yaşar... Varlığı yanı başındadır aslında. Hani... Bedensiz bir ruh gibi... İnsan izin vermez ki varlığının tekrar içine girmesine. “Yok” der “Seni alamam içime... Nasıl seveceğimi bile bilmiyorum ki, kimsin sen?”

Kişi kendini özler, kendisi kişiyi özler. Ne zaman sarılmak istese varlığı, kişiyi biraz daha uzağında görür. Ama bırakmaz yakasını!

O nereye giderse onun peşi sıra dolandır, çevresinde döner, adını seslenir... Ama kişi git gide görmez olur kendini.

Bir birlerini öyle özlerler, öyle özlerler ki... Ama varlığı kişinin dikkatini çekip de onunla konuşamaz. “Beni içine al! Ayrı kalmayalım!” diyemez. Günler geçer, haftalar geçer, aylar seneler... Bir rivayete göre ömürler böyle geçer... Varlık ne yapsa dikkatini çekemez de bedensiz kalıverir aynı bedeninin etrafında.

Sonra bir gün, varlık bir şeyi keşfeder... Kendisiyle ilgilenmeyen, zamanında içinden kopup gittiği kişinin, kendisinin, başka birisine öylece baktığını görür. Çok da umurunda değildir ama varlık onun içinden söylediklerini duyabilmektedir “Ne kadar da iyi birine benziyor, daha önce görmüş müydüm?”

Varlık artık kendine kavuşmak için ne yapması gerektiğini farkındadır. Ne zamandır yanından ayrılmadığı kişinin, kendisinin yanından ilk defa cesaretle uzağa gider. İlgilenilen insanın etrafına bir kılıf gibi geçiverir, bir ağ gibi örülür. İyice dolar kendini, tüm bedensizliğiyle, basbayağı bir bedeninin etrafına... Dolar, örülür... Tamamdır artık.

Kişi kendisinden habersiz işler çeviren kendi varlığını bilmez tabi... Az önce baktığı kişiye tekrar bakar. Ne kadar özlemiştir onu! Ama o kimdir bilemez. Ailesinden biri, en yakın arkadaşı, çok eski bir dost... Hayır hiçbirisi değildir... O zaman kimdir bu?! Varlığı bir başka bedenin etrafında dönüp seslenmektedir, "Buradayım, beni al hadi!" Karaya kavuşmayı bekleyen uzun yol gemileri gibi sabırsız, bağırır ona...

Ne zamandır özlediği bir şey kendisine seslenmektedir kişinin. Ama kimdir bu? Kendisinden farkı yoktur gördüğünün. Aynayı çıkarır bakar. Hayır. Benzemeleri mümkün değildir, benzemiyorlardır. O hâlde nasıl oluyordur da, benzemediği birine benzetiyecektir kendini?

Varlığı hiç yorulmadan, bıkmadan ona seslenmeye devam eder. Kişi kendini görür. Nasıl geri alacağını bilemez. Hatta olayın bir şekilde tamamen dışında olan şahısa "Kendimi alabilir miyim mümkünse?" demeyi bile düşünür. Ama olmaz... Diyemez... Varlığı ona bağırır... Kişi bu bağırışları duyar... Bir şey yapamaz. Dert basar. Deli olur. Kimi anlamaya çalışır, kimi iyiden iyiye küser... Kimi kendine bir selam verir geçer...

Kimi de... Almayı başarır kendini geri... Nerede olduğunu bilir artık merak ettiği dostunun. Varlık bedenine geri dönmüştür. Yıkamaktan rengi atmış bir gökkuşağı değildir artık hayat.

Kişi kendine kavuşur ise eğer... Ayrılıklar da biter... Acılarınız da... Başka biri, bir süreliğine onu taşımıştır. Başka birinin nezdinde kendinizi sevmek daha mı kolay gelir?...

Yük gibi görmemeli insan kendini, ki başkasına taşıtmak istemesin." ❧

SAMİPAŞAZÂDE SEZÂİ

HİÇ

Yirmi yaşında idi. Kaderin kendi sa'y ve gayretine terk ve teslim ettiği validesiy-le hemşiresinin iâşesi için, birbirlerinden evvel nâil-i emel olmak sevdâ-yı harîsanesiyle birbirlerini çiğneyerek meydan-ı menfaatte tehacüm-nümâ-yı tevaffuk olan insan akıntılarına girmiş, agrâz-ı beşeriyenin iltica ettiği muzlum köşelere kadar sokulmuş idi. Her akşam evine yorgun, bî-tab ü takat –fakat vicdana teselliler verir bir vazife-i mukaddeseyi ifâ ettiği için– mağrur olarak avdet ederdi. Tahammülünden hâriç semereler vermeğe başlayan bir nihâl-i nev-reside gibi, vaktinden evvel müfid olmak gayretiyle duş-ı zaîfine tahmil ettiği iâşe-i aile vazifesinin zir-i bâr-ı meşakkında kırılmağa başladığı için kendisinden anbean tebâüd etmekte olan nur-ı hayatın, uzaktan uzağa çehresine akseden bir ziyâ-yı zaîf ve hüzn-engizi, ara-sıra tasavvurât-ı şâirane arasında meşhud olan mahlûkat-ı hayâliyye mün'atıf ve mütefekkir gözle-ri, hayatın acılığını vaktinden evvel tattığı için uçları aşağıya doğru sarkmış, müte-neffir bir ağzı, garip ve hazin bir surette arz ve tenvir ederdi. Mücadele-i hayat için-de zırhsız, silâhsız, yani zayıf bir bünye, hassas bir gönül, sevdalı bir ruh ile girmiş-ti. Bir gün, dahil olduğu bu gîr ü dâr-ı menfaat arasında yaralanıp düşeceğinden en-dişe-nâk idim.

Kendi mektepten çıktığı hâlde tahsilinin, kabiliyetinin, mâdumunda; zayıf hilka-tinin mâ-fevkinde olarak gündüzleri çamurlar, tahkirler içinde Rum tüccarına simsarlık, tekdirler ve ta'zirlerle mağazalarda yazıcılık, hattâ ara-sıra matbaalarda da amel-letmekten, herkesin câme-hâb-ı istirahatine çekildiği gece yarıları tâ-be-sabah tahta bir masanın önünde, bir mumun karşısında, kendisine bir maksad-ı latif ve hi-mayetle verilmiş (tapuları) doldurmaktan çekinmezdi. Bazen uğradığı müşkilât-ı tahammül-fersâya karşı, cerihasından kanlar damlarken yine ayakta durmağa cebr-i nefis eden bir asker gibi, kuvvet ve cesareti yavaş yavaş kendisinden ayrıldığı hâlde metanet-i merdâne ve sebat-ı mağrurânesine hâlel gelmezdi. Yirmi yaşında kûşe-i inziva ve sükûnetine çekilmiş bir validenin asâyiş-i bâli için çalışmak, sâye-i mesaâsinde hemşiresini bahtiyar görmek, kırılmış cesaretine yeniden bir kuvvet, yorulmuş vicdanına bir hayat-ı nev bahş ederdi. O günlerde validesi birdenbire hastalanmıştı.

Validesinin bir cüz-i vücudu olduğu için azîm bir ıstırap içinde hastaya hekim getirmek, ilâç almak havâyicine karşı mücessem ve mücehhez bir fedakârlık kesilmiş-ti. Bazen sâkin olduğu Aksaray'dan ilâç yaptırmak için yaya olarak Beyoğlu'na çıkar, şebabatin sâika-i necabet ve ulviyetiyle ihtiyar validesine bir hayat-ı taze getirmek için elinde şişeler olduğu hâlde, oralarda şevk ve şetaret ve neşe ve meserrette seyrir ve tenezzüh eden gençlerin arasından geçerek yine yaya evine avdet ederdi.

Mededkârî-yi talih veyahut bahtiyarî-yi tesadüften olarak bir-iki ay içinde valide-

si tamamiyle iâde-i sıhhat etmiş ve o müddet zarfında kendinin de mahsul-i mesaîsi birkaç kat daha tezâyüd ederek hekimlerin, bir yazı Boğaziçi'nde geçirmek hakkındaki tavsiye-i sıhhatlerini icrâyâ muvaffak olmuştu.

Boğaziçi'nde bulunduğu esnada bittabi sabahları İstanbul'a gider, akşamları geç vakit avdet ederdi. Esnâ-yı azimet ve avdetinde kesb-i âşinâyî ettiği rüfeka-yı şebabetinin revnak-bahş bezm-i ülfeti ve mubahese-i meftunânelerinin yegâne sermaye-i şevk ve hayreti olan "bir hüsn-i nazar-rübâyâ" kendisini tanıtmak için edilen icbârî kadınlara karşı bir hicab ve ihtiraz-ı şarkî ile reddetmek istemişse de ahbabı zuhur eden küçük bir fırsattan iğtinam ile, bir gün takdim ettiler. Bu resm-i takdim bir tebessüm-i müteveccihâne ile kabul olunmuş ve fakat bu tebessüm gözlerini kamaştırdığı cihetle kızın yüzüne dikkatle bakamamıştı. Bu imâ-yı teveccüh, bu tebessüm-i dil-nüvaz, o mahzun hilkate ne kadar da dokunmuştu. O hassas gönlü, o sevdalı ruhu, şebabetin bu ilk şan-ı muzafferiyetini ne kadar neşe ve gururla alkışlamıştı.

Sabahı, İstanbul'a azimet ve avdetinde yine bu tebessümlere, ruhun bu selâmına, kalbin bu hitabına mazhar olmuştu. O günlerden sonra her nerede görse, her nerede tesadüf etse kendisine bu sevda-perver tebessümle selâm verdiğiinden bütün hayatı bir tebessüm içinde inkişaf ediyordu.

Yazın uzun gündüzlerinde daha ziyade çalıştığı hâlde akşamları evine evvelki gibi bî-tab ü takat olarak değil, büyük bir şevk ve neşe ile gelirdi. Yürürken koşar, söylerken güler, evvelleri geldiği zaman bir parça dinlenmek için üzerine düştüğü sandalyaların birisinde oturamaz, evin içinde muttasıl dolaşır dururdu. Çehresinde, revnak-pezîr olmak için zamanın en küçük müsaadesine müntazır olan reng-i teravet-i şebabet görünmeğe başladı. Yirmi yaşında iken icaz-nümâ-yı kudret olan böyle bir tebessümün karşısında hiç bulunmadınız mı?

Ara-sıra vapurda tesadüf ettiği zaman orada, o köşede, kendisine nurlar serpen sadet ve ikbaline garip bir havf ve helecan ile takarrüb edemeyerek, sabah-ı zî-safâ-yı nevbaharın penbe sisleri içinde görünen tulu' gibi, bu gül rengindeki dudaklardan ak-seden tebessüme de uzaktan uzağa arz-ı hayret ve meftuniyet ediyordu.

En sür'atli geçen bir arabanın içinde, en kalabalık bir yerde, en ziyade ta'cil-i hareket edilmesi lâzım gelen bir mahâlde yine kendisine bir tebessümle selâm veriyordu.

Oh! Bu tebessüm! Biçare gencin ümitsiz gecelerinde bir yar-ı gamgüsârı, zıyasız gündüzlerinde şu'le-i pertev-nisârı olduğundan evine her gece tecdid-i şevk ve kuvvet ederek avdet eyliyordu. Yalnız en son defa nâil olduğu tebessümden dolayı bir istiğrak-ı âşıkane içinde kalmıştı. O gece sabaha kadar gözlerini bir kere bile kapamıyordu... Artık bu kızı alacaktı! Validesinin rızasını istihsalden emin olduğu gibi, kendisine bu kadar müteveccih ve mültefit kerimelerinin arzû-yı kalbiyesine onun vâlideyni de mümânaat etmeyeceklerini şübhesiz buluyordu. Her türlü müşkilâta, her türlü mümânaata, sine-şikafâne mukavemetle çalışarak kendisine bu kadar dil-dâde olan haremine, Boğaziçi sevâhil-i dil-rübâsının en gizli bir köşesinde, yahut nuranî bir güneşin zir-i letafetinde şad ü hurrem olan Adalar'ın en güzel bir cihetinde bir ev, bir âşiyâne-i muhabbet bina edecek. Haremine mahsus olmak üzere bin türlü çiçek-

ler içinde kameriyeler, menâbir-i tuyur olan ağaçlar arasında bahçeler yapacak. Kendi bir tarafa çekilerek bedayi-i tabiatın hepsinden güzel sevgilisinin hayat-bahş-ı kalb-i muhtazırı olan kahkahalarını istima' edecek. Bahar, yüzgörümlüğü olarak harimine en güzel çiçeklerini, saz ve söz olarak kuşlar en bülend ve ruh-perver nagematını arzeyeleyecek.

Uykusuzluğun verdiği bir hararetle yatağının içinde dönüyordu. Niçin? “Onunla” beraber Boğaziçi'nin kenarında dolaşmasın? Niçin? zeminde, semada, ziya-nisâr olan kandillerin, kürelerin aks-i şuânı “onunla” o âb-ı hoş-cereyan-ı lâciverdîde seyr ve temâşâ etmesin? Niçin? o ziyaları itfa' ve iş'al eder gibi görünen serin bir poyraz rüzgârının “onun” saçlarıyla oynadığını görerek mest-i ikbal-i muhabbet olmasın? Bak! Eğiliyor! Bu leyle-i bî-hâbında kulağına.. yok, ruhuna, hafî, gayet hafî bir şeyler söyleyecek galiba... Oh! Çalışacak, çok çalışacak, sâye-i sa'yinde zengin olacak. Pencerenin yanında yapılmış olan yatağından başını kaldırdı. Elvan-ı seher, semanın sath-ı lâciverdîsinde her dakika rengini, yerini değiştirir birtakım rengârenk amudlar teşkil eylemişti. Ruhunu mest eden o tebessüm, dudakları gibi gül renginde olan bulutlar arasına yayılarak, karşı taraftaki dağları tehzib ediyor, yine o tebessüm semadan süzülüp, denizin küçük dalgaları üzerinde, sevâhili sevdalar içinde bırakarak uzaklaşıyordu.

Bir müddet bu hal-i istiğrak ve bihuşî içinde kaldıktan sonra kendini toplayarak, İstanbul'a inmişti. Akşam rûfeka-yı şebabetinde vapurda tesadüf etti. Onlara, hasetlerini tahrik eder korkusuyla bir şey açmamıştı. Hep birlikte yukarıya, güverteye çıktıkları vakit kız yahut tebessüm validesiyle beraber orada, bir kanepenin üzerinde oturuyorlardı. Ahıbbasından bir ikisi bilâ-pervâ kızın yanına giderek konuşmakta iken diğerleri bunun da birlikte gelmesini icbar ediyorlardı.

İkbal ve saadetin esnâ-yı takarrübünde verdiği bir havf ve halecan ile onların yanına gidecek kadar vücudunda kuvvet bulamadığı gibi o nazar-rûba tebessüme karşı gözleri kamaşarak düşeceğinden endişe ediyordu. Etrafindakilerin –haline vâkıf oldukları cihetle– ettikleri ricâyı mübremâneye karşı birkaç kere kalkıp yine oturdu. Setresini ilikleme, fesini düzeltmek istediye de titrediği cihetle muvaffak olamadı. Hep bu harekâtı kadınlara mahsus olan nazar-ı tecessüsten geçmişti. Bir dakika sonra hep birlikte konuşmağa başladılar. Kız ara-sıra kendisine de hitap ederek birçok suallere girişti. Paris'e gitmiş miydi? Londra'yı görmüş müydü? Operaları dinlememiş, vodvili alkışlamamış mıydı? Mutlak Bükreş'te çok oturmuştu! Çünkü hal ve tavrı onu gösteriyordu. Bitmek bilmeyen bu türlü suallerden sonra kahkahalarla gülmeğe başladı. Biçare genç kendisiyle eğlendiklerini anlayarak ilk defa olmak üzere kızın yüzüne kemal-i dikkatle baktı. Devr-i hayâlât olan yirmi yaşının en dehşetli bir sadmesi... Meğer kendisini bî-karar eden bu tebessüm, kızın o küçük, o güzel ağzının bütün üst dudağı biraz kısa olduğundan neş'et ediyormuş.

Meğer o müsâvat-perver tebessüm, kendisine değil, bütün âleme, bütün eşyaya ait imiş.

Yirmi yaşında olduğumuz hâlde bizler de ekser bahtıyarlığımızı tedkik etsek neticesi, bütün kâinatın karşısında titrediği şu kelimeye müncer olmaz mı? “Hiç!” ❧

MUSTAFA ORAL

GÜL SAYRISI

/Gülle sayılanmış bir
yüreğin yakarışa özenen ve
engellenemeyen yenilgilerindendir./

Leyla (Köroğlu) gözlerinin geçtiği yeri tutuşturarak yakan bir ordu olup tüm cep-
helerimde toynağa kalktığı zaman, bir önceki mağlubiyetten sonra terhis ettiğim
bütün ordularımı korkuyla cesaret karışımı bir duygunun itişiyile silah altına alıyorum.
Bütün bilgelik metinlerindeki tembih derslerini, Leyla'ya pusu kurabileceğim kıvrılan
vaha sınırlarına, alt alta, yan yana diziyorum. Baygınlığı söken rüzgârca etki yapan
tembihlerin altlarına mağlup olduğumu anladığımda patlatmak için, karargahımı otur-
tacağım yöreye doğru ipler bağlıyorum. Yüreğimin bütün evreni görebilecek tepele-
rinden birine çadırımı bölmeli odalar şeklinde kuruyorum. Aşk anıtını andıran bu ka-
le (Afyon kalesi) gelişmeleri her an kolayca görüp müdahale edebileceğim bir mevzi.

Omuzlarımı birçok öğretti dağlarına dayayarak kararlı kararlı ayakta durmaya ça-
lışıyorum. Hiç kimseye kan revan içinde kalarak ölmeyi emretmiyorum. Bekleyin, di-
yorum yetim, açıklamasız tedirginliğimi sürekli sendeleyeyen kararlılığıma ekleyerek.

Güneşin ipil ipil ışıklarının ovanın içinde yitip kaybolması zamanına dek bir sal-
dırı olacağını seziyorum. İçi kumla dolu kitaptan çadırın riski en az olan gölgesine
ürkekçe sığınarak kalbimi sağlamlaştırmak için bilgelerin hayat hikâyelerini okuyo-
rum. Eminliğimi yüceltmek için nefes almak üzere durakladığımda ara sıra hava ile
söyleşiyorum. Arasıra Karesi (Balıkesir) beyi Evranos ile konuşuyorum. Göğün gaz
lambası gözlerimin ışığını kırmadığı, yalıtmadığı sürece yenilmeyecek ordularım.

Yenilgi kendimi en güçlü sandığım hengamede daha önce kerelerce geldiğinden
süvarilerimi güçlü hissedince büyük bir panikle zırhımı giyip, kitabı elimden atarak
çıkıp fırlıyorum batmak üzere olan kadirgadan kaçan levent apansızlığı ve depres-
saatinde evinde bulunanın sallanışı fark ettiği anda pencereden atlama anındaki za-
yıflılığıyla. Kalbimin keskin olduğuna inandığım gözlerinin önündeki dürbünle si-
perlerimi gücümün önünde gezdiriyorum. Böylelikle güneşin ısıttığı ve üstlerine
kendinden kütleler bıraktığı silahları teftiş ediyorum.

Papatya tarlaları, gül bahçeleri sıralanıyor hayalimin izbe köşelerine. Savaşta
nükleer sızıntı ihtimaline karşın gölgelerimin yer altındaki sığınaklarına masum gül-
leri saklamak yerine tampon bölgeler oluşturmak için sandık sandık gül ve papatya-
ları ön cephelerime sevk ediyorum: Siviller kırılmaz.

Biliyorum hiçbir silah gül ve papatya kadar vurucu ve koruyucu değil.

'Gülün adını öğrenme

Unutursan kırılırlar'

diyen şairin ismini mırıldanıyorum zihnimin, beni trajigülünç toz duman edişle eyleme geçiren çadırdaki barınaklarında. Gülü ve papatyayı kendi menfaatlerim için kullandığımı zannedip, kendime acıyorum. Acımak yaralıyor beni, sesim titriyor. Sıva tutmaz ıstıraplarımı perdelemek üzere sevkıyatı durduruyorum.

Korkunun irileştirdiği aşkın ağı içinde yakalanmış bir av örneği kıvranıyorum. Ürperiyorum bir zamanlama hatası yaparak savaşı kaybedeceğim dürtüsüyle. Azalarımı gevşeterek sevgilinin bineğinin ismini verdiğim atım Senine'nin sırtını sıvazlıyorum. Atım yokken sıkıntı ve heyecandan saçlarımla oynadığım zamanlar hafızamı hatıramsı bir özleyişle iğneliyor. Senine'yle oradakilerin onarılmışlığını fazlalastırmak için yeni bültenler dağıtmak üzere cephelerime propagandai gezmelere çıkıyorum. Ordularımın direncini yüksek tutmak amacıyla başka menkıbeler anlatıyorum. Hepsinin gözüne sinmiş endişeyi barızce gördüğüm hâlde konuşmaya devam ediyorum. Onlar da içlerindeki titleşimi bastıramadan bağırırlar: 'Korkmuyoruz, yenilmeyeceğiz...' Biliyorum bunların bütün güçleri zayıflıkları.

Açık alanda yürürken birini izlemenin en iyi yolu gölgeleri takip etmek olduğunu bildiğimden bir gözümü gölgemden hiç koparmadan yürüyorum. Her an Leyla'nın gölgesi eşdeşime vurabileceği zannıyla Senine'nin karnına ayaklarımı farkında olmadan hızlı hızlı vuruyorum. Bu kadar iyi eğitilmiş ve çok okumuş ordularıma, bu kadar savaş malzememe rağmen yine de güçsüz buluyorum kendimi. Rolüm gereği Senine'yi cephenin art bölümlerine sürüyorum. Gül yönünde ilerledikçe bilinmez bir duyguyla depreniyorum. Nereden estiğini anlayamadığım bir fırtına büyüyor. Kıyamet günü çocuğunu kaybeden annenin parçalayıcılığıyla görünmez hâle gelen gölgemi arıyorum. Az ileride toz-künge içinde duru yüzlü Leyla Köroğlu belirginleşirken her tarafı açık bir kum tepesinde kuşatılıyorum. Çember daralırken an be an, Leyla işaretini veriyor, orduları duruyor. 'Teslim ol!', diyor bana. Yanımda hiçbir beyazın olmadığını bilmek hunhar nefsimi çıldırtsa da beni ben yapanlarımı sevindiriyor.

Kıymık kıymık kıymıklanana dek savaşılabirim artık. Bir saniyede bünyem savaş arzusu ve gücüyle doluyor. Emir tekrarlanınca beden diliyle; 'hayır!' diyorum. Budanmadan

şüphelendiğimi sezdirmemeye çalışıyorum. Bir daha uyarı gelmeden direncimin tükendiğini hissediyorum. Ardıma bakıp tepelerdeki ordularımın silahlarını bırakmalarını emrediyorum. Daha önce her ihtimale karşı ayarladığım iki adamımın yanına gelmesi için işaret yapıyorum. İçim kan revan içinde. Üzengiden ayağımı kurtararak yaralı bir asker gibi toprakla buluşuyorum. Göğsüme iliklediğim kırmızı gülü çıkarırken kendimin çok içlerde sivil güllerin ortasında olduğumu anlıyorum. İki adamımın getirdiği iki küçük gül sandığını alıp Senine'nin iki yanına yükleyerek at üzerindeki Leyla'nın yanına varıyorum. Göğsümden kopardığım gülü sandıklardan birine mühür gibi yapıştırıp 'Teslim oluyorum', diyorum.

Yenildim, yine yenildim, diyorum atlarımın nal sayısınca.

Yenildim, yine yenildim sana Leyla Köroğlu... ❧

HAYRİDDİN SULTANOV*

Türkçesi:
SABAHAT BAZAROVA

NOKTA

İki haftadır, Ağra'da hastanın hasreti gibi uzun yağmur yağıyordu. İki haftadır feyiz ve taravetini kaybeden Bağ-ı Nurefşan'a pencereden hüzünlü bakarak yatmakta olan Zahiriddin Muhammed Babür bugün yastıktan başını kaldırmış, sabahtan beri kendi odasında yalnız oturarak Kâbil'deki Hümâyun'a mektup yazıyor.

Geçen hafta pazartesi akşamı Hümâyun'un elçileri olan Beyanşeyh Veys Lagarî ve Bekkine adındaki askerler müjde getirdiler. Babür Mirza bu mert, tedbirli yiğitle-ri çok önceden, Semerkant'ta bulunduğundan beri bilir, onların yiğitliklerine, sadakatlerine inandığından Hümâyun'un hizmetine bırakmıştı.

Elçilerin getirdiği haber kurak deniz kenarına ulaşmış dalgalar gibi karanlık gönlünü sevindirdi, ama onlarla etraflıca konuşmaya kendinde güç bulamadı. İşte, vücudu iki haftadır ateşler içinde yanıyor. Havalar soğuyunca bu dert yeniden çoğaldı. Sol kulağında peydahlanan, ne Hint, ne Arap hekimlerinin tedavi edemedikleri bir dert, bir ağrı günden güne güçlenerek, son derece azap vermeye başladı. Dün berber, boy-nuna önlük takarak saçını, sakalını tıraş ederken altın işlemeli aynaya bakınca sakalındaki beyaz tüyleri fark etti. İç geçirdi, gözlerini mecalsizce kapattı. Şu anda Ali-şîr'in hikmet dolu, dert dolu beyti ikrar tığıyla yüreğini dilimledi:

“Sakal akı ölüme peşrevdir/Dirilik yeşilliği üzerinde kırağıdır”

Dirilik yeşilliği... Evet onun da ömür baharı güz mevsimine yaklaşıyor, sararmış yaprak gibi dökülüyor. Pederi Ömerşeyh Mirza otuz dokuzunda ölmüştü. O ise kible-gâhının yaşını çoktan geçmiş, Tanrı ömür verirse kışın kırk beşini dolduracak. Ama kısmet-i ezelde ömür, padişahlara vefa etmiş değil. Düşman hançerinden bin bir tedbir ile canlarını kurtardıklarında bile ecel şemşirinin ânî darbesinden kurtulmaları çok zor.

Babür Mirza devamlı cenkler içinde korkunç bir rüya gibi geçmiş ömrünün tükenmekte olduğunu da ta içinden anlıyordu. Ölüm korkusu şimdi yüreğini rahatsız etmiyor, nedamet duygusu gönlünü dağlamıyordu, zira bazen kırk beş lahza gibi, bazen ise kırk beş asır gibi gelen kırk beş yıllık hayatında acı kısmet badesini epeyce içti, dünyaları dolaşarak dünya kadar servet topladı, iyi kötü, günlerini yaşadı, hayatın lezzeti ne kadar tatlı olsa da âlemdeki her şey gibi onun da ebedi olmadığını anladı. Yalnız yaptığı işlere göre sonuna erdirilmesi gereken çalışmaların çok olduğunu biliyor, o yüzden bir daha dönmeyeceği kesin olan her dakikayı, her saniyeyi feryatla gözetliyordu.

Gümüş işlemeli kabı içinden Hümâyun'un mektubunu aldı, tekrar göz atmaya başladı. Biraz sonra teessüfle baş salladı: Hümâyun ne derece şevketli padişah ve harp işlerinde ne kadar parlak zaferleri kazanmış bahadır olsa da, hatta çocuğu olan mutlu baba olsa da ne kadar çocuktuk!

Yirmi yaşında da hâlâ çocuk olmasının kanıtı bu mektuptu. Baştan sona tekellüf etmiş, haşmetsiz bir cümleyi mumla arayıp bulmak zor: “Kulluk arz ediş oldur ki... Sultân-ı selâtîn kıblegâhımızın mürtüvvet ve hamîyyet güneşi... Şems-i tal’at Hut burcunda idi kim ebr-i nisan perişan olmuştu...”

Babür Mirza mektuba hüznle baktı durdu. Hümâyûn’u çok küçüklüğünden itibaren her zaman yanında götürdü, kendinin bildiği ve bilmediği tüm ilimleri, meslekleri, hasletleri öğretti. Tanrının inayetiyle, inşallah kâmil oldu diye hayâl etti, ama maalesef bir şeyi unutmıştu. Aslında saltanat sahibi olan kişinin muğlak yazı yazması çok ayıptır. Ama ayıp yalnız Hümâyûn’un mu? Resmî divanın tüm nâmeleri, فرمانları, sınırsız saltanatının dört bucağından her gün gelmekte olan çeşitli mektuplar, şikâyetler, dilekçeler tümüyle böyle, süs doludur. Onları gözden geçirinceye kadar yüreği kanla dolardı. Fakat her birine münasip cevabı vermek için onları sonuna kadar okuyup bitirmek gerek. Okuyup bitirmek için sabır gerek. Bunun için Yara-dan’dan sabır dilemeden başka çare yoktu. Sabun köpüğü gibi emanet, boş kelimelerle beyaz kâğıdı karalama ârifler için fazilet değil. Yazık ki bunu anlayan azdır, anlayan insanların çoğu da endişe sokağından uzak yürütmeyi tercih eder.

İç çekerek kalem-divite elini uzatırken hayalinden garip bir fikir geçti: Cevabı öyle mülâhaza ile yazmalı ki, hem Hümâyûn’un gönlü incinmesin, hem de eğer anlarsa, bu mektup onun için ömürlük ders olsun...

Hümâyûn’a özlemlerle dolu selamlardan sonra: “Söz öyle kim, pazartesi günü, re-bû’l-evvel ayının onunda Bekkine ile Beyanşeyh geldiler, diye başladı mektubuna. Mektuplardan ve arz edişlerden o taraftaki ve bu taraftaki durum belli oldu...”

Birden bire kendinin torun sahibi, yani dede olduğunu hatırlayınca ateş çengelinde kuvvetsizleşmiş vücuduna rahatlık geldi: Hümâyûn ve Yedigâr Bey’in kızı oğul sahibi olmuşlardı... Gönlünde güzel bir kanaat ve kudret belirdi. Bu sevincin etkisiyle mısralar art arda dizilerek geldiler:

“Şükür vermiş sana Hak evladı

Sana evlat, bana dil-bendi...”

Ansızın kendinin yaşadığı saadet dolu anlar, Hümâyûn doğduğunda gönlünü dolduran gurur duyguları hatırına geldi. Oğlu Kâbil hisarında doğmuştu. Memleket yok, memlekette umutlanma yok, asker dağılmış, başı boşluktan sararmış, Semerkant ablukasında aç kaldıklarından köpek, merkep etlerini yiyen miskinler ile korkunç çileler çekerek Taşkent ve Andican’da sınırsız zorluk ve horlanmaları yaşayarak, nihayet, Kâbil’de bir süre konaklama ve asayiş bulduğu günlerdi. Şikeste gönlünü sevinçle doldurarak Hümâyûn doğdu. O zamana kadar Timurlenk’in saltanat sahibi olmuş bütün evlatlarına “Mirza” diyorlardı. Bu seneden itibaren kendine “Padişah” demelerini emretti. Mevlânâ Seyyidî şâir doğum tarihini “Sultan Hümâyûn Han” demişti; bu ad kendinin de, ailedekilerin de hoşuna gitmişti. Üç dört gün sonra bebek Muhammed Hümâyûn adıyla memlekete duyuruldu.

Babalığın ilk şartı çocuğa uygun ad vermektir, diyorlar. O her zaman buna ulaşmaya çalıştı: İkinci oğlu doğduğunda ona asker yiğitliğini diledi, Mirza Askerî diye bağrına bastı. Hind’i aldığı günlerde Allah ona dördüncü oğlu ihsan etti. Şevketli

günlerimden hatıra olsun diye Hindal adını verdi. Tanrı ona bir anneden üç kız verdi. Çiçek yaprağı gibi nazik bu dilberlere çimendeki çiçeklerin hoş isimlerini uygun buldu: Gülrenkebeğim, Gülçehrebeğim, Gülbedenbeğim diye sevdi. Şimdi işte Yara-dan ona torun sevincini bahşetmişti.

“Tanrı Taâlâ böyle sevinçleri bana ve sana nasip ede, âmin yâ Rabbe’l-âlemin diye devam etti o, adını Al’aman koymuşsun, Tanrı mübarek etsin. Ama kendin yaz-mışsın, gaflet göstermişsin, dilden dile dolaşırken, halk Alamâ veya El Aman derler, böyle elif lam isimde az olur...”

O tüy yastığına yorgun şekilde dayanmış hâlde hayale daldı. Bu bebeğin alnına kâtib-i kudret neleri yazmış acaba? Saltanat tehditlerini mi, komutanlık şevketini mi, ulemâlık rütbesini mi, şairlik kısmetini mi? Tanrı, damağına hangi fazilet ve kerem-lerle basmış? İkbâli parlak mı, karanlık mı? Aslında padişahların ihtiyarları kendile-rinde diyenler yanılırlar. Bu âlemde padişahlar ve şehzadeler daima başkalarına, ken-dilerinden daha kudretli olan hükümdarlara, onların gözünün içine bakmaya mah-kumdurlar.

Bu yüzden taht etrafında dedeler ve babalar, babalar ve çocuklar, çoğunlukla bir-birlerini kırarlar. Hatta Sultan Mirza Uluğbek gibi fâzıl-ı zamanın akılsız oğlu Abdül-latif bu beş günlük geçici dünya uğruna ihtiyar ve bilge babasını katletti. Sultan Hü-seyin Mirza gibi tecrübe sahibi büyük padişah, ihtiyarladığında candan sevdiği toru-nu Mü'min Mirza'nın günahsız kanına elini buladı! Baba katili Abdüllatif doğduğun-da Mirza Uluğbek de sanki onun gibi dünyadaki oğul görmüş birçok arzulu baba gibi başı göğşe ermiş ise ne şaşırtıcı! Eyvah, kim bilir, göğşe ermiş şu aziz ve muteber başı-nı, beşikte kendi halinde dudak oynatarak yatan bu bebek bir gün gelip acımasızca kestireceğini bildiğinde... Veya Sultan Hüseyin Mirza, Mü'min Mirza'nın doğduğu haberini duyduğu zaman az mı sevinmiş, bâde bezmi için yine bir bahane bulunduğuna az mı memnun olmuştu? Sonuçta ise... Ya Rabbi, böyle âfetlerden kendin koru!

“Tanrı adını ve zatını ferhunde ve mübarek ede, benim ve senin için çok seneler Al’aman’ı devletli ve saadetli ede...”

Hümâyün devlet işleriyle ilgili birçok fikri yazıp danışmak istiyordu.. Mektubun bu kısmına ayrıca dikkat edince anladı: Veliahdı çoktan babasının gönlünü dağılayan emeli Semerkant ve Andıcan'ı ele geçirme tereddüdünde. Ama Hümâyün bu kutsal emelin, onun gönlünü yakan feryat olduğunu bilir mi? Hümâyün için bu bir arzu, hü-kümdarlık şöhreti yolundaki cazip bir istek değil mi acaba? Ya kendisi kaç defa ha-zırlandı, yıllarca iyi bir fırsat bekledi, fırsat geldiğinde ise... cüret bekledi, ama cüre-ti yetmedi. Göbek kanının aktığı yurtları şimdi hatırladığı zaman yürekleri dut gibi dökülüveren cennetmekân vilayetleri kan ile mi dolduracak? Cetlerinin mezarlıkları-nı filin ayakları altında mı ezdirecek? Bununla neye ulaşacak – şan, şevket ve asayi-şe mi? Muradına erdim diye aldandığında halkların hatırasında lânete lâyıık bulun-maz mı? Hayır, böyle hatarlı tevekkül onun elinden gelmez. Ama tam gençlik çağın-da göğsü savaş isteği, zafer arzusu ile coşan bahadır veliahdının gayretini söndürmek doğru olmaz. Kim bilir belki babaya müyesser olmayan saadet çocuğuna nasip olur!

“Yine Kamran’a, Kâbil’deki beylere ferman oldu ki –diye bir süre düşündü, sonra

devam etti- *gidip seninle birlikte Hisar veya Semerkant, veya herhangi bir tarafa gidecekler. Tanrının yardımıyla düşmanları basıp vilayetleri ele geçirerek, dostları memnun, düşmanları perişan edeceksiniz, inşallah. Sizlerin canla başla kılıç oynatacak zamanınızdır... Eğer Tanrının inayetiyle Belh veya Hisar vilayeti nasip olursa Hisar'da senin adamın olsun, Belh'te Kamran'ın. Eğer Tanrının merhametiyle Semerkant da nasip olursa, -vücudu ansızın sızlamaya başladı.- Semerkant'ta sen otur..”*

Ah, nerede şimdi o saadetli günler? O günlere yetişecek mi acaba? Aslında onun talihi yokmuş, talihinin kötülüğü canına bela oldu.

Vatandan ayrı düştüğüne göre bari çocukları şefkatli, düşünceli, cömert olsunlar. Şükür, bu zamana kadar aralarından sevgi, saygı kaybolmadı, ama kendisinden sonra bu kardeşlik böyle sürecekti mi? Veya Sultan Hüseyin Mirza'nın, üçü hariç tümü veledizina olmuş on dört oğlu gibi, biri diğerinin gözünü mü oyacak? Hele ortada mülk davası, belâ-yı nefis tutkusu ve şeytan vesvesesi varken... Ya kendisi bu konuda az mı çile çekti? Babaları bir Cihangir adlı kardeşi vardı, mülk yüzünden onunla ne nifaklara bulaşmıştı?! Her zaman onun gözüne çomak sokmaya çalıştı. Şeybanî pençesinden zorluklarla kurtulup, gönlü kırık, baba yurdu Andican'a sığınıp geldiğinde kardeşi şehir kapılarını onun yüzüne kapattı. Hayır, şu güzel Farsça atasözünü boşa dememişler: “On derviş bir halıya sığar, ama iki padişah bir iklimte sığmaz.” Hümâyûn'a şunu iyice anlatmalı ki kardeşleriyle her zaman birlikte yaşasın, çünkü büyükler daima geniş yürekli, affedici olmalıdırlar.

“*Sana biraz gücenmişim, diye satır başından devam etti, iki üç seneden beri bir adamın gelmedi. Benim gönderdiğim kişi de tam bir sene sonra geldi. Böyle olur mu?*”

Şu an sol kulağında güçlü bir ağrı peyda oldu, başı çatlıyor, iki şakağını burkuyor gibi bedeninin bütün azaları cümbüşe başladı. Kalem tutmuş elleri titreyip yine yastığa halsizce yaslandı.

Hekimlerin çare bulamayıp şaşırdıkları kulağındaki bu derdin nedeni, kendine apaçık. Bundan yirmi sene önce Kütali Zerrin'de benzeri görülmemiş bir kar fırtınasına yakalandı. Sultan Peşâyî adlı ihtiyar rehber soğukta şaşırdığından mı yoksa ihtiyarlık sebebiyle midir yolu yitirmişti. Akşama doğru kar daha da çoğaldı. Kasım Bey'in inadı yüzünden daha yakın diye bu yoldan yürümüş idiler. Arlı adam namusunu kurtarmak için iki oğlunu yanına alarak karda yol açtı, ilerlemeye başladılar. Lapa lapa kar gittikçe daha yoğun yağmaya başladı, derbent üzerinde uluyan boran ise yüze göze, ele ayağa, yüzlerce, binlerce akrebi getirip vuruyor gibiydi. Haralı Kötî diye bir yere ulaştıklarında dayanmak imkânsız hale geldi. Orada geceleme kararı verdiler. Kimi at üzerinde, kimi kartaştan mümkün olduğunca sığınak yaparak başını sokmuş, kiminin ıstırap ile gözlerinden yaşlar boşalıyor... O eline küreği alarak mağara yakınına çöktü, iki kulaç yerin karını kürelemeye başladı. Dizine kadar, beline kadar, göğsüne kadar küreledi, hâlâ toprak görünmüyordu. Kar yığınının oluşmuş çukura girerek başını içeri çekti. Bütün âlemi yerle bir etmek kastıyla kudurmakta olan borandan birazcık kurtulunca ölüm vehmi biraz çekilmiş gibi oldu. Dışını tırnağına takarak kalbinde gam ateşi, canında kış soğuğu, gönlü gibi karanlık gökyüzüne bakarak kımıldamadan oturdu. Epey zaman sonra iki üç bey gelip, “Mağaraya girin, ne de ol-

sa can kurtarır” dediler. O, kesinlikle anlamında baş salladı. Sonra, ne yüzle girecek? Bütün askerler burada, fırtına pençesinde titreyip otursunlar, o, sıcacık mağarada rahat uyusun!... Hayır, bu, mürüvvet lafzına aykırı, beraberlik ruhuna yabancı bir iş olacak, o da, ne kadar meşakkat varsa, herkesle birlikte katlanacak, eğer ölüm zamanı geldiyse herkesle beraber can verir! Öylece, çukura düşmüş gibi yerinden kımıldamadan oturdu. Kar son derece yoğunlaştı, yatsı namazı zamanında omzunu, başını ve kulaklarının üstünü kar örtmüştü. Kulağına ne bela değmişse o zaman değmiş. Başka bir defa, bunun gibi yine çok soğuk bir gündü, nehir kenarına ulaştıklarında ordu tereddüt etti; o attan çevikçe inerek kenara yaklaştı, buzu oydu, on altı defa daldı...

Evet, çarkı feleğin onun görmediği cevri u cefası mı kaldı?!

O, sol kulağına el ayasını bastığı hâlde biraz bekledi. Ağrı biraz kesilmiş gibi olunca yine Hümâyün’ün mektubu üzerine eğildi. Bu ne hâl ki mektupta yalnızlık ve yalnızlık azabı konusunda hasret dolu cümleler yazılmıştı. Babür şaşırır: Yirmi yaşındaki genç delikanlının gönlünde bu kadar nedamet, feryat? Hayretle başını salladı. Hah, evladım, dedi hayâlen, senin yaşındayken ben de yalnızlık belasının ne olduğunu bilmezdim, ama onun ıstırapıyla yaşamayı seviyordum.

O tavana bakarak fikirlerini topladı ve hızla yazmaya başladı:

“Daha mektuplarında yalnızlık, yalnızlık deyip duruyorsun, padişahlıkta ayıptır, çünkü demişler: Eğer ayağın bağlı ise rızayı öne koy, eğer تنها atlı isen istediğin yere git, yani dünyaya bağlanmış isen başına gelen her şeye razı ol, eğer hiçbir şeye bağlanmamış bir kişi isen yolundan kalma git.

Hiçbir bağlılık padişah bağlılığı kadar olamaz. Padişahlık ile yalnızlık uygun düşmez...”

Gerçekten de cihangirlik hevesiyle yalnızlık hevesinin uygun olduğunu kim görmüş?

Dünyada hatta en ulu ölü bile acı çekmekten mahrum: zira insanî ıstırap, hayat nişanesi ve ebedî vicdan sesidir. Demek ki verdiği terbiye ve çalışmalar boşa gitmemiş – Hümâyün etrafına bakarken gönlü dert ile dolar, dert, onun rahatsız edici hayal ile her attığı adımını teftiş eder. Demek ki onun göğsünde vicdanı uyanık, adalet ve insafı diri. Aferin, oğlum, diye fısıldadı o, aferin bahadırım!... Fakat aynı anda gönlünü dolduran bir merak duygusu kapladı: bu yumuşak yaradılışıyla Hümâyün’ün sahib-i devlet olması zor, pek zor!

Gönlü buz kesilerek oğlunun mektubunda teskin ve teselli aradı. Hümâyün’ün yazısı güzeldi, fakat mektubun bazı yerlerini zorlanarak, tahmin ederek anladı.

“Daha, dediğin gibi, mektubunu yazmışsın, ama okumamışsın, çünkü eğer okumayı düşünseydin okuyamazdın, diye merakla yazmaya başladı o. Okuyamayınca mullaka hareke koyacaktın. Yazın biraz zorlukla okunabilir, ama gayet muğlaktır. Nesirle anlatmada kimse zorluk çekmez. İmlân kötü değil. Ama pek doğru da değil. ‘İltifat’ ı ‘b’ ile yazmışsın. ‘Kulunc’u ‘y’ ile yazmışsın. Yazını birçok uğraşma sonu okumak mümkün, fakat bu muğlâk tarzından dolayı maksadın iyice anlaşılamaz. Galiba yazmadaki cahilliğin de bu yöndendir. Tekellüf edeyim diyorsun, o yüzden muğlâk oluyor. Bundan sonra tekellüfsüz, açık, temiz bir dille yaz; hem sana kolaylık olur, hem okuyucuya...”

Mektup buraya geldiğinde durdu, çünkü suçun yalnız Hümâyûn'da olmadığını iyi biliyordu. Çoktan kesinlikle karar vermişti: Arap imlâsı Türkçe konuşan iller için asla uygun değil. Arap kendi alfabesini kendi dilinin tıynetine göre yapmıştır. Bu dünyada Arabî imlâ kadar zor imlâ hiçbir yerde görülmemiş değil. Büyük bir eksikliği odur ki aynı harf sanki münafık kişi gibi dört yerde dört türlü şekil ile cilâlanır, bir yerde anlattığı mânâ başka yerde geçerli olmadığından insanı şüphelendirir. Aslında Türk ilinin de kendi söyleyiş tarzı, telaffuz usulü, zarafet konusunda kendi yöntemi var. Maalesef bunların tümünü Arabî imlâda ifade etmek imkânsız. Özellikle zîr u zeber denen yanıltıcı unsurları var ki kişinin zihnine zincirdir, hatta onu birazcık öğrenmek için de çeyrek ömür harcanmalı. Hatırlıyor, kendisi de bir defa bir yanlış nokta sebebiyle, yazısı kötü bir kişi sebebiyle çok cefalar çekmiş, ölmesine ramak kalmıştı.

Büyük cenk arefesi idi. Yenibey adlı çok güvendiği yiğit bey mektup göndererek bilgi verdi: Şîrgârî'dan gizli yol vardır, düşmanın üzerine âniden baskın yapmak mümkün. Sabahleyin ferman verildi, Şîrgârî tarafına yürüdüler. Gidip düşmanın karınca yuvası gibi kaynayan ordusuna rastladı, ölen öldü, kaçan kaldı, çok telefât ile zor kurtuldu. Gazapla yanarak Yenibey'i çağırttı, sorguya çekti. O Tanrı Taâlâ adına yemin etti, Şîrgârî'daki yolu kendi gözleriyle görmüştü, akşama kadar burada merakla beklemiş, kimse gelmemişti. Mektubu tekrar tahkik ettiler. "Şîrgârî"deki bir nokta yanlış konulmuştu. Yenibey'in zihni açık olmadığından mı yoksa fikrî tembelliği sebebiyle mi yazıya fazla önem vermemişti, kötü yazısı sebebiyle az kalsın bedbaht oluyordu... Arabî imlâ geçerli olalı ne kadar zaman geçti, ama hayret, ne gariptir ki bu zamana kadar Türk dilinde eser veren ne büyük üstatlar, cihangirler, padişahlar onun uygun olmadığını anlamamışlar mıdır? Anlamış olmaları, yalnız çok nazık bir endişe onların cüretine engel olmuş olmalı. Kimse cüret ederek fikrini açıkça söyleyememiş, nedeni: Mukaddes Kur'an aynı imlâ ile dir. Allah'ın kelamının yazıldığı imlâyı değiştirmek istemeye hangi bahadır cüret edebilir? Ama yalnız Arap değil, belki çeşitli Türk illeri de ona sadık bendedir, yeter ki onların da Yaradan'a hamd ü senâ yazmaları için ilkönce duru bir tarza sahip olsunlar. Bunu anlamak için gaflet ve cehaletten gözü biraz açmak yeterlidir. Demek ki bu açıdan ıslâh doğal bir ihtiyaçtır; bu konuda Türkçe konuşan halkların dillerine de itibar edilsin. İlk önce zîr u zeberden vazgeçmek gerekiyor, akıl gözünü yoran bütün noktaları yok etmek gerekiyor. Harflerin çeşitli yanıltıcı şekillerine son vermeli, ta ki imlânın kesin, değişmeyen bir şekli temin olsun. İşte o zaman imlâ güzel bir sadelik kazanacak, tüm yanlışlıklar da sona erecek.

Yalnız buna bir cüret gerek, o kadar! O buna cüret etti, yeni bir imlâ hazırladı, kendinin yarattığı projeyi birçok ulemanın, fazılın görüşüne sunarken onun ne kadar tercihe şayan olduğunu canla başla anlattı.

Maalesef, her yerde onun sözlerini sessizce dinlerlerdi, dinleyenlerin yüzündeki saygı gölgesi gönlündeki korkuyu açığa vuruyordu. Böylece "Hatt-ı Baburî" ciddi bir ilgi görmedi. Ama o peşini bırakmadı. Farkında olarak yine bir girişimde bulundu: Çok güzel yazan hattatlara Kur'an-ı Kerim'i "Hatt-ı Baburî"ye çevirtip Mekke-i Mukerreme'ye gönderdi!... Sonra şu oldu; günün birinde gayet itibarlı, büyük ulemalar ululuk ve gösteriş ile huzuruna teşrif ettiler. Zahiren hürmet gösteren, ama ciddi teh-

like belli olan bir tarzla, onu bazı münasip olmayan hareketlerden vazgeçmeye çağır-
dılar. Zira Allah tek, Resûl ber-hak iken, o, Tanrı'nın aciz bendesi Zahiriddin Mu-
hammed de bunu cân u gönülden itiraf ederken, Kelâm-ı Kadim'in imlâsının da tek
ve değişmez olduğuna iman getirmeli. Buna şüphe eden kişinin itikadı şüphe altında
kalacağı herkesten önce onun kendisince de bilinmektedir.

Zamanının bilginlerinin vakur, ciddi sözlerini sessizce dinledi, elemle dudaklarını
ısırdı; arzu ettiğinin, imkân sınırlarından ötede bir serap olduğunu tasa ile kabullendi.
Zaten karşısında dizilmiş binlerce askere karşı durmak ne kadar yetenekli olursa ol-
sun tek komutan için yenilgi demektir. Eğer bazen kesin bir şekilde karşı koyarak de-
diğini yaptırmış ise de bu defa çekilmekten başka çare kalmadı... Onların sözlerini
dinlerken müneccim Muhammed Şerif'in hilelerini düşündü. Kendine bir hayli değer
veren bu zat yıldızlara bakarak keramet ediyor, ama beşaretleri hep ters çıkıyordu. Bu
yüzden sonra sonra ondan hoşlanmadı. O da çok korktuğundan Babür'ün gözüne gö-
rünmemeye çalışıyordu. Bu kötü nefesli yıldız falcısı hükümdarla konuşma imkânın-
dan mahrum olduğu için rastladığı kimseyi kenara çekiyor, korkuyla fısıldıyordu:
Bu akşam Merih sanki batıya doğru akmış, kim bu taraftan savaşırsa mutlaka yenile-
cek. Onun söyledikleri perişan askerlerin gönlünü daha da karartırdı. Sonunda yara-
mazlığından vazgeçmediği için kapısından kovmak zorunda kalmıştı. Ama maalesef
huzurundaki bu kişiler müneccim Muhammed Şerif değil; her birinin ardında yüz bin-
lerce mümin namaz kılmaya hazır, muteber din önderleri! Onları Muhammed Şerif gi-
bi kovmak ise akıllı insan işi olmaz. Gayri ihtiyarî bundan beş altı sene önce Gazne
kentlerinden birinde geçmiş bir olay aklına geldi. Bir defasında Gazne kentlerinden
birinde acayip mezar hakkında türlü dedikoduları duymuştu. Salavât okunursa sanki
o mezar sallanmış. Kendisi gitti, uzun süre dikkatle baktı, mezar sallanır gibi görün-
dü. Orada otururken biraz inceledi. Belli oldu ki çevredekiler mezar üstüne bir halka
yapmışlar, bazen sezdirmeden onu kimildatıyorlar. Halka sallanınca mezar sallanıyor
gibi gözükiyordu. Ömründe gemiye binmeyen adam gemiye binince sanki sahil sal-
lanıyormuş geldiği gibi. Bunu fark ederek çevredekilere halkadan biraz uzakta olduk-
ları hâlde salavât okumalarını emretti. Ne kadar yüksek sesle salavât okudularsa da
mezarda herhangi bir hareket olmadı. Gülümseyerek izine döndü, halkayı bozmayı,
mezar üzerinde kubbe yapmayı, çevredekilerin bundan sonra asla böyle bir aldaticılık
ile meşgul olmamalarını kesinlikle emretti. Evet ama onlar serseri mücavirlerdi, onla-
ra gücü yeterdi, oysa huzurunda gösterişle oturan bu ehli ulemaya!...

Böylece "Hatt-ı Babürî" gerçekleşmeden bitti. Sonraları da bu konuda birkaç de-
fa söz açtığında kendine çok yakın kişilerde de taraftarlık yerine hayret ve muhalif-
lik zahir oldu. Ama inanıyor ki gün gelecek, Türk ilinin fazıl evlatları, Arap imlâsı-
nın düzeltilmesi gerektiğini anlayacaklar, işte o zaman "Hatt-ı Babürî"yi de pişman-
lıkla hatırlayacaklar... Yeter, böyle olunca Hümayun'a darılması doğru değil. En iyi-
si "Hatt-ı Babürî"nin asıl nüshasını ona, yine Kamran Mirza'ya, Hoca Kâlân'a da bir
nüshadan yazdırarak göndermeli. Ne zaman ihtiyaç olursa yararlanırlar.

O hayallerine son verdiği gibi mektubunu da bitirmeye çalıştı. Mektubun sonun-
da, gönlü Hümayun'a iki üç öğüt yazmayı diledi: *"Daha ulu iş üstüne gideceksin,
tecrübeli, tedbirli beyler ile danışarak, onların sözüne göre hareket edeceksin."*

Eğer benim rızamı dilersen yalnızlığı, il ile az ilişki kurmayı terket. Her gün iki defa kardeşini ve beyleri, isteklerine bırakmadan huzuruna davet edip ne varsa danışarak, bu devletliler ittifakı ile anlaşarak karar veresin...”

O Maverâünnehir yürüyüşünde evlatlarına ne kadar zafer ve şans dilediyse de gönlünün bir köşesinde biraz şüphe de gizliydi. O yüzden gönlünün derinliğinde vasiyet gibi duran bir niyetini Hümâyûn’a şimdiden bildirmeyi gerekli gördü:

“Yine bu kadar fetih ve zaferler Kâbil’de iken kazanıldı. Kâbil’i bugün de elimde tutuyorum, onu kendime ayırdım, hiçbiriniz tamah etmeyesiniz.”

Birdenbire vücudu titredi: Kâbil onun için diyar yerine diyar, vatan yerine vatan oldu. Meğer kismette ona yurda dönmek nasip olmazsa beden toprağını Kâbil’e, kendinin yaptırdığı güzel bahçelerden birine koymayı vasiyet edecek, ta ki yaz sıcaklarında yumuşak toprakta ebedi rahatın kucağında yatarken, nehrin öteki tarafından esecek hoş nesîmler mezarına yurt esintisi getirsin!... Çok müteessir olarak son cümleyi kâğıda hızlıca yazdı:

“Askere iyi bak. Anlatacakları bakımından Beyanşeyh her şeye vakıftır, bilesin. Özlem dolu selamlar. Perşembe günü, Rebû’l-evvel ayının on üçünde yazıldı.”

Babür şöyle yazarak mektuba nokta koydu.

Biz de burada hikâyeye nokta koysak olur. Ama hikâyeye sığmayan küçük bir mülahazamız var ki, sayın okuyucu bunun için bizi suçlamaz.

Babür gibi zeki zatın nokta yüzünden bu kadar ıstırap çektiği boşa değildi, hayat bunu kanıtladı; kismetin acayip oyununa bakın ki, Babür ölümünden sonra da zîr u zeber cefasını çeker: Uzun yıllar adı Babir şeklinde yazılır. Yalnız onun beş yüzüncü düğünü arefesinde nüktedan bir âlim “Babir değil, Babür!” diye nâra attı, böylece “acayip meşhur” bertaraf edildi.

Bir noktanın tarihi, değeri ve yeri işte böyle.

Bitti. Nokta. ❧

* **Hayriddin Sultanov** Modern Özbek hikâyeciliğinin temsilcilerindendir. 18 Ocak 1956 yılında Taşkent’in Kıbray İlçesi Tüzel Köyünde bir çiftçi ailesinin çocuğu olarak doğdu.

1963-1973 yıllarında Parkent’teki Uz-Ortaokulda, 1973-1978 yıllarında Taşkent Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesinde okudu.

‘Gülistan’, ‘Yaşlık’ dergilerinde ve Gafur Gulam adlı edebiyat ve sanat yayınevinde çalıştı. Halen Özbekistan Cumhurbaşkanlığında danışmanlık yapıyor.

Sanat hayatı 70’li yılların ikinci yarısında başladı. Hikâyelerini *Güneş Herkes İçin Beraber* (1980), *Bir Akşam Masalı* (1983), *Annemin Yurdu* (1987), *Ömür Geçiyor* (1988), *Babür’ün Rüyaları* (1992), *Babürnâme* (1997) adlı kitaplarda topladı. *Geçmişten Bir Sayfa*, *Çengel*, *Rüyalarımda Görüp Ağlarım* gibi film senaryoları da yazdı.

A. de Saint Exupéry, Yu Nagibin, S. Alekseyev, V. Şukşin gibi yazarlardan çeviriler yaptı.

DAVID AIZMAN*

Türkçesi: YUSUF YAZAR

HEMŞERİ

İlk hafta Varvara Stepanovna Klobukova bu yeni çevresinde yalnızca görkem ve şatafat hissetti. Her şeyin ötesinde, bir mucizenin vuku bulduğunu ve yurtdışında, Fransa'da olduğunu bilmekten memnundu. Onu daha az mutlu etmeyen şeyse maaşını düşünmekti: ayda 700 Frank, artı oda ve yemek; bu onun vatanı olan Mertvovodsk'ta bir yılda kazanabilecek olduğundan daha fazlasıydı. Nihayet, hiçbir zaman görmemiş olduğu bir lüks ve konfor içinde yaşama zevki vardı.

Varvara Stepanovna'ya iki harika oda ve içinde küveti, duşu, ve kişinin kendisine her açıdan bakarak hayran olabileceği üç bölümlü büyük bir aynası olan bir '*cabinet de toilette*' verilmişti.

Mobilyalar tam olarak krallara yakışır görkemlilikteydi ve en şaşırtıcı olanları yaktı; gül ağacından oyma ayakları, ipek örtüleri ve dantelli perdeleriyle yatak. Oda hizmetçisi Oberemchenko'dan –Mertvovodsk'un ilk sosyal lionesi- bin kat daha zarıftı ve akşam yemeğinde kendisine beyaz eldivenli ve çoraplı heykel gibi bir hizmetçi en iyi kaliteden sayısız yemeklerin servisini yapıyordu.

Varvara Stepanovna bu işi şöyle elde etmişti. Kont de Saint-Blin bazı Rus fabrikalarının ortağı zengin ve müteşebbis bir Fransız sanayiciydi ve yılda birçok kez Rusya'ya gidiyordu. Gençliğinde partilerin ve çılgınlıkların şöhreti olan kilolu tombul bir kadın olan hanımı genellikle Fransa'da, ya Paris'te, ya da taşradaki şatolarında kalırdı; bu günlerde hanımı kendisini fakirler için jarse örmek gibi sofuca faaliyetlere verir ya da sahip olmadığı rahatsızlıklarının tedavisiyle meşgul olurdu. Fakat bir keresinde kontes Rusya'daki mülklerini görme fikrine kapıldı, ve bu gerçekleşti. Doğal olarak kendisine avanesi iştirak etti; oda hizmetçisi, hizmetçiler, arabacıları, hayır işlerinde yardımcısı olan sekreteri, iki arkadaşı ve İsveçli kız masörü Mlle Norcelius.

Kontes Ekaterinoslav eyaletinde iki hafta ve Kherson eyaletinde bir ay geçirdi, St. Petersburg'u ziyaret etti ve Fransa'ya dönme hazırlıklarına başlamadan önce bir süre Moskova'da kaldı; gördüğü her şey karşısında heyecanlandı, büyüledi, özellikle de insanlarımız karşısında –'*ils sont si soumis, les russes*'-.

Birden, İsveçli kız masör geri dönmeyecek olduğunu açıkladı. Mertvovodsk'ta bir balıkçı dükkanı olan bir yoldaşla karşılaşmıştı ve onunla evleniyordu. Kızın bu uygunsuz davranışı karşısında kontes öylesine sarsılmıştı ki bir hafta boyunca hayır faaliyetleri için bir tek jarse bile örememişti. Fakat bir şekilde sakinleşebilmeyi bilmiş ve yeni birisini araştırmaya başlamıştı. Ve yeni birisi olarak Varvara Stepanovna seçildi.

Kontes Varvara'yı çok kısa sürede sevgiyle benimsedi. Her şeyden önce kız uysaldı –souse-, ve ikincisi, yaptığı işlerde çok çok üstündü. En azından kontes böyle olduğunu söylüyordu: gerçekten, kontes kimsenin kendisine bu *petite russe* (genç Rus –çev.) kadar güzel bir masaj yapmamış olduğunu açıklamıştı. Fransa'ya dönüş için hazırlanma vakti geldiğinde kontes Varvara Stepanovna'yı bırakamayacağını, hiçbir şeye değişmeyeceğini anladı; maaşını üç katına çıkararak onu da yanında şatosuna getirdi.

Varvara Stepanovna'nın görevi onun günde tam olarak sabah saat dokuzdan ona kadar bir saatini alıyordu. Geri kalan vakti istediği gibi kullanmak üzere kendisinin. Fakat bu vakti nasıl kullanacağını bilmiyordu. Beraberinde baba evinden *Virgin Soil*'in birkaç sayısını ve Voliarskii'nin yazılarından bir cilt getirmişti; ve aslında kitapları seven biri olmamasına rağmen şimdi okumaya uzun uzun zaman ayırıyordu. Fakat bu meşguliyet bütün bir günü çok zor doldurabilirdi, ve yazıları okuduğunda Klobukova çabucak sıkılır oldu.

Geniş ve çarpıcı bir güzellikte olan parkta gezintiler yaptı; komşu köylere uzun yürüyüşler yaptı; köyün gölündeki kuğulara ve kulübelilerindeki tavşanlara yem vererek saatler geçirdi. Ama tüm bu zamanlar boyunca sıkıntısı hiç gitmedi. Fransızca'yı az-çok anlayabiliyordu –eğitimi tamamlamış olduğu *progymnasium*'da çalışmıştı Fransızca'yı-, ama onu çok kötü konuşuyordu. Bununla birlikte, yapmak zorunda kaldığında kendisini ifade edebiliyor ve belli tip sohbetler yapabiliyordu; ve kontes ciddi ciddi kendisine şato görevlileriyle ilişkide bulunmaması konusunda yemin ettirmişti. Kontes “Mlle. Norcelius herkesle sohbet ederdi” diye sızlanmıştı. “O bir sosyalistti, ve nihayet gitmiş olduğu için çok mutluyum. Sen, umarım sosyalist değilsindir?”

Klobukova bu konuda kontese güvence verdi. Babasının emekli bir denizci ve hapishane memuru olduğunu erkek kardeşinin bir polis memuru olduğunu ve kendisinin de oldukça ılımlı düşünceleri savunduğunu söyledi.

Kontes kasımda torunlarının iki mürebbiye ile gelecek olduklarını ve o zaman kahvaltı ve öğle yemeklerini birlikte yapacaklarından Klobukova'nın konuşacak kişilere sahip olacak olduğunu ilave ederek “*je vous en félicite*” diye cevap verdi. Fakat o zamana kadar Varvara Stepanovna yalnız oturmalıydı. Ve o dayanılmaz bir biçimde yalnızdı. “*Suprême de volatiles à l'Elysée*”den ya da kendisine servis yapılan aromalı şaraplardan da hoşlanmamıştı. Lahananın tatlı tadını ve kurutulmuş tuzlu balığı özlemişti. Memleketi olan Mertvovodsk'ta gününü nasıl geçireceğini bilirdi –müşteri ziyaretleri, ev çevresinde yapılacak şeyler, çamaşır onarım işleri, nakış işleri-, ve asla sıkılmazdı. Yaz akşamları, kendisiyle karşılaştıklarında memur ve postahane katiplerinin reverans yaptığı ana bulvarda yürüyüş yapar; kışınsa patenle kaymaya gider ya da arkadaşlarını ziyaret eder, ya da klüpte balolara katılırdı.

Daha önce bu yaşadığı kasabadan ya da ailesinden hiç uzakta olmamıştı. Şimdi hüznün pençesinde takati kesilmişti. Rus tipinden çok farklı yabancı Fransız yüzler; ne söylendiğinin ayırt edilmesini zorlaştıran çabuk, burundan konuşmalar; çevrenin neşeli güzelliği; köylülerin kıyafetlerinin garipliği –Şeytan bilir, neden tahta ayakkalılara ihtiyaç duyarlar?-. Gün be gün öfke dolu sessizliği ve sertliği arttı. Kilosu azaldı, solgunlaştı. Hatta birkaç kez de ağladı.

‘Ne aptalım’ diyordu, kendisini durdurmaya çalışarak: “yirmi iki yaşındayım ve bir okul çocuğu gibi ağlıyorum”. Ama bu kendi kendini uyarmanın yararı olmuyordu. Akşam saat dokuzdan kısa bir süre sonra öfke dolu olarak hayatının nasıl da kötü olduğunu düşünerek gül ağacından yapılmış büyük karyolasına çıkarken göz yaşları yüzünden aşağı akıyordu. Birkaç yüz frankın hatırı için doğup-büyüdüğü yerleri ve sevdiklerini ve kendisi için değerli olan şeyleri terk etmiş –nereye gittiğini, kimle yaşayacağını Tanrı biliyordu-, eski alışkanlık ve adetlerinden uzaklaşmış, kendisini hizmetçiliğe satmıştı. Nihayet uykuya daldığında rüyalarında Mertvovodsk’u görüyordu: at gübrelerinin yayıldığı pazar meydanı; gözetleme kulesinde dikilen bir asker; bulvarda dolaşan domuzlar; pejmürde bir zangoç olan Lavrentii; bulaşık yıkayıcı Gorpyna’nın sağlam meşe kahverengisi bacakları; ve diğer insanlar, manzaralar, ve gönlüne yakın bulduğu başka şeyler. Eğer geceleri, Rusya ya da Rus olan şeyler rüyalarını doldurmasa sabahları daha kasvetli bir hava içerisinde uyanırdı.

Çevresinde bulunan her şey Rusya’da olana göre daha güzel, daha latif, daha büyüleyici, daha pahalı, daha mutluluk verici olmakla birlikte yalnızca sinirli oluşt, kızgınlığa, ve özleme yol açıyordu. “Mürebbiyeler geldiğinde kendimi daha iyi, daha mutlu hissedeceğim” diyerek kendisini teselliye çalıştı. Fakat mürebbiyelerin bu durumda kendisine yardımcı olamayacaklarını biliyordu, ve kalışı uzadıkça arzusunun/özleminin daha keskin ve dayanılmaz olacak olduğunu da. Her gün ne zaman cevap alabileceğini hesaplayarak ve işaretleyerek kendisine yakın olmayan kişilere bile uzun mektuplar yazdı. Bazen kafasında “her şeyi bırak, ve kaç” düşüncesi parlıyordu. Fakat hemen ailesinin zor mali durumunu, ve kısa süre sonra erkek kardeşi Vasia üniversiteye gidince bu durumun daha da sıkıntılı hale gelecek olduğunu ve ailesinin yeniden yeniden ipotek edilmiş olan ve neredeyse ellerinden alınma durumuna gelen küçük eski evlerini hatırlıyordu. Ve tüm güç ve cesaretini toplayarak Varvara Stepanovna kaçma düşüncesinden kurtuluyor ve çilesine katlanmaya devam ediyordu.

II

Bir gün kahvaltıdan sonra dere kıyısında çayırılıkta dolaşmaya çıktı. Daha yeni yağmur yağmıştı, ve fırtına bulutlarından sağda solda siyaha çalar mavi ve yumuşak gümüş renkli, hareket eden, gölgeleri ve şekilleri durmadan dağınık parçalar vardı. Şimdi güneş gizlenmiş, ve yine şimdi birbirini takip eden ışık etkileri yaparak ortaya çıkmıştı. Arkada bulunan çam ormanı bir loşluk içine gömülmüş durumdayken parlak gün ışığında önce derenin kenarında sıralanan kavaklar sayısız gölge oluşturarak parıldıyor; bir an sonra, kavaklar neredeyse siyah olacak gibi esmerleşirken sıcak ışık huzmeleri ormanın üstüne düşüyor. Fakat çevrenin daha parlak ve mutluluk verici renk tonu Varvara Stepanovna’nın dikkatine çarpmıyordu; onun özlem içindeki gönlü serin gölgelerin kasveti üzerine sabitlenmişti. İç çekerek “Tanrım, ne kadar dayanılmaz” dedi. “Bir sürgün yeri... bir sürgün yerinden daha beter”.

“Yorum?” Umulmayan bir biçimde dereyi kuşatan uzun böğürtlen bitkilerinin ötesinden birisi konuşmuştu. Varvara Stepanovna başını kaldırdı. Kıyıda oturup olayla balık avlamakta olan, kahverengi saten bir pantolon ve lacivert bir gömlek giy-

miş yaşlı, yıpranmış bir adamdı. Klobukova bir şeyler mırıldandı ve yoluna devam edecekmiş gibi yaptı. Yaşlı adam şapkasını çıkararak kendisini selamladı.

“*Bonjour, mademoiselle!*” Yürüyüş mü? Evet, bugün hava fazla kötü değil. Biraz balık tutmaya ne dersiniz? Lütfen şu yaşlı adamın yanına oturunuz.”

Hızlı konuşuyordu, yaşlı insanlar gibi mırıltılı ve peltek konuşuyordu. Varvara Stepanovna onun konuşmalarını takip edemiyordu. “Ancak bu yaşlı Nikanorych ise!” diye düşündü. Oturmadan, ama ayrılmadan da onun yabancı, ve bir aktörtünci gibi sakalsız yüzüne hoşnutsuzlukla dikkatli bir biçimde baktı.

“İşte” dedi yaşlı adam sadece, “sizin için bir olta çubuğu yapıyorum.” Balık tutma oldukça oyalayıcı bir şeydir. Sanırım siz, burada çok sıkılıyorsunuzdur, değil mi?

“*Vee*”, dedi Varvara Stepanovna hüznü bir gülümseyişle.

“Tabii ki! Yabancı bir yer...” Yaşlı adam gözlerini Klobukova’ya çevirmeden önce suya çabuk bir bakış attı. “Anlıyorsun. Sanıyorum şu: ülkemiz fena değil, fakat buradan olmayan biriyseniz, çok sıkılıyor olmalısınız”.

Varvara Stepanovna sessizce durdu...

“Evet. Örneğin ben, neredeyse 83 yaşındayım, ve şimdiye kadar köyümden 50 kilometreden daha fazla uzaklaşmış değilim. Chaumont kasabası yalnızca altı kilometre uzakta, buna rağmen ben oraya on kereden daha fazla gitmedim. Biliyorsun, memleketin olan yer en iyisidir.”

Yaşlı adam dudaklarını çığnedi ve bir süre sessiz kaldı. Varvara Stepanovna hâlâ yanında dikiliyordu. “Fakat, lütfen söyleyin bana *matmazel*, insan nasıl gider sizin memleketinize? İspanya üzerinden mi?”

Varvara Stepanovna bulundukları yerden Rusya’ya olan gidiş yolunu açıkladı.

“Haa, anladım! Tamam, Avusturya da iyi memlekettir. Güzel bir yer. Benim oğlum Ernest savaş esiri olarak yurt dışında, Prusya’da bulundu. Siz ne düşünüyorsunuz? Biraz üzüm votkası ister, ve Prusya diliyle bir Prusyalıya ‘üzüm votkası’ diyemez. Prusyalı ona üzüm votkası vermez. Onun söylediği tümüyle farklı bir kelimedir. Ve balık meselâ, Prusyalı için balık değildir, başka bir şeydir. Her şey farklıdır.”

Varvara Stepanovna’nın dudaklarını kendinden memnun bir gülümseyiş büktürür. Bu şefkatli yaşlının yumuşak sözleri bir içtenlik çarpıntısı verir ona, ama aynı zamanda acı.

“*Matmazel*” diye başlar yine. “Kasabadaki hemşerilerinle karşılaştın mı?”

“Ne dedin?” diye sorar Varvara Stepanovna, daha dikkatle dinleyerek.

“Hemşerilerin, Chaumont’taki. Onlarla karşılaştın mı?”

Ne söylüyordu bu adam? Klobukova düşündü, dikkat kesildi. Cahumont’ta Ruslar mı var?

“Aa, bilmiyorsun?” diye şakıdı yaşlı adam. “Bunu sana söylememiş olduklarına inanamıyorum. Şu Şatodakiler! Bir kişiye neyi söyleyeceklerini bile bilmezler. Tabii ki, Chaumont’ta yaşayan hemşerilerin var, Ruslar.”

“*Pas possible!*” (Mümkün mü?) diye çığlık attı Varvara Stepanovna. “Emin misiniz?”

Yaşlı adam suratını buruşturdu ve omuzlarını silktilti.

“*Parbleu!* Pazar günü torunlarım için şapka almak üzere dükkanlarındaydım. Neden görmeye gitmiyorsun?”

Polis müdürlüğünün olduğu meydana git, solunda Rue Sadi Carnot. Caddeyi yürü, bir düzine kadar evi geç. Ve orada, karşısında lise, şapka türü şeyler satan bir dükkan.”

Heyecan içerisindeki Varvara Stepanovna sabit bakışlarla bakar yaşlı adama, Ruslar?, Diye düşünür. Chaomunt’ta? Tanrım! Bu gerçek olamaz. Chaumont’ta ne yap-sınlar, Fransa ortasında küçük bir köyde? Hayır, bu saçma. Bu yaşlı adam yanılıyor.

“Evet, ve şapkalar da harikaydı. Pahalı, fakat çok iyi, gerçek keçe. Senin bu hem-şerilerin Rusya’dan kovulmuşlar” diye homurdandı yaşlı adam uyuşan bacaklarını uzatarak. “Kovulmuşlar ve yaşamak için buraya geldiler. Sizin memleketinizden Ya-hudileri kovuyorlar. Onları istemiyorlar, fakat bizce sakıncası yok. Onların kalması-na müsaade ediyoruz.”

Varvara Stepanovna “Ooo, Yahudiler!” dedi içinden. “Yahudiler”. Ve aniden semsiyesini alıp uzaklaşmaya başladı. (Not: Burada Yahudiler için Rusça ve İngilizce de var olan iki küçümseyici ifade kullanılıyor. Bu tür küçümseyici ve tahkir edici kelimelerin bildiğim kadarıyla Türkçede karşılığı yok. Bu, bizim kültürümüzde anti-semitizmin olmayışıyla ilgili bir vakıa. Dolayısıyla bu ifadeleri ‘Yahudiler’ kelime-siyle karşıladık. Yusuf Yazar)

“Onların kalmasına müsaade ettik” diye tekrarlardı yaşlı adam, suyun yüzeyini kontrol ederek. “Şapka satmakta bir yanlışlık yok. Neden onları kovalayalım? Gerçek keçe. Pahalıya verdiler. Ama gerçek keçe, parlak. *Onlara* balık sattığımda paha-lıya vereceğim.”

Beş ya da altı adım atmışken Varvara Stepanovna kendini toparladı. Kaba dav-randığını hissetti. Balıkçıya döndü, ve dostça bir sesle söylemeye çalışarak “au revo-ir” (hoşça kal –çev.-) diye bağırdı.

Varvara Stepanovna’nın Yahudilerden nefret ettiği söylenemez. Herhangi bir Ya-hudiyle ciddi bir karşılaşması olmamıştı; onları yakından gözlemlemiş değildi; her-hangi özel kötü bir şeyi onların niteliği olarak görmemişti; onlara karşı herhangi bir düşmanlık hissetmemişti. Fakat onları komik buluyor, ve, tiksiniyecek olanlar değil-se bile, kendilerine yukarıdan bakılacak kişiler olarak görüyordu: iğrençtiler, insanı sinirlendiren yaratıklardı. Babasıyla –ve muhtemelen tüm Mertvovodsklularla– bir-likte o, Yahudilerin ticaret ve borç para verme dışında hiçbir şeye dikkat etmeyen, kötü bir koku yayan ve burun direklerini kıran sarımsak ve *kugel* olarak isimlendir-i-len bir şey yediklerini, ve nihayet kendi hesaplarına Rusların bunlara katlanmış ol-duklarını biliyordu ve size bunları açıklayabilirdi.

Caddede hırpani bir Yahudi görmüş olsa burnunu tutar ve kendi kendine ‘pis Ya-hudi’ diye düşünür, ve, bulvarda dolaşan, ya da kulüpte iyi giyimli Yahudilerle karşı-laştığında onları zevksizlikleri dolayısıyla hakir görür ve kendi kendisine onların ipek-lilerinin ve kadifelerinin ücretlerinin çalınmış paralarla ödenmiş olduğunu hatırlatırdı.

Ve şimdi, hemşeri yaftası altında bu aynı pis kokulu Yahudilerin yanına gitme durumundaydı. Günün geri kalan kısmında Klobukova kızgınlık, huzursuzluk, ve ke-mirici bir hayal kırıklığı karışımı can sıkıcı bir ruh halini yaşadı. Sanki gazetede pi-

yango kazandığını okuyup ve sonra da bunun bir baskı hatası olduğunu öğrenmek gibi bir şeydi yaşadığı; kazandığı bir şey yoktu... Yine de, Ruslar'ın burada yaşıyor olmasının ne anlama geldiği üzerine düşündü. Evet, dünyanın uzak bir köşesiydi, Allah'ın kırıydı, fakat, Klobukova'nın kendisi de buraya savrulmuş değil miydi? Ve, bu nasıl güzel bir şey, nasıl bir şanslılık olabilirdi!

Kalbini rahatlatmak için kendisiyle görüşecek birisi olacaktı. Kasabadaki Rusları ziyaret edebilecekti, ve onlar da onu kalede görmeye geleceklerdi. Hayat tümüyle yeni bir rotaya girecekti. Böyle olduğunda o, kontesin yanında daha uzun bir dönem boyunca kalabilecekti: bir yıl, hatta iki yıl.

Her şeyin ötesinde, olaya nasıl baktığınız önemli değil, burada hayat rahattı, ücret mükemmeldi. Nakışla ilgili kitaplar sipariş edebilir, Fransızca çalışabilir, bir Rus dergisine abone olabilirdi. Kesinlikle, diye sonuçlandırdı düşüncesini Klobukova, hayatımı burada daha iyi düzenleyebilirim, eğer burada Ruslar var idiyse, isterse tek bir aile olsun. Aksi taktirde hasretten öleceğim.

Bugüne kadar Chaumont'ta Ruslar olabileceğini hiç düşünmemişti; şimdi, onların bulunmuyor oluşu tuhaf ve neredeyse adil olmayan bir biçimde kendisini sarsıyordu. Öfkelenmeye başlamıştı. Yahudiler: onlar her yerdeydiler, onları her yerde bulurdunuz. Fakat Ruslar? Onlar yerlerinden kımıldamaya korkarlar; sobalarının arkasında otururlar ve ileri doğru bir adım atacak kadar bile cesaret gösteremezler.

Geceleyin uyumadan önce Varvara Stepanovna yatağına oturdu ve ağladı. Ailesini düşünüyordu, kendisinin yabancı bir memlekete gitmesine izin veren ailesini. Mücadele etmeli, katlanmalı, borç para bulmalı, bir şeyler yapmalı, ama onu uzaklara, bu lanetlik şatoya asla göndermemeliydiler. Tamahkarca, bencilce davranmışlardı.

Üç sınırı, tüm İsviçre'yi, ve Avusturya'yı geçerek bir mektubun Rusya'ya ulaşması altı gün alıyordu. Burada ölecek olsa ne olurdu? Bu olabilirdi –kimsenin ölümüne karşı sigortası yoktu– ve kendisini gömecek kimsesi yoktu. “Şu aşağılık Yahudileri görmek için şehre gideceğim” dedi Klobukova aniden karar vererek. İntikamını almak için, birilerine nispet olsun diye gidecekti. “İyi iş! Yemin ederim gideceğim. Tanrı adına yemin ederim, gideceğim”.

Yatak odasının pencereleri parka bakıyordu. Ay ıslıl ıslıldı; eğriler çizerek ilmekler oluşturan yürüme yolları ve çimenler üzerine sayısız gölgeler düşmüştü. Küçük göl uykudaydı, ağaçlar ve kuşlar da; ve çevredeki her yerde derin, problemsiz bir sessizlik vardı.

Bir mezarlık gibi diye düşündü Klobukova, ve ben hep yalnızım. Yataktan kalktı, kandili söndürdü, ve pencerenin yanında oturdu. “Kasaba hemen ormanın ötesinde. Yaya olarak oraya bir-buçuk saatta varabilirim”. Kımıldamaksızın oturdu, kaşlarını kaldırdı, ve dışarıya, ormana ve sihirli ve parlak bir şerit gibi ormanın yan tarafından geçen Chaumont yoluna dikkatle baktı. Varvara Stepanovna gözlerini bu şeritten alamadı. “Zdravstvuite”, dedi Rusça olarak aniden, tatlı bir biçimde tebessüm ederek. Ve sonra, sesinin perdesini ve tonunu değiştirerek: “Merhaba”.

Yarın o bir başkasını bu aynı kelimeyi söylerken işitebilirdi. Ve: “Hangi iyi şans getirdi sizi buraya!” Ve birçok böyle başka şeyler. Ve Rusça konuşacaktı bol bol, ve

uzun bir süre boyunca! “Neden onları görmeye gitmeyeyim?” diye sordu kendi kendine. “Neden gitmeyeyim? Tabii ki gideceğim.”

Sabah uyandığında ilk düşüncesi bugün şehre Yahudileri görmeye gidecek olduğuydu. “Yahudiler, ee, ne olmuş? Öyle bile olsalar onlar neredeyse benim kendi insanlarım. Ya eğer nazik çıkarlarsa? Az da rastlansa kibar Yahudiler vardı. Dr. Morgulis’i alın örneğin: Mertvovodsk’taki herkes onu kabul eder, en iyi evler de; General Skripitsyn’in Yılbaşı partisine bile davet edilir. Çok nazik bir kişi, sizin ortalama Rusunuzdan daha kötü değil.”

Sabahleyin saat dokuzdan ona kadar kontese masajını yaptı. Sonra hemen şehre doğru çıkmak üzere hazırlığını yaptı. Fakat postacı öğleden sonra saat ikiye kadar ikinci dolaşmasını yapmadığından, ve deftere bugünü, 18 Ekimi, iki mektup alacağı gün olarak not etmiş olduğundan –birisi Semen Ivanovich’ten ve birisi de Anfisa haladan– beklemeye karar verdi. Öğle yemeğini iştahla yedi; yüzü öncekine göre daha az kasvetliydi. Kendilerini gözünde Dr. Morgulis gibi canlandırdığı –temiz giyimli, r harflerini kötü bir biçimde yuvarlamayan, ve burunları bükülmüş değil– Chamont’ta yaşayan Yahudileri düşünmekten kendisini alamıyordu.

Postacı her zamanki saatte geldi, ama mektup yoktu. Hemen hergün tekrarlanan bu küçük şanssızlık Klobukovna’yı her zamanki gibi kasvetli bir ruh haline sürükledi. “Problem değil. Yarın, Vasia’nınkiyle birlikte üç mektup alacağım”.

Acele bir şekilde şapka ve örtüsünü giydi ve şehre doğru yola çıktı.

III

Yol birkaç küçük mezradan geçiyordu. Köylüler haman döğüyordu; her yerde makinelerin gürültüsü vardı. Saman yükü ya da tahıl çuvalı taşıyan devasa arabalar gürültülü bir biçimde oldukça sık geçiyordu. Bazen dörtlü, bazen altılı gruplar halinde koşmuş şişman güçlü atlar ağır adımlarla, sakın, zorlanmaksızın yürüyordu. Yol boyunca köylüler Varvara Stepanovna’ya hafifçe eğilerek selam verdiler ve onunla sohbet ettiler. Her sözden sonra şaşalayıp duraklasa da Varvara onlarla neşeli, cesur bir biçimde konuştu ve bir şeyleri anlayamayınca yüksek sesle güldü; onlara nadiren cevap verdi.

Tuhaf bir ruh hali içinde idi. Mutluluk hissediyordu, ve biliyordu ki en iyi ve en ilgi çekici kısım ileride duruyordu. Ama aynı zamanda, belli belirsiz bir biçimde hâlâ, Yahudileri görmeye gitme düşüncesinin verdiği bir rahatsızlık vardı. Çılgınca, duyarsızca, kendisini kendi gözlerinde küçük düşürecek bir şey yapıyordu.

“Eğer şu Yahudilerle birlikte olmalıysam önce onların beni görmeye gelmelerini isterdim. Fakat onlar orada, evlerinde oturuyorlar, istirdiyeler gibi mutlular, ve ben onların arkasından koşuyorum”.

Düşünceleri onu rahatsız etti, şaşırttı; ve tüm gücüyle bu öfke patlamasını kendisinden uzaklaştırdı. “Ne yapabilirim ki” diye sordu kendi kendisine. “Ukraynalılar şöyle der: ‘Yabancı bir şehirde memleketlin bir köpeği görmek kendi babanı görmek gibidir’. Ve ayrıca, gerçekten onlar beni görmeye gelemezler. Burada olduğumu nasıl bilebilirler ki? Ayrıca, buna cesaret edemezler. Her ne ise, hemşeriye ihtiyacı olan budala yalnızca benim. Benim yerimde olacak olan birisi onları görmeyi istemeyecekti bile”.

Şehre yaklaştıkça duyduğu rahatsızlık yerini hoş bir beklenti akışına bıraktı. Komik, değil mi diye düşündü, dudaklarında kontrol edilemeyen bir gülümseyiş belirdi: Ne tuhaf! Müthiş tuhaf! Ve daha sonra, şehre girdi, demiryolu köprüsünü geçti; yeni ve sınırlarını bozan bir fikri vardı. Yahudiler beni görmeyi reddederse ne olacaktı? Ya bana soğuk, hatta kaba davranırlarsa? Baskıya maruz kaldıkları ve kötü durumda oldukları için Rusya'dan göç etmiş değiller miydi? Bu, Rusya'yı ve Rusları sevmedikleri anlamına gelmeliydi. Belki, bana hakaret edebilirler.

Buna cesaret edemezler! Öfkесinin yanlış yerde geldiğini görse de Varvara Stepanovna yeniden öfkelenmekteydi. Olan biten her şeyden sonra neden cesaret edemesinler? Onları bundan geri tutacak olan şey nedir? Burada korkacak bir şeyleri yok. Birden üzerinde korku hakim oldu. Daha öncekinden daha kötü bir biçimde yalnızlık, terk edilmişlik, unutulmuşluk hissetti. Anfisa hâlâ yazmıyordu, Vasia da, hiçbirisi.

Durdu. Gözleri yüksek polis merkezi binasında, hüznün ve kendine acıma duygusu içinde. Birkaç dakika sessizliğe bürünmüş bir şekilde durdu. "Hayır, problem yok. Gidiyorum". Uyuşukluğundan silkindi. "Gidiyorum. Ne olacaksa olacak."

Yüksek binanın önündeki meydanı hızla geçti, köşedeki uzun binanın sarımsı duvarı üzerinde "Rue Sadi Carnot" yazılı koyu mavi tabelayı gördüğünde kalbi titriyordu. Onun bulunduğu yöne eğilmiş ve gülümseyormuş gibi görünen beyaz harflere baktı. Tuhaf diye düşündü, caddenin yukarı kısmına doğru yürüyerek.

Bir yüz adım kadar yürüyünce Varvara Stepanovna liseye yaklaştı. Büyük bir avluya çevrili binanın arkası caddeye dönüktü ve o yalnızca ağır kapıları ve süslemeli avlu çitini görebiliyordu. Dövme demir süslemelerin meydana getirdiği gölgeler yüzünde ve yeleği üzerinde yüzerken Klobukova çit boyunca yürüdü. Sonunda gri, balkonlu, büyük bir ev gördü. Onun bitişiğinde beyaz, bir başka ev vardı. Caddenin öbür tarafında bodur tuğla bir binada, cam bir kapı ve üzerinde "*Chapellerie moderne*" yazan bir tabela vardı.

"Tamam, işte burası" dedi Varvara Stepanovna yüksek sesle. "Burası!"

Caddenin karşısına koştu ve, ön taraftaki merdivenlerden çıkarak içeriye göz attı. Kısa boylu, öne eğilmiş sıska bir adam, saçları tümüyle kırılganmış, tezgâhın arkasında duruyor, pencereden hüznü bir biçimde caddeye bakıyor. Tek bir gözü vardı, Kısa etli burnunun çaprazında diğer gözü pek de mükemmel olmayan bir biçimde büyük dairevi bir leke gibi gizlenmişti. Sol eliyle şapka kutularıyla dolu bir rafı tutuyor, sağ eli ise miskin miskin tezgâh üstünde tempo tutuyordu.

"Bu tuhaf değil mi?" dedi Varvara Petrovna kendi kendine. "O burada sanki Afanasii Petrovich dayı gibi, ve ben çıkıp buraya gelmekle ona sürpriz yapmak üzereyim". Kapıyı itti, ve daha eşikteyken titreyen bir sesle: "*Zdravstvuite!* Evet, Merhaba" dedi.

Tezgâhın arkasındaki kır saçlı adam tuhaf, aniden sarsılır gibi bir hareket yaptı. Gözlüğü hopladı, gözlüğün büyük yuvarlak camı parladı.

"Uh Bu da ne?" diye heyecanla çığlık attı, irkildi. Bir an dondu kaldı. Sonra yüzünü çabucak tezgâhın arkasındaki koyu kırmızı perdeye doğru çevirdi ve çok önem verdiğini gösterir bir biçimde "Dvoira! Dvoira!" diye haykırdı, "Buraya gel he-

men! Bak ne oluyor burada!” Yahudi lisanıyla (Yiddiş) konuşuyordu, ve Varvara Stepanovna bu gırtlaktan çıkarılan, anlamadığı ve fakat iyi tanıdığı sesler karşısında içten bir biçimde tebessüm ediyordu.

“Sen Rus musun? Rusya’dan mısın? Ne zaman geldin Rusya’dan?” Yaşlı adam kendisini Klobukova’ya doğru attı. “Oh, ne harika! Demek Rusya’dansın! Neresinden? Hangi eyaletten? Tauridan? Değil mi? Kherson’dan mı? Aman Tanrım! Bu inanılmaz! Bu çok güzel!”

Her iki eliyle Varvara Stepanovna’nın küçük elini sıktı, halâ heyecanla bağırıyordu: “Biliyor musun, biz onbir yıldır buradayız, ve bu yalnızca üçüncü defa oluyor bir Rus gördüğüm. Yalnızca üçüncü defa. Onbir yılda! Ha! Ne dersin buna? Dvoira! Hemmen gel! Gel bak, bak kim var burada!”

Bu iyi, kimse beni incitmeyecek diye düşündü Varvara Stepanovna, heyecanlı Yahudiye nazikçe gülümseyerek. Beni görmekten dolayı ne kadar da heyecanlı! Ne tatlı küçük bir arkadaş! Kırmızı perde dalgalandı, ve Dvoira içeri girdi, kısa boylu, koyu kahverengi elbiseli tombul bir kadın. Kadınınki tipik bir Yahudi yüzüydü, büyük kıvrımlı bir burun, ve büyük boncuk gibi gözler. Şahince bir edayla, soğuk bir gururla yürüyerek Klobukova’yı eğilerek selamladı ve tezgâhın kenarında durdu.

“Görüyor musun, Rus! O bir Rus!” dedi heyecan içindeki yaşlı adam Varvara Stepanovna’yı göstererek.

Dvoira yüzünü buruşturdu. “Bundan dolayı niye bu kadar mutlusun?” diye sordu yarı fısıltıyla ve Yahudi lisanıyla konuşarak. “Bir miras mı aldın, ya da başka bir şey?”

Yaşlı adam hanımına şaşkınlıkla baktı, sonra yeniden Varvara Stepanovna’ya döndü, ve hızlı hızlı konuşmaya başladı: “Benim adım Şapiro. Biz Rusya’danız... Tabii ki, Krivaia Balka’dan. Ve sormama izin verin, ziyaret için mi buradasınız? Kasabadan mı geçiyorsunuz? Ne kadar kalacaksınız burada? Ne harika bir şey! Yalnızca inanılmaz! Ama lütfen odaya geliniz. Neden burada ayakta dikiliyoruz ki? Lütfen odaya gelin!”

“O orada iyi” diye homurdandı Dvoira İbranice, dudaklarını buruşturarak. “Gelmediği yere geri gidebilir”.

Şaşkınlık içinde kalan Şapiro karısına göz atarak; “konuşmasan daha iyi” diye mırıldandı yumuşakça ama etkili bir biçimde. “Tanrım, sana ne oluyor?”

“Lütfen, yemek odasına gelin” diye dışarıya Varvara Stepanovna’ya seslendi yaşlı Yahudi perdeye doğru koşup enerjik bir hareketle onu açarak. “Nasıl oldu bu, nasıl böyle evden uzaklara düştün? Buraya, oturun, koltuğa, şöyle pencere yanına aydınlığa, lütfen! Dvoira, onu davet et!”

“Tamam, oturun” dedi Dvoira sıkıntılı bir biçimde kendisini konuşmaya zorluyormuşçasına. “Sanırım bir süre oturabiliriz”.

Üçü de yemek odasına geçip oturdular. Ve Varvara Stepanovna nereden olduğunu ve nasıl kendisini Fransa’da bulduğunun hikâyesini anlatmaya başladı.

“Ee, bağışlayın beni lütfen” diye atıldı birden Şapiro oturduğu sandalyeden fırlayarak. “Bağışlayın lütfen araya girdiğim için, yalnızca bir dakika. Bir semaver söylemeliyim”.

“Neden semaver?” diye çıkıştı kocasına Dvoira çok düşük bir sesle. “Gerek yok, gaz-ocağında su daha çabuk kaynar”.

“Aa, hayır Dvoiroçka! Gaz-ocağı? Anlamadın mı? Bu bir Rus! Onun bir semaver çayına ihtiyacı var!”

“Kömürümüz yok” diye söylendi Dvoira.

“Kömür yok mu?” Şapiro başını iki eli arasına alıp yüzüne komikçe acıklı bir ifade verdi. “Ne şanssızlık! Bu şehirde kömür bulmak imkânsız mı? Gerçekten imkânsız mı? Şehirdeki tüm kömürleri gömmüşler mi? Georgette! Georgette! diyerek kapağı seğırtti. “Georgette, çabuk Monsör Petitjean’ın dükkanına koş ve biraz kömür getir. Ve çabuk semaveri hazırla! Ve bunu bir dakikada, bir saniyede yap!” Fransızca-Rusça ve Yahudi dilinden özellikler taşıyan olağan dışı bir aksanla konuşuyordu. Varvara Stepanovna tebessüm etmekten kendini alamıyordu.

Bu küçük, yaşlı Yahudi’de problem yok diye düşündü Varvara; kibar ve misafirperver görünüyordu. Fakat Varvara’nın duyguları düşüncelerinden daha hızlı hareket ediyordu; ve duyguları zihninin alçakgönüllü oluşuna aldırış etmiyordu. Tüm varlığıyla bu gürültülü kırık yahudiye, ve hatta onun sıkıntılı somurtkan eşine yönelmişti. Mutlu ve heyecanlı bir şekilde kaleye kadar olan kısmına kadar hayat hikâyesini tam bir açıklıkla, hiçbir şeyi örtmeden, sanki kendi aile fertleriyle ya da uzun zaman tanıdığı kişilerle konuşuyormuş gibi anlatmaya devam etti.

Dvoira sert tavrını sürdürdü, ama kocası gözlerini Varvara Stepanovna’dan bir an bile ayıramadı; aynı Varvara gibi, o da gülümsemesini durduramadı. Zaman zaman “Oo, Tanrım”. “Uuf. Uf”, ya da “harika!” gibi hayret ve hiddet ifadesi sözcükler kullanılarak kendisini kaybettiği görüldü. Ve aslında bu hiddet ve hayret ifadeleri Varvara’nın, birdenbire kalbini ve ruhunu saran neşeli haleti ruhiye içerisinde anlattığı hikâyelere çok da denk düşmüyordu.

Yalnızlığı ve özlemi konusuna dönerek Klobukova bir parça mizahi bir yaklaşım sergilemek istedi; ama Şapiro’nun hikâyenin arka planında örtülü olarak bulunan acıyı ve kederi çok iyi bildiği anlaşıldı. Şefkatle iç çekerek Varvara Stepanovna’ya üzgün bir biçimde baktı ve kafasını salladı; “şüphesiz, şüphesiz” dedi fısıldayarak. “Ne bekleyebilirsin, vatanından bu kadar uzakta. Ve dahası, bu senin ilk uzaklaşman. Ve sen daha bir çocuksun. Bir çocuk, o kadar. Bir kişi bu şekilde yabancı bir memlekette savruldu mu tüm vahşi dünyadaki en zavallı kişidir...”

IV

Daha sonra Şapiro işinden ve çocuklarından söz etmeye başladı. Oğulları Solomon Lyon’daki “en büyük” şapka fabrikasında *chef d’atelier* olarak çalışıyordu. Kızlarının okulda durumu iyiydi ve inşallah doktor olacaktı. Şimdi Dunechka (kızları) Lyonda erkek kardeşini ziyaretteydi, ama birkaç güne kadar geri dönecekti “ve onun ne kadar güzel olduğunu ve ne kadar iyi bir eğitim aldığını kendiniz göreceksiniz”. Çocukları hakkında konuşurken eşi Dvoira’nın yüzü biraz daha az somurtkandı, hatta o da birkaç kelime ekledi. Buna sevinen kocası daha fazla ve hatta daha açık daha yüksek sesle anlatmaya başladı.

“Rusya’yı neden terk ettiniz?” diye sordu Varvara Stepanovna.

Şapiro heyecanlanıp şaşırıldı. “Öyle oldu”. Mahcup, bir utanış gülümsemesi yüzünde belirdi. “Bilir miyim neden? Saçmalık. Kafama koydum ve terk ettim”.

“Krivaia Balka’da zor bir hayatınız mı vardı?”

“Zor?” Şapiro kaşlarını yukarı kaldırdı. “Zor değil, ama biliyorsun ... Herkes gibi yaşıyorduk. Ama biliyorsun, yani evet, nasıl açıklayabilirim bunu sana? Ha, evet, örneğin: balık derin suları arar, ve insan –”

Sadalyesini gürültülü bir şekilde çekerek ve her iki dirseğini masaya dayayarak “niye masallar anlatıyorsun?” diyen Dvoira aniden müdahale etti. “balık derin suları arar ...” “O sana balıkları mı sordu? Krivaia Balka’dan Yahudi soykırımını nedeniyle kaçtık. Sorunun cevabı bu.”

“Lütfen, Dvoira. Bırak şunu!” dedi Şapiro ince, neredeyse korkulu bir sesle. “Bırak şunu. Şimdi zamanı değil”.

“Her zaman zamanıdır. Ne tür sırlar bunlar? Neden bırakalım? Orada tatlı bir hayatımız vardı diye mi düşünüyorsun? Acı çektik, tahammül ettik, hayatımız boyunca yalnızca ayakta kalmaya çalıştık. Ve sonra sizin iyi insanların, Ruslar geldi ve katliam yaptı, evimizde ne varsa o an tahrip ettiler.”

Eee, tahrip ettiler. Eee, napalım şimdi?” diye yalvardı Şapiro karısına. “Lütfen kes şunu”.

“Ve demir çubukla gözüne vurdular”, dedi Dvoira sesini yükselterek. “O günden beri kör. Gözünü kaybetti. O olandan sonra orada niçin kalacaktık? Söyle lütfen. Böylece bize daha fazla işkence yapabileceklerdi. Bu kadarının yeterli olmadığını mı düşünüyorsun? Bence çok fazla çektik. İşte bundan dolayı ayrıldık. Amerika’ya gidecektik, fakat yolda benim harika kocamın diğer gözü ağrımaya başladı –gözler birbirine bağlıdır, birisi ağrıdığında diğeri de ağrır– ve neredeyse tamamen kör oluyordu. Dolayısıyla daha fazla gidemezdik. Chaumont’a geldiğimizde hastahaneye yatırılması gerekti. Ben ve iki çocuğumuz kaldırımda kalakaldık. Tek seçeneğimiz yere yatmak ve ölmek ya da kendimizi trenin altına atmak olarak görünmüştü. Başka ne? Ne yapmalıydı? Fakat size söyleyeyim, belki buradaki insanlar Rusyadakiler kadar iyi değil ama ... müdahale etme!” diye bağırıldı Dvoira kocasına çabuk bir bakış atarak. “Müdahale etme, sana söylüyorum, sessiz ol! Tanrıya şükür, henüz delirmedim! Benim de birkaç kelime etme hakkım var!”

Buradaki insanlar gözlerimizi çıkarmadılar” diye devam etti Varvara Stepanovna’ya dönerek. “Ve bizi soymadılar; hayır soymadılar. Bize sığınacağımız yer ve bir iş verdiler –şapkaların üzerine siperlik dikme işi–. Benim Solomon’um ve ben gece gündüz çalıştık, önce siperlikler, sonra kurdelalar, ve, bu benim reisim hastahaneden çıktığında yalnızca masada yemeğimiz değil, bir dairemiz ve biriktirebildiğimiz 70 frankımız vardı. Anlıyor musun?”

Dvoira kollarını göğsünde kavuşturdu ve gururlu bir biçimde başını salladı. “Tüm bunlara Rusya’da sahip olabilir miydik? Ne düşünüyorsunuz? Ve böylece buraya yerleştik, ve Tanrı’ya şükür, burada mutluyuz.”

“Mutlu, ha?” diye söylendi Şapiro oldukça alçak bir sesle, önünde duvarda asılı çerçeveli Chaumont resimlerine bakarak.

“Evet. Mutlu! Aynen senin de bildiğin gibi, mutluyuz. Rusya’da terziydi. Orada neredeyse her zaman açtık. Şimdi, dükkanımıza bak. Küçük bir şey değil bu! Ve kimse bize sövüp saymıyor, bizi incitmiyor, kimse kayatımızı karartmıyor, kimse “pis kokulu Yahudi!” diye bağırıyor. Gördüğünüz gibi burada insan gibi muamele görüyoruz!”

Ve, Dvoira bir şeyler ifade edici bir hareket olarak yine kollarını açtı ve sandal-yesinde geriye doğru yaslandı. Varvara Steponavna’nın önünde içindeki her şeyi boşaltmış olarak şu an kendisini rahatlamış hissediyordu; ifadelerindeki sertlik kaybolmuştu, ve, o sert somurtkanlığın yerini bir serbestlik havası ve gönül rahatlığı içerisinde olmanın getirdiği bir pırıltılı oluş hali almıştı.

Varvara Stepanovna Yahudi kadına şöyle göz ucuyla, sakınarak baktı. Hayatında ilk defa Yahudilerle uzun bir konuşma yapmıştı; hayatında ilk defa, herhangi bir alay etme düşüncesi olmaksızın ciddi ve dikkatli bir biçimde dinlemişti onları. Dvoira’nın yakan sözleri Stepanovna’yı sessiz ve hüzünlü ve kendi kendini kınayan bir psikolojiye sokmuştu.

“Bana söyler misiniz” dedi alçak bir sesle Şapiro. “Belki biliyorsunuzdur bizim Kherson’da durumların şimdi nasıl olduğunu; ürünler iyi mi?”

“Sanırım kötü. Her şey kavruldu”.

“Yine mi kavruldu!”

Dvoira hor gören bir ifadeyle omuzlarını silktili.

“Ee, ne olacak şimdi? Diye devam etti ihtiyar adam, sesli bir biçimde düşünüyor-muş gibi. “Evet, Krivaia Balka’da bazı perakende dükkanları var –ama şimdi nasıl bir satış bekleyebilirler ki?– Peki köydekiler ne yapacaklar? Korenikha örneğin? Ya da, Starye Krinitsy’deki Chervonnoe?”

Bir dakika boyunca sessiz kaldı. Sonra içini çekti. “İnsanlar ölecek” diye cevap verdi kendi sorusuna.

“Eee! Diye homurdandı Dvoira alaycı bir biçimde dudaklarını birbirine bastırarak. “Üzüntü bunun neresinde? Bırak ölsünler”.

Şapiro yavaşça kaldırdı başını. “Dvoira!” dedi inildersesine, kollarını göğsünde kavuşturarak. “Neden şimdi? Neden, sana soruyorum?” Ve Varvara Stepanovna’ya dönerek “Biliyorsun” dedi, tüm bunlar bir gösteri. Sen, bir Rus olarak burada oturuyorsun. Ve o da Ruslara nasıl kızdığını ve onlara katlanamadığını sana göstermek istiyor. Fakat gerçekte”, Şapiro hüzünlü bir tebessümle karısına baktı, “fakat gerçekte, kızımızı ‘Dunıa’, ‘Dunechka’ diye isimlendiren odur”.

“Bu bir şey ifade etmez” dedi Dvoira şaşırılmış bir vaziyette.

“Rusya’dayken kızımızı “Rusya’dayken kızımızı Yahudi dilindeki ismi olan Branka diye çağırıyorduk. Ve Rus haylazlar onu ‘banker’, ‘tanker’, ya da kafiye oluşturan diğer kelimelerle çağırırdı.”

“Bir Rus bir Yahudiye sataşmak istedi mi böyle kafiyeli bir kelime bulmayı iyi bilir” diye ekledi Dvoira.

“Fakat bizim küçük kızımıza ne kadar hakaret ettikleri mesele değil; biz önemse-medik ve onu kendi tarzımızla ‘Brenka’ diye çağırmaya devam ettik. Fakat Rus-

ya'dan uzaklaşalı beri karım onu Dunia (yani Dunechka) diye çağırmaya başladı. Ne yani? Doğru değil mi?"

Dvoira sessizdi. Dudaklarına hüznü bir tebessüm yayıldı. Varvara Stepanovna Şapiro'ya baktı, sonra karısına. Şöyle güzel, yumuşak, candan bir şeyler söylemek istedi, ama bir şekilde bu zor geldi kendisine, uygun kelimeleri bulamadı. O sırada, toparlak, beyaz önlüklü ve boneli yaşlı Fransız hanım Georgette odanın ortasına doğru adeta yuvarlandı, ve masanın üzerine semaveri ve bardakları yerleştirdi.

"*Nous voici à Moscou maintenant*" dedi nazikçe, ama kelimeleri anlaşılabilir bir biçimde yuvarlayarak. "*Du thé, la samovar, une belle demoiselle russe... Ah, que j'aime la jeunesse!*"

Dvoira boşalmıştı. Aksilik yapmaktan yorgun düştüğüne kuşku yoktu; kocasının sözleri yelkenindeki rüzgârı alıp götürmüştü. Yavaş yavaş katılığın yüzündeki izleri kayboldu; giderek daha dostça bir havaya giriyordu. Dvoira biraz yapmacıklı ve resmi bir biçimde Varvara Stepanovna'ya servis yaptı, çayıyla birlikte dört kesme şeker almasında –dörtten daha az değil– ısrar etti, ve hamarat bir biçimde bir kaşıkla tabağına önce vişne, sonra kayısı reçeli koydu, ve sonra kendi pişirmiş olduğu ballı kah-verengi hamur tatlısı. Sohbet canlılık kazandıkça konudan konuya atladılar –ne hakkında konuştukları önemli değildi; kişiler, binalar, iklim, şapka imalatı; Rusya ve Ruslarla ilgili herşey–, Sonunda Dvoira'nın dili çözülmüştü, çabuk çabuk konuşuyor, böcek gibi ötüyordu. Varvara Stepanovna'nın yüzü, tipik, güzel bir Rus yüzüydü; gül gibi yanaklar ve beyaz bir yüz, berrak mavi gözler, ve canlı, muhabbetle tebessüm eden bir ağız; bu yüz içini açmaya bir davetiye idi; ve, bir yarım saat içerisinde artık Dvoira'nın misafirin meçhulü olan bir sırrı yoktu. Tüm kalbini boşaltmaktaydı.

Ve Varvara Stepanovna da konuştu, kendi sesini ve kelimelerini bir hayranlıkla dinleyerek konuştu ve tebessüm etti. Bu konuşkanlık hayret verici bir şeydi. Ve son kez böylesi hoş ve eğlenceli bir beraberliği yaşadığından bu yana ne kadar da uzun bir zaman geçmişti.

Şimdi Şapiro söyleyecek çok az söyleyecek şeyi kalmış olan tek kişiydi. Üç kez dükkanda bekleyen müşterileriyle ilgilendi, geri döndüğünde sessizce oturdu ve kadınların konuşmasını dinledi. Yüzündeki ifadeler dalgındı; hüznü, sükunet içerisinde, ve solgun dudaklarında affedici bir gülümseyiş.

Dvoira Klobukova'yı Duneckha'nın odasını göstermeye götürdü; ona kızının fotoğraflarını, kitaplarını ve defterlerini gösterdi, ve sonra da dolap ve sandıklardan boşaltarak çeyizini göstermeye başladı. Dört kuştüyü yorganı hazırlamış durumdaydı, beşincisi de yapılmaktaydı; düzinelerce farklı ipek ve saten iç çamaşırı ve bluz vardı. "Bunların tümüne ihtiyacı olmadığını söyledi" dedi Dvoira. "Derdi gücü dersleri. Bir çocuk bunu anlayabilir mi? Doktor olmak istiyor. Hay hay! Ama kuştüyü yorgan rahatlık verir."

"Bitmedi mi daha? Şapiro durdurdu karısını. "Bırak şu çaputları, neden başka şeylerden konuşmuyorsunuz?"

"Hayır, ya bu, ya bu" Varvara Stepanovna elini yeni bir iç çamaşırı kümesinin içine daldırarak şakacı bir tarzda seslendi. "Eğer bizi mutlu edecekse müdahale etme. Bu kadın işi."

“Doğru! Diyerek tasdik etti Dvoira. “Kadın işi. Ve sen, otur ve dinle filozof!”

Bir süre daha kadınlar elbiselerle ilgilendiler, onlar üzerine konuştular. Varvara Stepanovna Dvoira’yı giderek daha çok sevdi. Şimdi düşünüyordu da, hem görünüş ve hem de karakter itibarıyla bu yeni tanıdığı kadın kuzeninin torunu Vasilisa Efremovna’ya (Novopokrovsk’lu papaz yardımcısının eşi) benziyordu. Yanakları da tombul ve kırmızıydı, ve beli kürek kemiklerinin hemen altından başlıyordu, ve aynı biçimde gülüyordu, yüksek ve bet bir sesle ve yürekten. Bir parça komik, ama tatlı, çok tatlı.

V

Bir-buçuk saat kadar sonra Klobukova şapkasını aldı ve ayrılacak olduğunu söyledi. Ama Dvoira resmi bir şekilde reverans yaparak ve hoşnutsuzluk gösteren bir yüz ifadesiyle ve elinden şapkasını almaya çalıştı. “Diyelim ki” dedi tiz ve tatlı bir sesle, “diyelim ki gitmene izin vermiyoruz, ve akşam yemeğine kalacaksın. Ayrıca, bugün Cuma”.

Davet Varvara Stepanovna’yı hem memnun etti, hem de şaşırttı. Şatoya geri dönmede acele etmek için bir arzusu yoktu, ama, bu yeni ahbablarının misafirperverliğini istismar etmek de istemiyordu. Kararsız bir biçimde “dönüş için çok geç olacak” dedi.

“Öyleyse, neden geç dönersin, sabah erken dönebileceğine?” diye sordu Şapiro muzipçe gülümseyerek.

Varvara Stepanovna onun ne demek istediğini anladı, fakat bu yalnızca onun mahçubiyetini artırdı. “Evet, aynen öyle” diye devam etti yaşlı adam. “Senin Kontes saat dokuzda kalkar, dolayısıyla, burada uyur ve sabah erkenden ayrılırsan kesinlikle işine vaktinde yetişirsin”.

“Ooo, bu harika!” diyerek ellerini şaplattı Dvoira. “Yapılacak en iyi şey bu. En anlamlı şey. Duneckha’nın odasında yatarsın”.

Yarım saat sonra hepsi bir ziyafet sofrasını andıran sofranın çevresinde yerlerini almışlardı. Yeni nikel şamdanlıklarda bulunan altı mum yakılmış, önlerinde kolalanmış kar gibi beyaz peçeteler altında iki büyük ‘çala’ –Yahudilerce cumartesi ve diğer dini tatil günlerinde yenilen yumurtalı mayalı ekmek– duruyordu. Normalde Şapiroların Cuma akşam yemekleri ağırbaşlı dini ritüeller eşliğinde olurdu; ama bu kez, misafirlerinin hatırına Şapiro bu ritüelleri önemli ölçüde sadeleştirmiş, ve kısa bir duanın ardından masanın başına oturmuştu. Bir balık yemeği –sazan balığı– servis yapılmış, bunu geleneksel et ve balık suyu ve erişte takip etmiş, sonra da tavuk eti ve hoşaf gelmişti.

“Hani nerede ‘kugel’?” diye sordu Varvara Stepanovna.

Dvoira *kugel*’in cumartesi günleri öğlenleri yendiğini, ve istenilen bu lezzetli yemeğin daha fırında pişmekte olduğunu açıkladı. “Sana *kugel* yok” dedi Şapiro ahenkli bir biçimde, “ama zemiroları söyleyeceksin”.

“Zemirolar da ne?”

“Zemirolar *Sabbad* –cumartesi- şarkılarıdır. Onları iki yemek arasında ve İbrani-cede söylenir.”

“Ooo, lütfen söyleyin!”

“tiz seslerde yardımcı olacak mısın?”

“Evet, evet, başlayın lütfen.”

Şapiro boğazını temizledi, şöyle sanki temizliyormuş gibi parmaklarıyla nefes borusunu oğdu, ve titrek, teke sesi gibi bir sesle abartılı ve şarklı bir izlenim uyandıran bir şarkıya başladı.

Sabbadı gereğince kutsayan kişi

Onu dünyevileştirmeyen kişi

Büyük bir ödüle kavuşacak ...

“Katıl şarkıya, devam et” dedi Dvoira İbranicede bir kelime bile bilmeyen Klo-bukova’yı dirseğiyle dürterek. Varvara Stepanovna ürkeklik ve huşu ifade eden bir biçimde ağzını açtı ve şarkıya katıldı. Bir, ya da iki dakika için şaşkınlıklarla dolu bir ahenksizlik odayı doldurdu. Sonra yaşlı adamın sesi oldukça yüksek bir tona tırmandı ve sonra birden durarak gülmeye başladı.

“Bir şefimiz yok, ondan böyle” diye açıkladı.

Masadan geç kalktılar; saat dokuz sonrasıydı. Varvara Stepanovna tüm bu umulmadık etkilenmelerden dolayı kendisini yorgun ve neredeyse sarhoş hissediyordu. Memnundu, eğlenceli saatlar yaşamıştı, hatta bir parça melankoli içindeydi. Kendi ailesini düşündü, onları özleyişini, ve son yaşadığı umutsuzluğu düşündü. “Sevgili bayan, sevgili,” diye düşündü kısa boylu Dvoira’ya bakarak; onu sevecenlik yağmuru tutmak istiyordu, kucaklayıp öpmek istiyordu.

VI

Georgette kandilleri söndürdü, hizmet ettiği ev sahiplerine iyi geceler diledi ve ortalıktan çekildi.

Dvoira keyifli bir biçimde gerinerek yatağına uzandı. Ağır beyaz perdeler ay ışığını emdi-yuttu, ve, şeffaf, solgun yeşil bir alacakaranlık odaya hakim oldu. “Pekala? Tüm bunlara ne dersin?” diye sordu yarı fısıltıyla.

Şapiro pencerenin yanında bir sedire oturmuştu. Arka taraftan üzerine ışık düşmüştü; derin anlamlar taşıyan hüznü yüzü koyu bir gölge içindeydi. “Her tür karşılaşma vuku bulur” diye cevap verdi ne anlama geldiği çok da anlaşılmaz bir biçimde. “İşte bu da öyle oldu”.

“Böylesi dikkate değer bir kişi” diye araya girdi Dvoira, tutkulu konuşuyordu ama sesini yükseltmiyordu, “ne kadar kibar, ne kadar nazik. aynı bizim kendi çocuğumuz gibi, yemin ederim!”.

“Çok iyi eğitim görmüş olmalı” dedi Şapiro. “Biliyorsun, bize işkence ettiler; ama gençleri, iyi eğitildiklerinde çok iyi oluyorlar, çok iyi, dünyada daha iyisi olmayacak kadar iyi”.

“Çok alçak gönüllü, çok narin!”.

“Krivaia Balka’daki Vasil İvanoviç, rahibin oğlu... daha sonra Sibirya’ya sürülmüştü, hatırlıyor musun onu?”

“Duneckha’nın ipek işlemeli ve dantelli korsesini gördüğü zaman saygıyla iç ge-

çirdi” diye hatırlattı Dvoira rüyadaymış gibi gözlerini tavana dikerek. “Onun için bunu bilmek iyi”.

“Şapiro cevap vermedi. Oturmuştu, elleri dizlerindeydi, başı hafif yana eğilmişti. Birkaç dakika sessizlik içinde geçti. Caddenin karşısında lisede saat aralıklarla ağır ağır onbiri vurdu. Dar ve boğucu saat kulesinden sıyrılıp yukarı parlak aya ve özgür gökyüzüne doğru uçuyor olsa da, doğduğu bu kasvetli yerden ayrılmış olan bu son vuruş sanki iç çekiyormuş gibi özellikle uzun ve hüznüydü.

“Dvoirenu, biliyor musun, tam olarak şimdi ne düşündüğümü?” dedi Şapiro kafasını kaldırarak.

“Ne?”

“Şunu düşünüyorum: tüm o çektiklerimizden sonra Krivaia Balka’yı hiç terk etmediğimizi düşün. Ve, örneğin torunlarımız, hatta torunlarımızın çocukları; onlar orada insan gibi güven içerisinde yaşayabilecekler miydi?”

İrkilen Dvoira heyecanlı; “Şu eski şarkı!” dedi sinirli bir biçimde.

Şapiro cevap vermedi. “Tabii ki, eski” diye kabullendi bir süre durduktan sonra. “Eski doğrudur”. Sükunet içinde oturdu, başı sol omzuna doğru eğilmişti.

“Küçük evimizin ön tarafında, *bederimizin* bulunduğu yerde, her zaman bir bataklık yer vardı” diyerek yeniden konuşmaya başladı acele etmeden, sessiz, çarpık ve acılı bir gülümseyişle. “Ve, ne zaman yağmur yağsa orada bir gölcük oluşurdu, ve çocuklar o suda oynayırlardı. Pantolonlarının paçalarını kasıklarına kadar kıvrır ve o gölcüğün içinde dolaşırlardı. Ben de öyle yapardım. Ve ninem beni kenara çeker ve döverdi. Ben ağlardım, ninem de ağlardı ve bana kurabiye verirdi. Bacaklarımda sıracı hastalığı vardı, ve ben öyle su içinde dolaştığımda hastalığın işareti düğümler iltilaplanırdı. Acaba o küçük ev ve o bataklık hâlâ yerinde duruyorlar mı?”

“Lütfen, haydi yatağa” diye fısıldadı Dvoira sinirlenmiş olarak. “Uyu!”

Şapiro yerinden kılmıdamadı. Yukarıda tavanda bir tapırtı oldu, Duneckha’nın odasında; Varvara Stepanovna botlarını çıkarmıştı.

“Orada elli yıl yaşadık, çalıştık” diyerek devam etti yaşlı adam hüznünlü bir şekilde. “Babalarımız, büyük babalarımız, onların babaları, hepsi orada gömülüler... ve dört çocuğumuz.”

Dvoira gürlütlü bir şekilde duvara doğru döndü. “Eee, ne istiyorsun? Şimdi bunları söylemenin anlamı ne? Uzattıkça uzatır, uzattıkça uzatır. Geç yatağa. Sana söylüyorum!” Titreyen sesindeki boğukluk duyulabiliyordu.

Şapiro sesli bir şekilde iç çekti. “Zamanı gelmişse eğer... yalnızca torunlar için, onların çocukları için”, diye mırıldandı.

Dvoira artık cevap vermedi. Kalbi “bu düşünceler onu mahvediyor” diye feryat ediyordu. İçindeki kelimeleri bastırdı, kılmıdamadan yattı, yüzüne battaniyeyi çekmişti.

Şapiro karısına baktı; başka şeyler de söylemek istedi, fakat ona acıdı. Sessizce kalktı, bahçeye çıktı. Orada kilerin yanında genişçe gölgelikte duran bir tohum serpme makinesi vardı, ve bir de bodur bir ağaç. Fransızlar, tüm yıl yapraklı kalan bu bodur ağaca düşkünlüler; bu ağaç yeşil dallarıyla onların mezar taşlarını süslüyordu. Akşamın ilk saatlerinde bu küçük ağaç sulanırdı, ve şimdi, ayın parlak ışığı altında, koyu renkli yapraklarındaki yeşil damlalar parıldıyordu.

Şapiro makinenin ahşap kısmının kenarına oturdu ve yüzünü gökyüzüne çevirdi. Tek gözüyle hüznün içerisinde, o kadar uzaktaki Chaumont üzerine, gözünün çıkartıldığı, sevdiklerinin gömülü olduğu, sağlam ve kutsal bir sahiplik duyduğu memlekette ışığını döken berrak, uysal ayı seyretti. Seyretti, ve umutsuzluk içindeki kalbi içerisinde yine o eski, eski şarkıyı söyledi: eğer yalnızca torunlar için, eğer yalnızca onların çocukları için, eğer bir gün...

– Paris, 1902 ❧

* David Aizman (1869-1922) Ukrayna doğumlu. Yetişkinlik yaşlarının büyük bölümünü bir gezgin olarak geçirmiş; 1896 yılında Paris'te resim çalışmaları yapmak üzere Rusya'dan ayrılmış ve daha sonra Fransa'da kırsal bölgelerde 4 yılını geçirmiş. Fransa'da Yahudi-Rus yazar olarak tanınmış. Bu hikâye de o dönemlerin bir ürünü. 1900 ve 1910'larda hikâye ve romanları önde gelen Rus dergilerinde yayınlanmış; 8 cilt tutan çalışmaları 1911 ile 1919 arasında yayınlanmış. O zamanlar bugün bilinmediği kadar meşhurmüş. 1908'de yazar Aleksandr Amfiteatrov tarafından "Dostoyevski'den sonra.. görülmemiş bir güçle kalbi nasıl vuracağını bilen bir söz sanatkarı" olarak tanımlanmış. Hemşeri ("Zemliaki") ilk olarak 1903'te Rusçada yayımlandı. İngilizcede ilk kez burada (Commentary dergisi, 2003 Haziran) hafifçe kısaltılmış olarak yayımlanıyor. İngilizceye çeviri Rus ve İngiliz dilleri hocası Maxim D. Shrayev tarafından yapıldı. Bu hikâye Shrayev'in İngilizcede 2004'de iki cilt olarak yayınlanacak olan "Yahudi-Rus Edebiyatı Antolojisi"nde yer alacak. Heceöykü'de yayınlanan bu hikâye yazarın Türkçede yayınlanan ilk hikâyesidir.

İngilizce çeviriyi yapan Maxim D. Shrayev'in notları:

Varvara Stepanovna Klobukova: Varvara ismi Rusça karşılı olan Barbara'dan gelme ve doğrudan doğruya "barbar" (*varvar*) kelimesine işaret ediyor. Klobukova ismi Ortodoks rahiplerin başlığı olan *klobuk*'tan türetilme.

Mertvovodosk: Uydurma bir isim; sözlük anlamı itibarıyla "Ölü Sular Şehri" anlamına geliyor.

Saint-Blin: Aizman ve doktor eşinin 1898'den 1902'ye kadar yaşamış olduğu Haute-Marne bölgesine bir Fransız köyünün ismi.

Ekaterinoslav: Ukrayna'da şimdiki Dnepropetrovsk.

Ils sont si soumis, les russes: "Bu Ruslar, çok uysallar"

Vonliarskii, Vasili (1814-1852): 1840 ve 50'lerin popüler bir güzel mektuplar yazarı.

Chaumont: Fransa'nın Haute-Marne bölgesinde bir kasaba.

Krivaia Balka: Varvara'nın Mertvovodosk'u gibi, Şapiro'nun Krivaia Balka'sı da uydurulmuş bir isimdir. Bu isim çok çok Rus imparatorluğu bünyesindeki Kherson eyaletindeki Krivoi Rog şehrine (şu anda Ukrayna sınırları içinde; burada 1883 yılında Yahudi karşıtı şiddet olayları meydana gelmişti) işaret ediyor olabilir; aynı isim eski Podolia eyaletindeki Balta şehrinin ismini de çağrıştırmaktadır ki burada da 1882 yılında bir Yahudi soykırımı başlamıştı.

Dunia, Dunechka: Rus Hristiyan ismi Evdokiia'dan bozma isim.

Nous voici à Moscou, etc.: "İşte şimdi Moskova'dayız. Çay, bir semaver, genç bir Rus güzeli... aah, gençliği ne kadar da seviyorum!"

"O kutsayan": Geleneksel olarak sabbat -Cumartesi- günü sabah yemeginde söylenen şarkının ilk dizesinin sözleri.

ZEHRA YİĞİT

İŞARET

E smer, beline kadar saçlarıyla okyanus kıyısında bir kayalığa çıkar okyanusu beklerdi. Dünyanın neresine giderse gitsin gözlerini kapattığında okyanusun sesini duyabilirdi. Buna rağmen okyanusu en çok özlediği zamanlar okyanusa en yakın olduğu anlara tekabül ediyordu.

Fırsat buldukça kıyısına gider, soğuk mavi dalgaların vuruşundan çıkan seslere eski bir şarkıyla eşlik ederdi.

Babaannesi, “Hayat, ulaşılamayana varma tutkusudur” derdi hep. Bu sözü her hatırladığında, her işittiğinde ve her yaşadığında ulaşılamayana varmak için yola çıkmaya kalkardı da bir bahaneyle vazgeçerdi. Bütün duyduğu bu değildi hayat hakkında. Çocukken bile arkadaşları oyuna çağırıldığında “Beşe kadar sayıp beklerim, iki güvercin geçerse önümden sizinle gelirim” tekerlemesini diline dolamış, her maceranın içine yuvalanan ‘işaret’lere takmıştı aklını. Kendine bir işaret seçerse yada olmadık zamanda ‘işaret’ diye nitelendirdiği şeylerden biriyle karşılaşırsa o zaman hayat tarafından kale alındığını hissederdi. Çocukken eğlenceli olan bu oyunu arkadaşları zamanla bırakmışlardı ama Anya bunun bir oyun olduğunu çoktan unutmuştu. Kendisi tarafından simgelerle doldurulmuş dünyası, yalnızlığına rağmen o kadar kalabalıktı ki özgürlüğe yer kalmamıştı.

“-Biz oyun oynamaya gidiyoruz gelsene.

-Sus bir dakika! Görmüyor musun martılar V şeklinde geçiyor. ”

“-Hadi neden sende katılmıyorsun sendeki misket de maviyse ne olmuş?

-Hayır olmaz, sizdeki de maviyse olmaz

-Neden?

-Olmaz işte!”

“ -Kaleminin ucunu devamlı açmasana.

-Olmaz kalemin ucu sivri olmazsa aklım çalışmaz”

“-Bak yeni kazağım nasıl?

-Beyaz, siyah ve turuncu birlikte giyilir mi hiç!”

“-Sana aldığım tarağı beğendin mi? Martıları seviyorsun diye üzerinde martı resmi olanı aldım.

-Ama yalnızca bir tarafında martı resmi var, iki tarafında da değil, kullanamam bunu. ”

Artık arkadaşları bu haline tahammül edemez olunca takıntılarını sessiz yaşamaya başlamıştı. Gerçi bu takıntılarının arkasında da başka hikâyeler vardı. Dünyanın dışında bir yerde kaldığını düşündüğü yıllarda iyice birikmişti ‘işaretler’ kumbarasının içi. Hayatın normal yollardan konuşabileceği gerçeğini çoktan yitirmişti. Yada öyle bir gerçek hiç var olmuş muydu ki? Zaman durmadı geçti. Ama Anya işaretlerinden vazgeçmedi.

Bir gün çok sevdiği bir çocukluk arkadaşı onu başka bir şehirden ziyarete geldi. Anya'nın işaretler dünyasının gerisinde yetişmiş hayal dağarcığı ve bilgisiyle yaptıkları sohbetlerin tadı günlerce sürmüştü ki arkadaşı ona gidip de kalmaya karar verdiği şehirden bahsetmeye başladı. Ne evleri, ne yolları, ne de gökyüzüsü kalmıştı anlatılmadık. Artık tek konuştukları şey Anya'nın bilmediği bu şehirdi. Özgürlüğünü arıyordu. Yeni bir şehir miydi yoksa özgürlük. Ulaşılamayana varma tutkusu muydu bu maske değiştiren. Ne uyku ne de gece kalmıştı Anya'nın düşünde.

Gitmek fikri kan yerine damarlarında dolaşmaya başlamıştı. "Neden" diye sorsa da, cevabım bulamıyordu. Özgürlüğüne kavuşacağı, yeni ve simgesiz bir hayat aradığı kullaklarında çınlayan yegane cevaptı ama Anya bu sesi duyamazdı. Duymamalıydı.

Nihayet, okyanussuz, denizsiz bu yeni şehre gitme kararını verdi. Eskiden beri tanıdığı bir iki arkadaşının orada olması yabancılik çekmeyeceğini kulağına fısıldıyordu. Kalbiyse okyanusu özliyordu.

Anya, okyanus kıyısına gitti. Daha çok, daha çok, daha çok özledi okyanusu. Gitmesi yada kalması onun için fark etmiyordu. Dalgalarını vurup çekecek, güneş doğarken soğuk nefesiyle kıyı boyunca dolaşacaktı. Anya vardı yada yoktu. Okyanus oradaydı. İşte bu yüzden kızıyordu okyanusa, bu yüzden en çok kıyısındaiken özliyordu okyanusu...

Anya taşınmaya karar verdi vermesine ama başını alıp gidecek özgürlüğü yakalamak için bir bahane bulmak zorundaydı. Okyanusa doğru iyice bakıp, onu süzdü. Maviliğine, soğukluğuna, büyüklüğüne...Sonra gözlerini kapattı; "Bu akşam" dedi "Eğer senden uzakta olmamı istiyorsan okyanus, bu akşam gelip burada bekleyeceğim. Sana rengini veren gökyüzü bana kuyruklu bir yıldız gösterirse o zaman gideceğim"

Bunun olmayacağına neredeyse emindi. Okyanus elbet kalmasını isteyecekti. Hem kuyruklu yıldızı daha önce hiç görmemişti ve nasılsa bu akşam da görmeyecekti. Geri dönerken neye benzediğini bilmediği kuyruklu yıldızı başkalarından duyduğu kadarıyla hayal etmeye çalıştı.

Tüm yıldızlar gün ışığından soyunup gökyüzünde elmas kırıntıları gibi parılıyordu. Anya beklemeye başladı.

"Sabaha kadar bekleyecek değilim" dedi "İşte geldim, biraz bekler giderim"

Biraz dese de kendini saatler boyunca beklemekten alıkoyamadı. Uykusuzluktan gökyüzünü seyredecek hali kalmadığında okyanusun ondan kalmasını istediğine emindi. Eve gidip uyuyacak, uyanır uyanmaz da arkadaşına onsuz gitmesini söyleyecekti. Oturduğu kayalıktan kalktı. Çok üşümüştü. Bacaklarını zor hareket ettiriyordu. Bir iki adımdan sonra ayaklarını hissetmeye başladı.

Gidemediği için taşıdığı üzüntü okyanusla kalacağı için duyduğu mutluluğa karışırken, ilk defa okyanus tarafından önemsendiğini hissetti. Özlemi biraz dinmişti. Bir iki adım geri gidip döndü, teşekkür etmek istiyordu. Bir okyanusa nasıl teşekkür edirdi ki...Tam ertelediği teşekkürünü yanına alıp gidecekken kıyı boyunca uzanan yolun ilerisindeki kara çıkıntısında kurulu limanın tam üzerinde bir parıltı süzülüp kendini okyanusun derin siyahlığına gömdü.

Anya daha önce hiç kuyruklu yıldız görmemişti ama bu gördüğü hayal ettiği şeye çok benziyordu. Kuyruklu yıldız olmamalıydı! Ama değilse neydi? İşin içinden çıkamıyordu.

Kuyruklu yıldızın kuyruğuna bir kulp takacak, gökyüzünü yalancı çıkaracak bir bahane bulmalıydı. Aksi takdirde güvendiği uçsuz bucaksız mavilik ona veda men-dilini çoktan sallamıştı.

Kuyruklu yıldız gecenin içinde siyahlaşıp kaybolmuşken Anya da dostluğunu reddeden maviliğin uzağında yaşamak için yola koyulmuştu.

Kahverengi, sarı, yeşil...Güzel renklerde hepsi. Gökyüzü maviyse, gün ışıklısıya, renkler daha bir parlak oluyordu...Ama mavi olmuyordu. Ne orman, ne evler, gökyüzüne aşık okyanusun, rengiyle aynileşmesinden zerre kadar pay alamamışlardı ki...

Anya okyanusun uzağındaydı. Daha az özlüyordu şimdi. Hatta unutmaya başlamıştı. Yalnızca sesi kalmıştı okyanusun. Gözünü kapatmak yeterliydi. Fakat Anya küsmüştü bir kere. Sadece bedenini değil, ruhunu da söktü almıştı soğuk mavilikten.

Kahverengi, sarı, yeşil...Güzel renklerde hepsi. Ama mavi değillerdi –ki bu her rengin tek kusuru-ydu.

Anya, unutuluyordu...

Okyanus artık serin değil tüm ciddiyetiyle soğuktu. Hep soğuktu. Kış gelmişti ne de olsa. Fırtınadan kaçan gemiler henüz kahraman muamelesi görmüyorlardı, çünkü birini atlatmak daha ikincisinin garantisi değildi.

Yağmur fırtınanın beslediği küçük bir çocukken büyümüş, şımartılmış merhametsiz bir adama dönüşmüştü. Bilinen en güvenli, en büyük ve en çok mürettebatlı gemi o adamın avuçlarından çıkabilmek için seferber olmuştu.

Kaptan karanın yakın olduğunu ama hiçbir şey görünmediğini haykırdı;

“Tüm işaret fişeklerini ateşleyin!” diye de emirlerini noktaladı. Tayfalardan biri işaret fişeklerinin olduğu yere giderken diğeri sırlıklam olmuş saçlarının arasından görünen bir çift endişeli gözle bakarak onu kolundan yakaladı. Dalgaların hoyrat tekmeleleriyle sarsılan gemide ayakta durmaya çalışarak fişekleri ateşlemeye giden arkadaşıyla birlikte ilerledi. Arkadaşı ona “Git, ben bunu hallederim” dediyse de fırtınanın gü-rültüsü kendisinden başkasının konuşmasını hakaret sayıyor gibi şiddetleniyordu.

Fişeklerin olduğu yere geldiler. Kendi bölmesinde kuru kalmayı başarmış iki işaret fişegi kutusundan biri boştu. Tayfa, fırtınaya inat “Diğeri nerede?Bu ıslanmışsa diğeri gerek!” diye bağırdığında onun peşinden kutunun yanına kadar gelen arkadaşşı “Sus!” dedi, “Kuru olmak zorunda, diğeri yok!”

“Nasıl?”

“Konuşmayı bırak! Azul kıyısına vardığımız gün kutlamalar arasında köylülere gösteriyordum. Harcamak istememiştım ama ateş aldı. Yok yere işaret fişegini kullandığımı da kaptana söyleyemedim...”

ESRA KARA

FALİH YETMEZ

Kristal avizelerin yüksek tavanları, pahalı tabloların duvarları süslediği; yere serili el dokuması halıların parlak renk ve desenleriyle, üzerinde gezen egzotik diyalara sürüklediği; vitrin ve dolapların gümüş takımlarla donatıldığı yalının geniş salonunda, pencere önündeki deri koltuğa kurulmuş boğazın muhteşem manzarasını izliyordu. Bir ara, kenarlarında yüksek ağaçların bir kaleyi bekleyen muhafız gibi sıralandığı yalının bahçesinde, yol bitimindeki küçük havuzun yanındaki üç arabanın arasında yeni alacağı otomobilin duracağı yere gözleri takıldı.

“Bu dördüncü araba” dedi içinden. Dördüncü arabaya dördüncü bir şoför gerekliydi. Ama kimseyi, bu vazifeye layık göremiyor; yüksek bir diploma, iyi bir lisans ve referansa sahip olmayan adayların gazetede “Ülkemizin sayılı iş adamlarından, Yetmez Kuruyemişleri’nin sahibi, Medya patronu, MazMez Bankalar zincirinin yöneticisi Falih Yetmez Beyefendi’nin özel şoförlüğünü yapacak, en az bir üniversite bitirmiş yahut herhangi bir bilim dalında yüksek lisans yapmış, birkaç önemli kuruluşun referans sahibi kaliteli adaylar aranmaktadır. Başvurmak isteyenlerin...” şeklinde devam eden ilanının sadece “şoför aranıyor” kısmını dikkate alarak Yetmez Yalısı’nın kapısını çalmaya cesaret edişlerine hayret ediyordu.

O bu düşüncelere dalmışken, hizmetçinin salona girdiğini fark etmedi.

-“Akşam yemeğiniz hazır efendim!”

Falih Bey, isteksizce deri koltuğundan kalkarken, beceriksiz hizmetçinin az önce kendisine yönelttiği kelimeleri vurgulayışlarında ve her zamankinden daha ince sesinde, gizli bir istihza sezdi. Ona göre herkes olduğundan daha beceriksiz ve göründüğünden çok daha az dürüsttü. Oysa onun için dürüstlük çok şey demekti. Yetmez Medya Kuruluşu’nun çıkardığı günlük gazetenin her gün iki sayfasında onun yaşam felsefesinden, dürüstlüğünden, insan sevgisinden, yardımseverliğinden ve bu yere nasıl tırnaklarıyla kazıya kazıya geldiğinden bahsedilir, değişik açılardan çekilmiş fotoğrafları yayımlanırdı. MazMez Bankalar zincirinin kuruluşunda da dürüstlük prensibini kendisine düstür edinmişti. “MazMez” ismi, ondaki olumsuzlukların olumsuzluğunu temsil eden, kendisince muhteşem bir buluştu: Dolandır-maz, bat-maz, hak yemez, yedirt-mez, adaletten ayrıl-maz, kandır-maz, yüziüstü bırak-maz....

Yemek salonuna ağır adımlarla ilerleyen Falih Bey, on iki kişilik yemek masasında bu akşam ipek örtünün serili olduğunu ve altın işlemeli porselen takımıyla servis yapıldığını fark etti. Masa bir uçtan bir uca onun için donatılmıştı. Bir ara nereye oturacağı konusunda durakladı. Masanın çapraz kenarında ayakta bekleyen, elleri birbirine kenetli ve başları yere eğik olsa da gözleriyle onu takip ettiklerini içten içe sezdiği hizmetçiler önünde, daha fazla ayakta kalmamak için, kendisine en yakın olan yere, masanın baş tarafına oturdu. Servis yapan, ikisi erkek ikisi kadın, dört hizmetçi kendilerine yeni bir görev verilinceye kadar bekleyiş ve suskunluklarını sürdüreceklerdi.

Falih Bey yine o anlamsız tabloyu duvarda görünce, “keşke bu tarafa oturmasaydım” diye geçirdi içinden. Bu tablo ona ölen annesinin yadigarıydı. “Ne olursa olsun bu tabloyu evinin duvarından indirmeyeceksin!” demişti oğluna ihtiyar kadın. Aslında bu tablo, öyle ahım şahım bir sanat eseri de değildi. Hatta yalının içinde Falih Bey’in en eski ve en lüzumsuz gördüğü şeydi. Tabloda siyah zemin üzerine altın sarısı rengi boyayla ve hat sanatıyla şu söz yazılıydı: “Hiç kimseye layık olmadığı nimet verilmez.” Ne demektir bu? Yoksa annesi, oğlunun bir gün böyle akıl almaz bir servetin sahibi olacağını fark etmiş, sen bir gün layık olduğun nimete kavuşacaksın mı demek istemişti? “Mutlaka öyle!” diye düşündü Falih bey.

O, bu düşüncelerle, uzanabildiği dört-beş tabaktan, zaten şişkin olan midesine bir şeyler tıkıştırırken, yalının çalanı da duyanı da ürküten, hatta kapıyı çalan için zile bastıktan sonra kapıda beklemeye cesaret gerektiren zili çaldı. Kimseye güvenemediği için evlenmeyen -ki her kadın maddî varlığı için ona yaklaşıyor gibi gelirdi-; böyle olmakla birlikte tüm kadınlar tarafından evlenilmeye layık görüldüğünü düşünen Falih Bey, zamansız gelişlerden nefret eder, yalısına gelecek kimsenin en az bir iki gün öncesinden haber vermesini isterdi. Aslında bu sürenin, geleni karşılamada yahut ağırlamada müspet manada hiçbir fonksiyonu yoktu, sadece Falih Bey, küçük bir ziyaret için dahi olsa bir iki gün öncesinden haber vermeyi gerektirecek kadar meşgul olduğunun ve herkesin onun özeline öyle pat diye giremeyeceğinin bilinmesini istiyordu.

Kapıyı açan hizmetçi, yüzü asık efendisinin önünde durdu:

-“Efendim, yaşlı bir kadın ve çocuk sizin ne kadar yardımsever biri olduğunuzu duyup kendilerine yardım edeceğiniz ümidiyle buraya gelmişler. Gidecek bir yerleri olmadığını ve bir parça sıcak ekmeğe muhtaç olduklarını söylüyorlar. Ne yapmamızı arzu edersiniz?”

-“Peki bahçe kapısından bekçiyi atlatarak nasıl içeri girmişler?”

Böyle bir soruyla karşılaşmayı beklemeyen hizmetçi şaşkınlığını gizleyemedi. Kapıdakilere ilk anda bunu sormak neden onun aklına gelmemiştir?

-“Bilmiyorum efendim...”

Akşam yemeğinin kendisine zehrolduğunu düşünen Falih Bey, kapıya yalının güvenliğini sağlaması için dikilen ve görevi tam da her geleni içeri koymamak, çok önemli misafirlerin gelişini ise öncelikle telefonla yalıya bildirmek olan, üç üniversite bitirmiş, yurt dışında master yapmış olan bekçisine içinden söylemediğini bırakmıyordu. Titreyen ellerini, ropdöşambrının cebine sokarak, çıkardığı MazMez Bankalarına ait çek defterine, kendince fazlasıyla kafi olduğunu düşündüğü bir meblağ yazıp imzaladıktan sonra, gözüne masanın diğer başında duran, altın işlemeli porselen tabağın içindeki Yetmez Kuruyemişleri’ne ait ürünler ilişti.

-“Bu çeki kadına, şu kuruyemişleri de bir poşete döküp küçük çocuğa verin ve söyleyin onlara hayatlarını bir başkalarından gelecek yardımla sürdüremezler!! Şimdilik bu kadarı onlara yeter” dedi.

Çeki eline alan hizmetçi, yazılan miktarı ilk önce bir sıfır eksik okuduğunu sandı. Ama hayır, yazıyla yazılmış olan bölüm yanılmadığını ona gösteriyordu. Çeki

alan yaşlı kadın, “bu nedir?” diyen gözlerle hizmetçiye bakınca, kendi cüzdanından çıkardığı paraları kadının eline tutuşturur ve “bu nedir?”in öznesi olan çeki yırtıp rüzgâra savuran genç kız, salondan geçerken efendisinin “Leyla, onları gönderdin değil mi?” sorusuyla irkildi. “Evet efendim, emrettiğiniz gibi...” sözcükleri aralıklı olarak döküldü dudaklarından.

Falih Yetmez yemek masasından kalkıp, kahvesini yudumlamayı tercih ettiği deri koltuğuna yöneldi yeniden. Yarın ilk işinin bekçiyi kovmak olduğunu düşünüyor- du bir yandan da, hoş yerine birisini bulabilse hemen bu geceden atacaktı onu kapı- ya. Ama bir anda deneyimli, kültürlü bir bekçi nereden bulunacaktı?

Falih Bey Yalısı’nda hizmetçisinden bulaşıkçısına, bahçıvandan temizlikçisine kadar herkes okumuş kimselerdi. Falih Bey için eğitim her şey demektir, kendisi bel- ki okuyamamış olsa da kültürlü oluşuna kimse bir şey diyemezdi. Zaten onun hiçbir şeyde gözü yoktu, bütün çabaları insanlık için, onların yararınaydı. Gazetesinde, onun bir gece yolda gördüğü kimsesiz bir çocuğa acıyı ve bunun üzerine kimsesiz- ler yurdu açmaya karar verişini haber eden bölümler okuyanları göz yaşlarına boğ- acaz cinstendi. Bu haberin üzerinden iki yıl geçmiş; mevzu, unutulmuşlar listesine Fa- lih Bey için daha o günlerde girmişti.

Kahveyi getiren Leyla, tam efendisine uzatacakken, kahve Falih Beyin kucığına döküldü. Falih Bey, ter içinde uyandı. Tek göz odasında, döşemesi yırtık eski koltu- ğuna kurulmuş, iş ilanları için gazeteye bakarken içi geçmiş, uykuya dalmıştı. Yük- sek bir yerden son hızla yere çakılmış gibi, bir an nerede ve kim olduğunu kavraya- madı. Elindeki gazetenin iş ilanları sayfasındaki şoför ilanı dikkatini çekti birden: “Ülkemizin sayılı iş adamlarından, Salih Yeter Beyefendi’nin özel şoförlüğünü ya- pacak, deneyimli adaylar aranmaktadır. Başvurmak isteyenlerin...”

Derin bir “offff...” çeken Falih Yetmez’in karnı gurulduyordu. Açlığını bastırmak için, odanın bir köşesindeki mutfaktan bozma, taşları kararmış ufak tezgâhın üzerin- de kurulu tozlu terekte, dün “sen evimin sultanı olacaksın” dediği Leyla ile parkta otururken aldıkları kuruyemişlerden arta kalanları gördü. “Şimdilik bu kadarı yeter” derken, duvarda asılı olan, anne yadigarı o eski tabloya sinirli sinirli baktı. ❧

MERAL DEMİREL

ŞENER'İN SESİ

Ayakların leş gibi kokuyor.” dedim. Gözlerine bakıyordum şimdi. Bu tokat gibi Acümle ona ne düşündürüyordu, anlamaya çalışıyordum. Önce kırılmışlığa dair dalgalar dolaştı gözlerinde –kahveydi gözleri-; sonra sanki vazgeçti kırılmaktan. Sanki ben onun ayaklarının kokusunu bir hayvan ölüsünün kokusuna benzetmemişim gibi normal normal baktı. Bu değişikliği bana iyiden iyiye alışmış olmasına yordum. Bu kadar kısa sürede şaşılabacak şey doğrusu... Ne olmuştu da ben ona kolayca ayakların leş gibi kokuyor, diyebilecek kadar ısınmışım, o da benim böyle sözlerimi bir kırgınlık sebebi olarak algılamayacak ölçüde kişiliğimi kanıksamıştı? Bu soruyu bir ara uzun uzun düşünmek üzere süslü kâğıtlarla paketledim, üzerine mavi kurdele bağlayıp fiyonk yaptım.

Kırılmaktan vazgeçen bakışlarını da alıp masadan kalktı. Kahveydi gözleri, yere baktı. Arkasını döndü, yürüdü. Dönüp bir şeyler söyleme ihtimalinin olduğunu düşündüm. Belki vardı söyleyeceği bir şey; ama dönmedi. Dönmesini beklediğimi bildiği için dönmedi. Tıpkı benim ona yaptığım gibi...

O gittikten sonra bir çay söyledim. “Büyük olsun.” dedim garsona. “Duble mi olsun abla.” dedi. “Evet, büyük!” dedim. Garsonun bu diyalogdan hiçbir faydalı sonuç çıkaramayacağını düşünüp içten içe hayıflanarak, üzerinde üzüm deseni olan cam fincandaki çayımın gelmesini bekledim. Birkaç dakika sonra kırmızı renkli, boğazına kadar düğmeleri olan giysisiyle garson geldi. Elinde üzüm desenli çay fincanı... “Buyur abla, duble.” dedi. Anlaşılan kendine göre faydalı bir şeyler yakalamıştı duble çay- büyük çay meselesinden. Birlikte geldiği erkek masada onu yalnız bırakıp gittikten sonra iştahla “büyük çay”ını bekleme duyarsızlığını gösteren bu “terkedilmiş” kıza çaktırmadan dalga geçmek eğleniyordu onu. Evet evet, bu garson benimle eğlenebiliyordu! Kendinde bu hakkı görüyordu! O an üzerindeki o kırmızı “önlükle” ne kadar sevimsiz göründüğünü gözlerimden intikam kıvılcımları saçarak yüzüne söylemek istedim. Bu garsonun yerinde Şener olsaydı şimdi, diye geçirdim içimden.

Ve okuyucu benim Şener’i ezmekten, onu rencide etmekten zevk aldığımı düşündü. Oysa Şener öyle düşünmüyor.

Ertesi gün sabah uyandığımda Şener çoktan okula gitmişti. Teyzem beni kahvaltıya bekliyordu. –Galiba tost yapmış kaşarlı, mis gibi kokusu geldi burnuma- Ben yüzümü yıkamaya giderken mutfaktan sesini duyurmaya çalışıyordu: “Öğleden sonra sinemaya gideceğiz, unutmadın değil mi teyzem?” Havluyla yüzümü kurulayarak yanına gittim. O yumuşacık ve sevgiyle dolu teyze bedenine sarıldım teyzesinde birazcık da özlediği annesini arayan gurbetteki evlat edasıyla. Onun anneme benzeyen kokusunu duyunca “teyzenin anne yarası olduğu”na bir kez daha inandım. Ona sarılırken gözlerimi kapadığımda bir şimşek çaktı ve odamdaki masanın üstünde duran bir ayrıntı belirdi: Orada benim koymadığım bir kâğıt vardı. Beynim onu algılamış, güzelce fotoğrafını çekmiş, şimdi de bir şimşek çakması ile bana gösteriyordu. Odaya döndüm.

Şener'in günlük tutmayı değil de anlık tutmayı sevdiğini öğrenmiştim. Bizim "günlük"ümüze yazdığımızı o "anlık" dediği dosya kâğıtlarına yazıyor ve bunları kırmızı, büyükçe bir dosyanın içinde biriktiriyordu. Böylesi daha pratik oluyormuş. Yanında defter tutma zorunluluğu olmuyormuş. Yazma isteğinin ne zaman geleceği belli olmazmış. Hemen bir kâğıt çıkarıp yazarmış. Sonra onu da dosyasına eklermiş. "Üst üste yığılmış bir sürü defter! Hiç çekici gelmiyor bana böyle bir "hazineye" sahip olmak. Kâğıtları daha çok seviyorum." demişti bana bir keresinde.

Masamın üzerindeki, Şener'in dün yazdığı "anlık"ıydı. Okumam için bırakmış. Bu kadarına da pes doğrusu, dedim içimden. Günlüğünü ya da anlığını -her neyse işte- başkalarına okutmak... Ama aslında biraz da gururum okşanmadı değil. Demek ki ona bunu yapmasını sağlayacak ölçüde güven verebilmişim.

Yatağın başucunda duran sehpanın üstüne oturdum. Şener 26-10-2003 tarihli anlığında şöyle diyordu:

"Hayır, ayakkabılarımı çıkarmamıştım. Bu hâlde kokusu dışarı çıkmış olamaz. Afife'nin bana ayakların leş gibi kokuyor, demesinin tek nedeni olabilir o zaman: Yalnız kalmak istemek... Onun üslubunu seviyorum. "Kalk git yanımdan!" yerine "Ayakların leş gibi kokuyor." diyor; hem de kokusunu duymadığı hâlde. Evet, belki dışardan kırıcı bir söz gibi görünüyor. Ama bence kalk git yanımdan, demesinden daha iyi. Hattâ bana ayakların leş gibi kokuyor demesi harika bir şey! Evet, kokar benim ayaklarım. Onlar mantarlı ayaklardır, kokmalarından daha doğal ne olabilir?

Kendimle övünüyorum biraz aslında. Onun şifrelerini çözebiliyorum. Nesnelere yüklediği uzak çağrışımları yakalayabiliyorum. Eee, ne de olsa aynı kanı taşıyoruz. Kuzenim Afife..."

Benim adım Afife değil. Kim bilir okuduğu hangi romanın baş kişisine benzetti gene beni. Bir kere de gerçekte yaşayan birine benzetiverse diyorum. Halbuki Şener'in çevresi geniştir. Elle tutulur, gözle görülür bir yığın karakter var hayatında...Nedense beni onlarla tanıştırmıyor. Onların yanında Şener'e "ayakların kokuyor" da demezdim. Hattâ ayakkabılarını çıkarsa, ayağını da kaldırıp burnumun önüne dikse gene demezdim. Başkalarının, Şener'imi incittiğini düşünmesine neden olur muyum hiç?

Ama Şener yanılıyor. Yanımdan kalkıp gitmesini sağlamak için ayakların leş gibi kokuyor, demedim ona. Yalnız kalmak istediğim falan da yoktu. Aksine, bir kafe-de tek başına oturmak hiç bana göre değildir; yalnız kalmak istesem bile... Hem Şener'im varken asla yalnız kalmak istemem ben; ayaklarının kokusundan burnumun direği kırılrsa, hattâ bu sevimli Şener karşımda burnunu karıştırırsa dahi onunla olmak güzeldir.

Ona neden ayaklarının leş gibi koktuğunu söyledim öyleyse? Bunu soracaksınız, biliyorum. Nedeni yok, dediğimde ne düşüneceğinizi de biliyorum; ama bu bildiğim şeyi de kimseye açıklama ihtiyacı duymuyorum.Çünkü hiçbirisi aslında o kadar da önemli değil. Çünkü ben aslında burada yaşamıyorum ve bu akşam ülkeme dönüyorum. Herkese anlamsız gelen her şeyi burada bırakıp geldiğim yere gidiyorum.

Peki kimim ben? Evet, önemli bir soru bu.

Sadece Şener'in hikâyelerinden birindeki bir "tuhaf" karakter: Sesim 📖

MURAT EROL

ERTESİ DÜNYA’NIN SESLERİ

Abdullah Harmancı, Muhteris isimli ilk kitabının ardından Ertesi Dünya (Bırun Yayınları, 2003) isimli kitabını da yayınladı. Kitap, üç bölüm yirmi üç hikâye-den oluşuyor.

Harmancı 1995’ten bu yana başta hikâye olmak üzere, değişik çalışmalarıyla dergilerde gördüğümüz genç (1974 doğumlu) bir hikâyeci.

Ertesi Dünya üç bölüme ayrılmış ve bu bölümlerin her birinde benzer özellik taşıyan metinler bir araya getirilmiş.

I. Bölümde yer alan hikâyeler: Tufandan Önce, Leke, Asâ, Ermiş, Kargışlarla. Konu itibarıyla bir inanç sahibi (genç ve müslüman) kişilerin iç dünyaları ve çatışmaları işleniyor.

II. Bölümde yer alan hikâyeler: Lemâ Sebaktenî, Sonradan Önce Önceden Sonra, Bilmiyorum Niçin, Dubara, Söyle Sen Hangisinin, Tırnak içinde, Liyakat, Esrar, Mahşerde, Yanık, Değişim, Nafile. Bu bölümdeki metinler öyküye daha yakın olup zekânın öne çıktığı nıçoğun kısa metinlerden oluşuyor.

III. Bölümde yer alan hikâyeler: Kızlar Geliyor, Öğle Namazını Nasıl Kıldım, Orhan Batıbey Olmak, Sorgu Akşamı, Yerin Dibi, Yaşam Bir Iska. Bu bölümdeki hikâyeler daha çok I. Bölüm hikâyeleri izleğinde ama yazar daha farklı bir alana açılma gayretini burada göstermiş.

Kitabın ana omurgası bu şekilde. Şimdi, önce bölümlerde yer alan hikâyelerin genel değerlendirmesini yapıp bazı hikâyeler üzerinde durabiliriz.

Harmancı’nın mekânlarını Konya oluştururken kişilerini (belki kendi yaşı ve gençliğinin etkisiyle) genç kişiler olarak seçiyor.

İlk bölümde inancın yoğunluğunu görüyoruz. Modern zamanlara has iç çatışmalar, dış dünyaya yansıyan sükûnetin, aslında kişinin iç dünyasında toz-duman arasında kalışı karşımıza çıkıyor. Allah’ı istemesine, sevabı ve imanı seçmesine rağmen bir takım olaylar veya şartlar ile ya bundan sürekli uzaklaşan ya da bu isteğini zirveye vardırıp bununla beraber günahın da zirve olduğu bir zamanda meczuplaşan tipler hikâye ediliyor bu bölümde. Belki birer menkıbe olarak anlatılabilecek (özellikle Asâ ve Ermiş) modern zamanlarda yaşadığımızı unutturmadan döneme has özelliklerle anlatılıyor.

İkinci bölümün çoğunluğu kısa olan metinlerinde bir deney havası hakim. Yazar belki hikâye evrenini genişletme/farklılaştırma çalışmasına girmiş, diye de yorumlanabilir bu bölümde yaptıkları.

Üçüncü bölümde Harmancı, birinci bölüm hikâyelerinin izinde ilerlerken, birinci bölüm iç çatışmalarını farklı bir zemine taşıma gayreti içerisinde.

Kitabın ilk hikâyesi Tufandan Önce anlam katmanı itibariyle bol işaret taşıyan bir hikâye. Harmancı zaten sade, akıcı ve ‘samimi’ olan dilini burada şiire yaklaştırıyor. Hikâyede, Harmancı’nın tüm hikâyelerinde olduğu gibi, bir tercih yapıp ona göre yaşamını devam ettirmek isteyen bir oğul, baba ve sevgili arasında geçen duygu akışı işleniyor. Kırklar dergisinde (II. dönem, Kasım-Aralık 2003, Sayı: 4) kendisiyle yapılan konuşmada bu hikâyenin Hz. Nuh (a.s.) ile oğlunu işaret ettiğini ifade eden Harmancı, hikâyeyi oğulun diliyle anlatıyor. Hz. Nuh’un bakışı bize yabancı değildir. Tufan olmadan önce Hz. Nuh oğullarından birisinin Allah’a iman etmesi için büyük çaba harcar. O’nun da tufanda boğulup gitmemesi için gemiye çağırır. Gemi kurtuluştur, gemi bir sığınaktır inananlar için. Ancak oğul kabul etmez. Biz, bugünün insanları/müslümanları, olaya kutsal kitaplar yoluyla yaklaşır ve ilahi kaynaktan gelen bilgiyi kendi düşüncemize merkez ederiz bu (ve benzer) olayları. Bu hikâyede Harmancı farklı bir merkezi ve bunun çevresinde doğan düşünce ve duyguları anlatarak kendi hikâyeleri içinde de bu nokta itibariyle farklı bir yön yakalamış. Hikâyelerinde dini duyarlılığı olan insanları anlatan ve iç dünyalarından dışarıya bakan/bakmazı sağlayan Harmancı, bu defa bu duyarlılıktan uzaklaşan, uzak olmayı tercih eden birinin gözüyle olaylara bakmamızı sağlıyor. Bu hikâye işte bu yönüyle Harmancı’nın hikâyeleri arasında farklı bir yere sahip olmalıdır. Harmancı’nın çoğu hikâyesinde olduğu gibi bu hikâye de bir çatışmayı konu ediniyor; bu çatışmada dini ritüeller (şekil, haram-helalÖ) yerini alıyor. Diğer hikâyelerde (Asâ, Ermiş gibi) karşımıza çıkan kahramanların istekleri hep aynı yönde. Oysa bu hikâyede kahramanımız diğer kahramanlarla aynı yönde isteğini paylaşmasına rağmen farklı bir tercihte bulunuyor. Hikâyenin sonunda kahramanımız yaptığı tercihten dolayı cezasının yakın olduğunu ve bu cezadan kimsenin kendisini kurtaramayacağını biliyor; secdeye kapanıyor. Günahı (belki küfrü) seçen ya da seçmiş görünen bile olsa kişinin iç dünyasındaki ince sınır çizgisinin resmedilişine dikkat etmek gerekiyor. Babasının ‘gelecek misin?’ sorusuna ‘Evet demeye, tamam demeye, geleceğim demeye ne kadar da hazırdım’ düşüncesi ve yine de evet diyememesi kahraman(lar)ımızın yapmak zorunda bulunduğu tercihin şıklarının birbirine ne kadar yakın, bir o kadar uzak ve de ne kadar ağır olduğunu gösteriyor.

Asâ’da da yine bir seçim var. Sıradan insan olmak ile Şems’ini arayan Mevlânâ (gibi) olmak seçenekleri karşımıza çıkıyor. Asâ ile Mustafa Kutlu’nun bazı hikâyeleri arasında doğal akrabalıklar olduğunu düşünüyorum. Belki Harmancı’nın Asâ ve benzeri tüm hikâyeleri için söylenebilecek doğal akrabalığı Asâ örneğinde düşünerek açıklamalı. Asâ hikâyesinin Şems’ini arayan ve meczuplaşan kahramanı ile Kutlu’nun Sır’daki Şeyh’i arasında doğal bir durum akrabalığı/yakınlığı kurulabilir. Harmancı da Kutlu da hikâyelerini kahramanlarının ağzından anlatıyor. Harmancı’nın hikâyesinde gencin zamanla meczuplaştığını birkaç ifadedden anlıyoruz. Kahramanın anlatımı ile karşı karşıya olduğumuz ve onun gözüyle hikâye insanı ve çevresine baktığımız için anlatıcının ruh hali, bilinci ve çevre ile ilişkisini daha iyi görebiliyoruz. Halkın içinde, insanlarla konuşuyor, insanları bize anlatıyor ve bunu yapar-

ken diri ve ‘sade’ bir bilinç var sanki. Hikâyenin ötekileri biz olmuş olsak ve bu bilinci görmüş olsak aslında onun meczup olmadığını kendimiz gibi olduğunu söyleyebilirdik. Oysa halk ona olağanüstülükler, sıradışlıklar yüklüyor. Kendisi belki farkında ama her şey normal seyrindeymiş gibi bir dille anlatıyor anlatacaklarını.

Kutlu’nun Şeyh’i ise şeyh oluşunun kendi ağzıyla anlatıldığı hikâyede aslında makamı haketmediğini, kendisinin sıradan bir insan (hatta ırgat) olduğunu düşünür. Ama karşıdakilere göre o bir şeyhtir. ‘Normal’ insan tipinin dışında bir tiptir. Her iki kahraman da aynı zamanda bize hikâyeleri anlatan kişilerdir. Onların bakışında o kadar da olağanüstü olmayan bir ruh ve bir çevreye bakışla karşılaşırız. Belki gerçekte böyle tipler karşısında olsak, ruhlarının bu yönünü farketsek sıradan bir insanla karşı karşıya olduğumuzun hissi doğacak; buna ‘tevazu’da denilecektir. Şunu özellikle belirtmek gerekir ki, ‘benzerlik/yakınlık’ dediğim şey kasten kurulmuş anlamında değil. Anlatım şeklinden doğan ve anlatıcının kimliği noktasında yoğunlaşan ve bizim kurduğumuz bir yakınlıktır.

Kitabın ilk bölümünde problemlili ve çoğu zaman yaşantıda, hissedişte ve tercihlerinde uçlara gidiyor kahramanlar. Oysa üçüncü bölüm hikâyelerinde toplumun sıradan fertlerinin orta halli duyuları var. Algı, tavır ve her metinde karşımıza çıkıveren memnuniyetsizlik uçlarda seyretmiyor. Kahramanlar yine inançlı ve inanç içselleştirilmiş durumda. Kızlar Geliyor, Öğle Namazını Nasıl Kıldım gibi hikâyelerde bir uca yerleşme hali yok. Öğle Namazını Nasıl Kıldım hikâyesi yine kahramanın ağzından anlatılırken, namazı kılamamanın, geciktirmenin telaşı, çevreye karşı içte biriken öfke o kadar normal ki; Asâ, Ermiş ve Leke bize hissedişte uç bir noktayı imliyor. Öğle namazını kılmak isteyen yeni namaza başlamış bir gencin biraz da kendi vehminden doğan bir öfke karşımızda. Huzursuzluk burada vehimden kaynaklanıyor. Oysa Asâ ve Ermiş hikâyelerinde günah-sevap, helal-haram, ölüm gibi düşüncelerden kaynaklanan bir rahatsızlık ve arayış içinde kahramanlar. Ayrıca buradaki tipler vehimli tipler değil. Elbette dünya ve çevre ile problemleri var. Bu problem Öğle Namazını Nasıl Kıldım’da yumuşamış durumda. İç çatışmalar dışarı taşarak dünya ile fiili bir çatışma haline tutuşuyor Asâ, Ermiş ve Leke’nin kahramanları. Bu fiili savaş hali kahramanların diğer insanlarla çatışma noktalarını işaretliyor bize. Asâ’da meczuplaşan gencin Konya sokaklarında elinde asâ ile dolaşarak insanlarla farklı bir âlemde olma isteğini fiile döküyor gibidir.

Sorgu Akşamı yine huzursuz bir tipin içinden yükselen ‘çekip gitmek’ duygusunu anlatıyor. Bu hikâyede, rutinin dışına çıkma çabası, davranış şekillerini belirleyen alışkanlıkları kırma düşüncesi karşımıza çıkıyor.

Orhan Batıbey Olmak hikâyesi ise uzunca üzerinde durulması gerektiğine inandığım bir hikâye.

Modern zamanlarda karşımıza konulan bir problemdir aslında Orhan Batıbey olmak ya da olmamak. Okuyan-yazan insanların içlerinden gelip geçen bir duygu olduğu gibi, her insanın memnuniyetsizliklerinin de ifadesidir aynı zamanda Orhan Batıbey olmak istemek. Orhan Batıbey bir simgedir elbette. Paralı, havalı, çapkın, artiz,

zeki, geveze, anasının gözü, tuttuğunu koparan, takıntıları olmayanÖ bir tipin simgesidir Orhan. Hikâyede Orhan Batıbey'in karşısına yazarımız Abdullah Harmancı kendisini bir hikâye kişisi olarak koyuyor. Abdullah tipi ise kitaplanmış, dergilermiş, konferanslanmış, dergi özel sayılarıymış gibi meseleler çevresinde gezinen tiplerin özelliklerini üzerinde toplayan bir simge. Orhan ve Abdullah tiplerinin farklı yollar-da oluşları, Abdullahlar'ın kimi zaman Orhanlar'ın yaşamı karşısında eksiklik duygusuna kapılmaları değişik açılardan yorumlanabilir:

Okuyan-yazan kişilerde bir huzursuzluk kimi zaman dikkati çeker. Okumak (daha ileride bir noktada yazmak) anlamlı olarak görülen anlamsızlıklar yığınının ne kadar boş olduğu ile karşı karşıya getirebiliyor eylem sahibini. Okumak kurulu düzeni sorgulamaya götürür okuyucuyu. Bilgi bir özgüven verdiği ve emniyet sağladığı kadar bazı noktalarda huzursuzluk da doğurur. Ancak bu bilginin kendisinden doğan bir huzursuzluk değildir; bilgi sahibi ile toplum ve çevresinin yapısı buna kaynaklık edebiliyor. Kişinin kendisinde doğan huzursuzluk, memnuniyetsizlik yaşadığımız dünyanın hastalıklarının akla ve kalbe sirayetinden kaynaklandığı gibi, 'bildiği ile amel edememe' başta olmak üzere, bilgiye sahip olmanın ve onu taşımanın bir bedelinin ve ağırlığının olmasından da doğabilir. Toplum ve çevrenin yapısı ise, uzun sosyolojik tahlillerin varacağı nokta olan, bilginin değişimci ve değiştirici yapısının karşısında sınırlayıcı ve dondurucu bir engel olarak huzursuzluğu körtükler. (Okumanın bu anlamda toplumla çatışma noktalarına okuyucuyu taşıdığı söylenebilir) «ünkü önünde sonunda bir sınıra varılacaktır. Okumanın ve yazıyor olmanın elbette (her anlamda) bir karşılığı olduğu gibi bedeli de vardır. Bu bedeller tercihlerle ilişkilidir. Ama bu tercihler Orhan ve Abdullah gibi iki uçta oldukları resmedilen/vehmedilen iki seçenek olmayabiliyor. Orhan ve Abdullah olarak iki seçeneği karşımıza almak (tabii diğer tüm seçenekleri yok sayarak) ve bunlardan birini seçmeye mecbur olduğumuzu hissetmek kendi vehmimizin ağırlığından başka bir şey değil. İman veya küfrü seçmek gibi bir seçim değil bu, Tufandan Önce hikâyesinde bu ayrım resmedilmişti ve yukarıda yorumlamıştık. Oysa Orhan ya da Abdullah olmak çok farklı bir seçim tarzı. Orhan ya da Abdullah olmak zorunda mıyız, diye sormak gerek. Ya da soruyu şöyle değiştirebiliriz: Siyah ya da beyaz mı olmak zorundayız? Bu ikisi arasında başka tonlar, başka renkler yok mudur? İçüncüsü ve hatta daha fazlası nerede seçeneklerimizin?

Orhan, yazarımız Harmancı'nın hikâyesinin sonunda vardığı gibi aslında hiç de görüldüğü gibi olmayan, her insan gibi içinde bir sıkıntı ve korku taşıyan biridir. Abdullah olmak da hiç de öyle görüldüğü gibi ot bir yaşantı değil. Onun da zevkleri, hayalleri kendine göre hoşlandıkları ve sıkıntıları olan bir yaşantısı var. Aslında bu bile Orhan ve Abdullah tiplerinin o kadar da uçta olmadıklarını gösterir. Ancak hikâyenin sonuna kadar bunlar adeta iki ayrı uç gibi resmediliyor.

Abdullah Harmancı Orhan Batıbey olsaydı? Abdullah'ın varlığının anlamının kalmayacağını peşin peşin söyledik. Burada şu da dikkat çekicidir: İktidarın dayattığı bir algı ve yaşam biçimi var. Hikâyedeki Orhan tipi dayatılan yaşam anlayışının

da simgesidir. Orhanlaşmak bir telkindir diğer insanlara. Tek tip karakter, tek tip zevk, yaşantı. İşte bu anlamda özgünlüğün ve orijinalliğin törpülendiği bir iktidar hamlesi bu. Böyle bir yaşantıya sahip olmayanlar neden kendilerini kötü hissetmelidirler, bu anlaşılmaz bir durum. Yani iktidar size, Orhan'ın zevklerinin güzel, iyi, yaşanılır ve yaşanması gereken olduğunu dayatıyor. Bu dayatmanın muhatapları 'evet gerçekten de, Orhan gibi olmak güzel olmalı' dediklerinde kaybetmeye başlamış olamazlar mı? Bunu bir de okuyan-yazan hikâye kahramanı Abdullah için düşünürsek Abdullah'ın aslında özgüveni olmayan ve yaptığı işin önemine tam vakıf olmamış birisi olduğu bile çıkarılabilir.

Bizi sıkı kimliklerimiz değil, kimliklerimizden sıkılan bizleriz aslında. Bu cümleden sonra şu soru da sorulabilir: İyi de Abdullah Harmancılar'a ne oluyor da Orhan Batıbeyler'i gözlerinde büyütüyor, onlar gibi olmak istiyor, onların gamsızlığı karşısında 'keşke gamsız olabilsen' diye iç çekiyorlar. Bir algı sorunu ile karşı karşıyayız. Daha önce dediğimiz gibi iki tip varsayılıyor fazlası yok sayılarak ya da görmezden gelinerek. Ve bu iki tip uçlara yerleştiriliyor. İşte buna bir itiraz yükseltiyoruz; yani uçtalarsa bu ikisi arasındaki mesafenin değişik metrelerinde değişik, birbirine benzeyen ya da benzemeyen tipler de olmalı değil midir, uça değillerse (ki bence uça resmedilseler de uça değiller) uçlarda görmenin, uçlarda anlatmanın ne alemi var? Bu çevrenin hikâyeye olumsuz etkisidir. Zaten gerçekte de, aslında vehimden başka bir şey olmayan, yazarlar sıradan insanlar gibi ayrımlar yapıyor; yazarlara bir de bunalımlı ve rahatsız bir ruh ekleniyor. İşte bu durum hikâyeye bulaşmış durumda kendini gösteriyor.

Her şey bir tarafa yazarımız Harmancı'nın böyle kişileri (öyle ya da böyle) hikâye etmesini önemsemek gerekli. Son hikâyelerinde kaleminin farklı bir yöne kaydığını görüyoruz. Kitapta olmayan Dünyaya Bir Daha hikâyesi (Kırklar Dergisi, Kasım-Aralık 2003) Orhan Batıbey Olmak hikâyesi ile beraber okunmalı. Buna Sorgu Akşamı da dahil edilebilir. Bu hikâyeler insanın temel problemlerini işleyen, varlık düşüncesinden izler taşıyan metinler olup Harmancı'yı farklı bir kapıya doğru yönlendirecektir.

Dünyaya Bir Daha ilginç bir metin. Harmancı'nın benzer yapı ve konudaki diğer hikâyelerinden görünen ilk farkı hikâye I. tekil şahıs ağzıyla anlatılmıyor. Burada yine kimliğinden (kişiliğinden, şeklinden, çevresel kimliğinden) memnun olmayan birisi anlatılıyor.

Son olarak, aslında yazıp yazmamada kararsız kaldığım ama zorunluluk gereği yazmaya karar verdiğim bir mesele var: Kırklar dergisinde (Sayı: 4) kendisiye yapılan konuşmada Harmancı'nın eserlerinde bulduğumuz 'samimiyet', 'sahicilik' yine karşımıza çıkıyor. Bunlar o kadar aşırıya gidiyor ki yazarımız belki de farkında olmadan eleştirmenlerin yapacağı deşifreyi hikâyeleri üzerinde kendisi yapıyor. Dikkat edilirse Tufandan Önce hikâyesi üzerinde yorumlar yaparken Hz. Nuh olayına takıldım kaldım. Yorumlarım ona göre şekillendi. Yani demek istediğim Harmancı farkında olmadan, hikâyeleri üzerinde yapılacak yorumların alanını daraltıyor, hatta da-

ha ileride çağrışım zenginliğinin önüne kendisini koyuyor. Harmanacı Tufandan Önce hikâyesinde ‘Hz. Nuh ve oğlunu’ işaret ettiğini söyledikten sonra kim ne söyleyebilir, nasıl bir yorum yapabilir ki? ‘Okuyucunun zihniymişim gibi çalışıyorum adeta’ diyen Harmanacı okuyucunun zihnî fonksiyonlarını konuşmasının bazı bölümlerinde başarıyla yerine getirerek okuyucusuna zihnî iş bırakmamış. İşin iyi tarafı Harmanacı bunun farkında ve bundan şikayet ediyor. (Tabii bu şikayetlenmenin olduğu konuşmada diğer eleştirilen işleri yapıyor.)

Eliot’ın Edebiyat Üzerine Düşünceler isimli eserinde şiir üzerine ilginç saptamalar var. Eliot, şiirde ifade bulan duygunun şahsi olmaması ve estetik/objektif duyguya dönüştürülmesini savunur. Duygu şahsiliikten çıkıp evrenselliğe bürünmelidir. Ancak bu şekle/forma giren duygu şiirde kendisine yer bulabilir. Bunun yolu olarak da ‘dimağını bütün bir medeniyetin değerlerini ifade eden kolektif bir şuura, yani geleneğe teslim etmesi’ yolunu gösterir. ‘Olgun bir dimağ ise, tecrübenin zıt unsurlarını yeni bir sentezle birleştirebilen nötr bir ortamdır.’ Şiir üzerine söylenen bu düşünceler hikâye için de uygulanabilecek/düşünülebilecek derecede öneme sahiptir.

Harmanacı’nın sağlam bir damar yakaladığı kuşkusuz ve damarda konu tükenecek gibi de değil. Modern zamanlarda insanın iç çatışmasından zenginleşerek, çevre ve insan tiplerini genele kaydırarak karşımıza çıkan bir Abdullah Harmanacı kendi alanında iz bırakacaktır. Bizler içinse bu iz takibe değer olacak. ✍

ZEKERİYYA TAMİR*

Türkçesi:
HALİM ÖZNURHAN

FESLİ

Mansûr el-Hâf, Şam’da en belalı adamların korktuğu, dalgasız bir deniz, zor durumda da kolay durumda da sakin kalan bir adamdı; yalnız hançeri çabuk öfkelenir, aldırmandan yaralar, ama öldürmezdi. Hasımları hançerinin yaralayıcı ucundan kaçamaz, sonradan pişman olmak etlerini parçalanmaktan kurtaramazdı. Mansûr el-Hâf, hapishaneyi sanki bir tatil beldesiymiş gibi karşılar, kodesten çıktığı zaman “küçük hapishaneden, büyük hapishaneye geçişe, sadece ahmaklar sevinir” sözünü tekrarlardı.

Mansûr el-Hâf, eşi Nezîhe’ye ilk gördüğü andan itibaren aşık olmuştu ve ona karşı gizli tutkusunu tek bir sözcikle bile açığa vurmamıştı. Fakat, Nezîhe’nin ona söylediği her şeyin tartışmasız hemen yerine getirilecek emir olduğunu açıkça itiraf etmekten utanç duymazdı. Şayet bıyığını kesmesini istese, bir an bile tereddüt etmeden keserdi. Ama eşi tesadüfen fesinden bahsedip, onu çıkartmasını öğütlediğinde değişti ve tanımadığı kaba, garip bir adama dönüştü. Eşine karşı çıkarak ve surat asarak şöyle dedi:

- Fesler erkeklere süs olarak yaratılmışlardır.

Kadın ona, fesin iğrenç, çirkin bir misafir olduğunu söyledi. O ise, fesli doğduğunu ve fesli öleceğini söyleyerek cevap verdi. Eşi, herhangi bir fes görmeye katlanmadığını söyledi. O da fesin erkekler için, çarşafın kadınlar için, dalların da ağaçlar için var olduğunu söyledi.

Bir gün Nezîhe, kızgın bir sesle, sabrı tükenmiş hâlde kocasına:

- Ya fesini çıkartırsın, ya da beni boşarsın, dedi.

Mansûr el-Hâf öfkeleni; ama hançerini çıkarmadı; suratını asarak eşine şöyle demekle yetindi:

- Evin kapısı deve geçecek kadar geniş. Haydi ailenin yanına koş. Boşsun, boşsun, boşsun!

Nezîhe şaşır; çarşafsız olarak, titreyen, yardım isteyen bir sesle çığlık atarak evden çıktı:

- Vay başıma gelenler!

Meraklı, ispiyoncu hava onun çığlığını Fransız generali Henry Gaureux’ya ilettili. O da hemen kadının yardımına koştu ve ordularıyla Şam’a yürüdü. Oraya savaşarak, muzaffer olarak, öldürülerek yere serilmiş çocukların kanlarına bulanmış olarak girdi. Şam onu, gökyüzünden mahrum olmuş, kafese kapatılmış bir şahin hüznüyle karşıladı. Ama ileri gelenler ve onların hizmetkârlarından küçük bir grup, onun gelişinden dolayı memnun olduklarını göstermek için arabasını sırtlarında taşımaya çalıştılar.

Deri bir eldivenle kaplı eli, böbürlenerek kendisini karşılayanların titreyen ellerine dokundu. Hemen Selahaddîn Eyyûbî'nin kabrine gitti ve intikam alırcasına alay ederek:

- İşte geri döndük, dedi.

Selahaddîn Eyyûbî konuştu. Yıllardır yitirmiş olduğu konuşma gücünü geri getiren, birden gözyaşı döken yağmurun yıkadığı toprağın sesiyle General Gaureux'ya:

- Ama günün birinde ülkenize siyah tabutlar içinde döneceksiniz, dedi.

General kendisine söylenene aldırmadı. Tetikte duran, son model tabancalar ve modern tüfeklerle donanmış, daha önce izin almadan geçen tüm bulutlara ateş açmaya hazır çok sayıda koruma etrafını çevirmiş hâlde neşeli bir yüzle Şam caddelerini dolaştı. Ağır adımları, ölünceye kadar orada kalmak isteyen birinin adımlarıydı. Fakat erkeklerin başlarına tünemiş kırmızı feslerden rahatsız oldu. Resmî ofisine döndü ve feslerin kaldırıldığını, yapımının yasaklandığını bildiren tehdit dolu keskin bir emir çıkardı. Bütün fesler toplandı ve suları soğuk bir nehre atıldı.

Erkekler, sanki yalınayaklarmış gibi başları eğik, adımları sürçerek yürümeye zorlandılar; fakat Mansûr el-Hâf'ın başı fesine yapışmakta ısrar etti. Fransız askerleri onu tutukladılar, sorgulamadan ve yargılamadan hapse atıldılar. General Gaureux kadınlarla eğlenmekten, lezzetli yemeklerden ve içki yudumlamaktan bıkınca, farklı bir eğlence türü arzuladı ve emrine karşı çıkan, hâlâ fes giyen adamın getirilmesini emretti. Mansûr el-Hâf, elleri zincirlere vurulmuş olarak her tarafı subaylar ve askerlerle dolu geniş bir salona götürüldü. Kendisine kızgın bir sesle soran General Gaureux'nun karşısında durduruldu:

- Herhangi bir emrime karşı çıkmaya cesaret edenin cezasının ne olduğunu biliyor musun?

Mansûr el-Hâf gülümsedi ve sakince karşılık verdi:

- Sadece ölüm.

General Gaureux:

- Ölmek isteyen cesur adam rolünü oynamaya çalışmamamı tavsiye ederim. Bu rol, şu an sana yarar sağlamaz.

Mansûr el-Hâf konuşmaya çalıştı; ama yer yuvarlağını, içine çeşitli uyruklardan askerlerin soğuk cesetler olarak düştüğü ters çevrilmiş bir fes olarak hayal edince durakladı. General Gaureux'nun şöyle diyen sesini duydu:

- Ne oldu da sustun?

Mansûr el-Hâf kendinden emin, sakın bir sesle:

- Fes uğruna ölmek her erkeğin arzuladığı bir onurdur.

General Gaureux, hayatında ilk kez fes görmüş gibi yaptı, inceleyen gözlerle ona baktı; sonra Mansûr el-Hâf'a:

- Fesin hoşuma gitti. Karıma hoş bir hediye olur. Kaça satarsın? Sana on altın lira vereyim... Yirmi... Yüz... Bin... İki bin...

Mansûr el-Hâf sözünü kesti:

- Fesim satılık değildir. Hârûn ve Kârûn'un servetini versen de satmam.

General Gaureux kızdı, tekrar bıkmaya başladı. Parmağıyla Mansûr el-Hâf'ı göstererek askerlerine bağdı:

- Hemen idam edin!

Mansûr el-Hâf haykırdı:

- Leş, denizi bulandırmaz.

Bir subay, General Gaureux'ya yaklaştı ve kısık sesle sordu:

- Onu nasıl idam edelim? Asalım mı, yoksa kurşuna mı dizelim?

General Gaureux, çevresindekilere saf, küçük öğrencilerine hitap eden öğretmen edasıyla seslenerek şöyle dedi:

- Dinleyin. Her ülkenin geleneksel özellikleri vardır. Uygarlık elçileri olan bizlerin, bunlara saygı göstermesi, aşağılamaması gerekir. Biz şu an, sakinlerinin baş kesmeye alışık olduğu bir ülkedeyiz.

Askerler, Mansûr el-Hâf'a doğru koştular, onu başını eğmek zorunda bıraktılar.

O da, karşı çıkarak bağırды:

- Bu ne zulüm?! Son arzumı sormayacak mısınız?

General Gaureux, askerlerinden birine:

- Sor, herhâlde abdest almak istiyor.

Asker, Mansûr el-Hâf'a sordu:

- Son arzun nedir?

Mansûr el-Hâf güldü ve şöyle dedi:

- Eski eşimin dizleri üzerinde ölmek.

Asker sordu:

- Nereye gömülmek istersin?

Mansûr el-Hâf:

- Etim parça parça ayrılmasın yeter.

General Gaureux, Mansûr el-Hâf'a sordu:

- Şu an niçin öleceğini biliyor musun?

Mansûr el-Hâf'ın yüzü sarardı; ama kendinden emin sakin bir sesle:

- "O'nun dışında her şey yok olucudur¹."

General Gaureux sordu:

- Kimden bahsediyorsun?

Mansûr el-Hâf kendini Allah'a teslim etmiş, boyun eğmiş bir sesle:

- "De ki: Sinsice vesvese verenin kötülüğünden, insanların Rabbine, Sahibine, Tanrısına sığınırım²." "Gevşemeyin, üzülmeyin, siz üstünsünüz³." "Firavun ve toplumunun yapmakta olduklarını yerle bir ettik⁴."

General Gaureux:

- Kör müsün? Biz üstünüz. Bizden başka kimse düşmanımı yerle bir edemez.

Mansûr el-Hâf:

- "Rabbimiz, bize yanından bir rahmet ver ve işimizde bizi başarılı kıl⁵." "Uyarı yaklaştı. Onu Allahtan başka gerçekleştirecek yoktur⁶... Allah'tan başka gerçekleştirecek yoktur"

O an dizleri üzerine çökmüş olan Mansûr el-Hâf, General Gaureux'nun gözüne, sanki ne olup bittiğini anlamayan, bir yarışmaya katılıp yarışmanın fecî sonucunun

ceza veya yenilgi olmadığına inanan, kendi sözcüklerini değil de bir plağa kaydedilmiş olan sözcükleri tekrarlayan iğrenç, aptal, kibirli, mağrur, nefret verici, ahmak bir varlık olarak gözüktü. Generali müthiş bir öfke kapladı. Ondan kurtulmak istedi ve askerlerine sert bir dille emrederek bağırdı:

- Hemen idam edin!

Kılıç, dizleri üzerinde duran Mansûr el-Hâf'ın boynuna indi ve başı, çocukların ayaklarıyla vurdukları bir top gibi yerde yuvarlandı; ama fes başına yapışmış olarak kaldı. General Gaureux, fesin başından alınmasını emretti, hemen emrini uygulamaya koştular. Başvurdukları bütün çareler başarısız oldu. Fes, başın inatçı bir parçası gibiydi. General Gaureux, askerlerinden başla birlikte fesi yakmalarını istedi. Hemen kışlalarının avlusunda bir ineği yakmaya yetecek ateş yaktılar, başı ve fesi ateşe attılar. Ateş söndüğünde, sağ olduğu günlerde omuzlarının üzerinde böbürlenerek duran kaptisli baş, sanki daha önce hiç olmamış gibi yok olmuştu; ama fesi hiçbir zarar görmemiş, kırmızı rengiyle sapasağlam duruyordu.

General Gaureux, olan biteni öğrendiğinde şaşırdı, öfkelenildi, ne yapacağını bilemedi. Fesin gizemli gücünün sırrının ortaya çıkartılması amacıyla Fransa'daki bir bilimsel analiz laboratuvarına gönderilmesi için fesin muhafaza edilmesini emretti. Fakat fese Fransa'yı ziyaret kısmet olmadı; çünkü esrarengiz bir şekilde kayboldu. Bir gün, Şam üzerinde uçarak bir semti bombalayan bir savaş uçağına tabancasıyla ateş açan esmer tenli bir adamın başında görüldü. İkinci kez, tabutlar yapıp, fiyatlarının katlanacağı ve karaborsada satılacağı gün için tabutları saklayan bir adamın başında görüldü. Üçüncü kez ise, çocukların gülererek oynadığı kırmızı renkli güzel bir topa dönüşmüş olarak görüldü. ❧

* Zekeriyya Tâmir, 1931 yılında Suriye-Şam'da doğdu. Yazar öyküyü şiirselleştirmeye, yeni bir öykü dili oluşturmaya çalışmıştır. Öykülerinde masalsı boyut ve trajik duygular yoğundur. Alaycı, sembolik ifadeler kullanarak maddî ve manevî yoksulluk, sosyal adaletsizlik, baskılar ve haksızlıklarla savaşıyor. Öyküleri birçok çağrışım içeren gizemli, yoğun ifadelerle doludur. Sürekli yazmasına karşın, sanat anlayışı ve tarzı nedeniyle sadece sekiz öykü kitabı yayımlanabilmiştir. Yayımlanan eserleri arasında, Sahilü'l-cevâdi'l-ebyad (Beyaz Atın Kişnemesi, 1960), er-Ra'd (Gök gürültüsü, 1970), Nidâu Nuh (Nuh'un çağırısı, 1994), Hisrim (Koruk, 2000) sayılabilir. Yazarın "Mutarbaş" adlı öyküsünün çevirisidir.

¹ Kur'an-ı Kerim, Kasas Suresi, 88. âyet.

² Kur'an-ı Kerim, Nâs Suresi, 1-4. âyetler.

³ Kur'an-ı Kerim, Âli İmrân Suresi, 139. âyet.

⁴ Kur'an-ı Kerim, A'raf Suresi, 137. âyet.

⁵ Kur'an-ı Kerim, Kehf Suresi, 10. âyet.

⁶ Kur'an-ı Kerim, Necm Suresi, 57,58. âyetler.

MERAL DEMİREL

SAZI ELEKTORLAŞTIRMAK

*Ey benim sarı tamburam
Sen ne için inilersin
İçim oyuk derdim büyük
Ben anın çün inilerim**

Annese, Zuhâl'i çeke çeke götürmüştü düğüne. Zuhâl pek sevmiyordu bu tip eğlenceleri. Gerçi sevebileceği bir eğlence nasıl olur, onu da bilmiyordu ya... Televizyonda gördüğü ışıklı eğlence yerleri, ünlülerin gittiği karman çorman, pahalı, ayakta içki içilen acayip yerler, ferrariyle gezinti, havuz kenarında düğün, arkadaşlarının doğum günü partileri, delikanlılarla yolda belde bakışmalar, lunaparkta dönme dolaba binmek; hangisi eğlenceliydi? Kendini rüzgâra bırakmıştı. Yakınlarının eğlendiği ve Zuhâl'in de eğlenmesi gerektiğini düşündüğü mekânlar, Zuhâl'le birlikte ziyaret edilirdi. O da çok direnmezdi, giderdi 'eğlenmeye'. Ama nerede olduğunu hiç bilmezdi. Anlamını bilmediği ve çözemediği kelimeleri düşünürdü. Anlamadığı kelimeleri anlayan insanları karşısında görüp hayranlık duyardı onlara. Kendinde bir eksiklik olduğunu hissedirdi. Sık sık evdeki ansiklopedileri okumaya karar verirdi. Fakat anlamını bilmediği kelimelerin karşılığına bir türlü ulaşamaz, pes ederdi.

Zuhâl'le annesi düğüne gidiyorlardı. Önce gitmekte biraz direnen Zuhâl'in saçını annesi gerdire gerdire topuz yapmıştı, yüzüne de yaşına göre hafifçe bir makyaj... Beş kat fırıncı olan pembe renkli, bordo çiçekli eteğini de gardroptan çıkarıp önüne atmıştı. "Şöyle hanım hanımcık giyin" demişti. Üzerine giyeceği pembe gömleği Zuhâl kendisi seçmişti. Birlikte çıktılar.

Düğün, komşularının kızı Selime'nindi. Sokağın bir ucundan diğer ucuna kadar sırtış tepiş park edilmiş araçların yanından geçerek düğüncü kalabalığına karıştılar. Zuhâl'in annesi Halime Hanım hemen tanıdıklarına yaklaşmış sohbet başlandı. Zuhâl de öylece dikildi yanlarına fırfırlı eteğiyle. Neredeyse bütün kadınlar, eteğe bir anlık da olsa bakıyor, sonra Zuhâl'in yüzüne çeviriyorlardı gözlerini. Tanış olunanlarla karşılıklı gülümseniyordu, diğerleri ise öylesine bir bakıp yollarına devam ediyorlardı.

Binanın önüne naylon masa ve sandalyeler koyulmuştu. İnsanlar –özellikle ileri yaşlarda olanlar- bunlara grup gurup oturmuş sohbet ediyordu. Boş olan sandalyelerden birinin yanında üzeri desensiz, sıradan bir saz duruyordu. Onun yanında da bir darbuka. Bunların arkasına koyulmuş masanın üzerinde bir org vardı. Orgun kabloları da diğerlerinininki gibi dolaşıkça oraya buraya sarkmış, öteki kablolarla karışmış yitmişti. Düğün kalabalığının iki hududuna birer hoparlör yerleştirilmiş, sanki kalabalık bunların arasına sıkıştırılmak istenmişti. "Halbuki ne gerek var." diye düşündü Zuhâl. "Bu sokağa adım atan herkese yetecek kadar gürlütlü olacak nasıl olsa.

Saz, darbuka ve orgun soluna düşen masada üç adam yemek yiyordu. galiba yedikleri,

etli kuru fasulyeyle pilavdı. Bunlar mutlaka sazı tıngırdatıp misafirleri ‘eğlendirecek’ olanlardı.

Çok geçmeden ‘saz ekibi’ görevinin başına geçti. Kulakları patlatan birkaç tezene darbesi ve “ses, bir-ki” denemesinin ardından bir oyun havası çalınmaya başlandı. Zuhâl’in tanımadığı birkaç kişi kalkıp, hiç duyulmadığı hâlde parmaklarını şıklatarak oynamaya başladı. Zuhâl saza baktı. “Bu küçücük masum şey” dedi. “küçücük, ama nasıl da sesi çıkıyor.” Sazdan sarkan kablolarla ilişti gözü, sonra kabloların uzandığı altılı prize. “Ayrıca çok da rahatsız edici.” Eğlenenlere baktı: “Onlar hallerinden memnun, eğlensem ben de sever miyim?” halbuki sazın çok güzel bir sesi vardı. Yani gövdesine o kablolar saplanmadan önce; elektro saz haline getirilmeden önce. Saz, bir halk çalgısı değil miydi? Hani âşıkların atıştığı, uzun pamuk sakallı dedelerin ara sıra alıp konuştuğu, eşliğinde türkü söylediği saz? Oysa onun sesi ne kadar tanıdık gelirdi. İnsana, “Benim halkımın kültürü!” dedirtirdi coşkuyla.

Bu güzelim müzik aletini elektrolaştırmak da neyin nesiydi? “Onu da kendimize yabancılaştırıyoruz.

Makinalaşmak istiyorum!”

Kendisini bir an göbeğinden sokulmuş siyah bir kabloyla prize bağlı hayal etti. Bir robot gibi kesik kesik hareket eden ellerini kollarını düşündü, çizgi filmlerdeki, reklamlardaki robotların konuştuğu gibi vurgusuz, tekdüze konuştuğunu... Vücudunu ter basmış hâlde gerçeğe döndüğünde, “Ne canlı bir hayaldi.” dedi. Canı sıkılmıştı. Reklamlardaki robot ne kadar da sempatikti halbuki. Etrafına baktı. Annesinin yanında değildi. “Tanıdıklarını görüp her şeyle bağlantısını kesmiştir, oradan oraya gidip duruyordur.”

Kalabalığın ortada açtığı alanda oynayanların sayısı artmıştı. Halay çekiyorlardı şimdi. Halaydakilerin içinde uzun saçlarını lastikle ensesinde toplamış siyah saçlı bir delikanlı da vardı. Hopladıkça saçı at kuyruğu gibi sallanıyordu Zuhâl’in yanına yaşlıca, saçları dökülmüş, kısa boylu bir adam yaklaştı. “Kızım, bu delikanlıların saç uzatması ne demek oluyor yani ne anlamda tepki mi neye tepki yoksa ne oluyor nedir bu ne yani” dedi. Zuhâl yüzüne bakıyordu adamın. “Onların tercihi de o, beni ilgilendirmez.” dedi. “Yani acaba doğru mu, güzel mi oluyor, sence iyi mi?” Zuhâl dudaklarını ne bileyim, anlamında büktü. Adam illa ki bir cevap bekliyordu. Halbuki sıcak da davranmamıştı Zuhâl. “Amca, sen önce bu düğünde ne aradığını düşünsen daha iyi olmaz mı?” demek istedi. O çocuğun saçını uzatmasından daha mı az önemliydi sazı elektrolaştırmak? Adam sadece gençlik boyutundaki bozulmuşluğu görebiliyordu demek ki; yani saçını at kuyruğu yapmış, kulağına küpe takmış delikanlıları, blue-jeanını yırtmış genç kızları falan. “Beni de böyle hanım hanımcık gördü...” diye düşündü Zuhâl.

“Amca bu soruya cevap veremem, Amerikan modasına ben de uyuyorum.”

“Amca o saçlar da ne öyle, değil mi? Kız mı oğlan mı belli değil.”

“Bence çok yakışmış babalık, sen ne anlarsın, git sallanan sandalyende otursana!”

“Sen ne karışyorsun ki amca! Hem benim sevgilim de uzun saçlı, sana ne zararı var ki sanki?”

Hangisi doğrudu? Elektro sazlı bir düğünde oynayanları seyreden ve orada eğlenen bir adama bu soru karşısında, yine bu düğünde aynı şeyleri yapan bir kızın ne cevap vermesi gerekirdi?

Biz bu düğündeyiz amca. Amca, elektro sazı dinliyoruz bak! Bak, orada sigara içip gözlerini kısa kısa oynayanlara bakıyorlar. Hem biliyor musun amca, az sonra arkadaşlarım gelip ısrar edecekler, ben de oynayacağım şu meydanda. Sonra sigara içe içe bana da bakacaklar; bense kurtlarımı dökeceğim. Benimle ilgilenen delikanlılar halayda gelip benden tutacaklar. Sonra yorulunca oyundan çıkacağız; adımı falan soracaklar bana; tanışacağız. Beni biriyle konuşurken gören tanıdıklar, ‘gençler düğünlerde birbirleriyle kaynaşır, anlaşır, evlenir’ zihniyetiyle yaklaşacak, olumlu karışılacaklar. Sonra annem, yakışıklı bekar oğlu olan tanıdıklarına beni övecek yapıştırmak istiyor gibi. Kendimi paçavra gibi hissedeceğim, ama birşey diyemeyeceğim. Üzerimdeki fırfırlı eteği çıkarıp iç çamaşırla meydanda gezerek “Bu düğünle bu yaptığım arasında hiçbir fark yok!” diye bağıracağım. Beni o hâlde gören sazlar, ben bağırmadan önce susmuş, şaşkınlıkla bana bakıyor olacak.

Ben hanım hanımcık bir kıyım.

Elektro saz... Annem... Fırfırlı eteğim... Blue-jeanlı halaycı kızlar... (onlar benden daha tutarlı görünüyor.)

Düğüne blue-jeanla gitmeliydim. Göbeği açık bir de tişört giymeliydim üstüne.

Düğüne gitmemeliydim. Anneme rağmen gitmemeliydim.

Düğünde oynadım.

Bana, sigara içip gözlerini kısa kısa baktılar.

Oynamadan önce eve gidip dizleri parçalanmış kotumu giymeliydim.

Düğünde...

Sonra sigara içerek baktılar.

Kurtlarım vardı ama benim! Döktüm. Sonra başka bir kurt daha varmış. Kurtlar dökülmeyince kemirir mi insanı? Dökemedim kurtlarımı.

Sigara içip gözlerimi kısarak, oynayan delikanlılara bakmalıyım.

Bakmalıyım. ❧

MERAL DEMİREL

KUZEY YOK

28 Eylül Cumartesi

Evet evet, bir eksik var hayatımda. Dün gece saat üçe kadar düşündüm ve bu sonuca ulaştım. Benim hayatımda eksik olan birşeyler var. Hiç öyle ölmeyi falan beklemiyorum. Hayat doluyum. Ama eksik olan ne? Yaşarken insana dayanak olacak birşeyler lazım. Yazarken ne de kolay bulunuyor! Meğer biliyordum. Eksik olanın ne olduğunu biliyordum, kalemimin ucuna saklamışım: Dayanağım eksik. İsterse bir değnek olsun, bir kütük olsun. Onu her an hissederek, kendini güven içinde duyarak yaşamak.

Arayacağım.

29 Eylül Pazar

Bugün erkenden kalktım. Aramaya başlamak için. İlk önce yatağımın altına baktım. Yoktu. Aslında vardı da, o değildi. Bir çorabın tek eşi çıktı yatağımın altından. Toza bulanmış. İçimden bir ses, tozun bulmamı engelleyeceğini söyledi. Hemen gidip süpürgeyi getirdim; odamı süpürdüm. Sonra da sildim. Eşyaların tozunu aldım. Bir süreliğine bütün tozlardan kurtulmuş oldum. Bu hal çok uzun süre devam etmez ama... Tozlar birikmeye başlamadan çaresine bakmak gerekiyor.

Yatağın altından bulduğum çorabı çırtım; hâlâ toz kokusu vardı üstünde. Ben de yıkadım onu. Kuruyunca getirip yerine koydum: Yatağın altına. Yarın bakacağım. Belki bir ipucuna götürür beni.

30 Eylül Pazartesi

Gece rüyamda annemi gördüm. Birşey istedi benden. İnat ettim, belki de üşendim, yapmadım. Mezun olduğum lisenin bahçesiydi. Annem çıkış kapısının yanında oturuyordu. Ben de onun yanından ayrılıp –canımın istediği gibi- caddeye doğru yürüdüm. Orada yanlarında olmak istediğim bir grup insan vardı. Sonra yakınlarda bir yerlerde bir bomba patladı. Savaş varmış. Etrafa, ne olduğu belirsiz parçacıklar saçıldı bize çarpa çarpa; alevler yükseldi. Daha önce hiç bir patlama içinde bulunmamış olmama rağmen, bunun nasıl birşey olduğunu öyle bir anladım ki.

Akşam annem işten eve geldiğinde ona tuhafça bakmışım. Niye öyle baktığımı sorunca fark ettim. Ona başka bir gözle bakıyorum artık galiba.

Bana iç çamaşırı ve çorap almış. Çorapları uzun uzun seyrettim. Ama hiçbir şey anlayamadım. Gerçi illa da aralarında bir ilişki olması gerekmez. Başka bir çıkış noktası aramalıyım.

31 Eylül Salı 1 Ekim Salı

Bu sabah yine kararlılıkla aramaya koyuldum. Odamda yoktu. Belki vardı da, gün bu gün değildi. Bulamayacağımı anlayınca oturup biraz kitap okudum. Bir roman. Romanda küçük bir çocuk, kaybettiği tokasını karşı komşuları olan arkadaşının evinde buluyordu. (Bu, romanın temel olayı değildi yalnız.) Ne bileyim, içimde efil efil bir kıpırdanma hissettim. Sanki Burculara gidersem birşeyler olacaktı gibi.

Burcu bir giyim mağazasında kasiyerlik yapıyor. Kendisi çok güzel giyinir. Hatta bazen kıyafet alacağım zaman onunla bereber çıkarım. Gerçi birkaç kere şaşırttı beni ama... Burcu erkeklere laf atıyor. Fakat nasıl denk getiriyor bilmiyorum, laf atıklarından hiçbirisi –tabii benim gördüklerim sadece- gelip de ona sırnaşmadı. En fazla gülümseyen oldu; sonuçta hepsi dönüp gitti yoluna. Acaba bu kız için insan sarrafı mı demek gerekir?

Burculara gittim akşam. Birşey aradığımı anlatınca hafifçe dalga geçti sanki. Zaten anlamasını beklemem hataydı. Anlamasını bekleyerek mi anlattım da? Galiba hayır. Bir kuyu bulup “Midas’ın kulakları!” demeyi gerektirecek kadar gizli bir mesele değildi. Sadece anlatmam gerekiyordu.

Burcu, halime çok da aldırmayan bakışlarla odasını karıştırmamı izledi. Oda tozlu olmakla birlikte düzenliydi. Aslında görünen yerler tozlu değildi. Daha çok kıyıda köşede kalmış yerler. Meselâ yatağın altı, gardırobun üstü, sandalyenin tahtalarının ulaşılması zor kısımları... Burcu’nun yatağının altında çorap yoktu. Pencereye gittim sonra. Dış tarafında bir küpe çiçeği saksısı duruyordu. (Onun küpe çiçeği olduğunu Burcu’dan öğrendim.) “Bu ne kadar güzel bir çiçek!” dedim Burcu’ya. Çok beğendiğimi görünce bir dalını kırıp bana verdi. “Annem de eve böyle bir dal getirmişti. Suyu koy çillensin, sonra bir saksıya dikersiniz.” dedi. Sevinçle aldım, eve getirip suya koydum.

2 Ekim Çarşamba

Sabah uyanınca hemen çiçeği koyduğum bardağa koştum. Bardak pencereimin dışındaydı, çiçek de bardağın içinde. Boynunu bükmişti. Suyun içindeyken nasıl bu hale gelebildiğini aklım almadı. Acaba suda mı birşey vardı, diye düşündüm. Mutfak tezgahının üstündeki bir şişeden koymuştum suyu bardağa. Annemi aradım. Şişedeki suyu çeşmeden doldurduğunu söyledi. O zaman bu çiçek niye?..

Oturup dakikalarca çiçeğe baktım, düşündüm. Bir sebep bulamadım. Beklemekten başka yapılacak birşey yok.

3 Ekim Perşembe

Çiçek bu sabah biraz daha solmuş. Sanki içinde bulunduğu su ondan birşeyler sömürüyor.

6 Ekim Pazar

Niye böyle oldu bu çiçek. Canım sıkılıyor. Burcu’nun annesi memleketine gitmiş. Ona da soramıyorum.

10 Ekim Perşembe

Kaç defa suyunu değiştirdim, yapraklarını okşadım ama değişen birşey yok. Küpe çiçeğim bir türlü canlanmadı. Yarın Burculara gidip soracağım. Semiha Teyze gelmiş.

11 Ekim Cuma

Burcu'nun annesi "Belki yerini yadırgamıştır diyeceğim ya, saksıda olan bir çiçek değil ki!" dedi. Yeri değiştirilince bazen çiçek kururmuş, ama bu saksıda ekili çiçekler için mümkünmüş. Burcu'nun annesi çiçeklerle pek haşır neşirdir. Evlerinin bahçesi var. Çiçek dolu. Sabahları erken kalktığı zaman görüyorum, Semiha Teyze hortumla suluyor onları. Pek seviyor. Çiçeklerin dünyasını bilen biri yani. Bu gece onlarda oturdum uzun süre. Burcu'nun annesi ısrar etti. Uzun uzun çiçeklerden konuştuk. Daha doğrusu Semiha Teyze konuştu, biz genelde sustuk. Burcu, annesinin sevdiği konularla pek ilgilenmiyor galiba. Kadının da evde kızından başka konuşabileceği kimsesi yok. Konu komşuyla gün falan yapmıyor değil; hayatı sadece Burcu'dan ibaret değil de... Demek ki bir akşam sohbeti istemiş canı. Dinleyeceğini bilsem annemi getirir yanına oturturdum ya, o da dinlemez. "Yorgunum, bir yağın da işim var evde; çeneye vaktim yok şimdi." der.

Şimdi yatıyorum. Saat bir.

12 Ekim Cumartesi

Yok! Kuzey yok! Çiçek ondan... Burcu'nun penceresi güneye bakıyor. Kuzey yok! Nasıl! Anlayamıyorum. Kuzeyde bir boşluk: Sessiz, ıssız, donuk (Ama bunların hepsi "var", yok nasıl o zaman) kuzeyde gökyüzü yok, kuşlar yok, böcek çiçek yok, ev yok. Kuzey boş! Dımdızlak. Yoku nasıl anlatacağım? Onu tanımlamak için ne desem yanlış oluyor. Hepsi kuzeyi olduğunun dışına taşıyor. Kuzey yok işte yok! Nasıl anlatabilirim! Yokluğunu görüyorum ama böyle demek bile onu "yok" olmaktan çıkarıyor. Ben kuzeye bakmak istiyorum! Yokluğunu nasıl fark edememişim kuzey! Pencerem sana dönükken... Yokluğunu çerçeveleyip içine almış, odamda bulunduğum her an bana göstermeye çalışmış da ben senin adından bile habersizmişim. "Doğu, batı, güney"miş "Güneş doğudan doğar, güneyde tepe noktasına ulaşır, batıdan batar"mış... Güneş kuzeyden geçmiyor diye unutmuşum kuzeyi. O da pencere-min dışında "yok yok" beklemiş. Bulmamı beklemiş. Yokluğunu görmemi.

Kuzeyi arıyorum. ❧

MERAL DEMİREL

SEVGİ SAPAĞINDA

Köpeğe birşeyler demek istedim. Ona sevgi göstermek istedim. Sevgimi ona –bari ona- iletebilmek istedim. Çardak karanlık, ay ışığı yok, lambalar sönük. Köpeği okşamak istedim. Taşıyor!.. Sevgi taşıyor. Ama muhatabı olmadığı için acıtıyor. Sevgi taşıyor.

Hava hep aynı yaz havası. Ilık, yıldızlı gece. Az önce çöp kamyonu geçmiş; yerde çöp suyu izleri... Çöp suları eğim yönünde akmış. Kara asfaltın üzerinde kara ıslaklık. Akmış... o da akmış. Akmış işte bir yere doğru. Eğim yönünde akmış. Yol dümdüz de olabilirdi. O zaman ne yapacaktı peki? Ama yol hep eğimli oluyor. Suyun akacağı bir yer mutlaka oluyor. Taşan sevgiler de bir yöne doğru gitmeye çalışıyor işte. Muhatabı yok mu dedim? Muhatabı mutlaka vardır; yalan söylemişim. Ya da şaşırmışım. Hafızam gidip geliyor. Kendi rüyalarımı bile göremiyorum. Rüyalarım çok yabancı. Ben onları görmek istemiyorum, ama görüyorum. Her sabah sıkılarak uyanıyorum. Benim rüyalarımı kim aldı? Bunlar kimin? Çok yabancıyız. Kendimi birilerinin yatak odasına girmiş gibi hissediyorum sabahları. Yatağın sıcaklığını elimle yoklamış gibi. Odadaki uyku kokusunu, tanımadığım birilerinin uyku kokusunu duymuş gibi. Sevgimin muhatabı mutlaka vardır. Ya da muhatabı sevgimin, belli bir yerde yoktur. Belki her yerde vardır ama ulaşılamamaktadır. Sevgimin muhatabı.(..)

Yakınlık duymam köpeklerle ben. Ürkerim işte. Bir köpeği okşamak istediğim hiç olmamıştı. Hele ki gece. Gece, o zift gibi karanlıkta ben bir gün gelip de kara bir sokak köpeğini okşamak istermişim. Mümkünmüş. Onunla iletişim kurmak mı yoksa? Birine neredeyse araba çarpacaktı.; sarı olanına. Yolun kenarına tıngır mıngır geçti. Arabanın farları yüzünü aydınlattı. Çok da keyifli görünüyor. Gece yürüyüşüne mi çıkmış bunlar? Ben buradayım, köpekler burada. Hepimiz buradayız işte. Sevgimin yönünü düşünüyorum. Köpekler vesile. Kara köpek vesile. Ona yaklaşmak istiyorum. Yol sessizken soluğu duyuluyor. Sevgim taşacak! Köpeği okşamayı nasıl olur da isterim ben? Ama geçti; geçti şimdi evet. Köpekler gitti. Gidip ev arkadaşına sarıldım. O şaşırmaz. Zaman zaman buna ihtiyaç duyduğumu bilir. Ama asla muhtaçlık olarak algılamaz. Bir parça deşarj olmama vesile olduğu için büyüklemez; beni buna benzer şeyler yüzünden hiç incitmez. Bazen ağlarım omzunda. Sebebini açıklarsam açıklarım, yoksa üstüme gelmez. Gözyaşlarımın kendisine doğru akmasına izin verir. İzin vermek değil bu aslında. Başkaları bunu böyle adlandırıyor. Bu bir çeşit doğa kanunu. Kuşun ağaca yuva yapması gibi. O benim akma yönüm olur. Ama üzerimde bir hak görmez. Yani bunu düşünmez bile. Çünkü bilir. Her şeyin aktığı bir yönün olduğunu bilir.

Burada akan, aktığı için; zemin, üzerinde akıldığı için acayip acayip sonuçlara

varmaz. Herşey akar. ‘Cogito ergo sum’ muydu? Yok, o başka. Ama ben değişimden bahsetmiyorum. Herşeyin akması sadece değiştiği anlamına gelmez ki.

Ev arkadaşım yok. Şimdi kocam var evde. Ev arkadaşım olsaydı sarılırdım gidip. Onunla yeniden eve mi çıksak? Ah ah! Nasıl da unuttum! Bitirdik biz okulu. O şimdi çalışıyor, Edirne’de. Bir telefon etsem gelir ama. Duygusuz bir dostluk diyorlar bizim ilişkimize. Kocama göreyse birbirimizi sadece madde olarak görüyormuşuz. Meselâ evi süpürmemi sağlayan bir süpürgeymiş Hande benim için. Onun için de ben öyleymişim. Nedense ikimiz de bundan rahatsızlık duymuyormuşuz. Tencerekapak hesabı’ymış. Bir türlü anlayamıyormuş. Duygu yok olur mu? Seviyorum onu. Yani Hande’yi. Ben her şeyi seviyorum. Sevmekten böyle olduk ya zaten biz...

Cebeci’de arka sokaklara daldım dün. Dolaştım, dolaştım; sonra yolumu kaybettim. Ana caddeyi bulsam mesele hallolacak; ama yok. Ana cadde yok... Trafik gürültüsü de duyulmuyor ki o yöne doğru akayım! Oynayan çocuk sesleri, kuş cıvıltıları, ara sıra sokaktan geçen tek tük arabalar... Bir bakkalın önünde bir adam oturmuş tırnaklarını kesiyor.

-Affedersiniz, Yurtiçi Kargo şubesini arıyorum.

Kalkıp geliyor adam. Üzerinde durduğum yolun ilerisine doğru bakıyor, parmağını sağımda uzanan sokağa doğru uzatarak yolumu tarif ediyor bana. Onu bir daha hiç görmeyeceğim, görsem de tanımayacağım. Fakat o, kaybolduğumda benim için oradaydı. Benim dışımda bir varlık, yolumu bulabilmem için vardı. Şimdi ise yok. Bir hayatı yok; karısı, çocukları yok. Gökyüzünü görmüyor. Ben ona yolumu sordum, o da gösterdi; işte bu kadar. Bu dediğim insanı maddeleştirmemiş işte. Belki de öyledir. Belki de değildir. Kocam acaba her gün kahvaltıda iştahla yediği zeytini ağaçtan toplayanların kim olduğunu sanıyor? Neyse, kafasını karıştırmayayım şimdi onun. Mutlu mutlu yaşıyor işte, varsın yaşasın. Öyle olmak istemesiydi kendisi bir yolunu bulurdu zaten. Gidip birine yolu sorardı. Sonra sorduğunun kim olduğunu düşünürdü. Sonra belki günlerce susardı. Benim sorumluluğum... Onun çabası... Çabası olmaz. Ama bekliyorum. Onunla boşu boşuna evlenmedim ben; yani evlenmemiş olmalıyım.

Köpeğe bir şeyler demek istedim. Taşıyor... Köpeği okşamak istedim. Ben köpeklerden ürkerim. Yön yanlış, biliyorum. Köpek değil. Sevgimin yönünü biliyorum. Akmak istediği yöne aksın sevgim. Peki ya dokunmak? Dokunmak ne olacak? Dokunmadan sevgi aktarılabilir mi acaba? Bir ölçüde belki. Ama acıtıyor. Yönüme ulaşamıyorum. Büyük Ayı hep aynı. Şimdi gecenin geç saati; kulpu yukarıya dönmüş. Büyük Ayı Takımyıldızı’na hiç dokunamıyorum. O hep gökte asılı. Ben yere çakılıyım. Kolumu uzatmıyorum. Faydasız ne de olsa. Ona bakıyorum, bakıyorum her gece.

Durmada imkânsız dileyip duruyorum. Ona imkânsız dememek lazım. Çözümün buralarda bir yerlerde olduğunu biliyorum. O yedi yıldıza dokunabilir miyim? Yedi kat göğü bir çırpıda aşabilir miyim? Rüyalarda, rüyalar... Kalbim ikna olmalı. Gözlerime derin bakışlar yerleşmeli. Aynada onu görmeliyim. ❧

AŞKIN KÖR NOKTASI

KEVORK KİRKORYAN

İnkılâp Yayınları

Binlerce öykü, binlerce dize, hepsi aşk üzerine.

İnsanın dünyadaki yolculuğu süresince aşk ona daima eşlik etmekte...

Kimi zaman karşılıksızdır kırar acıtır, kimi zamansa mutluluktan başını döndürür insanın. Aşk da öyle yalnız kalırsınız ki bazen, ölümün soğuk yüzü sanki bir dost gibi gözüktür, peşi sıra sürükleyip götürür sizi. Hatta bazen hiç görmediğiniz, dokunmadığınız birisi bile olabilir delice âşık olduğunuz. Bu belki de âşık olma isteğinden, sizin yarattığımız bir bağlılık, bir düşkünlüktür.

İşte *Aşkın Kör Noktası* adlı kitabında, Kevork Kirkoryan okuyucuya aşkın çeşitli hallerini bazen zaman tüneline bir yolculukta, bazen bir genç kızın mektuplarında, bazen bir oyuncunun toplumsal kurallara sıkışmış duygularında, kelebeklerin ışığa uçuşlarında, şiir dizelerinde, sanal gezintilerde anlatıyor.

Liseli bir kızın aşk mektupları, kötülük Tanrısı'nın izinde, müzik adamı Gomidas'ın son huzuru, her gün gökkuşağının bir rengine bürünen adam, mistik yazar Yeghya Demircibaşyan'ın son günü, kavak yapraklarının uğultusundan geleceği okuyan adam ve ölüm diyarının "Yazar"ı, tiyatrocusu Mari-Nvart'la oyun yazarı Şemseddin Sami'nin aşkı, 19. yy Adana'sında muhabbetçi tarikatı, ölüm günü yargılarıyla sıradan bir yolculuk, Kekova'da mürekkep denizi korsanları, bir aynanın kırılan aşkı, Adapazarlı beyaz kelebeklerin ışığa uçuşları, bir demet Maraşlı âşık, Korku Evi terapisinden sıradışı bir seans. Büyümüş de küçülmüş öyküler ve sanal gezintiler... Hepsi bu kitapta...

Niçin mi?

Hayatı silkelemeden, aşkı hırpalamadan, ikisinin arasında sıkışıp kalan o kör noktayı fark etmek için...

MAHMUT BABACAN

SAİT FAİK'İN "KAMERİYELİ MEZAR" ÖYKÜSÜNE YAŞAM-ÖYKÜSEL BİR YAKLAŞIM

Sait Faik'in biyografisine ilişkin eserler incelendiğinde, "siroz" hastalığına yakalanışı ve bu nedenle doktorlar tarafından konulan "içki yasağı" gibi olayların başlangıcı olarak 1945 yılı ortalarına rastladığını görürüz. Bu gibi sağlık sorunları yazarı oldukça etkilemiş, iyice yalnızlığa sürüklemiş ve yazar ölümü daha çok düşünmeye başlamıştır. Bu yüzden de yazar, çevresiyle uyumsuz, karamsar bir bakışla hayatı sorgulamaya başlar. Ölüm, onun kafasını epeyce meşgul etmekte, ölümle yaşamak arasında ikileme düşmeye neden olmaktadır. Aynı zamanda insanlardan, toplumdan da kaçmaktadır. Sait Faik'in artık aydınlık bir gelecek umudu da kalmamıştır. Yine bu yüzden alıştığı Beyoğlu çevresini bırakır, zamanının çoğunu Burgazada da geçirir, nadiren İstanbul'a iner.

Hemen hemen aynı tarihlerde kaleme aldığı *Lüzumsuz Adam* öyküsünde yazar: "Her insandan korkuyorum. Kimdir bu sokakları dolduran adamlar? Bu koca şehir, ne kadar birbirine yabancı insanlarla dolu." cümleleriyle bu gibi duygularını dile getirir.

İşte bu çalışmamızda, yazarın yukarıda söylemeye çalıştığımız ruh hali ile kaleme aldığına inandığımız *Lüzumsuz Adam* isimli öykü kitabında yer alan "Kameriyeli Mezar" öyküsünü ele alacağız. Bu öyküde yer alan olayları; yüzeyde görünen insan ilişkileri ve duygularını yorumlamak ve açıklamaya girişmeksizin öykünün dil bakımından nasıl kurulduğunu, başka bir ifadeyle öykünün görünmeyen iç yapısının nasıl oluşturulduğu ortaya koymaya, ayrıca da öyküde yer alan kimi kelimelerin (gösterenin) metin içindeki göstergesini ve yazarın hayatındaki göstergelerini anlamaya çalışacağız.

Burada amacımız öykünün bir yorumunu değil, dil bakımından nasıl kurulduğunu, öyküde yer alan her kelimenin (gösterenin) metin içindeki göstergesini ve yazarın hayatındaki göstergelerini ortaya çıkarmaktır. Bir başka deyişle metinle, metinde olmayan ve söylenmeyenle bağınıtlarını kurmaktır. Bununla birlikte metindeki kimi sözcüklerin yazarın hayatındaki göstergeleri ve anlamları da bulunmaya çalışmaktır.

1) Olay Örgüsü:

Anlatıcı-yazar, sahile martı yumurtası toplamak için gittiği bir gün yol üzerinde bulunan mezarlığa girer. Mezarlıktaki kameriyeli mezar dikkatini çeker. Mezar başındaki taşta yer alan yazıdan Hüseyin Avni isimli birine ait olduğunu öğrenir. Hemen yanındaki boş mezarın taşında da burasının Ayşe Hüseyin Avni'ye ayrılmış olduğunu öğrenir. Henüz mezar boş olduğu için, anlatıcı-yazar Ayşe Hüseyin Avni'nin yaşamı hakkında çeşitli tahminlerde bulunur ve hayaller kurar. İlk olarak onun; eş-

nin ölümünden sonra Konya'ya gittiğini orada İhsan adlı bir beyle evlendiğini düşünür. İkinci olarak onun İzmir'e gittiğini ve orada hiç evlenmeden öldüğünü düşünür.

Anlatıcı mezarlıktan çıkarken bir başka mezar taşındaki yazıyı okur. Bu taşın üzerinde "Muhlis Gelincik-Burgaz Posta Müdürü" yazar. Anlatıcı bir süre düşündükten sonra Muhlis Beyi tanıdığını hatırlar ve onunla ilgili bildiklerini Hüseyin Avni ile karşılaştırarak anlatır.

Anlatıcı mezarlıktan çıktıktan sonra sahile gider ve oradan kırka yakın martı yumurtası toplar. Birkaç gün sonra gittiği gazinoda üç kadının aralarında geçen konuşmalardan Ayşe Hüseyin Avni'nin yaşadığını, hiç evlenmediğini ve ölen kocasına sadık bir yaşam sürdüğünü öğrenir. Bunun üzerine anlatıcı, Hüseyin Avni Beyin öldükten sonra bile bu "unutulmamayı" nasıl becerebildiğini kendi kendine sorarak öyküyü bitirir.

2) Kişiler:

a) Anlatıcı -yazar:

Bu öyküdeki olayları yaşayan ve anlatan kişidir. Öyküde fiziksel özelliği hakkında hiçbir şey belirtilmemiştir. Öyküde verilen birkaç özelliğini de, örneğin martı yumurtası yemeyi ve içki içmeyi sevdiğini kendi ifadesinden öğreniyoruz. Ayrıca anlatıcı zengin, paralı insanlardan hoşlanmamaktadır. Bunu da "Ama seni hiç merak etmiyorum Hüseyin Avni Bey. Zengindin, iyi yaşadın, sevdin, sevidin, öldün, gömüldün, olacak oldu yani!" (s.79) sözünden anlıyoruz.

Anlatıcı aynı zamanda yalnızlığı seven, çekingen biridir. Bunu öyküde söylediği şu sözden anlıyoruz: "Kim bu Ayşe Hanım? diye sorayım şu hanımlara diyordum. Soramayacaktım ya, bereket versin üçüncü hanım sordu." (s.81)

b) *Hüseyin Avni Bey*: Hakkında verilen bilgileri anlatıcıdan ve mezar taşından öğreniyoruz. 1921 yılında ölmüştür. Burgaz Ada da sahile bakan bir mezarlıkta, kameiriyeli bir mezarda yatmaktadır. Genç yaşta ölmüş; zengin olmakla birlikte şair ruhlu biridir. Ayrıca karısı Ayşe tarafından büyük bir bağlılıkla öldükten sonra bile sevilen biridir.

c)- *Ayşe Hüseyin Avni*: Hakkındaki bilgileri ve düşünceleri hem anlatıcıdan, hem de öykünün sonunda ortaya çıkan üç kadından öğrenebiliyoruz.

Hüseyin Avni'nin mezarının yanı başında duran boş yerdeki mezar taşından eşini olduğunu anlarız ve anlatıcı da mezarın hâlâ boş olmasından dolayı onun henüz hayatta olduğunu düşünür.

Ayrıca öyküde aralarında konuşan üç kadın da Ayşe Hanım'ın yetmiş yaşında ve yirmi altı yıl önce ölmüş olmasına rağmen kocasına hâlâ büyük bir sevgi ve saygıyla bağlı yaşlı biri olduğunu söylerler.

d) *İhsan Bey*: Anlatıcı-yazarın Ayşe Hüseyin Avni'nin ikinci eşi olabileceğini düşündüğü biridir.

e) *Muhlis Gelincik*: 1880- 1932 yılları arasında yaşamış Burgazada posta müdürüdür. Hakkındaki bilgileri anlatıcının söylemlerinden alıyoruz: Muhlis Gelincik, "Zayıf,

kibar, çelebi bir adamdı. Her zaman “kahverenkli” giyerdi. Uzun, mahzun, kibar bir yüzü vardı. Kınalı’ya bakan burundaki kanepeye oturur güneşin batışını seyrederdi. Genç bir karısı vardı. Dinç adamdı. Daha yaşayabilirdi. Karısı yüzünden öldü derler.” (s.80) Yazarın Burgazadadaki sahil mezarlığında yatan Muhlis Gelincik’e öyküde yer vermesinin asıl amacı zengin Hüseyin Avni Bey’e zıtlık oluşturmak istemesidir.

Ayrıca öykünün ilk cümlesinde adı geçen bahçıvanla Ayşe Hüseyin Avni’yi tanıyan ve hakkında bilgi veren üç kadın öyküde son iki paragrafında yer alan adı geçen diğer kişilerdir.

3) Mekân:

Öyküde betimlenen veya anılan mekânlar şöyledir:

a) Mezarlığa giden yolun tasviri, (ilk paragraf)

b) Mezarlığın tasviri,

1. Hüseyin Avni’nin mezarının tasviri, (4-8. paragraflar)

2. Muhlis Gelincik’in mezarının tasviri, (10. paragraf)

c) Martı yumurtalarının bulunduğu tepenin tasviri (2. paragraf)

Ayrıca öyküde Ayşe Hüseyin Avni’yi tanıyan ve hakkında bilgi veren üç kadının bulundukları gazino betimlenmemiş, sadece adı geçmiştir.

4) Özne- Zamir İlişkisi:

Şimdi de öyküdeki kişi eklerinin “gösterge” ve “gösterilen” olmaları bakımından ele alalım:

Öyküdeki cümlelerin özneleri sayı olarak “I. Tekil” ağırlıklı olarak bulunmakta, bunlardan “açık özne” olarak kişi zamiri “ben” sadece üç kez kullanılmış diğer I.tekil kişi özneleri, “gizli özne” olarak yer almaktadır:

a) ben geçtim (5. paragraf)

b) ben söylüyorum (9. paragraf)

c) ben isterdim (9. paragraf)

“Sen”, “o”, “biz”, “siz” ve “onlar” zamirleri ise açık olarak bulunmamakta, yüklemde “gizli özne” olarak yer almaktadır.

Öyküde sayıca en az-2 kez-1. çoğul kişi eki alan yüklem vardır:

a) “(biz) ne yapalım?” (9. paragraf)

b) “bahçesi güzeldir, otururuz” (14. paragraf)

5) Cümlelerarası Neden-Sonuç İlişkisi Ve Sözcük Seçimi:

Sait Faik bu öyküsünde her kelimeyi bir mimar özeniyle metne yerleştirmiştir. Öyküye bilinçli bir şekilde bakıldığında yazarın belli bir sıra ve amaç (neden-sonuç ilişkisi) gözettiği anlaşılmaktadır. Yazar varlıkları betimler ve niteliklerini anlatırken paragraf başlangıcında anlattığı konuyu, belli bir yerden sonra zıddıyla karşılaştırır. Öyküdeki paragrafları sırasıyla ele alarak bu neden-sonuç ilişkisi ve zıtlığı şöyle gösterebiliriz:

Yazar öyküye mezarlığı betimleyerek başlar. Bu betimleme sırasında yaşamla ölüm arasında gider gelir. Bu gidiş gelişleri, martılar veya yumurtalarından söz açarak sağlar. Böylece öykünün tümüne *yaşam – ölüm zıtlığı* hakim olur.

1. Paragraf: Önce arı, sinek, sinek vızıltısı, eşek nanelerinin kırmızı çiçekleri, katırtırnakları, yaban turpları v.b.’den söz açarak doğanın yeniden canlanması olan ilkbahar mevsimini sezdirir; daha sonra da mezarlıktan söz açarak ölümü anlatır.

2. Paragraf: Martılar ve martı yumurtalarından söz açarak yaşamı ifade eder.

3-4. Paragraf: Önceki paragrafta bahsettiği martı ve yumurtalarından söz açmaya devam eder. Sonra da kendi kendine “Mezarlıkta ne işim var?” sorarak mezarlık ve ölüm konusuna geri döner.

5. Paragraf: Mezar ve ölüm konusu işlenir.

6. Paragraf: Burada yazar-anlatıcı, mezarının önüne geldiğinde Hüseyin Avni Bey’den söz açarak *ölümü*; hemen yan tarafta eşi için hazırlanmış henüz boş olan mezarın sahibi Ayşe Hüseyin Avni’nin henüz ölmediği varsayımından yola çıkarak nerede ve nasıl yaşadığı hakkında çeşitli düşünceler tasarlayarak yaşamı anlatır.

7. Paragraf: Burada ilk paragrafta sözü geçen bitkiler tekrarlanır. Bunların ölüm yol açan hastalıklara karşı yararlı ve tedavi edici özelliklerinden dolayı “yaşam ve yaşama bağlılık-ölüm” zıtlığı birlikte verilmiş olur.

8. Paragraf: İnsanın ve doğanın yok edici ve ölüme neden olabilecek özelliklerinden söz açar. **9. Paragraf:** Hüseyin Avni’nin mezarının önünde onun ölmeden önceki zengin ve müreffeh yaşantısından söz açarak ölüm-yaşam zıtlığını verir.

10. Paragraf: Yazar, her ikisi de ölmüş olan zengin H. Avni’ni karşısına fakir posta müdürü Muhlis Gelincik’i çıkartarak her iki insanın hayattayken yaptıkları, kişilik ve davranışlarını anlatarak “yaşamı”; mezarlıklarını karşılaştırarak da “ölümü” anlatmış olur.

11. Paragraf: Martı yumurtaları ve yumurta avcılarından bahsedilir.

12. Paragraf: Martı, ördek ve tepeli tavukların yaşam biçimleri karşılaştırılır. Ölümün insan yaşamının bir parçası olduğu dile getirilir.

13. Paragraf: Yazar, burada kendi kendine “*Neye bana üzüntü vermedi ölüm?*” sorusunu sorar her insan için bir gün mutlaka yaşanacak olan ölümün kendi hayatı için henüz erken olduğunu düşünerek yaşama bağlanmayı seçer.

14. Paragraf: Yazar, 6. paragraftaki Ayşe Hüseyin Avni’nin yaşantısı hakkında ki kendi varsayımlarına tamamen aykırı olarak “üç farklı kadının” anlattıklarına yer verir. Öykünün sonunda da “*Seni Hüseyin Avni Bey seni! Nasıl da bağlamışsın kadını? Bu işin sırrını da beraber gömdün gitti.*” (s.82) diyerek kimi insanlar için “ölüm” engelini rağmen, “sevgi” gibi yüce değerlerin hâlâ nasıl yaşayabileceğini ortaya koyarak yaşam-ölüm karşıtlığını vermiş olur.

SONUÇ:

Yukarıda yer verdiğimiz örnekler, öyküdeki kimi sözcük ve cümlelerin yazarın yaşam-öyküsel göstergelerini oluşturmaktadır.

Bu bağlamda öykü ile yazarın hayatı arasında şöyle bağlantı kurulabilir:

1- Birçok kaynaktan Sait Faik'in yaşamının belli bir süresinden sonra günlerini çoğunlukla Burgazada'da geçirmeye başladığını biliyoruz. Bu öyküdeki olay da Burgazada'da geçmektedir.

2- Öyküde anlatılan olay 1946-1947 yıllarında geçmektedir. Biz bu yargıya; yazar-anlatıcının Hüseyin Avni'nin mezar taşında ölüm tarihi olarak 1921 tarihini okuması (4.paragraf); öykünün ilerleyen satırlarında da Hüseyin Avni'nin genç yaşta ölmüş olduğunu ve ölümünün üzerinden "yirmi altı sene geçmiş" olduğunu söylemesinden (6.paragraf) anlıyoruz. Böylece (1921+26= 1947) tarihine ulaşmış oluyoruz.

1946-1947 yılları yukarıda da anlattığımız gibi Sait Faik'in hayatında çok önemlidir. Sait Faik, hastalığının etkisiyle ölüm korkusunu bu dönemde yoğun olarak yaşamıştır. Bu öyküsünde olduğu gibi yaşam-ölüm ikilemi arasında kalmıştır.

3- Sait Faik, her ne kadar zengin bir ailenin çocuğu olsa da hiçbir zaman zengin gibi davranmamıştır. Fakir insanlarla birlikte olmaktan özellikle de balıkçılarla birlikte vakit geçirmekten büyük bir zevk almıştır. Bu öyküsünde deniz, martı, martı yumurtalarından sıklıkla söz açması ve özelliklerini en ince ayrıntısına varıncaya değin anlatması onun balıkçılarla sürekli birlikte olmasına bağlayabiliriz.

4- Hastalığından dolayı doktor ve arkadaş çevresinin ona perhiz uygulanmak istemesi çerçevesinde içki yasağı konulması onun içkiye olan özlemini tam tersine artırmıştır. Bu öyküde de yazar-anlatıcı, "kameriyeli mezar"ın bulunduğu yeri mezarlık olmasına bakmaksızın "hani oturup rakı içmek için fevkalade bir yer" diye nitelemesi bunun en güzel kanıtıdır. ❧

KAYNAKÇA

- ABASIYANIK, Sait Faik. *Lüzumsuz Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
 ÇELİK, Yakup. *Sait Faik ve İnsan*. Ankara: Akçağ Yayınevi, 2002.
 ERDEN, Aysu. *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*. İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları, 2002.
 KAVAZ, İbrahim. *Sait Faik ABASIYANIK*. İstanbul: Şule Yayınevi, 1999.
 KUTLU, Mustafa. *Sait Faik' in Hikâye Dünyası*. İstanbul: Dergah Yayınları,?
 LEKESİZ, Ömer. *Yeni Türk Edebiyatı Öykü*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1997, 1. Cilt.
 MORAN, Berna. *Edebiyat Kuramları Ve Eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1994.
 NACİ, Fethi. *Sait Faik' in Hikâyeciliği*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
 UYGUNER, Muzaffer. *Sait Faik ABASIYANIK*. Ankara: TDK Yayınları, 1983.
 YILMAZ, Engin. *Sait Faik' in Sakarya' sı*. İstanbul: Değişim Yayınları, 2002.

HAGEN MEYERHOFF

Türkçesi:
ARİF ÜNAL

KISA ÖYKÜ

A sımızın modern bir (kısa) edebi türünün adıdır. -Jurij Tynjanov'un deyimiyle bir edebi evrim olarak – kısa öykü, bir zamanlar edebiyat sahnesinde geri plana ittiği, zaman zaman değişken edebi türlerin yerini almamış, ya da onları geliştirmemişse de aktüel değildir ve büyük oranda bir zamanlar doğduğu yerden tekrar batmıştır. Burada değişken edebi türlerden kastedilen novel tarzı ve epik genişlikteki anlatılardır. Martin WALSER, 1978 yılında “*Ein fliehendes Pferd*” (Uçan At) adlı anlatısını novel olarak nitelendirir. Hacimli romanlar, besteller listesinin ilk sıralarında bulunur. Gazete ve dergilerde tefrika halinde sunulan ilk roman baskıları aynen kalmıştır. Miktar olarak kısa metinler genellikle haber ve bilgilendirme özelliğine sahip metinlerdir. Novel tarzı yapılar, film analizlerinde, özellikle televizyon filmi ve edebi eserlerin filme dönüştürülmesinde açığa çıkarlar. Kısa öykü medyaya has bir değişim ve başkalaşım ile televizyonda varlığını sürdürür. Açık sebeplerden dolayı artık hiç yer kalmadığı için kısa öykü, mesela bir propaganda bloğunda dünyanın en kısa filmi veya bir spot ve özel bir şey olarak anlatılan ve yaşanan minimum bir zamana indirgenmiştir.

Kısa öykü: Varlığını kimsenin inkar etmediği, kesin ve açık belirlenebilirliği açısından ise herkesin problemleri olarak gördüğü, bazılarının da mümkün görmediği bir görüngü (fenomen)dür. Kısa öykünün çok kesin bir tanımının yapıp yapılmadığı, tümüyle kapalı olup olmadığı, katı bir tür olarak kendi içine kapalı bir bütünlüğünün olup olmadığının sorusu burada öncelikle tartışılmamalıdır. Aşağıda kısa öyküden bahsedildiğinde bu durumda kısa öykü, ideal tipte bir yapı olarak anlaşılır. Kısa öykünün yapıları ve karakteristik özellikleri farklı metinlerdeki deneysel gözlemlerin sonuçlarıdır. Kaldı ki anılan bütün özellikleri bünyesinde toplayan ekstra bunun için ve buna göre hazırlanmış hiçbir metin yoktur. Fakat belki kısa öyküye has önemli özelliklerinden biriyle ortaya çıkan metinler de vardır. Böylece bu önemli özellikler metnin, kısa öykü biçimine uygun oluşunun makul ve anlaşılır olduğunu vurgular.

Öyle görülüyor ki, kısa öykü öncelikle “*short story*”nin kelimesi kelimesine çevirisidir. Ancak her iki kavramın içerikleri bir biri ile çelişir. Uzlaştırmacı bir anlayışla söylemek gerekirse kısa öykü, Anglo- Amerikan bir terimin adaptasyonudur. Kısa öyküyü çeviri yoluyla Almanca'ya kazandırılmış bir terim olarak görmek en doğrusudur. İngilizce roman, küçük roman, masal, öykü, kısa roman, modern kısa öykü ve küçük öykü, kavram olarak kısa öykü çevirisinin uzantısıdır. Bu türleri birbirinden ayırmada en etkili araç, genellikle kelimeleri saymaktır. “*Short story*” (Kısa öykü) kavramı her şeyden önce Alman Edebiyatında novel kavramı veya daha kesin bir ifa-

deyle novel tarzı anlatılarla örtüşmektedir. E.A. POE'dan bu yana "*short story*" (kısa öykü) kavramı epik halde yazılmış tüm küçük türleri kapsar hale gelmiş ve "bugün genellikle romandan kısa her şey için kullanılmaya başlanmıştır." (K. DODERER: *Wirkendes Wort*, 1957/58, H.1) Kısa öykülerin tasnifi için daha önce kullanılan isimler zorunlu olarak kendi şekillerini belirler. Bunlar tamamen novele uygun tanım ve tasvirlerdir. (Örneğin: J.B. ESENBEIN'in, "*Kısa Öykü Yazma*", New York, 1909 adlı eserinde olduğu gibi. Novele karşı olduğu gibi, bilinçli olarak geleneksel anlatım biçimine karşı ve bunu ortadan kaldırmak isteyen farklı toplumlar da vardır. Mesela B.C.WILLIAMS'da olduğu gibi: "Kısa öykü bir roman değildir. Kısa öykünün olay örgüsü daha az karmaşık ve daha derli toplu bir izlenim yaratır." (*Öykü Yazımının El Kitabı*, New York, 1943,7). Zikredilen son durum, bu bağlamda E.A.POE'nun "*Philosophie of Composition*" (1946) adlı eserinden en çok iktibas edilen şu nokta ile uyum gösterir: "İzlenim birliğinden oldukça önemli bir etki yaratılabilir." Birçokları için E.A.Poe, ilk kısa öykü yazarı ve bu türün ilk kuramcısıdır. Anglo-Amerikan kısa öykü tanımı içerik bakımından Alman Edebiyatındaki kısa öykü tanımı ile tamamen bir uyum sağlamadığında her ikisi de bir birinden bağımsız ve ayrı değerlendirilir. Modern kısa öykü bu konuya ilk uygun olanıdır. (*Motekat, Der Deutschunterricht*, 1957, H.1) ANTON E. SCHÖNBACH, İngilizce'deki "*short story*"nin Alman Edebiyatı ile bağlantısını (*Deutsche Rundschau*, 1886, Mart, Nisan sayısı) ilk ele alanlardan biridir. Schönbach'a göre "*short story*" (kısa öykü), Almanya'da hemen hemen hiç tanınmayan ve "tamamı ile kendine has" bir türdür. Öncele-ri daha çok sıfat tamlaması şeklinde kısa bir öykü (eine kurze Geschichte) olarak kullanılan kısa öykü kavramı, SHERWOOD ANDERSON, SINCLAIR LEWIS ve WILLIAM FALKNER'in kısa öykülerinin Almanca'ya çevrilip yayımlanmasından sonra kullanılmıştır: Yani bu kavram, Ekspresyonizm Çağının sonuna doğru ve Yeni Nesnelilik Döneminin başlangıcında, 1920'li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır.

Fakat bütün kavram karmaşalarında kesin olan bir şey vardır: Bu alandaki örnek ve ilham kaynağı eserler, tıpkı katalizör etkisindedir. Kısa öyküyü belirleyen eserler, Alman Edebiyatından olmadığı gibi, eserleri olduğu gibi yukarıda zikredilen kavramlar altında toplanan Amerikalı ve İngiliz yazarların metinleri de değildir. Fakat bununla hiçbir surette, kısa öykü benzeri anlatıların bu dönemde diğer Avrupa ülkelerinde ve Almanya'da mevcut edebi türlerle ilişkisinin olmadığı iddia edilmemiştir. Kısa öykü "bir kader kırılması" ya da "duyulmamış olaylar" gibi kütalar düzeyinde edebiyat arenasına girmemiş, bir edebi türün olduğu gibi bir adaptasyonu ve intihali değildir. Kısa öyküyü, novel, küçük öykü (Skizze), anekdot, takvim hikâyeleri, kaba güldürü edebiyatı, kısaca söylemek gerekirse nesir halinde yazılmış küçük edebi türler veya "nesir türünün diğer küçükbaş sürüsü" (Höllerer) ile ilişkilendiren bireysel görüşlerin, sürekli birbirlerinden ne kadar farklı olabileceği ile ilgili bir araştırma yoktur. Kısa öykü genellikle bu nesir türleri içinde bir ara tür olarak değerlendirilmiştir. Buna göre KLAUS DODERER, kısa öykü türünü üçe ayırır: **Küçük öykü tarzındaki kısa öykü**. Bu tür, son kısmı kopuk, çevre ağırlıklı ayrıntı tasvirleriyle tanınmıştır. Kısa ve konuya ağırlık vererek sadece konuyu anlatan **katı epik kısa öykü**. Üçüncüsü de et-

kisi gizli ve röportaj üslubu ağırlıklı **objektif kısa öykü**. Dorerer, karakterlerin gözlemlenmesi açısından da iki ayrı biçimden bahseder: **Eylem ağırlıklı** (burada insan aktiftir ve genellikle kaderine teslim olmaz bir şekilde davranır) ve **durum ağırlıklı kısa öykü** (burada kahraman genellikle pasif kalır ve kaderine teslim olur).

Kısa öykü tarzı anlatıların geçmişteki uzantıları ve bu yapıların izleri 19.yüzyılın başlarında bulunur. Bunlar kısa öykü için temel oluşturur. Buna bir örnek, JOHANN PETER HEBEL'in "*unverhofftes Wiedersehen*" (Beklenmedik Kavuşma) adlı eseridir. Bu eser, kısa öykü ile ilgili şu özellikleri içerir: Açık, sona eğilimli bir son; kendi kişiliklerinde karakterize edilmeyip de daha çok genel karakter olan isimsiz şahıslar. Ayrıca zamanı belirsiz, tarihi, yani gerçek olaylar küçük öykü şeklinde bir sıra dahilinde arka arkaya dizilmiştir. Bu olaylar, sadece ima yoluyla ifade edilmiş, ayrıntılı olarak anlatılmamıştır. Nesnelerin rolü önem kazanmakta ve bunlar kendini aşan bir önemi ihtiva etmektedir.

KİLCHENMANN, öykünün kısa biçimini ANTON CHECHOW ve NICOLAI GOGOL üzerinden E.T.A. HOFFMANN'a kadar geri götürür. Fakat ağırlıklı olarak burada içerik ve en azından eğilim itibarıyla diğer yapıların arasında veya yanında daha sonra kısa öykünün temel özellikleri olarak tarif edilen kısa öykü tarzı unsurları ihtiva eden metin malzemesi söz konusudur. Bu öykü unsurları metni kendi kıvamında belirleyen temel kriterleri devre dışı bıraktığı zaman söz konusudur.

Kısa öykü özel bir yaklaşımla sadece ortaya çıkan sosyo – kültürel faktörlerle uğraşmakla yetinmemiş ekonomik olaylara da yer vermiştir. Kısa öykünün (*short story*) önemli bir kısmı gazete ve dergilerin yazı ihtiyacından, gittikçe önem kazanan ve organik olarak büyüyen gazetecilikten ve (uzun metinleri okumak için artık zamanı olmayan) modern insanın ihtiyaçlarından doğmuştur. Kısa öykü ayrıca çağının ifade araçlarına, yani kaybolmuş nesle (GERTRUDE STEIN) uygundur. Bir hayal kırıklığı yaşayan dünya tecrübesi ve "sürekli aşama kaydeden medenileşme süreci" (MOTOKAT) artık kolaylıkla geleneksel biçimler içinde kavranılamaz, anlaşılamaz ve dil ile ifade edilemez. İlk modern kısa öykülerin konuları savaş ve savaşta yaşananlar, savaş muhabirliğine belgeselliğe ve röportaja yakın kısa tasvirler, gerçek ve kuramsal izlenimlerdir.

1918, özellikle de 1945 yılının Almanya'sındaki tarihi durum, Amerika'dakine benzer bir şekilde, kısa öykünün kullanımındaki öncelikle ilgili nedensel belirleyici faktör olarak görülmüştür. NİETSCHE, PASCAL ve DOSTOJEVSKİ aklın kendine güvenini açıkça yitirmesiyle, belli bir nizama sokulmuş dünya düşüncesini ve dünya uyumu fikrini reddetmekle düşünce tarihi ile ilgili sebepleri göstermişlerdir. Bu arada Nietzsche'nin özdeyiş tarzında felsefe yapması şekil bakımından dikkat çekicidir. Yine onun, kısa biçime, nesnelerin muammalı özelliğine ve açık ufka olan meyli de dikkat çekicidir. "Burada çağımız düşüncesinin gerçek bir ifadesi olarak kısa öykü biçimi kendini göstermektedir." (UNSELD, Akzente, 1955, H.2)

Tamamıyla kapalılık, kurallılık, edebi açıdan tespit edilmişlik ve geleneksellik karşısında açık olana meyiletme ve arzu etme ve bunları çözme girişimi son derece akla yatkındır. PROUST, BROCH, MUSİL ve FRİSCH'in eserlerinden sonra bunu bir biçim içerisinde modern roman kanıtlar. Thomas Mann'ın ilk nesir eserleri hâlâ novel

olarak nitelendirilir. Fakat bunlar açıkça göstermektedir ki, Thomas Mann sadece bu eserleri yüzünden bu katı kuralcı biçim şekline ilgi göstermemiştir. “*Der kleine Herr Friedemann*”, 1898-Küçük Bey Friedemann, “*Das Wunderkind*”, 1914- Harika Çocuk eserleri gibi. GERHART HAUPTMANN da kahramanların hayatındaki duygusallığı çok fazla tasvir etme zorunda kalmamak için “*Bahnwärter Thiel*” (1892) adlı eserinde nesnellığe yönelmiştir. 1928 yılında BERTOLT BRECHT “*Bargan lässt grüssen*” isimli (kısa) öyküsüyle bir ödül kazanmıştır. Onun takvim hikâyelerinden birçoğu kısa öykü olarak nitelendirilir. 1930’lu yıllarda FRIEDO LAMPE, daha sonra 1945 yılında “*Von Tür zu Tür*” (Kapıdan Kapıya) adlı kitapta yayımlanan kısa öyküler yazmıştır. Yazar bu kısa öykülerini bilinçli olarak sanatsal bir tarzda kısa öykü kriterlerine göre biçimlendirmiştir. Küçük, film şeridi gibi akan ve iç içe girmiş sahneler, gevşek ve kolayca birbirine bağlanabilen, çekici, şiirsel ve güçlü atmosfere sahip ifadeler...

Savaş, esaret, savaş sonrası savaşın izlerini taşıyan dönem, açlık, korku, ümitsizlik, belirsizlik, koruma, yeni bir başlangıç, sıfır saati (Stunde Null), büsbütün boş (Tabula rasa) vicdan azabı (aileler ve yazarın kendisi için), tüm ahlâkî değerlerin çözümlmesi, okul problemleri, henüz yerleşmemiş bir takım şartların yanında, doğrudan doğruya kısa öykü türü anlatılar için çok uygun değilmiş gibi görünen tarihi olaylar ... İşte bütün bunlar o dönem kısa öyküsünün temel konularıdır. Bu dönemde ayrıca hak gaspı, o zamana kadar yasaklanmış olanların üretim ve tüketimine olan arzuyu kamçılayabilecek olan Nasyonal Sosyalist olmayan alımlama biçimini baskıyla reddetme durumları da görülmektedir. “Hayal kırıklığı ve uyumsuzlukların tasviri, ezilenlerin ve baskı altında yaşayanların kaderlerine razı olması, hayata yön verirken doğan problemleri açığa çıkarması ve bu yöndeki angajmanıyla kısa öykü, totaliter rejim için uygun bir biçim olamamıştır.” (KLİCHENMANN, 140)

Suhrkamp Yayınevi 1947 yılında “*Yeni Amerika*” adlı antolojiyi, Ullstein Yayınevi 1948 yılında “*Genç Amerika*” yı, Rowohlt Yayınevi de “*Story*” adlı dergiyi yayımlar. Kısa öyküyü Amerika’da en çok etkileyen ve kısa öykü denilince ismi en çok akla gelenlerin ve kısa öyküye yön veren isimlerin başında E. HEMİNGWAY gelir. (“*Bütün Öyküler*” adlı kitapta yer alan “*Klimanjar’ın Karları*” “*Hügel wie weisse Elefanten*” (Beyaz Filler Gibi Tepeler) öyküleri gibi.) HANS BENDER’in “*Koyun Kamı*” ve “*Posta Gemisi*” adlı öyküleri sadece yapısal bakımdan değil, konu bakımından da Hemingway’in “*Köprüdeki Yaşlı Adam*” öyküsü ile paralellikler gösterir. Burada şekil bakımından hakim olan unsur diyalogdur. İnsan kendisini yakından ilgilendiren önemli bir durum içinde bulunur. Fakat Bender, oldukça güçlü bir duygu yoğunluğuyla, salt nesnellikten ve sadece realist olarak kavranabilenlerden sıyrılarak sadece körü körüne taklit ederek sanat yapmaktan uzak durmuştur. Örneğin nesneleri sadece şifreli, soyut-somut ve mecazi bir şekilde kullanır. SIEGFRIED LENZ de (*Beziehungen-İlişkiler*, 1970 adlı öyküsü ile) kesinlikle Hemingway’i kendisine örnek olarak seçmiştir. Gerçek an, en önemli an, daha karmaşık bir olayın öncesi ve sonrası olmayan an alınarak kendi içinde bir birim şeklinde sunulmuştur. Onun “*Geschichten aus dieser Zeit- Bu Çağdan Öyküler*” ve “*Jäger das Spotts-Alayın Avcısı*, 1958” adlı öyküleri de bu özellikleri taşır. “*Das Feuerschiff*” (*Ateşgemisi*)’te yer alan “*Der An-*

'fang von etwas' (Bir Şeyin Başlangıcı) adlı anlatısıyla kendisine örnek aldığı Hemigway'den içerik olarak önemli ölçüde ayrılıp kendine has üsluba sahip bir yazar olarak anılmak istemiş, fakat kısa öykü biçimine sadık kalmıştır.

Hans Bender geriye dönüp bakarak kısa öyküyü, sonunda okuyucuda bir çok yaratmayı hedefleyen sekularize takvim hikâyesi olarak açıklar. Fakat kısa öykü (okuyucuyu) yine de neşelendirir, hayal alemine sürükler ve uyuşturur. Kısa öykünün belirgin özellikleri şunlardır: Sonunun açık kalması, "sonuçsuz ve fonksiyonsuz bir ahenksizlik." Kısa öykü, bir hayata, standardı yüksek değil, orta düzeyde hayatın bir kesitine benzemelidir. Bender'in vardığı sonuç şudur: Kısa öykünün özelliği, açık seçik olmaktan çok belirsizdir. Bunun ilk belirtisi şüphedir. Kısa öykü gerçeklerin tasvirine şüphe ile başlamıştır. Şüphe hem öykünün hem de yazarın karakteristik tavrıdır.

Alman kısa öyküsü ile ilgili en belirgin vurguyu WOLFGANG BORCHERT (*"An diesem Dienstag- Bu Salı, 1947"*) yapar: "Bizim dilbilgisi kurallarıyla yazan yazara ihtiyacımız yok. Öykü, dilbilgisi kurallarına uygun olacak diye sabredemeyiz. Bizim öncelikle sıcak ve hafif hıçkıran bir duyguya sahip öykü yazarlarına ihtiyacımız var. (Örneğin) Ağaca ağaç, kadına kadın diyen yazarlara ihtiyacımız var. Artık noktalı virgüller için zamanımız yok." (*Das ist unser Manifest"- Bu Bizim Beyanname-mizdir*). Bu manifestodan en sık alıntılanan cümle şudur: "Hayır, bizim sözlüğümüz güzel değil, fakat kalındır ve aynı zamanda pis kokar." Hız, kısalık ve tahrik olmuşluk hissedilir. Tahrik olma, insanın belirgin karakteridir (ve tabi ki insanın psikolojik ve fizyolojik durumuyla açıklanabilir.) Bu heyecan yüklü tutumunu yazar, kendi çağdaşlarından birçoğu ile paylaşır. Borchert'in eserlerinin önemli kısımlarına bakıldığında zaman görülecektir ki (Örneğin *"Billbrook"* adlı eserindeki çakmak, sigara gibi) nesnelerin belirgin halleri onun nesrine yön vermektedir.

ELİSABETH LANGGAESSER de kısa öykü tarzı anlatı biçimini kullanmaktadır. 1949 yılında onun *"Tarso"* 'sı yayımlanır. Serbest bir dinamizm, üslup bakımından da araştırmacı gazetecilik ve melankolik nesrin karışımı onun yazılarının belirgin özelliğidir. O, aktüel dünya olaylarına "ben" in penceresinden bakar: Eserlerinin konusu Nazi Almanyası ve savaş sonrası dönemdir. Kısa öykülerine seçilen başlık, kısa öykünün karakteristiğine işaret eder: Tüm olaylar, bu olayların gelişimi ve ayrıntısı değil, olaylardan bir kısım, bir parça aktarılır. Yazar, *"Das Kreuz der Kurzgeschichte"*, Süddeutsche Zeitung, 9.12.1949, adlı yazısında bu biçimle çatışmaktadır. Bu yazıya esas alınan malzeme, WOLFGANG WEYRAUCH tarafından yayımlanan *"Tausend Gramm"* (1949) adlı antolojidir. Buna göre kısa öykünün belirtileri: Boşluk bırakma ve eleştiridir. Kısa öykü yazarı sadece fazlalıkları atmakla kalmaz, sanat yapmayı da bir tarafa bırakır. Kısa öykü yazarı ayrıca şahıslarda da azaltmaya gider. Kısa öykünün diğer belirtileri de şunlardır: Tipler ve hayali figürlerin gelişigüzel ve değişebilirliğidir. Bireyin görevi ile bireysel dilin görevi bir birine bağlıdır. Hatta Langgässer işi, ortaya çıkan bu özellikleri dilsizlik olarak ifade etmeye kadar götürmüştür. Yazar, birçok kısa öykünün kabataslak halini olumsuz ve şablon olarak değerlendirir. Şablonlaştırılmış tiplerin doldurulması da klişeden başka bir şey değildir. Onda kısa öykü tarzı anlatıya çok etkili bir örnek, *"Glück haben"* (*Torso*) dir. Hayatın akıl hastanesinde-

ki bir kadının gözleri önünde film gibi düzenlenerek çok hızlı bir şekilde gösteri gibi akışı, çok kısa ve öz bir objektiflik içinde ve belli bir mesafeden anlatılmıştır: Yenisi, öncekinden daha kötü bir biçimdeki felaketler bir birini takip eder. Ruhsuz ve yansız bir ifade ile söylemek gerekirse şu sonuca ulaşılabilir: “Boktan bir hayat”.

ERNST SCHNABEL’in savaştan sonraki ilk yayını, kısa öykülerinin yer aldığı, “*Sie sehen den Marmor nicht*” (Onlar Mermeri Görmüyor, 1949)dir. Onun tabiriyle kısa öykü, hayatın akışı içinde bir kesittir. Mesela “*Sah ein Knab*” (Bir Çocuk Bakıyordu) adlı öyküsünde derinlik boyutu, genişlik boyutundan daha önemlidir.

HEINRICH BÖLL de “*Der Zug war pünktlich*” (Trenin Tam Saatiydi, 1949) ve “*Wanderer kommst Du nach Spa...*” (Yolcu, Spa...’ya Geliyor musun, 1950) adlı eserleriyle yine bu edebi çizgide yer alır. Onun öykülerinde olayların büyük bölümü Köln ve çevresinde geçer. Böll’ün öyküleri savaş, savaş sonrası dönem, askeri hastane ve küçük burjuvanın yoksulluğu etrafında cereyan eder. Yıkıntı Edebiyatı (Trümmerliteratur) etiketi de şiddetli tepkiye yol açan bir kavram olarak konu itibarıyla kısa öyküye dahildir. Böll’ün anlatım tonu, anlattığı şeyleri olduğundan fazla küçültme özelliği ile karakterize edilebilir. Böll, öykülerine gülünçlük ve hiciv katan (reklam ve din arasındaki gibi) çelişki aracını kullanmıştır. (örneğin, “*Nicht nur zur Weihnachtszeit*”, 1951, “*Dr. Murkes gesammelte Schweigen*” 1955, öyküleri gibi. “*Noch Plätze frei im Raritätenkabinett*” (Akzente, 1956, H.3) adlı makalesinde de öncü olarak kahraman olmayan kahramanı (Antiheld) ön plana çıkarmıştır. E. Langgässer’in tersine Böll, kısa öyküyü bilhassa sadece güncel ve özlü olarak görmez, en azından şablonlaştırılabilir olarak da görür (Interview, 1961, in: Bienek: Werkstattgespräche, 1962)

1950 yılında WOLFDIETRICH SCHNURRE’nin “*Die Rohrdommel ruft jeden Tag*” adlı eseri yayınlanmıştır. “*Kritik und Waffe*” adlı denemesinde (Deutsche Rundschau, 1961, H.1) kısa öykü üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu devirde artık kısa öykü türünün zirve dönemi kapanmıştır. Kısa öykü türünün çöküş belirtileri, salt edebi sanat bakımından mükemmellik, süslülük, “Natüralist bir yaklaşımla gerçekleri olduğu gibi aktarma”ya varıncaya kadar klişe düzeyine inme olarak sayılabilir. Kısa öykünün çöküşünün sebebi: “Savaş sonrası Alman yazarlarının öfke ve yakınmaları”dır. Bu özelliklerin kaybolmasıyla ilk ortaya çıkış biçimindeki kısa öykü, eziyet edilen, takibe uğrayan, bir sürü suça bulaşmış, mahvolmuş ve lanetli insanın ön planda bulunduğu yerde sona ermiştir. Schnurre’ye göre kısa öykü, edebi açıdan gösterişsiz, günlük konuşma diline yakın bir dil, objektifliği amaçlayan soğuk bir anlatım ve yüzeysel bir tasvirdir. Kahramanın ne düşündüğü ve ne hissettiği anlatılmıyor, bilakis ne yaptığı anlatılıyor. Belirgin ve karakteristik tip aktif ve dinamik karakterdir. Diyalog bu öykülerde önemli bir yapısal unsurdur. Bu yapısal unsurda bazı şeyleri söylemek açıklamaktan daha etkilidir. Kısa öykü yazarında siyasi ve ahlâkî angajman temel, edebi biçim isteği de bir yan unsurdur. Schnurre’nin biçimine göre “rengi kabul etmek gerekir”. Buna uygun olarak kısa öykünün varlığı ters, saldırgan, kışkırtıcı, kısaca “asosyal”dır. Schnurre’de de malzeme ve konu ilişkisi savaş dönemi ve savaş sonrası dönemi gerekliliği içindedir. Yazardan belirli bir psikolojik tavır isteyen bir amacın vasıtası olarak kısa öykünün salt fonksiyonel karakteri görmezden gelinemez.

HERBERT EISENREICH (*Böse schöne Welt*, 1957) ve HEINZ PIONTEK (*Graphik in Prosa, in Buchstab- Zauberstab*, 1959) de en azından kısmen, edebiyatın sadece provakatif ve yakınma fonksiyonundan ve Yıkıntı Edebiyatının konularından kendilerini kurtaran ikinci bir yazarlar gurubundandır. Tek ciltlik kısa öykü kitabı yayımlayan MARTİN WALSER, SİEGFRIED LENZ, JENS REHN, KLAUS ROEHLER, GABRIELE WOHMANN gibi yazarlar da bu guruba dahildir. FRIEDRICH DÜRRENMATT, GÜNTER GRASS ve GÜNTER EICH da kısa öykü tarzı anlatılardan örnekler sunmuşlardır. Eisenreich, kısa öyküyü yazarın ele aldığı konunun samimiyeti içerisinde epik türe mesafeli olma görevi ile karakterize olmuş görür. Bununla kısa öykü yazarı şairliğe yaklaşır. Kısa öykü feryat ve siyasi bir silah değil, “söze dönüşmüş bir an, sese dönüşmüş bir fragmandır.” Piontek, kısa öyküyü özellikle küçük bir zaman diliminin epik anlatımı ve yorumunun söz konusu olmasıyla diğer edebi türlerin önünde yer alan anlatının küçük şekli olarak görür.

WALTER HÖLLERER, kısa öyküyü geleneksel edebi türler içerisinde yerleşemeyen ve bu yüzden onlardan ayrılan kendine has karakteristik özelliklerin toplanma yeri olarak görür. Höllerer’in kısa öykünün ortaya çıkışının temel şartı olarak gördüğü şey, bu türün kendine has özelliğinin karakteristik belirtisidir. Höllerer öykünün kendine has özelliğinden yedi tanesini sayar:

Anın kaydedilmesi ve bununla bağlantılı olarak münferit nesnelerin, sözlerin ve el kol hareketlerinin rolünü düşünme,

Önemliliği ya da önemsizliği hakkındaki görüşlerin gözden geçirilmesi (görünüşte önemsiz hallerde önemli noktalar öne çıkar, önemsiz durumlar, güçlü hareket noktaları haline gelir.);

Olaylar artık kolaylıkla açık etki göstermezler, bu olaylar ima ve işaret yoluyla anlatılır.

Özne ve nesne, şahıslar ve nesneler gerçek ortamda birbirlerine yaklaşırlar.

Anlatım kabinleri (olaylar genellikle bireysel, değişmez ve sabit, tam ifade edilmiş bölümler üzerine, yani anlatı kabinleri üzerine kurulur).

Stilistik arabeskler, bunlar tekrarlar ve bu biçimde anlatıcının gizlememeye çalışmasıyla ve anlatmasıyla açığa çıkan iç içe geçmelerdir.

Yazar, anlattığı şeyi tamamen açık ve gerçeğe yöneltmek aktarmaya çalışmaktadır. Burada anlatıyı motive eden kronolojik bir olay, ya da sözde bir haber gibi bir buluş yoktur. Başta ve sonda bitmemişlik vardır (Kısa öykü, olayların seyrinin yerine, olaylarda giriş ve çıkış (Anabasis-Katabasis) tekniğini getirmiştir.

Höllerer, açık bir şekilde üç ayrı kısa öykü tipinden bahseder: **Bir anı anlatan anlık kısa öykü** (Augenblickkurzgeschichte). Bu tipe en güzel örnek Borchert’in “*Die Küchenuhr*” adlı öyküsüdür. (İkincisi) **arabesk kısa öykü**. Buna en güzel örnek VLADA DASNİCAS’ın “*Die Geschichte von dem Mönch mit dem grünen Bart*” (Yeşil Sakallı Rahibin Öyküsü, Akzente, 1959 H.2) adlı öyküsü. (Üçüncüsü) **Arka arkaya sıkıştırılmış öykü** (Überdrehungs- und Überblendungsgeschichte). Bunun için en güzel örnekler, Borchert’in “*An diesem Dienstag*” ve Böll’ün “*Unberechenbare Gäste*” (Akzente, 1955, H.1) adlı öyküleridir.

1960' lı yıllarda belgesel ve röportajlar, kısa öykülerde daha çok yer almaya başlamış ve bu röportaj ve belgeseller, katı bir biçim olarak somutlaştırılması daha ağır basmaya başlayan ve gittikçe daha anlaşılabilir hale gelen kısa öyküyü ikinci plana itmiştir. Anlatı ve nesir metin kavramları, artık bundan sonra yazılan öykü ve kısa metinlere uyum sağlamak istemeyen kısa öykü terimini ikinci plana iter. Çünkü bu terim, 1945 yılından sonra hem içerik hem de biçim bakımından doğrudan doğruya nesir tarzı kısa öykü biçimleriyle doldurulmuştur. 1966 yılında Siegfried Lenz bu üstünlüklerini açığa çıkarmak suretiyle yok olmaya yüz tutmuş bu biçime, "*Ein Gnadengesuch für die Geschichte*" adlı öyküsüyle yeniden güven kazandırmıştır. Lenz kısa öyküyü, içinde gerçeklerin bir vahye zorlandığı tuzak olarak nitelendirir. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Edebiyattan beklenen buna benzer talepler başka şekillerle yetinmekte midir? Diğer biçimler de gerçekten angajman, vs. gibi diğer istek profillerini yerine getirmezler mi? Nihayet 1970 yılında MICHAEL SCHARANG, "*Anlatıya son!*" açıklamasını yapar. O bu açıklamayı bir ciltlik anlatıyla yapar-ya da daha doğrusu söylemek gerekirse kısa nesir metinleriyle mi yapar? ❧

LİTERATÜR

Antoloji olarak şunlar tavsiye edilebilir: Hermann Kesten(Yayımlayan): "*Unsere Zeit. Die schönsten Erzählungen des zwanzigsten Jahrhunderts.*" (Çağımız 20. yüzyılın En Güzel Öyküleri.), Köln,1956

Benno von Wiese (Yayımlayan) "*Deutschland erzählt*" (Almanya Anlatıyor),Frankfurt a.M. 1962. Willi Fehse (Yayımlayan): "*Deutsche Erzähler der Gegenwart*" (Günümüz Alman Öykücülere) (Reclam, 8262)

Winfried Ulrich (Yayımlayan): "*Deutsche Kurzgeschichten*" (Alman Kısa Öyküleri), Reclam, 9528,9529,9505,9506,9507,9508)

Alfred Behrmann da Almanca olarak bir kısa öykü yazım kılavuzu hazırlamıştır.: "*So schreibt man Kurzgeschichten*" (Kısa Öyküler Böyle Yazılır), Münih, 1959.

Bununla ilgili yorumu da Helmuth Reitz verir: "*Wie schreibt man Kurzgeschichten?*" (Kısa Öyküler Nasıl Yazılır?), (Welt und Wort, Yıl 4, H.4)

Hans Christoph Graf von Nayhauss'un yayımladığı Reclam serisi 9538 nolu "*Theorie der Kurzgeschichte*" (Kısa Öykü Teorisi) adlı kitap, kısa öykü teorisi için çok faydalıdır. Bu kitap, yazarlardan ve bilim çevrelerinden kısa öykü konusu ile ilgili özet metinler içerir.

Kısa öykü konusundaki bilimsel tartışmalara giriş olarak Walter Höllerer ve Hans Bender'in makul ve detaylı makaleleri uygundur: Höllerer: "*Die kurze Form der Prosa*" (Nesrin Kısa Biçimi) (Akzente,1962,H.3), Bender: "*Ortsbestimmung der Kurzgeschichte*" (Kısa Öykünün Yer Tayini), (Akzente,1962, H.3)

Kısa öykü ile ilgili ilk doktora tezlerinden biri bilim dünyasının karşısına yeni bir yayın olarak çıkmıştır: Klaus Doderer: "*Die Kurzgeschichte in Deutschland*" (Almanya'da Kısa Öykü), 1969. Ruth J. Kilchenmann, kısa öykünün gelişimini ve biçimlerini uluslararası düzeyde anlatır: "*Die Kurzgeschichte*" (Kısa Öykü), Stuttgart,1967.

Bu alandaki son bilimsel yayın, Ludwig Rohner'in kapsamlı araştırmasıdır: "*Theorie der Kurzgeschichte*" (Kısa Öykü Teorisi), Wiesbaden, 1976.

TARKAN İKİZLER

CAMGERAN*

O anda gözü elindeki ebruli sürahidен başka bir şey görmeyen camgeran kalfası Harun, kasabanın arka tarafındaki evine çıkan bozuk yolların çamurlarına aldır-mayarak delicesine koşuyordu.

İki elinle sıkı sıkı tuttuğu sürahiyi tek eline almaya cesaret edemediği için bahçe kapısını omuzlayarak açtı. Patırtıya koşan karısının yanına gelmesini bekleyemeden eve doğru bağırды.

– Gülnaaaz! Gülnaz! Kız neredesin?

Evin kapısını açmaya hazırlanan Gülnaz, çamur içindeki bahçeye fırlamadan önce belli ki alelacele ayağına giyecek bir şeyler arıyordu. Kapının arkasında yere sürten ayakkabıların sesi kesildiğinde Gülnaz kapıyı açtı.

Önce karşısında nefes nefese duran kocasının yüzüne, sonra kendisine doğru uzatılan sürahiye baktı. Ağzını burnunu kıvrıp derin bir nefes aldıktan sonra merakla ne söyleyeceğini bekleyen Harun’a cevabını verdi.

–Yok efendi yok, bu da olmamış. Rengi güzel ama baksana dibi ne kadar eğri büğrü.

Gülnaz’ın söylediklerini işiten Harun birden delleniр kudurarak, elindeki sürahiyi bahçenin duvarına fırlatıp tuzla buz etti.

“Allah belasını versin!” diye bağırarak bahçeden dışarı çıkan Harun, aynen geldiği yollardan koşarak atölyesine geri döndü...

18. yüzyılda, Mevlevi dervişı Mehmet Dede’nin İstanbul’daki cam atölyesinde yaptığı, ışığa tutulunca etrafa kırmızı renkler saçan “Beykoz işi” billur kaselerin üntü taa buralara kadar gelmişti.

İtalya’da işin inceliklerini öğrenen Mehmet Dede’ye özenen Camgeran kalfası Harun gibi birçok cam işçisi de zanaatlarında ustalaşıp nam salmak için, kendi küçük atölyelerinde ölümüne bir yarışa girmişlerdi.

Ağlamaklı ve öfkeli hâli geçmeyince hırsından yumruk yaptığı elini ısırان Harun, başını atölyenin kapısına dayayarak “Ne olurdu Yavuz ustam ölmeseydi de beni böyle ortalarda bırakmasaydı.” diye düşündü.

Artık danışabileceği tek kişi kalmıştı; Kendinden önceki kalfa Bilal.

Bilal, Harun gibi yarı kalfa yarı çırak sayılmazdı ama, ne yazık ki o da işin inceliklerini tam anlamıyla öğrenememişti.

Birlikte çalıştıkları zamanlar Yavuz usta gibi ince işli lâledanlar, pahalı gülabdanlar bir yana, doğru dürüst bir sürahi bile yapmayı becerememişlerdi. Buna rağmen “Beni, benim gibiden başkası anlamaz.” diye, kalkıp Bilal kalfanın yanına gitti.

- Olmadı Bilal kalfa olmadı, sabaha kadar uğraştım yine olmadı.
- Ah, Harun ah. Uğraşma artık şu işle bırak gitsin, bak bana, ben bittim sen de bitirme kendini.
- Yavuz usta olsaydı...
- Yavuz usta, Yavuz usta... Başımıza bu dertleri açan hep Yavuz usta değil mi?
- Öyle deme Bilal kalfa, iyi adamdı Yavuz usta.
- Öyle öyle, iyi adamdı allah için... Kendi çok bilgiliydi ama bir türlü bize el vermedi. Sır verirken, bize öğrettiği işi aklından çekip alacakmışız gibi korkardı. Bilgisini bu kadar başkasından esirgeyeni hiç görmedim.
- Baruthane-i amire'deki, Eğrikapı'daki camhanelerde görmediği mi kalmış? Güherçile kazanlarının başından ayrılmaz, parlatma atölyelerinin ustalarından mutlaka bir sır öğrenmeden alacağı olsa bile işi bırakmazmış.
- Hatırlar mısın? Nasıl da bana kızıp “Biz hep elimizde yapardık siz çarkta bir şey beceremediniz, hay çarkınıza...” derdi ikide bir.
- Yaa, yaa bir de sana takılmak için bana dönüp “Sakin bunun gibi olma bunun ne mal olduğu ilk günden ‘Burası çok sıcak, ayran yok mu?’ demesinden belliydi derdi.”
- Senden eski olmama rağmen seni daha çok severdi. Zaten babamın hatırı olmasa bana ilk günden yol verirdi ya neyse.
- Ölen öldü kalan kaldı, allah rahmet eylesin artık.
- Allah rahmet eylesin ama, ensemde patlattığı tokadın acısını da unutmadım.
- Bak ben bunu bilmiyordum kimseye vurduğunu da ne duydum ne gördüm.
- Sen yoktun o zamanlar. Bir gün Yavuz usta çalışırken beni yanına çağırıp “Bak şimdi sana göstereceğim rengi bir cennete gidenler bir de camgeranlar görmüştür, başka türlü mü mümkün değil.” diyerek elindeki teneke kutunun ağzını açıp içini gösterdi. Ben gayriihtiyari gülererek “Aynı deli saka Hüsnü'nün ağzı gibi” dedim. Bu elindeki kutuyu atıp ensemde öyle bir tokat patlattı ki sesi bütün camhanede yankılandı. Tabii ben hemen gıkımı çıkarmadan, devrilen kutudan etrafa yayılan Saksonya mavisini boyaları temizlemeye koyuldum.
- Deli saka Hüseyin de kim?
- Deli saka Hüseyin değil, Hüsnü. Eskiden bizim köyde kışın çeşmeler donunca eşeğiyle köyün dışındaki pınardan su taşıyan bir saka vardı. Bunun babasına zamanında bir kurt saldırmış, hababam çocuklarına anlatıp dururmuş. Hüsnü'yü de sarmış mı bir kurt korkusu. Öyle ki ne zaman köyden dışarı adım atsa ağzına bir şişe çini mürekkebi boşaltır, nefes bile almadan suya gider gelirmiş. Köye dönünce de haydaaa mürekkebi yine ağzından şişesine gerisin geri boşaltırmış. Güya kurt saldırırsa ağzındaki mürekkebi kurdun gözüne püskürtecek. Köydekilerin hepsi bunu bilir ve ne zaman Hüsnü'yü görseler eğlenmek için “Ağzını bir açsana Hüsnü” deyip dalga geçerlerdi. Yavuz ustanın gösterdiği mavi aynı böyle bir maviydi. Çocukluk işte, ilk aklıma o geldi yoksa nerden bilirim bizim köyün delisi saka Hüsnü'nün Yavuz ustanın dayısı olduğunu.

– Latife ediyorsun Bilal. O zaman Yavuz usta yavaş bile vurmuş.

– Nur içinde yatsın. İyi adamdı, iyi.

– İyiydi ya. Sana camhane kuracağım diye az mı çalıştı çabaladı.

– Babam “Olmuştur artık Yavuz usta ha, olmuştur değil mi? Bak kaç yıl geçti.” diye bastırmasa pek benim camhaneyi açmak için camcılar ocağına gidesi yoktu ama.

– Dün gibi aklımda. Senin fırını nasıl da özene bezene yapmıştı değil mi? Hem yapıyor hem de bir yandan anlatıyordu “Burası bin sekiz yüz derece olacak, onun için en fazla bir sene gider. Bakın, iyi bakın ki bir dahaki sefere de siz yapın.”

– “Düz zemin olacak, on iki sıra ateş tuğlasını kille öreceksin, sonra sıra gelir odaları açmaya.”

– Aynısını yaptın vallahi. Hiç unutmamışsın.

– Senin baban da bir camhane için dört dönüm tarla verse sen de ezberlerdin.

– Yaa... Bir de nasıl ezberletirdi bize değil mi?

Harun’la Bilal aynı anda şiir okuyormuş gibi başladılar bir ağızdan ustalarından akıllarında kalan ezberi söylemeye:

– Ateş yakılan yere kapı.

Yarım kubbeli yere tepe kapağı.

Soğumaya bırakılan yere kavara.

Camı getirdiğin yere keler.

Tava da kelerde camların alındığı yer...

Ustasını çeğiştiren iki kalfanın neşeyle okuduğu ezber son kelimelerine yaklaştıkça, sanki hüznü bir şiiri bitirmişler gibi her ikisini de bir üzüntü kaplamıştı. Sessizliği bölen, Harun oldu.

– Çıralı çam gelmediğinde “Ocağı neyle yakarım ben?” diye bir hafta boyunca deli gibi dolaşıp durmuştu hani. Oduncuları görünce ağlamaya başlayıp nasıl içeri kaçmıştı değil mi.

– Eee! Bu kadar yeter. Kör ölür badem gözlü olurmuş. Bizi nasıl ortada bıraktı görmüyor musun?

– Adam öleceğini nereden bilsin?

– Yaşarken öğretmeye vakti vardı ama kalfaları öğrensin istemedi.

– İkimize de bir şeyler öğretti haksızlık etme şimdi.

– Aman ne öğrendik ne öğrendik. Ben tek bir şey yapamadım, yaptıysam da satamadım. Camhaneyi sana satın elimi eteğimi çektim. Şimdi sıra sende, bakalım sen ne kadar dayanacaksın?

– Ben pes etmeyeceğim Bilal kalfa göreceksin. Nah sana yeminlen; bir gün gelecek, ne olursa olsun ben de bir şey yapıp edip usta olacağım...

Harun’la Bilal saatlerce konuşup durdular. Hava kararınca, Bilal kalfadan izin isteyen Harun evine döndü.

O gece Harun’u bir türlü uyku tutmuyordu. Pencerenin önüne geçip bir sigara sar-

dı. Gülnaz, Harun kalfanın aylardır devam eden inadına, nasıl olsa bir gün pes edip bırakacak diye hiç karışmıyordu ama o gece de kocasını böyle dertli ve uykusuz görünce dayanamadı. Kalkıp yanına gitti.

– Harun’um niye vazgeçmiyorsun şu işten? Gel he de, yapamadım olmuyor de. Bak kaç tarla, bağ bahçe yedik, iş yok güç yok. Kuma getirsen bu kadar derdi olmaz. Ne elini tutan var, ne yüzünü gören. Geldin mi de yatıp dinlenemiyorsun artık.

– Ben bu işi becereceğim Gülnaz, başka çaresi yok bunun.

– Sen de inat etme o vakit. Aklımı bozma ustalığımı göstereceğim diye.

– Ben de istiyorum ama olmuyor Gülnaz. Kaç kere camhanede bozuk işleri kırıp tekrar ocağa attıktan sonra oturup ağladım bir bilsen. Bırak olmayıversin mavi, yeşil, kahverengi camların üstünde, parlamayıversin sürahilerin ağzında sarılar diyorum ama olmuyor, ben bırakmak istesem camlar beni bırakmıyor.

– O zaman yine Yavuz ustanın yanındaki gibi vazo yap sen de. “En iyi vazo yapıyorum, başka ne yapsam bozuluyor.” demiyor muydun?

– Ben artık zanaatımı gösterebileceğim usta işi çeşmi bülbüller, olmadı bombeli, renkli pencere camları yapayım istiyorum. Kaç kez denedim, mavi camla beyaz fayansı karıştırdım, bir şerit cam, bir şerit seramik koyup erittim olmuyor, olmuyor. Bütün yaptığım işler daha asebeyi** değdirir değdirmez yamulup yumuluyor. Taa Mısır illerinden gavur görüp her şeyini öğrenmiş, ben iki yıl Yavuz usta gibi birinin yanında çalıştığım halde ancak vazo yapmasını öğrenebildim. En çok buna içerliyorum.

– Diyorum sana Harun’um, vazo yap sen de o zaman.

– Hele bir sabah olsun da hayırlısıyla bakacağız artık. Yoksa bu böyle olmayacak. Camhaneyi Bilal kalfadan aldım almasına da hangi deli gelir benden alır?

İyice yorgun düşen Harun kalfa tekrar yatağına dönünce yine uyku tutmadı ama bu sefer sabaha kadar değişik neler yapabileceğini düşünüp durdu. Yatakta bir sağa bir sola dönerken aklında camhanede ocağı yakıyor, içine attığı camları eritip, pişirdiği saf bakırı cam macuna karıştırıyordu. Yaptığı camlar istediği gibi mor olmayınca daha da koyusu için durmadan rastık ekliyor, hayalinde canlandığı işte bile bir hata çıkınca emekleri boşa gidiyordu.

Sabah olunca karısının yeni pişirdiği tarhanayı çorba kasesinden içerek kahvaltısını yapan Harun kalfa yeni bir umutla camhanesine giderek akşama kadar başka hiçbir şey yemeden içmeden çalışıp durdu.

Sıcaktan yorgun düşmüş, elini kaldıracak hali kalmamıştı ama iş de bitmişti. Hepsi aynı boyda, birbirinin aynı dört düzine küçük ve hassas cam eşyayı özenle saman dolu bir sandığa yerleştirdi.

Yatsı okunduğunda camhaneyi kapayarak kendinden emin, evinin yolunu tuttu. Merakla bekleyen karısı Gülnaz, Harun kalfayı bahçe kapısında karşıladı, birlikte eve girdiler. Uzun zamandır kocasının yüzünü gülerken görmeye hasret kalan Gülnaz dayanamayarak sordu.

– Hayırdır böyle...

– Hele bir şu sandığı boşaltayım da...

- Ver ben boşaltayım.
- Olmaz. Sandığa ben koydum ben çıkarırım.
- Öyle olsun bakalım.
- Hazır mısın? Üç diyince sandıktan çıkaracağım. Bir... Kiii... Üç!
- Aaa! Ne kadar küçük vazo o öyle.
- Sen demedin mi vazo yap diye.
- Dedim ama bu kadar küçük vazoya ancak birkaç tane kır papatyası konur. Kimse almaz ki bunu.
- Birincisi; bu vazo ama vazo değil. İkincisi; içine isteyen yine papatya koysun ben karışmam. Üçüncüsü; bu çay içmek için küçük bir bardak. Tutanın elinden kayıp düşmesin diye de belini incelttim.
- Ay Harun. Bununla kim çay içer?
- Dört düzine yaptım. Yarın kasabanın pazarına götürüp satacağım. Biliyorsun bazen şehirden de gelen oluyor, belki alan birileri çıkar. Keşke altın yıldız olsaydı da şöyle kenarlarıyla ağzına da birer sıra yıldız çekseydim, daha bir albenisi olurdu.
- Harun kalfa, Harun kalfa! Sen bu acayip bardakları yarın pazarda sat gel, babamdan kalan son tarlayı da satıp sana on çeki yıldız almazsam bana da Gülnaz demesinler. 🍀

* Camgeran: Cam işleyen zanaatkâr ve cam eşya satan esnafa verilen ad.

** Asebe: Macun şekline gelen erimiş camı, ocaktan alarak top yapıp biçimlendirmeye yarayan çelik çubuk.

TURAN KARATAŞ
AHMET AĞIR
ZEKERİYA BAŞKAL

SAİT FAİK ÖYKÜSÜNE OKUR/OKUMA MERKEZLİ BİR YAKLAŞIM

Bu yazının amacını şu şekilde özetleyebiliriz: Sait Faik’in öykülerini okuma uğraşı sürecinde, okurun duygulanmalarını/hâllerini tespit etmek; dış atmosferin (gece-gündüz, yaz-kış, sıcak-soğuk), farklı mekânların (açık-kapalı, ev, ofis), farklı okuma biçimlerinin (sesli-sessiz) algılama ve etkilemedeki fonksiyonlarını tayin etmeye çalışmak; yazarın “Dört Zait” adlı öyküsünü 150 öğrenciye okumak suretiyle onlar üzerindeki etkilerini belirlemek... Başka bir deyişle Sait Faik’in öyküleri, okurda nasıl bir etki uyandırıyor; öykülerin algılanmasında metin-okur ilişkiler ağı nasıl gelişiyor; okur metin karşısında hangi düşünsel, duygusal, sosyal ve estetik tepkiler veriyor, bu anlamda yazar, okuru metne dahil etmek için neler yapıyor, okurun beklentilerini nasıl karşılayıp besliyor sorularına karşılıklar aramak.

Edebiyat metinlerini çözümleme, değerlendirme yöntemlerinden biri de “okur”u merkeze alarak yapılanıdır. Gerek yazarın yapıtını oluştururken hitap ettiği kitlenin beklentilerini dikkate alması, gerekse okurun metni anlamlandırırken devreye giren ögeler bakımından edebî bir metnin incelenmesinde okurun yeri önemlidir. Bir metnin anlamlandırılmasında okurun önemi, Aristo’dan beri vurgulanmakla beraber, Batı’da özellikle 1970’lerden bu yana bu konu üzerine çalışmalar yoğunlaşmıştır. Her kuramın, kelimenin anlamsal çağrışımından hareketle, bize bir anlam bütünü kurmada yardımcı olduğu bir gerçektir. Benzeri bir nüans, kelimenin Osmanlı Türkçesi’indeki karşılığı olan ‘nazar-bakış’ kökünden türetilmiş “nazariye”de de vardır. Hatta bu etimolojiyi, Terry Eagleton’un “her kuram dünyaya ya da edebî metnin dünyasına yeni bir bakış açısı getirme iddiasındadır” (*Introduction to Literary Theory*) tespitinden hareketle zaviye veya bakış açısı boyutunu da ekleyerek daha da zenginleştirebiliriz. Öte yandan, sadece belli bir kuramın ‘inziva’sında dünyayı açıklayan edebiyat eleştirmenini, Fransızlar’ın “tek kitabı olan insandan korkulur” sözünde ifadesini bulan, zihin rahatlığıyla itham edebiliriz.

Edebî yapıt, iki kapak arasında durdukça, yani okunup algılanmadıkça çok bir anlam ifade etmez. Anlamlandırma sürecindeki en önemli ögelerden biri de, şüphesiz okurdur. İletişim kuramının dilini kullanarak söyleyecek olursak, mesajın bir alıcısı yoksa gerçek anlamda bir mesajdan da söz etmek güçleşir.

Bilindiği üzere, her edebî eser, okuru belli bir etkileme gücüne sahiptir. “Sanat eseri vardır okuru sarsar, sanat eseri vardır şaşırtır, sanat eseri vardır ezer.” (Moran: 2001, 232) Edebiyat yapıtına muhatap olan alıcının, bunlarla birlik başka duygular

yaşaması da olasıdır; hicap etmek, acı duymak, öfkelenmek, tedirgin olmak, hüznlenmek, alışkanlıklarını gözden geçirmek vb. gibi. Edebî eser, zaman zaman da, bizim hâlihazırdaki anlayışlarımızı güçlendirmek, desteklemek yerine onları zorlar, bozar, ihmal eder.

Bir bakıma, bir değişim yaşanır okuma süresince. Çünkü, “Okuma düz bir hat üzerinde (doğrusal) değildir. Bizim ilk düşüncelerimiz, yani okumaya başlamadan önceki yargılarımız bir referanslar çerçevesi oluşturur ve bu çerçevede eserden bize intikal edecek olanlar hakkında yorumlarda bulunuruz. Fakat, işte bu gelecek olan ‘iletiler’, bizim ilk ya da orijinal algılamamızı değiştirir. Okudukça faraziyeler üretiriz, inanışlarımızı gözden geçiririz, daha çok çıkarımlarda bulunuruz. Her cümle yeni ufuklar açar ve bu ufuklar bir sonraki tarafından onaylanır, eleştirilir veya zayıflatılır.” (Eagleton: 1983, 77)

Bir yazısında “Öldükten on yıl sonra okunup tat alınacağını düşünmek bile keyifli” diyor Sait Faik. Ölümünün üzerinden elli yıl geçtikten sonra bile, yazdıklarının hemen hepsinin keyifle okunduğunu belirtmek gerekir. Sait Faik, kendi deyişiyle “dünyaya hayretle bakmaya doğmuştur. Hiçbir şey anlamadan şaşırma doğmuştur. Başını alıp yollarda dolaşmaya, insanlar neler yapıyor diye görmeye, görmemeye gelmiştir. /.../ Beceriksizliği, talihsizliği, şaşkınlığı, insanlara, işlere, eşyalara, hadiselere hayreti vardır.” (“İp Meselesi”, *Lüzumsuz Adam*, 35) Onun bu bakışı, hayreti, şaşırması, talihsizliği kısaca insanlığı, yazdıklarını okuyacak insan bulmakta fazlasıyla yardım etmiştir.

Kimi yazar okuru gereği kadar dikkate almaz, almayabilir. Ona uzak durur; okuru yadsır. Araya mesafe kor. Sait Faik ise, tabir yerindeyse tam bir okur canlısıdır. Sevgiyle hitap ettiği muhatabının insan olduğu bilincini taşır. İşinin insanla yani okurla olduğunun farkındadır. Okuru metnin içine çekebilmek için bir çok yola başvurur. Ama öykülerinin en başat özelliği içtenliktir. Sait Faik, samimi bir eda ile seslenir okuruna. Söyleşir, dertleşir onunla. Acılarını, hüznlerini paylaşır; sevincini, buruk lezzetlerini çoğaltır. Hikâyeci olduğunu, kurmaca bir metin yazdığını unutup senin benim gibi biri olur; çoğu zaman bir sohbet ehli olur.

Okura üstten bakan, bilgiçlik/bilmişlik taslayan, dünya ahvaline dair ona ders vermeye çalışan, “ilahi” bakış açısını benimseyen bir yazar değildir Sait Faik. Böyle görünmekten ya da anlaşılmaktan adeta nefret eder. Kendisinin de pek fazla bir şey bilmediğini, hikmetli sözler söylemeyi beceremediğini defaatle zikreder. Onun bu hâli, okurun yakınlığını, metinlere içtenlikli yaklaşımını sağlar. Çünkü yazar, kendisini okurla aynı düzlemde görme eğilimindedir. Şu türden ‘hikmetli’, ‘aforizmatik’ cümleler, onun öykülerinde pek nadir karşımıza çıkar: “Para hiçbir zaman insanı adam etmezdi. İyisi mi, buldu mu, yemeliydi.” (“Kumpanya”, *Kumpanya*, 39) “İnsanların bütününe saadeti için yapılan her hareket insanlık hareketidir. Her ölüm bir kahramanın ölümüdür.” (“Kriz”, *Kumpanya*, 72)

Okur algılama kuramının önemli bir ögesi olan “boşluklar” Sait Faik tarafından ustaca yaratılır. Tam bu noktada okurun birikimi, muhayyilesinin zenginliği ya da

renkliliği, yaratıcı zekası devreye girer ve böylece söz konusu boşluklar, metnin zenginleşmesinde mühim bir rol oynar. Bu bağlamda, bahsimize konu olan öyküler, birikimli, donanımlı bir okurca daha da anlam kazanır. Sait Faik öyküsü muktedir olmayan, safdil okuyucu için ise bir “lüks metin”dir ve ona keyifsiz gelebilir. Çünkü, böyle bir okuyucu profili, yazardan “rasullerin sözüne benzer”, hiç değilse ona okşar hikmetler bekler. Yazardan hikmet bekleyen klasik okuyucu, Sait Faik’te düş kırıklığına uğrayabilir. Aksine, onun söylediklerini yanlış algılayıp, farklı yorumlayıp avereliğe özenebilir. Örneğin, kahve hayatının tatlı tembelliğine sempatiyle bakabilir; “Parkların Sabahı, Akşamı, Gecesi” adlı öyküde ballandırılarak anlatılan serseriliğin cazibesine kapılabilir. “Avare olmasına mis gibi, bal gibi avareyiz ya; biz ümitsiz avareyiz.” (“Cezayir Mahallesi”, *Havuz Başı*, 93)

Sait Faik öykülerinden okura sirayet eden duygu, en çok hüzündür. Bu metinlerle birlikte olduğumuz sürece, okuru melâl denizinde yüzdüren bir yazarla karşı karşıyayızdır. “Ben hiç gülmedim demem; güldüm. Güldüm ama şöyle içten, candan gülmedim. Hem, ben ne zaman böyle gülmek istesem anamın bir sözü hatırıma gelir: ‘Çok gülen çok ağlar’ sözü... Bir türlü istediğim gibi gülemem.” (“Havada Bulut”, *Havada Bulut*, 10) Sait Faik öykülerini okurken bir efkâr çöreklenir yüreğimize. Bilhassa öykülerin sonunda hep bir iç ezikliği, bir kavun acısı, kırılmış söğüt dalı incikliği duyarız. Bir camın kırılışı gibi bir yanımızda bir kırılmışlık hissederiz.

Bu bağlamda okuru en çok etkileyen kısımlar, öykülerin sonları bilhassa son cümleleridir. Bir çarpıcılıkla, yaralayıcılıkla, ne bileyim okurun en onulmaz yerine tıptırılar bırakan “bulaşıcı” cümlelerle son bulur öyküler. Söz gelimi “İpekli Mendil” şöyle biter: “Ya... İyi, halis ipekli mendiller hep böyledir. Avucunun içinde istediğin kadar sıkır, buruşturursun: sonra avuç açıldı mı, insanın elinden su gibi fışkırır.” (*Semaver*, 39) “Son Kuşlar” öyküsünün sonunda şu cümleleri okuruz: “Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi.” (*Son Kuşlar*, s. 13) Hakeza, “Dülger Balığının Ölümü” öyküsünün sonu ne hazindir. O biçimsiz ve biçare balığı dünyamıza, atmosferimize, havamıza, suyumuzla alıştırdığımızı tahayyül eder yazar. Zavallı balığın ne hâllere düşeceğini düşünüp şu iki cümleyi söyler: “Bir kere suyumuzla alışmayagörsün. Onu canavar haline getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayacağız.” (*Alemdağ’da Var Bir Yılan*, 72)

Denebilir ki, Sait Faik siyasî kanaatleri olmadığı için, başka bir deyişle bu kanaatlerini öykülerinde açıkça dillendirmediği için her kesim okurun iltifatına mazhar olmuştur. “Ben insanlar ve kendim hakkında düşünürüm. Hükümetler hakkında, rejimler hususunda hiçbir fikrim yoktu.” (“Ay Işığı”, *Havada Bulut*, 24) Hemen bütün yazdıklarında bu cümlelerin iktiza ettiği bir bakış açısı hakim olduğu için yazarı kendimize yakın buluruz.

Sait Faik öyküleri, bir kaç istisna (“Ormanda Uyku”) topluluk huzurunda, ahlâkî kaygıları fazlaca olan okurlarca da utanılıp sıkılmadan okunabilir. Muhafazakâr

okuru bir nevi ‘taciz’ edecek erotik sahneler yoktur öykülerde. Belki küçük küçük sahnelerden bahsedilebilir ‘muzır’ sayılabilecek. Bunların üstleri de ustaca örtülmüştür. Bilhassa yazarın ömrünün son yıllarında kaleme aldığı ve çoğu *Alemdağ’da Var Bir Yılan* kitabında toplanan öyküler bu bağlamda akla gelebilir.

Sait Faik öyküsü, ahlâksal bir kaygıyla okunduğunda, okurun yer yer katılmaya-çağı durumlardan söz edilebilir. Söz gelimi, “17 yaşında bir erkek çocuk on yedi yaşında bir kız çocuğunun elini tutarsa, 35 yaşındaki erkek 17 yaşındaki kızın kocası da olsa şaşmalıdır” diyen yazar-anlatıcı, içinde eziklik, yüreğinde bulantı da olsa, bu sahneden aldığı bir “buruk lezzet”le ıslık çalarak kitaplarına koşuverir. (“Kıskançlık”, *Semaver*, 42) Yazar-anlatıcının kabullendiği bu sahneyi, hoşgörüyü karşılayacak Türk okurunun sayısı oldukça azdır. Eğer bakış açınız, “davul dengi dengine çalar” atasözünün hikmet burcu ise durum değişebilir. Bu husus, tamamen okurun dünya görüşüyle izah edilebilecek bir durumdur.

Okur, Sait Faik’in sigara tiryakiliğinden ve bunu öykülerinde anlatılışından etkilenebilir. Bazı öyküleri okurken, “Bir cigara, tahammül edilmeyecek bir arzu gibi” vücudumuzu sarabilir. Sigara, insanın çaresizliğine çare, yalnızlığına arkadaş, efkârına bir teselli gibi takdim edilir: “Sevdiğimin parmağını öptüğüm zamanki bulanık bir haletiruhiye içinde cigaramı emiyor, yeniden kendimi on sekiz yaşına dönmüş sanıyordum. Kırılan neşemin son vidası, bir hayat hızıyla yerine yerleşmişti. Mesut-tum.” (“Şehri Unutan Adam”, *Semaver*, 56) “Denize karşı bir cigara içilir” cümleciği, Sait Faik öyküsünden ne tatlı, ne revnaklı bir sesle ve hazla birlikte duyulur ve içe işleyen bir samimiyet kesbeder. Sigara, Sait Faik ve öyküleriyle öylesine özdeşleşmiştir ki, bir arkadaşı yazara gönderdiği mektubunda şöyle diyecektir: “Göndereceğiniz mektubun içine bir adet sizin meşhur Yenice sigaralarından koyun. Ona baktıkça sizi analım.” (*Kargamı Bağışla*, 227) Yazarı hatıra getiren önemli bir motif olan sigara, “soba yanan bir odada billur bir kase içinden sarı, kehribar sarısı, tel tel bir tütün”den sarılıp dudağa konunca, yazarın sıkıntısını, korkusunu onun kül mavisî dumanında iplik iplik erittiği zannına kapılırız. “Cigaramı yaktım. Karşımda lapa lapa kar yağıyor. Birdenbire bir sevinç, kuvvetli bir sevinç hissi kaplıyor beni.” (“Kış Akşamı, Maşa ve Sandalye”, *Mahalle Kahvesi*, 75) ifadesiyle yazarın iç huzuruna ortak olur ve dünyayı seyre koyuluruz: “Dumanlarımıza, cigaralarımızın dumanlarına bak efendi! Bu mavi şey nedir? Ne kadınla yatmak, ne şarap içmek, ne arkadaşlarla pra-fa oynamak, ne tiyatro, sinema seyretmek... Hepsi bir yana dünyayı seyret. Al gözüm bak efendim. İşte sana kibrit alevi. İşte sana cigara dumanı!” (“Öyle Bir Hikâye”, *Alemdağ’da Var Bir Yılan*, 13) Bu anlattıklarımızdan sonra şöyle bir yargıya varır-sak çok mu iddialı olur bilemiyoruz; Sigara tiryakisi okurun Sait Faik öyküsünden aldığı keyfi, sigaranın tadını bilmeyenler alamaz sanki.

Benzer bir durum simit ve çay için de söz konusudur. Sait Faik öykülerini okuduktan sonra simit ve çaya tutulursanız şaşmayın. İçinizde bir bardak çaydan akan saadet duyarsanız, hiç şaşırmanın. Yazarın yer yer, “simitten, sabahın o leziz, insan icadı yemişinden” söz açmasıyla, ince belli çay bardaklarındaki tavşan kanı, mis ko-

kulu çaya sözü getirmesiyle, okur, içini delik deşik eden yağmurlu bir günde içine sinmiş çay kokusu ve dişlerindeki susam tanesi ile günlük yaşamdan ilk tatlı yemişini alır, güne ilk adımını atar. Çünkü “hiçbir kahvaltı simitle çayın yerini tutamaz.” “Oh! Yine sabah oldu bak! Acem Hasan Efendi çayı demlemiştir. Şu abullabut simitçi de nerde kaldı? Allah belasını versin! Gelir, akşamki simidi dayar. Gelmez, çayın tadı kaçır. /.../ İşte koparmaya kıyamadığımız yumuşak, taze iki simit. İşte Acem Hasan Efendi’nin ince belli, kırmızı benekli çay fincanı.” (“Simitle Çay”, *Havuz Başı*, 98) Kısacası, akşam serinliği ve akşam simidi çıkmışsa, Sait Faik’in öykülerinde bir sevinç dalgası halelenir. Okur da bu keyife kulaç açar.

Sait Faik öykülerini sevmek, metnin atmosferine daha bir yakından dahil olmak için İstanbul’da yaşamış/yaşıyor olmak, denizi görmüş, onunla hemhal olmak okur için önemli bir nitelik olmalıdır. Anadolu’da, bilhassa İç Anadolu’da doğmuş, büyümüş, yaşıyor olan bir okur için, öyküler, ister istemez, birtakım cazibelerini kaybedebilirler. Özellikle yazarın son dönem öykülerinde, adalara, balıklara, balıkçılara, azınlıklara değgin metinlerde bu durum hissedilmektedir. Martıyı sevmek, yumurtalarını yiyebilecek kadar bu deniz süsüne aşina olmak gerekir ki, “Kameriyeli Mezar” öyküsü daha bir keyifle okunabilsin. Aksi halde, söz konusu öykünün bazı satırlarında mideniz havalanabilir. Hasılı, hiç değilse, “insan biraz İstanbul’u görmüş olursa” öykülerin çoğu, daha bir tatlanır. Bir de yaşanmışsa İstanbul’da, haz iyice artar.

Bazı edebiyat metinlerini, çokluk yeniden okuma arzusu duymayız. Kendimizi zorlayıp okumaya çalışsak da keyif alamayız. Böyle durumlarda bir işkenceye dönüşebilir okuma uğraşı. Sait Faik öyküleri, kendilerini yeniden okutan özellikleri haizdir. Bir aylık bir aradan sonra öyküleri yeniden okurken ilk kez okuyormuş gibi haz duyduk. Hatta bazı öyküler var ki, onuncu kez okunmuştur (“İpekli Mendil”, “Son Kuşlar”, “Az Şekerli”, “Öyle Bir Hikâye”) yine de okuma arzusu uyanır içimizde. Dahası, denebilir ki, Sait Faik öykülerinin çoğu, tekraren okundukça tadına varılan, sevilen metinlerdir. Eğer Sait Faik öyküleri vak’anın gücüyle yaşıyor olsalardı, ikinci, üçüncü kez okuma hevesi duymazdık. Alışılmış bir ifadeyle, “incir çekirdeğini doldurmayacak mevzuları yazan bir hikâyecinin” dönüp dönüp okunması, elbette tek bir sebebe bağlanamaz.

Sait Faik, mümkün olduğunca ağır, yavaş, aheste okunması gereken bir yazardır. Öykülerdeki vak’alar, metni sürükleyici/belirleyici birincil unsur olmadıkları için aheste bir okuma eylemi olmadıkça arzu edilen haz duyulamaz. Aksi hâlde, şu cümlelerin tadına varmak zorlaşır: “Hemen gözlerimin içine bakan bir köpek, hemen, az konuşan, hareketleri ağır, elleri çabuk, abalar giymiş bir balıkçı, yırtık bir muşamba kokusuyla beraber küpeşte tahtaları kararmış, boyası atmış ağır ve kaba bir sandal, sandalın peşini bırakmayan bir kuş, ağ, balık, pul, sahilde harikulade güzel çocuklar, namuslu kulübeler, kırlangıç ve dülger balığı haşlaması, kereviz kokusu, buğusu tüten kara bir tencere, ufukları dar sisli bir deniz...” (“Haritada Bir Nokta”, *Son Kuşlar*, 55) Bu bağlamda, Sait Faik’in çok beğendiği Andre Gide’in bir sözü akla geliyor: “Beni yavaş yavaş okuyunuz.”

Sait Faik öykülerinde vakit olarak çokluk akşamın, gecenin tercih edildiğini görmekteyiz. En azından öykülerin önemli anları bu vakitlere takabül eder. “Dünyada en sevmediğim şey sabahı. Ben bir Parisli kadar sabahı nefret ederdim.” der. (“Ormanda Uyku”, *Sarnıç*, 60) Hâl böyle olunca, öykülerin gün ışığından ziyade, akşam/gece saatlerinde okunmasında, etkileme gücünün arttığını söyleyebiliriz. “Akşam karanlığı basınca kimbilir katırtınaklarının kokusu ne ağırdır burada.” (“Kameriyeli Mezar”, *Lüzumsuz Adam*, 77) diyen yazar karanlıkta (akşamda/gecede) gizil bir güç vehmeder. Akşamla beraber öykülerin atmosferine bir ılıklik sirayet eder. Aynı atmosfer okurun zevk duyularını da kabartır. Zannediyorum, yazarın arzusu da böyledir: Gökyüzünden sanki ağaçların tepesine serpiştirilmiş olan yıldızların altında o gece saatlerinde elimiz el tutmak, aklımız akıl tanımak, dudaklarımız bir şampanya, bir çikolata, bir kâğıt helvası tatmak, daha neler neler ister. Bir arzuyla üşür içimiz. Bu vakitlerde yazar ağlayacak kadar mesut olur, okuru da... “Ah, bir akşam olsa, kâğıt yığınları önümüzden bir eksilse, bir yatağımıza uzansak, ayaklarımız bir dinlense...” (“Simitle Çay”, *Havuz Başı*, 97-98) “Birdenbire içinde bir hafiflik duydu: Mutlak gün bitmiş olacaktı. Dışarıda lambalar yanmış olmalıydı.” (“Şehrin Sabahları ve Adamlarından Biri”, *Havuz Başı*, 101) Bize öyle geliyor ki, Sait Faik öykülerinin çoğu, loş bir ışıktaki ve sıcacık bir yatak içinde gece okunmalıdır.

Kimilerinin inancında ya da bazı kurmaca metinlerde mevsimler, insanların talihine tesir eden bir işleve sahip olurlar. İnsanların yaşamadan aldıkları hazı yahut ıstırapı belirleyecek; artırıp azaltacak bir fonksiyonu var gibidir yazın kışın, baharın ve sonbaharın. Öyküleri eleştirel bir kaygıyla okuduğumuzda mevsim kıştı. Tatlı bir tesadüfle, Sait Faik’te kışı, soğuğu, yağmuru, sisi, fırtınayı “munis”leştiren bir bakış açısı gördük. Kış mevsiminin çoğumuza bed görünen soğuk yüzü, Sait Faik’te, bir pardösünün/paltonun içindeyse, bir sıcak kahvede ya da evde yanan sac bir sobanın başındaysa ılık bir sevecenliğe, içimizi ısıtan bir mutluluğa bile dönüşebiliyor. Denebilir ki, Sait Faik öykülerini okumak için kış mevsimini, tunç gibi kızaran sac bir sobanın ıltığı fakir bir mahalle evini tercih etmelidir. O zaman göreceğiz ki, “Sisin ve yağmurun hatta soğuğun içinde insanı şaşırtan ve başını döndüren bir koku var.” (“Birtakım İnsanlar”, *Semaver*, 68)

ANKET

Sait Faik’in *Dört Zait* adlı öyküsü, frengi hastası olan birinin anlatıcıya gelip hastaneden aldığı kâğıttaki dört artının ne anlama geldiğini sorması ve sonrasında gelişen durumlar şeklinde özetlenebilecek bir içeriğe sahiptir. Yazar bu kurgu içinde değişik parantezler açmakta, sevgilisini ve okuru yoğun bir şekilde hikâyeye dahil etmektedir. Yazar okuru metne dahil etmek için her gün karşılaşılabileceğimiz ve çok basit görünen bazı sorular sorar. Bu sorulara aşağı yukarı her tür okurun vereceği cevapları hesaba katarak öyküyü geliştirir. Soruya muhatap olan okur hangi cevabı verirse versin, yazar onu bir şekilde öyküye dahil etmekte ve öykü boyunca alıp götürmektedir. *Dört Zait* adlı öyküde bu soru “Yolda bir cigara yakmak canınız istese, kib-

ritiniz de olmasa gidip de kimden yakarsınız? Bir yol sormanız lazım gelse, kime sorarsınız?” şeklinde formüle edilmiştir.

Dinleyici olarak ankete katılan öğrencilerin büyük bir kısmı (yüzde 70’ten fazlası) öyküyü çok içten buldular ve etkilendiklerini ifade ettiler. Yer yer okura doğru-
dan ikinci çoğul sigasıyla seslense de, psikolojiden, yüz bilimi tezi yapan bir doçent-
ten bahsetse de, bu öyküde, yazar, tepeden bakan bir anlatıcı konumunda değildir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu öyküdeki frengi hastasının yerinde olmak istemedik-
leri gibi soru sorulan anlatıcının da konumunda olmak istemediklerini belirttiler. Bir
anlamda, öykünün onlara açtığı pencere yeni olduğu kadar rahatsız edici, ya da
“ağaçlarının rahatını kaçıran” bir penceredir.

Öykünün bitirilmesi konusunda öğrencilerin cevapları bir anlamda Sait Faik öy-
küsünün başarısı hakkında ipuçları vermektedir. Öğrencilerin üçte biri öyküyü mev-
cut şekliyle, üçte biri de tam tersi, kalanı da “daha açık seçik bitirirdim” diye cevap
vermiştir. Sait Faik öykülerinin müphem bir şekilde bitirilmesi, okurun boşlukları is-
tediği gibi doldurması açısından önemlidir. Bu bitiriş tarzı, sessizce ağlayan bir an-
nenin, ağladığını çocuğundan gizlemek için ona bahçedeki bir kuşu, bir ağacı, bir çi-
çeği göstermesine benzer. Yazar, ya da anlatıcı, tıpkı bu öykünün sonunda “kravat
bağlayıp azametli bir tavır” takınması örneğinde olduğu gibi, hiç olayla ilgisi yok-
muşçasına görünen bir ögeyi getirir ve okuru orada onunla başbaşa bırakır. Okur yü-
reği ve duyarlılığı yettiği ölçüde yazarın işaret ettiği noktayı hisseder.

Anketimize katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu bu öykünün, kendilerine,
hayata ve olaylara yeni bir bakış açısı kazandırdığını ifade etmiştir. Sait Faik öykü-
sünün, şüphesiz sanatın başat özelliği de bu olsa gerek: Herkesin göremediği ayrın-
tıları, detayları, hassasiyetleri bize duyurmak. Bu öyküde Sait Faik kendisine basit
bir soru soran adamdan hareketle okura büyük bir hassasiyet yüklüyor, insanlara,
olaylara, basit bir soruya bile geniş bir bakış açısı kazandıran bir boyut ekliyor.

Yaptığımız anketten çıkan bazı ilginç noktalar da şunlardır: Öğrencilerden bir
kısmı Sait Faik’i daha önce hiç okumadıklarını, okudukları kitaplar listesinde onun
isminin olmadığını ifade etmiştir. Türkçe’nin bu önemli yazarlarından birinin üniver-
site öğrencileri tarafından okunmaması, varolan kanonlarda yer almaması edebiyatı-
mız için bir talihsizliktir. Öğrencilerin bir kısmı da “Sait Faik’i sever misiniz” soru-
suna hayır cevabı vermiştir. Bunun nedeni olarak da yazarın dünya görüşünü -her
neyse o- ifade ettiler. Eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla, Sait Faik hiç bir ideolojinin
mümini değildir. Bunlar, okurun henüz metinle bir iletişime girmeden onda önyargı
ya da öngüven olarak varolan ve okuma eylemini etkileyen öğelerdir.

Öğrencilerin öyküde sevmedikleri iki nokta, ilginçtir, Sait Faik öyküsünün karak-
teristik yönleridir. Bunlardan birisi tasvirlerin az oluşu, diğeri de içeriğin yeteri ka-
dar entrikalı olmayışı. Sait Faik’in öykülerinde tasvirlerin oranını, bu alanda yapıl-
mış bir stilistik çalışma daha sağlıklı bir şekilde ortaya koyacaktır. Ancak olay örgü-
sünün metne hakim olmadığı doğrudur. Zaten Sait Faik’i bu gözle okuyanlar onun
eserlerinde çok şey bulamayacaklardır.

Öykünün dili ile ilgili olarak sorduğumuz bir soruya, metinde geçen bazı kelimeleri anlamadıklarını belirten öğrenciler vardır.

Sait Faik'in "Mektup" adlı öyküsünden aldığımız cümlelerle makalemizi bitiriyoruz: "Biz artık yazının canına okuduk. Onu nelere alet etmedik. İçimizin, beynimizin güzel, tashihli taraflarını söyleyemediğimiz, söylemeye sıkıldığımız, utandığımız, hem temiz hem de güzel olduklarına inandığımız şeyleri anlatmak için uydurduğumuz bu işaretleri artık kepaze ettik. Yalan söylemek için, birini aldatmak için, bir kötü fikri müdafaa etmek için kaleme sarılanlarımız oldu. Bak gör ki, şu insanoğlunun elinde kala kala yine hep güzelleri kaldı. Onun için yazı yazmaktan korkmamalı. Kötüsti üç günlük, üç seneliktir. İyisi tarih olduğundan beri bize kalıyor." (*Havuz Başı*, 72) ❧

KAYNAKÇA

- ABASIYANIK, Sait Faik (2003), *Semaver*, 5. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Sarıncı*, 4. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Şahmerdan*, 4. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Lüzumsuz Adam*, 4. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Mahalle Kahvesi*, 5. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Kumpanya*, 4. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Havuz Başı*, 5. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Son Kuşlar*, 5. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Havada Bulut*, 5. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Alemdağ'da Var Bir Yılan*, 3. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2003), *Birtakım İnsanlar*, 5. bs., Yapı Kredi Y., İst.
- , Sait Faik (2004), *Karganı Bağışla*, Yapı Kredi Y., İst.
- MORAN, Berna (2001), *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İletişim Y., İst.
- Eagleton, Terry (1983), *Literary Theory: An Introduction*, Minneapolis, University of Minnesota Press.

RANDALL JARRELL

Türkçesi:
CEMALETTİN TÜNEY

ÖYKÜLER

Öykü (story), sözlüğün dediğine göre, tarih (history) kelimesinin kısaltılmış halidir ve anlatı, masal veya olmuş olanın tarifi anlamına geldiği gibi, kurgusal anlatı, peri masalı, konuşma dilinde ise yalan ve uydurma anlamında kullanılmaktadır.

Öyleyse bir öykü, bize gerçeği veya yalanı söyler -bir dilek veya hakikat veya hakikatin tahrif ettiği bir dilek. Çocuklar ilkin şunu sorarlar “bu gerçek bir öykü mü?”. Fakat çocuklar öykü anlatıcıya bunu sorduklarında aslında dileklerini tatmin edecek bir rüya istemektedirler. İlham perileri umudun kardeşi belleğin üvey kardeşidir. Dilek, iş günümüzü yarı yarıya kontrol eden öğrenilmiş gerçekliğin ilkelerine karşılık gelmeyen, fakat, çocukluğumuzu, uyumamızı, hayal gücümüzü –ve tabii ki pek çok öyküyü- kontrol eden hazların birincil ilkelerini temsil ettiğinden dolayı kendimiz ile ilgili hakikattir. Öykü okurken, Groddeck’in “Nenin var olduğu ile, rüyalarla ve hatta hayal gücümüzle hesaplaşmamız gerektiği de bir gerçektir; eğer birileri hakikatleri araştırmayı gerçekten isterse, işe bunlarla başlamaktan daha iyi edemez. Eğer bunları ihmal eder ise, hayatın evreni hakkında pek az bir şey öğrenir veya hiçbir şey öğrenemez.” deyişini hatırlamadan edemeyiz. Eğer dilekler öykü olsaydı dilenciler okurdu; eğer öyküler gerçek olsa, kurtarıcımız ibret için bize anlatırdı. “Hayatın dünyası”na dair bildiklerimizin çoğu, “hayatın dünyası” için hazırladığımız karşılıklar öykülerden gelir; ve öyküler kendi başlarına “hayatın dünyası”nın bir parçasıdır. Şekspir şöyle der:

*Bu bir sanattır,
tabiatı tamir eder, hatta değiştirir, fakat
Sanatın kendisi tabiattır...*

Ve Goethe bunu kabul ederek diyor ki “Bir sanat eseri, bir dağın tabiatın eseri oluşu gibi bir eserdir.” Rüyaların bazen dileklerimizi karşıladığını ve bazen de onlar için bizi cezalandırdığını gösterirken Freud, rüya göreni, Üç Dilek isimli peri masalındaki karı koca ile karşılaştırır. Karısı bir puding için dilekte bulunurken kocası pudingi karısının burnunun ucunda görmeyi dilemektedir, ve bu durumda karısı ondan -pudingten- kurtulmayı dilemektedir. Bir tenakuz ailesi! Bu hikâyenin tatmin etmek zorunda olduğu bir ailedir eni sonu – karı, koca ve puding-: Yazar, ihtiyaçları, anlayışları ve idealleri -id, ister ego ve super ego, ya da beden, zihin ve ruh olarak isimlendirilsin ya da isimlendirilmesin- birbiriyle çatışma halinde olan ikili -ya da üçlü- karakterli bir yaratıktır ve onun için yazmaktadır. Sanat eseri diye nitelendirdiğimiz öykülerin çoğu kendini yaratan kadar karmaşık bir bileşimdir; fakat ara sıra hikâye-

mizin unsurlarından birisini soyutlanmış ari bir masumiyet içerisinde görebiliriz. Hardy'nin *Yeşil Orman Ağacı*'ndaki Thomas Leaf'in öyküsü bir örnektir:

"Bir keresinde" mutlu Leaf, emin olmayan bir sesle "bir evde yaşayan bir adam vardı! Bu adam gece gündüz düşünüyor düşünüyordu. Sonunda kendi kendine 'eğer on pound'um varsa kendime bir servet yapabilirim' dedi, aynen benim gibi. Nihayet çalarak veya kandırarak on pound'a sahip olmuştu."

"Sadece bunu düşün! Dedi Nat Callcome yerici bir sesle.

"Susun!" dedi.

"Evet, şimdi hikâyenin ilgi çekici kısmına geldik! Çok kısa sürede o on pound'u yirmi yaptı. Kısa bir süre sonra ikiye katladı ve kırk pound'u oldu. Devam etti. Bir müddet sonra seksen, derken yüz pound. Azar azar ikiyüz! Asla inanmayacaksınız ama, kazanmaya devam etti ve dört yüz pound'u oldu. Devam etti, ve ne yaptı? Niçin sekiz yüz yapmasıydı, evet yaptı da" diyerek devam etti Leaf, heyecanının en doruğunda o hızla dizine indirdiği yumruğunun yol açtığı acı ile sarsılırken; "evet, devam etti ve BİN pound yaptı.!"

"Duy, duy!" dedi, "İngiltere tarihinden daha iyi değil mi evlatlarım!"

"Hikâyen için teşekkür ederim, Thomas Leaf," dedi Büyükbaba William, daha sonra Leaf, tekrar hiçliğin içine gömüldü.

Her gün kitaplarda, dergilerde, ve gazetelerde, radyo ve televizyonlarda, sinemalarda, Leaf'in öyküsünü tekrar tekrar duyar ve sonra hiçliğin içine gömülürüz. Leaf'in öyküsü bir anlamda, İngiltere'nin tarihinden daha iyidir – ya da eğer İngiltere tarihi diğer şeylerle beraber Leaf'in ve milyonlarca benzerinin öykülerinden yazılmamış olsaydı öyle olabilirdi. Kafası üzeri oturanın öyküsü, *Wozzeck*'teki ihtiyar kadının öyküsüdür. "Büyükanne bize bir masal anlat" diye yalvarır çocuklar. "Tamam sizi küçük yengeçler" diye cevap verir büyükanne.

Evvel zaman içinde annesi ve babası olmayan fakir küçük bir kız çocuğu varmış. Çünkü anne babası ve herkes ölmüş, ve koca dünyada kimse kalmamışmış. Herkes ölü ve kız çocuğu gece gündüz birilerini aramış. Yer yüzünde kimse olmadığı için, cennette gidecek olduğunu düşünmeye başlamış. Ay kendisine çok arkadaşça görünmüş, fakat, sonunda ona ulaşınca çürümüş bir ağaç olduğunu görmüş. Daha sonra güneşe doğru yola çıktı. Oraya vardığında güneşin kurutulmuş bir ayçiçeği gibi olduğunu görmüş. Ve yıldızlara vardığında onların sanki bir örümcek ağına takılıp kalmış altın renkli küçük sinekler gibi olduğunu görmüş. Ve dünyaya geri dönmesi gerektiğini düşündüğünde dünya, ters dönmüş bir çölekmiş. Ve hepten yalnızmış. Ve yere oturup ağlamış. Hâlâ orada oturuyor ve hâlâ yalnız.

Büyükannenin öyküsü daha az sıklıkla fakat yeteri kadar sıklıkla anlatılır: Gerçeğe uyandığımızda rüyamızın gerçek olmadığı anlaşılır. Dileklerimizi bırakıp kötü dünyaya doğru yöneldiğimizde içimiz acır ve mümkün dünyalarımızın en berbatının göstergesi bize ne kaldı ise en derin zevkle tatmaya çalışırız. Ve hikâyelerimizin söylediği gibi, katlanabileceğimiz kadar katlanarak defalarca tekrarlanan zevkini tadı-

yoruz: Annesi tarafından sıklıkla bırakılıp giden bir kız çocuğunun, oyuncak bebeğini yataktan fırlatıp atma oyununu keşfettiği ve oyuncak bebeğin gözden kaybolması ile “Gitti! Gitti! Diye bağırması gerçek bir şiiirdir. *Omuzlarımdaki yükü kaldır*’da “Köllelik zamanı hakkında çok şey hatırlıyor muyum?” der ihtiyar adam; “Evet, ölmediğim sürece bunları hatırlamamam için başka bir yol yok.” Fakat, en kötü hatıralarımız en eğlenceli olanlarıdır da: “Her zaman evin yaşlı hanımı yemek aralarında biz küçük siyahi çocukların aç olduğunu düşünür ki’ bize mısır çöreği ve beraberinde bol bol içmek için yayık ayrıtı verirdi. İyice ovularak temizlenmiş bir tekne vardı. Biz çocuklar hep birlikte çevresine oturur, ellerimizde mısır çöreği yayık ayrıtını ağzımızla içerdik. Şimdi bile kendimi içerken görüyorum. Çok güzeldi.....” İnan bana, hikâyelerimiz gerçekten hatırlamak için çok güzeldi: bilinişindeki ve aşinalığındaki özlü tatlılığı, Proust’un üslubun esası dediği o metaforlar, evrenin tüm benzerlikleri ile birlikte olan saplantıları hikâyelerin bir diğer yönüdür. Hikâyeler, ilk parıldama, nefesin tutulması ve kokusundan tutun en son kurala ve yapıya kadar her şeyi *bilmek* ister. Ancak öyküler, aynı zamanda bilmek, ilgilenmek istemeyebilir de, *sadece istedikleri gibi yapmak isterler*. (Bazı büyük eserler, yazarının kendisini konu içinde kaybetmesi diğerleri de yazarın kendisini kendi içinde kaybetmeleri sonucudur. Rabelias’ ın “Canın neyi çekiyorsa yap” değişti Cervantes ve Sterne’den günümüze ne kadar da çok başyapıtın düsturudur. Hikâyeler söz konusu olduğunda bu, kendisinde benin bir temsilci olduğu, milyonlar arasında fark edilemez olan bir tam parça –yalnızca her fiilin öznesi olan birey, ya da sen, ya da kişi- Kantçı duyarsızlıktan/kayıtsızlıktan kendisi için benin nihai gerçek ve diğer galaksilere kaçışı gerçekleştirilemez olduğu duyarsız, protoplazmik egoistliğe kadar farklılık gösterir. Bu gibi kutuplaşmalar, kurguda birinin ilk bakışta fark ettiği şeydir. Bu, sıra ardı sıra, önce ve sonra gelen kaosun peşini bırakmaması; evrendeki aykırılıklar (hepsi bilinç dışılığıının baskını, dışı sunumu olan nüktedanlık, mizah, keyfilik, arızilik, ve anlamsızlık- absürdlük) ve kendi benzerliği gibidir. Bir öykü, fanteziyi bir olgu gibi, cezalandırıcı şeylerin gerçeği olan günah ya da kibir gibi, veya olgudan daha üstün olan realite gibi sunabilir. Ve, sıklıkla, bu üçünün karışımını bir arada sunar: tüm karşıtlıklar kurgu içinde buluşur.

Freud’un sistemleştirdiğini söylediği doğrular, zaten şairler tarafından keşfedilmiş durumdaydı; eşyanın göz yaşları, gerçekliği, kurgularının içinde bulunmaktaydı. Ve fakat, Freud’un bildiği gibi, tüm öykülerin kökü Grimm’dedir, La Rochefoucauld’da değil; rüyalarladır, kameralarda ve kasetlerde değil. “Doğrular, güçlü olmalarına rağmen tek başlarına sanat değildir” dediğinde Turgenev ‘tek başına Gerçek ne kadar güçlü olsa da sanat değildir’ derken haklıydı – oksijenin, konsantre olsa da tek başına su olmadığı gibi; ve Freud, “rüyanın bilinçli olmayan duyguların ifadesiyle onlara karşı savunma arasında bir uzlaşma olduğunu gösterirken haklıydı, hem de tam olara: bu uzlaşmada bilinçli olmayan arzu gerçekleştirilmiş olarak temsil edilir; yine bu uzlaşmada duyguların bu ifadesini kontrol eden belli mekanizmalar vardır; ve bu uzlaşmada ana süreç rüya dünyasını kontrol eder, aynen ruhun, mitin ve şiirsel üretimin ortaya çıktığı bilinç dışı hayatı kontrol ettiği gibi. Burada sadece bir önemli fark var: Mit-

lerde ve şairlerin eserlerinde ikinci gözden geçirme işlemi daha çok gelişmiştir, böylelikle mantıklı ve uyumlu bir şey yaratılmış olur.” Bu farkın önemini büyütmek gerçekten zor olabilir fakat biz mübalağa ederiz – bu farklılığın altını çizen, büyük benzerlikleri bizden gizleyen sanki bir büyük farklılık varmış gibi yazarız.

II

Uyumakta olan bir bebek açlıktan uyanmasına ramak kaldığı esnada bazen küçük emme hareketleri yapar: rüyasında beslendiğini görür, ve rüyanın sayesinde uyuma-ya devam eder. Hatta, ufak bir memnuniyet hissiyle gülebilir de. Ama gülüşü uzun süremez. Rüyası bozulur ve uyanır. Bu, bir bakıma ilk hikâyesidir; biz okuyucular, biz yazarların kendi “güç yetiremeyen her şeye kadir oluş” halimiz gibi çocuk da kendi “güç yetiremeyen kadir oluş” hali içindedir.

Öykü bir olaylar zinciridir. Bildiğimiz öyküler, insanlar tarafından söylendiği için öyküdeki olaylar bir insan veya insan biçimli varlıkların – ilahlar, canavarlar, cinler- başına gelmekte ve gelişiminde herhangi bir kesinti olmaksızın öykü sanki, bir yerde başlayan ve bir başka yerde sona eren bir tarzda ilişkilendirilmektedir. Bir şair veya öykü anlatıcısı eğer örnek verirse, tahtaya bazı rakamlar yazar, altına bir çizgi çeker ve toplayarak doğruluğundan şüphe duyulmayan sonucunu yazar. Öyküler, tabiatları ya da tabiatlarımız gereği – bu aynı şeyi söylemek olur- daima genellemelere muktedirdir: Kastanga adlı köpek hakkındaki öykü tüm köpek ve insan ilişkileri için de geçerlidir.

Öyküler, bir cümle kadar kısa olabilir. Bion atasözü, *Çocuk oyun olsun diye kurbağalara taş atmış, fakat kurbağalar oyun olsun diye değil gerçekten ölmüş*, bir öyküdür: Ve eğer bunu beş veya altı cümleyle uzatılmış bir fabl olarak Ezop’ta bunu bulursa, bu daha zayıf bir öykü olur. Blake’nin *Basiretlilik Yeteneksizliğin kur yaptığı zengin, çirkin yaşlı hizmetçidir*’inin içinde bir öykü vardır. Rilke’nin bile daha fazla uzatamamış olduğu dört cümle uzunluğunda bir öykü var: *Şimdi Kral Davud yaşlanmış ve yılların yorgunluğu üzerinde; üstünü elbiselerle sıkıca örtmelerine rağmen ısınamamaktadır. Bunun üzerine hizmetçileri Ona, yüce kralım sizin için genç bir bakire arayalım: sizin yanınızda dursun, sizi bağrına bassın, göğsünüze uzansın ki yüce lordum ısınsın dediler. Böylece, tüm İsrail kıyılarında güzel ve genç bir kız aramaya koyuldular ve Şunamitli Abishag’ı buldular ve krala götürdüler. Genç kız çok iyi idi, kralı sevdi ona yardım etti: fakat kral kızın Benning Kalesindeki askerler Calculus isimli köpeklerini mezar taşına şunları yazarak gömmüşler: O bizim hepimizi daha iyi kişiler yaptı. Ve birkaç gün önce gazetede okudum, Eyalet Polisinin bildirdiğine göre bir hafta sonu okulu öğretmeni ve dört çocuk annesi bir kadın, bugün uyurken sekiz yaşındaki kızını vurarak öldürmüştü. Stony Run’lı 43 yaşındaki Hilda Kristle, polise en küçük kızı olan Suzanne’nin çok keder dolu kalbi olduğunu ve sıklıkla iç çekerdi. demiş*

Hayatın bize verdiği bu öykülerden benzer öz halinde sanat eserleri yapmaya kalkışsak, hemen hemen her zaman onları dize haline sokarız. Blake, bir baca süpürge-si hakkında:

*Bir küçük şey karlar arasında
Ağlıyor, ıstırap içerisinde “ağla! ağla! diye
“Söyle annen & baban nerede?”
Kiliseye dua etmeye gittiler ikisi de.*

*“Çünkü sıcak içinde mutluydum,
Kış karları arasında gülerdim
Onlar bana ölümün elbisesini giydirdiler,
Elem notasında şarkı söylemeyi öğrettiler.*

*“Ve çünkü mutluyum& dans ediyor&şarkı söylüyorum,
Bana bir zarar vermediklerini düşünüyorlar,
Ve Tanrıyı, onun Rahibini veKral’ı övmeye gitmişlerdi,
Ki Onlar sefaletimizin cennetini yapanlardır-“*

Ve yeterince yazmıştır. Stephen Crane elli kelimedede şunları söylemektedir:

*Çölde
Bir yaratık gördüm çıplak, hayvani,
Yere çömelmiş,
Kalbini elinde tutuyor,
Ve yiyor onu.
Dedim ki “Güzel mi dostum?”
Acı-acı diye cevapladı;
“Ancak hoşuma gidiyor
Çünkü acı
Ve çünkü o benim kalbim.”*

Bunlar öykülerin kemikleridir ve biz onları parça parça ediyoruz. Öykü kitabı için şiirler seçen biri sıradan kurgu bedeninden daha fazlasına sahiptir. Öykülerin tam temsilcisi bir kitap pek çok muhteşem şiiri içinde bulundurabilir: Geçmiş pek çok insanın zamanından öyküleri dizeler haline getirmekten maksat bunların bir edebiyat eseri olmasının hedeflenmiş olmasıdır.

Fakat tipik örnekler ihtiva eden bir öyküler koleksiyonunu bir araya getirmek çok zordur. Bu küçük bir kabinde bir hayvanat bahçesi kurmaya başlamaya benzer: Tek başına zürafa, birinin koleksiyon için sahip olduğundan daha fazla yer tutabilir. *Geçmiş Şeylerin Hatırası* bir öyküdür, aynen Saint-Simon’un anılarının bir çok mükemmel öykü oluşu gibi. Hatıralar, Begotte’nin ölümü, Öykücünün Büyük annesinin ölümü ile değil de Monsenyör’ün ölümü ile olarak temsil edilebilir, aynı *Geçmiş Şeylerin Hatırası* ile yapılabilir. Dünyadaki her şey, kısa bir süre sonra farkına varılabileceği üzere, kısa bir öyküler kitabına – bir kısa öyküler kitabı- girmek için çok uzundur. Hatta 19. yy’da kısa öyküler olarak anılan ve bizlerin kısa romanlar veya roman-mektuplar dediğimiz sayısız usta eserler de buna dahildir: Tolstoy’un *İvan İlyich’in Ölümü*, *Hacı Murad*, “*Master and Man*” Flaubert’in *Bir Basit Yürek*;

Mann'ın *Venedik'te Ölüm*; Leskov'un *Mzinsk Mahallesinin Leydi Machbet'i*; Keller'in *Üç Dürüst Tarak İmalatçısı*; James'in *Aspern Yazıları*; Colette'nin *Julie de Carneilhan*; Kleist'in *Michael Hohlbaas*; Joyce'un *Ölüm*; Turgenev'in *Bozkırların Lear'ı*; Hoffmannsthal'in *Andreas'ı*; Kafka'nın *Değişim'i*; Faulkner'in *Benekli Atlar'ı*; Porter'in *Yaşlı Ölüm'ü*; Dostoevsky'nin *İlahi Koca'sı*; Melville'nin *Bartleby the Scrivener*, ve Benito Cereno'su; Cehov'un *6 Numaralı Koğuş*, *Kasvetli Hikâye*, *Köylüler*, *Dere Yatağında'sı* gibi.

Ve, boyutlarının dışındaki özellikleri itibarıyla pek çok öykü çeşidi bulunmaktadır: Destanlar, baladlar, tarihi, biyografik veya otobiyografik öyküler, mektuplar, günlükler, efsaneler, peri masalları, fabllar; rüyalar, gündüz düşleri, mizahi, gayri ah-lâkî veya dini anekdotlar; tüm uzmanlaşmış veya özel durum öyküleri -bilim kurgu, hayalet öyküleri, dedektif hikâyeleri, Westernler, Gerçek itiraflar, Çocuk öyküleri, ve diğerleri-; ve nihayet, "ciddi kurgu" eserleri -Proust, Çehov, ve Kafka, *Moby-Dick*, *Büyük Umutlar*, *Bir Sporçunun Not Defteri*-. Kendim için bir öyküler kitabı seçtiğimde, kitapta çoğu "ciddi kurgu", bir çok ciddi kurgu da dizeler halinde; bir parça tarih, bir parça otobiyografi olan Tolstoy'un Saint Simon'dan alınma bir mektubu; çingene ve Alman peri masalları, İbrani ve Çin temsilleri, hayali bir Danimarkalı şairin kitabından iki episod ve şair Rainer Maria Rilke'ni diğer ben'i bulunuyordu. Yazarlarının hemen hemen tamamını tanıtmadan bırakan üç veya dört yüz sayfalık bu kitapta her türden kısa öyküler bulunuyordu. Bunu söylerken, bu yazarları tanıtmayı ikinci ve üçüncü bir kitap için bekletiyordum, böylece onları birinci kitaba koymakla oluşan rahatsızlığım karşısında kendimi daha iyi hissetmeye çabalamıştım. İlkin tüm destanları, baladları, efsaneleri, Homer'den Rilke'ye dize ile yazan bir düzine büyük öykücüyü bıraktım. Herodot, Plutarch, Puşkin, Hawthorne, Flaubert, Dostoyevski, Melville, James, Leskov, Keller, Kipling, Mann, Faulkner- saymaya daha fazla dayanamayacağım. Bunlardan bir çoğu, kısa öykülerinden daha güzel olan uzun öyküler yazmışlar ki kısa öykülerini almak büyük haksızlık olacaktı, fakat uzunlarını kullanmak da imkânsızdı. Hemingway'dan yayın iznini alamadım. Her antoloji, sözlüğün dediği gibi bir bukettir. Bir Buket de dünyanın çiçeklerinin çoğunu içinde bulundurmaz.

Kendi demetimin adı *Öykülere Çapa kitabı* adını taşıyordu, ve Franz Kafka'nın "*Kasaba Doktoru*"nu; Anton Çehov'un *Gusev*'ini; Rainer Maria Rilke'nin *Yıkık Evler*'ini ve (*Malte Laurids Bigge'nin Defteri*)'nden *Büyük Şey*'i; Robert Frost'un *Coös'ün Cadısı*'nı; Giovanni Verga'nın *La Lupa*'sını; Nikolai Gogol'un *Burun*'unu; Elizabeth Bowen'in "*Her Table Spread*"ını; Ludwig Tieck'in *Fair Eckbert*'ini, Bertolt Brecht'in *Concerning the Infanticide Marie Farrar*'isini; Lev Tolstoy'un "*The Three Hermits*"ını; Peter Taylor'un *Onlardan Ne Duydun*'u; Hans Christian Anderson'un *Köknar Ağacı*'nı; Katharine Anne Porter'in *O* isimli öyküsünü, bir Çingene'nin *Kızıl Kırıl ve Cadi*'sını; Anton Çehov'un *Rothschild'in Kemani*'nı; Grimm Kardeşlerin *Kedi ve Fare Ortak*'ını; E.M Forster'in *Sirenlerin Hikâyesi*'ni; *Jonah'ın Kitabı*'nı; Franz Kafka'nın *Kova Taşıyıcısı*'nı; Saint-Simon'un *Monsenyörün Ölü-*

mü'nü; Isaac Babel'in *Uyanış*'ını; Chuang T'zu'dan beş anektodu; Hugo von Hoffmannsthal'ın *Bir Süvari Masalı*'nı; William Blake'in *Zihin Yolcuları*'nı; D.H. Lawrence'nin *Samson ve Delilah*'ını; Lev Tolstoy'un *Porselen Bebek*'ini; Ivan Turgenev'in *Byezhin Tepesi*'ni; William Wordsworth'un *Harabe Kulube*'sini; Frank O'Connor'un *Köylüler*'ini; Isak Dinesen'in *Acı-Dönüm*'ünü içeriyordu.

Yazarları bırakmaktan hoşlanmamıştım, fakat, dahil ettiğim bazı yazarların diğer bir iki öyküsünü bırakmaktan da aynı şekilde hoşlanmamıştım. "Gogol'un *Palto-sundan çıkan* yazarların pek çoğunu kullandım, yani bir anlamda Palto zaten oradaydı, fakat, Palto'nun ve *Eski-Dünyanın Toprak Ağası*'nın her anlamda orada olmasını isterdim; yani, Çehov'un *Rahip*'ini, *Köpekli Kadın*'ını, *Bektaşî üzüm*'ünü, *Sevgili*'sini, *Deniz Kabuğundaki Adam*'ını, *Öpücük*'ünü, *Cadı'yı Resmi İş*'ini ve bir çoklarını dahil etmiş olmayı isterdim; ve daha nicelerini, Kafka'nın *Penal Colony*'sini, *Avcı Gracchus*'unu da almış olmayı isterdim; Lawrence, Tolstoy, Verga, Grimm ve Andersen'den en az bir öykü daha almış olmak isterdim. Turgenev'in başyapıtını içermeyen tüm seçmeler başarısız kalır: *Bir Sporcunun Not Defteri*, bir seçmenin en iyi parçasından bile daha önemli ve sevimlidir.

III

Her çeşitten varlık var ve bu varlıkların başına her türlü şeyler geliyor; bir yazar için esas olan şeyleri de eklediğinizde, aslında vuku bulmayan şeyler ve mevcut olmayan varlıklar gibi, öyküler de, ne kadar çok varsa o kadar çeşitli olduğundan kimsenin şüphesi olmasın. Ama, öykülerde, bana iki uç varmış gibi görünüyor: İçinde hiçbir şeyin vuku bulmadığı öyküler, ve içindeki her şeyin bir olay olduğu öyküler. İlham perisi, insanların "Kuzey kutbuna gitmediklerine" fakat işe, evlerine gittiklerine, evlendiklerine ve öldüklerine inanır; fakat aynı zamanda herhangi bir şeyin mutlaka vuku bulabileceğine inanır, -bu inanışa Gogol'un "ne istersen de, fakat bu gibi şeyler olur- pek sık olmasa da olur" deyişiyle ulaşır. Hayatlarımız, hatta öykülerimiz bu uçlardan birisine, Prior'un Jack ve Joan'ın hayatlarına yaklaşır:

*Eğer beşeri şeyler ters gider veya iyi olursa;
Eğer değişen İmparatorluklar yükselir ve yıkılırsa;
Gün biter, Gece başlar,
Ve bu çifti hâlâ aynı görür.
Yürürler ve yerler, iyi insanlar: Ya sonra?
Neden yürüdüler ve yediler yine:
Gürültülü uyudular tüm gece boyunca:
Gün boyu hiçbir şey yapmadılar.....
Ne iyi, ne de kötü, ne aptal ne de Bilgece,
Ne öğrenebilir, ne de öğütleyebilirlerdi:
Aşk, nefret, haz veya korku olmaksızın,
Her şeyi olduğu gibi bırakıp;
Ne dileyerek, ne taşıyarak, ne gülerek ne de ağlayarak:
Öylece yaşadılar ve öylece öldüler.*

Milyarlarcası yaşar fakat arkalarında bir isim bile bırakmazlar, hatta yaşarken bile kimse adlarını bilmez. “Her birinin küçük bir parça gökyüzü/Ve küçük pek çok yıldızları olan /İçinde derin ve alçak mezarlar bulunan /kayalar ve dolambaçlı uçurumlar arasında” yaşar dururlar; Oblomov’un köyünde gün boyu hiç bir şey yapmayan herkesin eski evlerde gece boyu horul horul uyuyuşu; *Eski-Dünya Toprak Ağası*’nda Gogol’un Akaki Akakyevic Başmakçin’deki kitab-ı mukaddes ihtişamı ve merhamet uyandıran yükselişi; “yalnız geçen pek çok yıldan sonra fazla seçeneği kalmayan” Sevgili’deki *duşekâ*’nın akrabalarıdır. Duşekâ, “kendine ait her nesneyi gördüğü gibi anlar, fakat onlara dair her hangi bir fikir oluşturmaz”; “kapalı dudakları ve sonuna kadar açık gözleri ile hayaller kurar/ iyi bir hayat sürmek için müstehzi eda ile güldü/ Ve uzun adımlarla kolayca koştu”; yavaş yavaş yürüdü, dikkatlice baktı onlara –ya da başkalarına-, Turgenev’in, Sterne, Keller, Rabelais, Twain, Cervantes ve diğer pek çoklarının sayfaları arasından; Ve Chuang T’Zu’da, önümüzde kadim ihtişam hayal gibi belirirken zamanın sisleri arasında kaybolup gider: “Ho Hsu zamanında insanlar özellikle dinlenme zamanında hiçbir şey yapmadı, ve hareket ettiklerinde de hiç bir yere özellikle gitmediler. Yemeklerini yiyince sevinçten uçtular; karınları dolunca gezip tozduklar. Bu gibi şeyler, insanların yeteneği becerisi idi.”

“İnsanların bacaklarındaki tüyleri yok ettiği” “puding için pirinç tanelerini saydığı” sonraki zamanlar diğer sayfalardan ne kadar da farklı! Diğer uçtan ne kadar da farklı; rüyanın bir gerçeklikmiş gibi anlatıldığı olsun, ya da gerçekliğin bir rüyaymış gibi anlatıldığı olsun her şeyin meydana geldiği yer ve öykünün bir şimşek gibi kabuslar içinde çıktığı, keşf, vahşet raddesinde yüklendiği yer olan Svidrigavlov, Ras-kolnikov, Stavrogin’in dünyasından. Ve tükenen öykü kendini yeniden yüklemeye başlar. Bu dünyada ve “Ecinlililer”ine “Kreutzer Sonatı”nın, “İvan İliç”in dünyasında her şey, bir Olayın hazırlanışı ya da tüketilişidir; herkes, sonradan bir başkası tarafından denklenemeyecek “tarih öncesi ve unutulamaz Bir Başkasıdır.” Bu, mezbanhaneye çekilen bir sığırın “kan kokusundan ve kapıya asılan taze dana derisinden korkarak” toynaklarını yere sıkıca yerleştirdiği, akşam güneşinin ince sisini, geniş burunlarından içine çektiği, çocuk tarafından dayak ve yular yardımıyla karşıya geçirilmeden önce acı dolu gözlerini Teğmen’in eğrin önüne bağladığı bir tutam ottan zorla ayırabildiği Hofmannsthal’ın *Bir Süvari Masalı*’nın dünyasıdır. Bu, Nijinski’nin günlüğünün dünyasıdır. “Bir gece, tepeye yürüyüşe çıkmıştım, ve dağda durdum....’Sina dağında’. Üşümüşüm, çok uzağa gitmişim. Öyle yapmam gerektiğini hissederek hemen dizlerimin üzerine çöktüm. Daha sonra ellerimi de karın üstüne koymam gerektiğini hissettim. Bunu yaptıktan sonra, bir acı duydum ve bağırdım, ellerimi çektim. Bir yıldıza doğru baktım, ki bana iyi geceler bile demedi. Bana gözlemini kırıştırmadı. Korktum ve kaçmak istedim. Fakat kaçamadım, çünkü dizlerim kara kök salmıştı. Ağlamaya başladım, fakat feryatlarımı duyan olmadı. Hiç kimse beni kurtarmaya gelmedi. Birkaç dakika sonra döndüm ve orada bir ev gördüm. Kimsesiz ve pencereleri panjurlu bir evdi... Korkuya kapılmıştım ve sesimin en yüksek perdesinden bağırdım: Ölüm! Nedenini bilmiyordum fakat birisi ‘Ölüm’ diye bağır-

malıydı diye hissettim. Ondan sonra kendimi daha ısınmış buldum. Ayaklarımın altında kütür kütür kırılan karda yürüdüm. Karı sevdim ve kırılma sesini dinledim. Adımlarımın sesini dinlemeyi sevdim, hayat doluydular. Gökyüzüne baktığımda bana göz kırptırır keyifli yıldızları gördüm. Mutluydum ve artık üşümüyordum... Karanlık bir yoldan aşağıya yürümeye, hızla yürümeye başladım, fakat bir ağaç tarafından durduruldum, ki beni kurtarmıştı. Bir uçurumun kenarındaydım. Ağaca teşekkür ettim. Ağaç beni hissetmişti, çünkü ona sarılmıştım, o benim sıcaklığımı, ben onun sıcaklığını almıştım. Kimin sıcaklığa daha çok ihtiyacı olduğunu bilmiyordum. Yürümeye devam ettim ve bir ağacı bile olmayan uçurumu görünce birden durdum. Tanrının beni durdurduğunu anlamıştım. Çünkü beni seviyordu. Ve dedim ki “eğer sen isteseydin uçurumdan düşer ölürdüm, eğer bu senin isteğince ben kurtulurum.”

Bu, benim saf öykü diyebileceğim şeydir; emsalini görmek için Tolstoy, Rilke ve Kafka gibi yazarlara gidilmeli. Kafka’nın bitmemiş öyküler defterindeki bir sayfa uzunluğundaki bazı parçalar bizi olayların ta en derinine götürür: Bir loca’da otuyordum, yanımda karım vardı. Oynanan oyun heyecan vericiydi. Oyun, kıskançlık üzerine idi; sütunlarla çevrili pırl pırl aydınlatılmış bir sahnede bir adam yavaşça çıkışa doğru geri çekilen karısına doğru hançerini kaldırıyor. Heyecandan ikimiz de korkuluğa doğru eğildik; Karımın saç lülelerini şakaklarımda hissettim. Korkulukta bir şey hareket edince geri yaslandık; korkuluğun döşemesindeki pelüş olduğunu sandığımız şey, orada yüzü koyun düz yatan uzun ve ince bir adamın korkuluktan bir parmak bile geniş olmayan sırtı idi. Şimdi, sırt üstü dönerek daha rahat bir pozisyon almaya çalışıyordu. Tir tir titreyen karım sıkıca bana sarıldı. Adamın elimden daha dar olan ve bir balmumu heykel’den daha temiz ve sivri sakallı yüzü bana çok yakındı. ‘Niye geldin ve bizi korkuttun?’ diye bağırdım. ‘Ne arıyorsun burada?’ ‘Özür dilerim!’ dedi adam, ‘ben, eşinizin hayranıyım’. ‘Dirseklerini vücudumun üstünde hissetmek beni mutlu ediyor’, ‘Emil, sana yalvarıyorum, beni koru!’ diye bağırdı karım. Adam, ‘benim adım da Emil’ dedi, başını bir eli üstüne dayayarak sanki bir sedirin üstünde uzanmış durarak. ‘Gel bana sevgili, tatlı küçük kadın.’ ‘Seni gidi aşağılık adam’ dedim ‘bir kelime daha edersen, kendini bir çukurun içinde bulacaksın’, sanki bu sözü gerçekleştirmek içinmiş gibi, onu yuvarlamaya çalıştım, fakat o kadar kolay değildi bu. Sanki korkuluğun bir parçası, sanki onunla birlikte yapılmış gibiydi. Tekrar yuvarlamaya çalıştım, fakat başaramadım. Sadece güldü ve ‘bırak bunları seni aptal küçük adam, gücünü çocukça tüketme mücadele daha yeni başlıyor ve karın arzularını yerine getirdiği zaman sona erebileceği söylenebilir.’ ‘Asla’ diye bağırdı eşim ve bana dönerek ‘lütfen onu hemen şimdi aşağı yuvarla’ ‘Yapamıyorum’ diye bağırdım. Görmüyor musun ne kadar zorluyorum. Burada bir numara var ve olmuyor.’ ‘Oh sevgilim’, ‘Oh sevgilim’ diye eşim dövünmeye başladı, ‘Bana ne olacak?’ ‘Sakin ol’ ‘sana yalvarıyorum’ dedim. ‘Heyecanlandıkça işleri daha da berbat hale getiriyorsun, başka bir planım var şimdi, Pelüş’ü buradan itibaren bıçakla keseceğim, daha sonra bununla beraber her şey aşağı düşecek’ Fakat şimdi bıçağımı bulamıyorum. ‘Bıçağım nerede bilmiyor musun?’ diye sordum. ‘Paltomda unutmuş olabilir miyim?’ Tam ves-

tiyere doğru fırlayacak iken eşim aklımı başıma getirdi. ‘Beni kesinlikle yalnız bırakmayacaksın şimdi değil mi Emil?’ diye çılgılığı bastı. ‘Eğer bir bıçağım yoksa’ diye bağırardım. ‘Benimkini al’ dedi ve korkudan titreyen parmaklarıyla küçük çantasını aramaya başladı. Ve tabii ki tüm bulabildiği küçük bir sedef çıkıyordu.”

Kafka’yı olağan üstü yazar yapan şeylerden bir tanesi, öykü hareketinin en büyük düşmanları olan mantıksal analizlerin, mizahın kendiliğinden hareketin bir parçası olduğu bir öykü türünü keşf etmiş –ya da böyle bir öykü türüyle keşifte bulunuyor olmasındır. En saf olanında ya da en olaylısında da öykü, biz anlamasak da öyküdür. Tam anladığımız (veya tamamen güldüğümüzde, veya dünyanın varlıklarıyla bir lirik duyguyu tamamen hissettiğimizde) öykünün taşıyıcı gücü dağılır: Bir kurguda her şeyi anlamak hiçbir yere gitmemektir. Fakat, Proust’la Combray’da yürürken, Turgenev ile yaprakların altında uzanırken ve hep bulunduğu yerden başka bir yere –fakati zaten oradadır– gitmeyi istemiş olan Cüce Kaysan mümkün olan en iyi yerde midir?

Her şeyin –bir- olay- olduğu, her olayın yüklendiği ve daha da yüklenecek olduğu öykülerde, anlatım, her hangi bir noktada dayanılmaz bir öneme ulaşır ve enerji içinde dağılır gider. Hiçbir –olayın-vuku bulmadığı-öykülerde, öykünün zirvesi veya sonsafhası bile sahip olduğu yükü kaybetmeye neden olur ve basit bir biçimde öykünün şiirsel, komik veya kurgusal bir başka kısmı olur: Gogol’un *Burun*’unda, polis, berberi yakalar, berberin beti benzi atmıştır, “ancak burada olay, bir sis perdesi ile örtülmüştür ve biraz sonra ne olduğu hakkında hiçbir şey bilinmemektedir”; ve *Nevsky Bulvarı*’nda, Schiller, Hoffman ve Kuntz’dan sonra, marangoz Teğmen Pirogov’un elbiselerini soyar ve “tam bir resmiyetten yoksun bir şekilde muameleye tabi tutarlar ki, bu son derece üzücü olayı ifade etmeye kelimeler bulamıyorum”, Pigorov hırsından köpürür ve hiçbir şey Pigorov’un kızgınlığı ve öfkesi ile kıyaslanamazdı. Sibirya veya kırbaç, Schiller’in layık olduğu en hafif cezalar olabilirdi...

Fakat, tüm şeyler çok garip bir şekilde tavsamaya başlar: Generale giderken, bir pastacı dükkanına girer ve iki pasta yer ve *Kuzey Arısı*’ndan bir iki şey okur, öfkesi bir miktar azalmıştır” Nevski Bulvarında bir iki tur atar; Teftiş Kurulu başkanlarından birisinin verdiği partiye varır. Partide, sadece hanımların değil kibar beyefendilerin de kendinden geçtiği mazurkada kendisini iyice ön plana çıkarmıştı. Yaşadığımız dünya ne harika!”

Öyküdeki bu uçlardan birisi, bebeğin uyumasını, dudaklarındaki şiirsel gülümsemesini kuran organizmanın yer aldığı asgari heyecan durumunu anımsatır, öte uç ise oyun oynamada görülebilecek olan daima artan heyecan sürecini çağırıştırır. ❧

NESİME CEYHAN

YUSUF GELECEK ELBET

Mehmed Niyazi'ye

Tel dolabı açtı, pişirdiği yemekleri bir kez daha üst rafa yerleştirdi. Vazifesini yapmış olmanın huzuruyla önlüğünü çıkardı. Mutfaktan çıkmadan dönüp şöyle bir ortaya baktı. Bir şey unutmuş muydu? Turşuyu Yusuf gelince çıkarırdı küpten. Hoşaf hazır. Neriman'a tembih etmeli, yemeği çıkarmasın kimseye: Yusuf gelecek. Eve günlük pişiriversinler yeniden. Yusuf, anasının elini sever.

Neriman'la karşılaştıklarında: "Kızım Yusuf'un yemeğini tel dolaba koydum, çıkarmayın misafire, ağabeyin gelecek." dedi. Neriman, çocukluğundan bu yana her sabah aldığı bu talimata alışkın: "Peki, hanım anne." dedi, usulca.

Yaşlı kadın üşüdü. Abdest almak için ibriğe yöneldi. Başka yerlere kış ne vakit gelir? Erzurum, erkenden çağırır kışı. Ağustosun on beşi kalbur kadar kış gelirmiş, ağustos henüz başlamış, üşüyor. Yaşlandı muhakkak. Sol kolunu dirseğini de ovarak yıkadı. Burnuna su vermiş miydi? Bu şüphe! Vazgeçti, baştan aldı abdestini. Peşkiri hızla yüzüne, kollarına sürdü. Namazdan evvel okuyacak, ömrü olursa her gün. Her sabah pişen yemek gibi, o da pişiyor. Yusuf (as) geldi, oğul Yusuf da gelecek. Hem ölse, diğer askerler için gelen kâğıt onlara da gelirdi. Kaybolsa, esir düşse Allah etmesin, gelirdi haber. Haber gelmedi. Öyleyse?

Erzurumlu meşhur âlim Avni Efendi'nin kerîmesi, Muhammed Beyin zevcesi Fatma Hanım, anlamadan ne okuduğunu, bir kez daha yol bekleyenlerin ayetlerini dili döndüğünce sıralamaya başladı. Ay'ı kıskandıran güzel peygamberin hikâyesini okudu. Bu sûrede canının acısını duyuyordu:

"Vah, yazık Yusuf'a dedi. Kederinden gözlerine ak düştü. Acısından yutkunuyordu. Oğulları, "Vallahi Yusuf'u ana ana bitkin düşeceksin ya da helâk olacaksın, dediler. Babaları, ben tasamı ve üzüntümü yalnız Allah'a anlatırım, dedi."

Medrese erbabının askere alınmadığı devirler çoktan geçmiş, hastanın üstüne zalim kargalar gibi üşüşmüş düşmana olanca canla mukabele ediliyordu. Her delikanlı düşmanla vuruşacağı günü beklemeye başlamış, her anne vatana sunulacak hediyenin evlâdı olacağını çoktan anlamıştı. Yusuf, dedesi Avni Efendi'nin arzusuyla okumaya İstanbul'a gönderildiğinde pek küçüktü. Fatma Hanım'a danışılmadı. Yusuf, büyük bir iş yüklenmiş küçük omuzlarını sürükleyerek gitti. İstanbul'dan Erzurum'a bir ılık gelecekti. Avni Efendi kendisini geçeceğini biliyordu, bu narin çehrenin. İsmi doğduğu gece rûyasında gördüğü Hz. Yusuf'u anarak vermişti. Kuyulara düşmesindi torunu. Fatma Hanım, on üç yıl kolları içinde tutabildiği Yusuf'unu iki yılda bir, on beş

gün görebilecekti. Sağ ya dedi, gelecek ya dedi ve bekledi. Sabırla bekledi. Sekiz yılda iki aydı görüp göreceği ve Yusuf'un temelli geleceğini öğrendiğinde sevinemedi. O, oğulcuğunu beklemeyi öğrenmişti, bir mum gibi erimeyi... İşte gelecekti.

Yusuf, süzölmüş çehresi aydınlık bir hâleyle geldi. Endamı narin delikanlı, ince bir tebessümle kavuştu annesinin kollarına. Peşinden sandıklar geldi, tüm mahalleyi meraka düşürecek kadar çok. Ahşap evin üst katında iki oda hazırlanmıştı Yusuf'a. Bir sandık husûsî eşya, Yusuf'un dokuz sandık kitabı açıldı. Yusuf, geleli iki gün olmadan alıştığı üzere çalışmaya başladı. Fatma Hanım, kendi eliyle hazırladı oğlunun yemeklerini. Neden bu gelişe içi sinmedi anlayamadı. Eşyalarına bakıp oğlunun, işte temelli burada, demek istedi olmadı. Bir darlık, bir ayrılık darlığı çöktü Fatma Hanım'a. Nazara hükmetti. Oğlu yukarda da niçin o hâlâ pencere pervazlarındaki güvercinler gibi bekliyordu? Hangi haberi bekliyordu?

Yemen, böyle çağırdı Yusuf'u İstanbul'dan dönüşünün on beşinci gününde. Giden dönmüyor denilecekti asırlar sonra bile, acep nedendir?

Yusuf bir sabah, süzölmüş çehresinde tüm zamanlara teslim bir vakarla, Erzurum çevresinden katılan rediflerle çıktı yola. Fatma Hanım, o sabah ağlayabilseydi muhakkak gökleri eşli edecekti ona. Ağlayamadı. Dönmeyeceğini bildi. O sabah anladı ömrü oldukça her sabah, akşama dek bir sevgiliyi bekler gibi oğulcuğunu bekleyeceğini. Yusuf, süzölmüş çehresinde asra teslim bir vakarla...

Yemen neresi? Yemen, yürümekle tükenmeyen arzın cehenneme en yakın çehresi. Yemen, sıcağın tüm zerreyi üşüten sıtmalık yüzü. Omurlardan acının sıyrıldığı, avuçların canları muhafaza için kendini sıkıdığı yer. Yemen, teslim olsa da olmasa da koynuna aldığı yiğidi yer. Sen neye gitmiştin Yusuf? Yemen, Erzurum'un neresine düşer?

Yürüdüler. Osmanlı büyük acı. Osmanlı, acıyı kenarda kalan evlâtlarına, diğer evlâtlarını feda etmiş baba. Babaları hatırına çöllerde düşen evlâtlar, kaderde açlığın, susuzluğun ve geceler süren uykusuzluğun olduğunu nereden bileceklerdi?

Yusuf da bilemedi bu soruların cevaplarını. Az yemeye alışkın midesi, susuzluğa da tahammül edebilirdi. Uykusuzluk, bu âlim gence uzak değildi. Bacakları ele verdi önce acılarını. Öğünlük hisseye düşen kuru ekmekler, saatlerce yürüten bacaklarına yetmiyor zannetti önce. Dizleri ilk gençliğinden beri kıvrılmaya alışkındı mektep odalarında. Yürümekten ziyade durmanın, en az fizyolojik hareketle kendi içine yönelmenin talimini yapmaya alışkın ruhu ve bedeni aptallaşmıştı. Bir düşman vardı. Ona doğru yürütüyordu. Yüzlerce asker, kendilerinden önceki yüzlerce asker gibi düşmana doğru yürütüyordu. Çölde düşe düşe; haşarata, tanımadık böceklerle yenile yenile; zehirli kuyulara, kör kuyulara ilene ilene yürüyorlardı. Yusuf bedeni ve ruhuyla hazır olmadığı bir savaşa yürütüyordu. Üstelik askerin en büyük korkusu, evvelki pek çok asker gibi düşmanla karşılaşmadan çölde kaybolup, ölüp gitmekti.

Yusuf, mum ışıkları gördü rüyalarında. Rahle başında mum huzmeleri altında okuyordu durmadan. Dinleniyordu böylece. Sonra bir rüzgar kapıyı açıyor, mum sö-

nüyordu. Yusuf, harfleri seçemiyor, kapıdan hücum eden rüzgarla titremeye başlıyordu. Yusuf okuyamadığı her harfle bir kuyuya yuvarlanıyordu. Gündüz kavrulan bedeni her gece böylece donuyordu.

Toprak evler, simsiyah bedenler gördüler. Uzun bacaklı, tek hörgüçlü develer gördüler. Çöl çöl olalı böyle suçsuz, böyle garib erler görmedi. Başlarına bir arşın mesafede güneşi gördüler, yapraksız ağaçlar gördüler. Çöl çöl olalı böyle çıplak böyle bitkin askerler görmedi. Ve onlar Leylâ'yı gördüler, çöl çöl olalı böyle dert görmedi. Çöl utandı muhakkak hâinden. Utanmamışsa, Anadolu'nun âhiyla bir daha yüzü gülmeyecekti.

Yusuf, düşman askeriyle karşılaşmış mıydı? İhtimal karşılaşmadı. Harp silahlarından ve düşman askerlerinden daha acımasız olan tabiat, Yusuf ve onun gibi pek çok Yusuf'la yapmıştı harbini çoktan. Vuruşmadan verilen şehidler de Osmanlı'nın kısmeti oldu. Vuruşabilenler kendini bahtlı saydı. Eve şehid haberi ulaşan askerlerin aileleri de bahtlı saydı kendini. Kayıp haberi gelen evler az ümitle çalınacak kapıyı beklediler. Sağ dönen olmuş muydu Yemen'den? Dönmüş olsa "giden gelmiyor" denir miydi?

Fatma Hanımların hânesine bir kara haber bile çok sayıldı. Harp bitti, Yusuf gelmedi. Bir haber dendi, bari bir haber alabilsek. Oğul şehid midir Hak izniyle? Bölük kayıp mıdır?

Fatma Hanım Yusuf Sûresini serin bir tebessümle okudu. Orada yanan babanın hicranını duya duya, bir yandan da peygamber derdiyle dertlenmenin gururuyla okudu. "Bugün gelecek" dedi. Yusuf'un Yemen'e gidişinin on ikinci senesiydi. Yerinden kalktı. Kur'an'ı yerine yerleştirdi. İçindeki sevinci anlamaya çalışıyordu. Bu hafifliği... Yeniden üşüdüğünü hissetti. Mangalı yaktırsa mıydı; ancak henüz ağustos. Neriman, mutfakta evin yemeğine bakıyordu, kızı Saliha üç hafta evvel doğan yavrusuyla uğraşıyor. Erkekler dışarıda. Bugün, dedi, gelecek. Yoksa neden böyle kanatlansın ruhu? On iki yıldır, her sabah bir ibadet gibi yaptığı misafir hazırlıkları hep boşa çıkmıştı. Tel dolaba yerleştirdiği yemeklere senelerdir kimse ilişemedi. Akşam geçince Yusuf'un yemekleri mahallede eli dar kapılara usulca bırakıldı. Neriman'a söyleyecek, odasının mangalını yaksın. Erzurum'a kış erken geliyor.

Fatma Hanım, pencerenin önündeki sedire oturdu. Uzayan sokağa alışkın gözleri doldu. Ağlamayacaktı. Bugün, belki az sonra, kapısı çalınacak ve gelecekti. On iki yıldır hiç bu kadar yakın gelmemişti vuslat. Baş pencerenin kayıtlarına usulca dokundu. Ne kadar zaman öyle kaldı? Neriman, aralık kapıdan mangalı yakmak için içeri girdiğinde Fatma Hanım'ı kolları ileri doğru uzanmış halde sedirin üzerinde mesud bir yüzle buldu.

Yusuf muhakkak annesini almaya gelmişti. ❧

TUTKULU BİR OYALANMA

DİLEK ASLANER

Hece Yayınları

Öyküleriyle dergilerden tanıdığımız Dilek Aslaner'in ilk kitabı gecikmeli de olsa Hece Yayınlarından çıktı. Kitapta, uzunlukları ikiye altı sahife arasında değişen yirmibeş öykü var. Hece Yayınları'nın şu ana dek sadece beş öykücünün kitabını bastığını göz önünde bulundurursak, Aslaner'in bu hususta iyi bir başlangıç yaptığını söyleyebiliriz.

Hece'nin diğer kitaplarında olduğu gibi Tutkulu Bir Oyalanma'nın kapağı da Sarakusta imzasını taşıyor. Bu enfes kapağın dışında, tutkulu bir oyalanma kitabını alıp okuduğunuzda kapak resminin kitabın adıyla bütünleşmiş olduğunu göreceksiniz. Çünkü öykülerden altı tanesinin kurgusu (Albatros, Çıtırüstük, Kuşoğlu Yokuşu, Melek, Ninni, Nurhayat Abla) çocuk merkezlidir. Aslaner'in memleketi (Zonguldak) ve bu öykülerin geçtiği mekânlar, yazarın çocukluk anılarından sıkça faydalandığını gösteriyor bize.

Özellikle bazı hikâyelerde Karadeniz'e dair izler buluyoruz. Karadeniz'in hırçın rüzgarını, ve bu soğuk denizin öykülerini sıcak bir üslupla anlatıyor Aslaner. "Evimizden uçsuz bucaksız bir deniz görünürdü./.../ Denizden gelen motorların taktıkları bahçedeki tavukların seslerine karıştırdı./.../ Karadeniz güzeldir, komşulukları bir başka. Yaz geceleri sahilten sert ve serin rüzgarlar çarpar yüze." Gerek denizi anlatırken gerekse diğer tasvirleri durağan ve saplantılı değil aksine gayet canlı ve akıcı. Sürekli ve bir nesneden bir nesneye geçişin tasvirleri. "Kış geldi, akşam erken oluyor artık, bunu sokak lambalarının erken yanıışından anlıyorum. Sabahları güvercinler gelmiyor balkona, kar serpiştiriyor akşamüstleri." (S.45) "Pencere açık, rüzgar esiyor, sanki biri perdeyi sallıyor, oysa güneş bizimle oynuyor." (S.87)

Yine tasvirlerin bir diğer yanıysa şiirsel bir retorikle çizilmiş olmasıdır. "Her şey yerli yerinde. Sabah oluyor, oda hâlâ boş. Sol üst tarafta bir çivi deliği gördüm, çivi sökülüş, yeri boş kalmış. Bu çivi hangi yüke hamallık etmiş, bunu düşünmeli mi? Yazmalı mı yoksa... yeniden başlamamalı. Gün aydınlандıkça, yeni sabahlar devam edecek. İlham arıyorum. Yüreğim bu oda. Bir oda dolusu insanım şimdi." (S.38)

Kitaptaki karakterler silik karakterler olup okuyucuda pek de yer etmiyor. Nitekim kitabı bitirdiğimiz an karakterleri unutmamız bundan olsa gerek.

Öyküleri birbirinden ayıran kurgusal şifreler de çok az. Örneğin öykülerin birkaçında küçük bir çocuğun kahraman olarak seçilmesi, bu anlatıların anı gibi hep geriye dönük anlatılması, çocuğun kendi ağzından komşularını vasfetmesi, komşularının evinde itici bir aile reisinin olması gibi benzerlikler aynı öykünün birkaç defa okunduğu izlenimini uyandırıyor okuyucuda.

Kitap tanıtım yazılarında mutlaka değinilmesi gereken bir husus olduğunu düşündüğümüz, üslup meselesine gelince: D. Aslaner'in, kurgulardaki benzerliğin aksine, dilinin değişken bir zeminde oluştuğunu görüyoruz. Öyle ki bu hikâyelerde bazen masalsı bir dil, bazen şiirsel, bazense bilge bir eda görülür. "Meğer bugün evvel zaman içinde kalbur saman içindeyken, ben Katırcıların Ergen Ali değilmişim, babamın mezarı çeşmenin yanından yukarı çıkarken solda değilmiş, kardeşim ve bel bol pantolonum yokmuş, herkes beni hiçbir şey anlamadı sanmış oysa ben anlarımışım yıldızlar kulelerden seyredilmezmiş, kuleler saraylarda olurmuş, saraylar masallarda..." (S.117)

"Aklima ölümüm geliyor. Toprakta ölümüm geçiyor. Dün geçiyor... gün geçiyor..." (S.37) "Gördüklerimiz sadece bize yansıyanlardır, daha ötesini görme yetisi bize verilmemiştir. Başkaları varsa var olur, yoksa yalnız kalırız. Bir kuyunun dipsizliğine inen kova kadar ümitli ve ümitsiz bir yalnızlık olur bu. Kova yukarı çekilecek ana kadar dipsiz bir karanlığa son hızla akar." (S.27) Bu bağlamda Tutkulu Bir Oyalanma'nın en dikkate değer yanı dilidir. Dil sayesinde öykü durmadan akıyor. Bazen bu nehrin sesine kendimizi kaptırıp kurguyu unuttuğumuz dahi oluyor.

Aslında yazar olağanüstü olay- olgulardan bahsetmiyor bize. Hergün gördüğümüz nesne ve olayların düşsel bilgisini anlatıyor. "Bilirim ki aramızda gizli bir güç tarafından çekilmiş kablolar ve üzerinden geçen bir elektrik akımı vardır. Dağların sarsılışı, durgunlaşan deniz, her bahar açan erik ağacı ve sabahla-

rı odama dolan iğde kokuları gibi.” (S.121) “Şeffaf çantadaki şeffaf ipler sıranın kendilerine gelmesi için adeta kaçışıyorlar... Çorap durmadan uzuyor... Sırası gelen iplik görevini yerine getirdikten sonra en sona geçip sıranın kendisine bir daha ne zaman geleceğini ve o haşın parmaklarca nasıl hırpalanacağını düşünüyor.” (S.124)

Böyle bir anlatıya yakışacak olan dil ise masalsı ve şiirsel bir dil olsa gerek diye düşünüyoruz.

Yazarın “Tutkulu Bir Oyalanma” diye adlandırdığı şey ise hayatın –dünya- ta kendisi. “Dünya; tutkulu bir oyalanmadır.” (S.125) Yaşamın tutkulu bir oyalanma olduğunu düşünüyor ve hayatın bitiminde sizi, “sanki hiçbir şeyin yaşanmamış” olduğu bir hafızanın beklediğine inanıyorsanız, tüm bunların teyidi için bu kitabı okuyup, kapağını kapattığınızda bu duyguları yaşayabilirsiniz.

Aslına bakacak olursanız bu öykülerde yazarın hiç de acemilik çekmediğini, öykü tekniğini rahatça kullandığını görüyoruz. Öyküleri okurken yazarın kurgusal becerisi, bazı öykü kitaplarında gördüğümüz kurgu-metin bağlamında bir endişeyi aklımızın ucuna bile getirmiyor. Örneğin bu anlatıların hiçbiri, acaba bu öykünün sonun nasıl kurtaracak bakalım, dedirtmiyor. Kurgu okuyucuda bir yer ediyor. İşte bu tecrübeli metinler, Dilek Aslaner in aslında halihazırda bulundurduğu ve kitaplaşmayı bekleyen öyküleri olduğunu düşündürüyor bize. Aslaner in arayış fazla soğutmadan bu tutkulu hikâyeleri okuyucuyla buluşturmaya devam etmesini istiyoruz.

SELİM SOMUNCU

MUSTAFA KIRCI*

REFİK HALİT KARAY'IN ÜÇ HİKÂYESİNDE (YATIR, KOCA ÖKÜZ, ŞEFTALİ BAHÇELERİ) MEKÂN YAPISI VE SEMBOLİK FONKSİYON

Türkçe'yi iyi kullanan, dilimizi güzel, yetkin ve zevkli düzeye ulaştıran yazarlarımızdan biri de Refik Halit Karay'dır (1888-1965). Onun en çok okunan, bilinen eserlerinin başında Memleket Hikâyeleri (1919) gelir. Memleket Hikâyeleri, Refik Halit'in Anadolu insanının karakteristik özelliklerini ve Anadolu'nun doğal çevresine ait özellikleri dikkatli bir gözlemle kaleme aldığı hikâyelerden oluşmuştur. Refik Halit'in bu hikâyelerinin en önemli özelliklerinden biri: “tabiat tasvirlerinin kahramanların ruhi yapılarını ve karakterlerini ortaya koyacak tarzda kaleme alınmış olmasıdır. Yazar Memleket Hikâyeleri'nde Anadolu'nun muhtelif yerlerine ait tabii görünüşü, kalemını fırça gibi kullanarak, gerçeğe en uygun şekilde tasvir etmiştir.... Mekân-insan ilişkisi Refik Halit'in kalemiyle edebiyatımızda yeni bir boyut kazanmıştır.” (Aktaş, 1985: 147) Edebiyatımızda mekân yapısının, kişilerin ruhi yapılarını ve karakterlerini ortaya koyacak biçimde düzenlendiği ilk örneklerinden birisi de Refik Halit Karay'ın “Memleket Hikâyeleri”dir. Biz de bu yazımızda “Memleket Hikâyeleri”nden alınan üç hikâyede mekân yapısı ve sembolik fonksiyonu üzerinde durmak istiyoruz.

Her edebi metin veya eser “tamamlanmış bir sistem olarak karşımıza çıkar... sistemi meydana getiren bir parçanın yalnız başına bir değeri vardır. Sistem içinde yüklendikleri görevler bakımından bu parçaların fonksiyonları da ayrı ayrıdır” (Aktaş, 1984: 20) Eserin bütünlüğü, eserin yapısını oluşturan parçaların birbirini tamamlayacak biçimde bir araya gelmesiyle oluşur. Eseri meydana getiren her parçanın da eserin anlam bütünlüğüne katkısı yönünden bir değeri ve önemi vardır.

Anlatma esasına bağlı edebî metinlerden biri olan hikâyelerde de mekânın kendine özgü bir değeri vardır. Hikâyelerde mekân hareketin olduğu yeri, hareketi oluşturan kişilerin hareket sahasını, yaşama ortamını teşkil eder. Kişilerin ruhsal duruşlarını yansıtan sembolik bir arka plan meydana getirmek suretiyle önemli bir rol oynar.

Edebi eserde mekân, adı, yeri, özellikleri ve boyutlarıyla gerçeğe uygun bir şekilde tasvir edilebilir. Çünkü nesnel dünyada olduğu gibi, anlatı dünyasında da, olaylar mekânsal bir zeminde oluşurlar. Ancak gerçekçi yazarlarda bile anlatı mekânı nesnel mekânla birebir aynı değildir. Anlatı mekânı, yazarın tasvir anındaki çevreye bakış açısının, amacının, duygularının düşüncelerinin etkisinde oluşan bir mekândır. Yazarın kurgu dünyasında şekillendirdiği mekânın sözcüklerle dile getirilen anlık görüntüsüdür, gerçek ve nesnel dünya ile aynı değildir. Anlatıdaki mekân yazarın sadece algıladığı anı sözcüklerle biçimlendirdiği mekândır ve sadece o edebi esere aittir.

“Edebi eserlerde ve gerçek hayatta kişiler daima bir mekân içinde bulunurlar.

Gerçek mekânla anlatısal mekânın en göze çarpan ortak özelliği ikisinde de kişilerin bulunma zorunluluğudur.

Anlatılarda mekân tasvir edilen bir eylemin geçtiği yer, kişilerin arka planı veya onların çoğunlukla karakter yapılarının ruhsal durumlarının bir ifadesi olarak kabul edilir. Anlatılan eylemin değişik ortamlarda, farklı yerlere aktarılmasına olanak sağlar. Bu farklı ortamlar yansıttıkları eylemin içinde ortaya çıkan kişilerin karakter özelliklerini belirler.” (Çolak, 1996: 36) Bu yönden bakıldığında da mekânın belli bir yapısal işlevi yüklenmiş olduğu söylenebilir.

Refik Halit’in ele aldığımız üç hikâyesi – Yatır (1916), Koca Öküz (1918), Şeftali Bahçeleri (1919)- de realist hikâye özelliği gösterir. Genel olarak Refik Halit’in bütün hikâyelerinde de “peyzaj ve dekor, olay ve kahramanların durumunu ortaya koyacak şekilde seçilmiştir.” (Aktaş, 1985: 53) Ele aldığımız üç hikâyede de mekân, realist anlayışa uygun olarak, anlama bütünlük kazandıracak, kişileri tanımlayacak bir biçimde düzenlenmiş ve edebiyatımızda mekâna yeni bir boyut kazandırılmıştır.

Tarih sırasına göre ilk hikâye olan “Yatır” 1916 yılında Ankara’da yazılmıştır. Hikâye olayın geçtiği kasabanın kışa girerkenki genel yaşayışı ve kış hazırlıkları, mevsime ait peyzajların ve dekorların anlatılmasıyla başlar. Kasabada kesin kurallar haline gelmiş hazırlıklar, âdetler anlatıldıktan sonra, bu seneki odun-yakacak- sıkıntısından söz edilir. Hikâyenin olayı kahvede hazırlanır ve kahvede duyulur. Kahve gibi herkesin toplandığı, kapalı mekânlar insanların bir haberi yaydıkları, rahatça toplanıp haberi tartıştıkları yerlerdir. Hikâyenin baş kişisi İlistir Nuri birgün kahveden içeriye girer: “Bir gün sevinçli bir yüzle kahveden içeri girdi, oturan halkı çekmece başındaki mal sahibine şöyle bir daire işaretile göstererek:

- Yap ağalara benden birer kahve!..

Dedi. Ne olmuştu? Soranlara: “Hiç, diyordu, öyle de battık, böyle de, bari ahbap kazanalım!..” Öbürleri şüpheleniyorlar: “Bir iş çevirdi ama nasıl anlasak!” diye düşünüyorlardı.” (Karay, 1973: 89,90)**

Anadolu’da kahve ve kahveye gelenler kasaba ve köy hayatını gösteren, vazgeçilmez mekân unsurlarıdır.

İkinci hikâye “Koca Öküz” de 1918 yılında Kadıköy’de yazılmıştır. Bu hikâyenin konusu da Anadolu’nun yüksek yaylalarında bir köyde geçer. Akşama ait bir aydınlık, bir peyzaj tasviriyle başlayan hikâyede Hacı Mustafa Ağa, yeni aldığı öküzüyle köye gelirken tanıtılır. Köyde sivrilmiş Ağa tipinin tanıtıldığı hikâyede, Mustafa’nın kasaba ile ilgili ilişkileri ve rüşvet problemi dile getirilir. Hacı Mustafa’yı tanıtmada kullanılan unsurlardan biri de onun evidir: “Toprak damlı, kavruk yüzlü yıkık köyün ortasında kırmızı kiremitli, çam tahtalı,yeni yapı evi; değirmenlerin hakkından çalınıp yaz, kış gürül gürül akan suların feyziyle fişkırmış gür ağaçlarla dolu bir bahçesi vardı. Evinin önüne bir tarafı tamamiyle açık, boylu boyunca koca bir sundurma yaptırmıştı. Burası, yaz gecelerinde yıldızların ışığı, böceklerin sesiyle dolduğu zaman ne hoş olurdu.” (s.41)

Hacı Mustafa’nın evi ve evinin bahçesi farklı konumu (dialektisch), Mustafa’nın

farklı kişiliğini, ağalığını ve köydeki itibarını yansıtır. “Toprak damlı, kavruk yüzlü yıkık köy” mekânın simgesel değerini ortaya koyar. Köylülerin ekonomik ve sosyal durumlarını yansıtırma fonksiyonunu üstlenmiş gibidir. “Kavruk yüzlü, yıkık köyün ortasındaki kırmızı kiremitli, çam tahtalı, geniş sundurmalı, güzel bahçeli ev” ise simgesel olarak Hacı Mustafa’nın sosyal ve ekonomik durumunu yansıtırma fonksiyonunu yerine getirir. Aynı yerde iki ayrı mekân türü “karşıt konum”u oluşturmaktadır.

Üçüncü hikâye Şeftali Bahçeleri 1919’da Feneryolu’nda yazılmıştır. Bu hikâye de memurların eğlencelerine sahne olan bir peyzajla başlar. Bu güzelliğe zıt bir görünüme sahip olan kasabanın yansıtılmasıyla devam eder. Akdeniz sırtlarındaki bir Anadolu kasabasında yapılan eğlencelerin genel özellikleri, nasıl yapıldığı, eğlenceyi yapanlar tanıtılır. Eğlenceye düşkün, ortamın verdiği rehavete alışan memurların arasına yeni katılan, ideal bir memur, Tahrirat Müdürlüğü Âgâh Bey’in ortama nasıl yerleştiği-ortama uyduğu-belirtir.

Hikâyede Anadolu’nun Sâdâbâd’ı olarak tanıtılan şeftali bahçelerine yönelmeyi kasabanın mekânı sağlar. Kasabada sıkıcı, boğucu bir mekân vardır: “Kasabanın çocuk çığlığı ile dolu, gübre kokulu sokakları.”(s.31) bu mekânın insan üzerindeki etkisini verme fonksiyonunu üstlenmiştir.

“Âgâh Bey dünya ahvalinden habersiz, nazariyatla büyümüş dik başlı, kuru zevkli bir adamdı. Mülkiyeden çıktıktan sonra Avrupa’ya kaçmış, fakat nüfuzlulardan birinin aracılığıyla İstanbul’a dönmüştü... memlekete ciddi hizmet etmek kararını almıştı. Başının içinde kasabaya indiği gün ıslahat, teşkilat, imârât gibi ağır düşünceler doluydu. Bu küçük beldede kocaman işler göreceğini, herkese parmak ısırtacak eserler çıkaracağını zannediyordu. Durmuyarak, dinlenmiyerek, çalışacaktı...” (s.32)

Ancak Âgâh Bey daha ilk gün ümitsizliğe düşer. Çünkü o gerçek şartlardan habersiz, nazariyatla yetişmiş ideal memur tipi olarak dayanamayacak, oradaki memurlara uyacaktır. Âgâh Bey’i oradakilere uymaya yönelten kasabanın sıkıcı, bunaltıcı mekânıdır. Herkes şeftali bahçelerine gittiğinde Âgâh Bey hükümet konağında yalnız kalır. Sonra kasabayı gezmeye çıkar. “Kasabanın iç mahalleri şenlik günlerine mahsus bir boşlukla sessiz, durgundu. Çeşmelerden su taşıyan tek tük adamlarla birkaç ihtiyar ninden başka kimseye rast gelmemişti. Onlar da kendisine acayip bir gözle bu saatte, herkes bahçelerde iken neden buralarda dolaştığına şaşar gibi bakmışlardı. Sonra kızgın, dumanlı bir grup oldu; ezan sesleri arasında kısık, uyusuk lambalar birer birer yanıp kasabayı kasvetli bir gece sardı.” (s.33) Tasvir edilen bu mekân idealist Âgâh Bey’i de kendine döndürecek onu da sıkıntılı ve kasvetli bir psikolojiye sokacaktır. “Hergün bir düğün evi neş’esiyle çalkalanan” bu şehirde yeni Tahrirat Müdürlüğü sıkıntıda boğuluyordu.” (s.34) “Kasabada kimsesizlikten, işsizlikten de boğuluyordu. Bir defa eğlenip şu âlemi görmesi elbette muvafık olurdu, belki de eğlenirdi; tabiatın güzelliğine bu kadar çekingen durmak saçmaydı.” (s.39) Mekânın etkisiyle Âgâh Bey yavaş yavaş gevşer ve çevreye uymaya mecbur olur. Gitmemek için direnir, “fakat bu gübreli, tozlu kasabada tek başına uzun bir gün nasıl geçirdi? Hem de ırmağa kadar inmemişti. Yıkanmasa bile bir kere görmek lâzım değil miydi?” (s.36)

Üç hikâyede de kapalı ve iç mekânlar, kişilerin hareket sahasını, hareketin olduğu sahayı, onların yaşadığı ortamı ve onların psikolojik, sosyal ve ekonomik durumlarını yansıtan sembolik birer arka plan meydana getirirler. Böylece kapalı ve dar mekânın edebi eserin yapısında ne derece rol oynadıklarını kolayca görmek mümkündür.

Yine ele aldığımız üç hikâyede açık mekânın, çevrenin de edebi eserde nesnel görünümünün arkasında eserin aktarmaya çalıştığı görüşünü ifade etmede yardımcı olduğu görülebilir. Açık mekânlar, çevre eserde sembolik bir rol oynayarak olayın, problemin ve kişilerin daha net bir biçimde anlaşılmasına katkıda bulunur. Açık “somut mekân kişilerin gerçek hayatta olduğu gibi, içinde bulundukları, yaşayıp hareket ettikleri gündelik yaşantılarını ve her çeşit faaliyetlerini sürdürdükleri, bu evrene ait somut, bildiğimiz mekânlardır.” (Çetin, 2004: 136) Bu mekânlar da problemin, kişilerin daha net bir biçimde tespitine ve yorumlanmasına götüren sembolik ve işlevsel ipuçlarını verir.

“Refik Halit, görmesini bilen ve gördüğünü verebilen muharrirlerdendir... Muharririn asıl özelliğini saf ve sağlam Türkçesinde ve kuvvetle verdiği bazı Anadolu peyzajlarında ve insanların arasında aramak icabeder.” (Tanpınar, 1969: 124) Gerçekten Refik Halit “tabiat, zaman, şahıs ve yer tasvirlerinde oldukça başarılı olan” bir yazardır. “Hikâyeleri, çok kuvvetli tasvirlerle doludur. Bu sâyede hikâyenin geçtiği çevre okuyucu gözünde her haliyle canlanır ve okuyucu o çevre insanları ve onların hayatları ile bir anda, haşır-neşir olur; kendisini yıllarca o çevrede ve o insanlar arasında yaşamış gibi hisseder.” (Özbalcı, 1998: 15) Refik Halit Anadolu peyzajı ile halkını bir bütün kompozisyonu içinde tespit eder ve yorumlar. Refik Halit’in Ruşen Eşref’e söylediği: “Biz dili bulduk. Şimdi halkı öğreneceğiz... Yani halkın, acılarına iştirak eden, ihtiyaçlarını duyan, emellerine şekil veren edebiyatı...” (Ünaydın, 1985: 235) cümleleri de onun yaptıklarının bilinçli ve bilimsel olduğunu gösterir.

“Yatır”da her sene yaptığı hazırlıklarla kışı rahat geçiren kasaba tanıtıldıktan sonra “bu sene çoktan beri başlayan odun sıkıntısının kıtlık derecesini” bulunduğu söz edilir. “Bu sene odun kıtlığı çok can yakacak, çok ocak söndürecekti.” (s.37) Odun sıkıntısı en çok İlistir Nuri’yi etkileyecektir. İlistir Nuri “vaktini kahvede, gezmelerde, rakı alemlerinde geçiren, işsiz güçsüz yaşayan” kendine özgü tavırları olan “herkesin mizacına göre şerbet veren, bütün kaza ahalisinin dostu, etraftaki üç vilayetin haberlerini ilavelerle duyuran”, her eğlencenin davetlisi bir adamdır. “Kırk yılda, bir iş tutayım demiş, hamamcılığa karar vermiş, fakat odun yokluğuna rast gelerek bu aksilik onu bir daha kâr peşinde koşmaktan vazgeçirmişti.

“Bir çare bulamazsa hamam, ona tarlalarını sattırarak, İlistir’i batıracaktı.” (s.88) İlistir batmamak için yakacak bulmak zorundadır. İlistir’in içinde bulunduğu durumun zorluğunu içinde bulunulan zamandaki açık mekânın yapısı çok net bir biçimde sergiler: “Güz içinde fırtınalı bir yağmur iki günde ağaçları yapraklarından soymuş, civar dağların tepelerine kardan beyaz takkelerini giydirmişti. Tüten soba boruları, buğulanan camlar, gocuklu insanlarla kasaba kış halini çoktan almıştı. Galiba, bu sene, soğuk aman dedirtecekti.

Bu taraflarda, bazen, ne sürekli, ne inatçı bir kış olurdu... Bembeyaz, dümdüz ova ortasında kasaba her gün biraz daha gömülerek insana âdetâ, böyle örtüle ezile, siline ufala bitecek, bahar gelince eriyen karların içinde bulunmaz olacak hissini verirdi.” (s.89)

Yakacak sıkıntısının nedenleri veba salgınlarıyla yük taşıyacak hayvanların ölmesi, ormanın kasabaya onsekiz saat uzakta olması, delikanlıların harbe gitmiş olmasıdır. İlistir’in odun kıtlığına çare olarak düşündüğü; kasabaya dört saat uzaklıktaki Maslaktaki ormandır. Maslaktaki ormanın ağaçları İlistir’in hamamına da, kasabalının sobasına da yetecek kadar boldur. Ancak içinde bir yatır olan orman, köylüler tarafından korunan bir yerdir. “Zira içinde bir yatır, yani bir mezar, bir evliya vardı ve mânevi silahlarla bu ormanı hükümetin korucularından ve yasaklarından daha iyi koruyordu. Bir dalı kopmamış, bir ufak kütüğüne balta dokunmamıştı. Dağların ağaçlarla örtülü olduğu feyiz zamanlarından yadigâr gibi kalmış; çıplak tepeler, kayalı yamaçlar arasında gözleri dinlendiren yayvan gölgesile bütün ovaya bir şirinlik vermişti.” (s.87)

Yatır’ın çevresindeki orman Maslak köylüleri tarafından korunan bir yerdir. Onların inançlarını simgeleyen bu ormandan bir dal bile almazlar. “İki gün öteden odun getirirler, tezек kuruturlar, yatırın malikânesine dokunmayı hatırandan bile geçirmezler. Mescidin minberini yakmakla bu ormanın ağacını baltalamak arasında bir fark görmezler. Hele biri, bir yabancı ilişkin alimallah, hükümet zindana atacak olsa bile yine parçalarlar.” (s.87)

İnsanların inançlarına bağlılıklarını simgeleyen bu mekân şöyle tasvir edilir: “Bu, küçük bir çam ormanı idi. Yazın kasabanın sığağından kaçanlar gelirler, çadır kurarak gölgesinde serin günler geçirirlerdi. Tam ortasında minimini bir kaynak yaz kış artıp azalmayan reçine kokulu berrak sızıntısıyla bu ziyaretlere iştah, şifa verirdi. Suyun yanında dedenin kabri vardı. Halk özenmiş, bezenmiş, mezarın etrafına yeşil boyalı bir tahta parmaklık çekmişti. Gül dikmişler, fener de koymuşlardı.”

“Yıllar yaşamış, yorgun edalı, bezgin sesli çamlar bu ıssız kabrin başına dolmuşlar, en sakın havada bile işitilen ahret fısıltılarıyla dervişler gibi, biteviye zikrederlerdi. Ormanın bu en loş, en kuytu parçasında dünyayı hatırlatan, insanı ölüme yaklaştıran, gönlüne üzüntüler veren bir hal, bir tesir vardı.” (s.88)

Maslaktaki orman Anadolu insanının inançlarının bir simgesi olarak gösterilmiş, Anadolu insanının inançlarına bağlılığı ve mekâna yüklediği metafizik anlam da sergilenmiştir.

“Şeytanın bilmediğini bilen” İlistir ormana “bir çark takma”nın, ormanın ağaçlarını kestirmenin yollarını arar. Bunu aklıyla çözecektir. Halkın inançlarını değiştirecek bir yol arar. Maslak köyünün hocası Abdi Hoca’yı kandırır. Abdi Hoca ak sakallı, yeşil sarıklı, titiz, sofu bir adamdır. Elinden tesbih, ağzından dua düşmez, çiçek hastalığına nefes eder, tütsü yapar, zelzele ve kolera, muharebe gibi felaketleri evvel-den haber vermek, kışın şiddetini yazdan, yazın kuraklığını kıştan haber vermek gibi kerametimsi halleri olan ve bütün kasaba çevresinde tanınan, inanılan bir adamdır.

İlistir Abdi Hoca'ya rüyasında Maslak dedeyi gördüğünü, kendisini ağaçlardan kurtarıp feraha çıkarmasını istediğini anlatır. Rüyasında kan ter içinde kaldığını, karşısına çıkan yeşil cübbeli, nur yüzlü, arakiyeli bir ihtiyarın kendisine “-Bekle oğlum, Abdi Hoca yakında seni de feraha çıkaracak beni de” dediğini söyleyerek, acaba kendisinin de böyle bir rüya görüp görmediğini sorar. Ayrıca kadîri şeyhini de araya katar, evliyaların servi ile gül sevdiğini, Malatya'da da böyle bir velinin rüyalara girerek ferahlatın beni dediğini v.b. örnekler vererek Abdi Hoca'yı zor durumda bırakır. Abdi Hoca'da kendisine olan inancı sarsmamak için “-Sen rahat ol, oğul. Ben dedenin emrini çoktan aldım.” deyiverir. Ertesi günü de Abdi Hoca Maslak köylülerine “Haydin evlatlar, bize vazife göründü!” diyerek emir verir. Akşama mezarın etrafında, iki dönüm yer açarlar. İlistir de elli at yükünün pazarlığını bitirir. Odunları hamamın önüne getiren İlistir, kahveye gelip herkese kahve ısmarlar.

“Anadolu'da kanunlardan daha tesirli olan inançlar; ilk defa bu hikâyede söz konusu edilir. Kurnaz insanların, bir nevi materyalist olan bozulmuş hoca tipinin halkın inancını nasıl istismar ettiğini de –Türk hikâyeciliğinde, belki de ilk defa, “Yatır”da görürüz.”(Aktaş, 1985: 58)

Maslak Dede'nin “mezarının etrafındaki çam korusundan üç sene sonra çıplak bir tepe ile çıplak bir mezar” kalır. “Kaynak bile damlalarını azalta azalta nihayet bir temmuz içinde kurumuş, kaybolmuştu; sanki o reçine kokulu parlak suyunu çamların damarlarından çekip çıkarıyor, çamların usaresini topluyordu.” (s.93) Abdi Hoca da halkın gözünden düşer, şöhreti ve itibarı da koruluk gibi yok olur gider.

Aklını kullanarak Abdi Hoca'yı aldatan İlistir, halkın inançlarını simgeleyen ormanı çıkarı için yok eden İlistir, Abdi Hoca'yı da alet ederek halkın inançlarını ormanı sömürdüğü gibi sömürür. Halk Abdi Hoca gibi, içten inandığı insanların, inançlarının, oyuncağı olur, aldatılır.

Koca Öküz adlı hikâyede köylülerle olan ilişkilerinde, devletle olan ilişkilerinde özel ve özgün bir konumda olan Hacı Mustafa Ağa'nın bir öküz karşısında düştüğü komik durum, yenik durum da denilebilir, ifade edilir. Anadolu'da öküz, eşek v.b. hayvanlar günlük hayatın, iş hayatının vazgeçilmez unsurudur. Yazarın bu unsurları seçmesi yerleşme yerlerini tanıtmaya amacılıdır. Yoksa bunlar tesadüfi olarak ele alınmamıştır.

“Hacı Mustafa her sene harman başında gider, kart, hurda bir öküz alırdı; ekini kaldırmak, döveni döndürmek, malı ambara taşımak gibi işlerde bunu iyice kullandıktan sonra güze doğru götürüp satardı. Çok defa aldığı fiyatla müşteri bulduğundan boğaz tokluğuna hayvana işi gördürmüş olur, kışın, işsiz aylarda, boşuboşuna beslemekten kurtulurdu.

Mustafa vaktiyle İstanbul'da jandarmalık etmiş, bir sürre emini yanında Hicaz'a gitmiş, hacı olmuş, gözü açık, hilekâr bir adamdı.” (s.40)

Köy hayatının zorluklarını yenmesini bilen Mustafa ahırda yiyip içip işe gitmemekte direnen öküzün oyununa gelir. Öküzü aldığından daha ucuza satmak zorunda kalır. Oysa tarlada işler durmuştur, öküzsüz çalışmanın zorluğunu mekânın yapısı

gösterir: “Burası; olgun, dolu başakların baştan başa sapsarı ettiği, dümdüz, tümseksiz, tepesiz, çıplak bir ova idi. Güneş vurmuş bir bakır tepsi gibi sıcaklığın altında coşkun, keskin bir aydınlıkla parlıyor, yorgun gözler önünde gökten is gibi, yanmış kâğıt parçaları gibi bir takım gölgeler dökülüyordu.” (s.43)

Açık mekânın en fonksiyonel ve anlamı pekiştirici olarak kullanıldığı hikâye Şeftali Bahçeleri”dir. “Hikâyenin yapısı; a) Tabiat ve sosyal çevrenin tasviri, b) Âgâh Bey’in şahsiyeti ve kasabaya geldiği ilk günlerde davranışı, c) Çevreye uyduktan sonraki hayatı olmak üzere başlıca üç devreye ayırabiliriz. Bu yapı hikâyenin ana-fikrine uygundur. Hikâyenin ana-fikri; çevrenin yalnız ve şahsiyetsiz insanı kendisine benzetmesidir.” (Kaplan, 1978: 94) Hikâyede anlatılan açık mekânın yapısı Âgâh Bey’i ideallerinden caydıracak biçimdedir. Şeftali bahçeleri insanı uyuşturan, kendinden geçiren bir iksir gibidir. Şeftali bahçeleri insana ideallerini unutturacak bütün özelliklere sahip bir sembol fonksiyonunu yerine getirir. “Her tarafa taşkın bir şeftali rayihasının dolup sindiği durgun sıcak günlerde işsizler takım takım kasabadan inerler, ırmakta yıkandıktan sonra gelip gölgeli çimenlerde yatarlardı. Yüksek dallardaki fazla olgun, ballı şeftaliler saplarından kurtularak dolgun, yumuşak bir sesle yerlere, çimenler içine, yatanların üzerine durmamacasına, yavaş yavaş dökülürdü. Toplamakla biter tükenir şey değildi. Mahsülün yarısı ağaçlarda kalır, böyle pişip olgunlaştıkça toprağa düşer, karışır, kaybolurdu.” (s.31)

Kasabanın “gübre kokulu, kızgın sokaklarına” karşı “kuytu, loş, rayihali yerler olan şeftali bahçeleri farklı konumu ortaya koyar. Bu farklılık Âgâh Bey’in değişimini de sağlayacaktır. “İlle şeftali bahçelerinin arasına girip de tozdan, güneşten kurtuldukları zaman yosun gibi koyu yeşil, yarı ıslak yoncalar ve su sesi büsbütün keyfine gitti. İğdeler, böğürtlenlerle örtülü iki yüksek çit arasından dolana dolana uzun bir yol gittiler. Şeftalilerin kokusu sinirlerini gevşetmişti. Eğile kalka meyve devşiren kızlara şimdi tuhaf, istekli bir gözle bakıyordu. Arasıra elleri bohçalı, yüzleri terli takım takım kadınlara rast geliyorlardı. Bunlar ırmaktan dönüyorlardı. Memleketin âdetiydi, yazın hepsi açıkta dereye girerler, oynaşa haykırışa uzun uzun yıkanıyorlardı. Ne de iri kalçalı, endamlı kadınlardı... Yüreğe fazla bir sıcak gibi çarpıntılar getiren sarıcı, iştahlı bakışları da vardı...” (s.35)

Sadece şeftali bahçelerinin çarpıcı içki etkisi değil, ayrıca memurların şeftaliden ürettikleri rakı da Âgâh Bey’i etkileyecek ve çarpacaktır. Muhasebecinin ürettiği “pembeye yakın bulanık renkli rakıyı Âgâh Bey içer.

“Âgâh Bey içti; biraz buruk, lâkin baygın kokulu, tuhaf lezzetli hoş bir içkiydi...Şeftali rayihasına karışan bu pişmiş et kokusu akşamının serinliği içinde insana keyifli bir iştah veriyordu; mütemadiyen içiyorlar, üzerlerine yoğurt dökülmüş sıcak patlıcan kızartmalarından, taratorlu semizotu salatalarından kaşık kaşık yiyorlardı.” (s.35)

Görüldüğü gibi açık mekânda simgesel bir anlam oluşturan ılık, koku, renk orada bulunan, başta Âgâh Bey olmak üzere, diğer memurların dünyalarını, keyif aldıklarını, girdikleri bedensel, hatta erotik hazları ortaya koymasına bakımından dikkat çekicidir.

Şeftali Bahçeleri’nde çizilen mekân yapısını oluşturan “durgun sıcak günler, loş

rayihali yerler, fazla olgun ballı şeftaliler, dolgun yumuşak bir ses, kuytu v.b. ..” gibi anlam üniteleri ses, koku, ı ışık, görüntü yönleriyle mekânın yapısını belirleyen özelliklerdir. Bu mekândaki kişiler ise, yarı baygın, sarhoş yaşayan, durgun, halinden memnun, ten hazlarıyla yaşayan, düşünmeyen, güllüp oynayıp dünyadan zevk almaya bakan kişilerdir. Zaten Refik Halit bolluk bereket içinde herkesin zevk ve hazlar içinde yaşadığı Anadolu’nun bu kasabasını Sâdâbâd gibi görür. “Burada da sazlar çalınıp, çengiler oynar; gazeller okunup şiirler yazılırdı.” İfadeleriyle tanıttığı bu kasabanın insanları da mekâna uygun kişilerdir ve mekân ve çevre insanı kendine benzetmiştir. İnsan mekânla tanıtılmış, mekânın bir ürünü gibi sunulmuştur.

Sonuç olarak ele aldığımız üç hikâyede de kapalı ve açık mekânların yapıları ve sembolik fonksiyonları, insanların anlayış ve davranışlarının, ruhi yapılarının ve karakterlerinin arka planının tamamlayıcıları ve yansıtıcıları olarak tespit edilmiş ve yorumlanmıştır denilebilir.

KAYNAKLAR

1. KARAY, R. Halit (1973). Memleket Hikâyeleri, İstanbul: İnkılap Ve Aka Kitabevleri.
2. AKTAŞ, Şerif (1984). Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Ankara: Birlik Yayınları.
3. AKTAŞ, Şerif (1985). Refik Halid Karay, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
4. ÇETİN, Nurullah (2004). Roman Çözümleme Yöntemi, Ankara: Öncü Basımevi.
5. ÇOLAK, Mustafa (1996). “Anlatı Sanatında Mekân”, Samsun: İletişim Dil ve Ed. Dergisi, S.1.
6. KAPLAN, Mehmet (1978). Hikâye Tahlilleri, İstanbul: Dergâh Yayınları.
7. TANPINAR, A. Hamdi (1969). Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
8. ÖZBALCI, Mustafa (1998). “Hayatının ve Sanatının Ana Çizgileriyle Refik Halit Karay”, Elit Sanat Dergisi, S.1.
9. ÜNAYDIN, R. Eşref (1985). Diyorlar ki, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi

** Bundan sonraki sayfa numaraları kitabın bu baskısına aittir.

TÜLİN ARSEVEN

ŞEKERLİK

Kapıyı orta yaşlı tombul bir hanım açtı. Bu hanım, nişanlısı Necmi'nin yengesi idi. Selin için akraba ziyaretleri, nişanlısının akrabalarının verdiği yemek davetleri son derece sıkıcı ve katlanılması kaçınılmaz işlerdendi. İki kişinin birbirini sevmesi yetmeliydi. Sevdığının tüm akrabalarını tanımak, onlara yemeklere gitmek anlamsızdı. Necmi'yi kıramadığı için o akşamki yemek davetini kabul etti, Selin. Bu zoraki davette elinden geldiğince kibar olmaya, görgü kurallarının gerektirdiği ölçüde davranmaya, hatta şirin görünmeye bile karar vermişti.

Necmi'nin yengesi, büyük bir cana yakınlıkla karşıladı onları. Sevimli, titiz, düzenli ve hoş bir kadındı Sevinç yenge. Salondaki büyük yemek masası, özenle hazırlanmış bir sofrayı gururla taşıyordu. Yemekler yenildi, sofraya toplandı. Sevinç yenge, kilosundan umulmayan bir hızla ve pratiklikle sofrayı toplayıp bulaşıkları kaldırdı. Bu arada gelin adayı Selin'e salonda oturmasını söyleyip hiç iş yaptırmadı.

Selin, Necmi ve amcası, salonda oturmuşlar, yemeğin verdiği rehavetle sohbet ediyorlardı. Bir ara konu, futbola geldi. Selin'in en nefret ettiği konuların başında futbol geliyordu. Onca sorun varken, insanların çok büyük bir bölümünün, hayat yalnız futboldan ibaretmiş gibi davranmalarını katlanılmaz buluyordu. Başını televizyona çevirdi. Necmi ile amcası arasında geçen konuşmalarla ilgilenmez oldu. İçinden söyleniyordu. *Ne zaman iki erkek yan yana gelse lafı hemen futbola getirirler. Necmi de sıradan bir Türk erkeği işte, n'olacak.* Televizyonun bütün kanallarını taradı, ama gönlüne göre bir program bulamadı. Derken etrafını seyretmeye, bu mutlu memur ailesinin evinin en kıymetli köşesi olan salonu incelemeye başladı. Çok sayıda çiçek vardı. Koltuk ve sehpalardan kalan tüm boşluklar, çiçeklerle doldurulmuştu. Menekşeler, begonyalar, aşkın gözyaşları, kaktüsler ve Selin'in daha önce hiç görmediği, adını bilmediği birçok çiçek... Çiçeklerden kalan boşlukları ise süs eşyaları kaplıyordu. Seramik, cam, kristal vazolar; tahta, gümüş çerçeveler boy boy, renk renk bulabildikleri her noktayı işgal etmişlerdi.

Az sonra Sevinç yenge elinde kahve tepsisi ile göründü. Yalnızlıktan sıkılan Selin, birden sevinmişti. Sevinç yenge, bir yandan kahveleri ikram ediyor, bir yandan da futboldan konuştukları için kocasına ve Necmi'ye çıkışıyordu.

– Futboldan konuşup bu kızcağızı yalnız mı bıraktınız? Aşk olsun yani!

Sevinç yenge boşalan kahve tepsisini masanın üzerine bıraktı. Ardından dolaplardan birinden bir şekerlik çıkardı. Selin, vazolar ve çerçeveleri bitirmiş, dantellere dalmıştı. Sevinç yengenin sesiyle birden irkildi. Kadın elinde bir şekerlik ile önünde durmuş,

– Kahvenin yanında iyi gider kızım, şu fondanları geri çevirme.

diyordu. Selin, bir şeker almak için elini uzattı ve dondu kaldı. Şekerlik... Mavi, şeffaf camdan yapılmıştı. Gondol biçimindeydi. Üstünde süslü bir sapı vardı. Tıpkısıydı. Onunla aynıydı. Selin, kendini toparlamaya çalıştı, bir şeker aldı. Sevinç yenge, bir yandan konuşuyor, bir yandan da hamarat bir ev kadınının üstüne düşen tüm görevleri(!) yerine getirmeye çalışıyordu. Evin içinde dört dönüyor, bir genç kız edasıyla kültabalarını boşaltıyor, koltuk minderlerini düzeltiyordu. Şekerliği Selin'in önünde duran sehpanın üzerine bıraktı.

– Utanma, istediğin kadar al evlâdım. Ben fondanları çok severim. Onun için evden hiç eksik etmem.

Selin, şimdi gözlerini şekerlikten ayıramıyordu. Herkes, her şey, salon, çiçekler, danteller, hepsi kaybolmuştu. Selin, bu şekerliği tanıyordu, biliyordu, hiç unutmamıştı. Birden kendini yıllar öncesinde küçük bir kız olarak buldu. İçinde bir yerler sızlıyor, derinden derine, kapandığını sandığı yara kanıyordu. Selin, artık kendini tutamıyor, belleğine söz geçiremiyordu. İşte yeniden o günlere, altı yaşına dönmüştü.

Keçiören'de küçük bir evde oturuyorlardı. Annesi, iki yaşındaki kardeşi ve babası ile mutluydular. Sık sık amcası da onlara gelir ve kalırdı. Amcasını çok seviyor, onu kimseyle paylaşamıyordu. Amcası, geldiğinde saatlerce Selin'le evcilik oynar, onun tüm isteklerini yerine getirir, her türlü yaramazlığına katlanırdı. Amcasının ve Selin'in en sevdikleri oyun ise "Beni seviyor musun?"du. Amcası Selin'i yere yatırır ve kendisini sevip sevmediğini sorardı. Selin, ısrarla sevmediğini söyler ve sonunda amcası onu "seviyorum" dedirtene kadar gıdıklardı. Selin'in pes etmesi ile oyun son bulurdu.

Bir gün amcası yine geldi. Selin'in annesine bir şeyler anlattı, uzun uzun konuştular. Selin, bir şeyler olduğunu sezinliyor, ama anlayamıyordu. Dayanamadı, annesine sordu:

– N'oluyor anne?

– Amcan evleniyor.

– Nasıl yani?

– Herkes gibi. Bundan sonra babaannenlerle aynı evde oturmayacak. Kendi evi ve eşi olacak.

– Eşi kim olacak?

– Babaannenlerin komşusunun kızı Asiye. Ne oldu küçük hanım, niye bu kadar dert ettin.

– Amcam beni daha mı az sevecek?

– Neden amcana sormuyorsun?

– Amca evlenince bize gelmeyecek misin? Beni daha mı az seveceksin? Asiye'yi boş ver. Benimle evlen.

– Olmaz. Amcalarla yeğenler evlenmez.

– Bana ne, bana ne... Evlenme Asiye ile.

– Selin, evlenince de beni yine seversin değil mi?

– Hayır. Seni Asiye sevsin.

– Bak üzülürüm... kaybolur, bir daha gelmem... beni göremezsin bir daha.

– Kaybol, bana ne.

O günden sonra amcam bize hiç uğramadı. Annem, işleri çok olduğu için uğramadığını söylüyordu. Bense amcamı çok özliyordum. Nereden çıkmıştı şu evlilik. Amcam gelmediği gibi annem babam da bizimle ilgilenmiyordu. Bir düğün lafıdır gidiyordu evde. Annem ve babam sürekli çarşıya gidiyor, kumaşlar, elbiseler, terlikler, havlular alıyorlar, uzun uzun konuşuyorlardı. Bir hafta sonu babaannemler köyden yine geldiler. Bizi komşuya bırakıp annemle çarşıya gittiler. Sonra annem çantaları topladı ve hep birlikte dedemin arabasına binip köye gittik. Yolda babaannem, anneme bir kutu verdi.

– Gelin! Bu sana emanet. Aman dikkat et. Asiye bunları pek seviyormuş, oğlan tembihledi, mutlaka alın diye.

Köye geldik. Evin önünde arabadan ineceğimiz sırada birden kocaman bir köpek çıktı karşımuza. Kardeşim korkup ağlamaya başladı. Annemin kucagina doğru atıldı. Annem de Asiye'nin kutusunu bana verdi.

– Selin, bu senin görevin. Bu kutuyu eve kadar götür. Dikkat et!

Tam arabadan inerken ne olduysa anlayamadım, ayağım kaydı. Kutu yere düştü ve bir şangırtı koptu. Babaannem, koştı kutuyu açtı. İçinde birkaç parçaya ayrılmış, mavi cam bir şekerlik vardı. Babaannem bağılıyor, annem bana çıkışıyordu. Babaannem öfkeyle bana,

– Yaptığını görüyor musun? Bu, gelin ve damada uğursuzluk getirir. Şimdi ne yapacağız.

dedi. Anneme uğursuzluk ne diye sordum. Annem beni duymuyor, babaannemi sakinleştirmeye çalışıyordu. Birkaç gün sonra amcam Asiye ile evlendi biz de eve döndük. Bir daha şekerlik lafı hiç edilmedi.

Amcam bize hiç gelmedi. Amcam bana küsüp de mi ortadan kaybolmuştu? Bir daha gelmem, beni göremezsin demişti de o günden sonra hiç gelmemişti. Düğünde ise sürekli Asiye ile beraberdi. Amcam artık beni sevmiyordu. Onun Asiye'si vardı. Bense onu seviyor ve özliyordum.

Yaz bitti. Okullar açıldı. Ben birinci sınıfa başladım. Çizgiler çizdik, fiş kestik. Bir gün okula babam geldi. Beni aldı eve götürdü. Suratı asıktı. Annem de ağlıyordu. Köyden haber gelmiş. Annem, babamın amcasının öldüğünü, köye gideceğimizi söyledi. Köye gittik. Herkes delirmiş gibiydi. Babaannem kendini yerlere atıyor, Asiye baygın yatıyordu. Babaannem, babamı görünce boynuna sarıldı. Gitti yiğidim, kardaşın gitti oğlum, diye bağırdı. Herkes ağlıyordu. Amcam dediğini yapıp kaybolmuştu. Annemin dediğine göre onu bir daha göremeyecektim. Bir daha amcamı hiç göremedim.

Selin'in boğazı düğümlendi, yutkundü. Kendini tutamadı, gözyaşları yanaklarından aşağı yuvarlandı. Sevinç yengenin sözleriyle nerede, hangi zamanda olduğunu anımsadı. Utandı:

– Evlâdım, ağlayacak ne var? Size düğün hediyem olsun bu şekerlik. demesiyle Selin bütün direnme gücünü kaybedip yüksek sesle ağlamaya başladı:– İstemem, istemem. Uğursuzluk getirir sonra. Olmaz. Ya yine kırarsam... kırılırsa... ❧

NECÂTİ İLHAN TONGA

YAZAR, HAYAT, ESER ÜÇGENİNDE MUSTAFA KUTLU’NUN “UZUN HİKÂYE” ADLI ESERİNİ TAHLİL DENEMESİ

-Candan aziz hocam Mehmet ÖNAL’a-

Fikir ve Sanatta Hareket dergisinde yayımladığı hikâyelerle sanat hayatına atılan Mustafa Kutlu, yaklaşık otuz yıldır hikâye yazan ve yayımladığı hikâye kitaplarında kullandığı teknikler ve geliştirdiği yeni tarz ile hikâyeciliğimize yeni ufuklar açan bir sanatçımızdır.

O; ilk hikâye kitapları olan “*Ortadaki Adam*” ve “*Gönül İşi*”nde Fikir ve Sanatta Hareket dergisinin dünya görüşü çerçevesinde oluşan “Anadoluculuk” fikrine paralel olarak Anadolu hayatının acıklı-çiğ gerçeklerini, hükümet ve aydınların ihmallerinden yılmış memleketimizin ve insanımızın türlü görünüş ve hâllerini yansıtmıştır.

Mustafa Kutlu, daha sonra yayımladığı hikâyelerinde, son otuz yıl içinde gözle görülür bir değişim yaşayan Türkiye’de, kapitalistleşmenin getirdiği problemleri; köyden şehre göç, sosyal değişim, doğu-batı çatışması, aşk, çevre... gibi kavramlar etrafında ve estetik bir boyutta gözler önüne serer. “Mustafa Kutlu, hikâyelerinde müşterek şuurla ile ferdî şuur arasındaki kabul çatışmalarının cemiyet plânındaki analizini yapmıştır.”¹

Kutlu, “*Yokuşa Akan Sular*”da sanayileşmenin ortaya çıkardığı problemleri köyden şehre göç olgusu etrafında işler. Bir aşk hikâyesi çerçevesinde yaşadığımız hayata İslâmî bir yorum getirmeye çalıştığı “*Yoksulluk İçimizde*”, yazarın Klâsik Şark hikâyesinden ilham alarak geliştirdiği hikâye anlayışının en olgun örneği kabul edilmektedir.² Yazar; “*Ya Tahammül Ya Sefer*”de yakın geçmişimizdeki, cemaatlerden ayrılan insanlar ve onların hayatlarını konu edinerek, bu dönemdeki fikir hareketlerinin muhasebesini yapar. Kutlu, “*Bu Böyledir*”de iki farklı dünya arasında kalan ve seçtiği dünyanın yabancı olduğu için çıkmazlarından bir türlü kurtulamayan insanları işler. “*Sır*”, toplumdaki sosyal değişim hadisesinden en az pay alması beklenen bir dinî kurumun ve temsilcilerinin nasıl değiştiğini anlatır.

“*Arka Kapak Yazıları*”, yazarın Dergâh dergisinin arka kapağında yazdığı, bazıları deneme kutbuna yaklaşan hikâyelerini topladığı eseridir. “*Hüzün ve Tesadüf*”, yazarın daha önce Dergâh dergisinde yayımladığı, farklı tatlardaki hikâyeleri bünyesinde barındıran son kısa hikâye kitabıdır. Yazarın yayınlanan son hikâye kitapları ise her biri uzun hikâye olan “*Uzun Hikâye*”, “*Beyhûde Ömrüm*”, “*Mavi Kuş*”, “*Tufandan Önce*” ve “*Rüzgârlı Pazar*”dır.

Başlangıcından günümüze, kitaplaşmış hikâyelerinden hareketle, Mustafa Kutlu’nun hikâyeciliği üç dönem altında incelenebilir:

1. dönem (1970-1979): Yazarın; hikâyelerinde, Fikir ve Sanatta Hareket dergisinin dünya görüşü çevresinde ‘Anadoluculuk’ fikrini, romantik bir tarzda işlediği dönemdir. “Ortadaki Adam” (1970) ve “Gönül İşi” (1974) bu dönemin ürünleridir.

2. dönem (1979-1995): Yazarın, Klâsik Şark üslûbundan faydalandığı ve daha çok toplumumuzun geçirdiği sosyal değişimi hikâyelerinde işlediği dönemdir. “Yokuşa Akan Sular” (1979), “Yoksulluk İçimizde” (1981), “Ya Tahammül Ya Séfer” (1983), “Bu Böyledir” (1987), “Sır” (1990) ve “Arka Kapak Yazıları” (1995) bu dönemin ürünleridir. Yazarın bu dönem eserleri içerisinde Yoksulluk İçimizde, Bu Böyledir ve Sır, tasavvufî boyutunun belirginliği sebebiyle diğer üç kitaptan farklılık arzeder.

3. dönem (1995-2004): Sosyal değişim olgusu arka plâna itilmekle birlikte sosyal zeminden kopulmaksızın, bireylerin içlerinde olup bitenlerin aksettirildiği, çocukluk, mâzî, aşk, köy ve kasaba hayatı... gibi konuların ağırlıkla işlendiği dönemdir. “Hüzün ve Tesadüf” (1999) ile “Uzun Hikâye” (2000), “Beyhûde Ömrüm” (2001), “Mavi Kuş” (2002), “Tufandan Önce” (2003) “Rüzgârlı Pazar” (2004) bu dönem içerisinde değerlendirilebilir.

Biz bu çalışmamızda yazarın “Uzun Hikâye” adlı eserini değerlendirmeye çalışacağız³:

Uzun Hikâye; isminden de anlaşılacağı üzere bir “uzun hikâye”dir ve eser 115 sayfalık hacmiyle romanın kapısında duran, ama hikâye olarak kalmak isteyen bir yapı ile karşımıza çıkar.⁴ Yazar, eserine bu tevriyeli ismi seçmekle hem tür adını koymuştur, hem de anlatılacakların “uzun hikâye” dedirtecek kadar derin olduğunu belirtmek istemiştir.⁵

Uzun Hikâyenin konusunu; kısaca, “adı daha sonra sosyaliste çıkacak olan göçmen Ali ile oğlunun başından geçenler” olarak belirleyebiliriz. Romana açılımları olan içtimâî bir tablonun sergilendiği Uzun Hikâye’de Mustafa Kutlu, Bulgaristan göçmeni Ali ile oğlunun başından geçen olayları, devamlı bir yer değiştirme zemini içerisinde ve çocuğun bakış açısı ile anlatır.

Eser, iki bölümden oluşmakta ve hikâye içinde pek çok hikâyeden müteşekkil bir görünüm arzetmektedir. Uzun Hikâye şu cümlelerle başlar:

“Ben o zamanlar on altı yaşındaydım, lise birde. İnce uzun bir oğlan. Saçlarım kirpi gibi dik duruyor; ne yana, ne geriye taranmıyor, beni deli ediyordu.

Babam ‘İnatkın inat... İnatçı adamın saçları yatmaz. Dedene çekmişsin besbelli. Keşke annene benzeseydin’ diyordu.

Keşke...” (s.7)

Uzun Hikâye’nin ilerleyen sayfalarında; bu ben-anlatıcı, geçmişini, bir fotoğraflar silsilesini takip eder gibi anlatmaya başlar. Anlatıcının zihninde ilk canlanan şey, “vagondan ev”dir. Yazarın “Arka Kapak Yazıları”ndaki ‘5402’⁶ adlı hikâyesi, otobiyografik izler taşıması sebebiyle Uzun Hikâye ile benzerlik gösterir. Bu hikâyede de yazar, hikâyesini bir çocuğun ağzından kurgular. 5402’de de; Uzun Hikâye’deki “vagondan ev”e benzeyen, önünde küçük bir bahçe olan, kenarından ırmak geçen vagondan bir ev vardır. 5402 adlı hikâyede yazar; vagondan evi, “bir uzay gemisi, bir denizal-

tı, masal cenneti” şeklinde nitelendirirken, Uzun Hikâye’de de bu vagon ev bir “*masal gemisi*” şeklinde karşımıza çıkar:

“Ne zaman annem akılıma düşse o vagondan evi hatırlıyorum. Sisler arasında beliren bir masal gemisi gibi.(...) Küçük istasyon binasının arkasında, battal bir hatta çekilmiş, eski bir vagonda kalıyorduk. Vagondan ev.”(s.7-8)

Ana hatlarıyla vagondan evin gözler önüne serilmesinden sonra çocuk, dedesi Pelvan Sülüman’ın hikâyesini anlatmaya başlar: Bulgaryalı Ali’yi, dedesi Pelvan Sülüman büyütmiştir. Pelvan Sülüman ve Ali Bey; Bulgaristan’dan kaçır, Eyüp Sultan’da bir ev tutarak Türkiye’ye yerleşirler. Pelvan Sülüman, evinin bahçesine adetâ küçük bir çiftlik kurar ve burada geçimini sağlayıp, torunuyla birlikte hayata tutunur. Bir süre sonra Pelvan Sülüman, cami şadırvanında abdest alırken ölür. O daha çok küçükken babası ölen, annesi Kırcaali’de kalan Ali Bey, dedesi de ölünce yapayalnız kalır.

Bulgaryalı Ali Bey, dedesinin öldükten sonra herşeyi satıp dedesiyle birlikte kaldığı evden ayrılır. Yazar, sonrasında babasının başından geçenleri anlatmaya başlar:

“Böylece babam hayatın demir örsünde dövölmek üzere kendini zamanın girdabına atmış.

Tahsili yarı kalmış. Bir sürü işe girip çıkmış.

Kâtiplik, puantörlük, muhasebe yardımcılığı, bir kitapçıda tezgahtarlık-okumaya meraklı olan babam bayağı solcu biri olan bu kitapçının yanında iken çok kitap okurmuş, yazı yazmaya da o günlerde başlamış-sonra uzun süre avukat yardımcılığı yapmış. Halıcıoğlu’nda askerlik falan derken yıllar geçmiş.”(s.13)

Uzun Hikâye’nin ilerleyen bölümlerinde Ali Bey ile Münire Hanım arasındaki aşktan söz açılır. Sonrasında Münire Hanım’ın Ali Bey’e kaçması, Ali Bey’in eşinin ağabeylerinden aldığı intikam, mizahî bir tutumla ve devrin nostaljik havası içinde etkileyici bir şekilde anlatılır:

“Mevsim yaz.

Bahçe sineması tıklım tıklım.

Bir korsan filmi mi oynuyor, yoksa Rüzgar Gibi Geçti mi oynuyor neyse ne. Sinemanın perdesi tahta perde, üstüne de bez perdeyi germişler.

Filmin en civcivli, şamatalı savaş sahnelerinde; yani atların kişnediği, topların tüfenklerin patladığı, alevlerin her yanı sardığı sahnelerde; herkes nefesini tutmuş olup biteni izlerken birden sinemanın perdesi alev alıp yanmaya başlıyor.

Oluyor mu siyah-beyaz film sana renkli.

Millet pek çakamıyor önce, sonra duman, yanık kokusu falan iş anlaşılıyor.(...)Babam duvara tırmanıp arka tarafından benzin dökerek perdeyi tutuşturduktan sonra, doğru makine dairesine seğırtiyor. Makinist dahi o sırada “yahu ne oluyor” diye odadan çıkmış. Babam hemen hoperloru açıp mikrofonu eline alıyor.

Hem annemin kabadayı ağabeylerine, hem de umum halka iyi bir nutuk

çekiyor. “Ulan sevenleri ayırmayın demiştim, aramıza gireni yakarım demiştim, alın işte sinemanızı, onun sahibini, onun da deli oğlunu başınıza çalın” falan diyerek içini dökmüş.” (s.15-16)

Bulgaristan göçmeni Ali’nin bu yaptığı dillere destan olmuştur: “Sinemayı yakıp Münire’yi kaçıran Bulgarya’lı Ali’nin destanı” Bu olay sonucunda Münire’nin ailesi, Ali’nin ve kızlarının peşine düşer. Bulgaristan göçmeni Ali’nin Anadolu’daki göç macerası, bu zorunluluk sebebiyle vukû bulur:

“Bu kaçış hikâyesi annemin ailesini deliye döndürmüştü. Peşlerine düşmüşler, yakalasalar ikisini de öldürecekler. Bunlar tabi durur mu, izlerini kaybet tirinceye kadar, o şehir senin, bu kasaba benim senelerce dolaşmışlar.

Tâ ki sular duruluncaya, taraflar birbirini unutuncaya kadar.” (s.17)

Yıllar göçlerle, mülkiyet hissine bir türlü bağlanmadan geçer⁷, bu göçler de çoğunun zihninde değişik soruların oluşmasına neden olur:

“Nereliyim acaba?

Bunu kendime de sorar, bir cevap bulamam.

Coğrafyaya, mekâna dair bir bağlanma, bir aidiyet duygusu yok bende. Zihnimi eşiyor, hafızamı yokluyorum. Hep yollar, kıvrılıp giden tozlu yollar, eski dökülen otobüsler, kamyon karoserleri, tren rayları, vagonlar, kurum vs.” (s.18)

Sonra Ali Bey, gittikleri bir kasabanın ortaokulunda kâtip olarak göreve başlar. Burada cereyân eden bir olay Ali Bey’in adının Sosyalist Ali’ye çıkmasına sebep olur. Ali Bey ve oğlu, bu olaydan sonra, o kasabadan da ayrılmak zorunda kalırlar. Bununla birlikte “geçmişin ayak sesleri” eserin ana kahramanlarını her gittikleri yerde takip eder:

“Bu benim babamın adı hani “sosyalist” e çıkmış ya; kendisi bir yere gitmeden önce şöhreti gidiyormuş. Peki bu nasıl büyük bir şöhret olmalı ki, o günün Türkiye’inde vatanın bu ücra köşesine kadar ulaşmış.” (s.24)

Eserin ilerleyen bölümünde ben-anlatıcı, annesinin ölümünü acıklı bir ağıt yakarcasına anlatır:

“Babam beni aldı, birlikte vagon evimize geldik. Bohçayı açtık. İçinden annemin soluk pembe mantosu, başörtüsü, yıpranmış kunduraları, aynası ve tarağı, yüzüğü ve küpeleri çıktı. Babam bir süre bunlara baktı. Parmaklarının ucuyla dokundu. Sonra kapadı bohçayı. Uzanıp elimden mızıkayı aldı.(...) Sonra mızıkayla birşeyler çalmaya başladı. Ne güzel, ne acıklı, ne tatlı çalışıyordu. Birlikte ağladık. Babamı ilk kez ağlarken görmüştüm.” (s.30)

Ben-anlatıcı, sonrasında da gittikleri kasabalardaki insan manzaralarını bütün samimiyeti ile gözler önüne serer: İstasyon şefi ile karısının, babasının görev yaptığı Sarıkaya Otel ve Kiraathanesi’nin sahibi Emin Efendi’nin, Çerçi Abdullah ile karısı Şadiye’nin, ilkokul öğretmenini Saadet İncekara’nın, kas erimesi hastalığına tutulmuş boncuk işlemecisi Celal’in, Çarşıağası İskender Zopuroğlu’nun, Üçgen Erdoğan’ın hikâyesi...

Mustafa Kutlu, eserin birinci bölümünde bu kahramanları, bütün canlılığı ile tasvir etmiş ve bir dönemin panoramasını edebiyatçı bakış açısıyla ustaca yansıtmıştır. Uzun Hikâye'nin birinci bölümünün sonunda kahramanımız ve ailesi, yine göç etmek zorunda kalırlar. Bu seferki göçün sebebi, İskender Zopuroğlu'nun baskılarıdır. "Sülüman Pehlivan'ın oğlu Ali, dürüstlüğünden ödün vermektense, türlü yakıştırmalarla anılmayı, bir başka iklime, kasabaya kaçmayı uygun bulur."⁸

Uzun Hikâye'nin ikinci bölümünde 3-4 yıl gibi bir süre geçmiş, kahramanımız liseyi bitirmiş, üniversite imtihanlarına girmiş, lâkin bu imtihanları kazanamamıştır. Bu bölümünde Bulgarya'lı Ali Bey, bir kitabevi devralır. Eserin bu bölümünde; Tabelacı Osman'ın ve çırağı Kara Turan'ın hikâyesi, Venüs Mualla'nın hikâyesi, Turan ile İncitmez Suna arasındaki aşk, Musa Çavuş'un hikâyesi, Ali Bey'in tutuklanması, kahramanımızın Feride'ye aşkı, Sarhoş Selami'nin hikâyesi... ile dönemin Türkiye'sinden insan manzaraları ve onların başından geçen olaylar gözümüzün önünde canlanmaya devam eder.

Kendi aşk hikâyesinin sonu babasınıninkine benzemeyen çocuk, eserin sonunda Hanyeri kasabasını terk eder, İstanbul'a gitmek üzere yola çıkar, İstanbul'a gitmekten vazgeçer, yine küçük bir kasabada, bir otel odasında hâtıralarını yazmaya başlar ve eser de tam çocuğun hikâyesi başlayacakken biter.

Mustafa Kutlu; ben-anlatıcı ağzından yazdığı bu hikâyesinde, merkezine adı Sosyalist Ali'ye çıkan kahramanımızın ve onun oğlunun başından geçen olayları koyarak, bir devrin panoramasını bütün canlılığı ve samimiyetiyle çizer. Eserde, lakapları da kişiliklerine ve devrin modasına uygun bir şekilde çizilen tipler ve anlatılan olaylar, gözümüzün önünde bir film şeridi gibi canlanır. Yazarın bu eserindeki başarısı, üslûbundaki akıcılığın yanı sıra, çizdiği insan manzaralarındaki samimiyetten kaynaklanmaktadır.

Uzun Hikâye'de "Anlatıcı-ben, ülkenin 'Eğitim seferberliği' dönemlerinden birinde geçen lise yıllarının hangi yıllar olduğunu, kesin bir tarihle bildirmiyor, ama ustaca bir tarihleme yöntemiyle hikâyenin hangi yıllarda geçtiğini, o yılların siyasal tablosunu yansıtan pasajda, evi aramaya gelen polislerin gizlediği babasının çekmesindeki gazete notlarını anmakla sezdiriyor."⁹ Ayrıca eserde anlatılan zamanın; yazlık sinemaların, göçebe lunaparkların ve popüler romanların yaygın olduğu, kasabalarda dahi buzdolabının olmadığı yıllar olduğunu ayrıntılardan anlıyoruz.

Mustafa Kutlu, kendisiyle yapılan iki röportajda otobiyografik bir yazar olmadığını belirtmektedir.¹⁰ Yazar; her ne kadar otobiyografik bir yazar olmadığını söylese de, onun hikâyelerinde geçmişinden izlerle karşılaşırız. Uzun Hikâye ise, kanaatimizce yazarın hikâyeleri içinde otobiyografik özelliklerin en belirgin şekilde görüldüğü eserdir.¹¹ Bu konuyu birkaç örnekle ve diğer hikâye kitaplarıyla da karşılaştırmalarda bulunarak açıklayabiliriz:

Daha önce Yoksulluk İçimizde, Bu Böyledir ve Arka Kapak Yazıları adlı hikâye kitaplarında karşılaştığımız "buğday yığınlarını geçerek bakır güğümle kolları koparcasına çeşmeden su taşıyan ve köpüklenen suyun sesini dinleyen çocuk" figürü Uzun Hikâye'de de karşımıza çıkar:

“Bu boş saha üzerinde olmalıydı demek bakırcılar çarşısı. Şu ilerisi marangozlar çarşısı. Bir akar **çeşme** olmalıydı buralarda. Tam iplikçilerle **buğday meydanının** kesiştiği köşede. Kalaylı maşrapaları iki yandan zincirlerle bağlı, iki lülesinden kol gibi billur sular akıtan. Demek o koskoca buğday meydanı dedikleri yer şu küçük arsa imiş. İki elinde iki **bakır güğüm**. Çeşmeden doldurur, bir baştan bir başa geçerdi meydanı. **Kolları kopardı, bir günlük yol sanki**. Boş. Şimdi boşluk. Boşlukta **buğday yığınları**.” (Yoksulluk İçimizde, s.83)

“Caminin şadırvanından her akşam üstü **bakır güğümlerle** su taşırdım. Güğümleri mermer şadırvanın musluğuna dayardık. **Suyun sesini dinlerdik**. Güğümün altından gelen ses, ortalara doğru dalan, ağdalanan boğaza yaklaştıkça tizleşip şırıltısını şaklatan ses. Varsın aksın. Soğusun. Bulgur bulgur üzerinden **taşsın, azıcık köpüklensin**.” (Bu Böyledir, s.14)

“Çöl güneşi altında göz alabildiğine uzanan altın sarısı kum tepeleri gibi **buğday yığınlarını** aşılmaz dağlar gibi sıralanmış çuvaları geçmek, **çeşmenin** serin şırıltısına ulaşmak gerekiyordu. At arabalarının, fışkılara yuvalanmış sinek sürülerinin, çuval gölgelerine sığınmış kara bıyıklı köylülerin arasından geçerdim. İri **bakır güğümü** çeşmenin lülesine dayar, **suyun sesini dinlerdim**. Bakır güğüm dolar **taşardı**. Lüleden köpüren su **köpüklendikçe** yüzüme gözüme bir serinlik yayılırdı. Bu serinlikten aldığım güç ile aynı çölü bu defa ağır bir yük ile geçmeye çalışırdım. Aman Allahım, ne büyük bir meydandı bu **buğday meydanı**. Git git bitmez. Su dolu güğüm baldırlarıma vurdukça ağırlaşır, **dal gibi ince bileklerim kesilir**.” (Arka Kapak Yazıları, s.17-18)

“Kahvenin emektarı Kurban Emi ile birlikte omuzlukları kuşanır, Ortaçeşmeden su taşırdık. Su doğruca küpe girer, küp domur domur terleyerek suyu soğutur, bir de küpün toprak tadı suya ilave olunca yaz günlerinin bunalıcı sığağında tadına doyum olmazdı.” (Uzun Hikâye, s.35)

Uzun Hikâye’de kahramanın babası Ali Bey, yazarın babası gibi divan başkatipliği ya da arzuhalcilik yapar. Göçmen Ali, değişen mekân ile daima meslek değiştiren bir kişi olarak karşımıza çıkmakla birlikte, onun mesleği, dava vekilliği, arzuhalcilik ya da okul kâtipliğidir.

Beşir Ayvazoğlu, **Defterimde 40 Sûret** adlı kitabındaki “Bir Hikâyecinin Çocuk ve Genç Adam Olarak Portresi” başlıklı yazısında Mustafa Kutlu’nun babası ile ilgili şu bilgiyi verir ki; Uzun Hikâye’nin bu bakımdan da yazarın hayatından izler taşıdığını belirtebiliriz:

“(…) Emekli olduktan sonra **Cihan Kiraathanesi**’nde *istidacılık* yapmaya başlayan Nurettin Bey’in çocuklarına okulda okutulanlar dışında kitap alacak ekonomik gücü kalmamıştır.”¹²

Daha önce Ortadaki Adam’da da karşımıza çıkan ve daha sonra Yoksulluk İçimizde’de kahramanın (Engin) yaşamında mühim bir mekân olarak karşımıza çıkan **Cihan Otel ve Kiraathanesi**, Uzun Hikâye’de Sarıkaya Otel ve Kiraathanesi ismini alır:

“-Nereye beyim?..

-Cihan Oteline!...

Mutlaka “**Cihan Otel ve Kiraathanesi**” nde kalmalıydı. Adliye Başkâtipliğinden emekli amcası Ali KemalîBey’in bir köşesinde **istidacılık** yaptığı, iki katlı, önünde iri dut ağaçları sıralanan –bu dut ağaçları, babası, amcası ve onların arkadaşları, bütün 28.sokak sakinleri, Temmuz ortasında, o tozlu öğle saatleri ve sıvaşık sıcaklar atlatılmış, bir arazöz kaldırımlardan fışkıran ateşi cızırtılarla söndürmüş, henüz ikinci camisinden dönülmüş, kısa pantolonlu bir çocuk, sıkı bacaklı, kendisi,(...)” (Yoksulluk İçimizde,s.82)

“Babam o yıllarda **arzuhalcilik**, aynı zamanda dâvâ vekilliği yapıyordu. Dava vekilliği dediğin bir nevi avukat.(...) **Sarıkaya Otel ve Kiraathanesi**’nin bir köşesine koyduğu tahta masaya yerleştirmişti.” (Uzun Hikâye,s.33)

5402 hikâyesindeki çocuk ve babası; ırmaktan balık tutarlar ve bu balıkları eve getirdiklerinde, çocuğun annesinin bu balıklardan midesi bulanır. Aynı durum ile Uzun Hikâye’de de karşılaşırız:

“Babamla birlikte **ırmak kıyısına** iniyoruz. Dallarda buz parıltıları. **Yılğınlara bağladığımız oltaları çekiyoruz**. Bir-iki kiloluk sazanlar, **bıyıklı balıklar oltaları gere gere geliyorlar**. Annem vazgeç şu balık sevdasından **bey çok pis kokuyor dedikçe**, biz babamla bu kıpırtısız kış günlerinde ırmağa doğru gitmekten vazgeçmiyoruz.” (Arka Kapak Yazıları, “5402”, s.106)

“Biz babamla o saatlerde, yani babamın işten dönüp elindeki çıkını an-neme verip, beni omuzuna aldığı ve birlikte **ırmak kıyısına** indiğimiz saatlerde, bambaşka heyecanı yaşırdık. Babam gündüzlerden yemleyip ırmağa saldı-ğı, bir ucunu kıyıdaki **yılğınlara bağladığı oltalarını çekerdi**.

İri pullu, **bıyıklı sazanlar oltayı gere gere gelirdi**. Annem bıkmıştı artık ba-lık ayıklamaktan, hem **midesi bulanıyordu**, hamile kadın.” (Uzun Hikâye, s.28)

“Evde beslenen kuş” da yukarıda adı geçen hikâye kitaplarında karşımıza çıkan diğer bir benzer figürdür. Bu kuş, Yoksulluk İçimizde’de kanarya iken, yazarın 5402 adlı hikâyesinde ve Uzun Hikâye’de saka kuşu olur:

“Babasının minderi sac sobanın başındaydı. Kar yağardı durmadan ve kış bitmek bilmezdi.(...)Ve odada babasının bitmek tükenmek bilmeyen titizleniş-leri ile şu kışı da sağ selamet atlatıverse diye başından ayrılmadığı **kanar-ya**.” (Yoksulluk İçimizde, s.37)

“Sonra ansızın bir sabah bahar çıkageldi.

Bir kardelen toprağı yardı. Ardından sarı çiğdem, nevrüz ve dağ lalesi.

Sakanın kafesini balkona çıkarmıştık.” (Arka Kapak Yazıları, s.108)

“Masa cam kenarında idi ve yanında küçük bir sehpa dururdu. Sehpanın üzerinde gelişkin bir küpe çiçeğı, onun da üzerinde duvara asılı bir saka kafesi.

Babam **saka** beslerdi.

Yeniçeri kuşu imiş ne demekse.” (Uzun Hikâye, s.33)

Uzun Hikâye’de saka kuşu ve küpe çiçeğı, “göç”ü temsil eden bir leit motif ola-

rak kullanılmıştır. Hikâyenin kahramanlarının adetâ kaderi haline gelen “göç”, bu iki motif sık sık tekrarlanarak vurgulanmaya çalışılmıştır:

“Saka kuşu ve küpe çiçeği kahvede kalmıştı. Anlamıştım. Yol göründü artık. İzin istedim.” (s.56)

“Nereye gidiyorduk?

Saka kuşu ve küpe çiçeği kahvede kalmıştı.” (s.57)

“Tabii saka kafesi ile küpe çiçeği de ihmal edilmedi. Babam Hanyeri kasabasına gelip yerleştiğimizde ne yapıp edip bu ikisini bulmuştu. Çoğunu bir gece ansızın terkettiğimiz beldelerde bırakmış olsak dahi; saka kuşu ile küpe çiçeği sürekli yenilenerek evimize demirbaş olmuştu.” (s.64)

Mızıka ve daktilo da eserde göze çarpan diğer önemli leit-motiflerdir. Mızıka, kahramanların inceliğini ve sanatkar yönlerini; daktilo ise mücadeleci yönlerini temsil etmektedir diyebiliriz.

Yazarının daha önceki eserlerinde -her yazarın kendini soyutlayamayacağı ölçüde- karşımıza çıkan tavır koymacı, teklif ve telkin edici anlatım tutumları, Uzun Hikâye’de neredeyse yok denecek kadar azdır. Beşir Ayvazoğlu, bu konuda şu tespiti yapmıştır:

*“Mustafa Kutlu’nun ayırdedici özelliklerinden biri de, yaşama biçimlerine, dünya görüşlerine vb. bakmadan bütün insanlara sevgiyle ve onları anlamaya çalışarak yaklaşmasıdır. Kendi dünya görüşü yazdıklarında belli belirsiz hissedilir; bu kadarından da hiçbir yazar kaçınmaz zaten. Uzun Hikâye ise bana öncekilere nazaran daha arındırılmış geldi.”*¹³

Ömer Lokesiz ise, Uzun Hikâye’de insanî/imanî sınırın hassasiyetle korunmuş olduğunu belirterek, bu durumu *“Tahkiyede Yusuf Sınırı”* olarak kavramlaştırmıştır:

*“Uzun Hikâye’deki söylemin biricikliği konusunda benim dikkatimi çeken: ‘Tahkiyede Yusuf Sınırı’ olarak kavramlaştırabileceğim o insanî/imanî sınırın hassasiyetle korunmuş olması. Kahramanın, babasının komşu kadınlarla ilişkisini belirleyen ‘Böyle böyle Saadet Hocanın bana pervane kesildi.(...) Babam bu yoğun alakaya karşılık verdi mi? Bilmiyorum. Bilsen de söylemem.’ cümleleri bunun çarpıcı bir örneği”*¹⁴

Uzun Hikâye’de, siyah-beyaz filmlerin tekniğinden mülhem nostaljik bir yapılanma ile de karşılaşırız ve daha önce sinemayla da ilgilenen Mustafa Kutlu, bu hikâyeye siyle okuyucularını adetâ siyah-beyaz bir film dinginliğine çağırır:¹⁵

“O yıllarda sinemaya daha çok kovboy filmleri, korsan filmleri, Herkül-Masist filmleri geliyor. Bu filmlerin etkisinden midir nedir, kasabanın gençleri topluca vücut yapmaya soyunmuş durumda.” (s.32)

“Çok geçmez bir döküntü fayton, sıcaktan kulakları düşmüş atları ile sokak başından belirir, sinemacı Refik’in tayfası ağızlarda teneke megafonlar, ağışler, arkalarında bir yığın çocukla şamatayı göklere çıkarıp yeni gelen filmin reklamını yapardı.” (s.36)

“Tam bir Western sahnesi.

Ancak polisler yetişti vaktinde ve mesele birden yerli film havasına bürün-

dü. Sanki Hulusi Kentmen babacan komiser rolünde bıyıklarını büke büke sahneye çıkmıştı.”(s.104)

Mustafa Kutlu, hikâyecilerinde ayrıntıya önem veren bir yazardır ve o, yarım kalmış ressamlığından kaynaklanan bir ressam bakış açısı ile hikâyelerini pitoresk bir zemin üzerine inşâ eder. Uzun hikâyede de “her biri ak kağıt üstüne düşen tüyler gibi hafif, kuşlar gibi sıcak sözcüklerden oluşan yazı resimler”le karşılaşırız:¹⁶

“Servi ile gürgen arası uzanıp giden çamlar, durgun göle yansıyan akşamın kızıl ışıkları, arkalarında gümüş bir iz bırakarak süzülen kuğu kuşları. Ufukta pembe tüller ile uçuşan bulut kümeleri. Doruklarında kar parıltıları ile dikilen yalçın dağlar. Göllerde Haşim’in şiirlerini terennüm eden kamışlar.

Kamışların arasından ormanın kuytularına saklanmış kırmızı kiremitli, beyaz badanalı küçük eve doğru kıvrıla kıvrıla giden ıssız yol. Evin bacasından mutlu kıvrımlarla yükselen duman. Akşamın alacasında yuvalarına dönen kuşlar.”(s.66-67)

Uzun Hikâye’nin dikkate değer bir diğer özelliği de dili ve üslûbudur.¹⁷ Yazar, eserini oldukça akıcı bir dille ve üslûpla yazmıştır. Beşir Ayvazoğlu, eserin bu özelliği ile ilgili şu tespiti yapmıştır:

“Bundan otuz kırk yıl önce Anadolu’da yaşanan kasaba hayatı ve insan manzaraları o kadar yalın ve o kadar akıcı bir dille anlatılıyor ki, ne demek istediğimi ancak okuduktan sonra anlayabilirsiniz. Hani kitap tanıtma yazılarında sık kullanılan kalıplaşmış bir cümle vardır: ‘Bir solukta okunuyor.’ Bu cümlemin eksiksiz tarif ettiği bir kitap varsa, Kutlu’nun Uzun Hikâyesidir.”¹⁸

Uzun Hikâye’deki akıcılık, yazarın eserini bir sohbet havasıyla yazmasından kaynaklanır. Yazar, arada bir müdahalelerde bulunur ve “Uzun Hikâye’yi okuması zevkli bir metin haline getiren, işlediği insan manzaralarının çekiciliğinin yanı sıra, “üslûptaki yarı mizahî, daha doğrusu ben anlatıcının kendisiyle ve hayat hikâyesiyle hafiften gırgır geçmesi demek olan humoresk tutum”dur.¹⁹ Aşağıya alacağımız bölümlerde eserdeki bu sohbet havası ve humoresk tutum belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir:

“Babamın bu işi destan olmuş Eyüp Sultan’a. gerçek bir destan. Hani o tek sayfaya basılır da çarşıda pazarda satılır ya, o çeşit.

*Sinemayı yakıp Münire’yi kaçıran
Bulgaryalı Ali’nin destanı.”(s.17)*

“Bak, bak, bak... Hani babam Bulgar muhaciri ya, onu çitlatmak istiyor, bu bir. İkincisi o yıllarda birine ‘sosyalist’ demek, anasına sövmek gibi bir şey. Hele bir de şikâyetçi olsa, adamı ânında uçururlar.”(s.20)

“Dedim ya, ben o zamanlar on altı yaşındayım. Cılızım, çöp gibi bacaklarım, kollarım. Ama hırslıyım, atılganım. Yahu babama mı çekmişim ne, hiçbir işte dikiş tutturamıyorum.

Hangi iş kardeşim, sen lisede talebe değil misin. Doğru, lakin sabahçı-öğlenci okuyoruz o gariban lise binasında.”(s.31)

“Demek ki gerçekten dedemin torunu, babamın oğlu imişim. Vay be kendime şaştım.”(s.52)

“Vay canına!

Eli çiçekli, iri yeşil gözlü bir kız.

Demek ilk bakışta gözlerini görmüştüm. Ama az önce kasımpatıları zikrettik. Eee.. Gözler mi çiçekler mi? Neyse ne.(...)

-Memnun oldum, kitaba meraklısınız galiba?

Sevim araya girdi. Aramızı mı yapıyor nedir?

-Çok okur, bildiğin gibi değil, gecede bir kitap devirdiğini biliyorum.

İşte konuştu, billur sürahidin su döküldü.(...)

-Hayır okumadım, vererseniz sevinirim.

Emret sultanım, emret fındık kabuğuna gireyim. Uzanıp raftan kitabı aldım. Şöyle fırrrt diye bir sayfaların tozunu silkeledim.(...) Bu bahsi uzatıyorum galiba. Altı üstü bir tanışma faslı(s.91-93)

Uzun Hikâye’de humoresk tutum görülmekle birlikte, romantizmin doruk noktalara ulaştığı parçalarla da karşılaşırız:

“Kolyeyi tuttum. Sanki elimi ateşe soktum.(...)

Kolyeye baktım uzun uzun. Bu maviler Ayla’nın mavi gözleri. Kırmızılar Celal’in kanlı gözyaşları. Peki ben nerdeyim? Benim kalbimde kanayan kırmızı gül nerede? Bunu bana yapmayacaktın Celal”(s.51)

“Söylemedim ama yaşadığım zehir yeşili acı yükselmiş gırtlığıma dayanmıştı. Geceleri, yalnız geçen geceleri ne yapacaktım. Bazen pencereyi açıp ‘yeter artık, yeter’ diye bağırışım geliyor.

Bağırmadım. Yumruğumu ağzıma bastırıp gözyaşlarımı sildim.”(s.107)

Kutlu; Uzun Hikâye’yi kurgularken, çoğunluğunu şarkı ve türkü sözlerinin oluşturduğu alıntılar yapmış, atasözü ve deyimleri de eserinde sıkça kullanmıştır. Bu eseriyle yazar, yer yer ironiye ve mizaha da yer vererek dili kullanmadaki ustalığını bir kez daha ortaya koymuştur. Edebî eseri kıymetlendiren de, neyin anlatıldığından ziyade nasıl anlatıldığıdır.

Mustafa Kutlu; kendi hayat hikâyesinden izlerin bulunduğu Uzun Hikâye’de, adı Sosyaliste çıkan Göçmen Ali ve onun eser boyunca adını öğrenemediğimiz, belki de bu sebeple biraz daha sahiplendiğimiz oğlunun başından geçen olayları, bir devrin panoramasını ince fırça darbeleriyle çizerek, üstün bir dil ve üslûp kudretiyle hikâyeleştirmiş, edebiyatımıza uzun hikâye türünün en güzel örneklerinden birini kazandırmıştır. ❧

KAYNAKÇA

- AKÇAOĞLU; İcabi, “Derdini Hikâyeciye Anlat”, Atlılar, Mayıs-Haziran 2000, S.3, s.17-18
AKTAŞ;Şerif, “Hikâyeciliğimizde Yeni Bir Tarz:Yoksulluk İçimizde”, Türk Edebiyatı, Şubat 1984, S.124, s.74-76

- AYKUT,Kemal-ÖZCAN, Nusret, **Mustafa Kutlu Kitabı**, Nehir Yay., İst., 2001, 318s.
- AYTAÇ; Gürsel, “*Uzun Hikâye*”, Cumhuriyet Kitap, 08.06.2000
- AYVAZOĞLU; Beşir, **Defterimde 40 Sûret**, Ötüken Yay., İst., 1996, s.164-168
-, “*Uzun Hikâye*”, Zaman, 23.02.2000, s.14
- Hece, “Türk Öykücülüğü Özel Sayısı”, Ekim-Kasım 2000, S.46-47,s.248
- KUTLU; Mustafa, **Yoksulluk İçimizde**, Dergâh Yay., 4.bas., İst., 1996
-, **Bu Böyledir**, Dergâh Yay., 2.bas., İst., 1991
-, **Arka Kapak Yazıları**, Dergâh Yay., İst., 1995,
-, **Uzun Hikâye**, Dergâh Yay., İst., 2000
- LEKESİZ; Ömer, **Yeni Türk Edebiyatında Öykü**, Kaknüs Yay., c.4, İst., 2001, s.118
- ORHANOĞLU; Hayrettin, “*Bir uzun hikaye*”, Kırkayak, Nisan 2000, S.4, s.18
-, “*Uzun Hikâye’de Mülkiyet Politikası*”, Atlılar, Mayıs-Haziran 2000, S.3, s.15-17
- ÖNAL; Mehmet, **En Uzun Asrın Hikâyesi Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım**, Akçağ Yay., Ank., 1999, 306s.
- ÖZGÜL; M.Kayahan, **Kandille İskandil**, Hece Yay., Ank., 2003, 287s.
- ÖZKAN; Fadime, “*Kutlu’nun Uzun Koşusu*” (Uzun Hikâye üzerine Ömer Lekesiz-Fatma Karabıyık Barbarosoğlu-Abdullah Uçman-Hakkı Yanık ve Ömer Erdem ile konuşma), Yeni Şafak, 23.03.2000, s.14
- TANE; Vahit, **Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Dil ve Üslûp**,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1993,134s.
- TONGA; Necati, **Mustafa Kutlu’nun Yoksulluk İçimizde Adli Eserinin Tahlili**, Yayımlanmamış Bitirme Tezi, Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ank., 2000, 105s.
- TURAL; Sadık, **Zamanın Elinden Tutmak**, Ecdâd Yay., 2.bas., Ank., 1991,s.58
- YEŞİL; Kâmil, “*Mustafa Kutlu’nun Desenleri*”, Kırklar, Temmuz-Ağustos 2001, S.14, s.14
- YILDIRIM; Hamiyet, “*Çocukluğumun Sağlığını Korumaya Çalışıyorum*”, (Mustafa Kutlu ile konuşma), Zaman Pazar, 19.09.1999, S.38, s.6-7

¹ Tural; Sadık, **Zamanın Elinden Tutmak**, Ecdâd Yay., 2.bas., Ank., 1991, s.58

² Daha fazla bilgi için bkz: Tonga, Necati, **Mustafa Kutlu’nun Yoksulluk İçimizde Adli Eserinin Tahlili**, Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayımlanmamış Bitirme Tezi, Ank, 2000, 105s.

³ Çalışmamız “Uzun Hikâye”nin ilk baskısı esas alınarak hazırlanmıştır: Kutlu, Mustafa, **Uzun Hikâye**, Dergâh Yay.,İst.,2000, 115s.Tahlil esnasında eserin diline sadık kalınmış, yapılan alıntılarda ve yorumlarda özellikle kişi isimleri ve sıfatlar eserde geçtiği şekilde aktarılmıştır.(Pelvan Sülüman, Bulgaryalı Ali,filim,tüfenk...vb.)

⁴ Mustafa Kutlu’nun Uzun Hikâye’den önce yayımladığı hikâye kitaplarında da bu durumu gözlemlemekteyiz: Yazar, Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir adlı eserleri ile Türk edebiyatında hikâyenin değişik bir şekil kazanmasına sebep olmuştur. Yazar, bu eserlerini Klâsik Şark hikâyeciliğinden hareketle, gelenekten faydalanarak kurgulamıştır. Bu hikâye kitapları, kısa hikâyelerin birleşmesinden oluşmakla birlikte, hikâyelerdeki kahramanlar çoğunlukla

ortak ve kitaplar içindeki her bir hikâye diğerleriyle bağıntılıdır. Bu sebeple, bu eserler de romana yakın bir yerde durmaktadır kanaatindeyiz. Mustafa Kutlu, Yokuşa Akan Sular'da Cevher Bican'ın büyük şehirde başından geçenleri, Yoksulluk İçimizde'de kültürel değişim olgusu çerçevesinde Engin ile Süheylâ'nın uzun hikâyelerini yine romana yakın bir yerde duran, ama hikâye olarak kalan bir şekilde kurgulamıştır. Bu özellik de Cumhuriyet dönemi Türk Hikâyeciliğinde Kutlu'ya özgünlük kazandırmaktadır. Metin Kayahan Özgül, *Edebiyatın Melez Güzelleri* adlı makalesinde bu sebeple Mustafa Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde* adlı eserini, melez edebî eserler içerisinde örnek göstermiştir. (Özgül; M.Kayahan, **Kandille İskandil**, Hece Yay., Ank., 2003, s.245) Kutlu'nun hikâyeciliğimizde yaptığı bu yenilik hakkında daha fazla bilgi için bkz: Aktaş, Şerif, "Hikâyeciliğimizde Yeni Bir Tarz: Yoksulluk İçimizde", *Türk Edebiyatı*, Şubat 1984, S.124, s.74-76

⁵ Ömer Lekesiz eserin ismi ile ilgili şu yorumu yapmıştır: "Uzun Hikâye, günlük dildeki kullanımıyla '...vesselam uzun hikâye'yi ve genel geçer öykü boyutundan uzun anlatımı işaret eden tevriyelî bir söyleyiş. Mustafa Kutlu işi daha baştan sıkı tutarak, 'seçkin ve seçmeci bir sanatkar' imajıyla çıkıyor okurunun karşısına." Lekesiz; Ömer, **Yeni Türk Edebiyatında Öykü**, C.4, Kaknüs Yay., İst., 2000, s.118

⁶ Bkz: Kutlu, Mustafa, **Arka Kapak Yazıları**, Dergâh Yay., İst., 1995, s.98-118

⁷ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: Orhanoglu; Hayrettin, "Uzun Hikâye'de Mülkiyet Politikası", *Atlılar*, Mayıs-Haziran 2000, S.3, s.15-17

⁸ Orhanoglu; Hayrettin, "Bir uzun hikaye", *Kırkayak*, Nisan 2000, S.4, s.18

⁹ Aytaç; Gürsel, "Uzun Hikâye", *Cumhuriyet Kitap*, 08.06.2000 (Bu yazıdan yapılan alıntılar Ömer Lekesiz'in adı geçen eserinden nakledilmiştir.)

¹⁰ Konuşan: Hamiyet Yıldırım, "Çocukluğumun Saflığını Korumaya Çalışıyorum", *Zaman Pazar*, 19.09.1999, sayı:38, s.6-7; Hece, *Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Ekim-Kasım 2000, S.46-47 s.248

¹¹ Gürsel Aytaç eserin otobiyografik olup olmadığı hususunda şunları belirtir:

"Ben-anlatı tarzında kaleme alınmış ve otobiyografik olup olmadığını ancak Mustafa Kutlu'nun hayatını yakından bilenlerin saptayabileceği 'Uzun Hikâye', bir yaşamöyküsü. Ve kitabın son satırlarının, ilk satırlarının tekrarı oluşu, hayatı anlatılan kişinin bir yazar olduğunu ortaya koysa da o yazarın Mustafa Kutlu'nun kendisi olup olmadığı uzak bir okuyucu için belirsiz." Aytaç; Gürsel, a.g.y. (Ömer Lekesiz'den nakil s.118-119)

Hakkı Yanık ise Uzun Hikâye'de yazarın hayatından parçaları gördüğümüzü belirtir:

"Hikâyede geçen isimler, Kutlu'ya ve onun yaşadığı hayata pek uzak değil. Yazarın hayatından da parçalar görmek mümkün." Yeni Şafak, a.g.k., s.14

İcabi Akçaoğlu Uzun Hikâye'nin herkesi etkilemesini yazarının "gizli sayılabilecek erken hatıra denemesi" olmasından kaynaklandığı yorumunu yapar:

"Kutlu'nun son kitabı Uzun Hikâye'nin herkesi çarpması kimi yerde diğer kitaplarının hılasası ve bir yerde gizli sayılabilecek erken hatıra denemesi olarak okunduğu içindir." Akçaoğlu; İcabi, "Derdini Hikâyeciye Anlat", *Atlılar*, Mayıs-Haziran 2000, S.3, s.18

¹² Ayvazoğlu; Beşir, **Defterimde 40 Süret**, Ötüken Yay., İst., 1996, s.164-168

¹³ Ayvazoğlu; Beşir, a.g.y., s.14

¹⁴ Lekesiz; Ömer, a.g.e., s.118

¹⁵ Uzun Hikâye üzerine yapılan bir konuşmada Ömer Lekesiz ve Fatma Karabıyık Barbarosoğlu eserin sinema ile ilişkisine dikkat çekmişlerdir. Bkz: Konuşan: Özkan; Fadime, "Kutlu'nun Uzun Koşusu", *Yeni Şafak*, 23.03.2000, s.14

¹⁶ Lekesiz; Ömer a.g.e, s.118

¹⁷ Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde kullandığı dil ve üslup hakkında daha fazla bilgi için bkz: Vahit Tane, **Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Dil ve Üslup**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Ün. Sos. Bil. Ens., Kayseri, 1993, 134s.

¹⁸ Ayvazoğlu; Beşir, a.g.y., s.14

¹⁹ Aytaç; Gürsel, a.g.y., Ömer Lekesiz'den nakil, s.119

MEHMET YILDIRIM

MEHMET ÖNAL'IN *KAFDAĞINA KAR YAĞIYOR* ADLI ESERİNDE DAĞ MOTİFİ

Mehmet Önal'ın *Kafdağına Kar Yağıyor* isimli kitabı birbirine bazı motiflerle bağlanmış on hikâyeden meydana gelmektedir. İlk hikâye, dört bölümden müteşekkildir. Eserde, hem müstakil hikâye hem de hikâyelerin birleştirilmesiyle bir uzun hikâye tekniği denenmiştir. Bu kitapta, daha önce Mustafa Kutlu'nun eserlerinde gördüğümüz parça bütün ilişkisi kuvvetle hissedilmektedir.

Eserin bütünü söz konusu olduğunda, kurgunun genel eksenini, klâsik vak'a hikâyesi ile durum hikâyesi arasında teşekkül eder. Yer yer klâsik vak'a hikâyesinde, an, kesit veya durum hikâyelerinde gördüğümüz tahliller göze çarpar.

Hikâyelerin en önemli özelliklerinden biri geri plân zenginliğidir. Hemen her hikâyede divan edebiyatında görmeye alıştığımız mazmunlar yorumlanır. Yılan çobanı, ayna, kafa, vahdet-i vücûd, ateş, aşk, sevgili, can, cânân, yâr gibi kavramlar divan edebiyatı zemininden tasavvuf edebiyatı birikimlerine doğru gelişir. Bir takım kavramlara ve yeni tanımlara uzanır.

Dil ve üslûp ise, üzerinde çok çalışılmış intibaini veren metinlerin dikkate değer bir başka yönüdür. Kısa cümleler, mecazlarla yüklü estetik kelimeler ve yer yer iç kâfiye oluşturan benzeşmeler... Özellikle "*Kafdağına Kar Yağıyor*" isimli hikâyede şiiriyete teslim olan bir kurgu tekniği...

Daha önce *Şeffaf Kanatlı Zaman*, *Ömrün Özeti Bir Gün*, *Çemberimde Gül Oya*, *Efsane* adlı eserleriyle tanıdığımız yazarın bu kitabında bir başka anlatıcı çehresi ile karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Geri plânda estetik bir fon arayışıyla genellikle hassas kahramanları anlatan yazar bu eserinde eğitime ait endişelerini ön plâna çıkarmış görünmektedir. Felsefî ve tasavvufî motifler kullanılsa da eserin bütününe sinen fayda prensibi, estetik yorumlarla bir arada işlenmiştir.

Bu yazımızda, yazarın dağ motifini nasıl kullandığı hakkındaki fikirlerimizi okuyucularımızla paylaşmak istiyoruz.

Edebiyatımızda ayrılığın, hasretin, kış mevsiminin, çaresizliğin ifade edildiği motiflerden biri dağ'dır. Ayrıca "dağ" kelimesi ateş ve gönül kelimelerini çağrıştıarak acıyı, derdi, çileyi anlatan bir kavram hüviyetindedir. Gönül dağı, dağlamak, dağların ardında olmak gibi kalıplaşmış sözlerimiz, konuşma dilinde dağ'ın hangi yorumlara mesnet teşkil ettiğini bir nebze anlatabilir.

Kur'an-ı Kerim'de dağ ile ilgili ayetler de vardır. Bazıları şunlardır: "Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu,) her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır." (27:88); "Eğer biz Kur'an'ı bir dağa indir-

seydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz.” (59:21); “Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağlar, yolunuzu bulmanız için de ırmakları ve yolları yarattı.” (16:15). Peygamberimizin şöyle bir hadisi vardır: “Allah arzı yarattığı zaman, arz sallanmaya (tıpkı bir hurma ağacı gibi sağa sola) yalpalar yapmaya başladı, bunun üzerine dağlarla onu sabitleştirdi ve böylece arz istikrarını buldu. Melekler dağların şiddetine hayrette kaldılar.”

Dağın köy hayatında ayrı bir etkisi vardır. Hayat kaynağı su, dağdan kaynakarak köye gelir. Köy halkı hayvanını dağda otlatır, gidasını dağdan alır, yakacağını dağdan getirir, evini dağ yamacına kurar.

Yolların hedefine ulaşması için önlerine çıkan dağ engelini mutlaka aşması gerekir. Yollar, dağların zayıf bir noktasını bulur, oradan geçer gider. Bunu yapamazsa dağın üzerinde kıvrımlar çizerek geçer. Çaresiz kaldığında da dağı deler ve hedefine ulaşmak için ilerlemeye devam eder.

Seyahat edenler, dağlara uğramadan, onları geçmeden gidecekleri yere ulaşamazlar.

Yağmur hikâyesi, birbiriyle ilgili dört parçadan oluşmuştur: Sıçrayan Kıvılcım, Bir Tahlil Denemesi, Yılan Çobanı, Özgürlüğe Kaçış... **Sıçrayan Kıvılcım**, alegorik bir hikâyedir. Yakan Ateş Amerika’nın Arizona eyaletinde yaşayan bir kızıldirilidir. Kuvvet kazanıp kabilesini bozkır hayatından kurtarmak istemektedir. Fakat kabile gelenekleri onu hiçbir zaman yalnız bırakmaz. Sonunda, geleneklerden uzaklaşıp, öncelikle bir fert olmak niyetiyle İngiltere’ye gider. İletişim Fakültesi’ndeki öğrencilik yıllarında Sıçrayan Kıvılcım diye tanınır.

Sıçrayan Kıvılcım’ın geride bıraktıkları arasında sevgilisi Kırmızı Yaprak da vardır. Kabilenin en güzel kızı Kırmızı Yaprak, koca dağ başında, soğuk rüzgârlara karşı artık yalnızdır.

Sıçrayan Kıvılcım geleneklerden oldukça uzaklaşmıştır. Kabilesinin yasak bölge olarak kabul ettiği olanlara ilgi duymaya başlamıştır. Ülkesini terk etmesiyle yasak bölgeye adımını atmış, devamında da hikâyeler yazmaya, resimler yapmaya başlamıştır. O beyaz adam hikâyeleri düşünen eski bir kızıldirilidir.

Bir gece yeni bir beyaz adam hikâyesi yazarken ulu totem Şetarumgay (Yağmura-teş) ile karşılaşır. Yağmur damlaları arasından sızarak öfkeli bir şekilde gelmiştir. Kut-sal Topraklara dönüş gerektiği için Sıçrayan Kıvılcım’a lânetler yağdırır. Şetarumgay ona, kendisini düzeltmesi ve geriye dönmesi için mühlet verir. Yasak bölgeyi terk etmelidir. Bu hikâyede dağ sevenlerin birbirini beklediği bir yer olarak kullanılmıştır.

Bir Tahlil Denemesi, bir evvelki hikâyenin yorumu yapan bağımsız bir hikâye görünümündedir ama ilk hikâyeyi devam ettirici niteliği de vardır. Bu bölümde, Sıçrayan Kıvılcım hikâyesinin, İngiltere’deki Beyazların Hikâyesi adlı tablo hakkındaki bir yorumdan oluştuğu ortaya çıkmaktadır.

Sevim Hanım bir resim öğretmenidir. Tabloya bakarak yorumlar yapıyor, bunları öğrencileri ile tartışıyordu. Öğrenciler, resme bakarak bu kadar ayrıntılı bir hikâyenin anlatılmasını, bir türlü kabul edemiyorlar. Tabloyu yorumlayıp ödevler veren

öğretmenin ciddiye alınacak tarafları vardı elbette ama her zaman doğal değildi. Öğrencilerden biri oyunu daha fazla merak etmiş, kafasındaki bütün soruları tartışmak için öğretmenin odasına gitmiştir. Öğrenci, fikirlerini birbiri ardına sıralar. En çok merak ettiği, oyunu sahnede göstermek gibi bir işi kimin, nasıl başardığıdır. Öğretmen eğer her şey açık açık anlatırsa gelişmenin duracağına inanmaktadır. Yücelmek için bazı şeylerin gizli kalması gerekmektedir.

Öğrencinin merak ettiği oyun esnasında, dünyada hatta bütün kâinatta bulunan, canlı cansız mevcûdâtın varlığı ve yaratılışı ile ilgili konulardır. O, resimden ziyâde resmi çizeni, oyundan daha fazla oyunu sahnede göstereni düşünmekte ve merak etmektedir.

Yılan Çobanı, hikâyesinde olaylar şöyle gelişir: Öğrenci bir türlü oyunu çözememektedir. Öğretmen çözülmesinin gerekli olmadığını, uygun bir yerinden yaşanması gerektiğini düşünmektedir. Öğretmen, genç adam için yeni bir tablo masalı olan bir hikâye anlatmaya başladı.

Öğretmenin tanıdığı bir yılan çobanı vardır. Çevresiyle uyumlu bir hayat içinde görünen çoban, hiç de öyle olmadığını anlar. Şehri terk etmeyi ve köye dönmeyi düşünmektedir. Çobanın karar vermesi çok zor olmuştur. Eşe dostu veda etmiş, yola çıkmıştır. Köye girerken aşılması gereken bir dağ vardır. Yollar yenilenmiştir, fakat dağlar, hep aynı dağlardır. Bu yüce dağın mutlaka aşılması gerekmektedir. Yamaçta dolanırken her zaman olduğu gibi beklenmeyen bir şey oldu. Çocukluk arkadaşına benzeyen birinin karşıdan kendisine baktığını gördü. Arkadaşının çevresindeki yılanları görünce, onun da yılan çobanı olduğunu düşündü. Sanki kendi görüntüsü karşı dağa vurmaktaydı. Arkadaşına benzettiği adamın, bir zamanlar kendisinin de yaptığı gibi, şehre gitmek istediğini düşündü. Bu tahmine göre arkadaşı şehre gelmeye, dağda yılan güderken karar vermişti. Yılanlar arkada kendisi önde yola çıkmıştı. Dağı mutlaka aşması gerekiyordu. İki arkadaş bakışır. Arada dere, aşılması gereken dağ ve arkada yüzlerce yılan vardır. Dağın dibinde köyün deresi şırıl şırıl akmaktadır. O anda yağmur başlar. Yamacın başındaki söğüde bir yıldırım düşer. Artık ne çoban çobandır; ne yılan, yılan. Köyün ve şehrin birbirinden farkı kalmamıştır. Tek gerçek olarak söğüt ağacı vardır. Yıldırımla birlikte söğüt ağacı ikiye ayrılır. Sağ yanı yamaç yukarı dağa devrilir; sol yanı dereye eğilir. Sonra bir el uzanıyor ve söğüdü düzeltip bir evin bahçesine dikeyor.

Delikanlı, öğretmenin anlattığı bu hikâyenin tablo masalı türünden bir yorum olduğuna emindi. Öğretmen, tablo hikâyesinin yalan olmadığını, tablodaki gencin babası olduğunu, hikâyenin Arizona-İngiltere arasında değil, Hakkari-İstanbul arasında geçtiğini, yılan çobanın ise, babasının anlattığı bir rüyâ olduğunu anlatacağı ama, delikanlı kapıya gidip veda edince vazgeçti.

Bu bölümde anlatılan yılan, nefsi, çoban, insanı temsil etmektedir. İnsan nefsinin sorumludur. Nefsi arzular ise asla insanın peşini bırakmaz. İnsanın bedeni ise dağ'dır. Nefsi istekleri temsil eden yılanlar, insan vücudunu temsil eden dağ'da bulunurlar. İnsan dağ'ı aşabilirse yaratılış amacına ulaşacaktır.

Özgürlüğe Kaçış, ilk hikâyeyi detaylandıran bir özellik taşıyor. Bu bölümde, öğrenci hakkında bilgilerimiz genişler, onun yaşamı hakkında bilgiler ediniriz. Öğrencinin ismi Oğuz'dur. Oğuz bir kış tablosu üzerinde çalışmaktadır. Öğretmenin söylediği gibi, tablonun hikâyesini de kurmuştur. Ana motif, Kafdağı'na giden bir adamdır. Dağın eteklerine gelince, fırça bir türlü kor yağışını resmedemez. Yağmur tablosu bitmediği için; yağmuru tam olarak yaşayamadığı için bir adım ötesi yasak. Dağa ulaşamayınca kar da bulunamaz.

Oğuz, aile baskısından kurtulmak için arkadaşı Sedat'la bulundukları yerden başka mekânlara gitmeleri, daha iyi ve rahat bir hayat sürmek içindir. Oğuz'un en büyük tutkusu resimdir, tıpkı Sıçrayan Kıvılcım'da olduğu gibi. Resme tutkun yeni Oğuz ile, eski Oğuz birbirine hayretle bakan iki yılan çobanıdır.

Oğuz, arkadaşı Sedat'ın kamburunu Kafdağı'na benzetir. Sedat'ın uyurken resmini çizmeyi düşünür. Tablonun ismi de Kafdağı Uyku'da olacaktır. Oğuz, Sedat'ın Kafdağı'na benzettiği kamburunu çizerken, bu koca dağı sırtında nasıl taşıdığını düşünür. Resmi çizerken Sedat uyanır. Böylece Oğuz'un bir tablosu daha yarıda kalmıştır.

Oğuz, Sedat ve Nili çok yakın arkadaşlardır. Üçü de aynı okulda resim eğitimi almaktadırlar. Hocaları ise Sevim Hanım'dır. Sedat'ın evden kaçma sebebi, babasının akvaryum olmamasıdır.

Oğuz, Sevim Hanım'ın ödev olarak verdiği tabloyu bir türlü bitiremiyor. Devamlı kar yağdığını, fırçayı daha eline alamadığını, dağın bir tarafına kardelen yerleştirmeyi düşündüğünü söylüyor. Oğuz, Sedat'la konuşurken başka alemlere dalıyor, artık onu dinlemiyor. Karanlık bir dağa tırmanıyor. Aşağıda ateş var, yukarıda soğuk kar. Her adımda, bir bir hatıralar eziliyor. Uzaklaştıkça resimlerden daha da üşüyor. Küçük bir çocukken annesiyle oynadığı kar topu oyununu özliyor. Sanıyor ki Kafdağı tablosu biterse, dağı aşabilirse, yine annesiyle oyun oynayabilecek.

Hikâyenin bu bölümünde, kambur, dağa benzetilerek insanın sırtında çok büyük yük taşıdığı belirtilmek istenmiştir. Kafdağı tablosunun bir türlü bitirilememesi ise insanın amacını, mükemmele ulaşma isteğini bir türlü elde edemediğini anlatmaktadır.

Perde hikâyesi, mecazlarla dolu bir başka dünyayı anlatır. Özgürlüğe Kaçış bölümünde Oğuz, Sedat'ı dinleyememesinin nedeni olarak kulaklarındaki uğultuyu göstermişti. O anda, Sedat'ın gözü önünde, kulakları duymayan Oğuz portresi canlandı. Sanki böyle bir resim çizse, kendisi için oluşturacağı tabloyu bulacak.

Tablonun adı: Perde. Kulaklarından ameliyat olan hasta, yeni sesler karşısında perişan. Eski sessiz dünyayı özliyor; ama bir kere gürültü başladı mı, bir daha görü dönülemez. Ameliyat olmadan önce sesleri hep değişik şekilde hayâl etmişti. Ancak ulaşılan sesler, hayâl edilebilenden her zaman farklıydı.

Önceki hikâyede mekân değiştirdikten sonra, değişik şartlarda sürdürülen hayat, bu hikâyede ameliyattan önce ve sonra olarak karşımıza çıkmaktadır.

Perde hikâyesinde dağ motifi geçmemektedir. Fakat, hayâl edilen sesler, bir başka hayâlî unsur olan Kafdağı'nı hatırlatmaktadır. Sonuçta ikisine de ulaşamıyor.

Cübbe'de olaylar bir başka mecrâ içinde gelişir. Selâmi'nin rehberliğinde Çakırlar Köyü'ne gidecek olan misâfirler yola çıkıyorlar. Niçin giderlerdi, ne anlarıydı, Selâmi bir türlü anlamazdı. Misâfirler ara ısıra arabayı durdurup dağları seyrediyorlar. Koca dağların fotoğrafını çekiyorlar. Selâmi, bu dağlarda bir şeylerin saklı olduğunu bilirdi. Kendisi anlamıyor ama, devlet erkânı biliyor, dağların kıymetini.

Trabzon'a, yaptığı çalışmalarından dolayı ödül almak için gelen bilim adamı, ziraat Fakültesi'ndeki arkadaşlarıyla çevreyi gezmek istemişti. Kendisi için çok önemli olan ödülü almaya gelirken cübbesini de yanında getirmişti.

Kısa bir yolculuktan sonra gezecekleri çiftliğe geldiler. Bilim adamları Halil Ağa'nın büyük çiftliğinde uzun süre gezdiler, incelemeler yaptılar. Evi gezerken kapalı bir kapıyla karşılaştılar. Halil Ağa ısrarlara dayanamayıp, istemeye istemeye kapıyı açtı. Gözler önüne yüzlerce kitabın birden serildiği o beklenmeyen an yaşandı. Sevdâlılarını heyecanla bekleyen Kafdağı... Gönüllü divâneler de kapıda. İçeride her çeşit kitabın yanında, çeşitli boylarda kavallar vardı. Misâfirler Halil Ağa'dan, tüm bu kitapların çiftlikte çobanlık yapan oğluna ait olduğunu öğrendiler. Bununla birlikte bilim adamlarının merakı iyice arttı. Halil Ağa'nın oğlunun yanına gittiler. Halil Ağa oğlunun önceden üniversitede hoca olduğunu, bulduğu bir buluşa itiraz edildiğini, uzun süren mahkemelerden sonra hastalandığını anlattı. Çoban yarısı yırtık, siyah bir cübbe içinde vakarlı bir şekilde duruyordu. Bilim adamları bu durumu, az gelişmiş insanların tepkisi olarak değerlendirdiler. Ödül alan profesör ise, siyah cübbenin temsil ettiği dünya görüşünü daha yakından tanımak gerektiğini düşünüyordu.

Hikâyede profesör ile çobanın karşılaşması, iki yılan çobanının dağ başında karşılaşmasını hatırlatıyor. Halil Ağa'nın oğlunun köyden şehre okumak amacıyla gitmesi ama orada aradığını bulamaması, diğer hikâyelerdeki mekân değiştirme motifini hatırlatıyor. Kitap dolu odanın kapısı açılmadan önce, kapıda bekleyenler için içeri Kafdağı'dır. Oda bilinmeyen ama ulaşılmak istenen bir yerdir.

Akuvalist hikâyesi, Türk edebiyatında az kullanılan bir konuyu işler: Akvaryumculuk... Nizâmettin Efendi akşam iş çıkışı çocuğuna akvaryum almak için akvaryumcuya uğrar. İçeride çeşit çeşit, renk renk balıklar vardır. İçeriye gezenlerin balıktan ve akvaryumdan anladıkları hâllerinden, konuşmalarından sezilmektedir. Nizâmettin Efendi kendisiyle ilgilenen olmamasından yakınıp. Buraya gelmeden önce yaşadığı kasabadaki dükkanın sahipleri müşterileri ile yakından ilgilenirler.

Akvaryumların sonunda bir kapı vardır ve kapının önünde büyük bir dağ resmi bulunmaktadır. Bu tablo kapıyı kaplamıştır. Dağın ardına ulaşan, mutlu bir azınlık. Ancak özel müşterilerini bu kapıdan içeriye sokarlar. Dükkanın sahibi Yunus Bey, Nizâmettin Efendi'nin balıklardan ve akvaryumdan anlamayan biri olduğunu sezdiği için onunla pek ilgilenmek istemez. Nizâmettin Efendi'nin istediği ufak bir akvaryum.. Fakat bin dereden su getirip, onun balıklara bakamayacağını imâ ederler, fazla para almaya çalışıyorlardı. Nizâmettin Bey bu kadarına dayanamayıp, akvaryum olmadan, sinirli bir şekilde dükkânı terk eder.

Nizâmettin Bey akvaryumcuydayken kendisi ile balıklar arasında bir benzerlik

kurmuştur. Onlar akvaryum içindeki dünyada yaşıyorlar, kendisi ise şehir denen akvaryumun içinde yaşamaya çalışıyordu.

Akvaryumcudaki kapalı kapı, bize “Cübbe” hikâyesindeki kitap dolu odanın kapalı kapısını hatırlatıyor. Bu hikâye ile diğer hikâyeler arasındaki ilişkiyi görebiliriz. Özgürlüğe Kaçış’ta Sedat’ın evden kaçmasının sebebi, babasının akvaryum almamasıydı. Sedat’ın sevdikleri arasında hasta ninesi de vardı. Bu hikâyede Nizâda eczane-ye uğrayıp hasta annesine ilaç almayı düşünüyor. Nizâmettin Bey’in Sedat’ın babası olduğunu bu şekilde anlayabiliyoruz. Önceki hikâyelerde dağ bir engeldi, bu hikâyede de kapıya asılan dağ resmi içeriye herkesin girmesine engel oluyor.

Ali Ayşe’yi Seviyo..., bir çocuk oyununun tekerlemesine benzer. Ali ve Ayşe kafeste bulunan iki sevdalı muhabbet kuşudur. Yazar bu sevdayı, “... *mangal kömürü dağlar, dumanlı dağlar...*” diye anlatır. Ali eline bir söğüt dalı almış, bununla Ayşe’ye olan aşkını toprağa yazıyor. Bu söğüt dalı bize, Yılan Çobanı hikâyesinde yıldıırımın düştüğü söğüdü hatırlatıyor.

Ali sevgisini kurtlara kuşlara anlatır. Börtü böcek dinler. Dağda çoban olur, tarlada ekin. Kimi kuşlar bir gelir bir kaybolur. Ali’nin sevdâsını bilen kuşlar ise her yıl gelir. Ali ile Ayşe için öterler köy yerinde, dağ başında. Ali ile Ayşe’nin sevdâsını canlı cansız tüm varlıklar bilmektedir.

Kuşlar şehir yerine gelirse, köyü çeşmeyi, dağ başında gezmeyi artık unuturlar. Bir kafes sevdâsıdır şehrin hikâyesi. Bir de ulaşamayan Zümrüdüanka.

Diğer hikâyelerde olduğu gibi burada da bulunduğu yerden ayrılma, mekân değiştirme görülüyor. Ali kafesten ayrılmak için askere gidiyor. Ayşe kafeste onun dönmesini bekliyor. Hikâyede geçen kafes, ten kafesini hatırlatıyor. Ruh için ten yani beden bir engeldir. Ancak onu aşabildiği zaman özgür olacaktır. Önceki bölümlerde dağa benzetilen beden, burada kafese benzetilmiştir. Zümrüdüanka’ya ise ancak dağa tırmanıldığı, dağ engeli ortadan kaldırıldığı zaman ulaşılacaktır.

Güle Güle Nilüfer, ilk hikâyelerde tanıdığımız Nili’nin âilesini anlatır. Bu hikâyedeki Nilüfer, Özgürlüğe Kaçış’taki üç resim öğrencisinden biri olan Nili’dir. Şirketinin vergi durumunu öğrenmek için dalgın ve telaşlı şekilde vergi dairesine giriyor. Aynı gün Nilüfer’i yolcu etmesi de gerekmektedir. Dairenin duvarına asılan panolarda, sigara içilmemesi, cep telefonu kullanılmaması için uyarılar yazılı olduğu halde, ne görevliler ne de orada bulunanlar bu kurallara uymakta. Üst katta, yığılmış dağ gibi evraklar, bir dağın zirvesini andırıyor. Bu sırada dairedeki memurlar, tayini çıkan Abdullah Bey’i uğurluyorlar. Mükellef uzun uğraşlar sonunda nihayet şirketinin vergi durumunu öğrenebiliyor. Devlet, şirketin kapanmadığını zannederek, milyarlarca vergi borcunun olduğunu bildiriyor. Bütün bu olanlardan sonra, cep telefonu ile kızı Nilüfer’i arıyor ve kendisini uğurlamaya gelemeyeceğini söylüyor.

Özgürlüğe Kaçış hikâyesinde Nili cep telefonu ile uğraşıyordu. Bu hikâyede de Nilüfer ile cep telefonu ile konuşuyor. Buna göre mükellefin, Nili’nin babası olduğunu anlıyoruz.

Ayna, bir tarafıyla tasavvufa açılan semboller üzerinde durur. Oğlu, uzun süredir

göremediği babasını görmek için Ankara'dan memleketine döner. Elini öper. Sarılır. Babasının boyu kendisininkinden daha kısa olmasına rağmen, kendini, bir daha sırtını vermiş gibi hisseder. Güçlenir. Kuvvetlenir. Hayat, bir arada iken güzel, geçim derdi, bazen baba ile oğlu dağların arkasına atar.

Oğul, kendini dağa sırtını vermiş gibi hissederken, güvende olduğunu, güçlendiğini, kuvvetlendiğini anlatmaktadır. "Dağların arkasına atmak" sözüyle ayrılığı, araya engellerin girdiğini belirtmektedir.

Bu hikâyede de mekân değiştiren, sonra eski yerine dönen birisini görüyoruz.

Babasının kalasları eğelerle tıpkı bir ayna gibi parlatması oğlu şu şekilde düşünüyor: "Acaba biz insanların kaba tarafını alabilecek eğeler icat edildi mi, diye düşünüyorum. Hele odunun aynasında kendini seyretmek meselesi, birden bire ulaşılması imkânsız bir hedef hâlini alıyor."

"Ulaşılması imkânsız bir hedef" sözü bize ulaşılması mümkün olmayan başka bir kavram olan Kafdağı'nı hatırlatıyor.

Çorapçı hikâyesinde de tasavvufun kendisini ağırlıklı olarak hissettirdiğini görüyoruz. Muharrem önceleri düzenli bir hayatı olmayan bir öğretmendir. Bu nedenle, eşi Sevim çocuklarını alıp evi terk etmiştir. Muharrem, bir akşam, öğrencisinin babasıyla gittiği sohbette, kendisini etkileyen insanlarla tanışır. O andan itibaren, hayatında büyük değişiklikler olur, düzenli bir hayata kavuşur. Geceyi uğurlamak, sabah namazını kılmak için camiye gider. Camideki yırtık çoraplı adam, günlerce aklını meşgul eder. Bu adam aynı zamanda çorap satmaktadır. Bir gün öğle vakti camiye gittiğinde çorapçıyı da orada görür. Çıkışta, konuşmak için onu çay içmeye davet etti. Çay içerken iki adam göz göze gelirler.

Geçenlerde köye uğradım, diye söze başladı yırtık çoraplı adam... köyün dağı... koca Denek Dağı... Dağın en üstlerinde gururlu, kibirli, şöyle kostak kostak akan bir küçük pınar... Kurumundan çatlayacak. En yukarda ama ipince bir öz... Aşağı doğru akamıyor bir türlü. Sonra bir rüzgâr çıkıyor. Aşağı sürüklüyor suyu. Aktıkça başka özler, pınarlar karışıyor bu küçük suya. Aşağı doğru akıyor. Akma kuvvetleniyor gitgide. Yere doğru, dağın eteklerine doğru indikçe kalınlaşıyor dere, çay oluyor, ırmak oluyor. Taşı toprağı sürüklüyor. En aşağı geldikçe, koca kayalar yuvarlanıyor önünde. Akmasa, dağın orda dursa... Zamanla göl olacak. Duracak, durulacak. Bağırdım suya. Ne işin var dedim, dağın tepelerinde, in aşağıya. Dereleri al yanına, şelâle ol. Ak deli deli. Derya deniz ol. Giderken temizle, gelirken temizle.

Bu sözleri çorapçı söylemiş miydi yoksa kendisine mi öyle gelmişti. Muharrem emin, değildi. Muharrem bu sözlerden sonra, dağ başından aşağılara inen bir ırmak gibi akması gerektiğini düşündü.

Hikâyenin son bölümünde tevâzulu olmanın insanı daha da yücelttiğini anlayabiliriz. Kendisini yüksek gören, kibirlenen ise kokuşmaya mahkumdur.

Muharrem ile çorapçının göz göze gelmesi, diğer hikâyelerdeki karşı karşıya gelme, bakışma, sarılma gibi sahneleri hatırlatmaktadır.

Aşinâ, kitaplarını imzalamak için bir törene davet edilen yazarın, kürsüye davet edilmeden önce, aklından geçen düşüncelerden oluşmuştur.

Hikâye, yazarın samimi olmayan söz ve davranışlarını anlatır. Yazar artık yakın arkadaşlarını, hatta oğlunun ismini bile hatırlamamaktadır. Aşına olduklarını artık unutmuştur. Rahatsızlanır, kendi ismini bile unuttur. Bu hayâli, konuşmak üzere kürsüye davet edilmesi ile birlikte sona erer.

Kafdağına Kar Yağıyor, belki de kitabın yazılma sebebidir. Tasavvufî unsurlar, bu hikâyenin tamamında kullanılmıştır. Şiiriyet, nesirden daha fazla kendisini hissettirmektedir. Bu hikâye önceki hikâyelerin bir tür özeti mâhiyetindedir. Diğer hikâyelere ve motiflere telmihler yapılır.

Bu hikâyelerde dağ ile insan özdeşleştirilmeye çalışılır. Dağ, bir tabiat parçası değil insanın kendisidir. İnsan, da gibi daha pek çok motif ile sembolize edilerek düşünüldüğünde günlük hayata aktaracağımız birçok nüans ortaya çıkacaktır. İnsan, kendi özel hayatı ile çevresindeki objeden bütünleştirerek yorumlayabilirse, Kafdağına Kar Yağıyor adlı eserin semboller dünyası hakkında bir fikir sahibi olabilir. (Mehmet Önal, **Kafdağına Kar Yağıyor**, Yeni Kuşak Yayınları, Ankara, 2000, 131 sayfa) ❧

ÖMER FARUK DÖNMEZ

KARIMI NASIL ÖLDÜRDÜM

Dostoyevski'yi anarak...

Bir haftadır evden çıkmıyorum. Alçaklar! Kimse durumumdan şüphelenip kapımı çalmadı. Burada açlıktan, susuzluktan, kimsesizlikten ölüp gitsem hiçbirinin ruhu duymayacak. Sonra... o ceset kokusu ve polise haber verip kapıyı kırdırtma sahnesi. Hah! Böyle olmamalıydı.

Evet geçimsiz bir adamım; fakat böyle olmaması gerektiği konusunda ısrarlıyım: kaç gündür kimse kapımı çalmıyor. (Belki kimi yakınlarım telefonla arayıp halimi sormayı düşünmüşlerdir, haksızlık etmek istemem, fakat iki ay önce oldukça yüksek bir fatura gelince o sinirle telefon idaresine gidip hattımı iptal etmiştim.) Kapıcı bile merak edip de, çöpünüz var mı, ekmek ve gazete lazım mı, diye sormuyor. Tabi bunu ben istedim diyorum bir yandan da: şimdi o budala kapıcı ya da alçak yönetici kapımı çalsa içeri çekip öldürüvereceğimden adım gibi eminim. (İlkinden sonra, gerisinin hep daha kolay olduğu söylenir, bilirsiniz.) Çalmasıyla kapımı evet, kimse rahatsız etmesin beni.

Eskiden beri (yani çok eskiden beri sayılmaz aslında, çünkü otuz yaşımdayım, yirmi yaşından itibaren kişiliğimin oturmaya başladığını varsayarsak, on yıldır diyelim; fakat hayır hayır, çocukluğumdan beri, hatta beş yaşından beri) hep bunu istemişimdir ben: kimse tarafından rahatsız edilmemek! En büyük arzum bu olmuştur. Kimse burnunu soksun istemem benim işlerime. Çünkü insanlar bayım, iyi niyetli de olsalar, bugüne kadar hangi işime burunlarını soktularsa her şeyi berbat etmeyi başardılar. Ben de insanlara bağırıp çağırdım yıllarca: yanımdan gidin, etrafımda dolaşıp durmayın, defolun alçaklar, deyip durdum. Anneme, babama, kardeşlerime, karıma, iş arkadaşlarıma... Bağırıp durdum evet, şimdi etrafımda kimse kalmadı, fakat bu gerçekten de gitmelerini istediğim anlamına gelir mi? Gerçekten giderlerse ben kime 'defolun alçaklar!' diyebilirim? Ben aslında bunu seviyorum. Beni bu zevkten mahrum etmek için, söylediğimi yaptılar. Söylediğimi yapmanızı istemiyorum ki, beni dinleyin, bunu istiyorum.

Ne diyordum, ah evet, kimse burnunu soksun istemem benim işlerime. Örneğin kıyafetler! Karım, ah tanrı onu bağışlasın ve cennette İsa ile Musa ile ve Muhammed ile, yani hangisini tercih ediyorsa, bunu bilemem öyle değil mi, (çünkü ben karımın hangi dine mensup olduğunu yıllarca hiç anlayamadım...kiliseye gidiyor olması bir insanın İsevi olduğu anlamına gelmez: ziyaret için, gezmek için gitmiş olabilir örneğin ya da bir insanın havraya, camiye gidiyor olması: kim bilir belki oradan bir şey yürütmek istiyordur, bunu bilemeyiz) ne diyordum, ah karım, hangisini tercih ediyorsa onunla komşu olsun cennette, kıyafetler konusunda başımı epeyce ağrıtmıştır. Yani ölmeden

önce. Yüce Tanrı nasıl da biliyor her şeyi: benimle bir ömür sürmenin zorluklarını göz önünde bulundurarak onu henüz yirmi sekiz yaşındayken yanına çağırdı. Gerçi bu olaydaki tek payım, benimle bir ömür sürmeyi zor hale getirişim değildir, onu tanrının yanına göndermek için fiili müdahalem söz konusu oldu tabi: ah tanrı beni bağışlasın, bir insanı öldürmek, adım andığım elçilerin hepsi tarafından yasaklanmıştı sanırım.

Ancak geçerli sebeplerim vardı: siyah düz çizgileri olan kırmızı gömleğimi ütülemesini isterdim örneğin. O tutturur, lacivert gömleğin, giyeceğim pantolona daha çok yakışacağını söylerdi. Belki de haklıydı. Fakat çileden çıkardım. O ütü yaparken, sandalyemi ütü masası ile televizyonu görebileceğim bir yere koyar, sesimi duyurmaya çalışarak homurdanırdım: kırmızı gömleği giymemi istemediğini, çünkü onu giydiğimde çok yakışıklı olduğumu ve beni başka kadınlara kaptırmak istemediği için o kahrolası çirkin lacivert gömleği ütülediğini, fakat bu tip yöntemlerin bir erkeği elde tutmak için hiç de geçerli olmadığını... ve daha bir çok şeyi geveler dururdum ağızımda. Sonunda lacivert gömleği giyip gerçekten de pantolonla çok uyumlu olduğunu bizzat gördüğümde ise tam anlamıyla kudurdurdum: karım işime burnunu sokmuştu ve üstelik haklıydı. Bu beni çıldırtmaya yeterdi işte. Kadıncağıza olmadık laflar söyler, havanın bulutlu olduğunu, kirayı ödemem gerektiğini, son günlerde parasal sıkıntılar yaşadığını, sinirli olduğumu, ayakkabılarımın boyanması gerektiğini, her şeyin kötü gittiği yetmezmiş gibi bir de lacivert gömlek giymek zorunda kaldığımı...söyler evden çıkardım. Şimdi siz, o kadar söyleneceğine giymesene be adam, diyorsunuz, dolaptan ütülü bir başka gömlek al. Olmaz bayım. Ben karımın giyim konusundaki zevkine hep güvenmişimdir.

Bir haftadır evden çıkmıyorum evet; fakat şunu da izah etmeliyim: onu dün öldürdüm. Sanırım geçen hafta perşembe günü başladı bu olay. Bunu ayrıca anlatacağım. Bir şeyler söyledi bana, şimdi tam olarak hatırlamıyorum: ben de öldürdüm onu. Ellerinden ayaklarından bir sandalyeye bağlamıştım, yemeğini bizzat ben ellerimle yediriordum. Tuvalet ihtiyacı olduğunda onu lavaboya kadar götürüyor, kapıyı kilitleyip dışarıda bekliyordum. Dün sabah, şimdi hatırlayamadığım bir şeyler söyledi. Çok öfkelenim. Aslında çok öfkelenmedim, içimde tuhaf bir his vardı, kendimi aşagılanmış hissediyordum nasıl anlatsam; gidip banyodaki küveti doldurdum. Onun bağlı olduğu sandalyeyi sürüyerek küvetin yanına kadar getirdim. Sonra bütün gücümle kaldırıp yüzüstü küvete attım onu. Elleri ayakları sandalyeye bağlı olduğu için çok fazla çırpınmadı. Dün sabahtan bu yana orda duruyor, tekrar kaldırıp da bakmadım, herhalde ölmüştür. Fakat aslında ben dairedeki bölüm şefini öldürecektim.

Bu dünyanın sivrisineğin kanadı kadar bile değeri yoktur bayım. İnsanlar da öyledir, değersizdirler yani. Bakmayın savcı, hakim, avukat, öğretmen, doktor, mühendis falan olduklarına. Evlenip, gülümseyen yüzlerle birbirlerine akşam gezmelerine gittiklerine. Yemekte masada en basitinden, diyelim bir su isteyecekler: ah pardon suyu uzatır mısınız, derler. Yalandır bu zarafet bayım. Arkadaşlarının karısına göz koydukları için öyle kibar davranırlar oysa. Evet ben biliyorum. Namussuzlar! Alçaklar! Evli ve üstelik çocuk sahibi bir kadına bile göz koyar bunlar. Şehvet düşkünleri! Bunlar kendi evlerinde –yani şayet evlilerse demek istiyorum- oldukça mutsuz-

durlar. Karlılarıyla hiçbir şeyi doğru düzgün konuşamazlar, hiçbir şeyi doğru düzgün halledemezler. Arkadaşlarına bakarlar: Herkesin keyfi yerinde gibidir. Bu insanlar böyledir bayım, kimse içinde bulunduğu durumu belli etmez. O zaman? İşte o zaman arkadaşlarının karlılarına göz diker alçaklar. İşyerindeki bekar kızlarınsa hiç şansları yoktur. Onları ele geçirmek için her türlü numarayı denerler, hatta koltuklarına ve yetkilerine güvenip zavallı kızları dairede barınamaz hale getirirler. Şeflerinin isteklerini karşılamak istemediği için işten ayrılmak zorunda kalan onlarca temiz aile kızı tanıdım ben. Bizim şefe gelince...

Zorba!

Ona böyle söylüyordum: Zorba! Yüzüne karşı değil tabi. Fakat bu korkak olduğum anlamına gelmez. Ben korkak değilim: sadece kavgadan hoşlanmam o kadar. Eğer korkak olsaydım, örneğin, şefle arasının çok iyi olduğunu adım gibi bildiğim bazı memurlarla aynı masadayken, ona zorba der miydim? Eminim ertesi gün, ne ertesi gün, aynı gece masadan kalkıp evlerimize giderken hemen bir taksi durdurup şefin evinde alıyorlardır soluğu. Beni ona ihbar edip yükselmek istiyorlardır ya da bilemiyorum belki şefin karısı hoşlarına gidiyordu; kadın da bir gün gözlerini kısıp dudaklarını aralayarak onlara gülümsemiş olabilir. Hayat bu bayım. Karışık.

Evet gördüğünüz gibi korkak değilim. Onun yordakçılarıyla (ya da karısına değişik niyetler besleyenlerle) aynı masadayken de bu sözü çok söyledim: O bir zorbadır! Yaptığı tek şey zorbalık. Size bir şey söyleyeyim mi sayın bayım; psikoloji biliminin canı cehenneme! Kitaplarda bahsedip durdukları şeylerin hepsi boş. Gerçek şu ki insanın içindeki en vazgeçilmez iki güdü, hükmetmek ve beğenilmek güdüleridir. İnsanlar bunun için yaşar, bu iki kardeş duygu için. Değişik kılıklara bürünse de, bütün yaşamımızın özünde bu iki duygu vardır: hükmetmek ve beğenilmek isteriz. Hatta bir adım daha ileri gidip beğenilmek duygusunun da hükmetmenin bir varyantı olduğunu söylemeliyiz belki de. Çünkü bizi beğenen artık hükmümüz altındadır. Şimdilik bu ayrıntıya girmek istemiyorum fakat şunu ısrarla belirtmeliyim ki, dünyada hakiki bir tek duygu vardır: hükmetmek. Bütün savaşların, bütün aşkların, bütün ölümlerin, katliamların, vahşetlerin, sürgünlerin, göçlerin, her şeyin, her şeyin temeli budur bayım: zorbalık! İnsan zorba bir varlıktır. Zorbalığı sever: hükmetmeyi ve hüküm altına girmeyi. Nasıl olur, hadi savaşları anladık ama, peki sevgi, peki aşk? Oh, hayır hayır! Anneler, sevgililer en az diktatörler kadar zorbadırlar. Babalar, arkadaşlar, ağabeyler, öğretmenler, tanrım hepsi... Karınız sizi seviyor görünür: yalandır bayım: kıyafetinizi, yemeğinizi hazırlarken aklında tek şey vardır! Gülümseyerek, kibar sözlerle, zarif tavırlarla yaklaşp (bütün bunlar gizli zorbaların tehlikeli silahlarıdır) kravatınızı, gömleğinizi düzeltir. Hah ha! Ne oyundur bu!

Bakın, bir gün evden sabahın erken saatlerinde çıkmış, ıssız caddelerde sonbaharın keyfini çıkararak sigara tüttürüyordum. Hava nefisti: güneş pırıl pırıl, fakat teninizi yakmıyor; aydınlık ve serin. Henüz insanlar işyerlerine koşmaya başlamamışlardı. A. Caddesinin ilerisindeki parka doğru yürüdüm. Burası enfes bir parktır bayım; belediyenin bu kente kazandırabildiği nadir bir güzellik. Her zaman oturup kahve iç-

tiğim yere değil de tam aksi istikamete yöneldim, fıskiyeli havuzun karşısındaki kamelyaların birine oturdum ve az ilerdeki banka oturmuş hararetle tartışan genç çifti gördüm. Huyum kurusun, çabuk yakalarım bayım; bilet alıp tiyatroya gitme zahmetine katlanmadan bir oyun izleyebileceğimi o an anladım. Şanslı bir günümde olduğumu düşünüp keyifle koltuğuma yayıldım.

Genç kız, üst üste salvolar yapıyor, çocuğu fena hırpalıyordu. Çocuk ‘fakat sevgi-lim’le başlayan, kızın itirazlarıyla önce zayıflayıp sonra tamamen kesilen cümleler kurarken belli ki perişan oluyordu. Benim farkımda değillerdi. Uzatmayayım, yaklaşık yarım saat izledim bu sahneyi. Yazan, yöneten ve başrolü oynayan kız, zavallı çocuğun resmen ağzına tükürdü. Bu işe daha fazla katlanamayacağımı hissedince kalkıp uzaklaştım. Aksi takdirde gidip duruma müdahale etmem gerekecekti ki bu hiç de şık olmazdı. Parktan çıkarken düşündüm: Şimdi niçin bu zavallı çocuk ayağa kalkıp ‘ulan yeter senin yaptıkların’ diyerek kızın suratına üç beş tokat patlatmıyordu? Bunu yapabiliirdi, kızdan güçlüydü. (Ah fiziksel güç! Yetmiş kiloluk, bir seksenlik bir adam, kırk beş kilo ve belki bir atmışlık bir dişi karşısında nedir ki?) Ama belli ki kız zorbaydı. Hükmetsmeyi biliyordu. İpi çocuğun boynuna geçirmiş, onu sürükleyip duruyordu. İşin daha tuhaf ve esaslı tarafı şudur bayım: çocuk da bu zorbalıktan hoşlanıyordu. Boynundaki ipten ve sürükleniyor olmaktan memnundu. Öyle ya, boynundaki ipten rahatsız olan onu çıkarıp atar. Fakat kıza itiraz ediyor gibiydi, bu işten hoşnut değil gibiydi, diyeceksiniz: hayır, bahse girerim buna bayılıyordu! İnsanlar boyunlarındaki ipe bayılır-lar bayım: söylenip durduklarına, homurdanıp durduklarına, itiraz ediyor göründükle-rine bakmayın siz: zira boynundaki ipten rahatsız olan onu çıkarıp atar.

Ah, bölüm şefinden bahsediyordum...

Bir akşam yine daireden çıkmak üzere masamdaki evrakı düzenlemekle meşgul-düm. Yüzü hastalık derecesinde sarı/beyaz, gözleri iri yeşil, mahçup bir kız olan S usulca yanıma sokuldu ve benimle bir konuyu görüşmek istediğini söyledi. Şaşırdım doğrusu. Çünkü işyerinde de başka yerlerde olduğumdan farklı değildim: bağırıp ça-ğırarakla ünlü, somurtup duran ve herkesle her an kavgaya tutuşabilecek, geçimsiz bir adamdım. Şefler bile çoğu zaman bana bulaşmadan işlerini halletmeyi tercih ederlerdi. Onlardan, hatta müdürlerden bile esirgemezdim laflarımı. Ben düz adamım bayım. Neyse. Tabi buyurun, diye incelikli bir hareketle masanın yanındaki sandal-yeyi işaret ettim. Geçimsiz olabilirim evet; ancak kibarlığın bütün kurallarını bilirim ben: sadece herkese kibar davranmayı alçakça buluyorum o kadar.

S yine usulca sandalyeye oturdu ama rahat olmadığı da her halinden belli oluyor-du. Dilerseniz çıkalım, size bir kahve ısmarlayayım, dedim. Çekingenlikle gülümseye-rek kalktı, sanırım bu evet anlamına geliyordu. Çantamı toplayıp çıktım. Koridorda bir iki adım arkamdan yürüyordu. Dairelerde, odalarda, masalarda konu sıkıntısı çeken bir sürü dedikoducuya malzeme olmamak için bunu mazur gördüm; hatta binadan çıkıp yüz metre kadar bu şekilde ilerlememize bile ses çıkarmadım. Neden sonra adımlarını hızlandırdı ve bana yetişti. Kırık dökük bir iki cümleyle neden birkaç adım arkamdan yürümeyi tercih ettiğini açıkladı. Tam olarak ne söylediğini bilemiyorum ama cevabı

zaten benim kafamda hazırdu: ah hep böyle olur zaten. Karşımızdakinin söylediklerini değil, ondan söylemesini beklediklerimizi duyarız. Zaman zaman meydana gelen yanlış anlamaların sebebi de budur belki. Ben zaten S'nin namuslu bir aile kızı olduğunu düşünüyordum. Dolayısıyla bir akşam vakti, iş çıkışı hiç tanımadığı bir adamla yan yana yürümeyi doğru bulmamıştı. Öyle ya ben sadece bir mesai arkadaşığıydım sonuçta. Bakın size şunu söylemek isterim bayım: Erkeklerin ezici bir çoğunluğu, işyerlerinde beraber çalıştıkları bayanlara gösterdikleri nezaketin milyonda birini, evde kendi karılarına göstermezler. Bu da toplumsal bir huzursuzluğa ve evlilik dışı ilişkilerin artmasına yol açıyor. Ne ilgisi var, diye düşündüyseniz, size açıklayayım.

Bir bayan düşünün: kocası evde pijamasıyla, atletiyle dolaşıyor, o iğrenç ayakları çorapsız ve ayakkabısız, göbeği tüm çirkinliği ile ortada, üstelik adam yemekte ağzını şapırdatıyor ve geçiriyor. Sonra bu kadın, işyerindeki erkekleri düşünüyor: takım elbiseli, kravatlı, ayaklarında boyalı ayakkabılar, uzun ince adamlar, üstelik herhangi bir iş yemeğinde ağızlarını şapırdattıkları ve geçirdikleri görülmemiştir. Kocasını kendisiyle kaba saba, önemsemeyen, hiçbir incelik gözetmeden konuşuyor; oysa işyerindeki erkekler siz'li, hanımefendi'li, sayın'lı, lütfen'li konuşuyorlar. İşte evlilik dışı ilişkilerin artması için bir sebep! O bayan bilmiyor ki, aslında evdeki kaba kocası, işe gidince bir kibarlık abidesine dönüşmekte ve buna mukabil işyerindeki kibar adamlar evlerinde karılarına karşı vahşi ve kaba varlıklar olmaktadır.

Şimdi haksızlık etmek istemem: konuya buradan girdik ama bunun tersi de doğrudur. Yani kadınların ezici çoğunluğu da, işyerindeki erkeklere gösterdikleri nezaketin milyonda birini evde kendi kocalarına göstermezler. İşte şehvet düşkününü bir sürü alçağa fırsat! Ve işte bu yüzden ben iş arkadaşlarıma kibar davranmayı alçakça buluyorum! Çünkü, işyerlerinde kadınlara gösterdikleri zarafeti evde kendi karılarına göstermeyen erkekler alçak ve şehvet düşkünlüdürler! Keza işyerlerinde erkeklere gösterdikleri zarafeti evde kocalarına göstermeyen kadınlar da öyledir. Öfkeliyim pardon, bunu fazla uzatmayalım.

Geçip bir yere oturduk. İki kahve söyledik. Ona ikram etmeden sigaramı yaktım. Yanlış anlaşılabilir neme lazım. Sigarama şaşkınlıkla, biraz da kuşkuyla baktı. Çünkü işyerinde kimse benim sigara içtiğimi bilmez. Hatta o geçimsiz halime bakıp benim insanların toplu olarak bulunduğu yerlerde sigara içmeye karşı birisi olduğumu sanmış bile olabilirler. Hayır bayım ben o tip yerlerde sigara içilmesi taraftarıyım: kapalı mekanlarda ve otobüslerde. Çünkü sigara içmeyenlerden hiç hoşlanmam. Ah affedersiniz konuyu dağıtıyorum.

Bana dairedaki durumlardan, şeften –ah o zorbayı kastediyorum- benim dairedaki ‘özel’ konumundan söz etti. Fazla aşırıya kaçmamak kaydıyla gururumu okşamak için bunu bilerek yaptığını düşündüm. Zaten birazdan asıl meseleye geçti. Şef olacak o alçak, S'yi çeşitli yöntemlerle rahatsız ediyordu. Kızcağızı evine davet etmeye kadar vardırmıştı işi. Kaç kez mesai bitiminde onu evine götürmeyi teklif etmişti. Kısacası S bu durumdan rahatsızdı, şayet ihtiyar babası ve hasta annesi olmasa çok az para kazandığı ve bu şekilde taciz edildiği bir işe bir dakika bile tahammül etmezdi

falan. Bildiğiniz hikaye. Bana başvurma nedeni ise –olay zaten bu noktada harikula-
de bir kıvam alıyordu- benim kimseden korkusu olmayan, adalete önem veren, cesur
ve kişilik sahibi bir adam olmamdı. (Öyleyim ama bütün bunlar bir işe yaramaz ki.
Bütün bunların yerine mahkemede ya da poliste bir tanıdığınızın olması daha iyidir.)

Bir sigara daha yaktım. Ürkek gözleri ellerimdeydi.
İsterseniz onu öldürebilirim, dedim.

Sanırım buna memnun olacağını söyledi ya da hayır, onu öldürmenin korkunç bir
fikir olduğunu...ah şimdi toparlayamıyorum. Belki de karımdan haberi yoktu, be-
nimle evlenip, çocuklarımızla beraber akşam yemeğimizi yerken mutluluk dolu şar-
kılar söylemek istiyordu. Bunun bir önemi yok aslında: ben şefi öldürmeyi kafama
koymuştum zaten.

Ertesi gün dairede ona çok sıcak ve kibar davrandım. Hayır S'yi değil, o alçak şe-
fi kastediyorum. S'yi bir daha hiç görmedim. Belki de bizim bölümden ayrılmıştır bi-
lemiyorum.

Masamdan her yarım saatte bir kalkıp yanına gittim ve bir isteği olup olmadığını
sordum. Sonra ona kahve ısmarladım. Masalara çay ve kahve dağıtan odacıya da sı-
kı sıkı tembih ettim: Kahveyi masasına bırakırken gülümseyecek ve bana bir emri
olup olmadığını ısrarla soracaktı. Hatta öğleye doğru yanına tekrar gidip ona yurtdı-
şındaki amcamın gönderdiği tütünden ikram ettim. (Benim gerçekten de yurtdışında
yaşayan bir amcam var bayım; fakat tütünden nefret eder.) Kuşku dolu bakışlarından
anladığım kadarıyla bu durumu epey tuhaf buluyordu. Öyle ya, tavırlarım birdenbi-
re değişmişti, adama iltifat edip duruyordum. (Onu bir planım olduğu konusunda iyi-
ce kuşkulandırdım. Bakın sevgili bayım, kendini çok akıllı zanneden bir arkadaşınız
–örneğin bir öğretmen ya da emekli bir albay- size mutlaka bir gün şöyle söylemiş-
tir: Birini öldürmeye karar verdiğinde asla şüphe uyandırma! Hah! Güya bu sayede,
öldürülecek kişi hazırlıksız yakalanacaktır. Tamamen yanlış ve uydurma bir önerme-
dir bu. İşin doğrusu, kişiyi kuşkulandırmak olmalıdır. Benim size dostça tavsiyem,
birini öldürmeye karar verdiğinizde kesinlikle bunu belli etmelisiniz. Çünkü bu du-
rumda aday telaşlanacak, tedirgin olacak, kendini korumak için saçma önlemler al-
maya, tutarsız hamleler yapmaya kalkışacaktır. Korkmuş bir akıl, sahibini mahvet-
meye yeter. Hazırlıksız olsa; refleksleri, içgüdüleri, doğal savunma mekanizmaları
aktif olacağından, bir ihtimal, kişi kendini kurtarabilecektir. Evet, bu yüzden ben de
şefi mümkün olduğunca kuşkulandırmaya çalışıyordum.)

Öğle yemeğinden sonra tekrar masama döndüğümde, yurtdışındaki amcama ba-
na gönderdiği tütünler için teşekkür ettiğim bir mektup yazdım. Çekmeceden bir zarf
çekip mektubu yerleştirdim, pulunu şöyle göstere göstere yapıştırdım ve odacıya zarfı
acilen postaneye götürmesi talimatını verdim. Güya kulağına eğilerek, fakat duyu-
lacak bir sesle de ekledim: Çok gizlidir, dikkat et.

Şefin gözleri odacının cebine sıkıştırdığım onluktaydı.

Dediğim gibi, ben dairede sigara içmem: ama bir sigara yaktım ve onu nasıl öl-
düreceğimi düşünmeye başladım. Bu gece bu iş bitmeliydi. Dikkati iyice dağılmıştı,

şaşkınlık içerisindeydi, ne yapıp edip bitirmeliydim işini. Akşam binadan çıktığımızda karanlık bir çıkmaz sokakta boğazını sıkıversen kim nerden bilecekti. Sabaha kadar kimsenin ruhu bile duymazdı. Ben de evime gidip uyurdum. Sokak köpekleri cesedinin üstüne pislerdi. Rüyamda S ile bu olayı kutlardık. Neden olmasın.

Mesainin bitmesine iki saat kalmıştı. Masamdan hiç kalkmadan, hatta başımı bile kaldırmadan üst üste sigaralar yakarak planımı yaptım: Onu bu akşam evime davet edecektim. Issız ve karanlık sokaklarda beraber yürüyecektik. Kimsenin bizi görmediğinden emin olduğum bir anda da...

Eğer yolda öldürme fırsatı bulamazsam misafir odasında halledecektim işimi. Bakın bayım, misafir odası bir adamı öldürmek için en uygun yerdir. Ülkemizin soğuk ve bakımsız hapishanelerinde, adam öldürmek suçundan yatan katiller bu konuda ne düşünürlere bilemem ama, bana kalırsa cinayet için en iyi mekan misafir odasıdır. Bir kere burası muhtemelen, maktül adayının dikkatini dağıtacak şekilde dizayn edilmiştir: kanepeler, koltuklar, gümüşlük, konsol, büfe, halılar, masa ve sandalyeler, sehpa-lar, sehpa-ların üstünde ve gümüşlüğün içinde muhtelif süs eşyaları: bir çaydanlık ve sekiz bardaktan müteşekkil bir çay seti, üzeri açık mavi renkte yapraklarla süslenmiş fincanlar, kapağı açıldığında bir mutluluk şarkısı çalmaya başlayan evlilik yıldönümü hediyeleri, alaaddin'in sihirli lambasına benzeyen bir küçük bakır sürahi, üzeri beyaz yaprak motifli gümüşü bir gerdanlık, evin hanımının düğünde bir moda evinden kiralarak giyindiği gelinlikten geriye kalan tek şey: bir beyaz taç, duvarda sol tarafta ihtiyar ve kahverengi bir saat, sağ tarafta orman içinde bir göl kenarında kederle yaşlanan kulübeyi ve onun hüznü sahibi gösterir bir tablo, saksılarda iri yeşil dallı çiçekler, mavi, kırmızı ve mor güller... evet cinayet için en iyi mekan misafir odasıdır. Benim adamım da sabahtan beri onu dairede şaşırttığım yetmezmiş gibi, misafir odamda, oturduğu koltukta nereye bakacağını bilemez bir haldeyken...

Evet, kusursuz bir plan yapmıştım. (Plan yapmak çok önemlidir bayım. Bir işin gerçekleştirilmesi için, hareketlerin mantıklı ve tutarlı bir düzenle sıralanması gerekir. Yürünecek yolu önceden çizmek, yoldaki tehlikeleri ve avantajlı pozisyonları önceden bilmek kişiye çok şey kazandırır. Elimizdeki malzemeleri hangi sırayla ve düzenle, ne şekilde terkip edeceğimiz, kuşkusuz çok önemlidir. Bunları...yanılmıyorsam lisedeki kompozisyon derslerimizde görmüştük, oradan hatırlıyorum. Öğretmenimiz genç ve heyecanlı bir adamdı; bize sürekli, edebiyatın her şeyden önce bir üslup, bir tarz, bir usul, bir yöntem bilgisi olduğunu söylerdi. Edebiyat bilen bir adamın iyi bir katil, iyi bir profesör, iyi bir hırsız, iyi bir avukat, her ne haltsa iyi bir halt olacağını söyler dururdu. Sanırım kafayı sıyırmıştı ya da hayır belki de çok akıllı bir adamdı. Neyse. Ben de elimdeki malzemeleri düzenleyip kusursuz bir plan yapmıştım.)

Kendime geldiğimde saat beş olmak üzereydi. Telaşla etrafıma bakındım. Çıkmak üzere hazırlanıyordu. Hemen çantamı toparlayıp çıktım. Binanın kapısında pal-tomun yakasını kaldırıp güzelim boynumu rüzgardan koruyarak beklemeye başladım. Aslında bir de sigara yakmalıydım ama, adamım birdenbire inerse bir elimde si-gara bir elimde çanta, rahat hareket edemem korkusuyla yakmadım. Şöyle bir içeriye baktım: merdivenlerden iniyordu. Kalbim küt küt atmaya başladı. Derin nefesler alıp sakinleşmeye çalıştım. Tam binanın kapısından çıkarken yanına yaklaşmış koluna

girdiğimde, evime davet etmek için ona ne söyleyeceğimi henüz bilemiyordum. O bir saniye kendime lanetler yağdırdım: bunu atlamıştım, sadece onu nasıl öldüreceğimi –hem de yüzlerce kez- düşünmüş, fakat evime nasıl bir bahaneyle çağıracağım noktasını planlamamıştım. Ah!

Birden, bu dairede özel ve gizli bir görevle bulunduğumu, bütün çalışanlar hakkında yukarıya düzenli olarak raporlar gönderdiğimi, raporlarım doğrultusunda kurumun şef hakkında aldığı onur verici kararı kendisine tebliğ edebilmem için bu akşam evime konuk olmasını rica ettiğimi söyleyiverdim.

Şaşkınlıkla gözlerime baktı. Ben de şaşırmıştım. Bütün bunları bir anda nasıl uydurduğumu hiç bilemiyorum. Ama kıvama gelmişim; kulağına eğilip ekledim: Odayla gönderdiğim mektup sizin hakkınızdadır. Benim yurtdışında amcam falan yok!

Eve ulaştığımızda, planladığım gibi onu misafir odamızdaki koltuğa oturttum. Son derece tedirgin görünüyordu: asmak için paltosunu istediğimde, fazla uzun kalamayacağını söyleyerek beni reddetti. Şapkasını eline alıp çevirmeye başladı. Yarım saat kadar hayattan, insanlardan, yaşamın zorluklarından konuştum. İyice gerilip dağılmasını arzuluyordum.

Sonra...

Sonra aksiliklerin ardı arkası kesilmedi. Hepsinin sebebi de...ah karım... ne iyi niyetli ve aptal bir kadın tanırım! Onu bağışla ve o elçilerin hangisini tercih ediyorsa cennette onun yanına koy. Amin. Önce çaylarımızı getirdi. Tam ikinci bardakları doldurmak üzere odadan çıkıyordum ki dumamı üstünde mis gibi bir cevizli kekle girdi içeri. Pasta tabaklarını konsoldan çıkarıp ikişer dilim koydu. Biz kekleri atıştırırken çayları koymak için mutfaka geçti. Neyse. Bu fasıl bittikten sonra, tam işime başlamak üzereydim ki, bu kez meyve tabaklarıyla girdi odaya: portakallar, beyaz ve kırmızı elmalar. Fakat buna fazla kızmadım. Çünkü vakit geçtikçe sinirlerim geriliyordu ve damarlarımdaki kanın çekildiğini hissediyordum: böyle giderse adamın boğazım sıkmaya gücüm yetmeyecekti. Bu yüzden, meyveleri yedikten sonra tabaktaki bıçağı çaktırmadan cebime koydum. Kamım şişmişti ve kendimi kötü hissediyordum. Meyveleri yiyince alçak şefin kahrolası suratı daha bir kırmızı göründü gözüm: kırmızı ve canlı. Şöyle bir süzdüm: benden iri görünüyordu, güçlü olmalıydı. Bu tip adamlar bir boğa kadar güçlü olur bayım. Ayağa kalktım ve elimi cebime attım. Ne talihsizlik: karım bu kez fındık içi, kavrulmuş fıstık, kabak çekirdeği ve badem dolu çerez kaseleriyle belirdi kapıda. İfrit olmuştum! Sonra koltuklardan birine oturdu: nasıl oldu bilmiyorum, evime ilk defa misafir getirdiğimden ve bunun kendisini çok memnun ettiğinden söz açtı, hayatın güzelliklerinden bahsetti. (Bu kadınlar böyledir zaten bayım: pastalar ve çörekler pişirip gevezelik yaparlar. Kadınların, ikramı her seferinde neden abarttıklarını hiç düşündünüz mü bayım: Konuklara kendilerini kanıtlamak, aşağılık bir elmalı pasta sayesinde beğenilmek ve dolayısıyla hükmetmek için! Misafir odasında oturan önemli konuya o kadar çok ikram yapılır ki, saygıdeğer konuk o kargaşa içerisinde ne kadar düzensiz ve sıradan mahluklarla birlikte olduğunu fark edemez! Bakın şunu hiç unutmamalısınız ki kadınların, misafirleri pasta, börek, çay, kahve ve çerez bombardımanı-

na tutmaları, entelektüel yetersizliklerini gizlemeye çalışmaktan başka bir şey değildir. Örneğin haftada bir gün, bir araya gelen kadınlar... asla sanattan, felsefeden, siyasetten konuşamazlar. Hepsi bu konuda son derece aptal olduğunun gizli gizli bilincindedir ve bu eksikliği tatlılarla, çöreklerle kapatmaya çalışırlar. Bu bir tür günah çıkarmadır aslında: evet hiçbir şeyden anlamayan zavallı yaratıklarız ama ne güzel tatlılar yapıyoruz öyle değil mi, demek isterler.) İki saat kadar sohbet ettik. İşte böyle...bir şeyler yiyip oradan buradan konuşurken aklım iyice karışmıştı. Adamı buraya ne niyetle çağırdığımı tamamen unutmuştum. Hiç inanmadığım halde ben de ısrarla hükümetin son olaylar karşısındaki tavrını savundum. Ekonominin iyiye gittiğini, savunma ve maliye bakanlarının yaptıkları açıklamaların yerinde olduğu falan söyledim. Şef, saat on bire doğru, iyi bir akşam geçirdiğimizi, bunun için bana ve sevimli karıma müteşekkirdiğini, keki gerçekten nefis bulduğunu, ilerde bir akşam bunu yine yapmamız gerektiğini, benim de hiç öyle dışardan görüldüğüm gibi soğuk bir adam olmayıp, son derece cana yakın ve hatta esprili bir insan olduğumu...söyleyerek kalktı, ellerimizi hararetle sıktı (hatta yanlış hatırlamıyorsam karıma sarıldı) ve çıktı. Hemen pencereye koşup yola baktım: sokak lambasının altında durdu, bir sigara yaktı, şapkasını çıkardı, geri taktı ve hızlı adımlarla sokağın ucunda gözden kayboldu.

Yatak odasına girene kadar içinde bulunduğum durumu kavradığım söylenemezdi aslında: karımı tuvalet aynasının önündeki minik sandalyede geceliğiyle oturmuş, yüzündeki memnun gülümsemeyle saçlarını tararken gördüğümde anladım her şeyi: karım şefi kurtarmıştı! Tanrım! Nasıl gelmiştim bu oyuna!

O dakika anladım her şeyi: muhtemelen...nasıl desem...fakat hayır. Karım çok iyi bir insandır: asla böyle bir şey yapmaz. Hatta melek gibidir. Yine de emin olamayız. Her şey mümkündür bu hayatta. Bu durumda, her ihtimale karşı, karımı öldürmem gerekirdi öyle değil mi? Durum yeterince sarahat kazanmış sayılmazdı evet: yine de hemen ardiyeden sağlam bir ip alıp yatak odasına döndüm. Hala saçlarıyla meşguldü. (Bu bile suçlu olduğunu kanıtlamaz mı?) Arkasından yaklaştım ve onu oturduğu sandalyeye bağladım. Şaşkınlık içerisindeydi: yüzündeki memnun gülümseme yerini korkulu bir şaşkınlığa bırakmıştı. Ne yapmaya çalıştığımı sordu. Hiç konuşmadım. Karar verdikten sonra, artık konuşacak bir şey kalmamış demektir.

Evet, bir haftadır bu şekilde yaşıyorduk. Yemeğini ellerimle yediriordum; ihtiyacı olduğunda onu lavaboya kadar götürüyor, kapıyı kilitleyip dışarıda bekliyordum.

Onu dün öldürdüm. Bir şeyler söyledi: bilemiyorum, yine lacivert gömlekten bahsetti sanırım. Şimdi tam çıkaramıyorum. Ama aradan koca bir gün geçti, nasıl hatırlayabilirim. Zaten bu kaçınılmazdı. Şef...kapıcı...veya karım...Eninde sonunda o da diğerleri gibi bir zorbaydı işte: ipi boynuma geçirmiş sürükleyip duruyordu.

Oh hayır bayım, ben zorbalığa tahammül edemem: boynumdaki ipten rahatsız oldum ve onu çıkarıp attım.

Ben siyah düz çizgileri olan kırmızı gömleğimi giymek istiyordum.

Hepsi bu.

SÜKÛT AYYUKA ÇIKAR

YÜCEL BALKU

İnkılâp Yayınları

Sükût Ayyuka Çıkar adlı öykü kitabı, genç yaşta aramızdan ayrılan *Yücel Balku*'nun ilk kitabı idi. Bu kitap bütünlüğü ile yazar 2000 yılında *İnkılâp Kitabevi Öykü Ödülü*'nü almıştı. Kitap, İnkılâp Yayınları tarafından 2001 yılında yayımlanmıştı. İçinde 16 öykü bulunan kitap, 175 sayfadan oluşuyor.

Yazdığı öykülerde, modern dünyaya karşı insanın öfkesini dile getirme çabası görülüyor. Hızla yaşanan çağda, zamanı durdurma ihtiyacı içinde olmak kadar zor bir uğraş olamaz herhalde. Ama yaşadığımız coğrafyada birçok farklı kültürün izlerini bulmak olanaklı. Onların dilini çözmekle başlayacak belki de bu soluklanma, durup arkamıza bakmak gerekiyor.

Günümüzde yazılan birçok öykünün zaman karşısındaki güçsüzlüğünü düşünecek olursak, *Yücel Balku*'nun öyküleri bizlere yaşadığımız zamana tarihsel bir birikim sonucunda geldiğini hatırlatma noktasında önemli. Bir kök incelemesi gibi öyküleri. Bir Anadolu panoraması çiziyor. Çiziyor diyorum çünkü, öykülerinde görüntü öğelerinin kullanımıyla ortaya çıkan bir hareketlilik söz konusu. Donuk, hareketsiz, iç konuşmaların ablukasında kalan karakterlerden daha çok yaşantının içinde var olan, belki bir perde ile gizli duran insanların öyküleri anlatılıyor kitapta.

Farklı kültürlerle sahip toplulukların yaşadığı bir toprak parçası olan Anadolu kimi zaman ibadethaneleri ile kimi zamanda mimarisi ile çıkıyor karşımıza. Öykülerde mekân olarak kabul edilen Bursa ise en iyi örnekleme. Tarihsel dokusuyla bir taşra ve Anadolu kenti.

...ne loşluktan bir estetik yaratacak yeteneğim var, ne de varlığını zaten bildiğim bir hazineyi bulmanın sevincini yaşıyormuş gibi yapacak kadar gencim. Alıntı yaptığım kitaptaki *Sisten Sonra* adlı öyküde geçen bir cümle. Kitabı genel olarak baktığımızda da ortaya çıkan bir gerçek var; o da saklı duran bir yaşam kalıntısını bulma telaşı. Satırlar sürükleyici bir macera aslında.

Kitapta, geçmişte kervansaraylarda daha sonra kıraathanelerde etrafına topladığı kişilere hikâyeler aktaran anlatıcıların dili var. Belki de o yüzden diyalogların pek yeri yok gibi görünüyor. Bu durum hikâye geleneğinin farkında olmayan bir yazarın kaleminden çıkmış olsaydı günümüz öykücülüğü deyip geçerdik belki de. Ama yazılan öyküde hikâye etme tadı olduğu için bu durum eksiklik olarak görülüyor.

Tarihsel doku yazılan öykülere o derece yansımış ki *Abruşak*, *Kafdili*, *Horozlu Ayna*, *Züm-rüt Kurbağa*, *Çengelli Peri* gibi güzel öykü adları olarak yer almış kitapta.

Hayatın coşkusu; *Toprak kokusuna karışan ezilmiş çimen kokusu*, *insanı ova boyunca uzanan otlaklarda at koşturmaya*, *zaten bizim olan bu cenneti yeniden fethetmeye kışkırtıyordu.*

CİHAD ŞAHİNOĞLU

TUFAN ERBARIŞTIRAN

CEMİL KAVUKÇU’NUN ÖYKÜLERİNDE KÜFÜR VE ARGO

Cemil Kavukçu son dönemde tanınmış öykücülerimizden biridir. Birçok eleştirmen onun öykülerini beğenir, göklere çıkartır. Karakterlerin canlı olduğunu, her an karşımıza çıkacakmış gibi anlatıldığını ileri sürer.

Bir öyküde salt kahraman yaratmak (yazarın öykülerinden belleğinizde kalan böyle bir kahraman var mı?) yeterli midir? Olay örgüsü, konu, iç dinamikler, okura yönelik mesaj ve metindeki boşluklar daha önemli değil midir? Ayrıca, dilbilgisi yönünden hatasız olması gerekmez mi? Öykünün edebi değeri kadar, kalıcılığı da işin ayrı bir boyutudur. Yazımızda bu soruların yanıtlarını arayacağız.

Cemil Kavukçu’nun “Gemiler de Ağlarmış” öykü kitabındaki karakterlerin birçoğu içki ve sigara içen, bohem yaşayan, gece yaşamını seven, tamamı erkek, kadınlarla yasak ilişki kurmaktan hoşlanan kişiliklere sahiptir. Neredeyse hepsinin ağzı bozuk, küfürbaz, argo konuşan, külhanbeyi davranan, yaşama aymaz gözle bakan, toplumcu olmayan, dünyadan habersiz yaşamları vardır. Bir yazarın temel görevleri arasında, eserlerine edebi değer yüklemek kadar, içinde yaşadığı toplumun sorunlarını dile getirmek gibi kaygıları da olmalıdır. Anadolu insanının yaşadığı dram, başlık parası, köhnemiş gelenekler, açlık, eşitsizlik, ruhsal bozukluk, savaş, aile içi şiddet, baba-oğul/anne-kız çatışması gibi yazılacak birçok konu sayabiliriz. Bunlara küreselleşen dünyanın sorunlarını, yerel kültürleri, tarih ve felsefe gibi düşünsel ağırlıklı konuları da ekleyebiliriz. Bu arada varoşlardaki ‘ezik’ yaşamı da unutmayalım.

Günümüz yazarları ticari kaygıyla ve şöhret olmak isteğiyle yazıyorlar. Çünkü, bunları sağlamak o kadar kolay ki.. Birkaç eleştirmen dostunuz varsa, eli kolu uzun bir ajansa ya da ekonomik yönden güçlü bir yayınevine sırtınızı dayadınız mı, artık ne yazdığınız önemli değildir. Nasıl olsa birileri sizi allayıp pullayacak, vitrine taşıyacaktır. İşte Cemil Kavukçu’nun geldiği nokta budur.

Yazarın “Gemiler de Ağlarmış” kitabı diğerlerinden pek farklı olmadığından, buradaki öykülerle yetineceğiz. Öncelikle küfür, içki/sigara, argo üzerine alıntılar yapalım.

Yabancı Bir Kentin Tanıdık Yüzü

“...cebinden sigara paketini çıkardı.” “Sigarasından derin bir nefes çekti.” “...burnundan bir ‘huh’ sesi çıkararak...” “...büyük olasılıkla sövmüştü.” “Pezeven-
gin ya kuruyemişi bitmiştir...” “Bir yerlerde oturulup hızlı hızlı içilecek. ..Sonra ka-
dın aranacak,... ..sigara, içki...alınacak.” “Bu kentin bütün kadınları (açık ve gizli
orospular, serüvenci genç kızlar, romantikler, mutsuz ev kadınları) onları bekliyor.”
“...oturup bira içeriz...” “Sigarasını yanı başındaki küllükte söndürdü.” “...kimse si-

gara içmiyor.” “...iki birahanenin bulunduğu...” “...boktan bir yer burası.” “...canım bira istiyor.” “Bir masada bira içiyorlardı.” “Bira ve çerez dedim.” “...bir sigara yaktım.” “Çerez tabağını ortaya yerleştirmek için kül tabağını biraz yana çekti.” “...sigarasını küllükte söndürdü.” “Birasını içti.” “Uzattığım paketten sigara aldı.” “Biramdan bir yudum aldım...” “...bir sigara yaktım...” “Bardağımın üçte biri doluydu. İçip bitirdim. İbrahim’in bardağında da o kadar bira vardı. Bir sigara yakıp kalktı.” “...içecek keyfim yok.” “Sigarasıyla çakmağını...” “Sigara ve içki alacak kadar...” “Herkes içmişti.” “İçmişti ama susuyordu.” “Ondan başka sigara içen yoktu.” “...votkayı içiyor mu.” “Viskisi birkaç gün önce...” “O içmez, belki...” “...bol sodalı bir viski.” “Sigara da içmez.” “Ama ne içkisi eksiktir ne de sigarası.” “Bir tavuk gibi atıştırıyor, dur durak yok.” “Sigara içmek istediğimi söyledim.” “...sigara dumanı...” “...leblebileri peş peşe, makinalı tüfekte ateş eder gibi atıştırmaya başlamıştım.” “Bir avuç kuruyemişi tabağa boca etti.” “...siktir et.” “Ama o gece viskisi vardı ve eşekler gibi içmiştim.” “Ne de olsa viskisini içiyordum.” “...avucundakileri bir değirmene boşaltır gibi ağzına boşaltırken bardağımın boşalmış olduğunu gördü.” “Votkan bitmiş de söylemiyorsun.” “Çünkü votka şişesi de...” “Şişeyi getirip bardağımın üçte ikisini doldurdu.” “Bundan sonrası silme votka...” “...biraz da içtiğim votkalardan...” “Boktan bir yer.” “...votka şişesini çıkardı.” “Boktan bir ilaç.” “...tam bir pavyon karısı...” “Hangi şerefsiz yaptı bunu?” “Ağzını kuruyemişle doldurdu.” “...her zamanki puştluğuyla sordu.” “Hiç işerken su içtiniz mi?” “...tam yutkunurken işeme de kesiliyor.” “...beygirler gibi işedim.” “O zaman ibnesin, dedi Mahir.” “...işeme eyleminde kısa bir kesinti yaşanacak.” “...beygirler gibi işemen çok normal.” “...merak edip işemeye gitmemişti.” “Votkamdan bir yudum içtim. Sigara yaktım.” “Bardağında kalan votkayı da içip bitirdim.” “...sigara içerken...” “İbrahim’in yanıtı sözsüz ama kesindi. Yumruk yaptığı elini gösterdi; başparmağı orta ve işaretparmaklarının arasındaydı.” “lan, baktın balık gelmeye...”

Kamarot

“Mafya babalarından birine benzetip...” “Çıkar lan şu adi pöstekeyi, diyoruz...” “İdris, Baha, ben içiyorduk.” “Dışarıda ne bok vardı.” “Ulan, diyor...” “Sokayım ensesine, diyor.” “...bardaklara rakı doldururken...” “Baha homurdanarak sigara yaktı.” “...Reis rakı masasından...” “...bu gece çok içti...” “Babayı bir şey yok.” “Ulan pezeveng, madem bir şey yok, ne bok yemeye masayı bırakıp gidiyorsun!” “...basıp gidelim artık yetti be!” “lan hıyar...” “Manyak bu herif...” “Sigara yaktı. Şuna biraz rakı koysana, gecemizi berbat etti.” “Ben gidince arkamdan sövdü mü?” “Sövdü, dedim.” “...ya da söver gibi...” “Rakısından büyük bir yudum içti.” “Çok mi içmiş?” “Hurşit’in içeceği ne ki?” “O, kafayı bozmuş.” “Pis herif!” “Herkes kafayı bozdu.” “Sigara tuttum...” “Harcayacaklar beni.” “Yok, içmeye yim...” “İç, iç...” “Bardaktaki viskinin kalanını içtim.” “Bir tek İbrahim sigara içiyor.” İdris, bira alalım demişti. Bira içiyorduk.” “Siktirsin, dedi İdris.” “...kız yüzünden içmiştim dün gece.” “Siktirsin, dedi.” “O ibne çıktığı sürece.” “O ibne

Çarkçibaşı'ydı." "...sigara aldım." "Bira söyledim." "Biramı yarılamaştım ki..." "Birden, biramın bittiğini fark ettim." "Garsona bir bira daha..." "Tişörtünün koltuk altından memelerini görüyordum." "Ama kışkırtıcıydılar, çok kışkırtıcı." "...dört bira içmiş..." "Kıyıya bakıp bira içiyordum." "Nah, bu kadar var!" "İyi oldu ibneye."

Sıkıldığınızı, hatta şaşırdığınızı biliyoruz. Bu nedenle birkaç tümceyi karşınıza getirmekle yetineceğiz.

Kitabın 42 ci sayfasının yarısında yer alan tümceler şöyle:

"Viski içiyoruz." "Çarkçibaşı da içiyor. Üstelik, hepimizden daha çabuk bitiriyor bardağındaki içkiyi." "...yenisini dolduruyor. Bu kadar içtiğine İdris bile..." "Üstelik sigara da içiyor." "Hatta, iyi içiyor; biten sigarayı kül tabağında..." "Çarkçibaşı'nın görünüşü bomboktu."

Bu alıntılar kitaba adını veren öyküden alınmıştır. Üstelik tamamı değildir.

Edebi değeri bu kadar düşük metinler yazarsanız, bakın ne hale gelirsiniz.

Şimdi sayfa 48 ve 49'da yer alan bazı tümceleri okuyalım:

"Her sabahki yürüyüşlerden birini tamamladığım (postacı yürüyüşü,...) hızlı adımlarla..." "Yürüyüş yolunda da kimse yoktu." "Parkın çevresinde yürüyüş ve koşu için..." "...düşünmemeye çalışılarak yürünen, hızlı hızlı yürünen bir yol." "Belki biraz, o da yürümekten değil; yürürken hiçbir şey düşünmeyeceğim deme-me karşın yine de birçok şey düşünmemden. Yürümüyor, kendimi yatıştırıyorum." "İki yana sallanarak yürüyor. Yürüyüşü zor; güçlük çekiyor gibi." "...yüzü, yürüyüşü..."

Son alıntı sayfa 52'den çok kısa bir bölüm.

"...gözlerinin akı sararmış birtakım gölgelerin kötülük yapmak için pusuya yatmış olduklarını düşünüyorum. Ucuz şarap, bira, esrarlı sigara içen kopukların mekanı olmalı o saatlerde park. Yolunu şaşırmış birini beklerler; soymak, dövmek, bıçaklamak, ırzına geçmek için."

Hiçbir yazara karşı bir önyargımız yok. Bizim derdimiz, yapmak istediğimiz, kitap eleştirisi sistemini ahlaklı olmaya davet etmektir. Her hangi bir yazar hak etmediği bir şöhrete ulaştığında, asıl kaybeden edebiyatın kendisi olacaktır. Bunun da 'kalıcılığı' ne yazık ki süreç içerisinde kökleşecektir. Eleştirmeler, yayıncılar, editörler ve konuyla ilgili olan herkes duyarlı olmak zorundadır.. En azından mesleğimize karşı saygılı olalım..

Yazarlara hataları söylenmelidir. Bu yapılmadığı sürece yazarlar aynı hataları yapmayı sürdürecektir. Üstelik, kaybedenin edebiyat olmasının yanısıra, eleştirmenin de inandırıcılığı yok olacaktır. Peki geriye ne kalacaktır? Koskocaman bir hiç! Eleştiri sisteminin ahlaklı, dürüst ve onurlu bir biçimde işlemesi için bu saydıklarımız şarttır! Eleştirinin geleneğinde 'yansız' olmak vardır. Eleştirmen emek vererek okuyan, işinde ciddi anlamda kafa yoran, önündeki metni 'derinliğine' irdeleyen bir 'dürüstlüğe' sahip olmalıdır. Bunu yapmadığı zaman, hem mesleğinde, hem de yazara olan yaklaşımında yetersiz kalacaktır.

Cemil Kavukçu'nun metinlerinde argo, küfür ve yavanlığı az önce okudunuz. Bu kadar basit, sıradan ve içi boş metinlerin edebiyat olduğu söylenebilir mi? Hangi okur bunlara itiraz edebilir? Kanlı canlı diye ileri sürülen karakterler bunlar mıdır? Bir yazar unutmamalıdır ki, yazdıklarını sadece yetişkinler değil, gençler de okuyacaktır. Yazarın sorumluluğu büyüktür. Bu yadsınamaz. Onun bu tümcelerini belki de genç bir öykücü kendine örnek alacaktır..

“Gemiler de Ağlarmış”da ne yazık ki çok daha fazla küfür/argo olduğunu imleyelim. Sizlere olan saygımız nedeniyle bu kadarını alıntılادık.

Cemil Kavukçu bu kitabında sözde eleştirmenlerin övdüğü gibi düzeyli bir öykü yazamamış. Tam tersine aile içinde bile konuşulması neredeyse sakıncalı olan sözcükler ile bira/şarap/viski/votka/sigara üzerine yoğunlaştırıyor kahramanlarını. Bu satırları okuyan her hangi bir okur şu soruyu sormalıdır. ‘Buradaki kahramanlardan kendime ya da çocuklarıma örnek alacağım biri var mı?’ Peki, genç bir öykücü bunları nasıl örnek alabilir? Eğer, var diyen olursa, bu sadece yazara olan yakınlığından dolayıdır. Daha önce de imlediğimiz gibi, kahramanların içki düşkünlüğü inanılmaz boyutta. Böylelikle içki markaları kadar, hangi içkinin hangi mezeyle içilmesi gerektiğini de (yemek mönüsü okurmuş gibi) öğrenmiş oluyoruz.

Bir öyküde kuşkusuz içki, sigara ve gerektiği kadar argo olabilir. Buna hiçkimse itiraz etmez. Cemil Kavukçu'nun öykülerinde bu konuda aşırılık var. Bizim itirazımız, bu saydıklarımızın her sayfada karşımıza çıkmasıdır. Ayrıca, öykülerin böyle tümcelerle edebi değer taşımasına olanak yok! Peki, nasıl oluyor da, şöhreti yakalıyor? Bu soruyu yazımızın içinde anlatmaya çalışacağız.

Öykü ve romanda konu gereği alt/kültür tanımsallığı sivrilir, karşımıza gelir. Metindeki karakterin ruhsal yapısı, yaşam biçimi, kültür düzeyi ile eşdeğer bir söylem söz konusu olur. Cemil Kavukçu'nun hatası tam burada başlıyor. Anlatıcı ya da yazar ağzından yazılan tümcelerde küfür/argo olamaz. Genel anlamda söylemek gerekirse, olay örgüsü kurulur, konu genel akışkanlığında sürer. Bir karakterin kişisel tavrı, yaşam biçimi içinde (o da belirli ölçüde) bu tür sözler söyletebilir. Ancak bunu temcit pılavı gibi okurun karşısına getirirseniz, sizin kaygınızın edebiyat yapmak değil, bağcıyı dövmek olduğu anlaşılır.

Cemil Kavukçu birçok yazar gibi kitabının tiraj kaygısını düşünüyor, alacağı yüksek telif ücretini hesap ediyor. Böyle düşünmüyor olsaydı, öykülerini daha edebi yazmaya özen gösterirdi. Neredeyse tüm karakterlerinin çizgi roman kahramanlarına benzemesi, yaşamı ve evreni düşünmekten uzak kalmaları bundandır hep. Onlar gece yaşamını seven, gün boyu içki/sigara içen, bohem kişilerdir. Toplumu sorgulamaktan uzak, önemli konulara kafa yormayan, günlük yaşayan sıradan canlılardır. Bir yazar kahramanlarını böyle anlamsız ve argo üzerine kurarsa başarılı olabilir mi? **Her birini sığ bir yapı içine hapsederse, onların düşüncelerini engellerse, bu kahramanların ‘insan’ olduklarını nasıl anlayacağız?** İşte asıl sorun buradadır. ‘İnsanın’ yüklendiği ödevler arasında paylaşmak, siyasi düşünce üretmek, felsefi tartışmalara katılmak, evrenin ana gerçeğini aramak gibi önemli konuları sayabiliriz.

Bunu yapmazsanız, insanı sıradan bir canlıya dönüştürsünüz. İnsanın iki temel niteliği vardır: Düşünmek ve karar vermek! Doğadaki hiçbir canlı bunları başaramaz. Yazar tüm bu gerçekleri elinin tersiyle bir kenara iteliyor. İnsanı basite indiriyor, sıradanlaştırıyor. Onu kendini ve evreni sorgulamaktan aciz bir konuma sürüklüyor. Böyle olunca da karşımıza edebiyat dışı bir anlatım çıkıyor.

Son yıllarda ‘insansız’ öyküler yazılıyor. Düş ve fantezi ağırlıklı metinlerde yer alan kişilerin inandırıcılığı, yetkinliği ve düşünsel derinliği neredeyse hiç yok. Kitabı bitirdiğinde kendisine bir katkısı olmuyor. Okur açısından bu durum can sıkıcı olduğu kadar, boşa zaman harcama anlamına geliyor. Okur elindeki öyküyü okurken kendisine bir şeyler katmasını isteyecektir. Okumanın temeli de budur zaten. Kişi öğrenmek ve kendisine katkı olsun diye okur. Yukarıda okuduğu türden tümceler gördüğünde, hiç kuşku yok ki sadece küfür sözlüğü (!) geliştirecektir.. Belirli bir bedel ödenerek alınan, heyecanla okunmaya başlanan bir kitaptan kendisine bir şey kalması ne kadar üzücü ve düşündürücü.

Bazı eleştirmen dostlar yazar için şunları söyler: Cemil Kavukçu, sokaktaki insanı anlatıyor. İyi hoş da, sokaktaki insanların hepsi küfürbaz ve basit midir? İster istemez belleğimize, Sait Faik Abasıyanık’ın kahramanları geliyor. Yalınlığın içinde sosyal düzeni, dünyayı ve çevreyi anlatıyordu. Hiç böyle gereksiz anlatımlara girmiyordu. Suzan Samancı, Necati Cumalı ve Yaşar Kemal gibi yazarların değindikleri konular o kadar önemli ki. Her biri (kişisel siyasi düşünceleri onları bağlar) öykülerinde toplumun temel sorunlarını, gelenekleri, değişik yaşam biçimlerini anlatır. Ayşe Sarısayın gibi yazarlar ise kadının kimlik sorunu üzerine yoğunlaşır. Bir yazarın nasıl değil, ne anlattığı önemlidir. Cemil Kavukçu ise henüz işin ciddiyetini henüz kavrayamamış gibi..

Sokak kültürü denildiği zaman belleğimize sadece bu türden insanlar mı gelmelidir? Unutmadan ekleyelim, sokaktaki insan dahi olsa, onun kişisel sorunları yok mudur? Toplum içinde ezilmişliği, yaşamla kavgası, siyasi düşüncesi, dini inançları nerede kalmıştır? Cemil Kavukçu bunların hiçbirine dikkat etmiyor. Edebiyat yapma isteği yerine, satışı garanti öyküler yazıyor. Bizim anlayamadığımız ise, eleştirmen dostların bu tür öykülere övgüler yağdırmasıdır. **İşin temeline inildiğinde, açıkça görülüyor ki, yazarın kahramanları ikinci sınıf insan görüntüsü çiziyor.** Doğru dürüst düşünemeyen, hemen kabaca tepki veren, çevresindeki olaylara karşı duyar-sız, toplum dışı kalmış kişilerdir. Bir yazar toplum içinde ezilmiş, unutulmuş, bir kenara itilmiş insanları yazacaktır kuşkusuz. Öte yandan unutulmamalıdır ki, bu karakterler birer ‘insandır.’ Onları bu açıdan değerlendirmek gerekir. İnsanı bir figüre dönüştürür, çamur gibi yoğursanız, ortaya pek de sağlıklı bir şey çıkmaz. Hoş, çıksa da bir işe yaramaz zaten. Olasılıkla küfürbaz ya da aymaz bir ‘şey’ olur. Kitaptaki karakterler insan olmayı yakalayamıyorlar: Her biri kendine bir küfür çukuru yaratmış, orada yaşamını boşa harcayarak ölmeyi bekliyor adeta. İnsan ‘şey’ değildir. İnsan düşünen, üreten, karar veren, çevresini değiştiren, öngörüsü olan toplumsal bir canlıdır. Cemil Kavukçu işin bu boyutuna nedendir bilinmez, hiç girmiyor. Onun

kahramanları bol oyunculu bir tiyatro sahnesinde arada bir görünen, önemsiz, izleyene tat vermeyen, gölgede kalan, sesi soluğu pek çıkmayan, garip davranışlar yapan, olsa da olur olmasa da anlamında bir görüntü çizmektedir. Üstelik hemen hepsinde belirgin bir ahlaki eksiklik göze çarpıyor. Hadi, söylemlerinde bolca küfür var diyelim, ya kişiliklerine ne demeli? İşin acı tarafı, yazarın konuları da teknik olarak zayıf ve içi boştur. Biz isterdik ki, gemi öyküleri yazılırken, okyanusların insan üzerindeki etkisi de dile getirilsin. Denizin çekiciliği, sonsuzluk, dev dalgalar... İnsanın doğayla olan mücadelesi, denizin bereketi, mavi rengin ürkütücülüğü... Hani, ne yalan söyleyelim, ünlü 'İhtiyar Balıkçı'yı mumla aradık.. Edebiyatın 'özünden' yansıyan güzellikleri görmemiz olası değil. Hele edebiyatın 'edep' sözcüğünden türediğini düşünecek olursak, hiç değil.

Cemil Kavukçu'nun kahramanlarında bir şey daha eksik. Sevgisizlik! Evet, kahramanların birçoğu toplumdan itilmiş, yalnız yaşayan, kimliksiz canlılardır. Bu da onları sevgiden yoksun bırakıyor. Kişinin yaşamında 'sevgi' yoksa, o artık her türlü belaya bulaşmaya uygundur. Yazar bu konuya eğilmeli, öykülerini ve kahramanlarını 'sevgisizlik' üzerine yoğunlaştırmalıydı. Öyle ya, madem toplumdan dışlanmış kişileri öne çıkartıyordu, onların neden sevgisiz kaldıklarını anlatmalıydı/sezdirmeliydi. İşin felsefi, dini, siyasi, psikoloji, ideoloji boyutu yok sayılıyor. Yazar bu güç konuları bilinçli olarak unutup. Çünkü bu konular emek, bilgi ve deneyim gerektirir. Harcanacak bol zaman ister. C. Kavukçu, kahramanını 'sevgi' üzerine kurmuyor; eline içki şişesini veriyor, ağzına da bir tane sigara. Hepsi bu. Eh, bizde bunun adına edebiyat diyen sözde eleştirmenlere buradan selam gönderiyoruz..

Anadolu/toplumcu öykülerde konu olarak 'insan' önemlidir. Bu kulvara giren yazarlar 'insanı' öne çıkartır, toplumsal değerleri/gelenekleri öyküleştirir. Asıl kalıcı olan bu tür yazarlardır. Öyküsünde 'insana' yer vermeyen, bunun yerine küfür ve argo üzerine kurulu metinlerinde sarhoşları/külhanbeyleri/ağzı bozukları/aymazları öne çıkartan bir yazarı eleştirmek hakkımızdır. Bu eleştirimiz yazara tamamen 'katkı' amacına yöneliktir. Bizi dikkate alacağını düşünüyoruz.

Cemil Kavukçu birçok yazar gibi, işin kolayına kaçıyor. Ticari düşünüyor ve öykülerini bu doğrultuda yazıyor. Çevresinin belki de dolduruşuna geliyor. Sözüün kıtası, mesleğini boşa harcıyor. Dostça saydıklarımıza dikkat etmediği sürece edebiyatta 'kalıcı' olması neredeyse olanaksız... (*Gemilerde Ağlarmış*, Cemil Kavukçu, Can Yayınları, Öykü – 108 sayfa) ❧

SADIK YALSIZUÇANLAR

SEN KONUŞTUĞUM DİLE BENZİYORSUN

Giriş

“Herkes insanlarla meşgul. Ben insanlardan usandım. Misalilerle sohbet daha çok hoşuma gidiyor. Çünkü insaflıdır. Gariptir ki, bir iki senedir, uyanıkken zihnimde bir karanlık oluyor. Bazen nisyan-ı mutlak basıyor. Rüya alemine girdikçe bir açıklık geliyor, daha iyi görüyorum.”

(Mesnevi-yi Nuriyye, 77)

Gelişme

Sen denizsin, ben kıyınım. Sen olmayınca ben denizsiz kıyı gibiyim. Kıyısız deniz olur belki ama denizsiz kıyı nasıl olabilir? Sen olmayınca ben denizi olmayan bir kıyı nasıl olursa öyleyim. Şimdi yoksun. Neredesin biliyorum ama seni göremiyorum. Seni görür gibi bilemiyorum. Seni bilmek seni görmektir diye inandığım için çekiyorum bu acıyı.

Bir gün akşam oluyor, güneş batıyordu, seninle her gün buluştuğumuz yerdeydik. O zamanlar yalnızlığın senden ayrı kalmak olduğunu henüz bilmiyordum. Senin de-ğerini bilmiyordum o zamanlar. Sen gittin, gün battı ve bir daha hiç doğmadı. O gün-den sonra seni hiç görmedim. Seni düşlerimde görebiliyorum. Uyanınca seni yitirmiş gibi oluyorum. Seni yitirdiğimi duyunca da çıldıracak gibi oluyorum. Seni yitirmek aklımı yitirmek gibi demek ki. Aklımı yitirmek gerektiğini sen gidince anladım. Bu-nu anlamak da senin beni bırakıp gittiğin o akşamüstünü unutmak gibi kolay değil. Kolay olsaydı sen beni bırakıp gitmezdin diye düşünüp avunuyorum. Seni düşlerim-de gördüğüm gecenin sabahı, gün doğmadan uyanıyorum. Uyanıp arıyorum. Arı-nıp sana doğru dönüyorum. Dönüp sana doğru eğiliyorum. Eğilip sana doğru doğru-luyorum. Sana en yakın olduğum an, sana en çok eğildiğim yer. O yere alnımı koyu-yorum. Alnıma senden bir ses geçiyor. Sesini duyunca senin de bana doğru indiğini hissediyorum. Bu duyguyla bir süre seni dinliyorum. Seni göremiyorum ama sesini duyabiliyorum. Sesin alnıma çarpar çarpmaz yanımdan bir yel esiyor gibi ürperiyo-rum. Bedenim titriyor. O an, içimdeki soluğunu görüyorum. Nefesinle daha çok kar-şılaşma umuduyla alnımı yere, halının üzerine bırakıyorum. Bırakınca alnıma senden ışık vuruyor. Vurunca aynadaki görüntüye bakar gibi sana bakabiliyorum. Sana ba-kıyor ama seni göremiyorum. O gün senin gideceğin günün akşamı, beni bırakıp git-tiğin o karşılaşmada bir gün kendini bana gösterebilmen için terkettiğini bilmiyor-dum. Bende nefesini de birlikte götürdüğünü sanmıştım. Oysa sen bana bir kıyı ol-duğumu bildirmek için denizini çekmiştin. Bunu senden sonra, varlığım boşluğa yu-varlandıktan sonra farketmeye başladım. Ben gölgeyim. Sen ışıksın. Beni ışığından yaptın. Sonra gölgeye bıraktın. Bana gölgeyle ışık arasında durmam gerektiğini söy-

ledin. O zamanlar birlikteydik. Senden ayrılabilceğim hiç aklıma gelmezdi. Aklım var mıydı o zamanlar bilmiyorum? O zamanları düşününce sadece senin ağzını hatırlıyorum, gözlerini, yanağını, benini, saçlarını, bir de kirpiklerini. Onları hatırlayabilmek için akla ihtiyacım yok. Bunu şimdi anlayabiliyorum. Beni bırakıp gittikten sonra kendimi farketmeye başladım. Kendimi daha çok seyrederek oldum. Bir zaman kendimden başka bir şey görmüyordum. Sadece kendimi görüyordum. Kendim için bir engel olduğumu o zamana değin hiç düşünmemiştim. Bunu da beni kendinden ayırdıktan sonra görmeye başladım. Beni kıyına ittiğin zaman sanki bir ayna oldum ve orada sadece kendimi gördüm. Bu hal bir zaman sürdü. Sonra yavaş yavaş kendi resmim silindi aynada, hiçbir şey görünmez oldu. Boş bir ayna görüyordum. Hiçbir resmin olmadığı, saf, cilalı bir ayna. Ayna ben miydim? Ayna bense sen neredeydin? Ben ayna isem kendimi nasıl görebilirim? Ben sadece seni görmek istiyordum. Seni düşümde gördüğüm zaman sabah çok acı çekiyordum. O denli çok mutlu oluyordum ki, seni çıldırısıya özlediğim düşten sonra bedenim yanıyormuş gibi acı çekiyordum. Seni sevmek senden olmaktı. Senden olmak çok güçtü. Beni daha büyük bir güçlüğün ortasına bırakmıştın. Bedenim çok acıyordu, dayanamıyordum. Göğsüme sığmayan bir şey, bir sevinç, büyük bir sevinç oraya yerleşmemiş ama orada dolaşan, varla yok arası gibi bazen büyüyen bazen daha çok büyüyen bir coşku duyuyordum. Onu sadece hissetmek bana acı veriyordu. Onu denetleyemiyordum. Ona söz geçiremiyordum. O sadece içime yerleşir gibi yapıyor, içimde büyüyor, içimi büyütüyor, genişliyordu. Sonra ansızın yitiyordu. Sonra yittiği için geride büyük bir hüznü bırakıyordu. Sonra o hüznü büyüyor, içime sığmıyor, bedenimin çeperlerini zorluyor, cildimi yırtıyor gibi genişliyor, içime yayılıyordu. Sonra o hal değişiyor, ne hüznü ne acı olan daha önce tanımadığım bir rüzgar esiyordu. Sonra o hal de gidiyor, seni bir daha görmeyeceğim geliyordu aklıma. Aklımı böylesi anlarda bir akrep, bir yılan gibi hissediyordum. Onu öyle görüyordum çünkü beni zehirliyordu. Zehirliyordu çünkü seni bundan böyle sadece düşlerimde görebileceğimi sanıyordum. Seni düşte görmek, gerçekten görmek midir? Bunu sormadığım kişi kalmadı. Herkes farklı bir şey söylüyordu. İnsanlar sayısınca söz dolaşıyordu. Bu sözleri çok dinledim, onları çok okudum, çok gördüm. Böyle yaptıkça aynam parlaklığını yitirdi. Her söz bir leke düşürdü ona. Her sözcük biraz daha paslandırdı. Her sözcük, her harf aynamı biraz daha kararttı. Üzerine bir etiket, bir gazete parçası, bir paslı teneke kapağı, bir kurumuş çamur, bir çürümüş deri, bir iliği akmış kemik, bir ölü ağzından sızan sarı, pis kokulu sıvı düşüyordu aynam tuhaf bir çöpyiğününe dönüşüyordu. Orada ne kendimi ne seni ne düşlerimi ne de boşluğu görebiliyordum. Seni düşte görmenin gerçek olup olmadığını sadece kendim anlayabilirim diye düşündüm. Böylece içimde sabahları beliren o tanımlayamadığım duyguya dayanmaya çalıştım. Dayandıkça büyüyordu. Yine bir sabah seni düşte gördüğüm gecenin sabahı, erkenden uyandım. Sana doğru inmek üzere hazırlandım. Evde herkes uyuyordu. Kentin gürültüsü henüz başlamamıştı. Belli belirsiz sesler geliyordu ama, onlar seninle aramda bir perde oluşturmuyordu. Bu oluşun ne olduğunu da bildiğimi söyleyemem. Hala anlayabilmiş değilim. Sa-

londa kimse yoktu. Perdeyi usulca araladım. Şeyler loşluktaıdı. Henüz üzerlerine ışığın düşmemiştı. Seninle aramdaki perdelerin ışıktan mı yoksa gölgeden mi olduğunu da bilmiyordum. Sana doğru inmeye başladım. İndikçe bu yolun ne kadar uzun olsa da adımlarımın büyüebildiğini gördüm. Böylece herhangi bir uzaklık birimiyle ölçülemeyen yolun kendimle aramda sonsuzca uzayıp kısalabildiğini farkettim. Ben sana doğru indikçe sen de bana iniyordum. Seninle bir yarıyol karşılaşmasında buluşacağım umuduyla sürekli yürüdüm. Yanımda yöremde dolaşan bir engelleyicinin olduğunu da o anda farkettim. Onu biliyordum ama hiç görmemiştım. Seninle aramdaki engelleri onun dokuduğunu da biliyordum. Ama onu çıplak gözle hiç görmemiştım. Tam o sıra belirdi ve beni sana doğru inmekten alıkoydu. Bunu içimdeki bir yer de çok istiyordu. Onunla birleştiler ve beni senden alıkoydular. Bir mutluluk duydum ama bu uzun sürmedi. Yerini büyük bir pişmanlığa bıraktı. Pişmanlık duyduğum için hem seviniyor hem üzüliüyordum. Bana aynı anda birbiriyle çelişen duygular yaşattığına göre bunun bir anlamı olmalıydı. Onu o an düşünememiştım. O an diyorum ama onun hangi an olduğunu tam olarak bilmiyorum. Sana doğru beni inmekten alıkoyan şey kayboldu. Bunu hep yapıyor olmalıydı. Çünkü ne zaman seni düşümde görsem, uyanıp sana uygun bir açıklıkla gelsem o belirliyordu. Onu hiç görmedim. Seni de hiç görmedim. Seni sadece düşlerimde görebiliyorum.

Sen yoksun demiştım ama bunun doğru olmadığını pişmanlık duyduğumda anlamıştım. Sen vardın. Belki seninle bir şey yoktu. Belki bugün de böyleydi, yarın da böyle olacaktı. Bu hep böyle olacaktı. Böyle olacağını sana doğru yeniden yöneldiğim bir sabah gözlerimle gördüm. Onu çıplak gördüm. Çınlçıplaktı. Hiçbir şey kendisini örtmüyordu. Örtüler aradan kalkmıştı. Onu saf haliyle görüyordum. O saftı. Işıktandı. Gölgesiz ışıktı. Ben gölgeye ışıktan daha çok yakınlaşmıştım. Bendeki giysiler artmıştı. Çok örtüm vardı. Kendimi her gün yeni bir perdeyle örtmüştüm. Gölge değildim ama gölgedeydim. Seni giysisiz, örtüsüz, perdesiz gördüm. Seni gördüğümü kimseye söylemedim. Seni gördükten sonra aynam yeniden temizlendi. Ona bakınca kendimi görüyordum. Kendime bakınca seni görüyordum. Sana bakınca seninle birlikte olmayan şeyleri görüyordum. Sen kendini gizliyordun. Kendini, gözlerime örtüler sererek saklıyordun. Gözümdeki perdelerin kalkmasıyla seni gördüm. Seni görünce bu kez ben sana perde oldum. Bu kez kendini benimle örtmüştün. Ben, benimden uzaklaşarak, aynada kendimi görmeyerek seni tekrar görmeye çalıştıkça, boşuna bir çaba içerisinde olduğumun ayırında değildim. Sana doğru gelmek, senin, kendini benimle perdelemendi bilmiyordum. Bana o sabah “yaklaş” diye seslendin. Eğildim. “daha çok yaklaş” dedin. Daha çok eğildim. “Bana, bende olmayan bir şeyle yaklaş” dedin. Sende olmayan bir şey var mıydı? “Benimle aranda bir şey bırakma” dedin. Kalbimi okuyordun. “Seninle kalbinin arasına benden başka kim girebilir?” dedin. Düşüncemi aradan kaldırdım. Seninle aramda büyük bir engel vardı. Ben vardım. Ben oldukça sana nasıl yaklaşabilirim? Ben olmadan sana yaklaşabilir miyim? O halde yaklaşan ben değildim. Beni ancak sen kendine yakınlaştırabiliyordun. Madem bunu gördün, o halde çekil aradan! Aramızda hiçbir şey kalmamalı. Sadece

sözcükler...Onlar yalnızca onları kullanabilirim. Peki ama sana ait olmayan şey nedir? Yine gözlerim karardı, çekip gittin yine. Yine beni kendimle bıraktın. Şimdi bir kendim vardım bir de sözcükler. Onlar bendendi ama benim değildi. Ben de kendimin değilim. Ben sendenim, sen değilim ama seninim. Kendimi nasıl sensiz düşünebilirim? Kendimi koruyamıyorum, nasıl sensiz olabilirim? Ben sadece kıyınım, deniz değilim ben sözcükler gibiyim. Sen konuştuğum dile benziyorsun, senden alıyorum kelimelerimi. Bana sözcükler veriyorsun, onlarla sana olan uzaklığımı şikayet ediyorum. Onlarla sana yaklaşabilir miyim? Seni onlarla anabilir miyim? Sana ait olmayan bir şey ancak sözcüklerle mi bilinir? O sabah sadece bunu söyledin ve duyularımı örttün. Artık senden bir söz duymuyordum. Seni duyuyordum ama sesini işitemiyordum. O andan itibaren tüm varlığımla sana ait olmayan şeyi aradım. Ben? Sana aidim. Benim sandığım ne varsa Sana ait.

Sonuç

Sana ait olmayan şey...Bununla yatıp kalktığım günlerin birinde ormana gittim. Burası kentin kıyısında yağmur sularıyla oluşmuş bir göleti çevreleyen dağların yamacında bir koruluk. Çam ağaçları var. Yaban armudu, elma, muşmula, erik, yabani badem ve kayısı ağaçları var. Ormanda yolumu yitirene kadar yürüdüm. Yorulmuştum. Toprağa uzandım. Uyumuşum. Düşümde bir ses dağa git diyordu, ormanı izleyerek yürü, patıkaya ulaşacaksın, o seni dağa götürür. Uyandım. Yürümeye başladım. Ayaklarım beni güçlükle taşıyordu. Patıkaya ulaştım. Onu izleyerek yürüdüm. Dağın doruğuna yaklaştığımı görüyordum. Büyük bir çam ağacının dibinde tekrar uyudum. Bu kez, ağacın üzerinde, kendimi yüksek bir menzilde buldum. Burada sadece doğanın sesleri vardı. Yükseldikçe, göğe değil, toprağa yakınlaştığımı farkettim. Toprak sana daha yakındı. Burası dünyanın merkezi olmalıydı. Orada sadece toprak görünüyordu. Bakışlarımı bir olsun ayırmaksızın toprağa baktım. Baktıkça, toprağın zerrelere kapıları açılıyordu. Oradan girince beni altı harf karşıladı. Ztllei. Onları avcuma aldım. Yanyana getirdim. Okudum: Ztllei. Hiçbir anlam veremedim. Tzllie. Yine anlamsızdı. Tekrar dizdim: Zlleit. Belki bir anlamı vardı ama bilmiyordum. Defalarca harflerin yerini değiştirdikten sonra zillet biçimine getirdim. Ona sürekli baktım. Baktıkça toprağa dönüştü. Ben bakıyordum, sözcük biraz daha topraklaşıyordu. Sözcüğün yapısında toprak mı vardı? Topraktan mıydı? Toprağın içinden mi geliyordu? Toprakla bir yakınlığı olduğu kesindi. Ama neydi? Bu sözcüğün zihnimdeki çağrışımlarını çıkarıp koydum avcuma. Onlara baktım. Alttı bir şey. Aşağıda. Aşağılara doğru. Bir iniş. İnince varılan bir şey. Alçalan...Alçalma haline doğru. Aşağılanarak...Aşağılanma durumuna ilişkin...Sözcüğün anlam dünyasına doğru girdikçe onun tümüyle topraklaştığını gördüm. Tuhaf bir şey oluyordu gördükçe, ben de toprağa dönüşüyordum. Ben kıyı değildim topraktım. Topraktandım ben, deniz değildim. Denizin dalgalarla uzandığı bir yerdim ben. Ben artık aradan tümüyle çıkmalıydım. Toprağa dönüştüm ve zerrelerim dağıldı. Bir avuç toz haline gelmişim. Bu toz ne kadar çokluktu. Ben bir sanıyordum kendimi oysa

çoktum. Çok fazlaydım ben, azalmıştım işte. Azalmış azalmış hiç kalmamıştım, dağılmış toza dönmüştüm. Toz olunca yağmur yağdı. Yağınca balçıklaştım. Bir avuç çamurdum şimdi. Kendimi dışardan ve yukardan bir yerden, yersizlikten mi yoksa, bir şeyden bir avuç çamur olarak görüyordum şimdi. Ayna kaybolmuştu. Doğrudan kendimi bir avuç balçık olarak görebiliyordum işte. Ondaki soluk bu sözcükler miydi? Bir avuç çamurdaki harflerden mi geliyordu bu sözcükler? Bu kelimeleri bu çamur mu yoksa ben mi senden alıyordum? Senden aldığım sözcükleri nasıl bir araya getiriyordum? Onlar kendileri mi birbirini buluyor, yanyana geliyorlardı? Eğer böyle ise seni anlatmak için boşuna çırpınıyorlardı. Seni ancak sen anlatabilirsin. O sözcüğe girdim. O sözcük olarak kente döndüm. Döndüğümde beni tanımadılar. Baktım kimse beni tanımıyordu. Kimse benim acılarımı ve anılarımı bilmiyordu. Onları anlattığım kimse beni azaltmıyordu. Yeniden bire dönüşmüştüm. Çok değildim artık. Bir sözcüktüm. Zillettim. O halde bir zaman kendimi bilmeksizin yaşadım. Geceli yatağa bir sözcük olarak giriyordum. Sabahları bir sözcük olarak uyanıyor, işe gidiyor, sokaklarda dolaşıyor, alışveriş için markete giriyor, akşam eve dönüyordum. Beni kimse görmüyor gibiydi. Sadece bu sözcükle kendimi anlatabiliyordum. Kimse beni anlamıyordu. Bu sözcüğün anlamını bilenler vardı ama onlar da sadece kendileriyle meşguldü. Bir sözcük olarak insanlar arasında dolaşmak tuhaftı. Herkes adımla çağırıyordu beni ama ben sadece o sözcüğü duyuyordum. Bana ne dense aklıma o sözcük geliyordu. Bir gece bana “zillet” diyen bir sese uyandım. Kimse yoktu. Kalktım. Elimi yüzümü yıkadım. Giyindim. Evden çıktım. Tekrar o sesi duydum. Bana “zillet” diye sesleniyordu. O sözcüğü duyunca, “benim” dedim. O benim. Tekrar “zillet” dedi bir ses. “O benim” dedim. Tekrar “zillet” dedi. Duraksadım. O ben miyim? O zillet mi? Ben o sözcüksem eğer, ben olmalı mıyım? Değilsen müzill kimdir? Ne dedim ben? Müzill dedin dedi bir ses. Nedir o dedim. Müzill dedi tekrar. Harflerin yeri mi değişti yine? Hayır, bu sözcük, o sözcüğün ışığıdır. Bir daha duymadım o sesi. O halde zillet müzillin gölgesi midir? Yolum bir parka uğramıştı bu kez. Girdim. Ağaçların arasında yittim. Çime alnımı koydum. Çiğ vardı. Bir daha asla kaldırmayacaktım. Sana sende ait olmayan şeyi bulmuştum. Onunla sana yaklaşıcağım. Sen artık beni hiç bırakıp gitmeyeceksin. Bir daha asla gün batmayacak. Seni düşlerimde değil seni gerçekten göreceğim. Seni sen olarak göreceğim. İşte sözcüklerim açılıyor. İşte dilimdeki düğüm çözülüyor. İşte göğsüm ferahlıyor. İşte kalbime doğru bükülüyorum. İşte bir sözcük beni sana getiriyor. Bir sözcük olarak sana geliyorum. Sana ancak konuştuğum dille gelebiliyorum. Sen ona benziyorsun, sen konuştuğum dille benziyorsun ❧

ÇAĞRI GÜREL

YAKA

Seni içine çeken toprak orada; bütün canlılığıyla duruyor. Sen gittikten sonra biraz bakım yapılmış o kadar. İlerideki ana caddeden araçlar aynı şekilde geçiyor. Aynı şekilde seyrediyoruz onları. Geliyorlar, geçiyorlar ve gidiyorlar. Bak, karşıdaki bayırda ağabeyin Barış koyunları güdüyor yine, bilirsin; pek idrak edemiyor olanları. Ablan Hülya, ağabeyine, annenin hazırladığı azığı götürmüş eve dönüyor. Bilirsin “yaşı büyüdü” denip okulu bırakalı bir hayli oldu. Aynı sırada otururdunuz..Küçüküğün Bayram’ı yaşı tutmasa da okula aldık. Senin okula ilk başladığın zamanlarda ki gibi onunla da tarzanca konuşup anlaşıyoruz. Arkadaşlarına çabuk alıştı. ‘Ömer Ağabeyin Cennet’te’ diyoruz ona. Merak etme, emanetindir. Annen, babanın acısına sabrettiği gibi senin de gidişine alışmaya çalışıyor. Bütün eşyalarını ceviz sandığına kaldırdığını söylüyor, 5’lerle dolu karneni bile: Önlüğünü, pantolonlarını, kazaklarını, sen göçüp gitmeden karne hediyesi olarak verdiğim mendili...Çeşme gibi akardı burnun, lakabın Çeşme’ydi, hatırlar mısın? Öyle ki; Bayram’ın önlüğünün yakası kız yakası, Hülya Ablandan kalma.

Giderayak geldim yanına. Sana veda edeyim dedim. Kusura kalma, bir mezar taşı bile yaptıramadık sana. Söyledik, annen kabul etse de öyle havada kaldı. Seydâ izin vermedi. ‘Hayır hasenat yapacaksan yardım et, durumları iyi değil, hem bizim kültürümüzde böyle şeye yer yok’ dedi. Doğru da der. Baksana, babanın da yeri seninki gibi. Hiçbir şey yapılmamış, briket bile konulmamış.

– Öğretmenim, öğretmenim!

– Buyur oğlum.

– Seni Eyüp Öğretmen çağırıyor öğretmenim.

– Hayırdır, servis mi geldi yoksa?

– Yok öğretmenim, şey, imzalayacağın bir kaç kağıt varmış. Biraz çabuk olmanı söyledi.

– Olur oğlum, geliyorum, sen git hemen geliyorum.

•

– Mehmet Ali, Mehmet Ali!

– Buyur öğretmenim.

– Gel hele, oğlum, gel, şey, ben gidiyorum ya bugün, Asker Öğretmenlik bitti artık. Eski okuluma, Konya’ya dönüyorum. Diyorumki, senden bir şey istesem.

– Ne öğretmenim, emredin?

– Arkadaşının mezarına bak, çiçekler diktim sizinkilerle birlikte. Buraya şöyle ara sıra su taşıyıp arkadaşının mezarını sulasan.

– Ne demek öğretmenim, başım gözüm üstüne, isteyin her gün... Zaten bilirsiniz; Ömer benim de can ciğer arkadaşımdı.

– Hah! Aferin, sana zahmet, iyi bakasın buraya.
– Sen merak etme öğretmenim.
– Sağol, son isteğim de...
– Emredin öğretmenim.
– Hadi bakim, çömel, üç gulhu bir elham oku da dinleyelim senden Ömer’le birlikte o güzelim sesinden. Nasıl olsa caminin şu yaşta müezzini sensin.

Ve güzel bir nağme.

Şimdi geride bir okul var, arkadaşların, evin, ailen ve küçücük bir dünya, ileride sen...

•

Birkaç çocuk sesi büyüğü bozuyor.

– Öğretmenim, öğretmenim! Servis geliyor.

Vay ulan! Ulan Nuri, bugünü mü buldun, nedir derdin de erken geldin?!...

Haydi hakkını helal et, dua et...

Geride dünya var; okul, servis, köy. Önümüzde uçsuz bucaksız ova. Barış, Hül-ya, Ömer...

Yanımızda Ağrı Dağı.

•

– Affedersiniz hocalar, biraz beklemeniz mümkün mü? Çocuklarla vedalaşacağım.

– Tabi ki hocam, bugün sizin gününüz, bekliyoruz, acele etmeyin.

‘Bugün benim günüm mü?’

Son defa giriyorum okul kapısından. Yanıma alacağım hiçbir şey yok. Bütün eşyalarım pansiyonda. Sınıf boş, çocuklar dışarıda benimle vedalaşmak için sıra olmuşlar, beni bekliyorlar. Hepsi sulugöz. Keşke onlara son derste son olarak çok defa anlattığım Beyaz Gemi hikayesini anlatmasaydım. Bir önceki müzik dersi devam etseydi ya, ne olurdu ki. Hadi bakalım; Bismillah.

•

Bir büyük köy uzaklaşınca küçülüyor. Servisin peşinden koşa koşa yorulan çocukların elleri havada. Öğretmenler, üzgün olduğumu bildiklerinden minibüsün arka tarafını bana ayırmışlar. Ellerim havada. Birden yan camı açıp seğirtiveriyorum dışarıya. Ellerim, gövdem dışarıda.

Köyün bu şekilde bulutlarla kaplı olduğunu hiç görmemiştim. Belki de hiç geri dönüp bakmamıştım. Geri dönünce rüzgar doluyor içime. Köyün bütün nefesini kucaklıyorum. ‘Gitmesen olmaz mı öğretmenim?’ ‘Gitmesem olmaz (mı?)’

Birazdan o köy kaybolacak. Yokuşu aşınca ve şoseyi kıvrılınca bir resim kalacak geriye. İçimden: Allahım! Şu minibüsün tekerleği patlasın, patlasın da biraz daha olayım köyümle, çocukların hepsi koşsun yanıma, bir tebessüm etmediğim çocuk kaldı mı Allahım?

Şoseyi kıvrılıyoruz artık. Köy iyice gözden kaybolmaya başlıyor. Yol kenarında, kavak ağaçlarıyla çevrili, beyaz boyalı, tezek kokulu bacası ve birazdan başları önlerinde yerden okul çantası olarak kullandıkları poşetleri alarak birbirlerine hiçbir şey demeden, diyemeden, şakalaşmadan evlerine doğru gerisin geriye gidecek öğrenci-

leriyle yalnızlığına bürünecek olan okul bütün samimiyetiyle selamlıyor beni. Köy selamlıyor; kapılarının önüne çıkmış yaşlılar, camiden imam, yolun altında virana dönmüş evlerin altında kalanlar ve yine tarlalarda çalışan adamlar, kadınlar, koyun süren çobanlar, ırmak, mezarlık, Ömer, Virandağ, Ağrıdağı, hepsi.

Birazdan kaybolacak Allahım.

– Dur!

– Ne Hocam!

– Nuri bir dakika.

– Niye Hocam?

– Ya dur, dursana!

Ani bir fren.

– Bir dakika. Lütfen kulağınızı kapayın ya da gülmeyin.

İniveriyorum minibüsten. Minibüsün durduğunu görünce çocuklar tekrar koşmaya başlıyorlar. Ellerimle durmalarını gerektiren bir işaret yapıyorum onlara. Anlıyor bir çoğu, sonra da geri kalanı...

El sallıyorum, el sallıyorlar yine. Minibüstekilerin gülüşüklerini tahmin edebiliyorum. Öğrenciler sınıftan dışarıya çıktıktan sonra tahtaya yazdığım kelimeler dökülüyor dudaklarımdan. Yarın görecekler ama, ben yine, avazım çıktığı kadar bağırıyorum:

Sizi seviyorum!. ❧

MUSTAFA KIRCI

REFİK HALİT KARAY'IN ÜÇ HİKÂYESİNDE (YATIR, KOCA ÖKÜZ, ŞEFTALİ BAHÇELERİ) MEKÂN YAPISI VE SEMBOLİK FONKSİYON

Türkçe'yi iyi kullanan, dilimizi güzel, yetkin ve zevkli düzeye ulaştıran yazarlarımızdan biri de Refik Halit Karay'dır (1888-1965). Onun en çok okunan, bilinen eserlerinin başında Memleket Hikâyeleri (1919) gelir. Memleket Hikâyeleri, Refik Halit'in Anadolu insanının karakteristik özelliklerini ve Anadolu'nun doğal çevresine ait özellikleri dikkatli bir gözlemlerle kaleme aldığı hikâyelerden oluşmuştur. Refik Halit'in bu hikâyelerinin en önemli özelliklerinden biri: "tabiat tasvirlerinin kahramanların ruhi yapılarını ve karakterlerini ortaya koyacak tarzda kaleme alınmış olmasıdır. Yazar Memleket Hikâyeleri'nde Anadolu'nun muhtelif yerlerine ait tabii görünüşü, kalemını fırça gibi kullanarak, gerçeğe en uygun şekilde tasvir etmiştir.... Mekân-insan ilişkisi Refik Halit'in kalemiyle edebiyatımızda yeni bir boyut kazanmıştır." (Aktaş, 1985 : 147) Edebiyatımızda mekan yapısının, kişilerin ruhi yapılarını ve karakterlerini ortaya koyacak biçimde düzenlendiği ilk örneklerinden birisi de Refik Halit Karay'ın "Memleket Hikâyeleri"dir. Biz de bu yazımızda "Memleket Hikâyeleri"nden alınan üç hikâyede mekan yapısı ve sembolik fonksiyonu üzerinde durmak istiyoruz.

Her edebi metin veya eser "tamamlanmış bir sistem olarak karşımıza çıkar... sistemi meydana getiren bir parçanın yalnız başına bir değeri vardır. Sistem içinde yüklendikleri görevler bakımından bu parçaların fonksiyonları da ayrı ayrıdır" (Aktaş, 1984 : 20) Eserin bütünlüğü, eserin yapısını oluşturan parçaların birbirini tamamlayacak biçimde bir araya gelmesiyle oluşur. Eseri meydana getiren her parçanın da eserin anlam bütünlüğüne katkısı yönünden bir değeri ve önemi vardır.

Anlatma esasına bağlı edebî metinlerden biri olan hikâyelerde de mekânın kendine özgü bir değeri vardır. Hikâyelerde mekân hareketin olduğu yeri, hareketi oluşturan kişilerin hareket sahasını, yaşama ortamını teşkil eder. Kişilerin ruhsal duruşlarını yansıtan sembolik bir arka plan meydana getirmek suretiyle önemli bir rol oynar.

Edebi eserde mekân, adı, yeri, özellikleri ve boyutlarıyla gerçeğe uygun bir şekilde tasvir edilebilir. Çünkü nesnel dünyada olduğu gibi, anlatı dünyasında da, olaylar mekânsal bir zeminde oluşurlar. Ancak gerçekçi yazarlarda bile anlatı mekânı nesnel mekânla birebir aynı değildir. Anlatı mekânı, yazarın tasvir anındaki çevreye bakış açısının, amacının, duygularının düşüncelerinin etkisinde oluşan bir mekândır. Yazarın kurgu dünyasında şekillendirdiği mekanın sözcüklerle dile getirilen anlık görüntüsüdür, gerçek ve nesnel dünya ile aynı değildir. Anlatıdaki mekân yazarın sadece algıladığı anı sözcüklerle biçimlendirdiği mekândır ve sadece o edebi esere aittir.

“Edebi eserlerde ve gerçek hayatta kişiler daima bir mekân içinde bulunurlar. Gerçek mekânla anlatısal mekânın en göze çarpan ortak özelliği ikisinde de kişilerin bulunma zorunluluğudur.

Anlatılarda mekân tasvir edilen bir eylemin geçtiği yer, kişilerin arka planı veya onların çoğunlukla karakter yapılarının ruhsal durumlarının bir ifadesi olarak kabul edilir. Anlatılan eylemin değişik ortamlarda, farklı yerlere aktarılmasına olanak sağlar. Bu farklı ortamlar yansıttıkları eylemin içinde ortaya çıkan kişilerin karakter özelliklerini belirler.” (Çolak, 1996 : 36) Bu yönden bakıldığında da mekânın belli bir yapısal işlevi yüklenmiş olduğu söylenebilir.

Refik Halit’in ele aldığımız üç hikâyesi – Yatır (1916), Koca Öküz (1918), Şeftali Bahçeleri (1919)- de realist hikâye özelliği gösterir. Genel olarak Refik Halit’in bütün hikayelerinde de “peyzaj ve dekor, olay ve kahramanların durumunu ortaya koyacak şekilde seçilmiştir.” (Aktaş, 1985 : 53) Ele aldığımız üç hikâyede de mekân, realist anlayışa uygun olarak, anlama bütünlük kazandıracak, kişileri tanımlayacak bir biçimde düzenlenmiş ve edebiyatımızda mekâna yeni bir boyut kazandırılmıştır.

Tarih sırasına göre ilk hikâye olan “Yatır” 1916 yılında Ankara’da yazılmıştır. Hikâye olayın geçtiği kasabanın kışa girerkenki genel yaşayışı ve kış hazırlıkları, mevsime ait peyzajların ve dekorların anlatılmasıyla başlar. Kasabada kesin kurallar haline gelmiş hazırlıklar, âdetler anlatıldıktan sonra, bu seneki odun-yakacak- sıkıntısından söz edilir. Hikâyenin olayı kahvede hazırlanır ve kahvede duyulur. Kahve gibi herkesin toplandığı, kapalı mekânlar insanların bir haberi yaydıkları, rahatça toplanıp haberi tartıştıkları yerlerdir. Hikâyenin baş kişisi İlistir Nuri birgün kahveden içeriye girer : “Bir gün sevinçli bir yüzle kahveden içeri girdi, oturan halkı çekmece başındaki mal sahibine şöyle bir daire işaretile göstererek :

- Yap ağalara benden birer kahve!..

dedi. Ne olmuştu? Soranlara : “Hiç, diyordu, öyle de battık, böyle de, bari ahbap kazanalım!..” Öbürleri şüpheleniyorlar: “Bir iş çevirdi ama nasıl anlasak!” diye düşünüyorlardı.” (Karay, 1973 : 89,90)*

Anadolu’da kahve ve kahveye gelenler kasaba ve köy hayatını gösteren, vazgeçilmez mekân unsurlarıdır.

İkinci hikâye “Koca Öküz” de 1918 yılında Kadıköy’de yazılmıştır. Bu hikâyenin konusu da Anadolu’nun yüksek yaylalarında bir köyde geçer. Akşama ait bir aydınlık, bir peyzaj tasviriyle başlayan hikâyede Hacı Mustafa Ağa, yeni aldığı öküzüyle köye gelirken tanıtılır. Köyde sivrilmiş Ağa tipinin tanıtıldığı hikâyede, Mustafa’nın kasaba ile ilgili ilişkileri ve rüşvet problemi dile getirilir. Hacı Mustafa’yı tanıtmada kullanılan unsurlardan biri de onun evidir : “Toprak damlı, kavruk yüzlü yıkık köyün ortasında kırmızı kiremitli, çam tahtalı,yeni yapı evi; değirmenlerin hakkından çalınıp yaz, kış gürül gürül akan suların feyziyle fişkırılmış gür ağaçlarla dolu bir bahçesi vardı. Evinin önüne bir tarafı tamamiyle açık, boylu boyunca koca bir sundurma yaptırmıştı. Burası, yaz gecelerinde yıldızların ışığı, böceklerin sesiyle dolduğu zaman ne hoş olurdu.” (s.41)

Hacı Mustafa'nın evi ve evinin bahçesi farklı konumu (dialektisch), Mustafa'nın farklı kişiliğini, ağırlığını ve köydeki itibarını yansıtır. "Toprak damlı, kavruk yüzlü yıkık köy" mekânın simgesel değerini ortaya koyar. Köylülerin ekonomik ve sosyal durumlarını yansıtm fonksiyonunu üstlenmiş gibidir. "Kavruk yüzlü, yıkık köyün ortasındaki kırmızı kiremitli, çam tahtalı, geniş sundurmalı, güzel bahçeli ev" ise simgesel olarak Hacı Mustafa'nın sosyal ve ekonomik durumunu yansıtm fonksiyonunu yerine getirir. Aynı yerde iki ayrı mekân türü "karşıt konum"u oluşturmaktadır.

Üçüncü hikâye Şeftali Bahçeleri 1919'da Feneryolu'nda yazılmıştır. Bu hikâye de memurların eğlencelerine sahne olan bir peyzajla başlar. Bu güzelliğe zıt bir görünüme sahip olan kasabanın yansıtılmasıyla devam eder. Akdeniz sırtlarındaki bir Anadolu kasabasında yapılan eğlencelerin genel özellikleri, nasıl yapıldığı, eğlenceyi yapanlar tanıtılır. Eğlenceye düşkün, ortamın verdiği rehavete alışan memurların arasına yeni katılan, ideal bir memur, Tahrirat Müdürlüğü Âgâh Bey'in ortama nasıl yerleştiği-ortama uyduğu-belirtir.

Hikâyede Anadolu'nun Sâdâbâd'ı olarak tanıtılan şeftali bahçelerine yönelmeyi kasabanın mekânı sağlar. Kasabada sıkıcı, boğucu bir mekân vardır : "Kasabanın çocuk çılgılığı ile dolu, gübre kokulu sokakları."(s.31) bu mekânın insan üzerindeki etkisini verme fonksiyonunu üstlenmiştir.

"Âgâh Bey dünya ahvalinden habersiz, nazariyatla büyümüş dik başlı, kuru zevkli bir adamdı. Mülkiyeden çıktıktan sonra Avrupa'ya kaçmış, fakat nüfuzlulardan birinin aracılığıyla İstanbul'a dönmüştü... memlekete ciddi hizmet etmek kararını almıştı. Başının içinde kasabaya indiği gün ıslahat, teşkilat, imârât gibi ağır düşünceler doluydu. Bu küçük beldede kocaman işler göreceğini, herkese parmak ısırtacak eserler çıkaracağını zannediyordu. Durmuyarak, dinlenmiyerek, çalışacaktı..." (s.32)

Ancak Âgâh Bey daha ilk gün ümitsizliğe düşer. Çünkü o gerçek şartlardan habersiz, nazariyatla yetişmiş ideal memur tipi olarak dayanamayacak, oradaki memurlara uyacaktır. Âgâh Bey'i oradakilere uymaya yönelten kasabanın sıkıcı, bunaltıcı mekânıdır. Herkes şeftali bahçelerine gittiğinde Âgâh Bey hükümet konağında yalnız kalır. Sonra kasabayı gezmeye çıkar. "Kasabanın iç mahalleri şenlik günlerine mahsus bir boşlukla sessiz, durgundu. Çeşmelerden su taşıyan tek tük adamlarla birkaç ihtiyar nineden başka kimseye rast gelmemişti. Onlar da kendisine acayip bir gözle bu saatte, herkes bahçelerde iken neden buralarda dolaştığına şaşar gibi bakmışlardı. Sonra kızgın, dumanlı bir grup oldu; ezan sesleri arasında kısık, uyuşuk lambalar birer birer yanıp kasabayı kasvetli bir gece sardı." (s.33) Tasvir edilen bu mekân idealist Âgâh Bey'i de kendine döndürecek onu da sıkıntılı ve kasvetli bir psikolojiye sokacaktır. "Hergün bir düğün evi neş'esiyle çalkalanan" bu şehirde yeni Tahrirat Müdürlüğü sıkıntılıdan boğuluyordu." (s.34) "Kasabada kimsesizlikten, işsizlikten de boğuluyordu. Bir defa eğlenip şu âlemi görmesi elbette muvafık olurdu, belki de eğlenirdi; tabiatın güzelliğine bu kadar çekingen durmak saçmaydı." (s.39) Mekânın etkisiyle Âgâh Bey yavaş yavaş gevşer ve çevreye uymaya mecbur olur. Gitmek için direnir, "fakat bu gübreli, tozlu kasabada tek başına uzun bir gün nasıl ge-

çerdi? Hem de ırmağa kadar inmemişti. Yıkanmasa bile bir kere görmek lâzım değil miydi?” (s.36)

Üç hikâyede de kapalı ve iç mekanlar, kişilerin hareket sahasını, hareketin oluştuğu sahayı, onların yaşadığı ortamı ve onların psikolojik, sosyal ve ekonomik durumlarını yansıtan sembolik birer arka plan meydana getirirler. Böylece kapalı ve dar mekânın edebi eserin yapısında ne derece rol oynadıklarını kolayca görmek mümkündür.

Yine ele aldığımız üç hikâyede açık mekanın, çevrenin de edebi eserde nesnel görünümünün arkasında eserin aktarmaya çalıştığı görüşünü ifade etmede yardımcı olduğu görülebilir. Açık mekânlar, çevre eserde sembolik bir rol oynayarak olayın, problemin ve kişilerin daha net bir biçimde anlaşılmasına katkıda bulunur. Açık “somut mekân kişilerin gerçek hayatta olduğu gibi, içinde bulundukları, yaşayıp hareket ettikleri gündelik yaşantılarını ve her çeşit faaliyetlerini sürdürdükleri, bu evrene ait somut, bildiğimiz mekânlardır.” (Çetin, 2004 : 136) Bu mekânlar da problemin, kişilerin daha net bir biçimde tespitine ve yorumlanmasına götüren sembolik ve işlevsel ipuçlarını verir.

“Refik Halit, görmesini bilen ve gördüğünü verebilen muharrirlerdendir... Muharririn asıl özelliğini saf ve sağlam Türkçesinde ve kuvvetle verdiği bazı Anadolu peyzajlarında ve insanların aramak icabeder.” (Tanpınar, 1969 : 124) Gerçekten Refik Halit “tabiat, zaman, şahıs ve yer tasvirlerinde oldukça başarılı olan” bir yazardır. “Hikâyeleri, çok kuvvetli tasvirlerle doludur. Bu sâyede hikâyenin geçtiği çevre okuyucu gözünde her haliyle canlanır ve okuyucu o çevre insanları ve onların hayatları ile bir anda, haşır-neşir olur; kendisini yıllarca o çevrede ve o insanlar arasında yaşamış gibi hisseder.” (Özbalcı, 1998 : 15) Refik Halit Anadolu peyzajı ile halkını bir bütün kompozisyonu içinde tespit eder ve yorumlar. Refik Halit’in Ruşen Eşref’e söylediği : “Biz dili bulduk. Şimdi halkı öğreneceğiz... Yani halkın, acılarına iştirak eden, ihtiyaçlarını duyan, emellerine şekil veren edebiyatı...” (Ünaydın, 1985 : 235) cümleleri de onun yaptıklarının bilinçli ve bilimsel olduğunu gösterir.

“Yatır”da her sene yaptığı hazırlıklarla kışı rahat geçiren kasaba tanıtıldıktan sonra “bu sene çoktan beri başlayan odun sıkıntısının kıtlık derecesini” bulduğundan söz edilir. “Bu sene odun kıtlığı çok can yakacak, çok ocak söndürecek.” (s.37) Odun sıkıntısı en çok İlistir Nuri’yi etkileyecektir. İlistir Nuri “vaktini kahvede, gezmelerde, rakı alemlerinde geçiren, işsiz güçsüz yaşayan” kendine özgü tavırları olan “herkesin mizacına göre şerbet veren, bütün kaza ahalisinin dostu, etraftaki üç vilayetin haberlerini ilavelerle duyuran”, her eğlencenin davetlisi bir adamdır. “Kırk yılda, bir iş tutayım demiş, hamamcılığa karar vermiş, fakat odun yokluğuna rast gelerek bu aksilik onu bir daha kâr peşinde koşmaktan vazgeçirmişti.

“Bir çare bulamazsa hamam, ona tarlalarını sattırarak, İlistir’i batıracaktı.” (s.88) İlistir batmamak için yakacak bulmak zorundadır. İlistir’in içinde bulunduğu durumun zorluğunu içinde bulunulan zamandaki açık mekânın yapısı çok net bir biçimde sergiler : “Güz içinde fırtınalı bir yağmur iki günde ağaçları yapraklarından soy-

muş, civar dağların tepelerine kardan beyaz takkelerini giydirmişti. Tüten soba boruları, buğulanan camlar, gocuklu insanlarla kasaba kış halini çoktan almıştı. Galiba, bu sene, soğuk aman dedirtecekti.

Bu taraflarda, bazen, ne sürekli, ne inatçı bir kış olurdu... Bembeyaz, dümdüz ova ortasında kasaba her gün biraz daha gömülerek insana âdeta, böyle örtüle ezile, siline ufala bitecek, bahar gelince eriyen karların içinde bulunmaz olacak hissini verirdi.” (s.89)

Yakacak sıkıntısının nedenleri veba salgınlarıyla yük taşıyacak hayvanların ölmesi, ormanın kasabaya onsekiz saat uzakta olması, delikanlıların harbe gitmiş olmasıdır. İlistir’in odun kıtlığına çare olarak düşündüğü; kasabaya dört saat uzaklıktaki Maslaktaki ormandır. Maslaktaki ormanın ağaçları İlistir’in hamamına da, kasabalının sobasına da yetecek kadar boldur. Ancak içinde bir yatır olan orman, köylüler tarafından korunan bir yerdir. “Zira içinde bir yatır, yani bir mezar, bir evliya vardı ve mânevi silahlarla bu ormanı hükümetin korucularından ve yasaklarından daha iyi koruyordu. Bir dalı kopmamış, bir ufak kütüğüne balta dokunmamıştı. Dağların ağaçlarla örtülü olduğu feyiz zamanlarından yadigâr gibi kalmış; çıplak tepeler, kayalı yamaçlar arasında gözleri dinlendiren yayvan gölgesile bütün ovaya bir şirinlik vermişti.” (s.87)

Yatır’ın çevresindeki orman Maslak köylüleri tarafından korunan bir yerdir. Onların inançlarını simgeleyen bu ormandan bir dal bile almazlar. “İki gün öteden odun getirirler, tezek kuruturlar, yatırın malikânesine dokunmayı hatırlardan bile geçirmezler. Mescidin minberini yakmakla bu ormanın ağacını baltalamak arasında bir fark görmezler. Hele biri, bir yabancı ilişsin alimallah, hükümet zindana atacak olsa bile yine parçalarlar.” (s.87)

İnsanların inançlarına bağlılıklarını simgeleyen bu mekân şöyle tasvir edilir : “Bu, küçük bir çam ormanı idi. Yazın kasabanın sıcağından kaçanlar gelirler, çadır kurarak gölgesinde serin günler geçirirlerdi. Tam ortasında minimini bir kaynak yaz kış artıp azalmayan reçine kokulu berrak sızıntısıyla bu ziyaretlere iştah, şifa verirdi. Suyun yanında dedenin kabri vardı. Halk özenmiş, bezenmiş, mezarın etrafına yeşil boyalı bir tahta parmaklık çekmişti. Gül dikmişler, fener de koymuşlardı.”

“Yıllar yaşamış, yorgun edalı, bezgin sesli çamlar bu ıssız kabrin başına dolmuşlar, en sakın havada bile işitilen ahret fısıltılarıyla dervişler gibi, biteviye zikrederlerdi. Ormanın bu en loş, en kuytu parçasında dünyayı hatırlatan, insanı ölüme yaklaştıran, gönlüne üzüntüler veren bir hal, bir tesir vardı.” (s.88)

Maslaktaki orman Anadolu insanının inançlarının bir simgesi olarak gösterilmiş, Anadolu insanının inançlarına bağlılığı ve mekâna yüklediği metafizik anlam da sergilenmiştir.

“Şeytanın bilmediğini bilen” İlistir ormana “bir çark takma”nın, ormanın ağaçlarını kestirmenin yollarını arar. Bunu aklıyla çözecektir. Halkın inançlarını değiştirecek bir yol arar. Maslak köyünün hocası Abdi Hoca’yı kandırır. Abdi Hoca ak sakallı, yeşil sarıklı, titiz, sofı bir adamdır. Elinden tesbih, ağzından dua düşmez, çiçek

hastalığına nefes eder, tütsü yapar, zelzele ve kolera, muharebe gibi felaketleri evvel-den haber vermek, kışın şiddetini yazdan, yazın kuraklığını kıştan haber vermek gibi kerametimsi halleri olan ve bütün kasaba çevresinde tanınan, inanılan bir adamdır.

İlistir Abdi Hoca'ya rüyasında Maslak dedeyi gördüğünü, kendisini ağaçlardan kurtarıp feraha çıkaracağını istediğini anlatır. Rüyasında kan ter içinde kaldığını, karşısına çıkan yeşil cübbeli, nur yüzlü, arakiyeli bir ihtiyarın kendisine “-Bekle oğlum, Abdi Hoca yakında seni de feraha çıkaracak beni de” dediğini söyleyerek, acaba kendisinin de böyle bir rüya görüp görmediğini sorar. Ayrıca kadîri şeyhini de araya katar, evliyaların servi ile gül sevdiğini, Malatya'da da böyle bir velinin rüyalara girerek ferahlatın beni dediğini v.b. örnekler vererek Abdi Hoca'yı zor durumda bırakır. Abdi Hoca'da kendisine olan inancı sarsmamak için “-Sen rahat ol, oğul. Ben dedenin emrini çoktan aldım.” deyiverir. Ertesi günü de Abdi Hoca Maslak köylülerine “Haydin evlatlar, bize vazife göründü!” diyerek emir verir. Akşama mezarın etrafında, iki dönüm yer açarlar. İlistir de elli at yükünün pazarlığını bitirir. Odunları hamamın önüne getiren İlistir, kahveye gelip herkese kahve ısmarlar.

“Anadolu'da kanunlardan daha tesirli olan inançlar; ilk defa bu hikâyede söz konusu edilir. Kurnaz insanların, bir nevi materyalist olan bozulmuş hoca tipinin halkın inancını nasıl istismar ettiğini de –Türk hikâyeciliğinde, belki de ilk defa, “Ya-tır”da görürüz.”(Aktaş, 1985 : 58)

Maslak Dede'nin “mezarının etrafındaki çam korusundan üç sene sonra çıplak bir tepe ile çıplak bir mezar” kalır. “Kaynak bile damlalarını azalta azalta nihayet bir temmuz içinde kurumuş, kaybolmuştu; sanki o reçine kokulu parlak suyunu çamların damarlarından çekip çıkarıyor, çamların usaresini topluyordu.” (s.93) Abdi Hoca da halkın gözünden düşer, şöhreti ve itibarı da koruluk gibi yok olur gider.

Aklını kullanarak Abdi Hoca'yı aldatan İlistir, halkın inançlarını simgeleyen ormanı çıkarı için yok eden İlistir, Abdi Hoca'yı da alet ederek halkın inançlarını ormanı sömürdüğü gibi sömürür. Halk Abdi Hoca gibi, içten inandığı insanların, inançlarının, oyuncağı olur, aldatılır.

Koca Öküz adlı hikâyede köylülerle olan ilişkilerinde, devletle olan ilişkilerinde özel ve özgün bir konumda olan Hacı Mustafa Ağa'nın bir öküz karşısında düştüğü komik durum, yenik durum da denilebilir, ifade edilir. Anadolu'da öküz, eşek v.b. hayvanlar günlük hayatın, iş hayatının vazgeçilmez unsurudur. Yazarın bu unsurları seçmesi yerleşme yerlerini tanıtmaya amacıyla. Yoksa bunlar tesadüfi olarak ele alınmamıştır.

“Hacı Mustafa her sene harman başında gider, kart, hurda bir öküz alırdı; ekini kaldırmak, döveni döndürmek, malı ambara taşımak gibi işlerde bunu iyice kullandıktan sonra güze doğru götürüp satardı. Çok defa aldığı fiyatla müşteri bulduğundan boğaz tokluğuna hayvana işi gördürmüş olur, kışın, işsiz aylarda, boşboşuna beslemekten kurtulurdu.

Mustafa vaktiyle İstanbul'da jandarmalık etmiş, bir sürre emini yanında Hicaz'a gitmiş, hacı olmuş, gözü açık, hilekâr bir adamdı.” (s.40)

Köy hayatının zorluklarını yenmesini bilen Mustafa ahırda yiyip içip işe gitmemekte direnen öküzün oyununa gelir. Öküzü aldığından daha ucuza satmak zorunda kalır. Oysa tarlada işler durmuştur, öküzsüz çalışmanın zorluğunu mekânın yapısı gösterir : “Burası; olgun, dolu başakların baştan başa sapsarı ettiği, dümdüz, tümseksiz, tepesiz, çıplak bir ova idi. Güneş vurmuş bir bakır tepsi gibi sığağın altında coşkun, keskin bir aydınlıkla parlıyor, yorgun gözler önünde gökten is gibi, yanmış kağıt parçaları gibi bir takım gölgeler dökülüyordu.” (s.43)

Açık mekânın en fonksiyonel ve anlamı pekiştirici olarak kullanıldığı hikâye Şeftali Bahçeleri”dir. “Hikayenin yapısı; a) Tabiat ve sosyal çevrenin tasviri, b) Âgâh Bey’in şahsiyeti ve kasabaya geldiği ilk günlerde davranışı, c) Çevreye uyduktan sonraki hayatı olmak üzere başlıca üç devreye ayırabiliriz. Bu yapı hikâyenin ana fikrine uygundur. Hikâyenin ana-fikri; çevrenin yalnız ve şahsiyetsiz insanı kendisine benzetmesidir.”(Kaplan, 1978 : 94) Hikâyede anlatılan açık mekânın yapısı Âgâh Bey’i ideallerinden caydıracak biçimdedir. Şeftali bahçeleri insanı uyuşturan, kendinden geçiren bir iksir gibidir. Şeftali bahçeleri insana ideallerini unutturacak bütün özelliklere sahip bir sembol fonksiyonunu yerine getirir. “Her tarafa taşkın bir şeftali rayihasının dolup sindiği durgun sıcak günlerde işsizler takım takım kasabadan inerler, ırmakta yıkandıktan sonra gelip gölgeli çimenlerde yatarlardı. Yüksek dallardaki fazla olgun, ballı şeftaliler saplarından kurtularak dolgun, yumuşak bir sesle yerlere, çimenler içine, yatanların üzerine durmamacasına, yavaş yavaş dökülürdü. Toplamakla biter tükenir şey değildi. Mahsülün yarısı ağaçlarda kalır,böyle pişip olgunlaştıkça toprağa düşer, karışır, kaybolurdu.” (s.31)

Kasabanın “gübre kokulu, kızgın sokaklarına” karşı “kuytu, loş, rayihalı yerler olan şeftali bahçeleri farklı konumu ortaya koyar. Bu farklılık Âgâh Bey’in değişimini de sağlayacaktır. “İlle şeftali bahçelerinin arasına girip de tozdan, güneşten kurtuldukları zaman yosun gibi koyu yeşil, yarı ıslak yoncalar ve su sesi büsbütün keyfine gitti. İğdeler, böğürtlenlerle örtülü iki yüksek çit arasından dolana dolana uzun bir yol gittiler. Şeftalilerin kokusu sinirlerini gevşetmişti. Eğile kalka meyve devşiren kızlara şimdi tuhaf, istekli bir gözle bakıyordu. Arasına elleri bohçalı, yüzleri terli takım takım kadınlara rast geliyorlardı. Bunlar ırmaktan dönüyorlardı. Memleketin âdetiydi, yazın hepsi açıkta dereye girerler, oynaşa haykırışa uzun uzun yıkanıyorlardı. Ne de iri kalçalı, endamlı kadınları... Yüreğe fazla bir sıcak gibi çarpıntılar getiren sarıcı, iştahlı bakışları da vardı...” (s.35)

Sadece şeftali bahçelerinin çarpıcı içki etkisi değil, ayrıca memurların şeftaliden ürettikleri rakı da Âgâh Bey’i etkileyecek ve çarpacaktır. Muhasebecinin ürettiği “pembeye yakın bulanık renkli rakıyı Âgâh Bey içer.

“Âgâh Bey içti; biraz buruk, lâkin baygın kokulu, tuhaf lezzetli hoş bir içkiydi...Şeftali rayihasına karışan bu pişmiş et kokusu akşamının serinliği içinde insana keyifli bir iştah veriyordu; mütemadiyen içiyorlar, üzerlerine yoğurt dökülmüş sıcak patlıcan kızartmalarından, taratorlu semizotu salatalarından kaşık kaşık yiyorlardı.” (s.35)

Görüldüğü gibi açık mekânda simgesel bir anlam oluşturan ışık, koku, renk orada bulunan, başta Âgâh Bey olmak üzere, diğer memurların dünyalarını, keyif aldıklarını, girdikleri bedensel, hatta erotik hazları ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

Şeftali Bahçeleri'nde çizilen mekân yapısını oluşturan “durgun sıcak günler, loş rayıhalı yerler, fazla olgun ballı şeftaliler, dolgun yumuşak bir ses, kuytu v.b. ..” gibi anlam üniteleri ses, koku, ışık, görüntü yönleriyle mekânın yapısını belirleyen özelliklerdir. Bu mekândaki kişiler ise, yarı baygın, sarhoş yaşayan, durgun, halinden memnun, ten hazlarıyla yaşayan, düşünmeyen, gülüp oynayıp dünyadan zevk almaya bakan kişilerdir. Zaten Refik Halit bolluk bereket içinde herkesin zevk ve hazlar içinde yaşadığı Anadolu'nun bu kasabasını Sâdâbâd gibi görür. “Burada da sazlar çalınıp, çengiller oynar; gazeller okunup şiirler yazılırdı.” İfadeleriyle tanıttığı bu kasabanın insanları da mekâna uygun kişilerdir ve mekân ve çevre insanı kendine benzetmiştir. İnsan mekânla tanıtılmış, mekânın bir ürünü gibi sunulmuştur.

Sonuç olarak ele aldığımız üç hikâyede de kapalı ve açık mekânların yapıları ve sembolik fonksiyonları, insanların anlayış ve davranışlarının, ruhi yapılarının ve karakterlerinin arka planının tamamlayıcıları ve yansıtıcıları olarak tespit edilmiş ve yorumlanmıştır denilebilir. ❏

KAYNAKLAR

1. KARAY, R. Halit (1973). Memleket Hikâyeleri, İstanbul : İnkılap Ve Aka Kitabevleri.
2. AKTAŞ, Şerif (1984). Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Ankara : Birlik Yayınları.
3. AKTAŞ, Şerif (1985). Refik Halid Karay, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
4. ÇETİN, Nurullah (2004). Roman Çözümleme Yöntemi, Ankara : Öncü Basımevi.
5. ÇOLAK, Mustafa (1996). “Anlatı Sanatında Mekân”, Samsun : İletişim Dil ve Ed. Dergisi, S.1.
6. KAPLAN, Mehmet (1978). Hikâye Tahlilleri, İstanbul : Dergâh Yayınları.
7. TANPINAR, A. Hamdi (1969). Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul : Milli Eğitim Basımevi.
8. ÖZBALCI, Mustafa (1998). “Hayatının ve Sanatının Ana Çizgileriyle Refik Halit Karay”, Elit Sanat Dergisi, S.1.
9. ÜNAYDIN, R. Eşref (1985). Diyorlar ki, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

* Bundan sonraki sayfa numaraları kitabın bu baskısına aittir.

BEHÇET ÇELİK

1970'LER: KAÇINILAMAYAN
TOPLUMSAL GERÇEKLİK

Türkçe edebiyatın gelişim çizgisini araştırırken dönem ya da kuşaklar biçiminde sınıflandırmalar yapmak âdetendir. Bununla birlikte, bu sınıflandırmaların kesinlikli olmadığını, istisnalar içermekle birlikte genel bir eğilimi anlayabilmek için bu dönemleştirmelerin yapıldığını bu konuda kalem oynatan herkes kabul eder.

1970'li yıllarda yazılan hikâyeler söz konusu olduğunda, “’70 Kuşağı” biçiminde bir başlık atmak çok da kolay değil. Edebiyata bakış ve dünya görüşü açısından bir araya getirilmesi güçleşmiş iki ana çizgiden söz edilebilir bu yılların hikâyeciliğinde. Bu denemede bu iki ana çizginin bulunduğu ve ayrıldığı yerleri belirlemeye çalışacağım.

Sözünü ettiğim iki ana çizgiyi, o yılların adlandırmasıyla “toplumcu” ve “bireyci” çizgiler olarak belirlemek mümkün. Bu adlandırmanın özellikle toplumcu dünya görüşünü benimsediğini vurgulayan yazarlar tarafından ortaya atıldığını belirtmek gerek. Bu adlandırmayı biraz da 1960'lı yıllarda yazılan hikâyelerle kendi yapıtları arasındaki ayrımı netleştirmek, bir kopuşu ifade edebilmek için yeğlemiş olmalı toplumcu yazarlar. Toplumcu edebiyatçıların, '60'lı yılların varoluşçu felsefesinin etkisi altında yazılmış, toplumla barışık olmayan bireylerin sıkıntılarını anlatan hikâyeleri, “bireyci” olarak adlandırmaları, kendi hikâyelerinde bireyin bunalımlarını anlatmaktansa toplumun bunalımlarını ve bu bunalımdan çıkış yollarını hikâyeleştirmeyi seçtiklerinin ifadesidir aynı zamanda.

Bununla birlikte, toplumcu çizgide olduğunu iddia eden hikâyeciler arasında da ortak bir eğilim yoktur aslında. Yine o yılların yaygın terminolojisiyle adlandırsak, toplumcu edebiyatın da, “eleştirel-gerçekçi” ve “toplumcu-gerçekçi” olarak ikiye ayrıldığı söylenebilir. Bu noktadaki ayrım da, daha çok toplumcu-gerçekçi olduğunu iddia eden yazarların getirdiği bir ayrımdır. Toplumsal yapıdaki dengesizlikleri, eşitsizlikleri ya da çarpıklıkları anlatmanın yetmediğini, toplumsal yapının sosyalizme evrilmesi gerektiğini savunan toplumcu-gerçekçi yazarlar, sadece toplumsal yapının eleştirisiyle yetinen edebiyatçılarla aralarındaki ayrımı bu sınıflandırma içerisinde vurgulamaya çalışmışlardır. Yine o yıllarda, eleştirel-gerçekçi hikâyeler için “sosyal-psikolojik hikâye” tanımı da kullanılmıştır. Svetlana Uturgauri'nin dile getirdiği ayrım, bireyin yabancılaşmasının kökenlerine dayanır: “Bu akımın [sosyal-psikolojik hikâyenin] yazarlarının dikkatini çeken, yabancılaşma sürecinin sosyo-ekonomik yönünden çok, yabancılaşma koşullarında bireyin ruhsal durumunun analizidir.” Bununla birlikte, 1970'lerde yazılan hikâyelere baktığımızda, toplumsal gerçekliğin hikâyecileri önceki dönemlere göre çok daha fazla ilgilendirdiğini, bireyin psikoloji-

siyle toplumsal gerçeklik arasındaki ilişkiyi birlikte algılamamıza imkân veren hikâyeler yazıldığını görebiliriz.

1970’li yıllar Türkiye siyasi tarihinin en çalkantılı yılları olmuştur. Ülke tarihinin gördüğü en büyük işçi eylemleriyle girilmiştir ‘70’lere. 15-16 Haziran İşçi Eylemlerinin ardından 12 Mart muhtırası verilmiş, muhtıranın ardından girilen karanlık dönemde Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının asılmalarına şahit olunmuş, 1975 sonrasındaysa adeta bir iç savaş yaşanmıştır. Toplumcu edebiyatçıların bu toplumsal arka plana sıklıkla vurgu yapılan hikâyeler yazdıkları söylenebilir. Belirtmek gerekir ki edebiyatımızda 1975 sonrasında yaşananlara 1975 öncesine nazaran daha az rastlanır.

Toplumsal yapıdaki bu çalkantıların yanı sıra toplumcu düşüncenin yaygınlık kazanması sonucunda, toplumsal sorunları ele alan hikâyeler önceki dönemlere göre daha çok yazılır olmuştur. 1960’ların “bunalım” edebiyatıyla 1970’lerde yazılan bireyin sıkıntılarını anlatan hikâyeler arasındaki ayrım da bu noktada karşımıza çıkar. ‘60’ların bunalımı, tabir caizse, bütünüyle bireysel, varoluşsal bir sıkıntının ifadesidir; ‘70’lerdeyse bunalımın toplumsal bir nedeni vardır. Toplumdaki gelişmelerin yarattığı bir bunalımdır bu kez yazarları bunaltan. Tomris Uyar, ilk baskısı 1971’de yapılan *İpek ve Bakır*’a 1988’de yazdığı sonsözde 1970’lerin başındaki Tomris Uyar’a şöyle seslenir:

Sürekli alabora olarak kötü şaşırtmacalar veren bir dil ortamında, bir kültürsüzlük kargaşasında yaşayacağını, toplumun sancılarını bir yurttaş kimliğiyle asla kayıtsız kalamayacağını için bireysel fantezilerinde bile toplumsal gerçeklikten kaçmacağını, bu yüzden yazar-kanatlarını yeterince kullanamayacağını ve bundan asla pişmanlık duymayacağını nereden biliyordun?

Tomris Uyar’ın pişmanlık duymaksızın kaçmadığı “toplumsal gerçeklik”, 1970’li yılların hikâyeciliğin karakteristik özelliğidir belki de. Benzer eğilimi, 1960’lı yıllarda dili eğip bükmeyi göze alan, modernizmi uç noktalara taşıyan Leyla Erbil’in hikâyelerinde de görebiliriz. 1977’de yayımlanan *Eski Sevgili*’deki hikâyelerde de toplumsal gerçekliğe dair daha net sözler söyleme kaygısının öne çıktığını görürüz. Erbil’in bu kitaptaki hikâyelerinde ezilen işçiler gibi konulara rastlamayız, ama toplumsal kargaşa içerisinde sapla samanın nasıl karıştığını, bu kargaşa içerisinde insanların nasıl bunaldıklarını okuruz. “Biz İki Sosyalist Eleştirmen” adlı hikâyesinde doğrudan sosyalist edebiyatçıların parodisini yapmaktan da kaçınmaz Leyla Erbil. İktidar tutkusunun dünya görüşü fark etmeksizin insanları nasıl kapladığını anlatır.

1970’li yıllarda yazılan hikâyelerde toplumsal gerçekliğin öne çıkması, Tomris Uyar’ın da belirttiği gibi, “kayıtsız kalamama”nın bir sonucu olsa gerek. Bununla birlikte, bu kayıtsız kalamama tektipleşmeye yol açmamıştır. Hikâyeciler kendi hikâye çizgileri içerisinde toplumsal gerçekliği ifade etmişlerdir. Hulki Aktunç’un 15-16 Haziran İşçi Eylemlerini toplumsal bir fon olarak aldığı hikâyeleri örneğin, farklı bir dil ve anlatım kurma yönündeki arayışın ancak toplumsal gerçeklikten bağımsız hikâyeler yazılırsa bir sonuca ulaşacağı yönündeki önyargılara bir yanıt gibidir. Aynı zamanda Aktunç’un hikâyelerinde işçiler sadece sınıfsal (sosyo-ekonomik)

özellikleriyle değil, psikolojik halleriyle birlikte anlatılırlar. Bir başka örnek olarak da Necati Tosuner'in *Sisli* adlı kitabındaki hikâyeleri verebiliriz. Bu hikâyelerde, Tosuner'in hikâyelerinde sıklıkla rastladığımız, toplumun dışladığı sakat insanların yanında, devrimcilerin de nasıl garipsendiğini, dışlandığını görürüz. Tosuner'in bu hikâyeleri toplumsal yapıya, toplumsal ilişkilere daha geniş bir perspektiften bakmamıza imkân tanır.

1970'li yıllarda yazılan hikâyeler, yazıldıkları dönemde daha önce yazılan hikâyelerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir çoğunlukla. Sait Faik, ilk modernist hikâyeci olarak adlandırılmış, 1960'ların varoluşçu yazarları, Sait Faik'in insani yanını bir kenara bırakıp onun marjinal yanını ve bunalımının izini süren yazarlar olarak tanımlanmıştır. Sait Faik'in karşısına Sabahattin Ali çıkartılmış ve toplumcu-gerçekçiler kendilerini Sabahattin Ali'nin eleştirel-gerçekçiliğinin bir sonraki aşaması olarak tanımlamışlardır. Bu iki yazarın çizgilerini buluşturmaya çalışanlar da olmuştur.

Bugünse 1970'lere bakarken sonraki dönemleri de göz önüne alma şansımız var. Geçenlerde '80 sonrası hikâyeciliğimizde 12 Eylül'ü konu alan hikâyeleri araştıran bir arkadaşım, bu konuda yazılmış hikâye bulmakta zorlandığından söz etmişti. 1980'den sonra yazılan hikâyeler göz önüne alındığında 1970'lerde yazılanların toplumsal gerçekliğe kayıtsız kalmadıklarını daha açık seçik görebiliriz. Aynı biçimde, '80'li ve '90'lı yıllarda yazılan hikâyeleri düşündüğümüzde, 1970'li yılların hikâyelerindeki bir başka ortak nokta daha görünür hale gelir.

Sait Faik'in hikâye kahramanlarının bir bölümü, toplumsal anlamda sınıf-dışı olarak nitelendirilebilirler, marjinaldirler. 1960'larda yazılan hikâyelerin bunalımlı entelektüel kahramanları, toplumcular tarafından "burjuva" olarak nitelendirilseler de, aslında yaygın burjuva hayat tarzıyla çatışma halinde oldukları için marjinal ya da "sınıf-dışı" olarak nitelendirilebilecek insanlardır. 1970'lerde yazılan hikâyelerse eskisine göre daha sınıfsal bir bakışla kaleme alınmışlardır. Sadece toplumcu yazarların işçi sınıfını konu alan hikâyeleri değil; aile hayatını, burjuva yaşam tarzını konu alan hikâyelerde de bir toplumsal sınıfın özellikleri görünür hale gelir. Belki bir çıkış yolu gösterilmez, ama bu hikâyeleri okuduğumuzda belirli bir yaşam tarzının bireyleri nasıl mutsuz ettiğini, bunalttığını açıkça görürüz. '80'li ve '90'lı yıllarda yazılan hikâyelerde yeniden sınıf-dışı bir eğilimin öne çıktığını söylenebilir. Marjinal hayatları anlatmayı daha çok yeğlemiştir yazarlar bu yıllarda. Bu noktadan baktığımızda, 1970'lerin toplumsal gerçekliğe kayıtsız kalamama hali ve hikâye kahramanlarının sınıfsal konumları yapılan vurgu daha da açık seçik ortaya çıkabilmektedir.

1970'lerden söz ettiğimizde vurgulanması gereken bir konu da, kadın hikâye kahramanlarının öne çıkmasıdır. Özellikle kadın hikâyeciler, aile içlerindeki ya da duygusal ilişkilerdeki yapaylıkların, sevgisizliklerin kadınlar üzerinde nasıl bir sıkıntı ve yıkım yarattığını hikâyeleştirmişlerdir. Feminizmin 1980 sonrasındaki yükselişinin 1970'lerde yazılmaya başlayan hikâyelerin oluşturduğu düşünsel birikimle de bir ilgisi olsa gerektir.

Şunu söylemek çok mu abartılı olur? Edebiyatçılar insanın sadece ekonomik bir

varlık olmadığını sezmış, insanların ruh hallerini, kişilik özelliklerini, korku ve yabancılaşmalarını anlatırken toplum, toplumsal cinsiyet ve iktidar ilişkileri hakkında da kimi gerçekliklerin görünmesini sağlamışlardır. Edebiyatçıların '70'li yıllarda sezdiklerini insanbilimleri 1980'den sonra dile getirmeye başlamışlardır.

Yukarıda Tomris Uyar'dan yaptığım alıntıda, Uyar, "yazar kanatlarını yeterince kullanmadığını," ama bundan da pişman olmadığını belirtir. 1970'lerde yazılan hikâyeleri değerlendirirken, toplumsal gerçeklikten uzak kalamamanın hikâyelerin yazınsal niteliğini, yazarların yaratıcılıklarını ("yazar kanatlarını") zedelediği düşünülebilir mi? "Yazar kanatları" bütünüyle kullanılmamış olsaydı, bugün bu yazarlardan konuşmuyor olurduk.

1970'lerde yazılan hikâyelere soldan gelen eleştiriler, yukarıda da belirttiğim gibi, genellikle hikâye kahramanlarının bunalımlarının toplumsal nedenlerinin göz önüne alınmadığı biçimindedir. Toplumsal nedenlere vurgu yapmanın aşırı biçimde önemsenmesiye, insanların mutsuzluklarının diğer nedenlerinin ikinci plana atılması, hatta bunların üzerinde düşünülmemesi sonucunu doğurmuştur. Yalnızlık, iletişimsizlik çağın en yakıcı sorunları olmayı sürdürüyor oysa. Kuşkusuz, temeldeki sorun kapitalizmin, neo-liberal politikaların insanları her şeyin alınıp satılır bir meta halinde algılamaya zorlaması, ama bu durumun çeşitli görünüşleri olduğunu ve bunların en net olarak insan ilişkilerinde, aile hayatlarında insanı açmazlara soktuğunu unutmamak gerek. Günümüz insanını anlamaya ve anlatmaya çalışırken, günümüz insanına ve toplumuna kayıtsız kalmayacaksa, daha geniş bir bakış açısıyla bakmamız gerektiği açık.

1980'den sonra dünyayı ve insanı algılamak sadece sınıfsal bir bakış açısıyla bakmanın yetersizliği sıklıkla vurgulanmış, diğer insanbilimleriyle etkileşim içerisinde olan bir bakış yeğlenmiştir. 1970'lerde Marksizmle psikanalizin bir araya getirilmesi akıl almaz bir iş olarak vurgulanabilirken, bugün bu çabanın daha akılcı olduğu söylenebiliyor. Bu nedenle, 1970'lerin kategorilerinin dışında, edebiyata daha geniş bir perspektiften bakarak hikâyeciliğimizin evrelerinin yeniden değerlendirilmesinde büyük fayda var. Bu, sadece o dönemlerde şu ya da bu kavramla tanımlanmış, bu tanımlarla algılanagelmiş yazarların yapıtlarının yeni bir gözle okunması ve kavranması anlamına gelmeyecektir. Bundan da önemlisi, böylelikle hikâye geleneğimizin zenginlikleri ortaya çıkabilecektir. Kuşkusuz bu zenginlik bugün yazılmakta olan hikâyeleri de etkileyecektir. ■

CEMAL ŞAKAR

ANLATABİLMELİYDİM

Başlığı attıktan sonra neyi, nasıl yazacağını düşündü uzun uzun. Birkaç giriş cümlesi kurdu. Karaladı. Kurdu. Karaladı. Sayfadaki temiz alanı birçok geometrik karalamalarla doldurduğunu ayımsadı.

Kağıdı buruşturdu. Masanın altındaki, ayaklarıyla sıkça devirdiği çöp sepetine attı. Kağıdı buruştururken çıkan hışırtıyı, kağıdın avucunda dertop oluşunu ve çöpe atarken takındığı tavrı hep önemsemi. İyi yazar olmak için onlar gibi davranmak gerektiğini biliyordu. Filmlerde az izlememişti, bir türlü yazamayan, anlatamayan yazarların içsel sıkıntılarını ve birçok kağıdı buruşturup tam da onlara yaraşır bir edayla çöpe attıklarını. Bazıları çöp sepetini tutturmak konusunda beceriksizdiler, odanın her yanı dertop olmuş kağıtlarla dolardı.

Kalktı.

Hep yaptığı gibi pencereye yaklaştı. Tül perdeyi araladı; dağ esintisi kokusu genini yaktı. Perdeleri daha dün yıkandığını anımsadı.

Sigara yaktı. Hep yaptığı gibi derin, iliklerine kadar çekti. Ciğerlerine dolan duman beklenenden epey geç çıkacaktı burun deliklerinden.

Pencereden dışarıya bakmak; kendinden kaçmanın bir yolu gibiydi; uzaklara, apartmanların çatılarının ardındaki ufuktan da ötelere gitme özleminin bir tesellisi gibiydi. Gitse, gidebilse; kendi, dağ esintisi ve sigara dumanlarının birbirine katıştığı bu ağır havanın ortasında kalsa; belki kendine dışarıdan bakabilecek ve kendisini anlayabilecek; imgeleminde uçuşan anlamsız imgeleri anlatabilecekti.

ANLATABİLMELİYDİM

Yeni bir ümitle başlığı attı, çizgili kağıda.

Sıradan, alelade, her gün yüzlercesine rast gelebileceğimiz bir insanı anlatmak istiyordu, bu kez. Biliyordu, öyküde bir insanı baştan sona anlatmak mümkün değildi. Ancak insanın bir ânı, bir duruşu, bir edası anlatılabilirdi. Ama öyle bir ânı, öyle bir duruşu, öyle bir edası kesitlenmeliydi ki, o insanın yaşamı kısacık bir öyküye sığabilsindi. Ve öykü sadece kahramanın değil tüm insanların öyküsü olabilsindi.

Biliyordu, ama bilmek yetmiyordu: Kahramanını anlatmak için seçtiği imge, tüm denemelerine karşın ondan kopup bağımsızlaşmıyor; onlarca buruşturulan kağıda karşın tüm insanların ortak imgesine dönüşmüyordu. Biliyordu, ama bilmek yetmiyordu: Kurmaya çalıştığı dil; hiç istemediği halde duygu sömürüsüne varacak denli aşırı duygusal oluyordu/kahramanı sevimli, sevecen gösteremeye çalışırken karikatürleşiyordu/okuyucunun dikkatini bir yere yoğunlaştırmaya çalışırken koflaşıyordu/kofluğu halletmeye çalışırken yalanlayıcı oluyordu/duygusallıktan, kofluktan ve yalandan sıy-

rılmak isterken aşırı ciddileşiyordu/bu kadar uzak, bu kadar nesnel, bu kadar soğuk bir dille kahramanını anlatamayacağını sezince bu kez de melodrama düşüyordu.

Oysa şimdiye kadar en uçta duran, savrulmuş, hayattan yediği sillelerle iki büküm olmuş o hüznü, o acılı, o yenik insanları çok da rahat anlatmıştı. Günlerce üzerinde düşünürdü bu çok da tanımadığı, kendisine uzak insanları. Ama öykülerini cümle cümle kurardı; hatta dize dize. Şiirsel bir atmosfer içinde insanlar tüm yenilmişliğiyle yerini alırdı.

Şimdi ilk kez, yalansız, riyasız, sahici bir dille; tanıdığı, bildiği, her gün gözlemleyebildiği, alelade, sıradan birini anlatmak istiyordu: en iyi kendini tanıyordu, yaşamında tam da aradığı kahraman gibi hiçbir sivrilik yoktu; yalın, akıcı bir dille, duygusallığa kaçmadan, melodrama düşmeden kendimi anlatmayı deneyecektim:

ANLATABİLMELİYİDİM

Temiz bir kağıda başlığı attım. Bu kez cümle cümle; uzak, yabancı kahramanların, uzak yabancı dünyalarından söz etmek yok dedim. Abartısız, nesnel, yalın, sahici bir dille kendimi anlamaya ve anlatmaya çalışmalıyım:

Başkalarında aradığı gerçekliği kendi içinde aramaya başlamıştı. Hâlâ pencereden dışarısını seyreliyordu. İrkildi. Sanki uçurumun kıyısındaydı. Pencereyi açsa... bir adım atsa... dipsiz, karanlık uçurlara yuvarlanacaktı. Bir anda yaşamın kıyısına gelivermişti; oysa hep kahramanlarını yaşamın kıyısında, hayata iplik gibi ince, incecik bir bağla tutunmaya çalışan tipler olarak tasavvur etmişti. Oysa şimdi...

Yok! Daha neler, diye düşündü.

Kurguyla, yaşam birbirine dönüşüyordu. Girdap, burgaç, anafor, kısırdöngü hangisi kullanılmalı. Şimdiye kadar başkalarını anlatarak bu anafordan -nedense bu sözcüğü tercih etmişti. Ah! Bilinçdışının oyunları.- çıkmayı denemişti; ya da böylelikle hiç anafora kapılmıyor, yazının güvenli ortamında kendince oyunlar kuruyordu. Şimdi içine döndükçe çıkış yolunu bir türlü bulamıyordu. Yazarak kendini konumlandıracağına, gerçekle kurgusal olanı belirleyebileceğine inanıyordu. Oysa şimdi...

Yazdıkça, okudukça anafor onu daha da derinlerine çekliyordu. Derinlerde geçmişle gelecek iç içe geçiyordu. Diğer insanlarla, eşyayla arasındaki sınır gittikçe silikleşiyordu. Kendi içinde kayboluyordu; zamanda ve başkalarında kayboluyordu. Zaman ve mekan hem dışındaydı hem de içindeydi; ya da ne içindeydi ne de dışındaydı.

Döndükçe, (hem kendi içine hem de anaforun içinde) kendi gerçekliğine dayanmıyordu. Yazmakla, başkaları üzerinden konuşmakla kaçabiliyordu: Bomboş, bembeyaz kağıdın önünde rahatlıkla varolabiliyordu: yazmanın güvenli uzamı... kendini güvenli bir alanda hissedebiliyordu: yazarak kurgusal da olsa bir dünya kuruyordu, kağıdın üzerinde; sözcüklerle; kağıttan bir dünya. Kurduyuyla yaşadığını değiş-tokuş edebileceği bir arayıştı onun için yazmak.

Ancak kendine döndükçe; içinde dönüp durduğu anaforu anlamlandırabileceğini anladı.

Kendi içine dönecek, içindekileri anlatacak, abartısız, nesnel, yalın, sahici bir dil

arıyordu. İnsanlardan ve eşyadan söz ederken durmadan onlara kendi duygularını yüklüyor; onları kendince değiştirip dönüştürüyor ve insanlar ve eşya başkalaşıyordu. İnsanları ve eşyayı olduğu gibi; başkalaştırmadan, duygularına bulaştırmadan belleğine aktaramıyor; hep bir imgeyle, simgeyle özdeşleştiriyordu onları. Gerçeklik ve öznellik birbirini dönüştürüyordu; ne yapabilirdi! Oysa daha önceleri...

Şu ana kadar, (daha önceleri) yazarak gerçeklik ve öznelliği tamamen kuşatacağına inanıyordu. Her şey beyaz kağıdın güvenli alanında kurulup adlandırılabilirdi. Oysa şimdi, bunca yıl sonra yazdıklarına baktıkça, yazacaklarını düşündükçe sözcüklerle gerçeklik arasında kapanmaz bir uçurum olduğunu görüyordu; uçurum büyüyordu.

İrkildi. Pencerenin kıyısı dipsiz, karanlık bir uçurumun hemen kıyısıydı; durmadan büyüyen bir uçurum.

Beyaz, bembeyaz kağıda önce başlık atacaktı. Abartısız, nesnel, yalın, sahici bir dille uçurumun kıyısında, hayatla bağları ince, ipince bir iplik kadar zayıflamış kahramanları; tanımadığı, gözlemleyemediği...

Tanıdığı, gözlemlediği kendini anlatacaktı; aradığı dili bir bulsa...

Ben, diye başlayacaktı. Birinci tekil işini kolaylaştırabilirdi: Ben, kadın halimle, işten eve; evde mutfığa, eteklerimdeki çocuklarımla, kocamın... Ah! İçimdeki ahlar!... okudukça, yazdıkça aklım hep ocaktaki yemeğin yanıp yanmadığında; çocuğun sobaya yapışıp yapışmadığında; kocamın... Ah! Ahlar!...

ANLATABİLMELİYİDİM

Hep yaptığı gibi derin, iliklerine kadar çektiği sigara dumanı beklenenden epey geç çıkmıştı burun deliklerinden: Sanki duman içindeki yangınları yüklenmiş... mavimsi, grimsi duman eşyayla arasındaki sınırı sisler altı...

Birinci tekille yazdığı cümleleri kesip günlüğüne yapıştırdı. Bunlardan okuyucuya ne, diye düşündü. Kendi açmazları, kendi sıkıntıları, kendi ahları, kendi sevinçleri... kendinin olan, başkalarına aktarılamayan, başkalarına aktarılmaması gerekenler...

Hemen kadınsı bir kırılganlık yansımıştı, kendini yazmaya çalıştığı satırlara. Üstelik bir erkeği anlatmak üzere başlamıştı öyküye; hiç sigara içmemişti; sigarayı hep erkeklere yakıştırmıştı: sararmış bıyıklar: sararmış sol el işaret parmağı (tırnağı). Yine üstelik önünde beyaz, bembeyaz bir kağıt filan yoktu: eskiden, çok eskiden sarı yapraklı -ilkokulda matematik defteri olarak kullanırdı- bir deftere yazardı: sonraları bedava edindiği ajandaları kullanmaya başlamıştı. Şimdileri, (epey şimdileri) bilgisayar kullanıyordu: Az nazlanmamıştı, doğrudan bilgisayara yazamam diye.

Ekran koruyucuyu on dakikaya ayarlamıştı (böylece düşünme aralıklarını hesaplayabilecekti): fareyi tıkladı, beyaz ekrandaki word belgesi hemen belirdi. Sadece başlık atabilmişti:

ANLATABİLMELİYİDİM

Kalktı.

Başını pencereye dayadı: apartman çatılarının ötesindeydi ufuk; ötesinde olma-

lıydı. Hiçbir şeyden emin olamıyordu: kurgu, gerçek; eşya, özne.

İlk kez bir öyküde bu kadar zorlanıyordu: yine kendi içine dönecek; yine bir anaforun çekimine kapılacak ve eşya ve zaman ve mekan ve insanlar ve kendi... her şey... silikleşme... bulanıklaşma... içinin yangınları...

Mutfaktan gelen yanık kokusu... etekleri zil...

Durdu.

Bir bu koku gerçek, dedi mırıldanarak.

Başını pencereden çekmedi.

Hep yaptığı gibi derin, iliklerine kadar çektiği sigara dumanı beklenenden epey geç çıkmıştı burun deliklerinden: Sanki duman içindeki yangınları yüklenmiş... mavimsi, grimsi duman eşyayla arasındaki sınırı sisler altı...

❧

ARKA ODA

MEHMET GÜLER

T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları

Mehmet Güler, yazın dünyamızın usta öykütülerindendir. 1970 den bu yana otuz yılı aşkın bir süredir öyküye gönül ve emek vermiştir. Bunca emeğe, yirmi kitaba ve pek çok ödüle karşın Mehmet Güler, yazın dünyamızda hak ettiği yeri henüz bulamayan yazarlarımızdandır. O, boyalı basının yaldızlı ambalajlarına sığmamış, magazin olaylarına ve reklama sırtını dönmüş, kendi köşesinde ve bir kuyumcu titizliği ile öykülerini yazmış, kitaplar üretmiştir.

Yazın türleri içinde şiire en yakın olanı öyküdür. Aynı şiirde olduğu gibi kısa,öz, yoğun ve çarpıcı olmalıdır. Burada sözünü ettiğim kısalık, öykünün ya da şiirin uzunluğu ya da kısalığı değil elbette. Şiirde nasıl bir dize , hatta bir sözcük bile yerinden oynatılsa şiirin yapısı çökerse öyküde de hiçbir fazlalık olmamalıdır. Eğer bir satır ya da bir paragraf çıkartıldığında öyküde bir değişiklik olmuyorsa o öykü henüz yeterince olmamıştır. Şiirdeki yoğunluk, öykü için de geçerlidir. Anlatılan olay ya da durumu en çarpıcı biçimde anlatmak gerekir. Öyle ki bu yoğunluk okuru yüreğinden yakalayıp öykünün içine sokmalıdır. Kimi zaman bir tokat gibi çarpmalıdır okurun yüzüne ve onu kendi küçük ve sınırlı dünyasından çıkarıp yaşamla yüz yüze getirmeli, gerçek dünyayı göstermeli ya da kendi kendisiyle yüzleştirmelidir.

Bütün bunların üzerinde biçim ve biçem de çok önemlidir öyküde. Basit, herkesin bildiği ya da pek çok kez yazılmış bir konu bile farklı bir anlatımla apayrı bir değer kazanır.

İşte bu yüzden öykü yazmak, şiir yazmak kadar zordur. Birikim zenginliği, gözlem keskinliği ve ince yazın işçiliği ister. Mehmet Güler, işte bu ustalığı edinmiş bir yazar olarak ürünlerini yılların birikimi ve sevgiyle yoğurup bize sunmaktadır.

Son kitabı ARKA ODA, bu ustalığın imbiğinden geçmiş birbirinden güzel öykülerden oluşmaktadır. Önceki kitaplarında da gördüğümüz insan, doğa ve hayvan sevgisi hemen her öyküsüne damgasını vurmaktadır. Öykülerinde, temiz Türkçe, pürüzsüz ve akıcı anlatım, biçim ve biçem zenginliği yanı sıra SEVGİ ögesi hep ön plana çıkmaktadır. Yüreğinin sıcaklığını bizlere cömertçe sunan yazar, her öyküsünü titiz bir kuyumcu gibi işleyerek, zeka, bilgi, birikim ve duygu süzgeçlerinde damıtarak, ince ince nakışlayarak sunmaktadır.

Şiirsel bir anlatımın egemen olduğu “Soluk Renkli Bir Umut” ve “İstasyon” adlı öykülerde, çocukluk anılarını anımsayan öykü kişilerinde yazarın çocukluğunun izi var gibi...Geçmiş duyulan özlemin sızısı, hüznü satır aralarına saklanmış.

Kitaba adını veren “Arka Oda” adlı şiirsel öyküde yazarın biçem denemelerini görmekteyiz. Koyu ve açık yazılan bölümler ayrı ayrı okunduğunda bunların aynı öykünün farklı anlatımları olduğunu anlarız. Bu farklı anlatımları aynı öykü içinde ustaca birleştiren, böylece öyküde derinlik ve yoğunluk sağlayan yazar, bir yandan da tarihimize ve atalarımıza yabancılaşıp değerlerimizi kaybettiğimizi gözler önüne sermekte ve eleştirmektedir.

“Tortu” adlı öyküde bir yazarın öykü yazma sürecinde yaşadığı sancıları anlatan Mehmet Güler, “Av” ve “Cağaloğlu” öykülerinde de yine yazarın iç dünyasını ve yazarlık sertivenindeki zorlukları dile getirmektedir. Diğer öykülerinde ise her yaştaki insanların yaşamlarının çeşitli evrelerindeki acıları, sıkıntıları, küçük mutlulukları ya da hüzneleri anlatan Mehmet

H E C E Ö Y K Ü

Güler'in son öykü kitabı ARKA ODA , TC. Kültür Bakanlığı Yayınları'ndan  ıktı. Hepsini birbirinden güzel onyedinci öykünün bulunduğu bu kitabı tüm kitap severlere içtenlikle öneririm.

GÜLSEREN ENG N  

AYŞE KARA

UYDURUK HALA

Halam ne hoş kadındı! Yaptığı bütün hoşlukları, unutulmamak, tebessümle hatırlanmak için yaptığını söylerdi. Bilse ki şimdi onun hikayesini anlatıyorum kim bilir ne kadar mutlu olurdu.

Onu anlatmaya nereden başlamalı, onu nasıl tasvir etmeli...

Hani çoğumuzun halası, teyzesi gibi orta boylu, şişmanca, lezzetli yemekler yapan, bir hala.

Ama bu sıradanlık sizi yanıltmasın. Herhangi bir teyze, hala gibi görünse de sıra dışı bir kadındı halam. İnsanları şaşırtmaktan çok hoşlanır, alışılmadık işler yapmaktan -şimdilerde moda olan tabirle- çok keyif alırdı.

Ben hoş diyorum ya, bizimkilerin tabiriyle “tatlıydı” yani kaçıkta biraz.

O kendisi hakkında söylenen bu sözü bilir fakat bundan hiç de gocunmazdı; “Herkeste var biraz, fakat çakturmıyorlar”derdi.

Ben elbette ilk gençliğini hatırlamıyorum; kendisine sorarsanız pek güzelmış.

Fakat annem, görüncesinin anlattıklarına katılmaz, halamın görüntüsü de ‘camii yıkılmış ama mihrap yerinde’ kanaati uyandırmazdı.

Burnu göze çarpacak kadar büyük, vücudu kemikli, hareketleri, tavrı da pek kibar değildi. Anne olmak için gördüğü hormon tedavileri sonucunda da hayli kilo almıştı.

Nedense o kendini pek beğenir, nazenin bir şeymiş gibi kırılır dökülürdü. Yine anneme göre bu davranışlarının sebebi evde kamış bir kız olarak geçirdiği yıllardı.

Bizimkilerin onu tatlı bulmalarında haklılık payı yok değildi.

Tanrısıyla bile atıştırdı. ‘Atışmak’ karşılıklı olur, diyorsanız eh o da öyle oluyordu zaten. Kendisine yine kendisi karşılık verir, “İyi, öyle istiyorsan öyle olsun. Sen bilirsin. “Ben yarattım” diyorsan gebert hepsini.”

“Yapma, etme böyle...” diyenlere, “Teklifsizim kendileriyle...” derdi.

Her zaman atışmazdı tabii. Bazen de öpüşürdü. “Öylesine yakın hissettim ki kendimi O’na. Dudaklarımın değdiğini hissettim. Öptüm O’nu.”

Bir keresinde de onu üzerinde -bir hacı arkadaşının Mekke den hediye getirdiği- boylu boyunca örtüyle görmüştüm. -Apresi sert dik kumaş halamın tepesinde dik kullaklar yapmıştı. Yine bir tatlılık yapıp çocukların peşine düşecek gibiydi- Namaz kılmaya hazırlanıyormuş, kendi görüntüsü kendine de tuhaf ve gülünç gelmiş olmalı ki “Melekleri korkutucam” demişti.

O haliyle, sanki Hüseyin Rahmi’nin romanlarından fırlamış gibiydi.

Sokaktan gelir gelmez örtüsünü üzerinden çıkarır , çoraplarını sıyrır, bir kenara fırlatırdı. Örtüsüne kırışmaktan başka bir şey olmaz ama birbirine geçirip küçük bir

top yaptığı çorapları bir kanepenin ardında, bir divan altında, ne bileyim ayakkabılığın kenarında kaybolur, ilginçtir bir daha da ortaya çıkmazdı; ve o her defa sokağa çıkarken çorap arıyor olurdu. Söylediğine göre çoraplarını cinler aşırıları.

Kaç göç usulü yaşanan ailemizde sık sık destursuz gezen enişterinin, kayınbiraderlerin kazasına uğrardı. Fakat o bir anlık verdiği görüntüden sonra bir kolayını bulur, önündeki sebze ayıkladığı kabı başına geçirir, yahut makarna süzmek için elinde tuttuğu kevgiri -eski zaman savaşçıların kılıç hamlesine karşı kalkan tutmaları gibi- yüzüne tutup böylelikle başını örtmüş olurdu.

Daha çok erkek kardeşleri ile birlikte otururdu çünkü erkek muhabbetlerine bayılırdı. O da onlarla beraber atar tutar, dünyayı kurtarmaktan dem vururdu. Maalesef konuştuklarıyla yaptıkları birbirini pek tutmaz, herkese gaz verir, kendisi, yaptığı zeytinyağlı patlıcan dolmaları gibi yatar uzanırdı.

Zeytinyağlı dolmalarından söz etmişken yaptığı yemeğe asla tuzlu tuzsuz dememeli, -ki öyle emeğini heba ettiren kadınlardan değildi halam- “Aman ne lezzetli” sözleri ile yemeliydiniz. Hele bir hediye almışsa mutlaka beğenmeliydiniz. Bir kere dayıma bir çift terlik hediye etmişti de ayağında mı, yoksa çıkarmış mı diye dayımı göz hapsine almıştı.

Ah... benim tatlı halacığım daha neler yapmazdı ki...

Kullandığı ilaçların irileştirip, Keloğlan masallarındaki dev anasının memelerini anımsattığı memelerini açıp, küçük erkek yeğenlerine göstermeğe; onları utandırmaya bayılırdı.

Ama her zaman da hali keyfi hoş olmazdı tabii. Sık sık da virüs girmiş bilgisayarlar gibi çökerdi. Fakat nasıl sık çökerse öyle de çabuk çıkardı çöküntüden. “Ay depresyondaydım, dün çıktım. Depresyondaydım yeni çıktım” derken ‘banyodan yeni çıktım, yahut çarşıya çıktım’ der gibi doğallıkla söylerdi.

Sanırım en büyük gafını evlilikle alakalı hülyalarını ağzından kaçırmakla yapmıştı. Kırkına gelince etraftan geçince adamlar, çocuklu dullar istemeğe başlamıştı halamı. “Hiç birini istemem askerden yeni gelmiş olacak” diye tutturunca bir zaman da böyle eğlence olmuştu aile içinde. Halam, “O sözü matrak olsun diye söyledim.” dese de yine anneme göre kesinlikle ciddiye. -Gençliğinde yirmi bir yaşındaki Fatih hayranlığından kimseleri beğenemediğini, askerden yeni gelmiş olacak sözünü ederken hâlâ aynı havayı çaldığını söylerdi.

Sonunda gerçekten askerden yeni gelmiş biriyle evlendi halam; asker kaçağı olarak elli beşine kadar idare eden,-askerlik yapmadan öleceği düşünülen -Özal döneminde yaş haddinden affa uğrayıp, vatani vazifesini bedel ödeyerek ifa eden dayımla evlendi.

Bu da ayrı hikaye!

Küçük bir çocukken ailesinin geçimi üzerine kalan dayım, şehirden, şehire, o işten bu işe derken askerlik zamanını geçirmiş. Yaşı geçince de askere gitmek, kendi tabiriyle; “El kadar çocukların emri altına girmek...” zor gelmiş. “Bedelli askerlik çıkar da ben de yırtarım” diye düşünür olmuş.

Bedelli askerlik çıkmasına çıkmış ama dayımın durumuna uymamış ve dayım da nihayet altmışa yavaşmış. Ama asker kaçağı olarak yaşarken her arandığında ödediği rüşvet bir bölük askerin bedelini geçmişti.

Özal hükümeti döneminde kabinedekilerin çoğu arkadaşımıydı. Bir gün meclise gidip: “Yahu benimle yaşıt bir akrabam var, adamcağız gençliğinde ekmek derdinden yapamadı askerliğini. Trafikte durdursalar “Şimdi rezil oldum.” diye yüreği ağzına geliyor. Yaş haddinden bir yasa çıkarın, bedeli neyse ödeyecek...”

Mecliste böyle bir yasa hazırlanmış ama yasa köşkten dönmüş. İkinci Özal döneminde yine gitmiş dayım.

-Yahu şu benim akrabanın derdine derman olamadınız...

-Biliyorsun önceki dönemde öyle bir yasa hazırladık ama köşkten döndü. Şimdi yeniden nasıl etsek bilmem ki...

-Yahu etmeyin, askerliğini yapmamış akraba benim...

Bu defa köşkten dönmeyen yasa dayımı askerden yeni dönen bir adam yapmış.

Artık “askerliğini yapmış adam” olmasından mıdır, yoksa anneannemim, “Ölmeden önce şu kopuk oğlanın yurt yuva sahibi olduğunu bir görsem...” ahlânıp vahlanmalarına dayanamadığından mıdır nedir, dayım: “Eh artık evleneyim bari” deyince; o “kopukla” bu “kaçağı” evlendirmişler... Ve annemin püsküllü bela dediği görümcesi katmerli bela olmuş başına.

Halam, kızdığı vakit “kopuk” dediği dayımı kocalığa kabul etmesine, aile içinde kalmak, bizlerden ayrılmamak gibi bir sebep gösterse de ben dayımın ona çok yakışan dalgalı kır saçlarının, baktığını sarıp ısıtan deniz mavisi gözlerinin, her an harmandalı, zeybek oynayacakmış gibi havalı duruşunun, sigara tutuşundaki, bacak bacak üstüne atıp oturuşundaki o erkekçe tavrının daha etkili olduğunu düşünüyorum.

Annem görümcesine benzer diye bir zaman çocuğunun olmasını bile istememiş. Ona benzemediğimize şükür eder, şayet halamızın hareketlerine benzeyen bir şey yapsak, veya onun konuştuğu şeylerden bahsetsek kıyameti koparırdı... Halam da annemi sık sık korktuğuna uğratar, sanki annemden gizli bir intikam alır gibi bize yakası açılmadık şeyler anlatır; “Şeriatı ayıp yoktur.” derdi.

Bizim kıkırdamalarımıza huylanan annem halamın anlattıklarını işitmese de sezer, sık sık bizi paylardı:

“Ne var sanki bu kadar peşinde gezecek. Akıllı bir halaları varmış da sanki... Uyduruk bir hala” dese de halam da bir çocuğun sevmeyeceği ne yoktu ki?

Sabahları elinde teyp bizi mehter marşıyla yatağımızdan kaldırır, mehter hücum havası çalmaya başladığında da oklava, toz aldığı sopa ne varsa kılıç olarak kullanır, bizimle savaşı; mehter eşliğinde bizi yürütür -o vakitler Rusya Afganistan’ı yeni işgal etmişti- mücahitlere yardıma götürürdü. Evde ne varsa ceviz, fındık “Taş olsun Rusların başlarını yarsın...” niyetiyle besmele ile camdan dışarı fırlattırırdı.

Kendisi kaçıklıklar yapar eder ama bizlerden biri için asla aklın dışında yol tanımaz, azıcık dumanlanana derhal kendine göre yöntemler üretirdi.

“Gerçeklik duygusunu yitiriyorum, gerçekte mi yaşıyorum, rüyada mı bilmiyo-

rum sık sık oluyor bu.” diyen ağabeyime; “Diline Arnavut biberi sür. Şöyle ağzın burnun bir yansın. Aklın gelir başına. O zaman anlarsın, rüya da mısın gerçek dünyada mı?”

Aksi muhalif bir insandı ya! Nerede insan hakları için düzenlenen bir gösteri, bir topluluk varsa orada o orada olurdu. Burnu mu çarpardı gazetecilerin gözüne tavrı mı, nedir sık sık gazetelerde boy gösterirdi.Ölmeden evvel en son hacı karşılariken çıkmıştı gazetelerde.

Dayımla tatile gittikleri güney köylerinin birinde beyin kanamasından öldü halam.

Vasiyeti gereği cenazesi öldüğü yerde defnedilecekti. Biz gittiğimizde dayım köylülerin yardımıyla defin hazırlıklarını yapmış, bu ani ölümle şaşkın, halamın tabutunun başında bizi bekliyordu.

Tabutu, musalla niyetine kullanılan yeşil bir somyanın üstündeydi. Tam başucunda da alı güllü bir plaj şemsiyesi... 🌴

MUSTAFA ÖZCAN

YAHYA

Aziz Avar'a

Çayımızda ıhlamur çiçekleri ve tozları. Ihlamurun ağacının altında oturmuş kokulu çaylarımızı içiyoruz. Gölge, akşama doğru serin meltemleri besliyor bağrında. Bahar çoktan gerilerde kalmış, yaz mevsimi gelmiş olsa da akşamın ve gecenin ürperten serinliğini hissediyoruz tenlerimizde. Abdullah Ağabey, kızaran gözlerini ovuşturuyor. Kalın camlı gözlüklerini çıkarıyor. Usulca bırakıyor oyma sehpanın üzerine. Gözlerinin altındaki çukurlar morarmış. Abdullah Ağabey ne zaman gözlüklerini abdest almak, namaz kılmak ya da başka bir nedenle çıkarsa farklı bir yüze sahip olur sanırdım. Gözlüklü haline alışmış olduğum için bu durum hep bir farklılık doğururdu zihnimde.

Abdullah Ağabey, ağarmış saçlarının arasında küçük ellerinin kısa, tombul parmaklarını doluşturuyor. Sandalyeye şöyle bir yerleşiyor, kısık gözlerle etrafını gözetlercesine süzüyor. Bir yanında babası, diğer yanda oğlu Yahya ve arkadaşları var. Yahya... Hz. Zekeriya'nın oğlunun, sıkıntılardan sonra beklenen ve gelen müjdenin adı sanki.

Oturduğumuz çay bahçesinin dört bir yanında insan kümeleri. Yahya dört yaşında ve hiç bitmeyecek bir heyecanın içindeymişçesine kıpır kıpır. Yahya'nın sevinç dolu çığlıkları Abdullah Ağabey'in yüzünde bilinmez, derinliğine inilmez bir huzura dönüşüyor. Sanki Yahya'yla aralarında ibrişimden bir bağ var. Kopmaz ve saf bir bağ. Yahya, parmaklarının ucuna basarak uçar gibi, yeni doğmuş bir ceylan yavrusu gibi koşuyor bahçede. Bütün çiçekleri okşayan minik elleri, kedileri kovalayan o yorulmak bilmeyen incecik bacakları var Yahya'nın. Kedilere önce korkarak yaklaşıyor. Kedilerle kendince bir oyun kuruyor. Yakalayacak, kucaklayacak kedileri. Ve yine kendince konuşacak onlarla. Hiç bitmeyecek sanılan bir oyundur bu saatlerde yaşanan. Kedilere bir ip parçası uzatıp peşinden koşturuyor onları. Sonra, aniden ayağı takılıyor bir yerlere. Yere düşüyor Yahya. Abdullah Ağabey'in yüreğine bir çığ düşüyor sanki. Günün bütün yorgunluğunu yok eden bir çığlıktır duyulan. Abdullah Ağabey, yüreğindeki çığdan kurtulurcasına doğruluyor yerinden. Yahya'yı kaldırıp kucağına alıyor. Yahya, yere düşmenin sancısıyla ve gördüğü ilgiyle dudaklarını büzüştürüyor usulca. Yere düştüğünde sinsice başını kaldırıp babasını arayan gözler nemleniyor o an. Bir inlemeyle, cızırtıyla başlayan ağlama, çığlıklara, hıçkırıklara kulaç atıyor. Artık Yahya'nın gözü ne onu neşelendirmek için türlü şaklabanlıklar yapan beni ne de kedilerin iplere dolanmış ayaklarıyla kurdukları sahte oyunları görüyor. Önce ellerini gösteriyor babasına, sonra kurumuş yara kabukları arasından

dizlerinde filizlenen yeni çizikleri. Minik elleriyle ovuşturuyor yaralarını. Abdullah Ağabey ise hiç bu kadar sevimli olmamıştır. Yahya'yı kucağına alıp, başını göğsüne dayıyor. Hiç bıkmayacakmış gibi Yahya'nın alnını, yaralarını, yanaklarını öpüyor. Yahya dinginleştikçe, sızıları geçip ağlaması kesildikçe Abdullah Ağabey'in yüzünde güller açıyor. Bu acı dindirme seansı bir oyuna dönecektir artık. Abdullah Ağabey kızmaz Yahya'ya, kızsada da tek şey söyler bu anlarda:

“Dur demedim mi oğlum, niye zurnalık yapıyorsun?”

Yahya'nın bûseleri Abdullah Ağabey'in sakalları arasında gezindikçe, sıcak soluğu tende hissedildikçe sevgi çoğalır çoğalır da sonsuzlara karışır.

Yaşanan ve belki hiçbir zaman tekrarını yakalayamayacak olduğum bu anlarda yaşamaya dair bir ümidi besliyorum içimde. Değıştiresem de dünyayı bir umudu ardında bırakabilmek doğuyor içime. Benden bir parçaya belki nasip olur umutlarım. Çocuk: Umut.

Abdullah Ağabey'i Yahya'ya sarılmış halde izlerken, yılların ağarttığı saçları nelerle şahitti bilmek istiyorum. Saçları, sakalları niçin bu ağartıyı haykırıyor görenlere? Gözlerinin altındaki mor çukurlarda neler gömülü? Sadece yaşanmış, geride kalmış kırk sekiz yıllık bir ömür müydü bütün bunların sebebi? Tecrübe mi deniyordu yaşam boyu eksilen, artan her şeye? Abdullah Ağabey'in yüzüne baktıkça hep bir merakı görüyorum. Bundan sonra hangi çözümlüğü, kötülüğü, çürümüşlüğü göreceğim dercesine bir merakı bu bakışlarda gizlenen.

Yahya, şimdi, Abdullah Ağabey'in kucağında durulmuştur. Tozlu yanaklarında gözyaşlarından kalma kirli lekeler vardır. Bir sağanağı andıran gelip geçici hicinklıkları kesilmiştir. Gözleri kızarmış, ağlayıp sızlandığı her halinden bellidir Yahya'nın. Ama çocukluğun verdiği masumiyet ve umursamazlıkla oyununa geri döner. Biliyorum ki Yahya büyüdükçe ağlamaktan kızarmış, şişmiş gözlerini gizleyecek herkesten. Kalabalıklar içinde yapayalnız kalacak o da. Öyle hallere kadar varacak ki bu yalnızlık, en yakınındakini en uzağında bulacak. Birçok şeyi anlatamayacak, saklı tutacak. Belki de ölene kadar kalbinde saklayacak, kendiyle beraber toprağa gömüp gidecek bu dünyadan. Belki Yahya da Abdullah Ağabey gibi çoğu zaman içine dökcek göz yaşlarını. Hep bir yarıda kalmışlık ve yarıda bırakılmışlık hissi saracak ruhunu. Abdullah Ağabey'in ağaran saçlarının, sakallarının ardında da bu var sanki. Bazen Yahya da olmasaydı ne olurdu diye düşünüyorum. Birkaç kayıp vardı ardında Yahya'nın. Yıllar sonra, ta ki kırkını aştığında baba olabilmışti Abdullah Ağabey. Bir türlü bitmeyen, tamamlanamayan, çıkmaza girmiş bir şiirin son mısrasıydı Yahya.

Yağmurun soğuk bir gecede durmaksızın yağdıktan sonra sabaha sadece fırsat kollayan kara bulutları bıraktığı bir günde Abdullah Ağabey'i ziyarete gitmiştim. Abdullah Ağabey'le henüz yeni tanışmıştık o zamanlar. Kat kat sarıp sarmalanmış bir bebek vardı kucağında. Oğlum, demişti. Önce adını sormuştum. Yahya, Muhammed Yahya, demişti sevinçle. İki umudun da adı yeni bir umuda isim olmuştu. Sevinilmeliydi, dualar edilmeliydi hayırlısıyla. Sonraları anladım ki; bebek demek, beklemek demektir. Önce doğmasını ve sağlıklı olmasını bekliyordunuz; sonra ilk tebes-

sümü, ilk kelimeyi ve diğer ilkleri. Bebeklerin gülüşlerinde arınıyordunuz. Çünkü en saf gülüş bebeklerde çiçekleniyordu. Riyasız gülüşlerdi. Bebekler hüznü gizlemezdi, çıkar için gülmezdi. Gülmek için gülerlerdi sadece. Kibar ve ikiyüzlü bir soylu edasıyla da gülmeyi becermezdi bebekler.

Abdullah Ağabey'e bakıyorum. Bakışları bahçedeki oyununa geri dönen Yahya'da. Yüzünde bir dalgınlık doğuyor. O da çoğumuz gibi yaşıyor. İnsanlığını koruyabildiği için sadece yaşıyor. Eşya gibi eskimiyor. Yaşlandıkça kıymetleniyor. Saçları ve sakalları ağardıkça merhamet onda cisimleşiyor. Önünden gelip geçen dilenciler ondan fayda göreceklerini biliyor sanki. Abdullah Ağabey'in dayanamıyor yüreği garip kalanlara. Garip bırakanlara da lânet ediyor. Zihnindeki bir soruyla yaşıyor sürekli: "Ne yapabilirim, sorumluluklarım neyi gerektiriyor?" Hareketli bir hayatı ardında bırakıyor artık. Heyecan veren, teşvik eden, ümit veren dostlar hızla tükeni sanki son birkaç yılda. Oysa arkadaşları gelip gitmeye devam ediyorlar, ziyaretçisi neredeyse hiç eksik olmuyor. Herkes bir şeyler söylüyor, anlatıyor ona. Abdullah Ağabey, dinliyor ya da konuşuyor görünürken zihninde biriken onlarca meseleyle boğuşuyor aslında. Arkadaşlar çoğunlukla birer bakiyedir yaşanan hayattan arta kalan. Abdullah Ağabey'in bakiyesi ise hayli kabarıktı. Zamanla anlıyorum ki; Abdullah Ağabey, gittiğinde emin olmak istiyor geride kalanlardan, sonuna kadar korunması gerektiğini düşündüğü şeylerden.

Yaşanılan hayata yenilmemek, hayata karşı dik kalabilmek, hesabını veremeyeceği işler yapmamak için didiniyordu durmaksızın. Bu ilençli ahir zamanda yenilginin kaçınılmaz olduğuna inananlar artık yanına gelmez oluyor, el ayak çekiyorlardı çevresinden. Gelseler bile bir samimiyetsizlik okunurdu bakışlarından. İşte o vakitlerde gelen herkesi savmak, bırakın yakasını demek gelirdi içimden. Acı bir istihzayla, bir imayla belli oluyordu gelenlerin niyetleri. Onlara göre bir daha yaşanamayacak zamanların hayali ve ümidiyle yaşıyor Abdullah Ağabey. Gelenlerin niyetlerinin ardındaki sahtelik ve küçümseme dolu gözleri Abdullah Ağabey de fark ediyor aslında. Böyle anlarda yapacağı tek şey kaçmak oluyor sadece. Önündeki derin boşluğa dalıp giderken başka yerlere, ruhuna, geçmişe kaçıyor:

"Duvarlar üstüme üstüme geliyordu. Demir kapının ardından kapatılırken çıkarıldığı o soğuk ses, boğazımda düğümlenip kalırdı. Nemli, pis bir koku vardı yürüttüğüm koridorlarda. Koğuşlar, hücreler peş peşe diziliydi. Hiç bitmeyecek gibi gelen on bir ay vardı önümde.

Kaçaktım uzun süre. Hiç yakalamayacaklarmış gibi salıvermişlerdi beni. Fakültedeki derslerime, sınavlarıma devam ediyordum. Darbe olduğunda bu kadar rahat olabileceğini düşünmemiştim. Sonra beni de yakaladılar pek çok kişi gibi.

Hapishanede geçirmeye başladığım bir hayata sahiptim artık. Geceler boyu yaşadıklarımı, eylemlerimi sorguluyordum. Ne için ve ne uğruna mücadele etmişim once zaman? Hapis yatsam bile vaz mı geçecektim bir şeyler uğruna yaşamaktan? Öğrendiklerimin yanlışlığını sezinliyordum zamanla. Öğrendiklerim değildi bunlar. Sadece böyle öğrenmem, böyle görmem istenmişti benden. Buhranlı gecelerde, köşe

başında pusuya yatmış, hınç dolu gözlerle bekleyen bir geçmiş durmaksızın koşturuyordu peşimden. Kaçmak, geçmişimden kaçmak istiyordum. Ama kaçmak kurtarmıyordu beni düşüncelerden. Ana kapıdan hapishaneye girerken ardımda bıraktığım anem ve babam gözlerimin önündeydi her gece. Babam, üniversiteye gönderdiği oğlunu Mamak'ta bırakıyordu. On bir ay boyunca ne yapacaktım bu kuş kafesinde. Zamanın çoğu düşüncelerle boğuşarak geçiyordu. Yalnızlık içinde eriyip gitmek gibi bir şeydi o anlar. Önceleri pek çok şeye sıkı sıkıya bağlı olduğumu düşünürken, şimdi bir fırtınanın ortasındaydım. Bağlandıklarım ya beni bırakıp gitmişti ya da beni tutmaya yetmiyordu. Savrulmaktan, kaymaktan hiç bu kadar korkmamıştım.

Kapıda bir anne ve baba. Bir gün tekrar o kapının ardına çıktığımda onları orada bekliyor bulabilecek miydim? Sarılabilecek miydim babama eskisi gibi? Öpmek için uzandığım ellerini bir yabancı gibi mi sürecekti önüme.

Gençliğimin baharı denecek zamanlardı henüz. Koğuşumda eşini, ailesini, sevgilisini geride bırakıp gelenler vardı. Peki benim bundan sonra bir eşim, ailem veya sevgilim olacak mıydı? Sabıkalı bir adam olarak dolaşacaktım her yerde. Rızk korkusuyla yaşamak ve sonrasında kaymak ürkütüyordu beni. Attığım her adımda bir takip edilme korkusu duymak istemiyordum. Takip edilsem bile bundan korkmak ve rahatsız olmak istemiyordum. Bir ara, en güzel yıllarımı boşa harcadığımı, gençlik denen gücün ellerimin arasında bir buz parçası gibi eriyip gittiğini düşünüyordum. Ancak, gücümün bileklerimde değil de ruhumda, zihnimde hiç tükenmeyecek güç ve asaletiyle varolduğunu anlamaya başlamıştım zamanla.

Uzun kış gecelerinde vakit geçmek bilmiyordu. Kitaplara, düşüncelere ve kişisel muhasebelere gömüyordum kendimi. Bu uzun gecelerde ay ışığı yoktu. Gündüzlerin rengi güneşe küçük bir pencerenin en büyük hediyesiydi. Yandaki koğuşta çocuk denecek yaşta hapse girmişler de vardı. Halil'i tanıdım onlardan. On yıla hüküm giymişti. On yılı duyunca halime şükrettim. Gerçek şükretin ne olduğunu öğrenmişim ilk önce.

Beni koruyan bir şeylerin varlığını hissediyordum. Hissetmekten de öte yaptıklarımın, yaşadıklarımın sıyrabilmişim benliğimi. Artık sadece, bundan sonra yapacaklarıma kulaç atıyordu ruhum. Korunduğumu bilmek, müthiş bir güven doğurmuştu kalbime. Yeniden doğmuş gibiydim. Her şeyin bir tövbe kadar yakın, bir tövbe kadar uzak olduğu bir hayat yaşadığımı anlamıştım. Yokluklardan, az olmak ve kalmaktan, kalabalıklar içinde ezilmeden yalnız kalmaktan çekinmiyordum. Hatta hiçbir zaman yalnız olmadığımı anladım. İçimde doğan bu çocuğu haykırmak istiyordum herkese.

Sonra, günler ve aylar akıp geçti. Dışarıdaydım artık. Kapıda babam bekliyordu. Elleri sarılıp öptüm. Ama içimde hep durulmayan bir tedirginlik vardı babama karşı. Babamsa hiçbir şey yokmuş, hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. Beni rahatlatmak için mi böyle davranıyordu, yoksa gerçekten de yattığım on bir aylık hapsi önemsemiyor muydu? Bunun cevabını ancak kırk yaşımı aşp da baba olduğumda kendi kendime öğreniyordum. Bazen Yahya da olmasaydı ne olurdu diye düşünüyordum bu yüzden. Herhalde, yaşam boyu bir yarıda kalmışlık kavururdu ruhumu. Yah-

ya, yarıda kaldığını düşündüğüm şeyler için bir umuttu. Rabbim birkaç yitiğin ardından nasip etmişti bana onu. Sabrı ve şükrü beraber anmayı onunla tam anlamıyla kavırıyordum.

On bir aylık hapis bir kabus gibi peşimden geliyordu. Düşüncelerim, inandığım her şey yavaş yavaş değişiyordu. On bir ay yatmışım savunduklarım yüzünden. Düşüncelerim değişmişti ama evimdeki telefonda gelen cızırtılar, geçtiğim sokakların köşe başlarında sinsice bekleyenler değişmemişti. Bir ömür bile hapis yatsam istedikleri adam olmayacağını anlamak istemiyorlardı galiba. Belki de işlerine gelmiyordu anlamak. Ben mükemmel olana, sahil ve sarıh olan her şeye doğru adımlarımı sıklaştırdıkça daha da çok şaşırıyordum. Çünkü, önceki halimi beğenmeyenler şimdiki halimden de memnun değillerdi.

Evlenecektim, bir aile kurmak istiyordum. Evlenmek istediğim kızın ailesi günlük çıkartıyordu bu kez. Birkaç kez istemeye gittikten sonra amacıma ulaşabildim. Ama hep bir gönülsüzlük vardı ilk başlarda.

Korunduğumu ve kollandığımı hissetmekten de öte kavırıyordum artık. Her zorluğun ardından bir kolaylık geliyordu. Sadece zor olanla mücadele etmem ve ona katlanmam isteniyordu hayata bakıp da ardındaki sırları keşfettikçe. Kızdığım pek çok şeyi sükûnetle karşılıyordum artık. Biliyordum ki, sırtımda kaldıramayacağım-dan fazlası yok. Sonra, uzun bir bekleyişten sonra Yahya girdi hayatıma. Kırkımdan sonra çocukluğuma, safiyet ve masumiyete kanatlanıyordum. Her gülüşte, ağlamada yeniden yaşıyordum hayatı. Uykusuz geceler, hastalıklar vardı gelecekte bekleyen. Katlanabilmeyi, bir şeyleri kurmanın değerini ve zahmetini anlatıyordu, öğretiyordu Yahya. Çocuktu, umuttu. Babamı daha iyi anlıyordum, eşimin sevgisi kalbimde iyice kökleşiyordu. Ama, güzel olan şeylerin kısa süreğine dair bir korku vardı içimde. Böyle düşündüğüm anlarda kızıyorum kendime ve şeytanın vesveselerini tek kelimeyle susturuyorum: Elhamdulillah...”

Bahçenin öteki ucundan Yahya bağıyor, sessizliği bölüyor ipek sesiyle:

“Baba! Kediler yok. Neredeler?”

Abdullah Ağabey, Yahya’nın sesiyle önündeki boşluktan başını kaldırıyor. Yahya’yla göz göze geliyor. Yahya, parmak uçlarına basa basa koşuyor babasına doğru. Daha bir sevimli oluyor böyle toprağı incitmekten çekinircesine koşarken. Koşuyor, koşuyor ve babasına sarılıyor.

“Baba, kediler yok.”

Oyunlardan yorulan kediler uyuklayacakları kuytulara kaçışmıştır. Yahya, babasına yaltaklanırcasına sarılıyor bir kez daha:

“Baba, dondurma alalım mı?”

